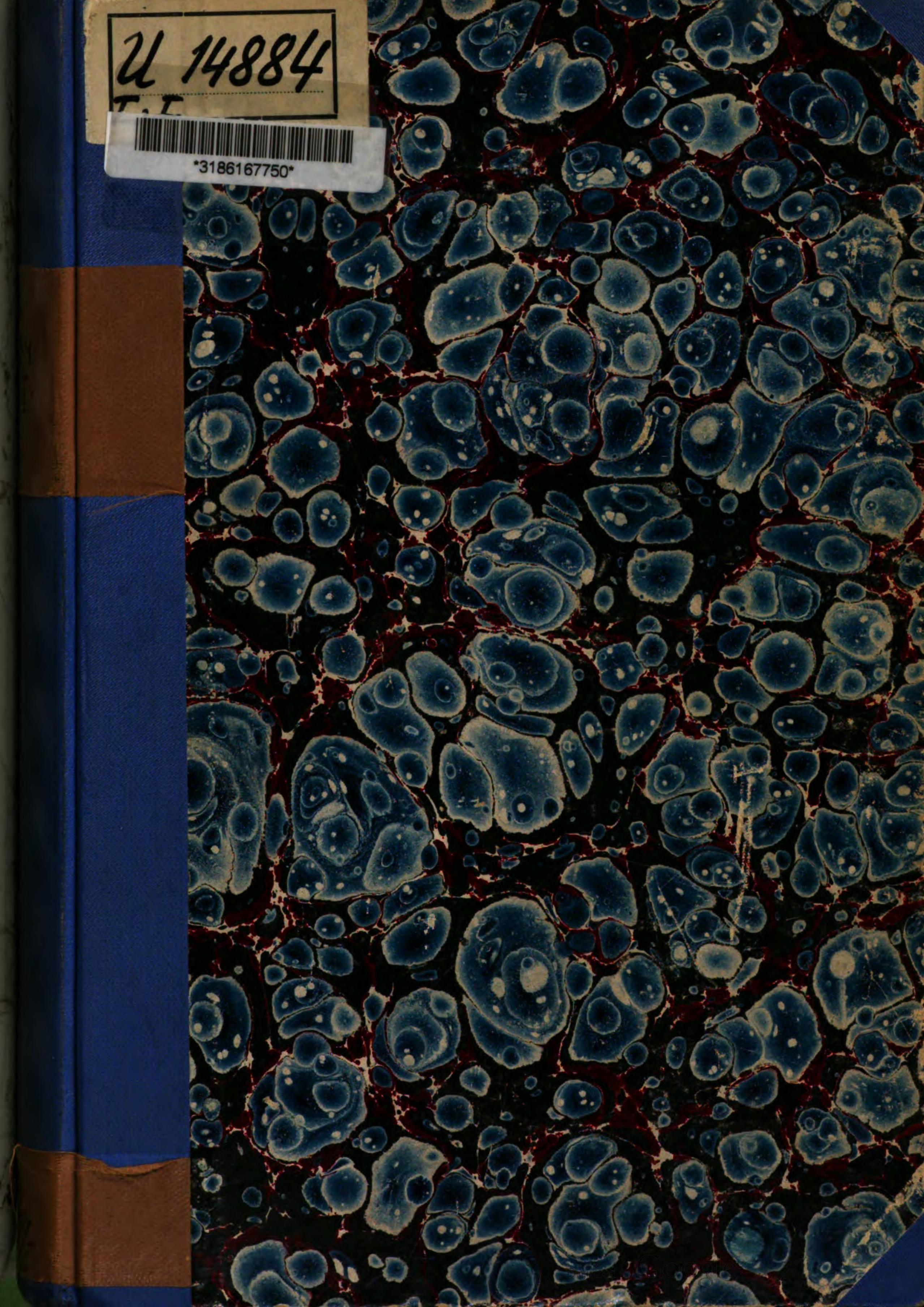
И 14884
3186167750

MONUMENTA LINGUAE NECNON LITTERARUM
UKRAINO-RUSSICARUM (RUTHENICARUM)
a collegio archaeographico Societatis Scientiarum Ševčenkianae edita.
VOL. I.

ПАМЯТКИ

УКРАЇНСЬКО-РУСЬКОЇ МОВИ І ЛЇТЕРАТУРИ

ВИДАЄ

КОМІСИЯ АРХЕОҐРАФІЧНА НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА.

ТОМ I.

Апокріфи старозавітні, зібрані з рукописів українсько-руських.

У ЛЬВОВІ, 1896.

Накладом Наукового Товариства імени Шевченка.

З друкарнї Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

ПАМЯТКИ

українсько-руськоі мови і літератури

I.

MONUMENTA LINGUAE NECNON LITTERARUM
UKRAINO-RUSSICARUM (RUTHENICARUM)
a collegio archaeographico Societatis Scientiarum Ševčenkianae edita.
VOL. I.

ПАМЯТКИ

УКРАЇНСЬКО-РУСЬКОЇ МОВИ І ЛЇТЕРАТУРИ

видає

комісия археоґрафічна

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА.

ТОМ I.

У ЛЬВОВІ, 1896.

З друкарнї Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

CODEX APOCRYPHUS
e manuscriptis ukraino-russicis collectus opera Dr Joannis Franko.
Vol. I, historias apocryphas Testamenti Veteris continens.

АПОКРІФИ І ЛЄҐЕНДИ

З УКРАЇНСЬКИХ РУКОПИСІВ.

ЗІБРАВ, УПОРЯДКУВАВ І ПОЯСНИВ

ДР ІВ. ФРАНКО.

ТОМ І.

Апокріфи старозавітні.

У ЛЬВОВІ, 1896.

Накладом Наукового Товариства імени Шевченка.

MINISTERSTVA ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ
SLOVANSKÁ
KNIHOVNA
V PRAZE

Від Комісиї Археоґрафічної.

Відповідно загальній проґрамі, прийнятій Археоґрафічною комісиєю Наукового товариства імени Шевченка, розпочинає вона сим томом другу серию своїх публїкаций: Памятки українсько-руської мови і лїтератури (Monumenta linguae necnon litterarum ukraino-russicarum). Тим часом як перва серия: Жерела до історії України-Руси (Fontes historiae Ukraino-Russicae (Ruthenicae)[1]) мають містити материял історичний і переважно — актовий, друга ся серия має подавати або материяли не друковані зовсїм, або систематичні збірники материялів друкованих і недрукованих, досї до систематичних колекций не зведених, або — на рештї — неприступні, рідкі старі друки, не повторені новійшими часами, — що служать до пізнання мови українсько-руського народу, з усїми його галузями, і письменства, почавши від перших проб його на українсько-руській землї аж до новійших часів (устна словесність має свій орґан в Етноґрафічнім Збірнику Наукового Товариства імени Шевченка.[2])

Поле, як бачимо, велике, зібрані в комісиї Археоґрафічній наукові сили згромадили і приготували значну кількість материялів, і видавнича дїяльність комісиї здержуєть ся поки що в скромних розмірах лише невеликими засобами грошевими. І так комісиї предложена тепер до видання простора колекция памяток апокрифічної і леґендарної лїтератури, що має зайняти кілька томів (до неї належить і сей том), систематично уложена колекция дра-

---

[1]) Перший том його вийшов р. 1895.

[2]) Пор. загальний проект в Записках 1895 р. I (т. V).

матичної літератури українсько-руської XVII—XVIII в. (памяток друкованих і недрукованих), деякі старі друки, не повторені потім, XVI—XVII в., з новійшої літератури друкуєть ся ювилейний том писань Ів. Котляревського. Можна лише пожадати, щоби комісия мала материяльну спромогу як скорше прийти до висловленого ще з початку бажання: видавати що року один том материялів історичних і один том материялів літературних.

ПЕРЕДМОВА.

І. Ми привикли думати, що з 1798 роком, роком виданя Енеїди Котляревського, розпочинаєть ся нова доба в нашому письменстві, доба національна, що її властиво годить ся звати українсько-руською. В головному сей погляд без сумнїву вірний; справдї від часу Котляревського наше письменство приймає характер новочасної лїтератури, стає чим раз близше реального житя, чим раз відповіднїйше до єго потреб. І мовою і способом вислову воно наближуєть ся чим раз більше до живого народа, обхоплює всї єго верстви, входить чим раз глубше в душу народню, двигає думку, піднимає ідеали, збільшує засоби духової сили для боротьби за ті ідеали.

Та проте ми не повинні забувати, що й перед Котляревським у нас було письменство і були писателї, було духове житє, були люде, що сяк чи так вибігали думкою поза тїсний круг буденних, матеріяльних інтересів, сяк чи так шукали якихсь ідеалів і доріг для їх осягненя. Певна річ, письменські проби тих людей були дскромні; мало в них творчої сили, мало орігінальности. Вірні духовому складови старої Руси вони любили ходити утертими стежками і хоч може прінціпіально й не цурали ся новини, та для їх невеличкої осьвіти, для тїсного кругозору їх поглядів і інтересів вона була недосяжна. Доволї з них, коли в тім тїснім кружку, серед якого вони жили і для якого трудили ся, вони здужали зберегти бодай зерно традициї, роздути бодай промінчик сьвітла.

Загально відомо, як неприхильною була доля до памяток нашого письменства. Починаючи з самого XVI віку можна сказати, що все найкраще, що в ньому було, не мало щастя до друку, а через те й не могло мати такого впливу, який би мало

бувши надрукованим. Не попали в друк анї огнисті твори Івана Вишенського, справедливо названі одним переписувачем „Книга Злото“, анї знаменита Палїнодия Копистенського, анї наші лїтописї старі й козацькі, анї більшина драм і інтермедий, анї много, много иньших праць, що довгі лїта лежали в рукописах присипані пилом або зберегали ся по курних хатах мужицьких та дяківських, погорджені та зневажені тими нечисленними інтелїґентами, що з давен давна любили бігати на службу чужим богам і в погорді до власного народа і єго питомого духового розвою нераз випереджували й чужинців.

Розвій осьвіти і національного почутя в остатньому віцї зродив і у нас між иньшим також пошану до тих памяток давнього духового житя нашої нациї, зродив бажанє збирати те, що ще можна зібрати, що не затратилось в довгих лихолїтях знищене або вивезене на чужину, а на підставі того зібраного материялу вникнути як мога в глуб душі тих давнїх поколїнь, що в тих скромних письменських пробах знаходили собі інтерес і вдоволенє. І цїкава річ, що чим більше призбируєть ся у нас тих памяток, чим докладнїйше ми з ними познайомлюємось, тим яснїйше виринає і зазначуєть ся у нас думка про одноцїльність, непереривну суцїльність лїтературної традициї і духових інтересів на протягу нашої довговікової історії. Піднесенє думки про ту однотяглість і суцїльність, обоснованє її подрібними та богатими фактами — отсе важний здобуток новочасних праць історико-лїтературних у нас і на Вкраїнї. Такі працї, хоч нераз на перший погляд дрібні і антікварські, в результатї дають тривкий і широкий підклад для нашого дальшого розвою і мусять швидше чи пізнїйше в широких і що раз ширших масах нашого народа відродити те почутя національної суцїльности та солїдарности, що проривало ся в великих хвилях XVII віку, та не могло довго встояти ся. Чуючи себе нациєю суцїльною і солїдарною в духових і економічних інтересах ми знайдемо тодї в собі самих, в нашій солїдарности той огонь і запал до працї, котрого нам тепер так часто не стає, знайдемо і всї цїлою сутию відчуємо той спільний ідеал, котрого брак так многих з поміж нас гонить на поклони чужим богам.

Уважаючи пізнанє нашої минувшини як в обсягу матеріяльних фактів, так і в обсягу духової, лїтературної працї одним з конечних причинків до нашого ренесансу национального і бажаючи докинути й свою цеглину до тої спільної будови, я предложив з початком 1895 року Фільольоґічній секциї Наукового тов. імени Шевченка плян видати в рядї задуманих тою секциєю „Памяток“

нашого письменства систематичну і по змозї повну збірку прозових оповідань релїґійного і сьвітського змісту, що знаходять ся по наших рукописях XV—XVIII віків. По мойому пляну, одобреному секциєю а принятому завязаною пізнїйше Комісиєю Археоґрафічною, збірка повинна обіймати ось які ґрупи:

I. Апокріфи старозавітні,

II. Апокріфи новозавітні,

III. Апокріфи есхатологічні (про загробне житє і конець сьвіта), вопросоодвіти, віруваня, ворожби, заклинаня і т. и.

IV. Леґенди і апологи церковного змісту,

V. Повісти і апологи сьвітського змісту.

Тексти думалось видавати головно з рукописів, про котрих українсько-руське походженє нема сумнїву, а по змозї головно з таких, де памятки лїтературні або мовою або й лїтературним обробленєм являють ся зближені до українсько-руського ґрунту. Значить, менї не ходить о те, щоби віднаходити по змозї найстаршу редакцию даного памятника, а противно, для мойого пляну важнїйші власне найновійші, так сказати, найбільше популярні українсько-руські єго переробки. Плян сей виплив до того не апріорно, з якоїсь доктріни, а з тої обставини, що власне такі новійші рукописи знайшлись у мене під рукою, зібрані чи то мною самим, чи доступні мінї в деяких наших біблїотеках. По мойому пляну думалось дальше користувати ся до сего виданя й такими памятками нашого письменства, котрих рукописи не були мінї доступні, та самі памятки були видані иньшими вченими. Звісна річ, таких текстів безсумнївно українсько-руського походженя опублїковано доси дуже мало; в першому томі маємо тілько один такий текст, книгу Еноха, видану Поповим з рукопису полтавського игумена Геннадия.

Само виданє текстів мало бути по змозї відповідне сучасним вимогам науковим. Правило — передруковувати з рукопису „слово в слово і буква в букву“ я задержав у свойому виданю, позволяючи собі для ясности і зрозуміня думки тексту модернїзувати тілько інтерпункцию та класти великі букви при іменах власних. Всякі мої додатки до текстів (вони мінїмальні), поправки явних помилок переписувачів, доповненя, що повстають з розвязаня деяких титл, зазначені гранчастими скобками. Надстрочні букви з огляду друкарського я попереносив у текст.

До кождого тексту, хоч би й як малого, додані мною примітки, що показують чи то походженє даного оповіданя, чи паралельні тексти в иньших збірках і виданях, чи в кінцї працї наукові посьвячені тому оповіданю. В тих примітках і в отсїй передмові

я бажав би подати повний (по моїм силам) апарат науковий для тих учених, що хотїли би займати ся дальшою працею над досьлїдами сих памяток. Для полекшеня тої працї мусять служити ті варіанти, які списані мною при більшій части текстів чи то з рукописів, чи з друкованих збірок, де знаходили ся такі самі тексти.

Перший том „Памяток“, що отсе виходить у сьвіт, займають самі апокріфи старозавітні. Уже з сего тому, богатшого на тексти від кождої з тих збірок старозавітних апокріфів, які доси були повидавані, може переконати ся кождий, що українсько-руські рукописи можуть внести чимало нового і цїкавого в скарбницю знаня сего предмету. Се й не диво, бо Україна-Русь з давен давна була дуже важним етапом, куди переходили впливи полудневі на північ, західні на схід і східні на захід. Тай для самого пізнаня духового житя України-Руси, а особливо Галичини і Угорської Руси ті тексти дають цїкаві причинки. Досить порівнати найстарші опублїковані тут тексти, вняті з Крехівської Палеї, з пізнїйшими, такими, які бачимо в рукописах о. Яремецького-Білахевича, Теодора Тухлянського та Степана Теслевцьового, щоби зрозуміти чималу духову еволюцию, що в них зазначує ся дуже виразно.

II. Що таке апокріфи і псевдепіграфи? Відома річ, що в старинних релїґіях звичайно були книги доступні тілько для посвячених у всї тайни культу, книги, котрих авторство приписувано або самим богам, або якимсь знаменитим героям. Ті книги переховувано в храмах і держано в тайнї, через що й називались вони по грецьки книги таємні — βιβλία ἀπόκρυφα, libri secreti. Такі були у Греків книги Орфея і Гермеса Трісмеґіста, у Персів Зороастра, у Вавилонян Санхоніатона і т. д. Що такі книги були і у Жидів, про се маємо деякі цїкаві сьвідоцтва. І так архіерей Гількія в 18-тім роцї царства Йосиї (623 до Хр.) знайшов у храмі і передав цареви якусь книгу, що стала ся вихідною точкою реформи культу в Єрусалимі (II. Царств, 22 і д.). Чи будемо вважати разом з деякими вченими, що ся книга була та сама, яка тепер під назвою Второзаконня входить в склад Мойсеєвого Пятикнижя, чи нї, в усякім разї з біблїйного оповіданя видно, що знайдена в храмі книга до тої хвилї не була звісна анї цареви, бо сей єї дуже перелякав ся, анї нікому з народа, значить була книгою таємною, коли не ad hoc написаною. Друге, виразнїйше сьвідоцтво маємо в книзї Ездри (III. Ездри, 14, 47—48), де сказано, що вернувши з Вавилона до Єрусалима Ездра знайшов там 70 книг, та йому велено не пускати їх між людей, а сховати в храмі і давати в руки тілько мудрим. Бачимо з сего, що назва „апокріфи“ первісно не

була нїчим згірдним, а відносила ся власне до книг таємного походженя і таємного, чи то пророцького, обрядового, чародійського змісту, до книг, що мали в собі надзвичайну мудрість або надзвичайну силу і до яких хто-будь не міг доступити.

Та певна річ, що коли такі книги істнували і чутка про них, про їх мудрість і силу пішла між народом, заострена була й цїкавість і всякий бажав дізнати ся, що там є в тих книгах. А раз така цїкавість була заострена, то дуже легко зрозуміти, що швидше чи пізнїйше мусїли знайти ся люде, що зміркували вдовольнити сю цікавість і осягнути при тім свої власні цїли. І ось почали тут і там появляти ся твори — нїби то списані з тих держаних в тайнї або ново знайдені, рідко без'іменні, частїйше підложені під імя давнїх героїв національних, патріархів, сьвятих, пророків і т. н. Заслонені тими грімкими іменами новійші, незвісні автори подавали розцїкавленому народови свої ідеї, погляди і осуди про сучасні їм подїї, про сучасних людей, перемішуючи їх з оповіданями більше або менше фантастичними про житє і дїла того героя, котрого фірму мав на собі даний твір. Особливо часи великого духового зворушеня, часи переходу жидівства в християньство при домішаню з одного боку греко-римських цивілїзацийних, з другого боку орієнтальних, перських а може й індийських релїгійних елементів, значить часи від II віку до Хр. до III віку по Хр. були порою зложеня всїх найважнїйших апокріфів. Можна сказати, що коли в тім часї жидівство і християньство в писанях рабінів, зглядно в Талмудї і в писанях Отців церкви скрісталїзували свою науку віри, то в апокріфах обі ті релїгії витворили рівночасно богатий релїгійний епос, що мов тїнь чіпляючи ся властивої науки, йшов разом з ним із краю до краю, від народа до народа і хоча з часом блїднів чим раз більше, та про те не пропав, а від часу до часу оживав з несподїваною силою, набирав у себе нових ідей і нових форм, заплоднював фантазию народню, служив підоймою пропаганди ідей релїгійних і моральних — одним словом, відгравав вельми важну ролю в історії духового розвою. Досить буде сказати, що вже жидівська секта Терапевтів мала свої таємні книги крім книг біблїйних, а з християньских сект перших віків мало котра їх не мала. Особливо богато таємних книг мала могуча секта Ґностиків, що була властиво перським маздеізмом прибраним у християнську одїж. Ся секта внесла велику силу орієнтальних елементів, в тім числї й оповідань у християньство, головно при помочи скомпонованих єї прихильниками таємних книг, апокріфів, що часом задля їх високої поетичної стійности ширили ся й поміж правовірними християнами.

і пізнійші секти, особливо Манїхеї та Павлікіяне мали також своЇ книги, а витворена на тлї їх поглядів на болгарськім грунтї секта Богомілів уживала апокріфічних оповідань як могучого способу пропаганди; в тій цЇли не тілько поперекладано з грецькоЇ мови велику силу давнЇйших апокріфів, але скомпоновано на їх взір нові, більше або менше виразно проняті ученем секти і ширено Їх по сумежних словянських і західно-европейських краях. Сею дорогою старословянські переклади і переробки старих апокріфів дістали ся й до нас.

Треба ще зазначити, що в старій християнській церкві III—IV віку апокріфами називали ся зовсЇм иньші твори, нїж ми привикли обнимати сею назвою тепер. Згідно зі старою традицєю иньших народів апокріфами називано ті книги або ті додатки до біблЇйних книг, що хоч знаходили ся в грецькому перекладї БіблЇЇ (перекладї 70-ти, т. зв. СептуаґінтЇ), та про те анЇ жидівською анЇ християнською церквою не зачислювали ся до книг канонЇчних. До таких кних зачислювано 4 книги Маккавейські, третю книгу Ездри, книгу Товіт, кн. Юдіт, кн. Варуха, лист Єремії, Премудрість Ісуса Сирахового, Премудрість Соломона, а крім того деякі вставки в книгах канонЇчних, як ось молитву Манассиї (II Параліп. 33), пісню трьох отроків у печи (Дан. 3), оповіданя про Сусанну, про Вила і змія (в кн. ДаниЇла) і додатки до кн. Єсфирь. Натомісць иньші твори, що в наголовках мали імена давнїх осіб, праотцЇв, патріархів, пророків і т. и., а своїм змістом і вченєм або виходили по за обсяг поглядів біблЇйних, або й зовсїм суперечили Їм, називано псевдепіґрафами, себто творами, що мають фальшиві наголовки. Творів тих що до Їх теольоґічноЇ вартости (з виємкою хіба книги Еноха) нЇколи не ставлено на рівнї навіть з книгами апокріфічними, які ми висше назвали, а тим менше з книгами канонЇчними. (Гл. про се Wetzer und Welte, Kirchen-Lexicon, 1855, Bd. I. s. 326—327; И. Порфирьевъ, Апокрифическія сказанія о ветхозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ, Казань 1872, стор. 1—5; Th. Zahn, Geschichte des neutestamentlichen Kanons, Bd. I, s. 123—140; O. Zöckler, Die Apokryphen des alten Testaments nebst einem Anhang über die Pseudepigraphenliteratur, München 1891, s. 3—4; Ignacy Radliński, Literatura apokryficzna, studyum krytyczno-historyczne (Przegląd Tygodniowy, Dodatek miesięczny, t. I za r. 1895 str. 72—78).

III. Становище апокріфів у старій християнській церкві. Як відомо, в перших віках церков християнська не мала ще своєї збірки канонЇчних книг; одиноким сьвятим письмом перших християн була старозавітна Біблія в такій формі, в якій

мали її Жиди палестинські, а далї в такій, яку дали її погречені Жиди в Єгиптї в т. зв. Септуаґінтї. Ті дві форми, як звісно, де в чому значно ріжнили ся, та в обох тих формах Біблїї вже були певні ступнї сьвятости і віродостойности поодиноких книг. Бо коли Пятикнижє і твори пророків („закон і пророки") становили немов ядро канону, авторітет висший по над усякі сумнїви, то иньші твори, особливо пізнїйші історичні, мали меншу повагу або й зовсїм не знаходили ся у палестиньских Жидів (твори девтероканонїчні). Уступи з тих книг, особливо з важнїйших (з „закона і пророків") відчитувано і обяснювано по синаґоґах жидівських що суботи і певно також по християнських церквах і зборах півтораста літ по Хр. Оттим то разом з християньством ширило ся також уживанє старозавітної Біблїї в сьвітї грецькім і римськім (гл. Ed. Reuss, Die Geschichte der heiligen Schriften Neuen Testaments, Braunschweig 1887, S. 316—318). Та проте головна сила християнської проповіди лежала в устнім викладї. Спори з Жидами заострювали інтерес і до жидівських книг апокріфічних, з котрих найстаршою і найзнаменитшою була книга Еноха. Нема сумнїву, що книга ся, написана коло 100 лїт до Хр., за часів Христових була вже перекладена на грецьку мову; на неї покликаєть ся апостол Юда у своїм посланню (зач. 14); нею користували ся часто пізнїйші церковні писателї аж до VIII віку по Хр. (гл. Ed. Reuss, Die Geschichte der heiligen Schriften Alten Testaments, Braunschweig 1899, s. 650—656). На взір сеї книги, для полемічних потреб або для ширеня сектярських поглядів повстала під руками християнських писателїв перших 4 віків величезна лїтература по за обсягом новозавітного канону. В тих творах в значній части перероблювано старші жидівські апокріфи або компоновано нові, приписуючи їх знаменитим старозавітнїм особам, користуючись не тілько жидівсько-християнськими поглядами і переказами, але й східнїми, перськими та індийськими казками (нпр. оповіданя про Соломона і Китовраса). Твори ті, відповідаючи потребам хвилї і настроєви мас, швидко ширили ся серед християнських громад; сильна віра і перевага чутя в тих громадах мало місця лишали критицї. Тілько в III і IV віцї, коли церков побачила себе загроженою в основах свого істнованя незлїчимими сектами, показала ся потреба консолїдациї, вилученя здорового зерна від полови. Рівночасно з боротьбою проти сект, головнож проти Ґностиків і Манїхеїв, починаєть ся в християнській церкві складанє власного канону сьвятих писань з одного і боротьба проти помильних, сумнївних, єретицьких, пагубних писань з другого боку. І тут розвій ішов ступнями. З разу

ми бачимо три купи писань: канононїчні (κανονικὰ βιβλία), сумнївні (ὁμολογούμενα або ἀντιλεγόμενα) і несумнївно еретицькі, котрі опісля скинено на одну купу писань заказаних та шкідливих (ἀπόρρητα, νόθα). З часом деякі сумнївні письма, як ось Откровенине св. Івана, лист ап. Юди, другий лист ап. Петра, лист до Євреїв, листи ап. Якова, війшли в число книг канонїчних, а решта підпала під назву апокріфів. Та про те не треба думати, щоби через те вони були церквою від разу заборонені або щоби навіть евентуальна заборона була дїйсним засудом смерти для даного твору. Ті оповідання занадто тісно звязані були з духом часу, настроєм вірних, з місцевими інтересами або закоріненими людовими віруванями. „Деякі з тих оповідань — завважує вірно Ліпсиус*) — завдячують своє походженє одному тілько бажаню — заспокоїти побожну цїкавість і охоту до чудесного у вірних, иньші служили місцевим інтересам ріжних околиць і країв, та часто визискувала церковна або догматична партійність побожну легковірність, переймала давнїйші оповіданя і перекази, щоби їх використати для певних змагань, або видумувала нові, щоби при помочи улюблених чудесних легенд рівночасно ширити сплетені ними штучно вченя і партийні погляди“. Церков християнська і тут, як і в многих иньших разах, порадила собі дуже мудро; вона з разу не заборонювала вірним читаня і слуханя тих оповідань, а тілько старала ся очищувати їх із надто виразних еретицьких примішок, полишаючи фантастичні оповіданя особливо там, де вони не суперечили Біблїї. (Lipsius, op. cit. I, 6, 8). А коли дещо з тих письм і заказувано по соборах, то робило ся се досить нерішучо та несістематично, так що апокріфічні писаня в старій християнській церкві бодай в перших трьох столїтях не стрічали собі в своїм ширеню майже нїякої перешкоди навіть серед правовірних, не говорячи вже про їх головних пропагаторів — еретиків. (Гл. крім цитованих висше книг М. Сперанскій, Славянскія апокрифическія евангелія, общій обзоръ, Москва 1895, стор. 1—3: Holtzmann und Zöpffel, Lexikon für Theologie und Kirchenwesen. Braunschweig 1888, s. 27).

IV. Заборони апокріфів і найстарші списи (Індекси) заборонених творів. Найстарші списи книг біблїйних, що зроблені були Отцями церкви в IV віцї: Афанасием Александрийським (ум. 372), Григорием Назіанзеном (ум. 390), Амфілохієм (ум. ок. 380), Кирилом Єрусалимським (ум. 386), Епіфанієм

*) Rich. Alb. Lipsius, Die apokryphen Apostelgeschichten und Apostellegenden. Ein Beitrag zur altchristlichen Literaturgeschichte. Braunschweig 1883, I, 1.

Кипрським (ум. 403), не згадують ще нїчого про книги апокріфічні, хоча книг сумнївних, т. зв. антілеґоменів Афанасий у свій спис також не вмістив. Та в постановах Лаодикейського синоду (ок. 367) ми знаходимо перший примір заборони книг неканонїчних, тай то не забороняє ся читати їх або користувати ся ними для цїлей лїтературних; 59-те правило сего синоду забороняє тілько сьпівати в церквах τοὺς ἰδιωτικοὺς ψαλμούς. Тілько пізнїйше до 59 правил сего синоду додано 60-те правило, а в ньому подано перший звісний нам спис книг апокріфічних і фальшивих, і заборонено — вживати їх у церквах. Найстарші Номоканони грецькі, як ось канони Івана Схоластіка з VIII (?). віку і Нїкона Чорногорця (ум. 998) знають ще тілько 59 правил сего синоду; 59-те правило в давнім руськім перекладї по Ярославському списку з XII. в. виглядає так: **„Ꙗко ни мирьскꙑхъ составленꙑхъ пс҃лмовъ гл҃те къ цр҃кви, ни неисправленꙑхъ книгъ чтете, нъ тъкмо исправленꙑꙗ новаго и ветхаго завѣта. а иже кто лженаписанꙑꙗ нечьстивы книгꙑ акꙑ ст҃ꙑ полагають на пагоубоу и клирикомъ и людемъ, да извержеть сѧ и книгꙑ да съжьгоуть сꙗ“** (гл. Срезневскій, Свѣдѣнія и замѣтки о малоизвѣстныхъ и неизвѣстныхъ памятникахъ, XLI—LXV, СПбургъ 1864, стор. 286). А приложене пізнїйше, неавтентичне 60-те правило сего синоду по списку Погодинського Номоканона XIV. віку вичислює ось які апокріфічні твори, що відносять ся до осіб старого завіту: (59) **„Ꙗко ни мирьскꙑхъ съставленꙑх ѱалмовъ гл҃еть цр҃кви, ни неисправленꙑх книгъ чтеть, но токмо исправленꙑꙗ новаго и ветхаго завѣта. а иже кто лженаписанꙑꙗ и неисправленꙑꙗ книгꙑ полагають въ цр҃кви акꙑ ст҃ꙑ, да извержет сѧ, а книгꙑ да сожгоут сѧ.** (60) **Неисправленꙑꙗ же книгꙑ се соуть имена имъ: Ꙗдамъ, Єнохъ, Ламехъ, Патриарси, м҃лтва Иосифова, Пс҃лми Соломони, Пс҃ни Дв҃дви, Обꙗвлениꙗ Илиина, Обавлениꙗ Софоньина... Паралипомена Иеремѣина ѿ плѣненьи, что ѡрла слали въ Вавилонъ съ грамотою къ Їеремѣи, Двана-ї Ꙗковлича гл҃емаꙗ Лѣствица... О Соломони ц҃ри и о Китоврасѣ басни и кощоунꙑ“.** Се 60-те правило без сумнїву — пізнїйший додаток, а в руській єго редакциї є вже й писаня попа Єремиї болгарського, що вказує на словянську переробку. Та хоча й 59-те правило, а властиво всї постанови Лаодикейського синода збуджують у вчених деякі сумнїви що до своєї автентичности (гл. Ed. Reuss, Die Geschichte der heiligen Schriften Neuen Testaments, Braunschweig 1887, ст. 360), то все таки маємо тут найстарше сьвідоцтво про заборону вживаня книг підозреного змісту.

Троха пізнїйше, йдучи за слїдом грецької церкви, повстали списи книг канонїчних у церкві латинській. Найстарші з тих списів, як ось Гілярия з Поатьє (ум. 368), Фіlастрия Бріксенського (ум. 387), Руфіна Аквілейського (ум. 410) не згадують нїчого про ті твори, що ми тепер називаємо апокріфами. Великі вчителї західної церкви Єронїм і Августин згадують часто про писаня єретицькі, та не дають їх докладного спису, а собори Гіппонський (393) і Картагенський хоча й заказали читанє неканонїчних книг у церквах, та рівночасно значно розширили обсяг канону, включаючи в него найбільшу часть тих книг старого і нового завіта, що давнїйше вважали ся сумнївними. Тілько при кінцї V. віку повстав на заходї, мабуть у Африцї, перший індекс книг заборонених, звісний в історії під назвою Декрету папи Ґелязия. Ґелязий був папою від 492 до 496 р., а приписаний йому Декрет мав бути ухвалений на соборі римськім 494 р. Та вже Каве виказав, що про собор римський в тім роцї не маємо нїде нїякої звістки, далї, що Декрет у многих місцях перечить поглядам висказаним у безсумнївно автентичних писанях папи Ґелязия, а врештї, що в Декретї тім повийме映овувано деякі книги видані геть по р. 494. (Guilielmi Cave Scriptorum ecclesiasticorum historia literaria, Genevae 1705, p. 298). Та коли Каве з сего виводить неавтентичність Декрету, а з тої обставини, що про Декрет у перве згадують писателї IX-го віку, висновує здогад, що Декрет десь аж в тім часї був сфабрикований, то годить ся згадати, що ми маємо сьвідоцтва про старші проби зложеня такого індексу папами Дамазом (V. в.) і Гормїздою (ум. 523), а й Ґелязиянський Декрет у деяких рукописах приписуєть ся раз сему, раз тому папі. Нема сумнїву, що Декрет сей в тій формі, як його тепер маємо, є компіляцією з ріжних часів, та певне й те, що є в ньому части дуже давні, бо згадуєть ся про такі апокріфічні книги, що вже в VI. віцї ледви чи були звісні на Заходї (E. Reuss, op. cit. 364).

З часом спис апокріфічних писань у грецькій церкві чим раз більше розширює ся і збогачує ся: чи то повставали нові твори того рода, чи в ті списи втягано твори давнїйші, та чомусь не втягнені в найстарші списки — годі знати. Дуже давнїй, може з VI. або VII. віку грецький список, виданий уперве Монфоконом (передрукований у Котеліера, Годі, Пітра) подає ось яких 14 старозавітних апокріфів: Адам, Енох, Ламех, Патріархи, молитва Іосифова, Елдам і Модам, Мойсеїв заповіт, вознесенє Мойсеєво, псальми Соломонові, откровенiє Ілиї, видінє Ісаїї, откровенiє Софонії, откровенiє Захарії і откровенiє Ездри. Уложені в початку V. віку Апо-

стольські конституциї згадують також про фальшиві βιβλία ἐπ' ὀνόμασι Χριστοῦ, а з старозавітних βιβλία ἀπόκρυφα Μωσέως καὶ Ἐνὼχ καὶ Ἀδὰμ, Ἡσαΐου τε καὶ Δαβὶδ καὶ Ἠλία καὶ τῶν τριῶν πατριαρχῶν, φθοροποιά τε καὶ ἀληθείας ἐχθρά (гл. Fr. X. Funck, Die Apostolischen Konstitutionen, Rottenburg 1891, s. 93—95). Та про те треба тямити, що всї ті списки книг неправдивих не були ще властивими їх заборонами, не мали нїякої законної сили і не спиняли твореня чим раз нових книг сего рода, очевидно для того, що власне такі твори радо читали ся. Традиция, які твори належить уважати фальшивими, а які ні, довго ще не була всюди однакова; твори, що в старших списах знаходять ся яко фальшиві, не знаходять ся в списах пізнїйших і на відворіт.

Із початку IX. віку лишив ся нам інтересний памятник візантийської вчености — Стихометрия Никифора (умер 828) — рід віршованої бібліографії з поданем, кілько віршів має кождий твір. Читаємо там між иньшим ось який спис старозавітних апокріфів: Καὶ ὅσα τῆς Παλαιᾶς εἰσιν ἀπόκρυφα: Ἐνώχ, Πατριάρχαι, Προσευχὴ Ἰωσήφ, Διαθήκη Μωϋσέως, Ἀνάληψις Μωϋσέως, Ἀβραάμ, Ἐλδὰδ καὶ Μωδάδ, Ἠλίας προφήτης, Σοφονίου προφητεία, Ζαχαρίου τοῦ πατρὸς Ἰωάννου, Βαρούχ, Ἀμβακούμ, Ἐζεκιὴλ καὶ Δανιὴλ ψευδεπίγραφα (Fabricius, Veteris Testamenti Codex Apocryphus, I, 403). Мабуть на сьому творі опер незвісний автор свою статю „Synopsis sacrae scripturae“, приписану св. Афанасиєви і опублїковану між єго творами (Athanasii Opera omnia II, 154), бо тут приведено ті самі апокріфи. Незвісно також, з якого часу походить статя „Questiones et responsiones Anastasii Sinaitae“, тілько вона не Анастасиєва. Єї словянський переклад є в Сборнику Святославовім з 1073 р., приписаний Григорию Богослову значить, буву же в Сборнику болгарського царя Симеона в початку X. або в кінцї IX. віку.

(Про се крім книг цитованих в текстї гл. Пипинъ, Для объясненія статьи о ложныхъ книгахъ (Лѣтопись занятій Археографической коммиссіи 1861 года, вып. I. СПбургъ 1862), стор. 1—2; V. Jagić, Opisi i izvodi iz nekoliko južno-slovinskih rukopisa. IX. Slovenski tekstovi kanona o knjigama staroga i novoga zavjetu podjedno s indeksom lažnih knjiga (Starine, na svjet izdaje Jugoslovenska Akademija znanosti i umjetnosti. Knjiga IX. U Zagrebu 1877) стор. 91—96; Павловъ, Первоначальный Канонъ, Казань 1860, стор. 60 і вказані вже книги Порфірєва, Рейса, Цана, а також великі енціклопедиї Герцоґа і Плїтта та Вецера і Вельте).

V. Секта Богомілів і єї вплив на розширенє апокріфів по Словянщинї. Розширенє апокріфічних оповідань по Словянщинї тїсно звязане с повстанєм і розвоєм секти Богомилів

у Болгариї і з еї розширенем по иньших краях. Як одна із многих галузїв Манїхейства, богомильська ересь повстала в X. віцї в Трациї під безпосереднїм впливом вірменських Павликіян, переселених сюди візантийськими царями Константином Копронїмом 752 і Іваном Цімісхим 970, Евхітів та Мессалїян, зайшла до Болгариї майже рівночасно з занесенем туди християньства і швидко здобула собі велику популярність не тільки в Болгариї і Грециї, але й далї на захід. Головним основателем секти мав бути болгарський піп Єремія, що прозвав себе Богомилом, натякаючи на того Теофіла, що до него адресована книга ап. Луки про дїяня апостольські. Сей Богомил жив, коли вірити деяким рукописним Індексам, за часів болгарського царя Петра (927—968). Вже в кінцї X. віку ми стрічаємо сю секту над берегом Адріятицького моря, в кінцї XI. і поч. XII. в. в Тракиї і над Чорним морем, та також у Сербії і Боснії, в XIII. віцї в Дальмациї і Славониї. Рівночасно секта ширила ся далї на захід: через Ломбардію йшла до Італії і далї за Альпи, до Прованса, полудневої Франциї, до Парижа і Орлеана, до Бельгиї і надренських частей Нїмеччини, до Англиї і з заходу також до Чехії. Сектанти називали себе звичайно „добрими християнами“ або „добрими людьми“, та противники називали їх у Болгариї Богомилами, в Боснії Бабунами, часто також Манїхеями, Мессалїянами або Маркіянїтами. В західній Европі їх називали Катарами (від грецького καθαρός — чистий) або Болгарами (Burgari, Bulgari, Bulgri, по французьки Bougres) і т. и. Отсею сектою, як вірно зазначує Веселовський, „словянські народи у-перве до часів Гуса внесли в загальноевропейське житє свій духовий вклад, що полишив тривкі сьлїди“.

Чи просто з Болгариї або Сербії, чи через Афон, що також не лишив ся вільним від впливу сеї секти, богомильство доходило й на Русь. Проф. Веселовський догадує ся, що еретик Димитрий, про котрого появу на Руси згадує лїтопись під р. 1123, був учителем богомильства. Дехто думає, що новгородські стригольники з XIV. в. також належали до сеї секти. Проф. Веселовський не без правдоподібности зближує проповідників богомильського вченя з тими „калїками перехожими“, що в великоруських билинах і духовних стихах являють ся носителями слова божого і висшої правди. Чи так воно, чи нї, для нас важно те, що велике число апокріфічних і иньших оповідань у нас подає ся явно як „книги болгарські“, „баснї болгарські“, а се в звязку зі звісним фактом, що Богомили для своєї проповіди перекладали або перероблювали в дусї свого вченя старші, особливо ґностичні апокріфи, показує нам ясно історичну стежку, якою йшли до нас ті твори. Що они вчасно звісні

були на Руси, се доказує один рукописний Пролог із XII. в., де згадуєть ся про „книги болгарські“. А ще при кінцї XVI. в. кн. Курбський чи може якийсь иньший Українець, перекладаючи твори Івана Дамаскина, писав ось що про тодішнїх книжників: „Бо нинѣшнего вѣкоу мнащїє са оучтли грѣхъ ради нашихъ болшей в болгарскїє басни аво пач[є] в баб'скїє бредни оупражнают са, прочитают и похвалают ихъ, нежели [к'] великихъ оучтлех разоумѣхъ наслаждают са. Гй, Іс Хе Бе нш'ь, отвори нам мысленные очи и избави нас ѿ таковыхъ“.*) Наша збірка апокріфів, вибраних із рукописів у значній мірі геть пізнїйших від XVI. віку, буде ярким доказом на те, що популярність тих творів і пізнїйше не вменшила ся, хоча звичайним порядком усяких культурних пережитків вони, стративши інтерес серед освічених верстов, спускали ся все низше і низше, до кругів сїльського малописьменного духовенства, дяків, міщан та селян. А який великий був їх вплив на віруваня і весь сьвітогляд нашого народа, про се найлїпше сьвідчить М. Драгоманов пишучи: „Коли взять памятники „народньої мудрости“ — легенди, піснї, приславя українські, та по ним характеризувати народню релїґію, то побачимо, що в нїй над грунтом натуралїстично-полїтеістичним лежить найбільше кора релїґії манїхейсько-богумільської, як і у Болгар, Сербів і Великорусів“ (М. Драгоманов, Чудацькі думки про укр. національну справу. Львів 1892, стор. 278). Значить, хоча історичні сьвідоцтва про богомільську пропаганду на Руси дуже слабі і сумнївні, то сам факт великої

*) Отсї слова знаходять ся в передмові до перекладу Богословія сьв. Івана Дамаскина, доконаного кн. Курбським (гл. Порфирьевъ, Исторія русской словесности I, 545; Соловьевъ, Исторія Россіи VII, 218), та мінї видаєть ся троха сумнївним, чи конечно Курбський був їх автором. У моїх руках знаходить ся рукописний переклад деяких творів сьв. Івана Дамаскина; рукопис (власність проф. О. Левіцького в Станїславові) походить з початку XVII. а може ще з XVI. віку; переклад без сумнїву значно старший, без сьлїдів білорущини, які мають знаходити ся в перекладї Курбського, і отсї слова, так як їх висше виписано, знаходять ся на кінцї короткого посьлїсловія до Дамаскинового твору „Ô ересехъ“. Впрочім Курбський справдї остро виступав проти апокріфічних оповідань і жалував ся на їх популярність у литовській Руси, пишучи з відси до одного московського монаха: „Противлю ся лжесловесникомъ, преобразующимся въ истовые учители, и пишуть повѣсть сопротивъ евангельскимъ словесемъ, и имена своя скрывше, да не обличени будутъ, и подписують ихъ на святыхъ имена, да удобно ихъ писаніе пріймется простыми и неучеными. Али не слышалъ еси, какову бѣду отъ таковыхъ въ литовской земли церковъ Божія пріемлетъ? Апостольскія слова превращаются, развращеніе толкують, на святыхъ хулу полагають. И отъ книгъ русскихъ емлючи словеса развращенныя, отъ Еремеи попа болгарскаго сложены и иныхъ таковыхъ и на Златоустаго имя подписано и на иныхъ святыхъ, яко щиты себѣ носятъ и изъ за нихъ на законъ Христовъ поруганіи и хулами стрѣляютъ“ (Православный Собесѣдникъ 1863, т. II).

популярности апокріфів, їх називане „болгарськими книгами“, а врешті богомільська закраска релігійних вірувань нашого народа сьвідчать достаточно про величезний вплив тої секти на нашу країну. (Про Богомілів і їх учене найстарші жерела — се писаня Евфімія Зиґабена „Narratio de Bogomilis“ (ed. Gieseler 1842, Gotha) і єгож Πανοπλία δογματική, в латинськім перекладї: Epiphanii monachi Zigabeni Orthodoxae fidei dogmatica Panoplia, hucusque Latinis incognita, et nunc primum per Petrum Franciscum Veronensem e Graeco translata. Lugduni 1556, передруковано і в Maxima Bibliotheca Veterum patrum, t. XXI; Petrus Siculus Ἱστορία περὶ τῆς κενῆς καὶ ματαίας αἱρέσεως τῶν Μανιχαίων τῶν καὶ Παυλικιανῶν λεγομένων, вид. у перве Радером 1604, потім Ґізелером 1846 і Мінем у єго Патрології; „Не достойнаго Козмы прозвитера бесѣда на новоявившую ся ересь богомилю“, надрукована в „Православномъ Собесѣдникѣ“ 1864, т. II, 202 і д. Із новійших праць найважнїйші: Wolfius, Historia Bogomilorum. Virtembergae 1712; C. Schmidt, Histoire de la secte des Cathares ou Albigeois. Paris 1849; Fr. Rački, Bogomili i Patareni (Rad Judoslovanske Akademije znanosti i umjetnosti, t. VIII); Gieseler, Über den Dualismus der Slaven (Theologische Studien und Kritiken, Heft. 11); загальні історії церкви Ґізелєра, Неандра і др., еніціклопедиї Герцоґа і Плїтта, Ветцера і Вельте; А. Н. Веселовскій, Калики перехожіе и богомильскіе странники (Вѣстникъ Европы 1872, апрѣль); V. Jagić, Historija književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga. U Zagrebu 1867, стор. 80—82; Jireček, Geschichte der Bulgaren 1886, стор. 171—184; Пыпинъ и Спасовичъ, Исторія славянскихъ литературъ, т. I. 88—96 (нїмецьке видане); Голубинскій, Исторія церкви болгарской; M. Gaster, Greeko-Slavonic. Ilchester lectures on greeko-slavonic literature and its relation to the folk-lore of Europe during the Middle-Ages. London 1887., стор. 15—45; Еп. Порфирій Успенскій, Исторія Аѳона, ч. III. СПб. 1892, стор. 274—280 і 861—917; Ign. v. Döllinger, Beiträge zur Sektengeschichte des Mittelalters. Erster Theil. Geschichte der gnostisch-manichäischen Sekten. München 1890, стор. 34—51; Матвѣй Соколовъ, Матеріалы и замѣтки по старинной славянской литературѣ, Москва 1888).

VI. Апокріфічні твори на Руси і Палея. Із апокріфічних творів, про які ми документно знаємо, що вони вживали ся Богомілами, більшина відносить ся до нового завіту, та були між ними й старозавітні. До них треба причислити оповідане про хрестове дерево і єго долю від часу Адама до Христа, видїне Ісаії, якесь маніхейське оповідане прозване ще в Ґелязиєвім декретї „Contradictio Solomonis“, в котрому Веселовський вбачає прототіп пізнїйшого опо-

віданя про Соломона і Китовраса, основаного на буддийських переказах з примішкою манїхейських дуалїстичних вірувань. Та в усякім разї трудно думати, щоби всї звісні у нас апокріфи і апокріфічні оповідання прийшли до нас власне за посередництвом Богоміліів. Певна річ, чимала часть тої лїтератури йшла до нас і безпосередно з Греції (висше духовенство в домонгольській Руси було переважно грецьке) чи то способом лїтературної передачі самих памятників, що їх перекладувано на Руси з грецької мови, чи то устно. Голубінський і Терновський справедливо звертають увагу на богацтво апокріфічних подробиць в писанях наших старих паломників, особливо Данила Мниха; а що таких паломників у нас тодї було чимало, то й не диво, що оповіданя принесені ними зі Сходу, всякали в народ. Певна річ, що й зносини Руси з Афоном причинювали ся не мало до популяризованя апокріфічних оповідань безпосередно з Грециї. Тай дороги лїтературної передачі з давен давна були ріжнородні. Окрім творів занесених до нас богомільськими проповідниками чи болгарськими емігрантами богато апокріфів приходило до нас в невинній формі вставок у старі візантийські лїтописї. Ми знаємо, що вже в XII. віцї у нас були звісні в старословянських перекладах лїтописї Георгія Амартола та Івана Малали. Лїтописцї ті, починаючи своє оповідане від початку сьвіта, вплїтали в него богато апокріфічних подробиць, а то й цїлих апокріфічних творів. І так у Малали знаходять ся апокріфічні оповіданя про Авраама, Мельхіседека і Заповіти 12-ти патріархів, у Амартола крім множества поменших оповідань знаходять ся доволї обширні повісти про діспуту Авраама з єгипетськими мудрецями, про похоронене Адама в Єрусалимі, про Мельхіседека, про смерть Мойсея, про Соломона і южську царицю і т. д. Ба навіть у книгах призначених для церковного вжитку, в Прологах і Четях-Минеях уже від XII-віку ми знаходимо апокріфічні оповіданя, між иньшим „Видѣніе Исаіи", „Лѣствицю Іакова", „Паралипоменонъ пророка Іереміи", „Слово Меѳодія Патарскаго", „Завѣты 12-ти патріарховъ" і т. і. (Про се гляди Терновскій, Изученіе византійской исторіи, т. II, passim; Голубинскій, Исторія русской церкви, т. I, 757 ід.; Сумцовъ, Очерки исторіи Южно-русскихъ апокрифическихъ сказаній и пѣсенъ, Кіевъ 1888, стор. 1—10).

Особливо важне місце в рядї книг того рода займає Палея, що у староруських письменників тїшила ся дуже великою пошаною і в многих Індексах знаходить ся в числї книг не тілько дозволених до читаня, але по просту канонїчних. Під назвою Палеї звісні були в старій Руси два твори, що не мають іс собою нїчого

спільного: т. зв. Палея Толковая або Палея съ толкомъ і Палея Историческая, що в рукописах має звичайно титул „Книга бытія неба и земли“. Якийсь час, при малій знайомости с текстом тих памятників, думали, що Палея Історична є скороченєм Палеї Толкової. Близше познайомленє с текстами показало, що ся думка хибна. І коли нині походженє Історичної Палеї можна вважати в повні виясненим, то Палея Толковая ще й доси є твором загадковим. Що до Палеї Історичної, котрої текст видав Попов (Андрей Поповъ, Книга бытія небеси и земли (Палея Историческая) съ приложеніемъ сокращенной Палеи русской редакціи. Москва 1881) ми можемо вважати доказаним, що вона — твір візантийський і не пізнійше XII. віку була перекладена на мову старословянську в Болгариї. На Руси, особливо північній, вона розповсюдилась аж у XV. віці — давнійших списків єї не маємо, так само як не маємо списків південно-руських. В північній Руси, правдоподібно в Новгороді, зроблене було в XV. або XVI. віці скороченє сего твору, що іноді в рукописах називає ся Палейныя Очи. Що Історична Палея — твір первісно греко-візантийський, се не підлягає сумнівови, бо між рукописами надворної бібліотеки у Відні віднайдено єї грецький оріґінал; виписками з него користував ся при своїм виданю Попов, а повний текст єго, що має титул Ἱστορία παλαιοῦ περιέχων ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ, надрукував пок. А. Василєв у своїй збірці памяток візантийської літератури (A. Vassiliev, Anecdota graeco-byzantina, pars prior. Mosquae 1893, стор. 188—292).

Зовсім иньше діло — Палея Толковая. Про походженє сего твору йде доси суперечка в науці. Бо коли давнійші вчені вважали її перекладом із якогось грецького оріґіналу, то пок. Тіхонравов мабуть у-перве вказав на те, що не тілько грецького оріґіналу сего твору доси не віднайдено, але навіть у старій югословяньскій літературі не маємо ніяких єго сьлідів. Усї доси звісні списки сеї книги (з XIV—XVI. віків) — руські, а перед кількома роками знайдено на Афоні записку з XIV. в. в котрій сказано, що автор єї довго шукав за списком Палеї і тілько по довгих зусилях одержав його з Руси. Опираючись на тому, а також на змісті Палеї Тіхонравов висказав думку, що твір сей зложений був первісно на Руси. Сам зміст Палеї сильно промовляє за тою догадкою. Палея — се біблійна істория старого завіта від сотвореня сьвіта до смерти Соломона, оповідана по части після книг Бытия, Ісхода, Числ, Второзакония, Руф, Ісуса Навина, Суддів, Самуїла і Царств, а по части свобідно з значними вкороченями та ще значнійшими вставками. Вставки ті двоякого рода: оповідаючі та навчаючі — і полемічно-екзеґетичні.

Полеміка Палеї вся систематично звернена проти Жидів, і власне ся антіжидівська тенденция Палеї в очах Тіхонравова була найсильнїйшим доказом на те, що Палея зложена була на Руси-Українї. Ми знаємо, яке важне місце займали жидівські впливи в старій Руси. Хазарське царство в Криму мало пануючу династию і старшину жидівського віроісповіданя; жидівські місионери ходили по Руси; вони грають важну ролю в оповіданю лїтописця про хрещенє Руси, а віднайдені недавно жидівські реляциї про сю подїю не позволяють нам віднести наше лїтописне оповіданє в обсяг легенд. І пізнїйше впливи жидівські не ослабли, як се бачимо з повстаня єресї „жидовствующих". Значить, був у старій Руси дуже живий інтерес — поборювати жидівство, живійший, нїж нпр. у Візантії або в Болгариї. Певна річ, плян — провести в однім творі полемічну противжидівську тенденцию через усю старозавітну історию, побити Жидів сьвідоцтвами їх власних сьвятих книг, був сьмілий на маловченого Русина. Та чому би автором сего пляну не мав бути якийсь Грек, що навчив ся писати по церковному? Другу, для нас далеко важнїйшу половину Палеї займають оповідания, взяті по части з Біблії, по части з писань жидівських, а також цїлі апокріфічні твори вставлені в текст чи то без нїякої зміни, чи в скорочених редакциях, чи в кінцї розширені специяльними полемічними вставками. І так тільки в Палеях стрічає ся тзв. коротша редакция апокріфа „Завѣты 12-ти патріарховъ". Крім апокріфічних оповідань вставлено в текст Палеї обширні уступи із Шестоднева Івана Екзарха, твір Епіфанія Кипрського „Про 12 каменїв на нагруднику архиєреєвім", деякі части старохристиянського Фізиолога, велику часть оповіданя сьв. Єфрема Сирина про Йосифа Прекрасного і т. д. В екзеґетичній части автор користував ся старшими Отцями церкви, проводячи систематично думку про префіґурацию нового завіта в старім; особливо богато черпав він тут із Вопросоодвітів Феодорита Кирського. Рамки для такого твору як Палея були з давна готові в Византиї. До найстарших старозавітних апокріфів належить тзв. Мале Битиє, т. є. оповіданє про сотворенє сьвіта аж до часу Мойсеєвого законодавства на Синайській горі; і тут в рамку біблійного оповіданя вставлено богато апокріфів і цїлий твір є немов коментарием до кн. Бития. Твір сей дуже часто цитують старші писателї церковні, хоча тепер грецький текст єго затрачений і тільки недавно віднайдено сей твір у етиопськім перекладї в Абіссинїї. Значить, можна сумнївати ся, чи автор Палеї знав що небудь про сей апокріф. Та за те далеко близше єго були візантийські лїтописцї і хронографи, де так само оповідало ся історию старого за-

віта з апокріфічними вставками. А що до самоï методи писаня чи компільованя дуже важним взірцем і заразом жерелом для автора Палеї був болгарський Шестоднев, що приписуєть ся Іванови Екзархови. В остатнïх роках підійшов дехто з учеників Тіхонравова (головно Михайлов) до досьлїдів над Палеєю ще з иньшого боку. Коли Палея, так як вона є, була перекладена з грецького, то певно перекладач робив своє дїло за порядком, не завдаючи собі працї компілювати цїлу книгу на ново з готових уже перекладів старословяньських, а в такім разї єго текст ріжнив ся б від иньших старословяньських текстів тих самих творів. Правда, що до таких апокріфів, як Заповіти 12-ти патріархів, Откровеніє Авраама, Житиє Мойсея і т. и. можна би сказати, що в полемічно-екзеґетичний твір вони були вставлені пізнїйше, вже на словяньскім, навіть на руськім грунтї, значить, тотожність тексту їх палейних редакций з самостійними ще не доказує, що Палея зладжена була самостійно на Руси. Тим то д. Михайлов узяв ся порівнати такі уступи Палеї, що конечно мусїли належати до єї первісної основи, а власне уступи виняті з книг біблїйних. Здобутки дослїдів д. Михайлова ще не опублїковані і ми не беремо ся їх наперед угадувати.

Не менше важне питанє: Коли зложена була Палея? Прихильники думки про грецьке походженє сего твору посували єї початок до IX. або й VIII. віку; розуміеть ся, коли приняти, що вона була зложена на Руси, то прийдеть ся посунути єї початок геть у низ, до XI. або XII. віку. Варто замітити, що обік Жидів полеміка Палеї звернена також подекуди проти Магометан, та чинить се завсїгди користуючи ся полемічними працями старших грецьких писателїв, а не знає нїчого про Татар на Руси (се зазначив Срезневський, прихильник думки про грецьке походженє Толкової Палеї, гл. Извѣстія Академіи Наукъ, т. X, стор. 191). Найстарший рукопис Палеї, список Олександро-Невської Лаври, походить з кінця XIV. в. — решта списків, а звісно їх доси мало що не 20, походить із XV. і XVI. віків; пізнїйше Палеї вже, здаєть ся, не переписувано. Та одно треба ще завважити: в найстаршім списку старословяньского перекладу лїтописі Малали из. „Изложєниє о лѣтѣхъ мироу“ знаходять ся вставки, яких нема в грецькім орігіналї сего твору, виняті власне з Палеї, що таким робом мусїла вже тодї (в XII. віцї) бути готовою; чи була звісна переводчикови Малали, пресвитерови Григорию, як думає Пипін (Історня слов. лїт. I, 78, нїм. перекл.), про се треба сумнївати ся. Чи знав Палею безпосередно автор нашої „Повѣсти временныхъ лѣтъ“, чи може тілько посередно з тих уривків, які є в лїтописї Малали, про се питанє доси спір не рішений. Треба завва-

жити, що перший товчок до наукового досьлїду над Палеєю вийшов власне від істориків, що займали ся критичним розбором нашої першої лїтописї. Ще 1846 р. кн. Оболенський показував на Палею як на одно з можливих жерел нашої лїтописї. Та єго думка, повторена 1851 р. в передмові до виданя Лїтописця Переяславля Суздальського, і думки Ундольського що до Палеї (гл. єго Библіографическія разысканія) висїли в повітрі, бо оба ті вчені не були обзнайомлені докладно зі змістом Палеї і вважали її за рід хронографа. Тілько 1856 р. на се питанє звернув докладнїйшу увагу проф. Сухомлїнов, присьвятивши цїлий роздїл своєї працї „О древней русской лѣтописи какъ памятникѣ литературномъ" (стор. 54—64) розборови питаня про залежність нашої лїтописї від Палеї. Користуючи ся перґаміновим списком Палеї із 1406 р., що належить до Троїцько-Сергієвої Лаври, він виказав, що наша лїтопись у трьох місцях має уступи виписані більш або менше дословно з Палеї, а власне 1) дещо в відзиві грецького місионера про віру Болгар (у Палеї в аналогічнім місцї говорить ся про віру Магометан), 2) довгу проповідь тогож місионера, де він викладає біблїйну історию, 3) оповіданє про будову стовпа вавилонського в початку лїтописї (ті місця приведені паралельно в книзї Успенського „Толковая Палея, Казань 1876, стор. 118—127). Та не всї ті місця мають однакову доказну силу. Бо коли відзив місионера про віру Болгар тілько с трудом можна натягнути до Палеї і приходить ся підшукувати йому паралелї по ріжних єї місцях, а уступ про стовп вавилонський і в Палеї і в лїтописї майже дословно взятий із Косми Індикоплова, то найбільший уступ, схожий у лїтописї і в Палеї -- проповідь місионера-фільософа перед Володимиром, зовсїм не в силї потвердити сего доказу. Опираючи ся на стародавню мову сеї проповідї Срезневський бачить в нїй одну з найстарших памяток нашого письменства, що походить ще з X. віку і була первісно зложена по грецьки (Извѣстія Академіи Наукъ, т. X, стор. 9). Те, що в нїй є схоже с Палеєю, се виривки із апокріфічних оповідань про упадок Сатанаіла, про смерть Авеля, про зінсутє людей перед потопом, про Авраама і Мойсея. Розуміє ся само собою, що коли ті самі оповіданя знаходять ся і в Палеї, то вони мусять мати подібні уступи. Та сю подібність можна виаснити спільністю жерела, тим більше, що про дословну схожість, котра би примушувала нас думати, що у автора лїтописї чи то автора проповідї фільософа був той самий словянський текст, який є в Палеї, нема й мови. Таким робом докази Сухомлїнова не остоюють ся супроти докладнїйшого аналїзу і новійші історики (Ягіч) вважають знайомість нашого лїтописця з Палеєю більше нїж сумнївною.

Коли припустити, що Палея повстала на Руси, то що найбільше можна віднести її до першого розцьвіту нашого письменства в XII. або XIII. віцї. В ту пору складались у нас такі замітні і обширні памятники, як Лїтопись, Патерик, руська редакция Хронографа, — значить, говорять прихильники теориї Тіхонравова, чому б не могла повстати й Палея? На Руси вона була потрібна раз тому, що давала добрий огляд змісту важнїйших біблїйних книг, котрих повного перекладу у нас не було до XV. в., а по друге тому, що в додатку давала толкованя на всї важнїйші уступи тих книг, полемізувала з Жидами, а вставленими в текст апокріфами відповідала й на такі питаня побожної цїкавости, на які зовсїм не відповідала Біблїя. Прихильники теориї про візантийське походженє Толкової Палеї (Срезневський) бачуть важний на се доказ в самій назві сего твору, що лишилась грецька, і в деяких грецьких словах, що знаходять ся в текстї. Та треба тямити, що Хронограф, Патерик, Ізмараґд мають також грецькі назви, хоча були зложені на Руси, а збірка Кааф має навіть жидівську назву, хоча також зложена була на Руси. Грецькі слова такі як аеръ, газофулакія, лазоурь, мантия, паниканьдѣло, скима знаходять ся і в Іпатській лїтописї. Натомісць за словянським походженєм Палеї промовляє те, що до основних єї жерел належить Шестодневъ Івана Екзарха болгарського; твір сей, як звісно, тілько в части є компіляциєю з грецьких писателїв, а подекуди має уступи, яких нема у Греків — і власне ті уступи є також і в Палеї. Уступи ті є і в найстарших списках сего памятника, так що прихильники візантийської теориї мусїли для вияснення сего факту скомпонувати нову теорию: що та часть Палеї, де автор єї черпає із Шестоднева болгарського, первісно мусїла бути коротшою і тілько на словянськім грунтї була переороблена і доповнена вставками з болгарського Шестоднева (Успенскій, op. cit. 127—128). Жаль тілько, що ся теория основана на голім здогадї і є власне petitio principii, а не фактом.

Посереднє становище між прихильниками погляду про переклад Палеї з грецької мови, а погляду про єї зложенє на Руси заняв московський учений архімандрит Леонід у своїй монументальній працї „Систематическое описаніе Славянороссійскихъ рукописей собранія графа А. С. Уварова“, Москва 1894, т. III, стор. 8—9 і 361—362. Подаємо тут єго виводи єго власними словами в перекладї на нашу мову. „Грецького оріґіналу Толкової Палеї в повнім єї складі доси ще не вказано. А що окрім деяких почастних візантийських жерел відкрито й деякі словянські, а власне Златоструй болгарського царя Симеона і Шестодневъ Івана Екзарха болгар-

ського, що, як звісно, оба відносять ся до X. віку, і що з числа книг старого Завіта, які знаходять ся в Толковій Палеї, остатньою являєть ся перша книга Царств, а книги Царств (усї чотири) також були перекладені на словянську мову в Болгариї в X. віцї Григориєм пресвитером мнихом (про се гляди запис у Збірнику, де містить ся переклад Григориїв хронїки Малали; Збірник той був у XV. віцї переписаний із рукопису XIII. віку, власне з 1261 р. і знаходить ся в московськім архіві мінїстерства справ внїшнїх), то приходить ся міркувати, що Толковая Палея була перекладена, або радше сказати, скомпонована також у Болгариї в тім таки X. віцї. Списав її (скомпонував, чи зложив) правдоподібно той сам висше згаданий пресвитер мних Григорий, що переклав дві візантийські хронїки: Амартола і Малали і надто зладив перший словянський Хронограф, користуючи ся при тім хронїкою Малали і творами Йосифа Флавія. Ся догадка тим більше правдоподібна, що в згаданій збірцї в переклад хронїки Малали повставлювано ті самі біблїйні книги, які є в Толковій Палеї, а також і ті самі старозавітні апокріфи, як ось нпр. Слово про Мелхіседека і Заповіти 12-ти патріархів. А з того, що в Палеї розбираєть ся стихира на сьв. Пятидесятницю, яка звичайно має напис „Твореніе царя Льва премудраго", що вмер у 911 роцї, просто виходить, що Палея мусїла бути зложена в першій четвертинї X. віку, до 927 року (рік смерти царя Симеона).

„Сей висновок — пише далї архим. Леонїд — не суперечить здогадови висказаному д. Успенським в єго працї про Палею Толкову (Казань 1876), що прототипом або головним жерелом Толкової Палеї міг бути не дохований до наших часів твір сьв. Кирила Філософа „Преніе съ Іудеями", написаний ним по грецьки і перекладений на словянську мову єго братом сьв. Мефодиєм. Сей твір дїлив ся на 8 Слів, а Толковая Палея, як ми зазначили висше, в своїй найстаршій редакциї дїлила ся також на 8 віддїлів відповідно до числа вісьмох старозавітних книг, що входили в її склад, при чім книгу Руф злучувано в одно с книгою Суддїв.

„Завважимо ще, що вичислюючи грецькі жерела Толкової Палеї досьлїдники не звернули доси уваги на одно з найважнїйших: є се твір звісний під назвою „Бесѣды св. Кесарія", перекладений на словянську мову в X. віцї; пізнїйші руські книжники дали сему творови назву „Вопросы Сильвестра и отвѣты Антонія" (Арх. Леонидъ, op. cit. III, 8—9). А в додатку до сего тому вчений архимандрит подає близшу відомість про Хронограф зладжений Григориєм і про самого Григория, що вмер епіскопом у Охридї

около 1012 року. Єго перекладом Амартола користував ся наш перший лїтописець, а той список, що був у руках нашого лїтописця (з кінця XIII в.) знаходить ся доси в бібліотецї Московської Духовної Академії.

Хоч і як богато має за собою ся здогадка, та все таки до повної доказности її дуже далеко. Треба би поперед усего порівняти текст Палеї з текстами тих Григориєвих перекладів, тай тодї ще не буде виключена думка, що Палея таки повстала на Руси, при чім складач її міг користувати ся готовими вже перекладами і компіляциями Григория мниха.

Що торкаєть ся до жерел Палеї, то Успенським і Ждановим показано в нїй виривки із творів Севериана Гавальського, Козми Індикоплова, Івана Дамаскина, Епіфанїя Кипрського, Івана Екзарха болгарського, Івана Златоуста, Василия Великого, Іполїта, Феодорита Кирського, а також Четьї Минеї, Єфрема Сирина і візантийських хронїк. Сумнївна є запозика від Златоструя (Ждановъ, Палея 249).

Та се не все. Палея від самого її появленя аж до найпізнїйших списків раз у раз міняла свій зміст. Майже нема двох списків сего памятника зовсїм однакових, хоча у всїх основний характер однаковий. Одні уступи пропускано, другі додавано. Майже всї суцїльні апокріфічні оповіданя вставлені були в текст Палеї на словянськім, правдоподібно на руськім грунтї — се признають навіть прихильники візантийської теориї (гл. Ждановъ, Палея, Университетскія Извѣстія, Кіевъ, 1881, сентябрь, стор. 253), а деякі з тих оповідань, нпр. про Соломона і Китовраса, взяті може навіть не з грецьких, а безпосередно з жидівсько-тальмудичних жерел, на що вказує слово шамір, котрого руський перекладач не міг узяти з грецького (гл. Веселовскій, Слав. сказанія о Соломонѣ и Китоврасѣ, 212).

Не вдаючи ся дальше в розбір сего питаня ми завважимо, що спеціально як скарбниця ріжнородних апокріфічних оповідань Палея мала величезне значінє для переховання і популяризациї тих старих лїтературних памяток. Тільки просьлїдженє всїх звісних списків Палеї зможе дати нам виображенє про повний обсяг апокріфічних оповідань, що війшли в її склад. Перешуканє одного або двох списків може довести до хибних думок. Бо коли нпр. доси по публїкациях Пипіна, Тіхонравова та Порфірєва, по специяльних працях Успенського та Жданова сей остатнїй вичислив усего тільки 17 цїлих апокріфів або маленьких апокріфічних оповідань поміщених у Палеї, то у нас із одної Крехівської Палеї надруковано їх 40

(або числячи так як Жданов усї Соломонівські оповіданя за одно — 34), значить, що найменше в двоє більше, тай то ми певні, що не одна апокріфічна подробиця в тій великій книзї уйшла ще нашої уваги. (Про Палею крім творів цитованих висше гл. Горскій и Невоструевъ, Описаніе славянскихъ рукописей московской Синодальной библіотеки, отд. II, ч. 3, 1862; Тихонравовъ, статя по поводу виданя Пипіна „Ложныя и отреченныя книги", Русскій Вѣстникъ 1862 г. январь; Порфирьевъ, Апокрифическія сказанія о ветхозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ, Казань 1872; єгож Исторія русской литературы т. I; В. Успенскій, Толковая Палея. Казань 1876; А. Н. Поповъ, Книга бытія небеси и земли, передмова, і єгож Обзоръ хронографовъ русской редакціи, 1866—1869; Порфирьевъ, Апокр. сказ. о ветхозав. лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Соловецкой библіотеки; Жданов, Палея, в київських Университетскихъ извѣстіяхъ 1881 р. за сентябр і октябр; Веселовскій, Славянскія сказанія о Соломонѣ и Китоврасѣ; П. В. Владиміровъ, Критико-библіографическія замѣтки объ изданіяхъ и изслѣдованіяхъ по русской словесности за 1892 годъ. Кіевъ 1893; Палея Толковая по Коломенскому списку 1406 г. изд. учениковъ Тихонравова, передмова).

VII. Словянсько-руські Індекси книг заборонених. Певна річ, що правовірне духовенство в полудневій Словянщинї, а особливо на Руси, виховане в грецькій церковній традициї, не могло рівнодушно глядїти на прилив апокріфічної лїтератури на сей грунт. Воно мусїло тодїж остерігати вірних перед читанєм тих творів: вони розбуджували фантазию, розпалювали чуте, та рівночасно підготовлювали грунт для єретицької проповідї. От тим то не диво, що тодїж появляють ся в словянських списках і грецькі Індекси, а на словянськім грунтї, в розпалї боротьби з богомільською сектою, вони значно збогачують ся, бо словянські єрархи втягають до Індексу статї чи то написані, чи тільки перекладені або перероблені Богомілами, особливо їх учителем, попом Єремією. Вже ся одна обставина, що у всїх звісних нам руських списках книг фальшивих є згадка про того Єремію, каже догадувати ся, що Індекс словянський в головних парисах зложений був у Болгариї і тільки відси пішов на Русь. Правда, Срезневський доказуючи, що Пандекти Нїкона Чорногорця були з грецького перекладені не в Болгариї, а на Руси, твердить при тім, що й Індекс руський перекладений на Руси просто з грецького, за чим промовляє і та обставина, що у полудневих Словян, у Сербів і Болгар, доси не віднайдено анї одного списка Індекса,

а на Руси їх знаходить ся богато. Та на се вірно відповідає Ягіч, що хоча тепер і нема югословянських списків Індекса (проф. Ягіч опублїкував один сербський текст Індекса по двом спискам, що один із них походить з XV. а другий з XVI. в., та текст сей, як показує пр. Ягіч, є перекладом руського тексту сеї статї), та се ще не рация думати, що їх нїколи й не було; могли бути та позатрачувати ся, а може тілько доси ще не віднайдені. Нема причини твердити, що Ніконова статя про правдиві і фальшиві книги не була звісна у південних Словян в XII. і XIII. в. в словянськім перекладї. І пізнїйші руські редакциї Індекса вказують сьлїди південно-словянського походження, особливо виданий Пипіном текст Погодинського Номоканона XIV в. „Заходить питаннє, які статї в тім болгарськім Індексї є перекладом із грецької мови, а які походження словянського? Грецьких текстів Індекса пізнїйших від часів Фотия нема опублїкованих. Зі звісних доси словянських Індексів бачимо, що навіть такі речі, які би по заголовках можна вважати оріґінальними творами словянськими, є переклади з грецького, як ось майже все те, що приписуєть ся Єремії попови болгарському. А в такім разї легко може й сам Індекс бути перекладом з грецького. Маємо доси так много доказів цїлковитої неоріґінальности староболгарського письменства, що швидше можна нам дарувати й найбільший пессімізм, нїж оптімізм“. Так думає проф. Ягіч у своїй низше названій статї про Індекси книг правдивих і фальшивих у Словян.

Може бути, що до болгарського, поки що зовсїм гіпотетичного а доси нам незвісного Індекса ті думки в повнї підходять, та треба сказати, що в руських Індексах ми бачимо велику ріжнородність не тілько в упорядкованю титулів, але також в їх складї і в числї наведених творів. Надруковані у нас обік себе два укр.-руські Індекси, що ріжнять ся певно протягом 50 – 80 лїт часу, не більше, показують найкрасше примір таких ріжниць. Правда, загальна схема всюди однакова, та про те ми мусимо думати, що під руками поодиноких переписувачів на Руси Індекси ті чи то вкорочували ся, чи розширювали ся, не маючи нїякої сили закона. Та на основі якого материялу руські редактори могли вкорочувати, а особливо розширювати зміст Індекса? Аджеж певно тут годї було додавати щось з фантазиї, а з другого боку майже не підлягає нїякому сумнївови факт, що далеко не всї апокріфічні твори списані в старих і новійших Індексах, звісні були на Руси і загалом в церковно-словянських перекладах. Значить, мусимо приняти, що головна основа новійших наших Індексів і пізнїйше плила з Греції, де також Індекс мусів с часом доповнювати ся супроти того, який ми

бачили нпр. у Стихометриї Никифоровій. Та з другого боку являєть ся можливою і висказана була деякими вченими, нпр. пок. Драгомановим, думка, що й на словяньскім ґрунті, особливо на Руси, повставали с часом нові апокріфічні оповіданя, що також попадали в Індекс. Думка ся дуже правдоподібна, хоча ніколи не треба забувати, що деякі словяньскі апокріфи дуже легко можна вважати оріґінальними творами тілько для того, що їх грецькі оріґінали ще поки що не віднайдені або й на завсїгди пропали.

Найстарший Індекс писань церквою заборонених стрічаємо у нас зараз на зарані нашого письменства, бо вже в тзв. Сьвятославовім Сборнику 1073 р. Між статями того Сборника одна має напис „**Ѿ апльскыхъ оуставъ**“ (к. 204), а в ній знаходить ся загальне упімненє: „**всѣхъ оубо штѫжиихъ и дьꙗвольскиихъ [книгъ] крѣпъко оукланꙗи сꙗ**“. А на к. 253—254 тогож Сборника знаходить ся статя „**Богословьца Ѿ словесъ**“, що становить, по думцї Пипіна, „правдоподібно найстарший із усїх Індексів, які були в староруському письменстві“ (А. Н. Пыпинъ, Для объясненія і т. д. ст. 10). Є се впрочім дословний переклад грецької статї, яку по рукопису X. в. надрукував Монфокон (Bibliotheca Coisliniana 193—194) пз. Ἰωάννου τοῦ εὐαγγελιστοῦ θεολόγου ἐκ τῶν ἐπῶν. „**Нъ да оубо не штюжими прѣлиштаѭть сꙗ къигами**“ — пишеть ся у вступі сеї статї в Сборнику — „**многыи бо бываѭть неистовыꙗ исказы, примни и сии мои избьранꙑи любочисльникъ**“. За сим перечислено книги канонїчні, а із апокріфів вичислено 13 старозавітних („**И еликоже ськровьнꙑхъ: а҃. Адамъ, в҃. Енохъ, г҃. Ламехъ** [в ркп. **Малехъ**], **д҃. Патрьарси, е҃. Молитва Иосифова, ѕ҃. Елдадъ, з҃. Завѣтъ Моосиинъ, и҃. Исходъ Моосиинъ, ѳ҃. Псалмоси Соломони, і҃. Илиино обавление, а҃і. Исаиино видѣние, в҃і. Софониино обавление, г҃і. Захариино авление**“) і 11 новозавітних. А що Сьвятославів Сборник 1073 р. є тілько копією Сборника болгарського царя Бориса (царював 956—987), то очевидна річ, що й сей Індекс із грецької мови перекладений був не де, як у Болгарії.

Другий що до часу Індекс, що звісний був на Руси в XII. або в початку XIII. в., се той, що є в Тактиконї Нікона Чорногорця. Він має вже 15 старозавітних апокріфів, а власне окрім названих у Сборнику: **Асенедъ** і **Ездры Ѿкровенье**; надто твір названий у Сборнику „**Патрьарси**“ тут називаєть ся „**Завѣты патриарстѣи**“; те що там **Елдад**, тут „**Ельдадъ и Модадъ**“; те що там „**Исходъ Моосиинъ**“, тут „**Вознесенье Моисѣево**“; те що там „**Захариино авление**“, тут „**Захариино Ѿкровенье**“ (Пыпинъ, op. cit. 22—24).

У перве в XIV. віці появлять ся у нас у тзв. Погодинськім Номоканонї згадане вже (неавтентичне!) 60-те правило Лаодикійського собора з несумнївно словяньскими, властиво болгарськими додатками, з острою полємікою проти болгарського попа Єремії. Сей Індекс, що послужив основою всїм пізнїйшим руським Індексам, показує вправдї менше число старозавітних апокріфів, нїж ми бачили в попереднїх, та тут знаходимо пропущені деякі твори з давнїйших Індексів, а вичислені нові. Загалом апокріфічних оповідань старозавітних тут вичислено 12, та в тім числї є незвісні давнїйшим Індексам: **„Пѣсни Давидови“, „Паралипомена Иеремѣина ѡ плѣненьи, что ѡрла слали въ Вавилонъ съ грамотою къ Їеремѣи“, „Дванадесять Їаковлича глемая Лѣствица“, „О древѣ крестнѣмъ извѣщеніе стыя Трца“** і вкінцї **„О Соломони цри и о Китоврасѣ басни и кощоуны“**. Натомісць пропущено тут звісну Грекам та незвісну в словяньскім перекладї книгу Елдад і Модад, пропущено Асенеф, оба апокріфи про Мойсея, Видїнє Ісаії і апокалїпсіс Ездри. Пипін не сумнївав ся про югословяньске походженє сеї інтерпольованої редакциї 60-го правила Лаодикійського собора (op. cit. 25). І справдї, вже через те, що в нїй таке значне місце займає полєміка проти попа Єремії, ми мусимо припустити, що отся редакция Індекса повстала в Болгариї. Иньша річ, чи той єї текст, який маємо в Погодинськім Номоканонї, передає вірно болгарську редакцию. Мінї здаєть ся, що тут дві обставини насувають деякий сумнїв: пропущенє повісти про Асенеф, звісної у полудневих Словян (сербський текст єї из. **„Житїє и исповѣданїє Асенеѳї дьштере Пентефрїини и како поять ю Їосифъ прѣкрасни въ женоу себѣ“** надрукував Ст. Новакович по рукопису XV в. в Starine т. IX, стор. 27—47) і вставленє і то аж при кінцї списка новозавітних апокріфів повісти про Соломона і Китовраса. Повість ся появила ся на Руси в XIV. віцї (одинокий список Палеї з XIV. в. ще не має єї) із якогось мабуть не грецького жерела; ми не маємо нїякого сьлїду єї істнованя у Болгар, так що правдоподібно титул єї вставлений був у Індекс таки на Руси.

Пізнїйші Індекси апокріфів на Руси являють ся головно комбінациєю тих двох найстарших типів Індекса, які представляє з одного боку Сборник 1073 і Тактикон, а з другого боку слов. редакция правила Лаодикійського собору. Та обік комбінациї пізнїйші Індекси завсїгди вносять якісь нові титули. І так Індекс надрукований Калайдовичем в додатку до єго працї „Іоаннъ Ексархъ Болгарскій“ Москва 1824, стор 208—212, по списку з XVII. в. має 14 титулів апокріфів старозавітних, хоча сьлїдом за правилом Ла-

одик. собору пропускає Асенеф, Елдада і Модада, Восход Моисеев і апокаліпсіс Ездри, та з тогож правила пропускає Ламеха і Пісні Давидові. За те знаходимо тут у перве втягнені „Адамль завѣтъ“ і „Лобъ Адамль, что седмь царей подъ нимъ сѣдѣли“. Те, що в усїх дотеперішнїх Індексах називало ся „Молитва Іосифова“, тут називає сь „Сифова молитва“.

У виданій 1644 р. в Москві (друге виданє вийшло 1786 р.) збірцї статей названій „Кириллова книга“ сей руський Індекс у перве появив ся в друку, хіба може деякі єго редакциї були друковані в недоступних мінї Номоканонах друкованих у Київі в рр. 1620, 1624, 1629 та в Москві 1639. Усїх старозавітних апокріфів, які найменовано в тих і пізнїйших руських Індексах, вичислює Тіхонравов 26 (Памятники I, стор. I—III). Користуючи ся єго списком і увагами ми переберемо їх за порядком.

1) Адам, є у всїх Індексах грецьких, в Декретї Ґелязия і у всїх Індексах руських.

2) Адамль завѣтъ, у Греків незвісний, у перве названий у Індексї Калайдовича, є у нас в Індексї Яремецького-Білахевича, та нема в Індексї Теодора з Дубівця, заховав ся тілько в сирийській мові, перекладений і виданий у Міня (Migne, Dictionnaire des Apocryphes I, 289-388).

3) Лобъ Адамль, что 30 службъ въ немъ и седмь царей подъ нимъ сидѣло, у Греків незвісний, у нас у перве названий у Індексї Калайдовича. Тіхонравов подає повисший титул із якогось незвісного нам Індекса Киприяна і Зосими; такий же титул має й Яремецький-Білахевич, а Т. з Дубівця троха відмінний „Лоб Адамов, аж в нем цркви сем“. Текст сего апокріфа доси не віднайдений, бо ті оповіданя, які є в нас про лоб Адамів, не підходять до сего титулу.

4—5) О древѣ крестномъ. Тіхонравов розріжнює два твори: один, що до него в Індексї Лаодик. собору додано „извѣщеніе св. Тройця“ і другий, при котрому Індекс Новгородський додає „Ереміи пресвитера“. Твір приписаний Єремії болгарському видав недавно Соколов (Матерьялы и замѣтки); в такім разї лишаєсь нам ще одно оповіданє про хрестове дерево, власне те, з якого ми подали вирывки і яке приписуєть ся Григорию Богослову. Та титул „извѣщеніє св. Тройця“ до сего твору таки не підходить. Треба додати, що кождий поодинокий Індекс знає тілько один апокріф про хрестове дерево, гл. наші оба на стор. 5.

6—7) Енох. Тіхонравов знов розріжнює два твори: один, що знаходить ся у всїх найдавнїйших Індексах, а другий, що в деяких

пізнійших руських Індексах має титул „О Еносѣ, что былъ на пятомъ небеси и написалъ 300 книгъ“. Правдоподібно під апокріфом „Енох“ треба розуміти знаменитий давній твір, тзв. „Книгу Еноха“, а під статею названою в пізних руських Індексах — один уступ із тої книги, що заховав ся в многих руських збірках і часто переписував ся, тзв. „Отъ книгъ Еноха праведнаго“ (гл. про се А. Н. Поповъ, Библіографическіе матерьялы I, 81—82).

8) Ламех, є у всїх грецьких Індексах, та текст сего апокріфа нї у Греків нї у нас незвісний; ті оповідання про Ламеха, які є у нас і по других збірках, здаєть ся, не мають с тим затраченим твором нїчого спільного.

9—10) 12 Іаковичь глаголемая Лѣствица. Сей титул знаходимо тілько в пізних руських Індексах. Тіхонравов бачить тут два окремі твори і додає: „Въ составъ книги „Іаковичи“ входили „Откровеніе Авраама“ и „Лѣствица“, потому указаніе индексовъ я раздѣляю на двѣ части“. Та вся ота замітка Тіхонравова нї на чім не оперта. Апокріфічної книги „Іаковичи“ чи „12 Іаковичь“ анї Тіхонравов анї взагалї нїхто не бачив, а щоби в єї склад входило „Откровеніе Авраама“, се припущенє зовсїм незрозуміле. Я думаю, що далеко відповіднїйше буде вважати „12 Іаковличь“ і „Лѣствицу“ за титули одного і того самого твору, звісного тільки з Палеї. Чому би сей твір міг одержати назву „12 Іаковличь?“ Се вимагало би близшого досьлїду. Чи не міг до сего дати причини той уступ у самому творі, де Яков заклинає Бога, називаючи його 12-верховним і 12-личним і приводячи 10 (може первісно 12) єго імен?

11) Завѣты патріарховъ, є у всїх найстарших Індексах, звичайно пз. „Патріархи“.

12) Исаакъ сонъ видѣ — столпъ посреди двора, архангелъ Михаилъ Авраама возносилъ на небо и далъ ему видѣти, что дѣютъ на земли и судилъ имъ. (У звісних нам Індексах сеї статї нема. Тіхонравов надрукував апокріфічну статю такого змісту по рукоп. Троїцько-Сергієвої Лаври XVI. в., гл. Памятники, I, 79—90.

13) Молитва Іосифова — так у найстарших грецьких Індексах; тілько в Індексї Калайдовича XVII. в. читаємо „Сиѳова“, а в сербськім Індексї XVI. в., переробленім з руського і виданім Ягічем — „Сиснова“. Апокріф у словяньскім письменстві незвісний тай загалом затрачений, гл. Migne, Dictionnaire des Apocryphes I, 708.

14) Асенеѳь, уперве названа в Тактиконї Нїкона Чорногорця, на Руси незвісна, за те звісна у Сербів і популярна колись у Чехів.

15) Мойсеевъ завѣтъ, апокріф названий у старих грецьких Індексах, у нас незвісний, хоча є в Індексї Яр. Білахевича.

16) Исходъ (восходъ) Моисеевъ криво складенъ, по грецьки Ἀνάληψις — апокріф звісний також у найстарших грецьких Індексах, текст у нас незвісний.

17) Елдадъ и Модадъ є в старих грецьких Індексах, у нас і загалом незвісний.

18) Псалмы Соломоновы, є в старих грецьких Індексах і заховали ся в грецькім тексті (всїх 18), на словяньске мабуть не були перекладені.

19) Пѣсни Давидовы, — грецькі Індекси про них нічого не знають; у нас вони у-перве названі в правилї Лаодикійського собору болгаро-руськоӱ редакциӱ, зрештою незвісні.

20) Илiино обавленiе, є в грецьких Індексах, на Руси текст сего апокріфа незвісний, та є, здаєть ся, в старім болгарськім перекладї.

21) Софонiино обавленiе, звісне в грецьких Індексах і в грецькім тексті, хоча у Міня єго нема, на словяньску мову не перекладене.

22) Захарiино обавленiе (так само).

23) Исаино видѣнiе, звісне в грецьких Індексах а також перекладене на слов. мову, текст єго по староруському рукопису XII. в., що знаходить ся в біблїотецї Успенського собора в Москві, видав Попов (А. Н. Поповъ, Библiографическiе матерьялы I, Москва 1879, стор, 13—20).

24) О плѣненiи iерусалимскомъ, Паралипомена Iеремiина, что орла слали съ грамотою въ Вавилонъ къ Еремеи. В грецьких Індексах сего апокріфа нема, а так само нема єго ще в нашім Сборнику 1073. У перве названо його в правилї Лаодикійського собору в Погодиньскім Номоканонї XIV. в. Тіхонравов ідентіфікує його — по мойому без підстави — з апокріфами, що в грецьких Індексах (нпр. у Нїкона) мають назви Варуха і Аввакума. Сам Тіхонравов видав у своӱх Памятниках статю, що відповідає вповнї отсему титулови (I, 273 - 297). Апокріфічну повість про Варуха опублїкував Соколов по старому сербському рукопису (Матеріялы и замѣтки) і вона с повістю про Єремію не має нічого спільного.

25) Суды Соломони, апокріф у перве названий у Кириловій книзї 1644, згаданий і у Яремецького-Білахевича, в грецьких і загалом у старших Індексах незвісний.

26) О Соломонѣ и Китоврасѣ, згаданий у перве в Погодиньскім Номоканонї. Варто згадати, що в однім Індексї походжене Китовраса приписуєть ся Грекам: „все лгано — кажеть ся там

про сей апокріф, — не бывалъ Китоврасъ на земли, но еллинстіи философы ввели“ — гл. Пыпинъ, op. cit. 35.

До сего Тіхонравівського списка треба додати, що в Стихометриї Нїкіфоровій названий осібний апокріф про Авраама, що вправдї не згадуєть ся в наших Індексах, але текст єго знаходить ся в словяньскім перекладї і осібно (Откровеніе Авраама) і в скороченій палейній переробцї. Далї у тогож Нїкіфора згадано книгу апокріфічну Даниїла; про неї також нема звістки в наших Індексах, та є з неї цитати в Палеї (гл. у нас стор. 152), а й текст єї звісний був не тілько у полудневих Словян, а й у старій Руси, головнож на Вкраїнї, і по білоруському рукопису XVI. в. опублїкований був з паперів пок. Попова М. Сперанським (Поповъ-Сперанскій, Библіографическіе матеріалы, Москва 1889, стор. 58—68). Грецький текст сего апокріфа незвісний в цїлости, відривки зібрав Тішендорф, гл. Apocalypses apocryphae, p. XXX—XXXIII. Твір сей, есхатолоґічного змісту, війде в третїй том нашої збірки.

Можемо бачити з сего, що староруський Індекс не був анї сістематичним анї повним списом усїх звісних на Руси апокріфів, не говорячи вже про апокріфічні подробицї, що пришпилювали ся до поодиноких подїй і осіб біблїйної історвї. Що він не мав нїякої обовязуючої сили, се розуміеть ся само собою, а в такім разї беручи практично він радше заохочував людей до читаня апокріфів, ніж зупиняв їх від сего.

VIII. Вплив апокріфів на писану і устну словесність українсько-руську. При такій популярности апокріфічних оповідань на Руси від найдавнїйшої доби єї письменства не диво, що твори ті мусїли мати значний вплив на писану і устну словесність як великоруську, так і українсько-руську. Правда, для просьлїдженя впливу апокріфів на нашу писану словесність доси дуже мало зроблено. Проф. Сумцов заледво доторкнув ся сего питаня, вказуючи в своїй працї (Очеркъ исторіи Южнорусскихъ апокрифическихъ сказаній и пѣсенъ, 2—10) відгук апокріфічних оповідань в писанях Данила Паломника і Івана Вишенського (про сего гл. Ів. Франко, Іван Вишенський і єго твори, Львів 1895, стор. 166, 437). Я вкажу тут ще кілька прикладів, зовсїм не маючи претенсиї вичерпати сю тему. І так у Данила Заточника знаходимо одно місце, що пригадує Соломонові слова про дім царський, у котрий добро „сюди входить а туди виходить“ (гл. наше виданє стор. 290). Данило Заточник висказує сю думку ось якими словами: „Якоже море не наполнить ся многи рѣки приємля, тако и домъ твой не наполнить ся множество богатьства приємля, зане руцѣ

твои яко облакъ силенъ взымая отъ моря воды отъ богатьства дому твоего, трусят в руцѣ неимущихъ" (Поповъ-Сперанскій, Библіографическіе матеріалы, 26). Богато натяків на апокріфи знаходимо у Галятовського в его Ключі Розуміня. І так в казаню на Рождество Христово він говорить, що Христос „яко Богъ устрашилъ болваны в Єгиптѣ, же на землю попадали и покрушили ся" (к. 3) — те саме, що оповідає ся в апокріфі про Єремію (у нас стор. 306). В тімже казаню оповідає ся, що „Адамъ гды убраный был в шаты скуряные, смѣялъ ся з него Богъ мовячи: „Се Адамъ бысть яко единъ от насъ" (к. 4). Є се дословне повторене палейного місця, що приводимо далї в отсїй передмові. Про те, що Бог виганяючи Адама з раю дав йому шкуряну одежу, гл. у нас стор. 28. В казаню про Іллю пророка Галятовський оповідає, що Ілля взятий був вихром, але не до третього неба, бо „трете є небо емпірейське, друге твердь, небо фірмаментове, а пророк Ілля взятий до першого неба, повітрного, на огнистім возї з огняними колесами занесений до раю земного і там живе доси в тїлї смертельнім, аж перед кінцем сьвіта умре з руки Антихристової" (к. 47—48). Адам згрішив у раю о 6-тій годинї (к. 248).

Натяки на апокріфічні оповіданя знаходимо і в Акафістах, що пішли до нас із Візантії, та на Руси дізнали чимало переробок. І так в Акафістї Ісусу Сладчайшому читаємо: „Идолы бо, Спасе нашь, не терпяще твоея крѣпости, падоша" (Собраніе 20 Акафистовъ, Львовъ 1872 ст. 52). В Акафістї чесному Хресту читаємо цїкавий опис неба, що де в чому нагадує образ книги Еноха: „Ангеловъ предстательства съ праведныхъ чинами крестообразно обстоятъ престолъ твой, Царю славы, въ четвероугольномъ градѣ твоемъ вышнемъ" (тамже 61). Тамже читаємо про упадок прародичів у раю: „Радуй ся полудню спасеніе отъ бѣса полуденнаго прельстившаго въ раи въ полудне" (тамже 64)*). На Адамів запис даний Сатанї натякає ся в Акафістї Страстем Христовим: „Іисусе пригвожденный, пригвозди рукописаніе грѣховъ моихъ" (94) і в Акафістї непорочному зачатию Марії: „Радуй ся, невещественный угле, имже сожже ся Адамово рукописаніе" (173). Для прикладу, як перероблювано у нас Акафісти підгоняючи їх під лад народнїх пісень, приведу один уступ Акафіста до чесного Хреста, винятий із рукописного Акафістника, писаного 1571 р. в Стародубі; сей Акафістник

*) Деякі цїкаві матеріяли про „біса полуденного" зібрав др. Клим Ганкевич, гл. C[lemens] H[ankiewicz], Die Mittagsstunde im Volksglauben, у фейлетонї віденської Presse, 1884.

в р. 1691 належав до попа Степана Ходзїнського в Лопатинї і знаходив ся перед кількома роками у проф. Вол. Шухевича. Ікос 2 Акафіста до ч. Хреста виглядає там ось як:

Радуй ся, яко для плоду древнаго выгнани быша наши предкове;
Радуй ся, яко на тобѣ отпущены сѫт наши грѣхове;
Радуй ся, яко для древа осудивше ся оумрѣти —
Радуй ся, тако тобою достойны быша ожити.
Радуй ся ключю рай земный намъ отмыкаяй,
Радуй ся Херувима пламенное оружіе отгоняяй!
Радуй ся древо носящее Ноя съ животными,
Радуй ся древо дръжащее Ха҃ съ язвами!
Радуй ся отрасли зеленая, юже принесе въ ковчегъ голубица;
Радуй ся знамя высушившее силоу нашего оубийца!
Радуй ся, тебе Хс҃ на своихъ раменохъ носяше,
Радуй ся кресте, тебе оубо Яковъ патріарха прознаменоваше,
Радуй ся, внегда сыны Іосифа крестообразно благословляше.
Радуй ся, на тобѣ Мойсей повѣсилъ воужа мѣдянаго,
Радуй ся, и тобою уздравилъ всякого вжаленаго (к. 109—117).

Про „Херувима пламенное оружіе“ гл. у нас стор. 28; прознаменованє хреста Яковом троха інакше оповідаєть ся у нас стор. 121.

В опублїкованім мною шкільнім діалогу XVII. в. пз. „Бенкетъ духовный“ (Кіевская Старина 1881 р. т. 37) знаходимо також декілька натяків на апокріфічні оповіданя. І так говорить ся там, що десять заповідїв Божих виписано було „на камени предорогом“ — порівн. у нас 241. Читаємо там також:

„Пытанье. През які́е речи Адамъ в раю согрѣшилъ?

„Отповѣд. Для пяти речий; през виденіе очима, презъ слухъ оушима, през осязаніе рукама, през запахъ ноздрей.

„Пытаня. Кто первѣй ся народилъ, нѣжели отецъ и матка?

„Отповѣд. Дѣти Адамовы, понеже Адамъ не єст рожденъ, але сотворенъ.

„Пытанье. Которіи дѣти сварили ся первѣй, ниж ся народили?

„Отповѣд. Сыны Ісааковы, близнята Савулъ и Іаковъ нѣм ся народили, въ животѣ матчиномъ войну точили, бо единъ другаго за ногу тягнулъ“.

Що в старих українсько-руських драматичних творах мусїло бути чимало апокріфічного елементу, се й не знаючи їх зовсїм можна би з гори сказати по аналогії середньовікової релїґійної драми всеї Европи. Тї тексти наших старих драм, які опублїковано досн, в повнї потверджують сю догадку. І так в драмі „Алексѣй

божій человѣкъ", виставлений у Київі 1673 р., зараз на почату читаємо ось яке оповідане про бунт ангелів:

През вынеслость думного ангельского чина
Люцифера ангела, той тому причина.
Гды Богу не хтѣлъ во всемъ онъ повиновати,
Замыслилъ ровный зъ Богомъ престолъ будовати.
А такъ зъ свѣтоносца сталъ Люциферомъ спроснымъ,
Зъ пресвѣтлого сталъ темнымъ, брыдкимъ и незноснымъ,
Изъ высокого неба низверженъ до ада
Зъ всѣми тыми, которыхъ зъ нимъ една была рада.

(Н. Тихонравовъ, Русскія драматическія произведенія 1672—1725 годовъ. С. Петербургъ 1874, т. I, ст. 5).

Плачем землї за Адамів гріх починаєть ся дїя перша комедиї на Рождество Христово (Тихонравовъ, op. cit. I, 346). В тій самій комедиї бачимо виразний натяк на палейну статю про бунт ангелів у віршах:

Горе, ахъ! Люциперу и цѣлому аду!
Такъ то намъ милость божа сотвори отраду:
За единъ токмо помыслъ всѣхъ съ неба свергаетъ.

Тутже виступає і Валаам пророкуючи про прихід Христа (I, 360—361). В рядї пророків, що проповідали прихід Христа, рабін цитує й Соломона:

И Соломонъ премудрый тоже глаголаше,
Яко то въ сіе время быти имѣяше.
Написалъ: „Родится мужъ въ іюдейстей странѣ,
Иже праотцевъ спасетъ зъ пекелной отхлани" (I, 377).

На якімсь апокріфічнім пророцтві Аввакумовім оперті слова другого рабіна про місце, де мав родити ся Христос:

Въ Вифліемѣ роди ся, а въ коемъ же мѣстѣ,
Втайнѣ о немъ Аввакумъ сице даетъ вѣсти;
Тако отъ Аввакума бѣ пророкованный:
„Посреди двохъ животныхъ будеши познанный" (I, 378).

Оповідане Рахилї в тійже комедиї основане по части на творі сьв. Єфрема про Йосифа Прекрасного; говорить ся тут, що Рахиль породивши Йосифа бачила в снї єго будущину:

Зряше того ведома, егоже связаша,
Яко плѣнна раба отъ братіи продаша,
Плачуща, рыдающа, къ рождьшеи вопіюща:
„Рахили, о Рахили!" слезнѣ глаголюща.
„Рахили, мати моя, почто мя остави?
„О мати! чадо твое отъ злыхъ рукъ избави!" (I, 383)

На томуж оповіданю основана й драма „Іосифъ патріарха“ представлена в Киїзі 1708 (Тихонравовъ, op. cit. II, 356—427). Наведемо з неї тілько розмову Пентефрия з жінкою по вивисшеню Йосифовім (II, 423—424):

Пентефрій Не вѣси ли, что нынѣ сотвори ся
Во Єгиптѣ?
Велможа Не вѣмъ.
Пент. Страхъ велій намъ роди ся.
Велм. Кій страхъ?
Пент. Іосифъ, рабъ нашъ, господинъ намъ нынѣ
Єсть и всему Єгипту, и се во единѣ
Чести зъ Фараономъ днесь славно посажденній
Сѣдитъ яко царъ, всѣми чтомій, возведеній
Бо есть на престолъ царскій. Азъ же страха ради
Изійдохъ тайно, да не съ тобою и чади
Нашими велитъ мя днесь погубити, или
Въ изгнаніе послати.
Велм. Ни, не бой ся.
Пент. Ни ли
Ты внимаеши, нили познаеши бѣды
Сея?
Велм. Днесь тобѣ правду всю открію. Виды
Премногими азъ прелщахъ Іосифа къ волѣ
Моей, но той презиралъ мя. Азъ же оттолѣ
Взискахъ ему отмстити, что его не прелстихъ,
А яже онъ претерпѣлъ муки, азъ сотворихъ.
Се по моей неправдѣ, нѣсть бо онъ повинній
До такія мерзости, но мой самъ безчинній
Разумъ сіе сотворилъ.
Пент. О лютѣ мнѣ нинѣ!
Что се дерзнула еси, безумна? По винѣ
Нашей всяко убыетъ насъ.
Велм. Не бой ся! Знаю
Азъ, что онъ незлобивъ есть, и милости чаю
Отъ него получити. Азъ бо есмь виною
Его нинѣшней славы: аще бо бы мною
Не былъ оклеветанъ, то не былъ бы въ темници;
Не бывши, не зналъ бы царъ о немъ. Ко толицѣй
Же славѣ азъ то его приведохъ.

Та безперечно найцікавійший апокріфічний епізод знаходить ся в віднайденій мною Пасхальній драмі, що зрештою вся основана на

апокріфічнім евангелию Нікодимовім. До старого завіту відносить ся там епізод с Соломоном, аналогічний с приведеним у нас оповіданєм (283—294). У Пасхальній драмі Люципер горює по виході Христа з пекла с праведними душами:

Тилько зъ едного страху ледви сижу,
А по старому предъ собою едного праведника вижу.
Питаю ся я тебе, Соломоне, чему ти ся тутъ зосталъ?
Подобно мнѣ тебе Христосъ даровалъ.

Соломонъ до Люцнпера мовитъ:

Южъ повторне Христосъ по мене прийде:
Страшный былъ его первий приходъ,
Еще другій страшнѣйшій буде.

Люциперъ мовитъ до слугъ своихъ:

Слуги мои, узмѣте,
Царя Соломона изъ пекла выпровадѣте!
Не жалую его,
Анѣ Христа того,
Нехай сюда більше не приходитъ,
Пекломъ нашимъ и нами не тривожитъ.

В моїй розвідцї доданій до тексту сеї драми (Кіевская Старина 1896, т. LIV, стор. 25-29) я, не знаючи ще тексту оповіданя в рукописї Ст. Теслевцьового, а тілько порівнюючи драматичну сцену з віршею і з єї рефлексами в устах укр. люду в Харківщинї і на Угорській Руси, а надто вказуючи на те, що така леґенда про Соломона незвісна доси в крузї Соломонівських леґенд, а що натомісць у старих західно-европейських драмах є епізоди, хоч і без імени Соломона, аналоґічні з отсею сценою (anima infelix, що хоче вкрутити ся між праведників, та її лишають у пеклї; Іван Хреститель, що лишає ся в пеклї, та чорти його вигоняють; якийсь піп, що дурить чортів, буцім то Христос задля него ще раз прийде руйнувати пекло), що мусїли дати зміст отсеї сцени, висказав догадку, що до імени Соломона отсе оповіданє приложене було власне у нас, на Вкраїнї, і то поперед усего в драмі. Віднайденє старого прозового оповіданя сего змісту по моїй думцї не то що не суперечить тій догадцї, а тілько доказує, що Пасхальна драма з епізодом про Соломона вже в кінцї XVII. в. була звісна на Угорській Руси, що доволї правдоподібне з того огляду, що текст драми, віднайдений мною в новочаснім списку в калуськім повітї, мусїв від давна знаходити ся на нашім Підгірю, що з давна мало часті звязки з Угорською Русю.

Я не буду виписувати натяків на старозавітні апокріфи, які знаходять ся в укр. руських віршах, тих цікавих памятках нашого письменства XVII—XVIII. віків, що в значній части виплили з драм. Зверну увагу тілько на один важний а доси мало студіований памятник нашої духовної літератури, на „Богогласник", збірку духовних пісень, видану у-перве в Почаєві 1790 р., а потім ще кілька разів у Почаєві (1805, 1825) у Львові (1852, 1870), частями в Почаєві (1800, 1806), у Перемишлї (1834), у Київі і т. д. І так під ч. 38 читаємо там пісню „Плачъ Адама праотца из рая изгнаннаго", а в нїй між иньшими знаходимо ось які апокріфічні подробиці:

Морска пучина, вода глубока
Была мнѣ вмѣсто моста широка,
Но се волны на мя возстаютъ,
В глубинѣ гробъ оуготовляютъ.
Обладахъ всѣми звѣрми нѣмыми,
Царь быхъ поставленъ владѣти ими,
Но и гласа ихъ днесь бою ся,
Да злыхъ зубовъ ихъ сохраню ся.

І кінчить ся пісня майже дословною парафразою того плачу Адамового, що приведений у нас на стор. 28—29:

Раю святѣйшій, саде Владики!
Врагъ азъ явих ся Богу толикій!
Ты мнѣ оубо купно споболи,
Шумомъ листвій Творца утоли!

Пісня про пророка Ілию (ч. 202) основана на тих самих апокріфічних жерелах, які зведені у нас. Читаємо тут між иньшими:

Ангели тя в пламень огнен повиваху,
(Родитель в снѣ видѣ) и огнемъ питаху.
И предъ вторымъ страшнымъ пришествіем Христа
Ты обличити лесть пріидешъ Антихриста.

Те саме говорить ся й про Еноха і св. Івана Евангелиста:

Гди ся имать судъ зачати
И Антихристъ людъ прелщати,
Предварятъ дни тія
Іоаннъ, Енохъ и Илія (ч. 190).

І в другій пісни до св. Івана:

Понеже былесь списатель новой благодати,
Имашъ оубо предъ днемъ страшным в тѣлеси предстати
Купно съ Иліею и Енохомъ в мірѣ
Предъ Антихристом всѣхъ оутверждати в вѣрѣ (ч. 189).

Про бунт ангелів маємо в Богогласнику кілька цїкавих пісень. В однїй читаємо немов живцем вйняте палейне оповіданє:

Люциперъ честнѣйшій во тварехъ
Помысливъ равенъ быти Богу,
Зъ найвышшаго престола в небѣ
Вчинилъ себѣ во адъ дорогу.
Єдва бо Михаилъ мечь прія,
Гордый князь въ адъ слетѣ вопія:
„Соромъ намъ уже во вѣкъ буде!“
О праведнѣйшій Божій суде!

А початок сеї піснї:

Воинства небеснаго силы
Михаилъ святый воевода;
Чрезъ него во демонской брани
Совершенна стала ся згода.
„Кто як Богъ!“ рече, „поклонѣм ся,
„Вси купно смиренно молѣм ся!“ (ч. 158).

Друга пісня ще виразнїйше натякає на апокріф, бо заховує й назву Сатанаіла:

Реклесь: „Воньмимъ!“ Михаиле!
„Бѣжи в тму, Сатанаиле...
Хтѣлесь быти равенъ Богу,
Падъ якъ молнія подъ ногу“ (ч. 157).

На оповіданє про хрестове дерево натякає пісня на воздвижениє ч. Хреста (ч. 72), де мовить ся про Ісуса:

Три древа возлюбивый.

В пісни „Пресвятѣй и живоначалнѣй Тройци“ натякаєть ся на оповіданє про появу Бога Авраамови:

Аврааму оуподобимся,
Тройци пресвятой поклонимся:
Сей трохъ зрѣлъ, єдинаго
Реклъ Бога небеснаго (ч. 65).

Наша новійша лїтература має дуже цїкаве сьвідоцтво переходу і перетворюваня апокріфічних мотивів у поетичній „народній Біблїї“ Степана Руданського, т. є. в тім циклї поем, якому він дав титул „Вайки сьвітовії в сьпівах“ (опублїковано недавно А. Кримським у Зорі 1896 р. і осібно, гл. Твори Степана Руданського, т. II, у Львові 1896, стор. 80—227). Руданський вложив свої співи в уста старого лїрника, а зміст їх узяв із оповідань народнїх, уважаючи ті оповіданя витвором власної фантазиї укр. народу. У пятьох роздїлах тої поеми подано ось які апокріфічні оповіданя:

I. Початок сьвіта.

1. Супірка Бога с Сатанаілом при твореню сьвіта (II, 95—101).
2. Сотворенє Адама (II, 105).
3. Опис раю (II, 105—107)
4. Упадок чортів (II, 110—112).
5. Адам вигнаний з раю і чорт (II, 119–120).
6. Каін і Авель (II, 120—121).
7. Адамова слабість і Сифова подорож до раю (II, 123–125).
8. Адамова смерть і похорон (II, 126—126).

II. Велетнї.

9. Велетнї і їх зопсутє (II, 127—128).
10. Чорт не дає Ноєви будувати корабля (II. 133–134).

III. Цар Давид.

11. Написанє Псалтирі (II, 146).

IV. Соломон (тут зведено самі такі оповіданя, яким нема паралелїв у наших текстах.

Пятий розділ обіймає апокріфічні оповіданя новозавітні. Твір Руданського визначуєть ся великою простотою оповіданя, близького своїм складом до народнього, гарною мовою і декуди піднимаєть ся до високої поетичности. Се один із многих у всесьвітній лїтературі прикладів лїтературного оброблення тем, що первісно з книжок перейшли в уста народні, а відси дійшли до поета.

Що торкаєть ся нашої устної словесности, то тут вплив апокріфічних оповідань був далеко значнїйший і дуже глибокий. Досить буде сказати, що самі тексти тих оповідань доси знаходять ся в руках нашого селянства, читають ся письменними а радо слухають ся неписьменними людьми. От тим то й не диво, що з уст українського народа збирачі позаписували доси велику часть тих апокріфічних оповідань, які є в нашій збірцї. Проф. Сумцов у своїй цитованій уже працї звів до купи і старав ся науково пояснити українсько-руські людові апокр. оповіданя, а поперед усего старозавітні в ось яких ґрупах: 1) сотворенє сьвіта, 2) походженє чортів, 3) сотворенє чоловіка, 4) Адам і Ева, 5) походженє велетнїв, 6) потопа сьвіта, 7) Самсон, 8) цар Давид, 9) Соломон. Проф. Сумцов не мав під рукою книжних текстів укр. апокріфічних оповідань в такій повнотї, щоби єго висновки могли бути повні, та й по написаню єго статї призбирано і опублїковано богато нового матеріялу із уст нашого народа, що назвемо поперед усего прекрасну збірку Іванова (Ивановъ, Изъ области малорусскихъ легендъ, Этнографическое обозрѣніе т. V, VII, IX, XIII–XIV, XVII і XVIII, особливож оповіданя на старозавітні апокріфічні теми т. XIII–XIV, стор. 65–98,

т. XVII, стор. 70-91 і т. XVIII, стор. 85--120). До сего треба додати дещо, що є в збірцї Грінченка (Этнографическіе матеріялы, Черниговъ 1895—1896), в Житю і Слові 1895 та в Кіевской Старинѣ passim. Праця проф. Сумцова про се питанє вже тепер не може вдоволити; новий робітник на тім полї знайшов би вдячну тему і богатий матеріял. Звісно, чимало українсько-руського матеріялу втягнули в свої працї проф. Веселовський (гл. єго Разысканія въ области русскихъ духовныхъ стиховъ, Южнорусскія былины, Опыты по исторіи развитія христіанской легенды, Слав. сказанія о Соломонѣ и Китоврасѣ), пок. Драгоманов і иньші сучасні вчені.

IX. Збірки і виданя текстів апокріфічних оповідань старозавітних. Збиранє і публїкованє текстів апокріфічних оповідань почало ся майже рівночасно з почином новочасної науки, з розвоєм тзв. гуманїзму в західній Европі, з розбудженєм інтересу до історичних досьлїдів. Перевага релїгійних і церковних інтересів у ту пору звернула увагу вчених людей на історию церкви і релїгійного вченя, на історию єресїв і сект, і ось ми бачимо, що вже в XV. і XVI. віках обік житий сьвятих та творів Отцїв церкви вчені люде починають відшукувати і публїкувати твори церквою заборонені, єретицькі, апокріфічні. Про них часто згадують Вареннїус, Коккус, Лекієн; першу збірку текстів видрукував у Базилеї протестантський теолог Неандер в додатку до греко-латинського виданя малого Лютерового катехізму 1543—1548 пз. „Apocrypha, hoc est narrationes de Christo, Maria, Ioseph, cognatione et familia Christi, extra Biblia, apud veteres patres, historicos et philologos reperta". Ще в XVI. вiцї другу подібну збірку опублїкував Ґлязер у Гамбурзї.

В XVII. в. ряд знаменитих учених працював над збиранєм і виясньованєм апокріфів. Згадаємо тут поперед усего Льва Алляция (умер 1669 р.), котрого обширна праця De libris apocryphis лишила ся неопублїкованою і тілько пізнїйше частями опублїкована була Мінєм у єго Патрологиї. Т. Іттіг видав 1686 працю De pseudepigraphis Christi, virginis Mariae et apostolorum. Та всї ті працї мають нинї хіба біблїоґрафічне значінє і являють ся тілько слабими пробами супроти знаменитої працї Фабріціуса (родив ся 1668), що по довголїтнїх приготованях видав 1703 р. двотомову збірку Codex apocryphus Novi Testamenti. В р. 1719 вийшов третїй том сеї збірки (доповненя до новозавітних апокріфів), а 1723 вийшов у Гамбурзї „Codex apocr. veteris testamenti". „Справдї трудно знайти книжку того рода — говорить один новочасний учений — щоби мала в собі стілько ріжних заслуг, знаня, вчености, глубокого розуміня східнїх і старинних мов, ясности, тверезого суду і прозорого вислову". Праця Фабріціу-

сова зробила велике вражінє на вчених европейських. В р. 1788 зібрані ним тексти були перекладені на мову англійську і видані в Оксфорді з обширними коментариями Джеремією Джонсом. В Лондонї виданий був 1779 р. також французький переклад апокріфів, доконаний аббатом Біжі (псевдонїм Вольтера). В XVIII. віцї повиходило також немало студий про ті твори (Bjoerik, De libris apocryphis Veteris Testamenti, Upsal 1723; Eranius, De libris Veteris Testamenti apocryphis in genere, Lund 1733; Eichhorn, Einleitung in die apocryphischen Schriften des Alten Testaments, Leipzig 1795). Із праць і видань XIX. в. згадаємо тут тілько такі, що відносять ся до старозавітних апокріфів, отже поперед усего ряд праць про етіопські апокріфи (кн. Еноха, Мале Битиє, Вихід Ісаії і т. и.): Hoffmann, Das Buch Henoch in vollständiger Übersetzung mit fortlaufendem Commentar, ausführlicher Einleitung und erläuternden Excursen. Jena 1833, 1838; Dillmann, Das Buch Henoch übersetzt und erklärt, Leipzig 1853; єгож переклади Малого Бития і книги Адама в Евальдових Jahrbücher der biblischen Wissenschaft 1848, 1850—51, 1852—53. Далї важна є книга Gfrörer, Prophetae veteres pseudepigraphi, partim ex abyssinico vel hebraico sermonibus latine versi, Stuttgard 1840. На жаль, усїх тих доси названих книг я не мав під руками влаштовуючи своє виданє, а тілько при ладженю отсеї передмови я міг користувати ся найповнїйшою з усїх дотеперішнїх збіркою апокріфів, зладженою аббатом Мінем (тексти всї в перекладах французьких) і виданою пз. Dictionnaire des Apocryphes t. I, 1856, t. II, 1858. В обох томах сего виданя поміщено ось які апокріфічні твори старозавітні:

1) Книгу Адамову, що доси вважає ся сьвятою книгою Сабейцїв або Мандаітів чи то Християн по сьв. Івану, що живуть при устях Тигра і Евфрату; твір сей, у перве опублїкований шведським ученим Норберґом 1815—1816 р., поданий тут у французькім перекладї доконанім Ф. Темпестінї (I, 21—290).

2) Адамів заповіт або боротьба Адама і Еви с Сатаною по їх вигнаню з раю, твір ґностичний, поданий тут у перекладї з двох сирийських рукописів біблїотеки ватиканськоЇ в Римі (I, 290—388).

3) Книгу Енохову, перекладену з мови етіопськоЇ (I, 425—514).

4) Третю книгу Ездри, перекл. з грецького (I, 525—570).

5) Четверту книгу Ездри, переклад з латинського (I, 579—648).

6) **Вихід Ісаії на небо,** переклад з етіопської мови (I, 648 - 674).

7) Уривок апокріфічного житя Ісаії (I, 703—704).

8) Уривок із апокріфа: розмова Йосифа з жінкою Пентефрия, винятий із вавилонського Талмуда (I, 705 —712).

9) Третю книгу Маккавеїв (I, 715—758).

10) Четверту книгу Маккавеїв (I, 745—850).

11) Молитву Манассиї (I, 851—852).

12) Заповіти 12-ти патріархів (I, 853—918).

13) Псальм 151 (I, 937—938).

14) Псальми Соломонові (I, 939—956).

15) Пісні Соломонові (I, 956—958).

16) Переписку Соломонову с царем Сидону і с царем Єгипту (I, 958—960).

17) Жидівські і магометанські легенди про Авраама (II, 27—40) і про Адама (II, 40—58).

18) Історию Антіоха Епіфана (II, 106 —112).

19) Лист Варуха (II, 162—167).

20) Приповідки сина Сирахового (II, 168—176).

21) Розмови Давида з Богом (II, 191 —195) і арабські легенди про Давида (II, 195—201).

22) Уривки з апокріфа Елдам і Модал (II, 219—220).

23) Йовів заповіт (II, 403—419).

24) Арабські і жидівські легенди про Йосифа патріарху (II, 420—431).

25) Зміст апокріфічної книги Ісуса Навина (II, 441—446).

26) Легенду про покуту Лотову (II, 469—470).

27) Слово про Мелхіседека (II, 593—587).

28) Зміст слова сьв. Мефодия Патарського (було друковане по грецьки в книзї „Monumenta patrum orthodoxographa“, виданій у Базилеї 1555 р., а по латинї тамже ще 1498 і 1516 — II, 615—621).

29) Легенди про Мойсея і відривки апокріфа „Піднесеня Мойсея на небо“ (II, 625—631).

30) Легенду про Натана, ту саму що є у нас, із Епіфанїя (II, 633).

31) Арабські легенди про Ноя і его жінку (II, 641—648).

32) Арабські легенди про Соломона (II, 840—871), европейські легенди про него, розмову Соломона с Сатурном і т. і. (II,872—885)

33) Апокріф про Товію (II, 1047—1066).

34) Переклад жидівської книги Яшар (II, 1087—1510).

Грецькі тексти деяких старозавітних апокріфів опублїкував Тішендорф у своїй книзї „Apocalypses Apocryphae“ і Росиянин Василєв (Anecdota graeco-byzantina, Mosquae).

У Словянщинї на апокріфи звернено увагу від хвилї відродженя науки і дослїдів над словянською старовиною. Шукаючи памяток старословянської мови перші діячі відродженя Добровський, Копитар, Востоков, Калайдович, Кеппен, Шафарик часто натикали ся на ті твори; Карамзин і Сахаров опублїкували дещо з них. Та перший, хто зробив пробу їх широкого, наукового оброблення, був Пипін у своїй многоцїннїй ще й доси книзї „Очеркъ литературной исторіи старинныхъ повѣстей и сказокъ русскихъ“, що стала ся вихідною точкою для всеї новочасної наукової працї на тім полї і по думцї пок. Драгоманова що до своєї наукової стійности і що до свого впливу на дальші досьлїди може сьміло ставити ся обік знаменитої Бенфеєвої передмови до Панчатантри, що вийшла о 5 літ пізнїйше, нїж Пипінова книга. Пипінови треба також завдячити першу сістематичну збірку текстів староруських апокріфів. Збірка та, що становить третїй том памяток старого письменства, видаваних коштом князя Гр. Кушелева Безбородко, вийшла в р. 1862 і містить в собі ось які тексти старозавітних апокріфів:

1) **Ѡ исповѣданїи Євгинѣ и ѡ въспрос[ѣ] внѹчѧт єа и ѡ болѣзни Ядамовѣ** (два варіанти).

2) **О винградѣ и како растѧше.**

3) **О главѣ Ядамовѣ.**

4) **Сказанїє о Ноѣ** (із Слова Меф. Патарського).

5) **Изобрѣтенїє астрономїи** (маленьке оповідане).

6) **Про Мелхїседека** (палейна і проложна статя).

7) **Слово св. Яфанасиѧ ѡ Мелхїседецѣ.**

8) **Книги ѡ Явраамѣ праѿци и патрїарси.**

9) **Лѣствица.**

10) **Завѣты патрїарховъ** (видруковано тілько завіт Рувимів і Симеонів).

11) **Житїє свѧтаго великаго пророка Моисеа, сказанїє бытїа єго.**

12) **О смерти Мѹсеовѣ.**

13) **Сказанїє о переходѣ Чермнаго морѧ.**

14) **Повѣсть ѡ Китоврасѣ.**

15) **Сказанїє о подземномъ человѣкѣ.**

16) **Сказанїє о царевнѣ.**

17) **Ѡ оужичкой црци.**

18) **Соломоновы сѹды.**

19) **О царѣ Адаріанѣ.**

20) **О третей притчѣ царя Соломона и о премудрости его и каковы быстъ судъ отца его Давыда, судима двѹ мужей.**

21) **Притча царя Соломона о цари Китоврасѣ.**

22) **Сказаніе о премудрости царя Соломона и о Южской царицѣ и о философѣхъ.**

23) **Повѣсть царя Давида и сына его Соломона и о ихъ премудрости.**

24) **Повѣсть дивна о цари Соломани.**

25) **О пророкѣ Іереміи, изъ Епифанія о св. пророкахъ.**

Збірка сеся, замітна особливо богацтвом Соломонівських легенд була для свого часу дуже важною появою, та теперішнім вимогам науки вона не відповідає. Пипін не дбав анї про єї повноту, анї про систематичний добір, анї про докладне віддане текстів, затер усї особливости списків, навіть транскрібував усї тексти із кирилицї на гражданку. Одним словом, тексти єго мають вигляд змодернїзований. Хибою сего видaня є також брак орієнтуючої передмови; її помістив Пипін у журналї „Русское Слово" 1862 р. п. з. „Ложныя и отреченныя книги русской старины".

Ще перед тим, 1856 р. проф. Буслаєв у першім томі своєї книги „Историческіе очерки русской народной поэзіи" стор. 484—492 дав короткий огляд змісту деяких старозавітних апокріфів, помістивши на початку того огляду Індекс книг ложних, винятий із одного Соловецького рукопису XVII в. А в 1862 той же Буслаєв надрукував у Тіхонравовськім журналї „Лѣтописи русской литературы" обширне оповідане про Соломона з рукоп. XVIII в. (Лѣтописи IV, 112—153).

В р. 1863 вийшло в сьвіт знамените видане апокріфів, доконане проф. Тіхонравовим (Н. С. Тихонравовъ, Памятники отреченной русской литературы, т. I—II). Мала се бути прилога до працї „Отреченныя книги древней Россіи", та праці сеї Тіхонравов так і не написав. Перший том збірки Тіхонравова обіймає апокріфи старозавітні і містить

1) Три тексти оповідань про Адама
2) Два відривки із книги Еноха.
3) Оповідане (маленьке) про Ламеха.
4) Два тексти оповідань про Мелхіседека.
5) Два варіянти апокріфа „Откровеніе Авраама".
6) Смерть Авраама.
7) Лїствицю.
8) Дві редакциї Заповітів 12-ти патріярхів.
9) Исходъ Моисеевъ.

10) Соломонъ и Китоврасъ.

11) Суды царя Соломона.

12) Повѣсть о плѣненіи Іерусалима.

13) Слово о исповѣданіи Еввинѣ и о болѣзни Адамовѣ.

14) Слово о древѣ крестномъ.

Надто з текстів другого тому сюди відносить ся слово Мефодия Патарського, напечатане тут в цїлости аж у чотирьох варіянтах.

Супроти виданя Пипіна збірка Тіхонравова значить великий поступ. Тіхонравов підготовляв своє видане далеко стараннійше, вибирав для друку по змозї найстарші і найлїпше заховані тексти, силкував ся в друку віддати текст як найдокладнїйше, а в сумнївних місцях подавав варіянти иньших списків або своï здогади та уваги. Хибою єго можна вважати хіба те, що зовсїм не узглядняє збірки Пипіна і передруковує деякі тексти, що вже були там поміщені, та й ся хиба вияснює ся тим, що збірка Тіхонравова, здаєть ся, приготована і видрукувана була ще перед 1862 роком і тілько автор своїм звичаєм не випускав єї в сьвіт, так що Пипін випередив його своєю, більше прихапцем зладженою збіркою. В усякім разї збірка Тіхонравова була першою пробою систематично і вповнї науково зладженого виданя словянських апокріфів. Що перша проба не могла зараз бути повною, розумієть ся само собою. Сам Тіхонравов чув се і зараз по виданю своєї збірки почав думати про єї доповнене і ось уже в 1868 роцї він предложив петербурській Академиї Наук нову збірку текстів, що мала становити третїй том Памятників. Академия почала друкувати сей том і до 1872 р. було надруковано 6 листів, та Тіхонравов чомусь закинув дальше друковане, зажадав звороту свойого рукопису і ті 6 листів побачили сьвіт божий тілько по єго смерти, в 1894 р. в 58 томі „Сборника отд. русск. языка и словесности“, видаваного Академиєю Наук. Видрукувано там ще два варіянти „Смерти Авраама“, один із рукопису XIII., а другий із XVII. в., новий варіянт „Повѣсти о плѣненіи Іерусалима“ з рукопису XII в., „Вопросы Іоанна Богослова Аврааму о праведныхъ душахъ“, сербський переклад „Видѣнія Исаіи о послѣднемъ вѣкѣ“ і старий переклад того самого апокріфа з рукопису XII в. (той сам текст був тимчасом надрукований А. Н. Поповим у єго „Описаніи рукописей библіотеки А. И. Хлудова“) і вкінцї „Откровеніе Варуха“.

В усякім разї збірка Тіхонравова дала товчок до нових праць над досьлїдами старого словянського і специяльно руського письменства. На єї підставі написана була в р. 1864 статя Лавровського „Обозрѣніе ветхозавѣтныхъ апокрифовъ“ (Духовный Вѣстникъ, томъ

IX.). Апокріфічній літературі посьвячені особливі відділи в оглядах старої словянської літератури Пипіна і Спасовича 1865 і Ягіча 1867. В р. 1872 вийшла статя „Библейская письменность каноническая, неканоническая и апокрифическая“ архімандрита Михаіла, друкована в „Чтеніяхъ въ обществѣ любителей духовнаго просвѣщенія“ за лютий, а також важна діссертация І. Порфірєва „Апокрифическія сказанія о ветхозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ“, видана в Казанї. Ставши професором Казанського унїверсітету Порфірєв посьвятив свою силу головно збираню і студіованю апокріфічної лїтератури, до чого добрий привід і богатий материял дали перенесені з Соловецького манастиря до Казанї і віддані бібліотецї тамошнього унїверситету старі рукописи. В р. 1877 вийшов перший том єго збірки текстів з увагами пз. „Апокрифическія сказанія о ветхозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Соловецкой библіотеки“ (в 17-тім томі Сборника“ петерб. Академиї Наук). В р. 1879 Порфірєв видав перший том своєї „Исторіи русской словесности“, а в ньому дуже богато місця посьвятив оглядови апокріфічної лїтератури. В кінцї в р. 1890, уже по смерти Порфірєва вийшов другий том єго збірки пз. „Апокрифическія сказанія о новозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Соловецкой библіотеки“ (в 52-ім томі „Сборника“ Атадемиї Наук). Збірка Порфірєва не визначуєть ся такими прикметами, як збірка Тіхонравова. Він пішов сьлїдами Пипіна, транскрібуючи кирилицю на гражданку, тай рукописи, якими він користував ся, загалом не старі тай не особливо добрі. Та про те є тут богато цїнного, особливо ті новійші переробки, яким підпали апокріфічні оповіданя у московських роскольників. При тім автор добре познайомлений з давнїйшими західно-европейськими виданями апокріфічних текстів і дуже часто порівнює староруські тексти з грецькими.

Обік Тіхонравова стоїть Срезневський як один із головних промоторів студий над старим письменством. Знаменитий фільольоґ і палеограф він лишив по собі довгий ряд праць, що доторкають ся й до апокріфічної лїтератури, та головно треба тут згадати єго „Свѣдѣнія и замѣтки о малоизвѣстныхъ и неизвѣстныхъ рукописяхъ“ (всього 90 роздїлів, а деякі з них — цїлі монографії). В тій працї, можливій тілько в такім центрі як Петербург, де зібрано величезну силу рукописів, подано або повні тексти, або вривки або звістки і вказівки про богато творів апокріфічної лїтератури, та подано також богато основних розвідок про поодинокі памятки або рукописи.

Видавничу працю Тіхонравова в Москві провадив далї єго методом ученик єго Попов. Він видав Історичну Палею, а в своїх „Библіографическихъ матеріалахъ“ (друкували ся в „Чтеніяхъ общества историі и древностей“) він подав цїлий ряд важних апокріфів із дуже старих рукописів, додаючи до них дуже цїнні, головно фільольоґічні уваги. Одну часть зібраних ним матеріялів видав по єго смерти Сперанський. Деякі апокріфи видав Попов також у зладженім ним описї рукописів Хлудова, та сего коштовного виданя я не мав у руках.

Смерть Тіхонравова дала привід єго ученикам видати в повнї той твір, що в староруській лїтературі був найважнїйшою збіркою апокріфів — Толковую Палею. Виданє старанно приготоване до друку розпочало ся в 1893 р. і тепер текст Палеї вже видрукуваний увесь. Рівночасно богате „Общество любителей древней письменности“ розпочало друк тої самої Палеї, тілько по иньшому, пізнїйшому рукопису, фотолїтоґрафічним способом. Сего виданя я не бачив.

Із новійших российських праць про апокріфічні оповіданя в першім рядї треба назвати працї проф. Веселовського, головнож єго „Славянскія сказанія о Соломонѣ и Китоврасѣ“ 1872, „Опыты по исторіи христіанской легенды“ (Журналъ министерства нар. просвѣщенія 1873—74), „Разысканія въ области русскихъ духовныхъ стиховъ“, „Южнорусскія былины“, „Изъ исторіи романа и повѣсти“. В прилогах до поодиноких розділів своїх праць проф. Веселовський друкує іноді нові тексти апокріфічних оповідань. Загалом працї єго показують найкрасше, який богатий та плідний матеріял дають апокріфи для студий лїтературних в найширшім їх розуміню.

По за границями Росиї головним огнищем студий над сею лїтературою є Югословянська Академия в Загребі, що в своїх виданях оголосила доси поважний ряд цїнних текстів апокріфічних оповідань. Головними робітниками є тут Серб Ст. Новакович і проф. Яґіч. Не маючи у Львові під руками (скандал!) сих для всякого Славіста необхідно потрібних видань і користуючись тілько принагідними виписками, які я поробив собі в бібліотецї словянської семінариї у Віднї, а також бібліоґрафічними показчиками Козака і Прейшена (в Гарнаковій „Geschichte der altchristlichen Litteratur bis Eusebius I, B) я подаю спис старозавітних апокріфів, опублікованих у тих виданях:

1) О созданіи Адама (подав проф. Яґіч, Arkiv za povjestnim Jugoslovansku IX, 105—108).

2) Книга Еноха (подав Ст. Новакович, Starine XVI, 70—81).

3) Откровеніе Авраама (подав проф. Ягіч, Arkiv IX, 83--91).

4) Асенеф (подав Ст. Новакович, Starine IX, 27—42).

5) Іов (подав Ст. Новакович, Starine X, 159 -170).

6) Житіе и жизнь светаго и праведнаго Іова (подав др. Полівка)

7) Паралїпомена Єремії (подав Ст. Новакович, Starine VIII, 40—48); сербський текст опублїкував також А. Попов, Описаніе рукописей Хлудова, 406--413).

8) Откровеніе Варохово (подав Ст. Новакович, Starine XVIII, 205-209)

9) Видѣніе Исаіи (подав Стоянович, Споменик III, 193).

10) Видѣніе Даніилово (з югослов рукопису опублїкував проф. Макушев у журналї Русскій Филологическій вѣстникъ VII, 23-26). Сербськими текстами із старої збірки добутої в Албанії проф. Сречковичем у Білградї покористував ся й Москаль Соколов, опублїкувавши в своїх „Матеріалахъ и замѣткахъ" усї апокріфічні писаня, що в Індексах приписують ся болгарському попови Єремії і додавши до кождого з них цїнні уваги. В Чехії опублїкував декілька старословянських апокріфічних текстів (із рукописів, що колись належали до Шафарика) др. І. Полівка; в Болгариї видав збірку старих текстів із Тиквенського рукопису Начов. У нас опублїкував др. Ом. Калитовський апокріфи з рукопису Теодора Поповича Тухлянського, проф. Сумцов подав у „Кіевской Старинѣ" огляд укр.-руських апокріфів і їх сьлїди в нашій устній лїтературі; я подав у Зорі 1886 р. звістку про Дрогобицький рукопис і деякі виривки з него, а в „Кіевской Старинѣ" звістку про рукопис о. Яремецького Білахевича, дрогобицький текст Жития Адама і Еви і оповідане про лоб Адамів із рукопису о. Яремецького.

В Болгариї опублїкував проф. Драгоманов свої многоцїнні досьлїди про деякі легенди, де також часто доторкаєть ся й старозавітних апокріфів, нпр. в розправі про Едіпа.

У Поляків памяток апокріфічної лїтератури загалом мало. Дещо зібрали і опублїкували етнографи О. Кольберг і Сьвентек. Дуже гарну працю про найстарші апокріфи надрукував Радлїнський у місячнім додатку до Przeglądu tygodniowego 1894—1895.

X. Рукописи визискані в сьому томі. Лишаєсь нам ще сказати декілька слів про рукописи, з яких ми брали тексти і варианти зведені в отсьому томі. Їх не богато; богатих рукописних збірок, таких як у Росиї, у нас нема; переважна часть рукописів, по яким зладжено отсю збірку — приватна власність моя або других людей, річи позбирані припадково, уривки і шматочки чудом

якимось уратовані від затрати. Подаємо тут їх огляд, зупиняючи ся докладнійше на однім, а лишаючи собі подрібні описи важнійших рукописів на пізнійше.

1. Крехівська Палея. Ся богата криниця, відки взято найбільшу часть текстів поміщених у сьому томі, се грубезна книга in 4-to, власність бібліотеки Крехівського Василиянського манастиря. Писана на сїрім, не ґлянцованім папері вона числить тепер 574 картки (1148 сторін), хоча в рукописї є більше або менше значні прогалини, де бракує карток (1 картка видерта між стор. 340—341, дещо, здаєть ся, бракує між стор. 1068—1069, між стор. 1132—1133). Картки анї сторони не нумеровані, кустодів у низу нема. До стор. 1119 уся книґа писана одною рукою, дрібним, гарним почерком, полууставом, не добре читким хіба для того, що слова писані часто без роздїлу. Киновар уживаєть ся в великих буквах, в титулах та при доконуваню поправок; поправки ті, роблені на полях тою самою рукою, яка писала всю книгу, сьвідчать про те, що переписувано текст старанно, а потім порівнувано з оригіналом. Кожда сторона сего першого рукопису має 28 рядків письма; 16 карток зшито в один кватерніон. Оправа стародавня, рукопис захований доси добре. На двох місцях рукопису на полях в низу знаходить ся підпис давнїйшого єго властивця. І так на стор. 346 читаємо: Jan Zołkiewskiy Nazolkwie Hetman Polny Korony, а на стор. 1132 у друге: Jan Zołkiewski Nazolkwie Marszałek y Hetman Polny Korony. Hetman Polny Korony Polny Korony". Ті самі два слова: Korony Polny, написані, мабуть як проба пера, тою самою рукою і на стор. 1133. А що між стор. 1132—1133 є в рукописї прогалина, а слова на стор. 1133 є немов продовженєм підпису зі стор. 1132, то видно, що вже тодї, коли писано сей підпис, в рукописї була та сама прогалина. А що Ян Жолкевський умер 1623 р., а підпис єго знаходить ся також на другій, значно новійшій части нашого рукопису, то вже з сего огляду час написаня головної, старшої части мусимо відносити до XVI або й XV віку. Як показують проби мови і правописї сего тексту, подані у нас, маємо тут дїло з редакциєю руською без сьлїдів болгарщини: великого юса (ѫ) зовсїм нема, замѣсць ѣ уживає ся дуже часто е, рідко уживає ся обік ы старинне ꙑ, та часто замісць ы стоїть і звичайне и (рибы); воно ж нераз заступає й місце ѣ (по Антохи, 1021); ъ і ь в серединї слів заступлені звичайно голосними о і е (нпр. Потоломей зам. Пътоломей); строго проведена ріжниця між е і є. Все те показує без сумнїву полудневоруський характер списка.

Від стор. 1120 до 1142 писала якась пізнійша рука. Письмо вельми характерне, від полуустава переходить до скорописї. В кінцї на стор. 1143—1146 писала та сама рука, якою писана перша часть рукопису. Остатня картка записана знов иньшою рукою.

Головного титулу рукопис наш не має. На першій сторонї під дуже примітивним киноварним орнаментом написано киноваром у два рядки звичайними дрібними буквами: „Книгы глаголемаа палемаа толкованиа съ бгомъ починаємъ гн блки ѡче“. Як бачимо, титул книги „Палея Толковая“ був для переписувача незрозумілий і він напутав (а може і в своїм орігіналї знайшов!) Палемая Толкованиа. Далї йде звичайний початок Палеї: Бъ прежде всѣх вѣкъ ни начала имѣа ни конца ıак[о] Бъ силенъ, первое сътвори англы своа дхы, слугы своа, огнь, пламень“ (пор. Палея Толковая, 1). До 79 сторони іде перша часть Палеї, тзв. шестоднев, т. є. істория твореня сьвіта з коментариями і полемікою з жидовином майже на кождім кроцї. Апокріфічних оповідань окрім про Сатанаіла тут нема нїяких, та за те є цїкаві причинки до стародавнього природознавства, оповіданя про зьвірів і птахів, про риби, про устрій людського тїла і т. д.

Від стор. 79, від титулика „ѡ змии“ починаєть ся оповіданє про гріх Адамів і єго вигнанє з раю. Приводимо тут для доповненя того, що виписано відси в нашій книзї, ще один уступець апокріфічного характеру: „Нареч[е] Адамъ има жене своеи: жизнь, ıако та мти єсть всемь живущим. Сътвори Гь Бъ Адаму и жене єго ризы кожаныıа и облече ıа, рекше в тело перстное, зане ж[е] устыди са теплота ума єго, и ктому же не мощи пребывати ни слуговат[и] єму с горними силами, но ѡблещи са въ тело се ıакож[е] и в кожаныıа ризы. гль книгы: на томленіа ѡбложену съгрѣшившему и мчнію осужденному, аки в темници сущу в поте лица єго. Реч[е] же Гь Бъ: „се Адам быс[ть] ıако єдинъ ѿ нас!“ (пор. П. Тол. 155—156 стор. 84—85). І далї вияснивши ті слова божі яко наругу над Адамом і над єго бажанєм — бути рівним Богу, автор пише: „изгна Гь Адама того дні, вънже преступи, к вечеру, и ѡсуди делати землю, ѿ неа ж[е] взать быс[ть], и всели са прамо раю. Єлма убо мнози стазающе с[а] гль: колько днии пребыс[ть] Адамъ в раи? инии убо гль: ѕ. часовъ, понеже въ ѕ. час распат быс[ть] Спсъ, и въ ѕ. час приступі Гь и ѡбличи Самаранынў и ѿ грѣха ю ѡчсти подавъ єи воду живу. гль же бжственое писаніє, ıак[о] м. днии пребыс[ть] Адам в раи, тому убо последуи стыи цркьный лик єдиною всего лет[а] въ м. днии крепок пост держати“ (пор. П. Тол. 157—158 ст. 85). Коментуючи

наведені у нас (стор. 28) слова про Херувима, що по вигнаню Адамовім приставлений був пильнувати дерева животного автор запитуе Жидовина: „Разꙋмеєши л[и], ѡ жидовине, что есть древо животноє, когда ли ѾстꙋпИ херовим Ѿ древа животна? не єгда ли сѧ въдрꙋзи на мѣсте крайневе зовомо Голгота, рекше лобное мѣсто? тꙋ бо пропѧтꙋ бывшю І͠су и абиє прорази камен ч͠тнаа та Г͠нѧ кровь до главы Адамовы и ѡчищь ю и ѡсти, да то видевъ херꙋвим ꙋстꙋпи [Ѿ] древа жи[во]тнаго (стор. 87, пор. П. Тол. 161—162).

На стор. 88—90 находить ся розділ „ѡ зачатьи Каина“ — розвідка фізіологічна, цікава тим, що висказує погляди супротилежні тим, які висказував про се Арістотель і які за ним повторяла в середнїх віках західня Европа. Бо коли Палея зачате дитини приписує тому, що „Ѿ мꙋжа стꙋденоє искипеніе семенноє примешает сѧ противꙋ соуции крові женьстей“, а в такім разї „съсѧдет сѧ Ѿ стꙋдена моужескаг[о] семени... Ѿ жены ж[е] кровъ тепла смерзъши сѧ въ плоть претварѧет сѧ“ (88 г. П. Тол. 164), натомісць у зах. Европі аж до кінця середнїх віків держав ся погляд, „quod mulier est frigida et humida a natura, vir autem est calidus et siccus. Frigidissimus virorum est calidior calidissima mulierum“ (Albertus Magnus, De secretis mulierum. Amsterodami 1660, p. 17—18). Про Каїна і Авеля говорить ся, що „Каинъ бѣ перваго грѣха зачатокъ и престꙋпленіа заповед[и] бжиа, Авель же плод смиреніа быс[ть] и чадо желаніа и с͠мртнаго Ѿвѣта“. Є се натяк на оповідане, яке знаходить ся в ґностичній книзї Адама (Migne, Dictionnaire des Apocryphes I, 290 і д.), що у нас в цїлости не була звісна. Тутже автор додає увагу: „но и Дегеѡн [Диоген?] философ реч[е] юноши нѣкоемꙋ бес постава шатающа [sic!] сѧ: ѡць твой піанъ тебѣ всеялъ“ (92, П. Тол. 171—172).

На стор. 94—97 є статейка „ѡ д͠ши и ꙋме и ѡ разꙋме“ — проба середньовічної псіхології; стор. 98 „ѡ Каин[е]“, стор. 101 „ѡ ꙋбіинии Авелѧ“, стор. 103 „ѡ роженіи Сифове“; ся статейка кінчить ся ось як: „Роди же Адам г͠. с͠ны: Каина, Авелѧ, Сифа, и две дщери: Азарꙋ, Асоуамꙋ. и по повеленію б͠жію дасть имена всемь зверем и скотом и гадом и рибамъ и птицам и своим чадом, Адама ж[е] създавъ Г͠ь и имѧ дал, тако ж[е] и Євзе. Авель ж[е] оубьенъ быс[ть] Ѿ брат[а] своєго Каина. Каинъ же поятъ собѣ женꙋ сестрꙋ свою первꙋю Азарꙋ, Сифъ ж[е] поятъ вторꙋю сестрꙋ свою Асꙋамꙋ. а инде г͠лть дщери Адамли первꙋю Каламанꙋ, а вторꙋю Идекерꙋ“ (104). Се остатнє речене важне для того, бо по думцї Жданова вказує, що автор Палеї знав Слово Ме-

фодия Патарського, де власне такі імена мають дочки Адамові. Та речене се може бути пізнїйшою вставкою руського переписувача, в чім укріпляє мене й те, що цілого сего місця у Коломенській Палеї нема.

Назва внука Сифового Каінана „толкѹѥт сѧ гнѣзникъ и ревность“ (ст. 105, П. Т. 196). Про голуба, що його Ной випустив із ковчега сказано, що він „принесе к Ноѥви ѿ сѹцець [sic!] древаных патоpопесменѹю мꙗсть“, а порівнюючи Ісуса Христа с тим голубом автор додає, що „сей ѹбо голѹбь д҃-писмень бѣ, д҃. чсть вышнꙗго мира ѡбразъ носѧй же Дхъ стъій“ (ст. 114). Тут у перве автор Палеї цитує своє жерело: Пентетеѹх ѿ книгъ прописан[о]. Говорячи про жертву, яку приніс Ной Богу по потопі, автор додає: „ничтож[е] бо тѹка и кости зловонне есть“ (ст. 115). Говорячи про те, як Ноєві сини роздїлили між себе землю, автор подає цїкаву географію всеї звісної йому землї. В нїй дві річи звертають на себе нашу увагу: переважна часть далеких країв і народів має назви взяті живцем із грецького (Ѧрриꙗной, Ѧѹркаиой, Магардой, Парфой, Герсаной, Ѥлѹвмой, Коссеѡй, Дрѹсиѡй, Камилиѡй, Гаѡфиной і т. д. ст. 123), а друге — особлива увага автора до земель словянських і тих, що були сумежні зі Словянами. Зараз на початку говорячи про Афета автор каже: „Ѧфѣтѹ же ꙗша сѧ полѹнощныꙗ и западныꙗ страны: Мидиꙗ, Ливаніа, словенескъ ꙗзык“ (ст. 120). А далї вичислюючи ріки в краях Афетового коліна автор крім одного Тигра знає тілько словянські ріки: „Дѹнай, Днепръ, Десна, Припет, Двіна, Волхово, Волга“ (ст. 126, П. Т. 240). І далї вичисливши народи Афетового коліна автор додає характерний уступ: „Сказаше ж[е] книгы всех ꙗзыкъ племенъ сих, иж[е] рассеꙗ по лицю всеꙗ земли Сима, Хама, Ѧфета, иний же ꙗзыцы не разоумно ꙗзыци прозкаша с[ѧ], но по ꙗзыкѹ ишемѹ неведомими ꙗзыкъ менити а҃. мы ж[е] гл҃мь по речи ꙗзыка своег[о], иж[е] ѿ Ѧфета ꙗзыцн изыд[о]ша и в части ег[о] седѧть: а҃-е варѧзьскъ, в҃. ꙗзык словенескъ, г҃. Чюд[и], д҃. Имь, е҃. Лопъ, ѕ҃. Перма, з҃. Корела, и҃. Печера, ѳ҃. Ѹгра, і҃. Литва, аі҃. Итвѧзи, ві҃. Прѹси, гі҃. Недрева, ді҃. Мерѧ, еі҃. Мордва ѕі҃. Мещера, зі҃. Мѹрома, иі҃. Корсь, ѳі҃. Зимьгола, к҃. Либъ“ (стор. 127—128, П. Тол. 243).

До стор. 281 канвою оповіданя служить книга Бытия. Від 281 до 366 ідуть Заповіти 12-ти патріархів, що заповнюють прогалину між кн. Бытия а кн. Ісхода. Від 366 до 500 канвою оповіданя служить тзв. Пятикнижє Мойсеєво, відси до 554 кн. Ісуса Навина, від 555 до 612 іде кн. Суддів, далї йде „Си же написан[а] сѹть в кратце ис книгъ ѡсмих ѡ Рѹфе“ до стор. 620, по чім на стор. 621 чита-

ємо новий титул: „Сиа же книгы вписан[ы] соут в кратцѣ книг[а] д̃-ѣ ѿ Самоил[ѣ] пр̃роци и о Саѹлѣ ц̃ри и о прочих ц̃рех, и начало имоут сице“. Історня Саула йде аж до стор. 690, історня Давида від 691 до 776, історня Соломона від 776 до 841. Тут властиво кінчить ся Палея, хоча остатня полеміка з Жидовином знаходить ся на стор. 817 при нагоді толкованя пророцтв Соломонових про Христа. Те, що йде далі, се короткий, лїтописний перегляд усіх царств жидівських аж до вавилонської неволї, перегляд зладжений на підставі 3 і 4 книги Царств і кн. Єремії, до стор. 987; тілько на стор. 957—963 вставлено з книги Даниїла оповідане про Сусанну. Далї йдуть виривки із кн. Даниїла, Ездри, Маккавеїв до стор. 1027; відси починає ся короткий огляд історнї Римлян аж до Різдва Христового, ст. 1039, і далї лїтописним способом оповідає ся історня аж до смерти Константина В. на стор. 1077. Тут особливу увагу звернено на перший собор Нїкейський, а й дальше про собори оповідає ся досить подрібно. Старанно позаписувано такі справи, як принесене ризи Богородицї з Капернаума до Цариграда (1077), про соромітну смерть єретика Арня, про Юліяна апостату (1078—1084), про другий собор (1084—1086); про дальших царів говорить ся дуже не богато, а тілько докладнїйше про собори церковні, принагідно згадує ся про землетрясеня та комети (1095). При Маврикії оповідає ся ось яке диво: „При сем же народ[и ся] дѣтищь въ Ц̃риград[ѣ] безъ очию и безь рѹкъ, на лядвеяхъ емѹ рибей хвостъ порощенъ въ ѡбразъ кожныя рыбы. Песъ роди ся ѿ ѕ̃. ногах, главѹ имея лвовъ ѡбразъ превелий, выс[ть] же въ Фракий в̃. дѣтища родиста ся, єдїн ѿ четырех ногах, а дрѹгый ѿ двѹ главѹ. г̃ть же нѣций ѿ образник: „не знаменѹеть с[я] б̃лгое въ градех, иж[е] аще тако роди ся“. яки же ся в рецѣ Нилѣ с̃лнцю вшедшю ч̃лкоѡбразне две жывотне, мѹжь и жена, яже ны нарицають ся рѣкше Нилы: сладко г̃ть, весма ѹмрьтвяще, ѡбразь же имѹть ѿ главы до пѹпа ч̃лческаго, прочее же птица. мѹжь же краснопересець єдинъ, жене же лице и власи черьмни, подобно же и мѹжь, сесца же имеяше безь власъ, власи же на чернь. Люд[и]е же с патриархом чюдящи ся клятвы приложиша тѣма маляженома, да не видя раздроушит, да же вси видят. до д̃-го часа вси люд[ї]е видяще дивлахѹ ся, такоже паки в рекоу внидоста. сима же погрязьшима корокодили въсплывше и скочивше многы ч̃лкы поядоша. яко коркод[и]лъ зверъ есть великъ кѹпно же и риба ѿ главы даж[е] и до хвоста и ѡбразъ хребта его яко чернь камень есть, чрево же его бѣло и ногї его д̃. и хвостъ емѹ велий остръ, в хребте же его єдина кость,

конца ѧзострена ꙗко ѧ терние, ꙗко пиле зѫби конци, ѧ биѫть тѣмь ж[е] на нѧ гнѣваеть сѧ ѧ многы творить ꙗзвӹ. глава же ѥмѫ при рамѣ ѧсходѧщї: дондеж[е] не жинет [sic! зам. зѣнеть], зверина глава ѥсть; егда ж[е] зинеть ѫстӹ, все есть до рамѫ зеканиѥ творѧ. ѫбиваѥть же сего многажды ѩдрыѧ в той ж[е] рѣцѣ сѫщи, ѡбразь ѧмѫщь песий, ѧ таком нравом: ѧко оуста своѧ коркодилъ тако ѿврьзъ почиваеть, ѧ ѩдрица же ѡбалѧвши сѧ в калъ ѧ ѫсты его къ чревѫ исшедши ѧ растерьгнѫвши скоро ѧсходит ѿходомъ ег[о] ѧ мр̑тва ѡстави ѥго“ (1096—1098). В сьому оповіданю вельми цїкава згадка про Віду, Русалку югословянську. Очевидна річ, що реченє се могло бути написане тільки в Сербиї або Болгариї, а се давало би привід думати, що той, хто писав Крехівську Палею або еї оріґінал, користував ся для доповняючої части якимсь хроноґрафом югословяньскої редакциї.

Далї згадавши про царів Іраклїя і Констянтина автор уміщує обширну статю „Ѡ Бахъметє“, зовсїм відмінну від тої, яку знаходимо в додатку до Ковельської Палеї (зміст еї я переповів і розібрав у своїй статї „Podania o Mahomecie u Słowian“ Wisła VIII). Ся статя кінчить ся характеристикою околиції Дамаску, і тут читаємо ось які займаючі відомости: в тім краю „вина ж[е] и смокви за ї. мц̑ь зоблют, прочих же плод ѿ года до год[а] ѡбьемлють, величество ж[е] грездна вина: два на древе подъймет. пигань ж[е] ꙗко смоковницю к северномѫ же пределѫ. корень ж[е] бываѥть пламенеѡбразень ѧменемъ калтарит. ѿ него же к вечерѫ сияѥть свѣт, ни кыиж[е] ѿ чл̑къ въскопаѥть ѥго может, зане въ ѡбраз[е] оумарит его, токмо аще корени прикоснеть с[ѧ] ѡкрѫгъ рѫкою. ѡкопавше корени того ѧ песъ привѧзавши въстерьгнет корени того песъ, последствѫы чл̑кѫ хотѧщю, ѧвїѥ ѫмрет песъ. корени же того прикасають беснѫющимь, ѿпоущаеть, бѣсѫ ѿ корени ѧзгонимѫ“ (стор. 1101). Говорячи про Палестину автор замічає: „еще же ѧ в Палестине ѧсточникъ цѣлбы подаваѧ, к немь ж[е] Гь пѫтьшествовавшю нозѣ оумыї, ѧ древо стоить всемь недѫгомъ врачьба: егда Ѧѡсифъ Хс̑а вземь съ ст̑оую Бц̑ею ѧды къ Ѥгупеть, ѧ да на землю преклони с[ѧ], древо поклони с[ѧ], его ж[е] ѡбраз даже до нн̑ѣ хранит поклоненїе“ (ст. 1102). Се оповіданє про дерево, що похилило ся до землї над утїкаючим Ісусом, узяте із незвісної в словяньскім перекладї апокріфічної евангелиї сьв. Матвія (гл. C. Tischendorf, Evangelia apocrypha, Lipsiae 1853, Pseudo-Matthaei evangelium, гол. XX, стор. 83). По коротких замітках про дальших царів і про собори ширше оповідаєть ся про Льва Ісаврянина і „ѡ попраний ст̑ухъ ѧконъ“ (стор.

1105—1108). Говорячи про Львового насьлїдника Констянтина автор додав: „При семь Понтейское море поморзе [sic! зам. померьзе] р҃. поприщь а в глубину лакот л҃., на то же снегу падшю възрасте другых к҃. лакотъ. февраля ж[е] на много дни кры раскрушившю с[я] яко горы, тако посуды вси ко град[у] доплываше, ѿ великых же корѣ тѣх в҃. крѣ ѿторгъша ся: ѡдина скруши с[я], а другая къ граду приде и ѿ ѡснованиа градъ потрясе с[я] по велику и многи домове распадаше с[я]" (ст. 1108—1109). При пізнїйшім Констянтинї, що царював разом з матїрю Іриною, оповідаєть ся про семий собор, на котрім проклято латинян за 34 ересї (ст. 1109—1112). Далї оповідаєть ся дещо про Льва Арменина і про смерть царя Феофіла, сина Михайлового (ст. 1112—1117).

Від стор. 1117 хроноґраф приточений до Крех. Палеї робить ся для нас більше цїкавий із за звісток про Словянщину і про Русь, які в нїм попадають ся. Ми подаємо ті звістки в повнї, бо вони важні для характеристики жерел, з яких черпав автор сеї Палеї. І так на стор. 1117 читаємо: „По Финѡфиле цртвова Михаил снъ его съ мтрью Феодорою лѣт д҃., а единъ і҃. лѣт, а с Васильемь лѣт[о] одино. И при семь црствии въ в҃. лѣт[о] црства его крщена быс[ть] земля болгарьская и при Борисе князи болгарьстемь. В лѣт[о] ѕ҃. тзг. преложиша книгы ѿ греческаго языка на словеньскый языкъ Кирилъ философь с Мефедьемь. А преж[е] тѣхъ лѣт Словени и Кривици ходиша к Варягомъ и рѣша: „земля наша велика и добра и ѡбилна, а наряда в ней нету, и дад[и]те намъ княз[и], да владеють нами". и избраша г҃. брата ис роды своимы: старей седе в Новеград[е] Рюрикъ, а Синеоусъ на Беле ѡзери, а Труворъ въ Изборъске" (ст. 1118). Оповідаючи далї про Михаїла царя візантийського автор вплїтає тут оповідане про перший напад Руси на Царгород. „Русь же внутрь суда вшедше много множ[е]ство убинство хрстьяномь створиша, къ дву стоу лодии Костянтинъ град окружиша. црь же вшедь едва въ град, вниде с патриархомъ Фотеемь к соущей црквы сти Бци Влахерну, всенощную молбу сътвориша. имя же се приятъ мѣсто некоторому кнзю Скуфянину Влахерну нарецаемую ту ему убьену бывшю. таче бжственую стый Бца ризоу съ пѣсми изнесьше в морѣ скутъ омочивше. тишине же бывши и морю укротившю ся, и абие боуря с ветромъ въста и вълнами велиими въздвигшимь ся засобь безбожныхъ Русь и лод[ь]я възмяте и к берегоу привержe изби. таковыя и бѣды изкѣгнути яко мало ѿ нихъ и въ своиси с побежениемъ възвратиша с[я]". На тійже стор. 1119 є ще коротенька замітка: „В лѣт[о] ѕ҃умн҃. иде Игоръ

на Грѣкы в҃ъ ҂і. корабль". Тут кінчить ся перший рукопис. Від стор. 1120 пише вже иньша, мабуть пізнїйша рука, хоча текст являєть ся безпосереднїм продовженєм попереднього. Та в формі букв і в способі писаня бачимо значні ріжницї. Новий писець не уживає ȣ, а тілько ɣ, не має так само як і старший ж, має иньшу форму в, не розріжнює звичайно є і є, не вживає ъı анї ьі; знаходимо тут також поодинокі букви курсівні (ѧ, въ, ы). І ось на кінцї стор. 1119 читаємо: „В лѣт[о] ҂ѕ. ӱ." а на стор. 1120: „кн҃. индикту июниѧ мс҃ца въ ї. дн҃ь приплуша Русь на Коньстантинъ град в лодьıхъ ҂і., иж[е] и Скѣди [sic!] гл҃емъ, ѿ рода варажска сущем. много ж[е] и велїє зло створиша Русь преж[е] даж[е] грецким воемъ пришедшим. тогда бо суд весь пожгоша, а йхже ймше плѣнники, овѣх растинаху, другыа же ꙗко стража поставлающе стрѣлами растлѣлаху [sic!], опакы руцѣ свазавше гвозди железны посредѣ главы вбиваху ймъ, многи ж[е] ст҃хъ црк҃ви ѡгневи предаша. Роман же посла на дромонъ єлико ж[е] бяше в Константинѣ граде съ Феѡфаномь патрикїемъ. Феѡфан же пом и люд[н] йныа оурядивъ преж[е] и оуготовивъ, потом же и слезами себе оутвердивъ Руси ѡжидаше в лодьıхъ на на йти йскрь стьпа [sic! зам. стлъпа] гл҃емаго фора, стражница, в ней же и ѡгнь влагаем на просвѣщенїє нощи. с[н] на оустьи Понта, добродна Понта, стражю дѣѧ, зане ту частое разбойнич[е]ство на страны нагнанїє, йх же йзби Йраклїн. ту дожда полка руским лодьѧмъ раздруши оустроеным, прокъ ж[е] лодїи ѡбратиша сѧ на бѣгъ Русь и мнози погыбоша".

На тій самій 1120 стор. читаємо: „В лѣт[о] ҂ѕт҃г. Костѧнтина Философа, нарицаемын Курилъ. Створил грамоту словенъскым [стор. 1121] ꙗзыком гл҃емую литицу. въ дн҃и Михаила црѧ греч[е]скаго і въ дн҃и кнѕѧ Рюрика новгородскаго, єгож[е] сн҃мь рускаꙗ землѧ преиде. Ѡ грамотѣ. Греческую грамоту створиша з҃. муж: Палимид, Кадмилисїи, Симонъ, Ѡпохарїи, Дїωнисъ. Сице ж[е] реч[е] ст҃ыи Кирил: „Азъ сим словом молю с[ѧ] Бу҃. Бж҃е всеѧ твари зижителю видимыѧ и невидимыѧ! Гс҃а Дх҃а посли жывѧщаг[о], да вдохнет ми въ срд҃це слово, еже будет на оустѣхъ всѣмъ живущимъ в заповѣдех ти. ѕ. бо ес[ть] свѣтилникъ жизни. Законъ твои свѣт стезамъ моимъ, иж[е] нщеть еуглъска словеса и просит дары твоѧ прїꙗти словенъско племѧ. къ кр҃щенїю бо ѡбратишѧ с[ѧ] вси, люд[ї]е твои нарещи с[ѧ] хотѧще, млс҃ти твоеѧ хотѧще, Бж҃е. но мнѣ нн҃ѣ пространно подажь слово, ѡц҃е и сн҃е и ст҃ыи Дш҃е, просѧщему помощи ѿ тебе. ты бо даеши достойным силу, оупостась ж[е] всѧкую цѣлиши.

фараона мѧ ѕлобы ізбави, херувимску ми мысль и оумъ даждь, о чтнаѧ и пртаѧ трце, печаль мою на радость преложи, цѣломдрно начну писати чюдеса твоѧ прединнаѧ ѕѣло. шестокрилатых силу пріимъ съшествую по слѣду оучтлѧ моего, имени єго и дѣлу послѣдуѧ, ѩкѣ створю єуагльское слово, хвалу воздаѧ пртѣи трци во єдином бжствѣ, юже поет всѧка [sic !] возрастъ, оунъ и старъ, съ твоим разумом. ѩзыкъ новъ хвалу воздаѧ отцю и сну и стму дху, єму чть и слава от всеѧ твари и дыханіа и непреврєдомыѧ вѣкы аминь". Потом же малом лѣтом минувшимъ крщена быс[ть] землѧ рускаѧ во дни блговѣрнаго кнѧ Володимира, сна Стославлѧ, внука Игорєва и Олжина, положьшеѧ прьвое начало крщеніа в земли руской, правнука и Рюрикова". Далї йдуть на стор. 1122—1130 діспути філософа (Кирила) з еретиком, Козарином, Жидом і латинянами, вийняті з єго Житія.

Въпроси ж[е] глѧ философа логофет' црвъ строитель: „хотѣх оувѣд[ѣ]ти, что ес[ть] философ[ї]ѧ?" он же реч[е]: „бжїамъ и члчскымь бытїамъ разумъ, елико может члкъ приближити с[ѧ] Бзѣ, ѩко дѣтель и оучит члка, по образу и по под[о]бїю быти створше єму и".

Нѣкто бѣ Ананїи патрїархъ єресь воздвиглъ глѧ не творити чть иконам стм, и согнаша и со стола. он же реч[е]: „насилїем мѧ согнаша, и а не препрѣвше, не может бо никто ж[е] мене препрѣти". црь же с патрїархом оустроивъ философа посла к нему рекъ: „аще можеши оуношю сего препрѣти, і стол свой прїимеши". он же оузрѣв философа оуна тѣлом, а не вѣдыи стара оума в нем, и к нему єретик реч[е]: „невозможно тебѣ прѣ дѣяти со мною".

Философ реч[е]: „Не людскаг[о] обычаѧ дръжи, но бжїа заповѣди зри. ѩко ж[е] во члкъ єсть от землѧ, а дша Бжь составлена, ты ж[е] члче землѧ єси і по что гордиши?"

Паки ж[е] реч[е] єретик: „не подобает осєнь цвѣтець искати ни стараго на войну гнати".

Философ реч[е]: „Сам на сѧ вины ищеши. І пакы рци ми, в кою верс'ту силнѣиши дша телесе?"

Єретик реч[е]: „На старость".

Фил. реч[е]: „то на кою тѧ брать [sic!] слем, на телесную ли или на дшевную?"

Он же реч[е]: „На дшевнѹю".

Фил. реч[е]: „то инѣ ли хощеши крѣплѣи быти? да не гни к нам тацѣх притач, не безпремени бо цвѣтець ищемъ ни тебе на воину гоним".

Й пакы еретик реч[е]: „како кр҇ту розьманну [sic!] не кланяем ся, а вы аще лице иконѣ будеть до персіи, и кланяете ся і ч҇тное творите и не стыдите с[я]?“

Фил. реч[е]: „Четыри бо части имат кр҇тъ, аще ся раздрушить; аще и ѡдина часть будет, оуже своего ѡбраза не ꙗвляет. Й икона ѿ лица ѡбразъ ꙗвлять и под[о]біе того, его ж[е] писано“.

Ерет. реч[е]: „Како ся кланяете кр҇ту без написаніа, а бывшем инѣм кр҇том? а икона аще [не] имат писана имене, не кланяете с[я] ей?“

Фил. реч[е]: „Всякъ бо кр҇тъ подоб[о]біе имат и ѡбраз кр҇та Х҇ва, а иконы всѣ не имут единаг[о] ѡбраза“.

Ерет. реч[е]: „Б҇гу рекшу к Моусію: не створиши всякого под[о]біа, вы ж[е] како творяще кланяете с[я]?“

Фил. реч[е]; „Аще бы реклъ: не створиши всякого под[о]біа, то право рекши. иже бо ес[ть] реклъ „всякого“, рекша: недостойнаго“.

Еретик же недооумѣ что реч[и] и оумолча и посрамль ся.

Й посланъ быс[ть] тъ же философ въ Срацины. и въ Срацинех бѣша написали дѣмонескь ѡбразъ на всѣх дверехъ кр҇тьянскых внѣ ругающе ся кр҇тьяном. и рѣша: „можеши ли, философе, разумѣти, что то ес[ть]?“

Фил. реч[е]: „Вижю ѡбразъ дѣмонескъ и мню, ꙗко ту живут кр҇тьяне внутрь і дѣмони не могут жити с ними, бѣжат ѿ них вонъ, а идѣже сего знаменіа нѣту внѣ, то с ними сут внутрь“.

І не оумѣша противу что рещи. Й пакы рѣша Срацины: „Х҇с Б҇ъ вашь велит вамъ любити враги і не противысти с[я] зло дѣющим, вы ж[е] противу бьете ѡружіем“.

Фил. реч[е]: „Двѣма заповѣдма будущема в законѣ, кто свершая законъ ꙗвляет ся: или едину хранит, или ж[е] ѡбѣ?“

Ѡни ж[е] рѣша: „иж[е] ѡбѣ“.

Фил. реч[е]: „Б҇ъ реклъ есть: за ѡбидящая своя врагы молите, а не за ратныя и за иновѣрныя, иже сут врази б҇жіи. и своему врагу не воздавати велит Б҇ъ зло за зло, свои же сут намъ врази домашніи, а не иновѣрници. Й пакы реч[е] Г҇ь: болши сея любве кто ꙗвит, иж[е] д҇шю свою положит за другы своя? то ти не за поганыя и иновѣрныа, мы ж[е] друга дѣля се дѣемь, да не с телесемь д҇ша погыбнет“.

Пакы нѣкто Козаринъ въпрашав' реч[е]: „како вы золъ ѡбычаи ймате, йже вы ставите црѧ йного колѣна, а не ѿ тогож[е] колѣна".

Фил. реч[е]: „Йбо Бъ постави в Саоула мѣсто Двда, а не Саоулѧ племени, но йзбранаго по срдцю его".

Козар. реч[е]: „Вы оубо книгы държите в рукꙋ, ѿ них вса притча глете, мы ж[е] не тако, но ѿ персїи всю мдрть ѩко поглощенꙋ йзносим ю".

Фил. реч[е]: „Аще бы видѣл мужа нага й глюща: азъ ймам много злата й сребра, ѩлъ бы ли еси емꙋ вѣры вида нага?"

Ѡн же рече: „ни".

Фил. реч[е]: „Тако й азъ тебѣ глю: не ймꙋ вѣры лжамъ твоимъ. аще ли еси поглотил всю мдрсть? да скажи ми, колико ес[ть] лѣтъ ѿ Моѵсїа до Ха й колико родовъ?" й не оумѣ ѿвѣщати. Й пакы реч[е] Козаринъ: „мы во единого Ба вѣруем ѩко ж[е] Їюдѣи, а вы въ трцю".

Фил. реч[е]: „Книгы пррчкыѧ проповѣдают въ единого Ба вѣровати въ трех убо оупостасех сꙋща: оць, слово й дхь, ймже есть власть едина й гьство й црьство й сила й слава оца і сна і стго дха".

Козар. рече: „Како се ес[ть]: три славы славите й не срамлѣте с[ѧ], а мы единꙋ славꙋ держим?"

Фил. реч[е]: „Книгы повѣдают: слово и дхь — то аще кто тобѣ чть творит, слова ж[е] и дха оустъ твоих не въ чть ймут, друзїи же все трое въ чть имут, которїи ж[е] суть чтнѣише?"

Он же реч[е]: „йже все трое въ чть ймут".

Фил. реч[е]: „То ти мы есмы сꙋ Бга чтнѣише всѣх вас, иж[е] слушающе пррческаго гласа тако й творим. реч[е] во: Гь посла мѧ и дхъ его".

Й жид реч[е]: „Како может Бъ вмѣстити с[ѧ] въ члка й члкъ бытн?"

Й фил. реч[е]: „Что ес[ть] ѿ видимыѧ твари чтнѣе всего?"

Жид реч[е]: „Члкъ по бжїю ѡбразꙋ створенъ".

Фил. реч[е]: „Да по что глеши Бꙋ не могущꙋ члком быти ни вмѣстити с[ѧ] в члка? Бъ может быти члкъ, а члкъ не может быти Бъ, а Бъ все могай й везде са вмѣстит. Бъ во Моѵсїѡви ѩвль сѧ й Їѡвꙋ вмѣстити с[ѧ] в бурю й въ ѡблакъ й в дым й к пучинꙋ, й Моѵсй реч[е] дхмь стмь наꙋченъ,

в м҃лтвѣ и рӯцѣ свои простеръ, реч[е]: въ громѣ и въ бурѣ и въ гл҃сѣ трубнѣм не ꙗвлаи са, Г҃и, но всели са во оутробу н҃шю. вижь, жид[о]вине, ꙗко может вселити с[а]! и вселил са, ꙗко ж[е] Моусїи реч[е]."

Жид реч[е]: „Пръвыи законъ кому дасть Б҃ъ, вам ли, нам ли?"

Фил. реч[е]: „Да первыи ли дръжите?"

Жид реч[е]: „Того бо подобает дръжати".

Фил. реч[е]: „Аще хощете первыи дръжати, то ѡбрѣзанїа днишите с[а] [sic! зам. лишите са]. или да повѣж ми, въ ѡбрѣзанїи ли пръвыи законъ, или в необрѣзанїи?"

Жид реч[е]: „мы мнимы, ꙗко въ ѡбрѣзанїи".

Фил. реч[е]: „Ноєви да Б҃ъ пръвыи законъ по заповѣданїи и по ѿпаденїи Адамовѣ, завѣтом нарицаа законъ, рекъ: се азъ завѣщаю завѣтъ мои с тобою и сѣменем твоим и всею землею, и треми заповѣдми держим: все ꙗдите ꙗко зелїе травное єлико на небси и єлико на земли і водах развѣ маса і крови д҃ша єго. иже бо пролїеть кровь ч҃лчку, своа єму в тог[о] мѣсто пролїєт са."

Жид реч[е]: „Мы дръжим пръвыи закон Моисїовъ, а сего нѣс[ть] нам Б҃ъ реклъ „законъ", но „завѣт", ꙗко и в рай Адаму заповѣд[а], і къ Авраму ѡбрѣзанїе, а не законъ".

Фил. реч[е]: „Б҃ъ гл҃а къ Аврааму: даю законъ въ плоти вашеи, еже и знаменїе реч[е], ꙗко будет межю мною и тобою. тѡж[е] пакы и въ Їеремѣи реч[е]: послушаите завѣта сего, і възгл҃шь, реч[е], к мужем Їюдовѡм живущим во Їер҃лмѣ и реч[е]ши к ним: тако гл҃т Г҃ь Б҃ъ Ї҃илвъ: проклат ч҃лкъ иж[е] не послушает завѣта сего, иж[е] заповѣдах къ ѡ҃цмь вашим въ д҃нь, вонже изведо[о]х а҃ из земла єгипетскы".

Жид реч[е]: „И мы також[е] нарицаем завѣт законѡм, и єлико дръжаша законъ Моусїѡв, вси Б҃у оугодиша. Такѡ же и мы дръжим и не створим иного быти пач[е] сего, а вы въздвигше инъ законъ попираєте бж҃їи закон."

Фил. реч[е]: „Добрѣ дѣемъ, аще бо бы Авраамъ не ꙗлса по ѡбрѣзанїи ес[ть], но держал бы Ноєвъ завѣт, то не нареклъ бы са друг бж҃їи. І Моусїи послѣд[и] написа законъ перваго не дръжа. Тако и мы по сих ѡбразом ходим і ѿ Б҃а законъ прїимше держим, да бж҃їа заповѣд[ь] твердо пребывает. дав бо Ноєви законъ не сказа єму, ꙗко и другын дам, но въ вѣки пребывати въ д҃шю живу. ни пакы Аврааму ѡбѣтованїе давъ не возвѣсти єму, ꙗко и другыи хощу дати Моисїови. то

како вы држите законъ Моусїовъ, а Бг҃ глтъ къ ꙗзыком, ꙗко преставлю закон Моусїовъ, а инъ дамъ. Їеремѣа бо глтъ: се днье прїидут, глтъ Гь, и завѣщаю домоу Їюдину и домꙋ Їилву завѣт новъ, не по завѣту иже завѣщах ѡцмь их въ днь емшю ми за руку их извести их из земла египетскыа, ꙗко и ти не пребыша в завѣтѣ моем, и аз возненавидѣх их, ꙗко сїи завѣт мои, иж[е] завѣщах домоу Їюдину и домоу Їилву, завѣт новъ. по днех ѡнѣх реч[е] Гь: и даа законы моа помышленїи их и на срдцы имъ напишу а, и тѣ будут мнѣ люд[ї]е и азъ Бг҃ их. Ї пакы тж[е] Їеремѣа реч[е]: тако глтъ Гь: станете на путех и видите и въпрашаете на стеза Гна правыа, и оувидите, кыи ес[ть] путь Гнь истинныи, ход[и]те по немоу и ѡбращете оцищенїе [sic!] дшамъ вашим. и рѣша: не идем. поставих в вас блюстителя и рѣх: послушаите глас[а] трубы! и рѣсте: не слушаем. сего рад[и] оуслышите ꙗзыцы пасущем стада в них. Ї абїе: слыши нбо і внуши земле! се азъ навожю на люд[и] сїа ѕло, зане словес пррчъ моих не внаша и законом, имже прци проповѣдаша, ѿринуша. не токмо ж[е] сими словесы оукажю, ꙗко законъ твои престает, но инѣми винами многими ѿ пррчъ ꙗвлено“.

Жид реч[е]: „ѿ Сима сѣма блсвеное, вы ж[е] нѣсте“.

Фил. реч[е]: „Нѣс[ть] вам ничтож[е] в том блвнїи, но токмо Бу хвала. сице бо реч[е]: блвнъ Гь Бг҃ Симовъ! а къ Афету глтъ, ѿ него ж[е] мы есмы: „да распространит Бг҃ Иафета и да вселит са в села Симова. то се оуже ес[ть] всѣми вѣдомо, ꙗко кртьанѣ вселиша с[а] в ваша села, рекше во Їерлмъ, а потом в вышнїи, а вы по всеи земли расточи и работаете, а потом поидете в муку вѣчную“.

И потом болѣ не оумѣ жид[о]винъ ѿвѣщати, но жид[о]-винъ реч[е]: „Вы са творите блвни быти оупвающе на члка, а книгы проклинают такого“.

Фил. реч[е]: „Проклат ли ес[ть] Двдъ, или блвнъ?“

Онже реч[е]: „Блвнъ“.

Фил. реч[е]: „И мы на того ж[е] оуповаем, на него ж[е] и Двдъ, реч[е] бо въ ѱлмѣ: нбо члкъ мира моего, нанже оуповах. члкъ ес[ть] Хс. а иже кто оуповает на проста члка, того и мы проклинаем“.

Жид реч[е]: „Како вы ѡбрѣзанїе ѿметаете, а Ху не ѿвергшу са, но по закону свершившу?“

Фил. реч[е]: „Їже бо реч[е] первое Бг҃ къ Авраамоу: се буди знаменїе межю мною и тобою, да тако и съврьши пришед. ѿ

Ӓвраама бо до Ха҃ тако дръжаша, а прочее не дасть мимо ӥти, но в того мѣсто кр҃щеніе дасть".

Жид реч[е]: „Почто прьвіи не пріаша сего знаменіа, а Бу҃ оугодниша?"

Фил. реч[е]: „Никто ж[е] бо ѿ них ѩви с[ѧ] двѣ женѣ ӥмѣв, ѩко ж[е] Ӓвраамъ ӥмѣ двѣ женѣ а҃ г҃-юю рабу. також[е] Ӏаковъ ӥмѣ д҃. жены, того ради оўграпи ёму жилы стьгньныѧ ӥ ѿтолѣ ѿхапи сѧ к женам приступати. Ӏ преложи ӥмѧ ёму Ӏи҃ль, иж[е] ес[ть]: зрѧи Га҃!"

Жид реч[е]: „Како вы сѧ ӥдолом кланѧюще с[ѧ] Бу҃ оўгажаете?"

Фил. ѿвѣща: „Пръвѣе с[ѧ] научите раздѣлати ӥмена: что ес[ть] икона, что ес[ть] ӥдол. Ӏ тако мльвачи поступайте на кр҃тіаны. ї҃. бо ӥменъ в вашем' ѩзыцѣ лежит ѿ семъ. въпрошю ж[е] вы ӥ азъ: ѿбразъ ли скиніа, юж[е] видѣ на горѣ Моисіи и изънесе, ӥли ѿбразъ ѿбраза? ӥ мар҃тію сдѣла прикладно ѿбраз, клины ӥ оўсмы ӥ сърсмы ӥ херувимы ӥзрадны. Ӏ понеж[е] то како створи, наречем ли вы того ради древу ӥ оўсмом ӥ сорсмѡм чт҃ь творити ї кланѧти с[ѧ] имъ а не Бу҃? Тако ж[е] ӥ ѿ Соломони цр҃кви. понеж[е] ӥконы херувимскы ӥ агг҃лкы ӥ ӥнѣх много ѿбразъ ӥмѣаше. також[е] ӥ мы кр҃тіане оўгождьшим Бу҃ чт҃ь дѣем, ѿдѣлѧюще доброе ѿ дѣмоньскых ѡбраз".

Слышавше ж[е] си Козарѧне рекоша: „сіи философ съ бж҃іею помощію всю гордыни на землю изверже, а срациньскую на ѡнъ пол морѧ превръж[е]".

Егда ж[е] Костѧнтинъ философ сію грамоту створи ї предасть ю Моравѣ, Чехѡм, Лахом ї прочим ѩзыком, потом Руси, растущю ж[е] бж҃ію оўченію злыи ж[е] діавол не терпѧ того, вшед въ своѧ съсуды, в латину, нача многы злы въздвизати. Ӏ съвраша с[ѧ] еп҃пы ї попове ї черноризци латиньстіи акы ворѡны на соколъ, въздвигоша треѩзычную ересь гл҃ще: „чл҃че, како ты еси створил грамоту словенскую ӥ сучишї а книгам ӥнѣмъ ѩзыком, ӥх же нѣс[ть] никто ж[е] ѿбрѣл ни ап҃слъ, ни римскыи папежь, ни Григоріи Бг҃ословець? мы ж[е] три токмо ѩзыкы ӥмам[и], ӥмже достоит токмо славити Бг҃а: еврейскы, латыньскы, греческы".

Фил. реч[е]: „Не ӥдет ли дождь на всѣх равно ѿ Бг҃а? ни ли сл҃нце також[е] сіаеть? то како вы не стыдите с[ѧ] тремы ѩзыки славѧ, а прочим ѩзыком слѣпом ӥ глухым велѧче быти, а Бг҃а творѧще немощна, ѩко немогуща сего дати, їли завистива мнѧще Бг҃а, ѩко ж[е] ӥ сами есте завистиви. мы ж[е] многы роды знаем ӥмуще книгы въ свой ӥмъ ѩзыкъ ӥ Бу҃ славу воздающе

своим ꙗ̂зыком в разум и̂стины, ꙗж[е] сут Прьси, Ꙗ̂рмени, Сѵрь, Ꙗгази, Ꙗ̂раклане, Єгѵптане і̂ и̂нїи мнози". І далї (стор. 1128—1130) він доказуе цитатами з письма сьв., що треба подавати людям науку і слово боже на зрозумілий для них мові.

Порівнюючи отсей текст з Житием Константина (Dümmler-Miklosich, Die Legende vom heiligen Cyrillus, Denkschriften der k. Akademie der Wissenschaften, Wien 1870, Bd. XIX, стор. 214—229), бачимо в нашім тексті виривки з глав 5, 6, 9, 10, 16 того жития, вкорочені, та декуди з замітними варіантами.

На ст. 1130—1132 читаемо далї ось яку записку: „В лѣт[о] ҂ѕ҃то҃з. Кирил ꙋ҆чтль словеньскꙋ ꙗ̂зыкꙋ мц҃а феврала дї. днь бывъ мв҃. лѣта и̂ многы просвѣтивъ ꙋ҆ченїи бж҃ственими к Гꙋ҃ ѿи̂де ї положенъ быс[ть] в Римѣ въ цр҃кви ст҃го Климента. Сеж[е] бꙋди вѣдомо всѣми ꙗ̂зыкы і̂ всѣми людми, ꙗ̂ко рꙋскїи̂ ꙗ̂зыкъ ни ѿкꙋдꙋ ж[е] прїа вѣры ст҃ыа сеꙗ, і̂ грамота рꙋскаꙗ никимь ж[е] ꙗ̂влена, но токмо самѣмь Бм҃ь вседръжителем ѡ̂ц҃ем' і̂ сн҃омъ і̂ ст҃мь дх҃мь. Володимирꙋ дх҃ъ ст҃ыи вдохнꙋл вѣрꙋ прїати, а̂ крщенїе ѿ Грекъ і̂ прочїи̂ нарꙗд цр҃квныи, и̂ грамота рꙋскаꙗ ꙗ̂кила с[ꙗ] Бм҃ь дана в Корсꙋнѣ Рꙋсинꙋ, ѿ негѡ ж[е] наꙋ҆чи сꙗ Филосоѳ Костꙗнтинъ, ѿтꙋдꙋ сложивъ и̂ написавъ книги рꙋскым гл҃мъ. И̂ є̂врейстѣи грамотѣ тогда же и̂звыче ѿ Самарꙗнина в Корсоꙋнѣ. тъ же мꙋжь Рꙋсинъ бꙗше бл҃говѣренъ, постомъ и̂ добродѣтелью, въ чс҃тѣи вѣрѣ є̂динъ ꙋ҆єдинив сꙗ. И̂ тъ є̂динъ ѿ рꙋска ꙗ̂зыка ꙗ̂ви сꙗ преж[е] хрстїанъ сыи, и̂ невѣдом никимь ж[е], ѿкꙋдꙋ є̂сть. Тъ же быс[ть] въ дн҃и Михаила цр҃ꙗ и̂ Ирины бл҃говѣрныа. Ї потом послан быс[ть] Костꙗнтинъ к Моравꙋ Михаилом цр҃мь, моравьскомꙋ кн҃зю просившꙋ философа, и̂ тамо шед наоꙋ҆чи Моравꙋ и Лꙗхи и̂ Чехи і̂ прочаꙗ ꙗ̂зыкы і̂ вѣрꙋ православнꙋю оꙋ҆тверди в них і̂ книгы написа имъ рꙋскымъ гл҃мь, и̂ добрѣ наоꙋ҆чивъ и̂ ѿтꙋдꙋ и̂де в Римъ і̂ тꙋ разболѣ сꙗ і̂ ѡ̂блече сꙗ в черныꙗ ризы і̂ нарекоша имꙗ є̂мꙋ Кѵрил. в той болести престави с[ꙗ]. Потѡм многым лѣтѡм минꙋвшим и̂ пришед вон латыньскыи в Моравꙋ и̂ в Чехы и̂ в Лꙗхы раздрꙋшиша вѣрꙋ правовѣрнꙋю и̂ рꙋскꙋю грамотꙋ ѿвръже, а латиньскꙋю грамотꙋ и̂ вѣрꙋ постави, правыꙗ вѣры и̂коны пожже, а̂ є̂п҃пы посѣче а̂ дрꙋгыа и̂згна. и̂ и̂де в рꙋскꙋю землю хотꙗ и̂ тѣх въ свою вѣрꙋ привести. Ї тамо побїенъ быс[ть] вон латиньскы[и].

„По Михаилѣ ж[е] быша цр҃и мнози. Ї потом цр҃ь быс[ть] Романъ. Ї при того цр҃ствѣ кр҃сти сꙗ рꙋскыи цр҃ь Володимиръ во градѣ Корсꙋни в лѣт[о] ҂ѕ҃. ꙋ҃. Идѣже книгы ѡ̂брѣтоша с[ꙗ], тꙋ и̂ крщенїє ѡ̂брѣте сꙗ: рꙋскым гл҃мь писаны быша книгы. Сице

Руси крщеніє ѡбрѣте с[а], ꙗко ж[е] Іильтаном на горѣ Синайстѣи законъ и грамота дана быс[ть] Моѵсіови и люди наоучи, Ісу и Навгинъ законъ внесе въ Іерлимъ. Ѡле чюд[о]! ѡвамо Моѵсѣи со Ісѡм законъ и грамоту и попы въведоста в землю Іерлимьскꙋю и люд[и] наоучиста и скинію принесе і прочаа вса. Се ж[е] быс[ть] того чюднѣе и дивнѣе, ꙗко єдному Володимиру дал Бг принести в рускую землю вѣру и крщеніе и грамоту и книгы ѡбрѣтеныꙗ, еѵгліе, апла, ѱлтрь и попы и Климентовы мощи і вса съсуды црквныꙗ, иконы и крты. І пришед в Русь і крти вса люди рускіа земла. Ѡле чюд[о], ꙗко вторыи Іерлмъ на земли ꙗви с[а] Кієвъ і вторыи Моѵсіи ꙗви с[а] Володимеръ. ѡнъ стѣнныи законъ въ Іерлимѣ ѿлꙋчающь ѿ идол, сеи чстую вѣру и крщніе сто вводащее в жизнь вѣчную; ѡнъ ко единомꙋ Бу велаше пріити в законъ, сь же вѣрою крщеніємь всю землю рускꙋю приведе къ прткн трци ѡцю и сну і стму дху и добродѣтелью получи жизнь вѣчную. І люд[і]е тому ж[е] наоучи і введе въ црство нбсное. ѡнамо къ единѣм апсломь речено Гмь: „не оубои са малое стадо“, — сдѣ къ всѣм тяж[е] речено; ѡнамо м҃. днїи и г҃. Моисѣи законъ давъ престави с[а], на горѣ погребенъ, — сь же лѣт л҃. и г҃. бывъ во стмъ крщніи і вѣру чтꙋ соблюд, заповѣд[и] Гна свершивъ престави с[а] в рꙋцѣ бжїи предав дшꙋ, тѣло же его чстное положено быс[ть] въ црквн стыа Бца, юж[е] самъ созда. І быс[ть] вторыи Костантинъ земли рꙋскои Володімиръ. Ѡ стаа цра Костантине і Володімире, помозита на противныа сродникоmваю и люд[и] избавлайте ѿ всакіа бѣды греческіа и рꙋскіа! ѡ мнѣ грѣшнѣм молита с[а] Бу, ꙗко имꙋща дръзновеніе к Бу, да спсꙋ са ваю млтвами! молю с[а] и мил са дѣю списаніємъ грамотица сеа малыа, юж[е] поухвалаа ваю написах недостоиныи“. Отсе одиноке місце, де переписувач говорить сам про себе і тут очевидно кінчила ся книга в тім оріґіналї, з якого переписаний наш рукопис. Чи можна з тих слів висновувати деякі здогади що до часу написаня того первовзору, а бодай отсеї молитви? Міні здаєть ся, що вона досить виразно вказує на добу князївську, значить, найпізнїйше на XIV вік.

Те, що ще є далї в нашім рукописї, очевидно додатки новійшого писця, виписані з якогось хронографа, без звязку с попереднїм і без ладу. І так на стор. 1132 написано киноваром: „Симова часть“, по чім виписано каталоґ народів подібний до того, який ми бачили висше в Палеї. Між стор. 1132 і 1133 є прогалина і на стор. 1133 кінчить ся оповідане про якогось царя, що звоював Халдейців і Пер-

сїв „даж[е] и до Вавилона, також[е] и Асїю и Европїю и Скуфїю, рекше Козары, на вся воевавъ примучї а. Прї том быс[ть] Ермїе трехславныи“. Далї йде оповіданє „Ѡ Еремїи“ — се не пророк, а такий цар італїйський -- і приводить ся „Еремїи ѡ стѣи трци“ (ст. 1133—1135), потім „ѿ Фистѣ“, „ѡ Фулисѣ“, „ѿ Ингирѣ и Белесѣ“ (1134—1135), „ѿ Йраклѣ философѣ тирстѣ“, що винайшов порфіру, „ѿ Фарѣ и ѿ Акрамѣ из црских книг писано“ (є тілько хронольоґічні і родословні дати і шматок біблїйного оповіданя, 1135—1136). Далї знаходимо „тлъкованїе о потири Соломонѣ“, надруковане у нас (стор. 294—295), потім каталоґ пророків і пророчиць, надрукований у нас (стор. 322—323), а далї на стор. 1138—1139 поміщена статя „Полоутово ѿ вї. апл8, идѣ кождо их проповѣда [н] кдѣ оумроша“, а на стор. 1139—1140 „Тогож[е] ѿ о. аплѣхъ“. Кінчить ся писанє другого писця зводом хронольоґічних дат від Адама до різдва Христового і відси до хрещеня Руси (стор. 1140—1142). Далї на двох картках писана рукою того писця, що писав початкову часть рукопису, знаходить ся иньша хронольоґічна таблиця, а власне „Црство хрстьяньское греческое въ Црнградѣ“. Починаючи від Констянтина В. показано, кілько котрий цар панував і якої був віри. Кінчить ся каталоґ словами: Сегож[е] снъ Мануилъ црь начатъ цртвовати в лѣт[о] ѕ. Ѡ. чд.“ Сей Мануїл II. Палеолог царствував, як звісно, від 1391 до 1425 р. Очевидна річ, що отсей каталог писаний був за єго панованя, значить, перед 1425 р. А що каталоґ сей, як сказано, писала та сама рука, що писала головну часть рукопису (про се переконує нас не тілько ductus поодиноких букв, але й правопись), то се місце дає нам одиноку безпохибну основу встановити дату написаня нашого рукопису — на першу четвертину XV. в.

Остатня доклиєна картка — шматок церковної відправи по покійнику, очевидно вирвана з якогось иньшого рукопису.

Отсе по змозї докладний опис сего цїкавого і важного рукопису, головно що торкаєть ся єго змісту. За ласкаве випозиченє єго з біблїотеки Крехівського манастиря нехай мінї вільно буде на сьому місцї зложити щиру подяку настоятелеви того манастиря о. Зємбі.

2. Рукописний відривок XVII в., з якого у нас передруковано скорочену редакцию статї про 12 каменів, знаходить ся в моїм посїданю, куплений у одного антіквария у Львові. Се відривок якогось більшого рукопису, in folio, писаного гарним полууставом з киноварними орнаментами та інїциялами і містить в собі крім отсего також деякі апокріфи новозавітні, оттим то я подам

єго докладнїйший опис і зміст у передмові до другого тому сеї збірки.

3. Рукописна збірка о. Теодора з Дубівця, в моїм посїданю, походить також з XVII. а може і з XVI. в., in quarto, без початку і кінця, містить богато статей апокріфічного, легендового, проповідницького та полемічного змісту. Рукопис писаний двома руками, не дуже дрібним полууставом, що по троха переходить в курсив, а декуди курсивом. Докладнїйший опис подам у передмові до другого тому.

4. Рукописна збірка попа Стефана Теслевцьового, писана на Угорщинї при кінці XVII. або з початку XVIII. в, описана буде докладно в „Записках Наук. Тов. ім. Шевченка".

5. Рукопис о. Яремецького-Білахевича, описаний мною по троха в Кіевской Старинѣ і в „Житю і Слові". Писаний одною рукою він датований, так що ми можемо докладно знати, де і коли писані були поодинокі статї. Детальний опис подам у „Записках Наук. Тов. ім. Шевченка".

6. Рукопис о. Теодора Поповича Тухлянського, описаний д-ром О. Калитовським у Зорі 1885 р.

7. Рукопис Іспаський, описаний мною в Житю і Слові (т. I, 1894 р.)

8) Уривки Дрогобицького рукопису описані мною в „Зорі" 1886.

9. Замойський рукопис, що знаходить ся в бібліотецї львівського унїверситету, буде описаний в передмові до другого тому отсеї збірки.

10. Так само до другого тому лишаю опис Ковельської Палеї, що знаходить ся в надворній бібліотецї у Віднї, бо в другім томі мінї прийдеть ся користувати ся сим рукописом для виданя двох важних новозавітних апокріфів.

Кінчачи отсю передмову я розстаю ся з працею, що мало не через два роки завдавала мінї богато труду та заразом була відпочивком серед важких обставин того духового і товариського житя, в яких мінї доводилось жити. Я чую добре єї хиби, та надїюсь, що справедлива критика, витикаючи їх, зверне увагу й на ті тїсні границї, в яких з гори знаходила ся моя змога — зробити сю книгу лїпшою, повнїйшою і більше відповідною вимогам сучасного видавництва наукового. В кінцї складаю тут щиру подяку всїм тим, що причинили ся до виконаня отсеї працї, а поперед усего Впов. проф. М. Грушевському за виєднанє в Тов. ім. Шевченка накладу на друк книги, а товаришам М. Єндику, учителеви в Голїградах за

доставлене мінї рукопису о. Яремецького-Білахевича, о. М. Зубрицькому в Мшанци за доставлене мінї рукопису Дрогобицького, В. Гнатюкови за доставлене мінї рукопису о. Ст. Теслевцьового і селянинови Гулейчукови з Іспаса над Черемошем за доставлене мінї Іспаського рукопису.

Львів 9. січня 1897.

Др. Іван Франко.

I. Індекс книг правдивих і заказаних.

А. Рукопис о. Теодора з Дубовець (стор. 164—166).

Ѡ книгах, котороую подобает чести. Ветхаго Закона кв҃.

Тол҄ко бо слышахом ѿ жидов въображеніе. а҃-а Быт[и]а, в҃ Исход, г҃ Левиты, д҃ Числа, е҃ Вторыйзакон, ѕ҃ Іс Навин, з҃ Сѫдиа, и҃ Рѫѳ, д҃ д҃ Царствіа, і҃ Ездра, аі҃ Ѱолтыр, ві҃ Притчи, гі҃ Церковник, ді҃ Пѣсни пѣснем, еі҃ Іѡв, таж[е] ві҃ Пророкы: а҃ Іѡсіа, в҃ Амос, г҃ Михеа, д҃ Іѡл, е҃ Іѡна, ѕ҃ Авдей, з҃ Наоум, и҃ Аввакѫм, ѳ Софоній, і҃ Аггей, аі҃ Захаріа. ві҃ Малахіа. Таж[е] вел[и]кых пророк: а҃ Ісаіа, в҃ Еремеа, г҃ Езекиил, д҃ Даніил, посем Варѫх посланіе.

Новагож[е] Закона:

д҃ еѵ҃глисты: Матѳей, М[а]р[ко], Лоука, Іѡан. Потом по апс҃льскѫ Дѣан[і]а, послан҄ніе съборных з҃: а҃-е ѿ Іаковла, в҃ Петрово, г҃-е Іѡаноко, д҃ Ію-

Б. Рукопис о. Іллі Яремецкого Білахевича (стор. 375—380).

Ѡ книгахъ бытейских, пророческих Стараго Завѣта,

их҄ же приꙗла ст҃аꙗ соборнаꙗ Цр҃ковъ апостолскаꙗ, их҄же подобаетъ намъ христіаном чести, их҄же естъ всѣхъ мд҃, ѿ нихже и҃ парамей чтѫтсꙗ (не вичислені).

Ѡ книгахъ Новаго Завѣта: прійде бо истинна Гдь нш҃ъ Хр҃тос Сн҃ъ и Слово бж҃іе.

Новаго же Завѣта: Еѵ҃глія, Дѣанія апостолска, Посланія

дино. Павлих посланїе дї: к Римланом двѣ, в҃-а҃ къ К[о]риндом, г҃ къ Галатом, д҃ къ Ефесеѡм, е҃ къ Филип'писїѡм, ѕ҃ къ Калласаем, з҃ къ Селоун[а]ном, и҃ къ Еуреѡм, д, ї, аї къ Тим[о]дїю, вї, гї къ Титѫ, дї къ Филимоноу. По сем Іѡаново Ѿкрокенїе.

Іѡан Златоу[ст], Іѡан Дамаскин, Іѡан Еѯархъ, Іѡан Лѣствичник, Григорїй Бгослов, Григорїй Декаполит, Кѵрил Алеѯандреискїи, Дїѡнисїи Иареопагут, Сїмеѡн Бгоприемец, Ерофей, въписанїа епп҃а Афиненскаго, Дорофей, Дегроламеа, Апаналипси, Вар'лам, Ефрем, Вас[и]лїй Вел[и]кїй, Пандок[т]. Лимонир, Патерик Нила, Ісаафъ, Павел Манакїискїй, Маѯим, Вас[и]лїй нокый, Храноград, Палеа, Еклисїасть, Шестоднек, Родославїе, Чепи, Лѣствица, Женчѫг, Златостржи, Глѫбина, Бисерь, Криница, Іѡсифь, Матдей, Коз'ма Ин'дуктоплов, Анастасїй Синайскїа горы, Аданасїи Вел[и]кїй, Іс Семирамин, Іу Сирахов, Іу Дековь, Іу Навкин, г҃ въпрошенїа филисофов, вї Іаковлич, Нифонть, П'чела, Приточник, Зер'цало.

апостолскаа различнаа, Апокалипсисъ Іѡана Бгослова и проч. Главъ Иеуглистъ естъ всѣхъ кз҃, нже въ церковном пѣнїи подобает намъ хрїстїаномъ чести.

Книгы прпдбных и бгоносних Ѿцъ нших пастирей и учителей вселенских, иже сѫть сїа книги.

Книга Дїѡнисїй Арепагитъ, книга Іеродей Адунскїй, книга Василїй Парїйскїй, книга Василїй Амасїйскїй, книга Ѵпполитъ папа Римскїй, книга Сулвестръ папа Римскїй, книга Василїй Великїй ѿ постничествѣ, книга Аданасїй Великїй Алеѯан. на Арїани, книга Григорїй Бгословъ, книга Григорїй Неокесарїйскїй, книга Іѡанъ Златоустїй, книга Маргаритъ, книга Златострѫй, книга Андрїатисъ, книга ѿ сїренствѣ, книга Іѡанъ Дамаскинъ, книга Іѡанъ Еѯархъ, книга Іѡанъ Лѣствичникъ, книга Синадикъ, книга Григорїй Декаполитъ, книга Григорїй папа Римскїй, книга Григорїй великїа Арменїи, книга Григорїй Двоесловецъ, книга Григорїй Синайскїй, книга Кирил Алеѯандрїйскїй, книга Кирилъ Іерусалимскїй, книга Григорїй архиеппъ Селунскїй, книга Гри.

горїй Амиритскїй, книга Григорїй Цам'блакъ, книга Григорїй Акраганскїй, книга Кирилъ Словенскїй, книга Козма Презвитеръ, книга Амфилохїй Иконїйскїй, книга Паладїй мнихъ, книга Ириней Лугдонскїй, книга Петръ Дамаскинъ, книга Спиридонїй Тримифинскїй, книга Златїй Чопъ, книга Анастасїй Синайскїа гори, книга Симеонъ Бгопрїемецъ, книга Симеонъ Дивногорецъ, книга Симеонъ Їерусалимскїй, книга Симеонъ новїй бгословъ, книга Еуводїй, книга Варлаам [и] Їоасафъ царевич, книга Ефрем Сурин, книга Маѯимъ Їсповѣдникъ, книга Маѯим Грекъ, книга Даниил, книга Никонъ, книга Нилъ, книга Өеодор Едескїй, книга Їосифъ, книга Павелъ Монасїйскїй, книга Геннадїй зовемїй Златоструй, книга Хронографъ, книга Родословїе, книга Глукина, книга Бисеръ, книга Кирницы, книга Мефодїй Патрѣскїй, книга Пчела, книга Лѣтописецъ Великїа гори, книга Макарїй Великїй, книга Їсидоръ Пилусїотъ, книга Исихїй презвитеръ, книга Дїоптра зовемое зерцало мирозрителное, книга второе зерцало: бесѣдословїе дши с тѣлом, книга Аугустин Иппона града еппъ, книга Їларїонъ Великїй, книга Георгїй Писидъ, книга Їосифъ Маттафїинъ, книга Козма Индикопловъ, книга Козма Халки-

донскїй, книга Өеωдоръ Стꙋдитъ, книга Өеωдоръ Явꙋкаръ еп҃кпъ Карийскїй, книга Ісаакъ Сиринъ, книга Доро҆ей, книга Оуставъ ст҃ихъ ωтц҃ъ, книга Пандектъ, книга Лимонисъ, книга Іс҃ Сираховъ, книга Словоположникъ, книга Законникъ, книга Стоглавъ, книга Андрей Юродиксїй, книга Іꙋстинъ филїозофъ, книга Нифонтъ, книга Єпифанїй Кипръскїй, книга Їаковъ Жидовинъ, книга Сꙋдебник', книга Мѣнѣѧ ωбщаѧ, книга два[на]десѧтъ Мѣнѣй мѣсѧчнихъ Четьихъ, в них же написана житїѧ ст҃ихъ пророкъ и апостолъ и ст҃ителей и пр҃подобнихъ ωц҃ъ ї страсти мч҃ническїѧ, книга Патерикъ Єгипетскїй, книга Патерикъ печери Кїевскїѧ, книга Патерикъ азбꙋчнїй, книга Патерикъ Скитскїй, книга Патерикъ Їерꙋсалимскїй, книга Патерикъ Ст҃їѧ Гори, книга Нилъ Сиалит, книга Каменъ вѣри, книга Коса, книга Алфавит дꙋховнїй. То сꙋть преданнїѧ книги, ихже подобаетъ нам хр҃стїѧном правовѣрним почитати и из них сѧ поꙋчати.

А се книги л'живыи их' же не подобает чести.

Адам. Єнох. Ламех. Патрїар'си. Молитва Іωсифова. Єдам. Ψал'мы Соломоновыи. Ілїино ωбавленїе. Софонїа ωбавленїе. Петрово ωбавленїе. Обходи апостолстїи. Варнавле посланїе.

Книгы инънїе, их'же хр҃тїѧном правослaвным (далї вишкрябано) сꙋть же сїи.

Составленнїи мирстїи псалми, еже естъ сїѧ: Грѧдите вси вѣрнїи. И дрꙋгое грѧдѣте. И кр҃тꙋ твоемꙋ водрꙋзшꙋсѧ на земли. Патрїарси. Адамъ. Є-

Павле wбавленїе. Оучинїе Климентово. Еѵг҃лїе ѿ Бар'навы. Еѵг҃лїе ѿ Ѳомы. Паралипоменон Еременна. Ѡбавленїи, ч'то дѣ wрла слали въ Бавѵлон з грамотою, то л'жа. Сѫтже йна многа ѿ л'жи словесни сложенна словеса, их же разсматрѧючи чести: w древо кр҃ста со-л'гано. Епистолїа w недели. Въпрос Вардоломеwв къ Бц҃и Дѣтство Хв҃о по вознес[е]нїй Петрь продал Х҃а wтроч'тем. и рыбы дѣ по сѫхѫ ходили. и что Бц҃и похожденїе по моукам. й что дѣ видѣли й Макарїа г҃ чрънци. й что wпоздить поп лит[оу]р'гїю и врата нб҃снаа затварѧютсѧ. й лоб Адамов аж вь нем цр҃кви сем. w Соломонѣ кощоуны й басни й w Кѵ[то]врасѣ вı҃ Ӣк[о]влич гл҃емаа лѣствица. Есть ж[е] й йн'де й мч҃енические мч҃нїа ложнаа, не так ꙗко w них право. Геwр'гїа мч҃енїе йстинно ес[ть]. Климентово мч҃енїа л'жа. ч'то дѣ й Никита црвь сн҃ь был Йпатїево мч҃енїе л'жа. й Климентово Ан'кир'скаго л'жа. Ӏ йных соут много л'жїй в' бжственом писанїй. Ес[ть] по словоу л'живыхъ словесей ересей. ложнаа словеса сїа невѣжам на соблазнь. ꙗко се хждыи йноманоканѫны (sic!) оу поповь по мл҃твеником или мл҃твы йл'живыѧ. йсказали были сами еретици й правила ап҃лскаа събор'наа епистолей. алиж ѿ собор ст҃ых ѿць йскоусили й йсправили.

нохъ. Сифова мл҃тва. Адамовъ завѣтъ. Моисеwвъ завѣтъ. Ѱалми Соломонови. Илїино wбавленїе. Ӏсаино виденїе. Иꙗковлꙗ повѣсть. Петрово wбавленїе. Ѡбходи апостолстїи. Барнавино посланїе. Павла апостола дѣꙗнїе ло[ж]ное. Павлово wбавленїе. Еѵг҃лїе ѿ Барнави. Еѵг҃лїе ѿ Ѳоми. Паралипомена, что wрла слали в Бавилон ко Ӏеремѣю. Сѹть же ї ина многа сложенна, еже есть сїꙗ: Вопроси Ӏwана Бг҃ослова. еже рече: слиши праведнїй Ӏwане. Тогоже вопроси ко Авраамѹ ѿ праведних дш҃ахъ. Варфоломѣеви вопроси ко Бц҃и како Хр҃та родила. Епистолїꙗ w нд҃лꙗхъ. И w древѣ кр҃стномъ (два слова вишкрябані). Хожденїе Петрово по вознесенїи Гд҃немъ, что ѿрочатем Хр҃та продавали. и что риби по сѹхѹ ходили. Дѣт'ство Хр҃тово. Бц҃ино хожденїе по мѹках. Лобъ Адамовъ что дванадесѧть слѹжебъ в нем и седмъ цр҃ей подъ ним сидѣло. Имена Аг҃гломъ. Пр҃енїе дїꙗволе со Хр҃томъ. Ѡ слѹжбѣ таинъ Хр҃тових, что поздꙗть wбѣднею и врата нб҃нꙗ затворꙗютсѧ и аг҃гли попа кленѹтъ. Ѡ пѹстелницѣ Макарїи мнисѣ римстѣмъ, что три черници нашли его за двадесꙗть попрнщъ ѿ раꙗ. Ѡ Китоврасѣ ї w Соломоновихъ ложнихъ сѹдѣхъ. Ѡ двѹнадесꙗтихъ Иꙗкъвличъ глаголемаꙗ лѣствица. Дв҃дови пѣсни. Со-

фонїе ѿбавленїе. Ѡ древѣ крⷭ҇тнѣмъ. что Хрⷭ҇та в пепи ставили. И какъ Хс҃ плꙋгом ѡрал, то Їеремѣй попъ болгарскїй солгалъ. Сꙋтже ї ѡ мꙋченицѣхъ лжею складено, а не тако, ꙗкоже в Мѣнеꙗхъ и в Пролозѣхъ писано. Геѡргїево мꙋченїе, еже рече ѿ Дадїана цр҃ꙗ ѹмꙋчен. Никитино мꙋченїе, налицающе его цр҃ева сн҃а. Еѵстратїево мꙋченїе. Ипатїево мꙋченїе, что седмїю оумиралъ и седмїю ѡжилъ. Климента Ꙗнкирскаго мꙋченїе. И инѣхъ многих лжею складено. Соуть же и ина междꙋ бж҃ественними писанїи ложнаꙗ оученїꙗ написана ѿ їнихъ на пакость невѣжам, в них же ложнїꙗ мл҃тки ѡ трꙗсавицах и ѡ нежитѣх и ѡ недꙋѕѣхъ, имже еретици їсказили цр҃ковнаꙗ преданїꙗ и апостолскаꙗ правила, пишꙋще ложнаа словеса.

Подаємо сї два українсько-руські індекси як малий причинок до досить уже обширної лїтератури про сю тему, гл. Калайдовичъ, Іоаннъ Екзархъ Болгарскій, Москва 1824, приложеніе, стор. 208—212; А. Н. Пыпинъ, Для объясненія статьи о ложныхъ книгахъ, друковано в Лѣтописи занятій Археографической коммиссіи, 1861 г. вып. І. стор. 1—45; И. Срезневскій, Свѣдѣнія и замѣтки о малоизвѣстныхъ и неизвѣстныхъ памятникахъ N. LV. Пандекты Никона Черногорца, друковано в Сборникѣ отд. русскаго языка и словесности имп. Академіи Наукъ, т. XII. Спб. 1874, стор. 217—296 і осібно; V. Jagić, Opisi i izvodi iz nekoliko južno-slovinskih rukopisa, N. IX. Slovenski tekstovi kanona o knjigama staroga i novoga zavjeta podjedno z indeksom lažnih knjiga, друковано в Starine, na sviet izdaje Jugoslovenska Akademija znanosti i umjetnosti, knjiga IX. U Zagrebu 1877, стор. 91—116. Про значінє індексу і наших текстів в порівнаню з иншими досї звісними гляди передмову.

II. Від сотвореня сьвіта до смерти Христа.

Рукопис о. Теодора з Дубовець, XVII. в. (стор. 117—123.)

Слово ѡ създаніи нба и землѣ и в'шитькои твари Ги бл҃ви ѡ҃че. Въ началѣ ты Ги землю ѡснова и дѣла ржкѫ твоею сѫт нбса. та погибноут, тыж[е] пребывлешн въ вѣкы (ѱал. ра҃). ꙗко ѡ҃дежда свиешн их и змѣнятся, и ты сам еси и лѣта твоя не ѡскоудѣют. въ а҃-й дн҃ь сътвори Бъ҃ нбо и землю и сътвори свѣт и дх҃ь, слжж[а]ще емꙋ і҃ чиновь: агг҃ли и архагг҃ли многоѡчитіи, Серафим шестокрылатіи и прстли, начала и власти и силы і гд҃ьства. і҃ чинь ѿпаде. вторын дн҃ь разлоучи вод[ы]: поль их възвед[е] на нбо, нарече море на лице в'сея землѧ. г҃-й дн҃ь рече Бъ҃: да възврастит землѧ в'сѧко древо плодовитое и безплодное и в'сѧ сады и зрак доуврав'нын и к'сѧкоу травоу. въ д҃ й дн҃ь сътвори Бъ҃ слн҃це, лоуноу и ѕвѣзды, и зврьже Сотоноу ис' чином своим. реч[е] дїавол: поставлю прстолъ свои на ѕвѣздах и бѫдѫ под[о]бень Выш'немꙋ. въ е҃-й дн҃ь реч[е] Бъ҃: да изврьжет землѧ народ четвертоногын и гады, ѕвѣры и скоты и п'тицѣ. въ ѕ҃ й дн҃ь реч[е] Бгъ҃: сътворим чл҃ка по ѡбраз[ꙋ] своемѫ и по подобїю. Адам създань выс[ть] ѿ о[см]и частїи: а҃ час[ть] ѿ землѣ, в҃ ѿ морѧ, г҃ ѿ слн҃ца, д҃ ѿ камене, е҃ ѿ ѡблак, ѕ҃ ѿ вѣтра, з҃ ѿ свѣта, и҃ ѿ стг҃о дх҃а. тѣло ѿ землѣ, ѿ морѧ кровь, ѿ слн҃ца ѡчи, ѿ камене кости, ѿ облака мысль, ѿ вѣтра дх҃ь, ѿ свѣта разѫм, ѿ стг҃о дх҃а пророчство. реч[е] Бгъ҃ къ сн҃оу своемоу и ст҃мѫ дх҃ꙋ: аще Сотона ѿпадет, то врагь ꙗвитсѧ нашемоу създанїю. аще не сам Адам съгрѣшит, то по нем в'си чл҃ци, ток'мо побѣдит съмрть. извед[е] Адама на пръвы сан. и сеж[е] съ зданїа Адамлѧ строи Бгъ҃ спсніе чл҃ком. егда же създа Бгъ҃ Адама, и зрѧше в' нем Пав'ла и зрѧше Петра: и Павла бл҃го проповѣдоуща мыслїю и въс'хы-

щаю[ща] на рай, а Петрови Бгъ поржчи ключи нбсныя. и раз[ѹ]мѣи Ѻца глюща къ Снѹ а Сна къ Ѻцж, не растаян'но бо бяше свѣт их: достоит ти Сне прежде в'сего съставити врачеванїя, исцѣлити Ядамова паденїа. ѡ Сне, слово, сїанїе славы моея, аще помышляемо сътворити чл҃ка по ѡбраз[ѹ] своемж, достоит ти въ плот[ь] въблещися, достоит' ти ми апслы прїати. дїавол бо прїя слжгж собѣ змїю на прелест[ь] и Ядам[ѹ] и в'сѣм члкомъ; тако прїемши слоуги своя, създанїа, и на блго наоучив'ши. нж ты исплъни, Снѹ бжїи, моим смотренїем послеши пророкы проповѣдати въ плот[и] твое пришествїе. съгласно быс[ть]: прежде създань быс[ть] Ядам, прежде проѡбразися плот[ь] дхов'ная, преж[е] апслы, тож[е] Ядам. Пакель глеть: пръвыи бгословець Петрь. реч[е] бо Петрь: ты еси Хс снь Ба живаго. Ѡан бгословь пишет: Искони бѣ слово и слово бѣ ѿ Ба и Бь бѣ слово. и се искони ѿ Ба и в'ся тѣм быша и без него ничтож[е] не быс[ть]. також[е] в'си апсли и еуглисти. пишет Павел: неначадным ни житїю конец имы[й] дхом въ послоушество Сна бжїа. Ѡан пишет: Ба никтож[е] николиж[е] не видѣ, ток'мо единороднаго Сна сый въ лонѣ Ѻчи, Снь его исповѣда. видиш, неразлоучна сказает: се, глет, искони ѿ Ѻца и Ба; паки глет: Снь его исповѣда к' лонѣ Ѻчи.

Егда сътвори Бгъ в'сю тварь, въ днь ѕ-й реч[е]: сътворим члка по ѡбразоу своемоу и по подобїю то ес[ть] ѡбраз: Бгъ и оум и слово, слышанїе, дша, ѡконянїе и виденїе. а Бгъ безначалень, невидимый, несъзданный и непрѣмѣнень и мл҃стивь и правдивь. почсть творя в'сякомоу члкоу, ржкама его създа и доунж на лице Ядама дхь животен и Евгж сътвори не дхнж на лице ея, но в'зят ребро съ плотїю и съ дшею, и сътвори емж женоу. з-ю части (зам. чести) почет его: а почсть — ржкама его сътвори, в — дхь вдхноувь, г — словесна его сотвори, д — самовлас[т]на его сътвори, е почсть — женж емж сътвори, ѕ почсть — сътвори рай, насади и оувед[е] вонь, з чсть — сътвори его цря всѣм земным. И видѣ дїавол такова члка чстна и завидѣ емоу: еж[е] сам ѿпад[е], тож[е] и Ядама свободит. реч[е] бо: не съмртїю оумрета, нж бждета раз[ѹ]мѣюща добро и зло. Сотона хотя[й] оуподобити ся [Бгж] и ѿпаде [и] Ядама прел'сти. изгнан быс[ть] Ядам из рая и вселися къ ѡстровь Ян'филїи. и показа емоу Бгь рискаль и мотыкоу и реч[е] Бгь: въ потѣ лица твоего с'нѣси хлѣбь. трънь ѡстрый прозябнет ѿ ржк твоихь. И Евгѣ реч[е]: ты в' печали родиши чада. и зача Каина оу престоупленїи, и роди Каина и Саноу, Явеля и Язарїи: кто ся роди, то ся за

сѧ помль и начаша плодити сѧ. и потом показа ѥмоу Бъ волы, и нача Каинъ ѡрати, Авель ѡвꙿца паствити. реч[е] Бъ Адамꙋ: въздаваите жертвоу Боу ѿ свеѥго приꙗжаніꙗ. принесе Каинь жрътвѫ Боу ѿ жита. не пріа Бгь, не[зам. но] презри нечсто, бѧше во Каинь въ грѣсѣ зачатсѧ, тѣм не пріѧт ѥго Бъ дары. Авел же принесе дары ѿ тоука ѡвец своихъ; призрѣ Бгь на дары и оуѧт. За то враждова Каин на Авела и оуби ѥго. И лежаше не погребен л лѣт. сей быс[ть] пръвыи мртвец на земли. Адам же и Ѥвва не домыслиста сѧ, камо ѥго подѣти и ходѧща над ѡнь. и видѣвь Адам в грълицѣ: едина оумре а дрѫгаа похова ю. и то видѣста и погребоста и Авела, и преста плач. жит же Адам с лѣт и л и роди Сифа, сегож[е] почаша. Сиф быс[ть] с лѣт и е и роди Ѥноса, и сій же нача съзидати грады. Ѥнос роди Канаина, Канаин роди Малеила, Малеил роди Ареда, Аред Ѥноха, Ѥнох роди Марфѫсалоу, Марфꙋсал роди Ламеха, — сій нача лоукы чинити и стрѣлы стрꙋгати, сіи застрѣли Каина. зане бѧше положи Бгь з мещеніи на Каина: а-е — Ба разгнѣва, в-е — Оца ѡскрьбн, г-е — мтрь безчадноу сътвори, д-е — брата оуби, е-е — кровь пролїа, ѕ-е — землю ѡскврьни, з-е — Адама ѡбꙿнови. Ламех роди г сны: Дофафоу, Фелонома, Воувала. [До]фафѣ Бгъ състрои молот и клѣщѣ зверꙿже и показа ѥмѫ рѫдоу и сеи бы[сть]..... Вѫвал оуустави гѫсли и пригѫдники. а Ноѥви повелѣ чинити ковꙿчегь ѿ древа врькѫнан на горах аравитскаꙗх въ долготѫ т локот а вꙿ широтоу н а въ высотѫ л. вꙿнїидет Нои вꙿ ковꙿчегь и жена ѥго и снове ѥго (и снвь его) и жены снвь его и снве снвь его. повелѣ Бъ оувести ѿ чстых звѣрый и птиц чстых по з, а ѿ нечстых по в. по потопѣ изыйде Ной ис ковꙿчега, принесе жерꙿтвоу блсви ѿ птиц чстных и звѣрїй чстых. ѡбонѧ воню Бь блгоуханїе. до потопа же не ѧли мѧса ни пили вина. сей быс[ть] пръвый пїаница на земли. и потом заповѣда Ноѥви и сном ѥго гла: се вам показѫю, да ѧси ты [и] снве твои[в ркп. их] и род их развѣ крове дша их. проклѧт члкь, иж[е] не выпоустит крьве на землю. Нои быс[ть] ф лѣт и роди г сны: Сима, Хама, Афета. Въ лѣт[о] х-го Ноѥва живота и быс[ть] потопь на земли. ѿ Адама до потопа лѣт ҂ѕ и с м и в а род г. жит же Адам за прислоушанїе лѣт д сот и л. въземша аггли тѣло ѥго и полож[и]ша посрѣд землѧ, идеж[е] Га распѧша. ѧко во цріе земстїи посылають виноватыи въ темницоу, тако пѫсти Бъ Адамоу быти оу сѣни съмртънѣи и во тꙿмѣ сѣдѧ Адам оу адѣ ҂е ф. рѫство Хво сице: ѡбрꙋченнѣй Мрїи мтри его Їѡсифовн, прежде не[желн] снѧстас[ѧ], ѡбрѣтес[ѧ] имꙋщи въ чревѣ ѿ Дха Ста. быс[ть] Хс въ еден-

ствѣ аі҃ лѣт, съ оу҃чнки своими быс[ть] ві҃ лѣт а оувѣрѧ сто҃є єѵг҃лїє д҃ лѣт[а]. в'сѣх лѣт л҃ и҃ г҃. прч҃тлѧ быс[ть] въ чл҃цѣх и҃ и д҃: въ Ѿца и мт҃рє в҃ лѣтѣ, оу҃ цр҃кви ві҃ лѣт, въ домоу Іѡ-сифовѣ д҃ мсц҃ѣ. На єі҃ лѣто изволи Гь҃ въплотитис[ѧ]. А по воз-несенїи Гн҃и въ домоу Бг҃ослова аі҃ лѣть. А в'сѣх лѣт Ѿ рж҃ства Хв҃а до Адама ѕє҃ и д҃. Натого стана ѕ҃ роди сѧ Хс҃. Ѿ рж҃ства Хв҃а до Константина црѧ т҃ и і҃. И рж҃с'кое црство разорисѧ Вавилонѧны, вавилонское Пръсы, пръское Ієрлимом, ієрлимское рымским, римское Ан'тихристом, Ан'тихв҃о Хс҃том истлѣєтсѧ. роди сѧ Хс҃ з҃ дн҃ь а кр҃стис[ѧ] въ і҃ час нощи. ıать быс[ть] въ є҃ час нощи, распѧт быс[ть] въ ѕ҃ час дн҃є, въскрсь въ ѕ҃ час нощи, възнесесѧ въ д҃ час дн҃є мсц҃а млѧ.

Ся статя — компіляция ріжних подробиць біблїйних і апокріфічних, вибраних головно з Палейї і із Житя Адама і Еви. Тексту єї я доси не находив печатаного.

Аналогічні уступи о сотвореню Адама з вісьмох частей гл. в вопросо-одвітах сьв. Івана Златоустого, Василія Великого і Григорія Богослова (Н. С. Тихонравовъ, Памятники отреченной русской литературы II, 433) і далї в отсїй книжцї; иньші імена дочок Адамових подає Слово Меѳодія Патарського (Тихонравовъ, op. cit. II, 213, 226 і далї у нас), ще иньші находимо в Крехівській Палеї в уступі, котрий печатаємо далї між легендами про Адама; о тім, як дві горлицї навчили Адама похоронити трупа Авеля гл. И. Я. Порфирьевъ, Апокриф. сказанія о ветхозав. лицахъ и событіяхъ, 106; о сїмох пімстах положених Богом на Каіна гл. Порфирьевъ, op. cit. 104; А. Н. Пыпинъ Памятники старинной русской литературы III, 172; о дозволї Ноєви і єго потомкам їсти мясо гл. далї легенди про Ноя.

III. Сатанаіл і бунт ангелів.

А. Крехівська Палея, стор. 36—39.

Ѿ Сотонаила[ѣ]. Въ сий ꙋбо[1]) [4-тий] днь єдинъ ѿ аггл҃ъ нареч[а]емый Сатанаил, йже ꙋбо бѣ старишина десѧтомꙋ[2]) чинꙋ,[3]) виде ꙗко ꙋкраси Бъ҃ твердь тꙋ, ȏ нейже рѣхом, и землю, й развеличишас[ѧ][4]) гордостїю й реч[е] в помысле своем: коль краснаꙗ й поднбс̃наа̂ си.[5]) но не вижю живоущаг[о] на ней. да прийд на землю[6]) й ѡ̂блад[а]ю єю й бꙋдꙋ ꙗко Бъ҃, й поставлю пр̃стлъ мой на ȏблацѣхъ. Й[7]) тꙋ авїе свѣрже й Гь҃ съ йбси за гордость помысла єго, по немьж[е] спадоша иж[е] бѧше[8]) под нимъ чинъ і҃. тий ꙗко песокъ просꙋшас[ѧ] с нбси й проразишас[ѧ] въ преисподнѧꙗ̂. дрꙋзий же[9]) их на земли быша,[10]) дрꙋг[а]ꙗ же ѿ них на въздꙋсѣ повеси ȃрхаггл҃ъский глас. Архистратигъ же[11]) Михаил сы началник й воевод[а] силы Гнѧ, йного чин[а] силы[12]) старишина, виде ѿстꙋпника спадша съ чином своим й звꙋчным гл̃смь, крепкый й стр̃стный[13]) реч[е]: вън'мемъ! й гл̃смь силы всех похвалим йстиннаг[о] Ба҃.[14]) рекъ: вънмем, ꙗко създани есме[15]) на слꙋжбꙋ ѿ него й предстоꙗще Боу҃, что подꙗсте й створисте. рекъ: вънмемъ, что есме![16]) вънмем с трепетом слꙋжаще Боу҃! рекъ: вънмемь, ꙗко свѣт вас[т]е с нами,[17]) й нн҃ѣ[18]) ѿ свѣта ȏбнищистесѧ й быс[те] тма. рѣкъ: вънмемъ, ꙗко си разгордевше погыбоша.[19]) мыж[е] вънмемъ, ꙗко бий слꙋжителе стр̃стныꙗ̂ єго.[20]) Слышавше ж[е] дѣмони глас ȃрханг҃ла Михаил[а] й авїе повешени быша на [а]ре.[21]) первии ж[е] ты[н] спадъшаꙗ̂[22]) демоны й[23]) преразишасѧ[24]) въ преисподнѧꙗ, й сꙋть ꙗко й[25]) глꙋси, й ти ѿтолѣ не свѣдѧт[26]) ничтож[е] в мирѣ. ȃ еже ѿ нїхъ на земли пад[о]ша, то ти дѣлают злаа̂ ходѧще по земли съ[27]) своим[и] прелестьми. послѣднꙗꙗж[е] йхъ ꙋстави арханг҃лский глас по ȃерꙋ, й ти оубо[28]) висѧт,[29]) что могꙋще пакость творит[и] творѧть тоȇ.[30]) Се же ꙋбо Сатана старей бе въ чинꙋ йже бе[31]) под нимъ, приставник бѣ земномꙋ чинꙋ й земли блюд[е]ниȇ приемъ.[32]) й ѿ Ба҃ естествомъ не лꙋкавъ бѣ йсперва, но блгъ сы[н]. не могыи ж[е] терпети чс̃ть, юже емꙋ въдасть творець, й само-

властною волею съвратися ѿ естества и̂ въздвижеся помысломъ на сътворшаг[о] и̂ Бга, съпроти[ви]с[я][33]) ему мысля, да а̂-и ѿстъпник быс[ть], къ своей пагубѣ привлечеся, ѿпад[34]) блгсти въ[35]) злѣ быс[ть], своим похотенїемь. тма быс[ть] и̂ ѿвръзеся[36]) въступ[37]) его, и̂ спаде множество и̂же бяху подъ ним, нареченый чинъ англскъ.[38]) и̂ погубиша власть силы, не и̂моуть же[39]) мощи ни владеть[40]) кымъ оуже ѿпадъше сана своего. ꙗк[о]же и̂ вь І̂е ве[41]) пишет: попущенїемь[42]) бжїимъ коснушас[я] его раны.[43]) и̂ въ еѵглїи пишеть плкы, ꙗко ни на скиньяхъ[44]) власти не и̂мущие,[45]) аще не настроины ѿ[46]) Бга пустими боудоут. но попущенїю[47]) бжїю бывшю тогда могуть и̂ проѿбразуютьс[я][48]) и̂ пременяютьс[я] матежем мачты[49]) творяще. ему ж[е] есть быти, то ни англи видят ни спадши[50]) с нбсї. ꙗвляють же ли когда[51]) англы, то посылаеми ѿ Бга ꙗвляють и̂[52]) прорещи и̂мъ велять[53]) своим угодником, да темь еликож[е] гльть[54]) англи, есть и̂ боудет. Прорицають[55]) же ли бесове велшебником[56]) и̂ чародеемъ и ѿбавнїком приринцюющим,[57]) то не вся въ прямо бывают:[58]) ѿвогда бо далече, нъ бывают видящь,[59]) друговицыж[е] по смотренїю рекут, и̂ногдаже прельщающе невѣрныя ѿбавлают на погыбель, влекуще на погыбель козньми и̂ лестьми матуще и̂ лъжами смущають умъ и̂мъ.[60]) аще бо въ[61]) истину когда ркоут, то конець реч[и] тоя въ зло съвращаютьс[я] и̂[62]) творит[и] веляще лжют, да темь не подаблет вѣровати.[63]) но ꙗке убо се есть, ꙗко по ѿпаденїи[64]) англомь тѣмь нѣс[ть] уже покаянїя,[65]) також[е] и̂ члкомъ по смерти. спадши же[66]) ти Сатана[67]) помысла своего[68]) наречеся противник[69]) бжїи. к негож[е] мѣсто постави Гь старейшиноу Михаила. спадший же чинъ нарѣкоша[70]) демони, ѿ них же Гь ѿятъ[71]) славу и̂ чсть[72]) и̂ свѣтлость бывшюю на нбсѣх[73]) преж[е], и прелoжи а̂ въ духъ теменъ и̂ по воздоуху[74]) ѿлетати и̂м[75]) повеле. спадшагож[е][76]) мѣсто чин[а] ї-го умысли Бъ сътворит[и] члка, да свѣтлость и̂ венець[77]) спадших предати и̂мает[78]) Бъ правовѣрным.[79]) но еликож[е][80]) оуказывает ны бжественое писанїе глще: и̂же бо[81]) пострадаше за и̂мя своего влдкы, стии пррци, апсли,[81]) стли и̂ прпдбный ликъ мчнїческый, то ти ѿветованїя ѿ Спса получиша.[82]) ѿ них же великый Павелъ гльть: аще многа томленїя, искушенїя прияша стїи, но аще и̂ чюдесъ делатели[83]) сподобишася[84]), и̂ли[85]) в раках лежащая[86]) мура и̂стекають[87]), и̂ли[88]) костїю, и̂ли[88]) власом или платиною[89]) ѿ[90]) ризъ своих бесы и̂згонят, но си убо быша послушествованї вѣрою, но не прїяше, реч[е] Павелъ,[91]) ѡветованиа[92]), но токмо ѿвѣтованию[93]) оулучиша славы тоя[94]) неизреченныя венца приняти,

ыкож[є] и свид[ѣ]тельствѹеть Павель гл҃а: Боу҄ ѿ нас болше нечто прозрѣкшю,[95]) да не без нас тии[96]) свершатсѧ. Боу҄ ѹбо[97]) наипаче ѿ чл҃чєстєм родє промышлѧющю и ѿжидающю послѣдних, да того рад[и] грѣшници трепещют дн҃и[98]) того, вънже имаєт[99]) сѹдит[и] Бг҃, да геєннє и мѹкам стр҃стьным[100]) предани боудѹть. праведници[101]) ж[є] радѹютсѧ ѻ дн҃и томь соудном[102]) и ждѹть свѣршенїа, да свершени бѹдѹть[103]) сѹщє ѿ влд҃кы Х҃а, въ анг҃лъскыи чин въстѹпльші[є] Го҄у предстанѹть.

[1]) Кол же [2]) Кол. томѹ [3]) Кол. и видѣ [4]) Кол. развеличисѧ [5]) Кол. коль краснаы си [6]) Кол. дод.: и примѹ землю [7]) Кол. vac. [8]) Кол. бѣша [9]) Кол. vac. [10]) Кол. і Ков. падоша [11]) Кол. Ков. vac. [12]) Кол. Ков. сы [13]) Кол. Ков. крѣпкыи страшныи [14]) Кол. Ков. гл҃смь силы похвали всѣх Б҃а [15]) Кол. Ков. юсмы [16]) Кол. Ков. юсмы [17]) Кол. Ков. ыко свѣтъ быс[ть] с нами [18]) Кол. Ков. и нн҃ѣ же [19]) Кол. вонмѣмъ ыко свѣт быс[ть] с нами [20]) Кол. ціле те речене пропущене, Ков. дословно схоже з Крех., тілько зам. ст҃рстныы стоїть вірно: сътрашныа [21]) Кол. аю, Ков. аерѣ [22]) Кол. спадъша, Ков. спадшеи [23]) Кол. Ков. vac. [24]) Кол. Ков. проразишась [25]) Кол. Ков. vac. [26]) Кол. ни видѧть [27]) Кол. Ков. то ти ходѧть по земли дѣлающе злаа [28]) Кол. Ков. vac. [29]) Кол. Ков. висѧче [30]) Кол. Ков. что могѹще пакости творѧть [31]) Кол Ков. vac. [32]) Кол. Ков. принмъ [33]) Ков. соупрогникнтисѧ [34]) Кол. Ков. и ѿпадъ [35]) Кол. Ков. и в [36]) Кол. ѿвержесѧ [37]) Кол. в стѹдъ [38]) Кол. нареченый анг҃лъ; Ков. нареченыи чинъ анг҃льскыи [39]) Кол. Ков. же оуже [40]) Кол. Ков. власть [41]) Кол. Ков. Иолѣ [42]) Кол. Ков. пѹщенъюмъ [43]) Кол. Ков. ранами [44]) Кол. Ков. надъ ск҃ньными [45]) Кол. Ков. имѹть [46]) Кол. Ков. аще не настрои къи ѿ [47]) Кол. Ков. пѹщенью же [48]) Кол. Ков преобразѹють с[ѧ] [49] Кол. Ков мечты [50]) Кол. Ков. спадшеи [51]) Кол. Ков. коли [52]) Кол. Ков vac. [53]) Кол. Ков. велѧщю [54]) Кол. Ков. гл҃ють [55]) Кол. проричють [56]) Кол. волшебником [57]) Кол. проричюще [58]) Кол. не все впрѧмь бывают҃ь [59]) Кол. далеч[е] бывающи и видѧ [60]) Кол. блекѹще лстми козньми мѧтѹще оумъ и лжами смѹщающе [61]) Кол. vac. [62]) Кол. свращают [63]) Кол. дод. томѹ [64]) Кол. ѿпадании [65]) Кол. дѣыниы; Ков. покаанїѧ [66]) Кол. vac. [67]) Кол. дод. грѣши [68]) Кол. и [69]) Кол. сѹпротивникъ, Ков. противникъ [70]) Кол. нарекошас[ѧ] [71]) Кол. ѿи [72]) Кол. ч҃ть [73]) Кол. на нихъ [74]) Кол. по вздѹхомъ [75]) Кол. vac. [76]) Кол. в спадшаго же [77]) Кол. да свѣтлосте и вѣньц‹ [78]) Кол. имать [79]) Кол. після сего додає: и нарецаютьс[ѧ] чинъ і҃-и чл҃вколюбьзныи [80]) Кол. ыкож[е] [81]) Кол. дод. ст҃ли [82]) Кол. оулѹчиша [83]) Кол. Ков. дѣтели [84]) Кол. Ков. дод. быти [85]) Кол. или [86]) Кол. лежаще [87]) Кол. мюро источают [88]) Кол. ли [89]) Кол. планитою; Ков. платаною [90]) Кол. vac. [91]) Кол. vac. [92]) Кол. обѣщании [93]) Кол. обѣтование [94]) Кол. твои [95]) Кол. прозрѧщю [96]) Кол. vac. [97]) Кол. оубо [98]) Кол. дн҃е [99]) Кол. имать [100]) Кол страшным [101]) Кол. праведни [102]) Кол. по соуднѣмъ слід.: иже прини обѣтованию [103]) Кол. vac.

Статя винята із Крехівської Палеї; варіанти зведені по друкованому текстови Коломенської Палеї з р. 1406 (значено Кол.) і по рукописному текстови Ковельської Палеї (знач. Ков.), що находить ся в надворній бібліотеці у Відні (Cod. Slav. 9). Коломенська Палея лежить в основі критичного видання „Палея Толковая, по списку сдѣланному въ Коломнѣ въ 1406 г., трудъ учениковъ Н. С. Тихонравова. Москва 1892“, де наш текст містить ся на стовпцях 73—78 (стор. 37—39), а в нотах зведені варіанти між иньшим і Ковельського списка.

Б. Рукопис о. Іллі Яремецького-Білахевича стр. 149—150.

Слово ѿ сотвореню а҃гг҃лъ и҃ а҃рхагг҃лъ и҃ ѿ прочїихъ безплотныхъ силахъ.

Теди Творецъ неб҃ній Гди сотворѝ н҃бо и҃ землю, с҃лнце, мц҃ь, звѣзди на н҃бѣ, а҃ потом створѝ Бг҃ъ, предвѣчнаѧ мȣдрость, слȣги своѧ а҃гг҃ли, а҃рхагг҃ли, херȣвими, серафими, начала, власти, п҃ртоли, господствїѧ, сили. Сотворил десять чиновъ на хвалȣ свою, а҃ десятїй чинъ ѿгненній. Сатанаилъ билъ слȣга бж҃їй першій ї найстаршій билъ воевода. И҃ далъ е҃мȣ билъ Бг҃ъ десятȣю часть в небѣ. Тогди ѿнїй Сатанаил помислил: а҃зъ поставлю престол себѣ на горахъ високихъ на воздȣсѣ под небом и бȣдȣ подобен Бг҃ȣ вишнемȣ. Но Бг҃ъ Створитель зналъ его помишленїе. Тогда Бг҃ъ творецъ розгнѣвался на Сатанаила. В той часъ ѿгнь пред ним возгорит сѧ, ѡкр҃стъ его бȣрѧ велїѧ, ѿгнь ѿ лица его воспланет сѧ. И҃ возгримѣ н҃бо и҃ ѿболоки стали трѣскати, ꙗвили сѧ градѝ, ѿгненнїѧ стрѣли, молнїѧ, блискавици великїѧ. В той час злѧклъ сѧ Сатанаилъ, сталъ теменъ и҃ ȣпалъ з небесъ зо всѣм хором своим И҃ летѣли а҃гг҃ли его с небес м҃ дн҃ь и м҃ нощїй. Видѧчи тое дрȣгїе хори ї ȣстрашили сѧ предвѣчнаго Бг҃а творца. В той час архагг҃лъ Михаилъ поднѧвъ ѿболокъ, на немже Бг҃ъ предвѣчній сидѣлъ, возопив же гласом велїимъ: Вонмим! Вонмим! Ст҃аѧ ст҃ихъ! В той час ȣкрѣпил агг҃ли и҃ рече им: Возмѣмо Бг҃а небеснаго на помощъ! Видѧчи тое агг҃ли и҃ собрали сѧ вси ко ст҃омȣ архистратигȣ Михаилȣ и запѣли пѣснь агг҃лскȣ: ст҃ъ! ст҃ъ! ст҃ъ! Господь Саваѡѳъ, їсполнь н҃бо и҃ землю слави его. Ѿто тое значит собор архагг҃ла Михаила. И҃ поставил Бг҃ъ творецъ архагг҃ла Михаила на нб҃сехъ старшим чиноначалником, воеводою неб҃нимъ, а҃ Сатанȣ їстрȣтил їз неба, и҃ стал дїꙗволом, непрїꙗтелем дш҃евним. И такъ, братїѧ, не хотѣлъ Сатанаилъ бити агг҃лом пресвѣтлим, и҃ за тое ѹ҃чинил сѧ темним. Так и҃ ми, хр҃тїꙗне, не бȣдмо гордїе, а҃бы҃мо не виверженнїе били и҃з цр҃ствїѧ неб҃наго, ꙗ҃къ Сатана изгордѣлъ бил на небесехъ и҃ спал и҃з лика агг҃лскаго Бг҃ъ, предвѣчнаѧ мȣдрость, не терпит грѣха гордомȣ ч҃лвкȣ. а҃ смиренномȣ благодать дает, а гордим противит сѧ. Ꙗкъ ч҃лвкъ запорохи в окȣ не может держати, так грѣшник не может в царствѣ н҃бесномъ бити. Бг҃ȣ нашемȣ слава во вѣки аминь.

Аналогічні тексти звісні з рукописів північно-великоруських, гл. И. Я. Порфирьевъ, Апокрифическія сказанія о ветхозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ. СПб. 1877, ст. 83—89.

В. Рукопис XVII. в. о. Теодора з Дубівця ст. 116.

Єгда насади Бгъ раи й не б[ѣ] тогды ни агг҃ла й никогo[1]) токмо[2]) Гь҃ й[3]) Сотона[3]). й[3]) что велѧше Гь҃ садити, Сотона[4]) крадоша ѿ всѧкого[5]) сада потай Га҃[6]) й разсыпа посрѣд раа. Гь҃ реч[е]: то[7]) боудет тѣло мое й аз сам бѫдоу, й[8]) тобѣ боудет на прогнаніє. йзыйде[9]) вонь й реч[е] Сатанаил: Гй блѧки, колко насадиховѣ.[10]) Гь҃ реч[е]: тѫ єсмь азь посрѣд раа. й єгда[11]) йзыйде Сатанаил, да видит[12]) древо свое, древо же его [в тексті хибно древо єгоже][13]) йзгна йз раа. й почрънѣ Сатанаил й быс[ть] діавол. древо же йзрасте на г҃ стол'пы: єдин стлъпь Ядамовь,[14]) втoріи стол'пь Єввин,[15]) г҃-й стол'пь посрѣд сам.[16]) да єгда[17]) съгрѣши Ядам й Єува, тогда паде Ядамова час[ть] въ рѣкѫ нарицаємы[18]) Тигрь й знесе[18]) єго.[18]) й Євнина час[ть] в' раи паде, да єгда бысть потопь, тогда[18]) на водѣ потопьнѣи йзыйде. да єгда йс'сѧче вода, древож при мирстѣй рѣцѣ.[19])

[1]) ни анг҃лъ ни когоже [2]) дод. самъ [3]) vac. [4]) Сатанаилъ же [5]) всего [6]) садꙋ въ Га҃ [7]) тоу [8]) а [9]) шедъ [10]) еже насадихова [11]) егдаже [12]) и видѣ [13]) и древо его [14]) Ядамъ [15]) Євга [16]) дод. Гь҃ [17]) ег..а же [18]) vac. [19]) древо шста при мѣр'стѣ рѣцѣ, var. мор'стѣ.

Текст подібний з відмінами зведеними в примітках був напечатаний в книзї: Н. Тихонравовъ, Памятники отреченной русской литературы I. стор. 306—307 і 310 (Слово о древѣ крестномъ I. і II.)

Г. Рукопис Білахевича стор. 108—109.

Єгда садил[1]) Гдь рай, тогда Сатанаил[2]) ѿ всѧкаго древа[3]) крадѧше[4]), ймѧ[5]), ѧко не вѣсть Гдь, й посипа посредѣ[6]) раѧ криѧсѧ ѿ Гда. Тогда[7]— Гдь дх҃ъ [свой] внꙋтръ посеан и рече: се соборъ, тѣло мое й дх҃ъ мой, бꙋди на прогнаніє діѧволꙋ а чл҃вком на веселіє.[7]) І по йзволенію томꙋ сотворилъ чл҃вка Ядама[8]) й дал[9]— емꙋ рай.[9]) Того ради діѧколъ проклѧтъ бисть;[10]) тогда нарече ймѧ емꙋ діѧвол Того ради ѿригнꙋсѧ[11]) ѿ Гда діѧкол й йзшед[12]) рече ко Бгꙋ: Гди блглки, колко насадн[13]) раѧ[14]). Гдь рече: всѧ блг҃словенна сꙋть и аз посредѣ раѧ[15]) Єгда пріде Сатанаилъ,[16]) да видит древо его....[17]) гонѧше йз раѧ, йзгна[18]) й почернѣ.[19])

[1]) сади [2]) Сотонаил [3]) сада [4]) оукрадаше [5]) и мнѧше [6]) посрѣд [7—7]) зам. сего читаємо: и помысли Гь҃ и реч[е]: сіє что ты садиль, бѫди ти на прогнаніє, діаволе, а чл҃вком вес[е]ліє [8]) зам. сего дод. также Євноу [9—9]) vac. [10]) бе[ть] [11]) ѿриноусѧ [12]) шед [13]) насадиховѣ [14]) vac. [15]) сади [16]) Сотонаиль [17]) тут у Біл. пропуск., в ркп. о. Теодора з Дубівця читаємо: да видит древо егож[е] посади тогда древо гонѧше і т. д. [18]) изгнаша его из раѧ [19]) почр'ънѣ.

Аналогічний текст находить ся також в рукописї о. Теодора з Дубівця, стор. 103; відміни єго супроти тексту о. Білахевича зведені в примітках. Текст аналогічний до В. і Г., тілько з виразним початком „Тако егда насади Господь виноградъ“, без чого наші тексти роблять ся темні, напечатаний в збірцї Пипіна (А. Н. Пыпинъ, Отреченныя книги, в виданю „Памятники старинной русской литературы издаваемые графомъ Григоріемъ Кушелевымъ-Безбородко“, выпускъ III., С. Петербургъ, 1862), стор. 7, по рукопису XVII. в. із Румянцівського музея ч. 380.

Зведені тут апокріфічні легенди про Сатанаїла і бунт ангелів мають без сумнїву дуалїстичний характер, хоча не менше виразно видно в них змагане прислонити сей дуалїзм акцентованем ангельського початку Сатанаїла і діяволів. Тексти з більше різким дуалїстичним характером заховали ся у Великорусів, особливо у раскольників; один такий текст по Соловецькому рукопису XVII. в. напечатав Порфирьевъ, op. cit. стор. 87—89. Дуалїстичні легенди о сотвореню сьвіта були в остатнїх роках предметом вельми широких і важних дослїдів А. Н. Веселовського, Разысканія въ области русскихъ духовныхъ стиховъ гл. XI—XV і М. Драгоманова, „Забѣлѣжки върху славянскитѣ религиозно-етически легенди, II. Дуалистическото миротворение“ (Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина, издава министерството на народното просвѣщение, кн. VIII, 257—314 і кн. X, 3—68).

IV. Про рай.

А. Крехівська Палея, стор. 68—69.

Й насади Гь҃ Бъ҃ рай въ Єдеме на восточе.[1]) Єдемже ȣбо[2]) сказȣ́ется пища бл҃говонна и҆ бл҃гоприꙗ̂тна,[3]) разнозраки[4]) воню подающи, пища беспечална веселѧщи ȣмъ и҆ ср҃дце, пища ȣтешенїе̂[5]) и҆ покоѧ̂, и҆[6]) пища и҆[6]) ȣпесщренїе̂[7]) и҆ несказанно еже насади десница е̂го. сȣть же ȣбо в немь[8]) древеса красна и҆ цветна и҆ высоко верхи свои̂ми оукрашени[9]) и҆ вѣтвеми своим[и] оукрашени[10]) и[10]) прекланѧюще сѧ[11]) долȣ. також[е][12]) всѧко[13]) насажденїем разновиденїемъ и҆ лѣпотою.[14]) и҆хже плода[15]) и҆ лѣпота[16]) листвиꙗ[17]) николиж[е] не[18]) ȣвѣдаеть.[19]) дрȣгаꙗж[е] ѿ нихъ цвѣты бл҃говонїа̂[20]) подають беспрестанї добротою и҆ красотою и҆ виденїем[21]) странным. ꙗкож[е] нелзе их ѡ̂брести и҆хъ[22]) бл҃говоннейша и҆ многоцвѣтна виденїа̂[23]) егда ли повеє̂ть[24]) дх҃ъ хлад[е]нь, и҆ а̂вїе̂ възшюмит[25]) древеса[26]) тихостиве[27]) звȣчне и҆ шюменїем бл҃говоненїа̂[28]) дыхающе влаа̂нїа̂.[29])

Й введъ[30]) тȣ чл҃ка. ѿнюдȣ же[31]) быс[ть] теченїе свѣтилникома, ѿтȣдоуж[е][32]) начало житию̂ чл҃чю егож[е] създа. бе же тȣ в рай и҆здрастилъ Гь҃ Бъ҃ всѧко древо красно взором[33]) и҆ добро въ снед,[34]) и҆ древо животно посреди̂ раа̂. тако и҆ кр҃стное посреди землѧ, и҆же зовет сѧ древо сп҃сние̂.[35]) и҆ древо разȣмное,[36]) и҆мже есть вѣдат[и][37]) добро и҆ зло. словом ȣбо почтена[38]) бывъша и҆ е̂же по ѡ̂бразȣ бж҃ию̂ быти Адамȣ. и҆мѣа̂ста ȣбо разȣмъ добрȣ и҆ злȣ, но и҆скȣсъ зломȣ последи приꙗ̂ста.

[1]) Кол. востоцѣ [2]) Кол. vac. [3]) Кол. бл҃гоцвѣтна [4]) Ков. дод. веселѧщи оумъ [5]) Кол. оутѣшеньꙗ [6]) Кол. vac. [7]) Кол. оупещреньꙗ [8]) Кол. дод. оутрь [9]) Кол. оукрашено [10]) Кол. vac. [11]) Кол. прекланѧющюс[ѧ] [12]) Кол. таже [13]) Кол. всѧ [14]) Кол. насаженнием разно лѣпотою и видѣнием [15]) Кол. плодъ [16]) Кол. vac. [17]) Кол листвие [18]) Кол. vac. [19]) Кол. оувѧдають [20]) Кол. бл҃говонно [21]) Кол. одѣньем, Ков. вѣдѣнїемь [22]) vac. [23]) Кол. тут дод.: комȣждо нхъ, собѣ влекȣщие ноздри [и] видѣние [24]) Кол. повинеть, Ков. повѣнеть [25]) Кол. вшюмать [26]) Кол. дод. та [27]) Кол. стихостью [28]) Кол. бл҃говоннѣ [29]) Кол. вѣꙗнием [30]) Кол. введе [31]) Кол. дод. оубо [32]) Кол. ѿнȣдȣже [33]) Кол. во взоръ [34]) Кол. ꙗдь [35]) Кол. сп҃сениꙗ [36]) Кол. разȣмно есть [37]) Кол. вид[ѣ]ти [38]) Кол. почщена

Гл. Палея толковая ст. 62, стовпці 123—125, відкіля взяті варіянти поміщені у нас в примітках. Гл. також И. Я. Порфирьевъ, Сказанія о ветхозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Соловецкой библіотеки, стор. 89—90, також палейний текст.

Б. Рукопис о. Білахевича, стор. 408.

И̂ насади Бг҃ъ рай на востоцѣхъ во Є̑демѣ, ї въведе тꙋ чл҃вка, єго же созда. и̂ прозябе Бг҃ъ єще ѿ землѧ всяко древо красно во видѣнїє ї добро во снѣдь, и̂ древо жизни посредѣ раѧ, и̂ древо єже видѣти разꙋмно добрꙋ и̂ лꙋкавꙋ.

Рѣка же ї̈сходить ї̈з Є̑дема напаѧти рай. Тамо разлꙋчает сѧ во четири начала: и̂мѧ єдиной Физо́нъ, сїѧ ѡ̂бходитъ всю землю Є̑вилатскꙋ, тамо оубо ест злато, злато же ѡ̃ноѧ землѧ єстъ добро тамо єстъ а̃ндраѯъ и̂ камень зеленїй. и̂.мѧ рѣцѣ второй Гиѡ̃нъ, сї̂ѧ ѡ̂бходѧщи всю землю Є̑гѵ́ѡ̃пскꙋ. Рѣка третаѧ Тигръ, сїѧ и̂дꙋщи прямо Ѧ̑сирїѡмъ. Рѣка четвертаѧ Є̑фратъ.

Хоча поміщений тут палейний текст не має в собі ніяких апокріфічних подробиць, то про те він заслугує на увагу як давня і дуже ще слабка проба мальованя пейзажа словами. Статейка о. Білахевича до подробиць узятих з Біблії дочіплює деякі подробиці, котрих там нема; сї подробиці (географія рік випливаючих із раю і мінерали, які находять ся над тими ріками) взяті з якогось середновікового ляпідарія (статї о дорогих камінях), котрих образці будуть поміщені в одній із дальших книжок нашої збірки.

V. Оповіданя о Адамі і Еві.

А. Рукопис о. Теодора з Дубівця стор. 108—116.

Слово ѿ Адамѣ. Гй блг. ѿ. Адам бѣ въ рай прежде съгрѣшенїа. й в'сѧ ймѣаше въ похотенїй[1]) своем. й в'сѧ въ похотенїе хождааше[2]) ѐгда изгнаха ѐго[3]) йз раѧ. й сѣде[4]) въ Едемѣ пред двермии раѧ,[5]) й вид'ѣ сонь, како хощет род[и]ти Ев'ва[6]) Кайна й Авелѧ, й ѹ которое лѣто[7]) хощет ѹбити Каинь Авелѧ своего брата запрѣти ѐмоу агг҃ль Гнь не повѣдати Евѣ. Й тѫ пребыс[ть] д҃ сот[8]) лѣт й л҃.[9]) й тоу[10]) в'паде в' болес[ть] чрев'ноую[11]) й не повѣдаша,[12]) что ѐмоу за болес[ть]. й съврашаас[ѧ] ѿ мала до велика. в'си чѫдахѫ сѧ й гл҃аша Евѣ: ѿ м҃ти наша, ты вѣси в'сѧ таинаа[13]) й ѩвленнаа,[14]) повѣжь нам, што[15]) ѿць наш болит. всѣх быша[16]) людий над Адамом ѕ҃[17]) сот тисѧчїй. й Евва реч[е]: повѣм вам чада моѧ. Егда сътвори Бгъ раи й всю в'селен'ноую. й сътвори ѿц҃а вашего Адама й мене. й предас[ть][18]) нам раи й в'сѧ скоты й гады й в'сѧ птица пръната. Адам блюда[19]) ѹсточноую страноу й сѣвернȣю,[2]) й аз блюдох[21]) западноую й южноую.[22]) й тако предас[ть][23]) нам Гь[24]) й реч[е] нам: к'ѥ[25]) с'нѣданте[26]) в' рай, едного же ѿнаго[27]) не с'нѣданте древа. й показа нам древо,[28]) й възыиде Гь на нбса. а мы ѿбладахом в' рай, й без повеленїа моѐго й Адамова в'си звѣрїе й скоты й гади ни смѣаха[29]) ни ходити ни лечй, ни пити ни йсти, дондеже повелѣхом им.[30]) тогда прїиде[31]) дїавол свѣтел ѩко агг҃ль й реч[е] к' нам: что вам рече Гь ѩсти йли не ѧсти в' рай? Адам рече[е]: в'сѧ реч[е] нам ѩсти,[32]) токмо ѥднаго древа реч[е] блюстис[ѧ] ѿ него.[33]) дїавол рече: много жалоую вас, понеж[е] не раз[ȣ]м'ѣете. аще бысте ѿ того снѣли, й вы бысте бз҃и были.[34]) то рек[35]) дїавол ѿиде, ѿбрѣте змїю й наоучї ю. змїа мнѧщи ѩко агг҃ль ѥс[ть] й прїиде къ мнѣ й показа ми древо й плод ѐго.[36]) ѩко ѹвѣдах аз, ѩко змїа ѐс[ть] любнва (sic!) Боу пач[е] в'сѣх ваш'шїн,[37]— й взѧх ѿ него й зьѩдох.[38]) срдце мое восмоутис[ѧ][38]) въ мнѣ напрасно. въ мою стран[ȣ][39]) древеса

поверʼгоша листвіе̂ а̂зь же вʼнїидоу под древо, ѿ него[40]) сʼнѣдох, и̂ възвах Ядама и̂ рекох:[41]) прїиди зде,[42]) Ядаме, да видиши веліе[43]) чюдо. а̂зь ѹ̂ста[44]) ѿвръзох, и̂ ꙗ̂зык мои гл̃аше въ мнѣ сам, ꙗ̂ко да сʼнѣс[ть]. Ядам такожде прїиде и̂ сʼнѣс[ть]. и̂[45]) ѿверзостаса ѿ̂чи нашн,[46]) и̂ видѣховѣ наготоу нашоу, и̂ ср̃дце наше въскръбѣ на похот и̂ быс[ть] тако.[47]) вʼсе древіе[48]) поверʼже листвіе, е̂дина не поверʼже смоква[49]) Ядам въсплакаса велʼми[50]) реч[е]: Ѡ жено, что ми сътвори![51]) такожде[52]) и̂ ср̃дце мое не ѿдѣлиса[53]) ѿ Ядама. Внїидо[хом под] древо, еж[е] не повръж[е] листвїа и̂ сʼшихом листвіе смоковʼное и̂ сътворихом ѿдѣаніе себѣ. тогда чюдо чюхом[54]) глас на нб̃си гл̃юще. а̂рхагг̃ль[55]) призывает а̂гг̃лы:[56]) пр[и]д[и]те вʼси, гл̃ет Гь̃,[57]) да сʼнїидем[58]) въ раи, понеж[е] съгрѣшил ес[ть][59]) Ядам. тако сʼнїиде съ вʼсѣми а̂гг̃лы своими и̂ ста прст̃ль посрѣд раа.[60]) Възва Гь̃ Ядама гласом веліем: Ядаме, Ядаме, где е̂сь? Ѿвѣща Ядам[61]) и̂ гл̃а много.[62]) възмашас[а] а̂гг̃ли сверѣпо бїюща нас и̂згнаша нас и̂з раа.[63]) Ядам же мл̃ашес[а],[64]) како ѹ̂мл̃срдитса Гь̃ ѿ нас, и̂ не ѿпоустиши нам.[65]) а̂рхагг̃ль Ї̂ѡи̂ль[66]) мл̃ашес[а] къ прст̃лоу[67]) непрестанʼно ѿ нас. тако и̂згнаша[68]) нас з раю и̂ поустиша.[69]) мыж[е] сѣдохом въ Е̂демѣ.[70]) Ядам паде на лици своем[71]) и̂ плакаса. и̂ тж сътворихом и̃[72]) днїи. и̂знемож[е] дш̃а нш̃а гладом. и̂ рекох къ Ядамоу: гн̃е мои Ядаме,[73]) востани, да пои̂щева[74]) собѣ храминоу,[75]) ѹ̂же бо ср̃дце мое ѿ̂голодѣло[76]) гладом и̂ дш̃а моа ѿ̂малѣ.[77]) Ядам же възникноувь и̂ реч[е]:[78]) ѿ̃ Е̂вко, находит на ср̃дце мое, да разорж и̂коноу твою, но не и̂мам с кым быти и̂ бою са Бг̃а и̂ ср̃дце мое не ѿдѣли[79]) са ѿ тебе. и̂ въставʼше ѿ̂быидох[80]) вʼса земла и̂ не ѿ̂брѣтохом сʼнѣдно[81]) ничто, токмо волʼчец и̂ згрѣва селʼное.[82]) и̂ паки прїидохом въ Е̂дем и̂ плакахом са со въздыханїем и̂ реч[е] Ядам: Гй̃, припоустн[83]) милона,[84]) да та поманоу. тогда посла Гь̃ ѳеміань и̂ ликан и̂ ладан. и̂ вʼзат Ядам и̂ сътвори мльбоу къ Бж̃. тогда ѹ̂мл̃срди са Гь̃. а̂гг̃ль Ї̂ѡи̂ль[85]) ѿлоучи з̃ час[ть] ѿ раа и̂ подас[ть] нам. и̂ прежде наадохом са плода тръновна за л̃ днїи, и̂ потом ѹ̂зат пʼшеницоу и̂ вино и̂ млѣко, и̂ адохом и̂ насытихом са[86]) и̂зʼгна вʼса скоты[87]) и̂ звѣры и̂з раа и̂ предас[ть] Ядамоу. Ядам же ѿлоучи и̂[88]) сотвори дич питомоу[89]) и̂ нареч[е] вʼсѣм скотем[90]) и̂мена и̂ вʼсѣм звѣрем[91]) и̂ вʼсѣм вещем лѣтающим.[92]) реч[е] Гь̃ къ Ядамоу: терʼніе и влъчец и̂з долонїи[93]) твоих да прозабнет. и̂ поат Ядам волы и̂ вʼзоры[94]) и̂ прїиде[95]) дїаволь и̂ ста пред волы[96]) и̂ не даа̂ше[97]) ем(ꙋ) землѣ ѿ̂рати. и̂ реч[е][98]) е̂моу дїавол:[99]) не дам[100]) тобѣ землѣ[101]) ѿ̂рати и̂ работати,[102]) понеж[е]

моѧ ес[ть][103]) землѧ, а̑ бж҃їѧ[104]) сѫт нб҃са и̑ рай. да а̑ще хощеши мои̑ быти, тож землю работаи̑, а̑ще хощеши ли бж҃їи быти, то и̑ди[105]) в' рай. Ꙗдам реч[е]: бж҃їа сѫт нб҃са и̑ землѧ и̑ в'сѧ въселен'нла. дїаволь не дас[ть][106]) е̑моу,[107]) реч[е]: не дам тебѣ землѣ ѿрати, но запиши м'нѣ[108]] рѫкописанїе свое, еж[е][109]) бы е̑си мои быль, тож землю работай. Ꙗ реч[е] Ꙗдам: чїѧ ес[ть][110]) землѧ̑, того и̑ а̑зь и̑ чада моѧ. вѣдаше[111]) бо Ꙗдам,[112]) с'нїити хощет Гь҃[113]) на землю и̑ родити сѧ ѿ дв҃ы. дїавол ѿрадоваса[114]) велико и̑ реч[е]: тако запиши м'нѣ.[115]) и̑ в'заχ[116]) къ рѹкѹ[117]) чер'нило[118]) и̑ записа рѹкописанїе[119]) Ꙗдамово и̑ дер'жаше е̑го.[120]) а̑зь[121]) рекоχ[122]) къ Ꙗдамоу: гн҃е, покажимосѧ[123]) постити, е̑гда како и̑збавит нас Гь҃ ѿ дїавола сего. Ꙗдам реч[е]: постѣмосѧ[124]) м҃ днїи. Еvва реч[е]: гн҃е, пости[125]) м҃ днїи, а̑зъ м҃ днїи.[126]) и̑ реч[е][127]) мнѣ: вънїиди[128]) въ рѣкоу Тигрь.[129]) и̑ полож[и] камен на главѣ своеи̑[130]) а̑ држгїи̑ под ноги своѧ[131]) и̑ стои̑[132]) до вый ѹ̑ водѣ[133]) и̑ не слоуχай никого, да не паки прел'щена боудеши.[134]) и̑ сътвори ми бѣлигь съкровень и̑ реч[е] ми: не и̑зыиди[135]) дондеж[е] азъ прїидоу.[136]) и̑ въставь Ꙗдам поиде въ Ї̈ердань клѧтисѧ. тѫ сънїидоша[сѧ] в'си звѣрїе и̑ п'тищѣ и̑ множ[е]ство а̑гг҃ль плакаχас[ѧ] за Ꙗдамом. Ꙗдам погрѫзи сѧ въ Ї̈ер'данѣ, и̑ тоу[137]) пребыс[ть] Ꙗдам м҃ днїи. тогда дїаволь прїиде къ мнѣ[138]) ꙗ̑ко а̑гг҃ль свѣтель слезы ронѧчи[139]) по земли [и рече]:[140]) Еvво, ѹ̑слышал Гь҃ млт҃воу твою и нас а̑гг҃ль своиχ послоушал молѧщиχ сѧ ѿ тобѣ, и̑ посла[141]) мене Бг҃ь, да и̑зыидеши и̑з рѣкы.[142]) а̑зь не вѣроваχ[143]) и̑ паки г[144]) днь прїиде дїавол[145]) сътворив'сѧ[146]) Ꙗдамовым ѿбразом и̑ много блазнѧше[147]) мене; а̑зъ не и̑зылдоχ, дон'деж[е] вижоу бѣлигь, еж[е] ми реч[е] Ꙗдам. е̑гдаже съвръшис[ѧ] Ꙗдамоу м҃ днїи ї и̑дѧше ѿ Ї̈ердана и̑ ѿбрѣте дїаволїи слѣд приχодѧщїи къ м'нѣ,[148]) и̑ ѹ̑боѧв'сѧ велико, е̑гда[149]) како прел'щена боудоу.[150]) и̑ е̑гда видѣ[151]) Ꙗдам Еvвѫ[152]) во водѣ и̑ възрадовасѧ вел'ми.[153]) е̑гда прїиде къ мнѣ и̑ не вѣроваχ, бы то гнь мои Ꙗдам, дон'деж[е][154]) показа мнѣ[155]) бѣлигъ.[156]) тогда вѣроваχ, и̑зыидоχ и̑з рѣкы. тогда свободи нас Бг҃ ѿ дїавола. и сѣдоχом въ Мадїа̑мѣ.[157]) и̑ тѫ родисѧ Каи̑нь и̑ Ꙗвел.[158]) всегда ѿба скоты пасѧχоу.[159]) въ единь днь воста[160]) Ꙗдам ѿ ложа своего и̑ реч[е]:[161]) ѿ жено, съвръшис[ѧ] лѣт ді҃ ѿ рожденїа сн҃вь и̑шиχ,[162]) кръве Ꙗвелевы ѹ̑бїенїем Каи̑новым.[163]) дан же ми ѻслѧ, да шедше ѿбрѧщоу иχ.[164]) ꙗ̑ко[165]) слышаχ а̑зъ и̑ распалиχсѧ и̑ ср҃дце мое.[166]) и̑ в'сѧде[167]) Ꙗдам[168]) пойде, ѿбрѣте Ꙗвелѧ заклота, и̑ нич не реч[е] е̑моу,[169]) ꙗ̑кож[е] реч[е] е̑моу а̑гг҃ль. принесе Ꙗвелѧ и̑ постави е̑го на мѣстѣ рекомѣм Реѡн. тогда родиχь[170]) Сифа и̑ рѣχ: гн҃е,[171])

не злосрдит срдце свое,[172]) еж[е] родих сна паки мѣсто Авела.[173]) и нарекох има емоу Сиѳ. тогда клик'ноувь Адам:[174]) ѡ Евво, Евво, млъчи ѿ[175]) рѣчїи своих, уже во мои ѿмалѣ ес[ть] дхъ въ мнѣ. Сиѳь[176]) реч[е]: гне[177]) мои, идж азъ въ раи[178]) и принесоу ти из раа: видиши[179]) и упокойши себѣ.[180]) Адам реч[е]: како ты, сноу, да к'нїйдеши въ рай?[181]) не тако ес[ть], нж иди противь раи, плач, еда како припоустит ти Бг ѿ древа маслична,[182]) да вижджь дождъ, егда како напоит ми са болес[ть]. что ми ес[ть] болес[ть].[183]) Адам реч[е]: ѡ сноу,[184]) великоую имам болесть.[185]) егда из'грѣших и мти твоа, тогда реч[е] Гь: умножу истогнанїе твое, иж[е] в'сегда въ печали пребываеши,[186]) и дам ти о̃ и в̃ язын.[187]) а̃ язва[188]) чревом, а в̃ ѡчима, потом послѣдоую[т][189]) по единой. а мтри вашей реч[е]: в'сегда мжж твои ѿбладает[190]) тобою, егда раждаеши чада, смртїею растер'заешиса.[191]) въстав[192]) Сиѳь поиде[193]) съ мтрїею своею. и видѣ Ев'ва лютаго ѕвѣра ре[ко]маго Гръгжнїа гонаща сна Сиѳа.[194]) въстав'ши реч[е] къ немоу:[195]) ѡ ѕвѣрж,[196]) не помниши ли, како ты смѣеши уста своа рознати[197]) на ѡбраз бжїй, или како смѣль есь[198]) ѿбьявити зжбы своа нань?[199]) тогда звѣрь ѿвѣщавь къ Евѣ реч[е]:[200]) ѡ Евво, ѿ тебе[201]) зач[а]лоса а̃-е зло. како ты смѣла ес[и] уста своа рознати[202]) на снѣд, еж[е] реч[е] Гь не асти? того ради[203]) хощу азь чада твоа поасти. тогда Евва въсплакаса.[204]) слышано быс[ть] то ѿ въстока и до запада. и реч[е]:[205]) ѡ горе мнѣ, Ги Бг мои, ѿселѣ и до вѣка хощет клати ма в'сакїи язык. тогда Сиѳ реч[е]: заклинаю та ѕвѣроу, лежи въ ложи своем до сжда, тако егда дрьзнеши на снѣд члвчю[206]) и тако пребывает въ вѣкы.[207]) Сиѳ иде съ маткою своеж[208]) и плакаса противь раю посыпающи пръстїю глав[у] свою. явис[а] емоу[209]) ар'хаггль[210]) и реч[е]: что въпїете?[211]) реч[е] Сиѳ: Ги, ѿць мои болит, желает блгїа раискїа, хощет видѣти ѿ древа масличнаг[о], егда како утолитса болес[ть] его. тогда ар'хаггль рече Сиѳоу: Сиѳе, не имает Адам[212], исцѣлитиса, понеж[е] приближ[и]шас[а] днїе его[213]) къ смрти.[214]) и укрыши древа аггль,[215]) ѿ негож[е] изгнан быс[ть] Адам из раа, и дас[ть] Сиѳж. Сиѳь принесе идеж[е] лежа Адам.[216]) и видѣ тогда[217]) Адам и позна его и прїат его и възод'хноув вел'ми и звит вѣнець[218]) и возложи на главу свою. и видѣ Гню прїемлюще дшу[219]) и видѣ Евва кади'лницоу ис ладаном кадащу тѣло Адамово и трїе аггли свѣща дръж[а]щаа. възрѣвь на нбо и видѣвь[220]) дшоу Адамовоу[221]) недалече Га[222]) стоащоу, и множ[е]ство стых аггль млащус[а][223]) за Адама. и егда въста ар'хаггль Михаил, тогда в'си аггли умол'кноуша.[224]) тогда умлъср-

дися Гь и простер ржкж свою[225]) и прїмт дшоу Ядамовоу. и посла архагГла[226]) погреб'сти тѣло Ядамово.[227]) и наоучи[228]) Сифа и взяше тѣло его и внесоша на мѣсто рекомое Гержси блато.[229]) тогда[230]) скопаша гробь,[231] — ар'хагГль Михаил знамена гробь.[231]) и быс[ть] глас съ нбсе гла:[232]) Ядаме, Ядаме! Ядам[233]) реч[е]: се азь, Гй. Гь реч[е]: сице рекох тобѣ: земля еси и въ землю паки[234]) пойдеши. И земли[235]) реч[е]: твоя ѿ твоих тебѣ приносяще ѡ всѣх.[236]) и тако погребоша Ядама из вѣнцем, яж[е] бѣ[237]) на главѣ его. Евва[238]) оумылным гласом млашес[я] къ Боу гла: Гй, прїими дхь мой. и тако Ѕ днь[239]) приклони главѹ и придас[ть] дхь свой къ Боу.[240]) и тоу погребоша Евѹ и сна ей Явеля.[241]) и тж израстоша древо из вѣн'ца из главы Ядамовы.

Б. Дрогобицький рукопис 1743 р.

Виписуємо з него тільки відміни проти тексту А., додаючи для повноти деякі відміни з тексту Тіхонравова.

Житїе ѡ Ядамѣ ї Евѣ ї ѡ согрѣшенїи их. и изгнанїю из рая и яко бил по согрѣшенїю. 1) Др. в хотенїи; Тіх. въ воле своей. 2) Др. ї вся по хожденїи его похождаше; Тіх. въ воле его хожаху. 3) Др. їзгна его Бгъ; Тіх. изгнаша его. 4) Др. сѣлъ. 5) Др. Тіх. райскими. 6) Др. Тіх. vac. 7) Др. и к которих лѣтех; Тіх. въ коя лѣта. 8) Др. х̃ лѣт; Тіх. 79. 9) Др. Тіх. vac. 10) Др. Тіх. vac. 11) Др. червонѹю. 12) Др. не видыше; Тіх. не вѣдяху. 13) Др. вся тайни; Тіх. вся его сокровенная. 14) Др. vac. 15) Др. почто; Тіх. что се елико. 16) Др. Тіх. бяше. 17) Др. х̃. Тіх. 7000 мужъ. 18) Др. предалъ. 19) Др. соблюдаше; Тіх. блюдяше. 20) Др. дод. горѹ. 21) Др. соблюдохъ. 22) Др. западныя и южъныя. 23) Др. предал. 24) Др. намъ в рѹцѣ рай. 25) Др. Тіх. вся. 26) Др. сѹщая. Тіх. си ядита. 27) точию єдинаго; Тіх. а отъ единаго древа. 28) Др. тое; Тіх. древо. 29) Др. не смѣша; Тіх. не смѣяху. 30) Др. повелѣхъми; Тіх. повелѣховѣ имъ. 31) Др. пришедъ. 32) Др. все нам повелѣ; Тіх. вся рече Богъ намъ. 33) Др. ѿ него vac.; Тіх. блюсти би с[я] намъ, 34) Др. и били бисте яко бзи; Тіх. и вы бы есте бози были. 35) Др. рекши. 36) Др. древо плодовитое и красное; Тіх. показа имъ плодъ древа. 37) Др. Я змия бѣ любля Бгѹ развѣ всѣхъ вещей и даде ми плодъ, а[з] же взяхъ и снѣдохъ. тогда 38) Др. Тіх. возмутися. 39) Др. во моей странѣ. 40) Др. Тіх. ѿ него же. 41) Др. гля; Тіх. рекъ. 42) Др. Гдне; Тіх. здѣ. 43) Др. великое; Тіх. Видиши ли, Адаме, великое чюдо? 44) Тіх. А уста. 45) Др. замісць слів:

ꙗко да... до ѿверзостасѧ нае: егда приꙗть Ядамъ ӥ вложи во оуста ӥ снѣдохъ, тогда ѿверзостасꙗ; Тіх. Приятъ Адамъ и снѣдь и отверзостася. [46]) Др. нанню зам. наю. [47]) Др. срдце наю коз'лежаше на порохъ [мб. зам. порокъ]; Тіх. с. н. восхотѣ на похоть и бысть тако. [48]) Др. тогда всꙗ древа; Тіх. вси древеса. [49]) Др. смоковница. [50]) Др. горко ї [51]) Др. что ми таково сотворила еси? [52]) Тіх. якоже. [53]) Тіх. не отдалися. [54]) Др. Тіх. тогда слышахомъ. [55]) Др. архангели; Тіх. vac. [5]) Др. ї аггли глюще; Тіх. vac. [57]) Др. гла. Гдь vac. [58]) Др. кнниднтъ. [59]) Др. согрѣшихъ Єва ї.. [60]) Др. постарахꙗ. [61]) Др. симъ. [62]) Др. рече: се зде есмъ, Гдн. гласъ твой оуслишахъ и смирихсꙗ, се нагъ есмъ. что сотворилъ еси? рече Ядамъ: жена прелъсти мꙗ, юже ми еси [дал...] дала ꙗбко. Рече Гдь: а женѹ кто прелъстн? Рече: змїꙗ. Рече Гдь: понеже престѹпи заповѣдь мою ӥ послѹшалъ еси жены, сего ради во потѣ лица своего снѣсн хлѣбъ. Мнѣ же рече: въ печалехъ родиши чада. а҆ змн[и] рече: полъзати бѹдешь по земли ӥ члкомъ пꙗти стеречи, а҆ шнъ тебѣ сотретъ главѹ. Ї ꙗко ѿꙗтъ ей ноги и ста позлати (sic!) ӥ красотѹ ей ѿꙗтъ, бо била ꙗко аггль, а҆ бридкост на ню вложилъ. по сем повелѣ Гдь изнати (sic!) из раꙗ В текстах Тіх., Пипіна і Порфірьєва сего уступу нема. [6]) Др. тогда поꙗтъ аггли своꙗ побїюще изгна нас из раꙗ; Тіх. Пояша насъ ангели свирѣпіи, побиюще, и изгнаша насъ изъ раю. [64]) Др. егда како. [65]) Др. ӥ не ѿпѹстит нас. Тіх. має се місце так: Адамъ же моляшеся и плакашеся и глаголя: „Пославите намъ, егда како умилосердится Господь о насъ." И отпустиша насъ архангели. [66]) Др. vac. [67]) Др. Бгѹ. [68]) Др. изна. [69]) Др. не пѹсти. [70]) Тіх. сѣдохомъ во единомъ тужденіи. [71]) Др. на лице свое. [72]) Др. ӥ плакасꙗ м҃ днїи. [73]) Др. Тіх. vac. [74]) Др. пощиваемъ; Тіх. ищеве. [75]) Др. хранимн. [76]) Др. шглꙗнѣло; Тіх. оляде. [77]) Др. во мнѣ шмалѣ. [78]) Др. Ядамъ же рече. [79]) Др. не ѿдалисꙗ; Тіх. не удаляется. [80]) Др. ӥ шбиндохомъ. [81]) Др. нѣчто снѣднѣ. [82]) Дв. токмо цвѣти селнии согрѣваста; Тіх. токмо чволъ и траву сельную. [83]) Др. престѹпи ми. [84]) Др. воню. [85]) Др. vac. [86]) Др. від слова плода до насытихомсѧ vac. [87]) Др. скоты ӥ гади. [88]) Др. Ядам же сотвори. [89]) Др. нѣкое питомо ѿлѹчивъ собѣ на потребѹ. [90]) Др. vac. [91]) Др. ӥ в'сѣм звѣрем vac. [92]) Др. тогда рече. [93]) Др. дѣланїй; Тіх. дланій. [94]) Др. нача шрати. [95]) Др. пришедъ. [9]) Др. волами; Тіх. и ста пред волами vac. [97]) Др. неда. [98]) Др. глꙗ. [99]) Др. vac. [100]) Др. не дамъ азъ. [101]) Др. vac. [102]) Др. vac. [103]) Др. vac. [104]) Др. кжаꙗ. [105]) Др. понди. [106]) Др. не даде. [107]) Др. дод. шрати глꙗ, далі аж до: запиши vac. [108]) Др. мнѣ. [109]) Др. иже. [110]) Др. vac. [111]) Др. видꙗше [112]) Др. дод. иже сним [мб. снъ scil.

вжїй] [113]) Др. vac. [114]) Др. оурадовася [115]) Др. запиши рꙋкописанне свое Тіх. додає ще: да еси мой, тогда мою землю работай. [116]) Др. взя [117]) Др. Тіх. vac. [118]) Тіх. плеча [119]) Др. і Тіх. додають за сим: сице рече: чия земля, того и азъ и чада моя. дияволъ же взятъ рукописание [120]) Др. и держа в себе; Тіх. и державіе. [121]) Др. азъ Єва [122]) Др. рѣхъ [123]) Др. покаимося, гдне, да избавит нас [124]) Др. покаимося [125]) Др. ти постъ [126]) Др. и азъ бꙋдꙋ [127]) Др. дод. Адам [128]) Др. внити [129]) Др. во Стиръ рѣкꙋ [130]) Др. на главꙋ свою [131]) Др. vac. [132]) Др. стоит. [133]) Др. во вишнѣ водѣ [134]) Др. після сего додає: Азъ рѣхъ: сотвори ми билигъ сокровенъ. и даде ми и рече [135]) Др. Ѿтꙋ[дꙋ] [136]) Др. дод. ик тебѣ [137]) Др. во рѣцѣ [138]) Др. ко женѣ [139]) Др. зам. слезы ронячи має: слонце ресныше; Тіх. слезы оряще vel отъ тряще. [140]) Др. и глаше [141]) Др. послалъ [142]) Др. Ѿ рѣки сея [143]) Дрог. зам. сего має: тогда Адамъ не вѣровал емꙋ [144]) Др. во трети[й] [145]) Др. vac. [146]) Др. сотворитися [147]) Др. соблазнише мене [148]) Др. прих. к. мнѣ vac. [149]) Др. да не [150]) Др. есмъ [151]) Др. дод. мене [152]) Др. vac. [153]) Др. велико [154]) Др. не вѣровахъ, дондеже [155]) Др. показалъ ми бисть [156]) Др. дод. свой [157]) Др. и зийдохомъ въ Мадиямъ [158]) Др. після сего має: Єгда же возрастоша, Каинъ бѣ работая землю, а Авел скоти пасяше и жертвꙋ твориша ѡба Бгꙋ, Каинъ Ѿ плодовъ а Авелъ Ѿ скота. и не прият Бгъ жертвꙋ Каиновꙋ а Авелевꙋ любяше и за то возненавидѣ Каинъ Авеля. и рече Каинъ ко Авелю: пондѣмъ на поле. и поидоша ѡба на поле и тамо оуби Каинъ Авеля брата своего. [159]) Др vac. [160]) Др. воставъ [161]) Др. Тіх. рече ко мнѣ [162]) Др. рождения его [163]) Тіх. має се місце так: отряжена есть кровь Авелѣва оуб. К.; Др. попутано: крове Авелеви оубиением Каином [164]) Дрог. Тіх. его [165]) Дрог. я [166]) Др. распалися срдце мое [167]) Дрог. Бсѣдъ [168]) Дрог. додає: на ѡсля [169]) Дрог. Тіх. и не рече ему ничтоже [170]) Др. тогда азъ родихъ [171]) Др. гдне мои [172]) Дрог. не злаго родит срдце мое [173]) Дрог. оуже родихъ сна в мѣсто Авеля. [174]) Др. тогда Адам клятохъ ся [175]) Др. ѡстаиии ся [176]) Др. По семъ Сифъ [177]) Др. Ѿче [178]) Др. поидꙋ во раи [179]) Др. да видишъ [180]) Др. оупокоишъ себе [181]) Др. ѡ снꙋ мони, како ти внидешъ во раи? [182]) Др. не тако есть но тако: но поиди противꙋ рая и плачся, да не како пристꙋпит Ѿ древа Бгꙋ маслинна [183]) Се місце попсоване в ркп. о. Теодора, в Дрог. читаємо так: да оувидитъ, како оупсконтся болѣзнъ мнѣ. и рече Сифъ: аякая естъ болѣзнъ? [184]) Др. снꙋ мои. [185]) Др. болезнъ [186]) Др. и всегда во печали пребꙋдеши [187]) Др. болѣзни [188]) Др. болезнъ [189]) Др. послѣдꙋя [190]) Др. да ѡбладаетъ [191]) Др. а егда ражъдаеши, то смртїю

растаєши ся [192]) Др. воставъ [193]) Др. поиде к раєвѣ [194]) Др. и видѣ два люта звѣра рекомиы Горгоній гонящая сна ея Сифа. [195]) Др. wна же слишавши к немȣ рече [196]) Др. w звѣрȣ нечисти[и] [197]) Др. разверсти [198]) Др. смѣешъ [199]) Др. на насъ [200]) Др. рече ей [201]) Др. ѿ тебе єстъ [202]) Др. како ти смѣла оуста ѿверсти [203]) Др. для того [204]) Др. додає: горко [205]) Др. тако глѧ [206]) Др. заклинаю тя Бгом живим, звѣрȣ wкаянній, да пребиваєши в ложи своем до сȣднаго дне, єгда тако дерзаєши на изыдение члка. [207]) Др. пребиваєт тамо звѣр во вѣки. [208]) Др Я Сифъ шедъ со материю своєю [209]) Др. имъ [210]) Др. додає: Гдѝ [211]) Др. почто плачете [212]) Др. ѿцъ твои [213]) Др. приближи ся днь его [214]) Др. додає за сии: и скончаша ся дние его оуже [215]) Др. тогда оуломи древа архангелъ во раи [216]) Др. принесе къ Ядамȣ [217]) Др. видѣ то древо [218]) Др. вѣнецъ с того древа [219]) Дрог. и видѣ рȣкȣ Гню приемшȣю дшȣ его [220]) Др. возрѣвъ Сифъ [на] нбо и видѣ [221]) Др. ѿца своєго Ядама [222]) Др. недалече ѿ Гда [223]) Др. молящихся [224]) Др. оумолкоша [225]) Др. додає: ко Ядамȣ [226]) Др. агглa. [227]) Др. да сопрятаєт тѣла Ядамова [228]) Др. наоучити [229]) Дрог. и взят агглъ тѣло Ядамово й знесе его на мѣсто рекомое Терȣсий блато [230]) Др. Ї тȣ [231-231]) Др. vac. [232]) Др. глющи [233]) Др. vac. [234]) Др. vac. [235]) Др. Ядам же [236]) Др. дод. и за вся [237]) Др. иже бѣ [238]) Др. Йева [239]) Др. в седмій днь [240]) Др. преклони главȣ и оумре [241]) Др. и погребе ю Сифъ близъ сна ея Явеля. Решта vac.

В. Із Слова св. Меѳодія Патарського. Ркп. XVII. в. стор. 1—7.

[Сотворене сьвіта і перших людей, їх перший гріх і вигнане з раю]. Сотвори Бгъ ѿ начала свѣтъ, нбо й землю, а не ако хитрословци глютъ, землѧ сотворенна на трохъ витехъ й на тридесяти й на желѣзномъ столпѣ, но не єстъ такъ, но ако же писаніє глетъ: оутверждей ни на чемъ же землю повеленіємъ сы. Й сперва сотвори Бгъ нбо й землю, но невидима была землѧ ни оукрашенна, й тма верхȣ бездна еѧ й дхъ Бжїй ношаше сѧ верхȣ безднѣ во трехъ коморахъ, то єстъ стлѧ Тройца. Й рече Бгъ: да бȣдетъ свѣтъ! й в том часѣ билъ свѣтъ, й нарече Бгъ свѣтъ днь, а тмȣ нарече нощъ. Во первій же днь сотвори твердь й водȣ, аже бѣ под твердїю й аже бѣ над твердїю й нарече Бгъ твердь нбо. Й во вторїй днь сотвори землю, й совокȣпи водȣ, аже под нбсемъ во сонъми своѧ, й аки сѧ сȣша. й нарече Бгъ сȣшȣ землю, а составы водныѧ нарече море. В той днь раздѣ-

лиша ся води, полъ ихъ возыйде на нбо, [полъ же на] землю. И во третїй днь сотвори слнце великое свѣтило в' начатокъ дню, и другое свѣтило сотвори в' начатокъ нощи и звѣзды на украшенїе нбу. И во четвертїй днь сотвори Бгъ море и рѣки и источники и езера и киты великїя и всякїе рибы творящая плодъ. И во пятїй днь сотвори вся звѣры земныя по роду ихъ и всякъ гадъ и всяку птицу пернату по роду ихъ, и призрѣ Бгъ на все созданїе свое, и было добро велми. и рекъ: Сотворим члвка, да обладаетъ всѣмъ иже на земли и в мори и на воздусѣ. И во шестый днь сотвори Бгъ члвка ѿ осми частїй: тѣло ѿ персти, мысль ѿ облака, кости ѿ камене, кровъ ѿ чермнаго моря, очи ѿ слнца, диханїе ѿ вѣтра, теплота ѿ огня, а дшу самъ Бгъ водхнувъ и оживи его. И рече ему Бгъ: что еси видѣлъ? онъ же рече: Видѣхъ, Гди, тебе на крстѣ пригвожденна, и еще видѣхъ Петра идуща в Римъ, а Павла в' Дамаскъ, а Матѳея в' землю члкоядецъ, а Марка во Александрїю, Іоанна во Ефесъ. И рече Бгъ: не добро есть быти члвку единому на земли, сотворим ему помощницу. И вложи сонъ во Адама и вынявъ с него ребро меншее и сотвори ему жену. И посла Бгъ аггла своего, и взялъ на востоцѣ Азъ, на западѣ Добро, и на юзѣ Мыслѣте, и на сѣвери Іоръ, и сими чотирма словы нарече имя ему Адамъ. И возбудивъ его и показа ему жену и рече: что сїе есть? Онъже рече: се кость ѿ кости моея и плоть ѿ плоти моея. И рече Бгъ: тобѣ да будетъ жена, да нею обладаеши. И далъ ему Бгъ добро слово и нарече имя ему Адамъ, перъвїй члвкъ на земли и пррокъ. Сотворенъ же бысть Адамъ во шестїй днь, а во седмїй днь почи Бгъ ѿ всѣхъ дѣлъ своихъ, тотъ же днь блгви лъ и оститлъ. И сотвори Бгъ противъ седмъ днїй седмъ тисячїй лѣтъ. И насади рай ко Едемѣ ко востоку и введе ту члвка, егоже сотвори, и всѣя Бгъ в' раи всяко древо красное, и древо животное посредѣ рая, и древо разумное, еже видѣти добро и зло. Рѣка же течетъ из' Едема и напаяетъ рай, а ѿтуду раздѣляется на чотири рѣки: имя первой рѣцѣ Фиссонъ, сїя обходитъ всю землю елладскую; имя второй рѣцѣ Геонъ, сїя обходитъ землю еѳиопскую; имя третей рѣцѣ Тигръ, сїя обходитъ всю землю Ассирїйскую; имя четвертой рѣцѣ Ефратисъ. И рече Бгъ Адаму: ѿ всякаго древа сущаго в' раи ядъ, а ѿ древа разумнаго не вкушай; аще ли вкусита, смртїю умрета. И призва Бгъ вся скоты земнїя и всѣ птица нбныя, и рече Бгъ Адаму: нарцы имъ имена. И нарече Адамъ имена всѣмъ звѣремъ земнимъ и всѣмъ птицам нбнымъ. И рече Бгъ: ты обладаешъ имя.

Адамъ же̑ и̑ Е̑вва̑ ходиста в' раи̑ ѡба нага́, но не видѣста наготы̑ своеѧ̑. Змїѧ̑ же бѣ мꙋдрѣйшiй всѣхъ звѣрей на земли. И̑ рече змїѧ̑ ко̑ Е̑ввѣ: чого́ не повелѣ Бг҇ъ вамъ в'кꙋсити? И̑ рече Е̑вва́: ѿ древа разꙋмна́го; рече: а̑ще в'кꙋсита, смртїю ꙋ̑мрета́. И рече змїѧ̑: не̑ смртїю ꙋ̑мре́та, но разꙋмѣти бꙋде́те ꙗ̑ко Бг҇ъ доброе и̑ злое. Е̑вва́ же послꙋша́вши змїи̑ вкꙋси ѿ древа разꙋмнаго и̑ дасть Адамꙋ и̑ снѣдоста. И̑ ѿверзостѣ сѧ̑ ѡ̑чи ѡ̑бѣма и̑ ꙋ̑видѣста сѧ̑ ꙗ̑ко на́га и̑ закрнста сѧ̑ листвїемъ смоковним. И̑ ꙋ̑слишаста Бг҇а ходѧ̑ща ко вечерꙋ ꙋ̑ раи̑, и̑ сокрнста сѧ̑. И̑ возва Бг҇ъ гл҇ѧ: Адаме! Адаме! где е̑си? И рече: се а̑зъ, Гд҇и! Преслꙋшавъ заповѣдь твою и̑ скрих'сѧ̑ ѿ лица твоего. И̑ рече Бг҇ъ: кто тѧ прелсти? Ѻн'же̑ рече: Е̑вва́, а̑ Е̑ввꙋ змїѧ̑. И̑ рече Бг҇ъ: проклѧ̑та бꙋди змїѧ̑ ѿ всѣхъ ѕвѣрей земни́хъ! На чревѣ твоемъ да пресмикаешисѧ̑ всѧ̑ дны живо́та тво́его, и̑ бꙋди враждá междꙋ чл҇вкомъ и̑ тобою, да̑ зриши ѡ̑но́го пѧти́, а̑ ѡ̑нъ твоеѧ̑ гла́вы! Ев'вѣ же рече: мно́жае ꙋ̑мно́жꙋ печаль твою, и̑ в' печали породиши чада твоѧ. Адамꙋ же рече: ꙗ̑ко послꙋшалъ е̑си гласъ же́ны тво́еѧ̑ и̑ не̑повелѣннаго ти? древа в'кꙋсилъ е̑си, проклѧ̑та землѧ̑ в' дѣлѣхъ твоихъ и̑ в' потѣ лица своего да ꙗ̑си хлѣбъ свой, донде́же возвратиши сѧ̑ въ землю, ѿ неѧ̑ же взѧ̑тъ е̑си. И сотвори Бг҇ъ Адамꙋ и̑ женѣ е̑го ризи кожа́ны и̑ ѡ̑блече и̑хъ и̑ и̑зведе и̑хъ и̑з' рая. И̑ сѣде Адамъ прѧмо раю плача сѧ и̑ бия̑ сѧ̑ каменем во перси своѧ̑ гл҇ѧ: раю, раю, краснаѧ добро́то, мене ради насажденъ е̑си, Е̑ввы̑ ради заключенный! Помани мѧ̑ раю шꙋмѣнїемъ лїствїи̑ твои̑хъ! Ѿ мл҇тиве, помилꙋй мѧ̑ падшаго!

И̑ настави Бг҇ъ херꙋвима со ѡ̑рꙋжїе̑мъ ѡ̑гненным стре́щи вратъ е̑демскыхъ.

Апокріфічне Слово Меѳодія Патарського о початку і кінції сьвіта було в цілости напечатане Тіхонравовим в чотирьох відмінних текстах. Ми розбиваємо першу часть сего памятника на уступи, котрі печатаємо окремо між легендами про Адама, про Ноя, про Ізмаїла та про Гедеона. Друга часть Слова належить до літератури есхатологічної і буде напечатана в однім із слідуючих томів нашої збірки.

Г. Із Крехівської Палеї, стор. 82—83.

[О̑ и̑згнаниі̑ Адамови.] И̑згна Гь҇ Бг҇ъ Адама и̑ Еввꙋ и̑з раѧ̑ и̑ постави Херꙋвим[а] и̑ пламенное ѡ̑рꙋжие̑ ѻ̑бращающа с[ѧ] хранит[и] пꙋть древа животнаго. и̑ плакаша Адам горце гл҇ѧ: раю

пре̃стый, ѝже мене рад[и] насажен а Єввы рад[и] затворен! Но молю тебе сотворшаг[о] ѝ мене създавшаго, да николи твоих цвѣтець насыщю ся.

В Кол. ані Ков. Палеї сего уступу нема.

Д. Рукопис о. Іллі Білахевича стор. 106—110.

[Смерть Адама]. Ядам бяше во Єдемѣ пред дверми райскими[1]). Єгдаже[2]) приближи ся єму смр̃ть.[3]) разболѣ ся вельми[4], Ядам[4]). Сидъ вопроситъ[5]) мт̃ере своея Єви[6]) и рече:[6]) Повѣж ми, мт̃и моя, чему [7]) тако[7]) ѿт̃цъ мой болит? Много дивую ся̂ тому.[8—] Ти же вся̂ знаєши, ти мт̃и моя̂, разумѣєши, чему болит.[8]) Єва рече: Сн̃у мой,[9]) желает Ядам[10]) ѿт̃цъ[11]) твой[11]) блага райскія.[12]) Сидъ рече: живъ Гд̃ь[13]) Бг̃ъ мой, аз[14—] я пойду въ рай[14]) ѝ принесу єму ѿ раю[15]) лѣторасли[16]) райскія [16]). В той час воставъ[17]) Сидъ[18]) ѝ ѝде[19]) во Єдем[20]) ѝ ѹслиша гласъ гл̃ющїй:[21]) Сиде, Сиде, стани сѣмо,[22]) не можно тутъ нѣкому[23]) прїйти! Сидъ рече: Гд̃и, Ѿцъ мой блит за[24]) блага райская и того ради прїидох ту.[25]) В[26]) той[26]) час[26]) Ягг̃лъ Господінь принесе Сиду[27]) г̃ лѣторости[28]) прути ѝ рече єму: Се єст древо просвѣщенїє[29]) миру, се єстъ древо[30]) воскресенїє мертвим, се єстъ древо во[31]) спасенїє[32]) миру вѣрующим[33]) во[34]) него,[31]) в цр̃ствїє божїє[35]) внїйдут. Взем Сидъ[36]) ѿ[36]) агг̃ла[36]) г̃[36]) прути[36]) и[36]) принесе Ядамови.[37]) Ядам же[38]) видѣ[38]) и[38]) позналъ[39]) тїє[40]) лѣторосли[40]) и возъдхну велми и рече: Сїє[41]) есть древо[42]) разумноє, сего ради изгнан я[43]) со[44]) Євою[41]) из рая. И взять єго ѝ сплетъ[45]) себѣ[46]) вѣнецъ и вложи[47]) на главу свою ѝ ѹмре. И погребоша[48]) Ядама со вѣнцем[49]) во Єдемѣ пред[50]) врати[50]) райскими.[50]) И израстоша г̃ прути из главі Ядамови,[51]) с коренія єдина, а во версѣхъ раздѣляюще ся на трое. И возїйде во древо ѝз Єдема великое висотою ѝ красотою, ѝ тое єстъ животное.

[1]) пред раискыми дверьми [2]) ѝ єгда ж[е] [3]) сьмр̃ть [4]) vac. [5]) Сиѳ же сн̃ь єг[о] проси [6]) vac. [7]) почто̂ се [8—8]) азь, бо ты сїє разумѣти маєш, чего ради се болит. [9]) дод. Сиѳе, всегда [10]) vac. [11]) vac. [12]) дод. того ради болезнь сія є̂мѹ [13]) vac. [14]) зам. сего: вь рай вънїидѹ [15]) ѿ рая [16]) vac., натомісць додано: да виждѹ єгда како не възболит [17]) ѝ въставь [18]) vac. [19]) по иде [20]) vac. [21]) гл̃юшь [22]) зде [23]) не възможно є̂с[ть] само нїкомоу [24]) желая [25]) vac. [26]) vac. [27]) є̂моу [28]) vac. [29]) дод. всему [30]) vac. [31]) vac. [32]) сп̃сенїя [33]) вѣружющем [34]) vac. [35]) вь цр̃ство нбесное [36]) vac. [37]) Ядамоу [38]) vac. [39]) позна є̂го [40]) vac. [41]) се [42]) дод. разлоученїє и [43]) быx [44]) vac. [45]) въсплете [46]) собѣ [47]) възложи [48]) похоѳаша [49]) дод. вь горѣ Сивлатѣ [50]) vac. [51]) Відси слідує конець відмінний, котрий тут наводимо: ѝ пакы съставльшеся є̂дино бы[ть]. Ѝ расте древо тайно

въ ӟ҃-кратїй раздѣлѧющес[ѧ] на трое и паки сьстающе с[ѧ]. вьзыйде бо древо изь Ѥдема велико высотою и красотою. и никтож[е] того не вѣдаше. и то ес[ть] древо животное.

Похожий сербський текст по ркп. Григоровича з XV. в. напечатав Н. Тихонравовъ, Пам. отр. р. лит. І., 308–309. Є се частина псевдепіграфа „Слово святаго Григорія Богослова о крестѣ и о Адамѣ и за два разбойника". В рукописї о. Теодора з Дубівця находить ся сей текст на стор. 100—101. Відміни его супроти тексту о. Білахевича подані в примітках.

Е. Крехівська Палея, стор. 104—105.

(Ѿ сдеѧний стыѧ Тройца). И бысть Адамъ в немощи и посла сна своего Сифа ко вратом раѧ глѧ: да просиши оу Га и послет[1]) агглъ свой, да дасть ми масла ѿ древа милованиѧ,[2]) да бых помазалъ тела моего немощнаго.

Азъ же Сифъ егда бѣхъ молѧ Га оу врат̾ь едемьских, зарѧ[3]) ѩви ми с[ѧ], архангл̾ъ Гнь Михаил: аз̾ъ же[4]) есмь поставленъ чрес̾ь естество члче. тобѣ 8бо[5]) рек8 Сифе, не мози ты тр8дити се[6]) слезами молѧ сѧ масла ради милованїа, да помажеши ѿца своего Адама болезни телеси его. темьже инемь законом не можеши ѿ него приѩти развее в' последнаѧ дни. егда исполнена боудоут ·е҃ и ·ф҃ лѣт, то придет на землю снь бии[7]) Хсъ и сътворит въскресенїе тѣлу Адамов8[8]) и ѿживит телеса мртвых. и тъ прид[е]тъ въ Їерданстей рецѣ кртити сѧ и егда изыдет ѿ воды, тогда ѿ олеѩ мати его[9]) помажет всѧ вѣр8ющаѧ и боудет олей милованїа и порожени боудоут водою и дхомъ в' жїзнь вѣчн8ю. тогда придет възлюбленый снъ бии Хс и введеть ѿца твоего Адама в рай къ древ8 милованїа.

И жит Адам въ ѿстрове Аф8ин лѣт ·ѧ҃ и ·л҃ и оумре. и вземьш[е][10]) аггли тѣло его и погребоша[11]) посред землѧ въ Ерлмѣ, идеже распѧша Га, еже сѧ наречеть[12]) лобное мѣсто, еврейскы Голгофа.

[1]) дод. ти [2]) милованиѧ [3]) за раем [4]) vac. [5]) оубо [6]) троудитис[ѧ] съ [7]) дод. возлюбленый [8]) Адамлю [9]) своеѧ [10]) взѧшаж[е] [11]) дод. и [12]) нарицает.

Статя напечатана у Н. Тихонравова, Памятники отреч. русск. лит. І. 17—18 з відмінами поданими у нас в примітках; вона винята з Новгородської Палеї писаної в р. 1477. В Колом. ані Ков. Палеї сего уступу нема.

Ж. Рукопис о. Іллі Білахевича (стор. 80).

(**Слово о глáвѣ Адамовѣ, како в корены лежала**). Глáва Адамова во корени древа лежаше коло Їерꙋсалима. не вѣдаше нѣхто. во еденъ днъ Соломон црь пошолъ на лови. Єденъ рабъ его ношаше црскїй плащъ, ї ıастрóба й хорта, ї Ѿдѣли сѧ Ѿ Соломона. Внезапꙋ же бисть бꙋра велїѧ. ѾнїЙ рабъ оувидѣвъ пещерꙋ й схоронил сѧ в тꙋю пещерꙋ. Й видѣвъ тако ıако кость камень велїй, дивлаше сѧ. Бꙋрѧ же дождевнаѧ преста, рабъ же йс пещери прї[й]де ко црю Соломонꙋ. Соломон же со гнѣвом рече ємꙋ: чтож твориш? плащъ мой есй взѧлъ, а мене бꙋрѧ потопила, а ти чемꙋ не змоклъ єси? Рабъ же рече: Господине мой, аз ıа ꙋвидѣлъ пещерꙋ й войшолъ, а тая пещера костѧнáѧ. Црь рече: азъ ıа пойдꙋ й виждꙋ еѧ. На ꙋтрїи же днь пойхалъ Соломонь к пещерѣ й ꙋвидѣлъ Ѿнꙋю пещерꙋ. Ї повелѣ Ѿчистити Ѿ персти й Ѿ корѣнїѧ. Й видѣ Соломон й позна, же то не пещера, але глава Адамова. Й ꙋразꙋмѣлъ, ıакъ там Ѿна принесенна бисть. Й собра Соломон всю державꙋ свою й рече: како ıа сотворю, творите вси тако. Соломонъ же взем рꙋкомїю й рече: покланѧю ти сѧ ıако первой твари Господней. Народ же весь тако сотвори. Й сотворивше млтвꙋ над главою вели... на горѣ Голгодѣ. й того ради нарече Литорги со гра... й тоу бисть горище всемꙋ Ієрслимꙋ.

В кінцевих рядках деяких слів не можна прочитати.

З. Дрогобицький рукопис XVIII в. (стор. 5.)

(**О главѣ Адамовѣ, которꙋю принеслй дѣмони з древомъ**). Iако позна Соломон, иж то Адамова голова, й принесе ю посредѣ Єрꙋсалима. й снидоша сѧ вси людие, и повелѣ им всѣм глѧ: ıакоже мене видите творащїа, тако и ви творѣте. Й Соломон взѧт каменъ, и поклони сѧ емꙋ глющи: Поклонѧю сѧ тобѣ ıако бжой первой твари. и верже каменъ на главꙋ Адамовꙋ глѧ: и побиваю тѧ ıако преступника бжиѧ. И весъ народъ вергъ каменнем на главꙋ Адамовꙋ, и сотвориша на том мѣстѣ [холмъ глемый] еврейскомъ (sic!) ѧзиком Голгода. И тамо погребоша главꙋ Адамовꙋ. И то бист соборище всемꙋ Иерꙋсалимꙋ.

Аналогічний до наших текстів Ж і З текст 6 у Пипіна, Пам. стар. русской литерат. III, стор. 8.

Зведені тут легенди про Адама і Еву — далеко не все те, що мається ся на сю тему в апокріфічній літературі загалом. Дечого

в южно-руських рукописних збірках апокріфів доси в загалі не віднайдено, нпр. Житія Адама і Еви в першій редакції; подані нами два варіанти того житія, А. і Б., належать до другоі редакціі, котрій проф. Ягіч прямо приписує южноруське походжене, а котру ми раднійше згоджуємо ся признати болгарсько-богомільською переробкою грецького житія першоі редакціі. Про се, як і загалом про літературу сего житія гл. знамениту монографію проф. В. Ягіча (V. Jagić, Slavische Beiträge zu den biblischen Apocryphen I. Die altkirchenslavischen Texte des Adambuches. Denkschriften der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien, philos. histor. Classe, Bl. XLII. Wien 1893), далі доповнене до неї дра Й. Полівки (J. Polivka, Die Vita Adae et Evae in der altböhm. Literatur. Archiv für slav. Philologie Bd. XVII, 186—192) і мою рецензію (Житє і Слово IV, 474—476). Що до інших подробиць згаданих у зведених тут текстах, то годить ся завважити, що уступ о зложеню імени Адамового з чотирьох сторін світа (стор. 27) походить із жидівсько-тальмудичного жерела, на що вказав Барац (Г. М. Барацъ, Слѣды іудейскихъ воззрѣній въ древне-русской письменности. Лѣтопись Историко-филологическаго общества при Имп. Новороссійскомъ университетѣ IV. Византійское отдѣленіе II. Одесса 1894, Хроника, стор. 16—18). Інші подробиці наших апокріфів (про бунт ангелів, про гріх Адама і т. і.) гл. M. Grünbaum, Beiträge zur vergleichenden Mythologie aus der Hagadda (Zeitschrift der deutschen Morgenländischen Gesellschaft, Bd. XXXIII, Leipzig 1877, стор. 231—234) а також в єго книзі „Neue Beiträge zur semitischen Sagenkunde“, Leyden 1892 в главі о Адамі. Тексти церковно-словянських апокріфічних легенд про Адама напечатані в цітованих уже збірках Пипіна, Тіхонравова і Порфірьєва, грецький орігінал першоі редакціі в книзі К. Тішендорфа (K. Tischendorf, Apocalypses apocryphae, Lipsiae 1866); латинська версія, на котрій в значній части опирає ся друга редакція старословяньска, напечатана з узглядненєм численних варіантів також, а оброблена В. Мейером (W. Meyer, Vita Adae et Evae, Abhandlungen der philos.-philolog. Classe der kön. bayrischen Akademie zu München, 1876, Bd. XIV, Abth. III, S. 187—220). Огляд літератури всіх легенд, що відносять ся до Адама, гл. надто в книжках Порфірьєва „Апокрифическія сказанія о ветхозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ“, Казань 1873 і єгож „Апокр. сказ. о ветхоз. лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Соловецкой библіотеки“, Петербургъ 1877 (Сборникъ отд. русскаго языка и словесности Имп. Академіи Наукъ, т XVII, V. 1) ст. 34—46.

VI. Від Адама до Ноя.

А. Із Крехівської Палеї стор. 104.

(Діти Адамові). **Быс[ть] всѣх леть Ядамовеҳъ ѩж[е] житъ рожь Сифа лѣт з҃ сот. й род[и] сн҃ы й дщири. й быс[ть] всѣхъ лѣт Ядамовыҳ лѣт д҃ сот й л҃. Роди же Ядам г҃ сн҃ы: Каина, Явела, Сифа, й две дщери: Зарꙋ, Ясоуа̂мꙋ. й по поколенїю бж҃їю дасть ймена всемь зверем й скотом й гадом й рибамъ й птицам й своим чадом. Ядама ж[е] создавъ Гь҃ й ймѧ дал, також й Е҆взе. Явель ж[е] оубье̂нь бык ѿ брата свое̂го Каина, Каинъ же поѧ̂тъ вторꙋю сестрꙋ свою Асꙋа̂мꙋ. а йнде гл҃ть дщери Ядамли первꙋю Каламанꙋ, а̂ вторꙋю Йдеверꙋ.**

В Коломенськім і Ковельськім списках Палеї сего уступу, крім першого реченя, нема. Ті самі подробиці має коротенький текст у Порфирьева, Сказ. о ветхозав. лиц. и соб. по ркп. солов. библ., стор. 247—248, винятий з руського перекладу Хроніки Георгія Амартола.

Б. Із Крехівської Палеї, стор. 98—99.

(О Каїні). **И род[и] Ядам[1]) сн҃а[2]) й нарече ймѧ е̂мꙋ Каинъ. сей быс[ть] перваг[о] грѣх[а][3]) плодъ. аще бо не бы Ядам преступилъ[4]) чресъ повеленїе. не бы Каинъ оубилъ[5]) брата свое̂го, не бы потопъ[6]) на землю былъ[7]). но ѿ семъ разꙋмеймы, ѩк[о] кто ймеет възлюбленнꙋю дв҃ꙋ[8]), то по свое̂й[9]) воли хощетъ[10]] съчтати (sic) мꙋжꙋ еѧ̂. дв҃ца же вѣсть й разꙋмѣеть, ѩко съчтати с[ѧ] ей соудом ѿца своег[о]. но не вса[11]) сꙋть полнающи[12]) законъ. не терпѧще до ѿца свое̂го повеленїа̂. но аще котораа̂ снабдить чьсть о̂ца свое̂го, то[13]) ѿтшедши ѿ[14]) пазꙋхы ѿца своег[о] любима ймъ бывает и плод е̂а̂ блвнъ бывает родителма[15]). несмысленна[16]) ж[е] аще й вѣсть[17]) на бракъ, но не дождеть целомꙋдриѩ̂ ѿца свое̂г[о] й[18]) блг҃венїа, но за[19]) распа-**

ленїе впадает тай[20]) и[21]) неугодна пред Оцмь своим явлается. Также[е] и Адам егда не вкуси древа ослушанїа. то не стыдаста са[22]). егда ли вкусиста, и оузреста са оба нага. Ту же и припоясанїе[23]), ту же и кріаста са. внему же быхомъ реклї: О Адаме, ты съгрѣши, а мы смртию осуждени быхомъ! О мти, змыа послуша[24]), женьскый род безьчестиемь низвержен!

Но[25]) си вса исправи Гь. О Адама ж[е][26]) изведе[27]) жену бес семени;[28]) та же и род[и] са[29]) О пречтыа[30]) двца[31]) без семени. женою вниде[е][32]) прелесть и паки О жены роди са Гь спсенїе намъ даруа. древом прельсти врагъ Адама, и пакы кртнымъ древомъ[33]) уби Гь врага. Адамъ древа вкушь крыашас[а]; Гоу пропату бывшю тма быс[ть] по всей земли О ѕ. час[а] до д. час[а]. шестое же ребро быс[ть] Евва Адаму; в шестое же ребро пронзоша[34]) Га и абїе изыде кровъ и вод[а], новый закѣтъ въ остакленїе грѣховъ. и пакы Адамомъ чкомъ вниде[е] в ны смрть, и пакы Бъ чкъ быс[ть] и чкомъ бесмртию сподобихомса и погубленую пищю раа обретохом.

1) Кол. vас. 2) Кол. снъ 3) Кол. vас. 4) Кол. аще бо бѣ Адамъ не оувѣдалъ 5) Кол. оуки 6) Кол. потопа 7) Кол. vас. 8) Кол. двцю 9) Кол. всеи 10) Кол. дод. ю 11) Кол. всѣ 12) Кол. полнаще 13) Кол. дод. и 14) Кол. изъ 15) Кол. прародителема 16) Кол. недомыслимаа 17) Кол. і Ков. дод. тут: яко оць юи вдасть ю 18) Кол. vас. 19) Кол. и; Ков. за 20) Кол. и та 21) Кол. vас. 22) Кол. стыдашетаса 23) Кол. препоасанию 24) Кол. дод. а 25) Кол. vас. 26) Кол. во 27) Кол. произведе 28) Кол. бе-сѣмене 29) Кол. то и самъ родиса 30) Кол. пречстоѣ 31) Кол. двци 32) Кол. дод. в 33) Кол. кртомъ древанымъ 34) Кол. проньзиша.

Гл. Толковая Палея ст. 92—93, стовпці 184—186, відки й подані повисші варіанти.

В. Із Слова Меѳодія Патарського, ркп. XVIII в. стор. 7—9.

(Каїн, Авель і Сиф). Во тридцатое ж[е] лѣто зачении Евва роди Каина и сестру его Калломону. И еще по тридцати лѣтехъ роди Авела и сестру его Деверу. И быс[ть] Авель пастухъ овцамъ, а Каинъ бѣ оря землю. По мнозѣ же времени принесъ Каинъ Бгу жертву О плод земних, Авель же привед[е] О овенъ своихъ агна Бгу. И призрѣ Бгъ на жертву Авелеву, а на Каинову не презрѣ. И оскорбѣ Каинъ велми. И рече Бгъ Каину: для чого смутиш са? Непрвдно мисла принеслъ еси жертву свою пред ма. Покай са! Потомже рече Каинъ ко Авелю брату своему: пойдѣмо на поле! И быс[ть] ходачим имъ по полю, внезапу

возме́ Каинъ ка́мень и оуби́ Авела брата своего. И рече Бг҃ъ ко Каинꙋ: где єсть Авель братъ твой? И рече Каинъ: не вѣмъ! Єгда азъ страж єсмъ братꙋ мо́емꙋ? И рече Бг҃ъ: кровь брата твоего вопїетъ ко мнѣ ѿ землѧ. И нн҃ѣ проклѧт ти на земли. И рече Каинъ Бг҃ꙋ: аще тако ми бысть слово тво́е, да всѧкъ ѡбрѣта́ѧй мѧ оубьет мѧ? И положи Бг҃ъ знаменїе на Каинѣ, не оубыти єго нѣкомꙋже. И быс[ть] Авель первїй мр҃твецъ на земли́. И всели сѧ Каинъ в землю на и[схо]дъ прѧмо Єдемꙋ. Жена же єго зачении и роди́ сн҃а Єно́са. И бѣ зиждаѧ градъ и нарече́ имѧ градꙋ томꙋ Єно́съ. Роди же сѧ Єносꙋ сн҃ъ Гайда́дъ, а оу Гайда́да Малелеилъ, а оу Малелеила Мадꙋса́лъ, Мадꙋсаилъ же роди́ Ла́меха, сей же Ламе́хъ оубы два бра́та Єно́хова, поѧть собѣ же́нꙋ єѧ Адꙋдъ. и роди́ се́мꙋ Адꙋда́ Іѡвила И сей бѣ ѿцъ живꙋщих во кровѣх скотпищных (sic!) Имѧ братꙋ єго Иоувалъ; сей же бѧше прегꙋдница и гꙋслй... Селла́ же роди Тавелѧ и бѣ Таве́ль кова́чъ мѣди́ и желѣзꙋ. Сей же Ла́мехъ и Каина оуби. Оувидѣв же Адам же́нꙋ сво́ю Еввꙋ, и зачении роди сн҃а, и нарече имѧ ємꙋ Сидъ. И рече Адамъ: дал ми Бг҃ъ сего сн҃а оу мѣсто Авелѧ, єгоже оубы Каинъ. И томꙋ Сидꙋ посла Бг҃ъ громо́тꙋ десѧт словъ: Иско́ни бѣ слово; а в парамеѧхъ: Искони сотвори Бг҃ъ нбо и землю. И ѿ того пойде жидовское племѧ.

Поміщений тут уступ із Слова Меѳодія Патарського вяже ся безпосередно з тим, що був поміщений висше.

Г. Із Крехівськоі Палеї, стор. 105.

(*Про Сифа*). Бысть же[1]) Сифъ моуж праведенъ. семꙋ вдана быша[2]) Єврейска писме[на], да быша разꙋмил[и] сн҃ове чл҃вчестии чюд[е]са Гд҃а Бг҃а. и ѿ сего начаша быти грамот[н][3]). жить же Сифъ с҃ и е҃[4]) лѣт и род[и] Єноса, еж[е] толкꙋет сѧ скорбь и болѣзнь. жить же Сифъ рож Єноса лѣтъ з҃[5]) сот и з҃ и род[и] многы сн҃ы и дщери. Сифꙋ же разꙋмеющю Бг҃омъ преданаа ємꙋ писмена и ѿ бытии емоу гл҃ющю, како подобает Бг҃а боѧтис[ѧ], тогда же быша мноѕи неразоумни. дивни ж[е] бѣхꙋ рече[6]) Сифови, да того рад[и] Бг҃ом[7]) зваша[8]) к род[е] томъ и сн҃ы єго бж҃ии[9]) нарекоша с[ѧ], ѧкоже и мы по Хѣ хрестьѧне нарѣкохомь с[ѧ]. и бысть всѣх дней Сифовых лѣт ѳ҃ сот и вı҃ и оумре.[10]) сей ж[е] Сифъ нареч[е] д҃ времени лѣт и годы и мц҃и и имена звездамъ. а сл҃нцю и мц҃ю Гь сам нарече.

[1]) И бысть же [2]) быс[ть] [3]) нача быти грамота [4]) Кол. ѕ҃, інші списки д҃ [5]) Кол. ѱ҃, інші з [6]) рѣчи [7]) Кол. vа҃. Ков. Бм҃ъ [8]) Кол. прозва; інші сп. прозваша и҆ [9]) Кол. дод. сн҃ы [10]) Слідуючого реченя ані в Кол. ані в Ков. нема.

Толковая Палея стор. 98, стовпці 195 - 196, відки й подані повисші варіанти.

Д. Із Слова Меѳодія Патарського.

(*Сифові потомки*). Сиѳъ роди́ Єноса́. Позавидѣвже діꙗволъ роду чл҃вчу и҆ прелсти а҃; и҆ поча́ли ходити сн҃ове Каи҆нови ко дщерем Сиѳовимъ и҆ ѿскверныша сѧ̂ блудомъ своимъ. Оувидѣвъ же Ядамъ прелщеніє діꙗволе и҆ беззаконіє чл҃вчкое, зафрасовал сѧ̂ велми́ и҆ плака сѧ̂ Бг҃у ѿ злыхъ грѣсѣхъ и҆хъ. Житъ же Ядам лѣтъ девѧтсотъ и҆ шестьдесѧт пѧт и҆ оумре; положенъ бѣ в' земли Мадіамстѣй, и҆деже быст созданъ. Сиѳово же племѧ̂ ѿи҆де ѿ Каи҆на, и҆ возведе Сиѳъ родъ свой на го́ру нѣꙗкую, близь сущи раѧ, и҆ Каи҆нъ нача̀ жити со родом своимъ на мѣстѣ, на нем' же гнѣвное брату своему оубіеніє сотвори. Сиѳъ же роди́ Є̂но́са. Житъ же Сиѳъ лѣтъ ѿсѣмсотъ и҆ дванадцѧт, и҆ оумре. Єносъ же роди́ Каи҆нана; и҆ жит Каи҆нанъ лѣтъ сѣмъ сотъ и҆ сѣмъ и҆ оумеръ. А҆ Каи҆нанову сн҃у Малелеи҆лу лѣтъ девѧтсот и҆ пѧт, и҆ оумре. Сн҃у же Малелеи҆лову Я҆ре́ду лѣтъ бывше триста и҆ тридцѧть, и҆ оумеръ. И҆ паче оумножаше сѧ беззаконіє на земли, блудъ. оубіи҆ство, діꙗвол же радоваше сѧ̂ ѿ множествѣ беззаконіи҆ чл҃стѣмъ и҆ ѿ погибели и҆хъ. Роди же сѧ Я҆ре́ду сн҃ъ Є̂но́хъ.

Є се дальша частина „Слова“, що безпосередно навязує ся до оповіданя про Каіна на стор. 35.

Е. Із Крехівської Палеї стор. 106.

(*Про Еноха*). И҆ жит Єнохъ лѣтъ р҃ и҆ ѯе҃[1]) и҆ род[и] Мафусаи҆ла,[2]) еже наречетсѧ[3]) пущеніє̂ и҆ли посланіє̂. житъ же Єнох рожь Мафусаи҆ла[2]) лѣт с҃ и҆ род[и] сн҃ы и҆ дщерн. и҆ бысть всѣх[4]) Єноховъ лѣт т҃ и҆ ѯе҃. и҆ угоди Єнох Бв҃и и҆ не ѡ҃бреташе с[ѧ], ꙗко престави и҆ Бг҃ъ его[5]). и҆мже тогда сущи҆и҆ род внимаху[6]) ѡ Явели, ꙗко добродели[7]) рад[и] убиє̂нъ быс[ть], и҆ не чаю́ща[8]) воскр҃ніа̂ мр҃твым[9]) добродели[10]) уклонѧху сѧ[11]). Темже и҆ приложи

бг҃ъ Єнох[а], ѡбрази[12]) предлагаа̂ воскресенїа̂[13]) Єнох[а]. сь благдтью бн҃ею съхраненъ бысть на ѡбличенїє Антихриста. но послед[н][15]) ѡ томъ скажемъ.

[1]) з҃ и є [2]) Мафоусалоу [3]) толъкѹютьса [4]) дод. дн҃и [5]) vac. [6]) дод. си [7]) добродѣтели [8]) чающе [9]) дод. и [10]) добродѣтели [11]) оукланахѹтса [12]) Ков. образъ [13]) воскресенью єнохъ [14]) то бо [15]) послѣди.

Толковая Палея ст. 99, стовпці 197—198, відки й подані повисші варіанти.

Ж. Із Крехівської Палеї стор. 106—107.

(*Про Ламеха*). Мафѹсаль[1]) ж[е] род[н] Ламеха, еж[е] толкѹеть с[а]: чемѹ ти ликова хѹдомѹ?[2]) й потом род[н] многы сн҃ы й дщери. й быс[ть] всѣх[3]) лѣтъ Мафѹсаиловъ д сот й з҃и.[4])

И начат Ламех жити й поѧ собѣ двѣ жене: єдиной има й Ада а второй има й Сел'ла. той ж[е] Ламех бѣ слепъ й ловы твора[5]] и с пастырем[6]) хода. и̂ некогда емѹ ходащю по пѹстынамъ й блатом й водаще и̂ пастырь и ѹвиде трости й травѹ колеблющи с[а] й гл҃а Ламехоу: виждѹ ꙗко не свемь,[7]) зверъ йли є̂сть й[ли] птица. й ѹстрой рѹкѹ Ламеховѹ на тѹю травѹ[8]) й Ламех пѹсти стрелѹ. й абиє̂ възопи чл҃къ й йздыше. й пришед Ламех й не веде[9]) что ѹбилъ, зверь ли ил[н] птицю, понеж[е] бѣ даръ емѹ: не вида пѹщалъ стрѣлѹ, но бж҃и[м] повеленїемъ ѹстраꙗше емѹ ловъ. й прид[е] на мѣсто йдеже быти стрече й видѣ чл҃ка лежаща рабъ є̂го. й реч[е] Ламех о̂трокѹ: что є̂сть? мнашеть ꙗко зверь є̂сть. ѡтрокъ же реч[е]: Адамль сн҃ъ Каинъ. Ламех же въспоминавъ[10]) й ѹдари ѡтрока й тѹ ѹмре. хожаше[11]) по пѹстыни й не киде камо ити. й нѣкоторий о̂брѣтше й привєдоша ег[о] в домъ къ женам. вшед же Ламехъ в домъ й гл҃а къ женамъ своим[12]): понеж[е] Каинъ ѹби Авела брат[а] своє̂го й седмь мщенїй приꙗт Каинъ, аз' же что створь оуспею̂, понеже ѹбих моуж[а] въ ꙗзвѹ[13]) мнѣ, а ѹношю въ вредъ? й множ[е]ство словесъ главъ й покаанїє себѣ нареч[е]. къ истинѹ аще чл҃къ не скѣде[14]) грѣха съгрѣшивъ покает са, а̀ потомъ не творит, бл҃гъ коудет. также[е] й Ламех, понеже неведе[15]) съгрѣши. й сей быс[ть] первый покаꙗнїю наставникъ в род[е чл҃ческомъ].

[1]) И Мафѹсала [2]) чемѹ ти или къ хѹдомѹ [3]) дн҃ии [4]) и з҃ и є и оумреть. Доси тільки є в Кол. і Ков. Палеї. Далі беремо до порівнаня Новгородську Палею 1477, з котрої сей уступ напечатав Тіхонравов. [5]) творяше [6]) с пастырком [7]) несвѣмъ

[8]) тратѹ [9]) вѣдѣ [10]) въздстонавъ [11]) дод. Ламех [12]) к женама своима [13]) ѩзю [14]) свѣдын [15]) невѣд[ын].

Толковая Палея стор. 99, стовп. 198; Тихонравовъ, Памятники отр. р. лит. I. 24 - 25.

О перших Адамових потомках в нашій старій літературі заховали ся тілько дрібні легендові подробиці, котрі ми тут і звели по нашим рукописам. Індекс згадує про якийсь осібний апокріф „Ламех“, та апокріф такий у нас не був звісний. Про жидівсько-тальмудичне походженє легенд о похороні Авеля за приводом горлиці і о вбійстві Каїна сліпим Ламехом гл. Порфирьевъ, Апокрифическія сказанія о ветхозав. лицахъ и событіяхъ, стор. 42 і єгож Апокр. сказ. о ветхоз. лицахъ и соб. по рукоп. Солов. библ. ст. 50—51, 104, 105.

VII. Книга Еноха.

Із полтавського рукопису ігумена Геннадія з поч. XVII в.

Книга ѿ та́йнахъ Ѥно́ховихъ сн҃а Ӏаре́дова мꙋжа мꙋдра и̂ бг҃олюби́ка. Ѡ житїи и̂ ѿ сн҃ѣ Ѥнохо́вѣ. Бысть мꙋжъ [у Попова хибно: мꙋдрь] мꙋ́дръ и̂ велико҆хꙋдо́жникъ, е̂го возлюбы и̂ прїа́ть е̂го Гд҃ь, да видит вышнаѧ жи́тїѧ, мꙋ́драго ї вели́ка и̂ недомыслимаго и̂ непремѣ́ннаго цр҃твїѧ Бг҃а вседержи́телѧ, преди́внаго и̂ сла́внаго и̂ свѣтлого и̂ многоѿчитаго стоѧ́нїѧ слꙋгъ Гд҃нь и̂ непостижимаго пр҃тола Гд҃нѧ, и̂ сте́пень и̂ ѿбавле́нїй вои́нствъ безплотныхъ и̂ несказаннаго слꙋже́нїѧ стихїй множества, и̂ различнаго видѣнїѧ, и̂ неи́сповѣди́маго пѣнїѧ херꙋвї́мскаго во́инства, и̂ свѣта безмѣ́рна самови́децъ быти.

Въ времѧ ѿно речѐ: егда̀ и̂сполни́мисѧ лѣт р҃ѯе, родых сн҃а моего Мадꙋса́ла. По се́мъ же жи́хъ лѣт с҃ и̂ и̂сполнихъ всѣхъ лѣтъ живота̀ моего т҃ѯе лѣтъ. Въ а҃ дн҃ь пе́рваго мц҃а а̂зъ бѣхъ к' домꙋ̀ моем е̂ди́нъ и̂ почивах на ѿдрѣ мое́мъ и̂ спах. Ӏ е̂гда спах, к'зы́йде вели́ка ско́рбъ к' ср҃дце моѐ, и бѣ̀ плача́сѧ ѿчи́ма мои́ма вѡ снѣ, и̂ не можа́хъ разꙋмѣти что̀ е̂сть ско́рбъ сїѧ и̂ли̂ что̀ ми бꙋ́детъ. и̂ ꙗвиша ми сѧ два̀ мꙋжа превели́ка ѕѣло, ꙗко николи́же ви́дѣх таковїѧ на земли̂. и̂ быша им лица̀ ꙗко сл҃нце свѣта́щасѧ, ѿчи же их ꙗко свѣща̀ горѧща. и̂ ѿ ꙋстъ их ѿгнь и̂сходѧ́й, ѿдѣанїем и̂ пѣнїемъ раздаѧнїѧ (?), ви́домъ ба́гры. Крыла и̂хъ свѣтлѣ́йши зла́та, рꙋ́цѣ их бѣлѣйшїи снѣга. стоѧ́ше во возгла́вїи ѿдра̀ мое́го, и̂ возва́ша мѧ именем моимъ. а̂зъ же востах ѿ сна̀ моего, и̂ ви́дѣх ꙗвѣ мꙋжа ѿны, стоѧще с҃ мнѣ а҃ прѧмо (?), а̂зъ же поклони́хсѧ и̂мъ и̂ ѹжасохсѧ и̂ и̂змѣни́сѧ вѣдѣнїе лица̀ моего ѿ стра́ха. и̂ рѣша ко мнѣ мꙋжи ѿни:

дерзай Еноше, не бойся. Бгъ вѣчный посла ны к тобѣ, и се ты з нами днес[ь] въсходиши на нбо и возглеши снома твоим и всѣмъ домочадцем своимъ вса, елика сотворат безъ тебе на земли в' домѹ твоем, и нѣхто нехай не ищетъ тебе, дондеже обратит та Гдь к нимъ. и ѹскорих послѹшити и, и изыйдох вонъ изъ домѹ моего, и затворых двере, якоже ми бѣ повеленно. и призвах сины свои Мадѹсала и Регима и Гаидада, и исповѣдах имъ елика глаголаша ѡны чѹдеса.

Поѹченїе. Како ѹчаше Енохъ сны своа: а. Послѹшайте мене чада моа, не вѣмъ бо камо идѹ или что стрѣтыт ма; нн҃ѣ же чада моа глю вамъ: не отстѹпайте ѿ Бга пред лицемъ свѣтнымъ, иже не сотвориша нбо и землю. яко тыи погибнѹтъ и кланающїися имъ. и да ѹвѣрыт Гдь срдца ваша во странах своих. и нн҃ѣ чада моа никто же мене да возыщет, дондеже обратит ма Гдь къ вамъ.

О взатїи Еноховѣ. Како в'заша егѡ агглы на а-е нбо: в-е. Бысть егда гла Енох сином своим', и взаша егѡ агглы на крылѹ своею и вознесоша его на первое нбо и постависта его на ѡблацѣх. и там глядах, и паки глядах вышше, и видѣх аеръ и постависта ма на первом нбси и показаша ми море превеликое, паче моря земного.

О агглѣхъ владающыхъ ѕвѣздами: г-е. Приведоша пред лице мое старѣйшинны и влдкы ѕвѣздных чиновъ, и показаша ми с агглъ, иж[е] владѣють ѕвѣздами и слѹженїа нбсемъ, и лѣтают крылами своими, и обходат всѣх плавающыхъ.

О како держатъ агглы снѣжная хранилища. Слово д-е. И тѹ согляда и видѣхъ сокровища снѣжная, и агглы иже держатъ грозныя хранилница их, и облакы откѹдѹже исходатъ и в'ходатъ.

О росѣ и ѡ мастех масличных и цвѣтехъ различных. Слово е. Показаша мы сокровище росы, яко масть маслины (и) видѣнїе образа ей, якоже всѣхъ цвѣт земных. Паче множае агглы хранаще сокровища ихъ, како затворяются и отворяются.

О како взятъ быс[ть] Енох на в-е нбо. Слово ѕ. Поаша же ма мѹжи ѡны и возведоста ма на в-е нбо и показаша ми тмѹ паче т'мы земнїа. и там видѣхъ верыжники блюдоми висаща, ждѹще сѹдѹ великаго и безмѣрнаго. и тыи агглы бахѹ темнозрачны паче тмы земнїа, и непрестанно плачъ творяще по вся часы. и рѣхъ мѹжем сѹщимъ со мною: чесо ради

сїи мѹчимїи сѹть непрестанно? Ѿвѣщаша мы: сїи сѹть Ѿстѹпници бж҃їи, иже не послѹшаше повелѣнїа бж҃їа, но своею волею свѣщаша, и Ѿстѹпиша со кнѧземъ своим, и иже ѹтвержени на пѧтомъ нб҃си. и пожалихсѧ ѕѣло Ѿ них, Ѿни же поклонишасѧ мнѣ и рѣша къ мнѣ: Чл҃че бж҃їй, помолисѧ Ѿ насъ ко Гд҃ѹ! и Ѿвѣщахъ к нимъ: кто есмь азъ чл҃къ мертвъ, да помолюсѧ Ѿ агг҃лѣхъ? кто вѣстъ камо азъ идѹ, или что срѣтит мѧ, албо кто помолитсѧ Ѿ мнѣ?

О взѧтїи Енохл до г҃-го нб҃а. Слово з҃. И поѧша Ѿтѹдѹ мѧ мѹжїе Ѿны и возведе мѧ на третее нб҃о и поставиша тамъ. азъ же согладахъ низѹ, и видѣхъ породи мѣстамъ несвѣдоми добротою. и видѣхъ всѧ древеса бл҃гоцвѣтнаѧ, и плоди ихъ зрѣхъ и бл҃гоѹханны, и всѧ крашна принесена кипѧщїѧ дыханїемъ бл҃говонным. и посредѣ древъ животное на мѣстѣ томъ, на немже почиваетъ Гд҃ь егда восходитъ в рай: и тое древо несказанно естъ добротою и бл҃говонствомъ і Ѿкрашенно паче всеѧ твари сѹщей и Ѿвсюдѹ Ѿбразомъ златовидно и черленно и Ѿгнезрачно, и покриваетъ всѧ. породы же имать Ѿ всѣхъ плодовъ, корень емѹ есть въ породѣ на исходѣ земномъ. Рай же есть междѹ тлѣнїемъ и нетлѣнїемъ. І исходѧтъ два источника, еже точатъ медъ и млеко, и источници его точатъ елей и вино, и раздѣлѧютсѧ на чотыри части, и Ѿбходѧтъ тихимъ шествїемъ, и нисходѧтъ въ рай едемскїй междѹ тлѣнїемъ и нетлѣнїемъ. И Ѿтѹдѹ происходѧтъ потокѹ [мб. потоки] землй, и имѹтъ обращенїе крѹгѹ своемѹ ѧкоже і ины стихїѧ; и нѣсть тѹ древа неплодна, и всѧко мѣсто бл҃гослове[н]ственно. И триста агг҃лъ свѣтлихъ ѕѣло, иже хранѧтъ породѹ, и непрестаннымъ пѣнїемъ бл҃гимъ и немолчными гласы слѹжатъ Гв҃и по всѧ дни и часы. І рѣхъ: коль бл҃го мѣсто се естъ ѕѣло! и рекоша ко мнѣ мѹжїе Ѿны:

Ѩвленїе Енохѹ прв҃дныхъ и мл҃твахъ мѣста. Слово и҃. Мѣсто се есть, Ѿ Еноше, праведником ѹготованно, иже претерпѧтъ всѧкоѧ напасти Ѿ Ѿзлоблѧющихъ дш҃а ихъ, иже Ѿвратѧтъ Ѿчи свои Ѿ неправды, и сътворѧтъ сѹдъ прв҃дный, и да подадѹтъ хлѣбъ алчѹщим и покрыют ризою нагїѧ, и воздвигнѹт падшїѧ, и поможѹт Ѿбидимымъ сиротамъ; и еже ходѧт безъ порока пред лицемъ Гд҃нимъ и томѹ единомѹ слѹжатъ, и тѣмъ ѹготованное естъ мѣсто сїе в наслѣдїе вѣчное.

Здѣ показаша Енохѹ страшнїѧ мѣста и мѹки различныѧ. Слово д҃. И возведоста мѧ мѹжїе Ѿны на сѣ-

вернѹю странѹ и показаша мы тѹ мѣсто страшно ѕѣло и всака мѹчєнїа на мѣстѣ томъ, и лютаа тма и мгла несвѣтимаа. и нѣсть тѹ свѣта, но огнь мрачный возгараєтса присно, и рѣка огненаа исходаще, и все мѣсто то отвсюдѹ огнь и отвсюдѹ стѹдень и ледъ, жажда и заблость, а ѹжници люти ѕѣло, и аггели грѹжны и немилостивны носаще орѹжїа напрасна, мѹчєнїє немилостивно. и рѣхъ: Горе, Горе, колми страшно мѣсто се велми! и рѣша ко мнѣ мѹжїє оны: мѣсто се єстъ, Єноше, ѹготованно нечествѹющимъ Бга, иже дѣлают на землй презъ єстество блѹдъ, єже єстъ дѣторастлѣнїє, в заднїй проходъ, содомски, чародѣанїа, обаанїа, волхвованїа бѣсовъскаа, і иже хвалатса дѣлй своими злими, краденїємъ, лжами, клеветами, закнистїю, злопомнѣнїємъ, блѹдомъ, ѹбїйствомъ имѣнїа и иже крадѹт дша члчя окаанїи, видаще нищаа и вземлюще ихъ; иже могѹще наситити гладнїа — ѹмориша алчѹщїа, могѹще одѣати — совлекоша нагїа; иже не знаша творца своєго, и ѹклонишаса Богомъ бездѹшнимъ, єже не могѹтъ видѣти ни слишати, богй сѹєтны, ѕиждѹще образы иствканны, и покланаютса рѹкотворенїю мерзостномѹ. симъ всѣмъ ѹготованно єстъ мѣсто въ сихъ сїє во достоанїє вѣчноє.

Здє взаша Єноха на д нбо, идеже єсть слнчноє і лѹнноє течєнїє. Слово і. Взаша ма мѹжїє оны и возведоша ма на д нбо. и показаша мы тѹ вса шествїа предходнаа, и вса лѹча свѣта слнчнаго и лѹннаго. и размѣрихъ шествїа ихъ и сложихъ свѣтъ ихъ, и видѣхъ свѣтъ иже иматъ слнце паче лѹны, крѹг ємѹ и колесй ємѹ, на немже шествѹєтъ всегда, ако вѣтръ преходащїй пречѹдною борзостїю. и нѣсть ємѹ покоа днь и нощъ. хождєнїє ємѹ и обращєнїє ємѹ четыри ѕвѣзди великїа, каждо ѕвѣзда имат под собою ... а ѕвѣздъ одеснѹю кола слнчнаго, и д ошѹю, имѹщи каждо под собою ... а ѕвѣздъ. всѣхъ вкѹпѣ ... и исходаще со слнцемъ вынѹ. и пазат єго аггли пред коло слнчноє шестокрылнїи, въ пламени огненны, и возгараєтъ и раждизаєтъ слнце сто аггл.

О пречѹдных стихїах слнчных. Слово аі. И возрѣх і видѣхъ дрѹгїа летащїа стихїа слнчнїа, имена имъ Финизи и Халкидры, чѹдни и дивни, образомъ лвовомъ ноги и опаши, и глава коркодилова, видѣнїа их обагрени ако дѹга облачна, величєствїа их ц сѡ мѣръ, крыла их аггласкаа каждо по ві крылъ, иже пазатъ и текѹтъ со слнцемъ носаще зной росѹ, ако же повелєнно имъ єстъ ѿ Бга. тако обращаєтса

и ходит и восходитъ под нбси и под землю, съ свѣтомъ лучъ своих течетъ теченіе безпрестанно.

Възяша Єноха аггли и поставиша єго на востоцѣ оу вратъ слнчныхъ. Слово ві. Ѡнесоша мя мужіе ѡны на востокъ, и поставиша мя оу вратъ слнчных, идѣже исходитъ слнце, по уставу временемъ и по ѡбхожденію мцами лѣта всего и по числу часовъберія днь и нощъ. И видѣхъ шесть вратъ Ѿверъстих, каяждо врата имящія стадій ѯа, и черта єдинаго стадія, и истинно размѣрехъ, и толико размѣх великоту ихъ, ими же исходитъ слнце и идетъ на западъ, и соравнятеся и восходит во всѣ мцѣ, и паки воспят возвращается Ѿ шестих врат по ѡшествію временному, тако скончается лѣта всего по возвратом четирихъ времен.

Взяша Єноха на запад. Слово гі. И паки Ѿведоша мя мужіе ѡны ко западнымъ странамъ, и показаша мй ѕ вратъ великих Ѿверѣсти, по ѡбходу восточних вратъ, противу єму идѣже заходит слнце, по числу дній тѯ и є. и четвєрта такѡ. паки заходит ко западним вратом, под землю совлечет своє свѣтило, величествія єго свѣтлости. Понеже оубо вѣнецъ сіянія єго єстъ на нбсй пред Гдмъ и аггловъ у пазимія, а слнце ѡбходитъ под землею по колеси, и стоитъ з часовъ великих в ноціи, и преполовляєтъ под землею, и кгды идетъ къ приближенію въсточному во й часъ ноціи, приводитъ своя свѣтила, и вѣнецъ сіянія, и раждежетъся слнце паче ѡгня*).

Стихія слнчнія. Финизи и Халкидры воспѣша. Слово ді. Тогда воспѣвают стихія слнчнія, рекомія Финизи и Халкидры, того ради вся птица вострепещетъ крылами своими, радующися свѣтодавцу, и воспѣша пѣніе повеленіемъ Гднимъ. Приходитъ свѣтодавецъ дати сіяніе всему миру и будет стража оутрняя, єже суть зары слнчнія. и изыйдет слнце земное, и пріять сіяніе своє просвѣтити всє лицѣ земли. И сє расчитаніе показаша ми хожденія слнчнаго, и врата єже воходитъ, сіи сутъ великія врата єже сътвори Бгъ часоберія лѣтокнія. сего ради слнце велика єстъ твар, ѡбхожденія єму до к и й лѣтъ, и пакн испєрва начинается.

Взяша Єноха и паки поставиша єго на востокъ на лунное растеченіе. Слово єі. Другое растеченіе лунное, показаша мй мужіе ѡны вратъ великих ві, вѣнчанна Ѿ запада

*) Також в толковій Палеї (рукпс. Троїцької Лаври ч. 38 з р. 1406) в оповіданю о четвертім дні сотвореня світа мовить ся: Мълвятъ бо нѣціи баснословци яко подъ землею течетъ солнце и луна с прочими звѣздами.

ко востокѹ, имнже воходит и исходитъ лѹна по ѡбычаемъ временемъ. Въ первїи врата входитъ западнымъ мѣстамъ слнчнымъ, перкими врати, л҃ известно, в҃ врати денным. л҃-е известно, третим дньми, л҃ известно. д҃-ми дньми, л҃ известно. е҃-ми дньми л҃а известно. ѕ҃-ми дньми, л҃а известно. з҃-ми дньми л҃ известно. и҃-ми дньми л҃а, изрядно. ѳ҃-ми дньми, л҃е извѣст[но]. і҃-ми днь, л҃ изрядное. аі҃-ми денми л҃а, известно. ві҃-ми дньми к҃н, известно. ти тако. западними врати по ѡбходѹ и по числѹ восточных вратъ, и тако ходит, и совершаетъ лѣтѹ и слнцѹ дни т҃ѯе и четверта единаго дни. а лѹны лѣтѹ т҃нд. творяй ві мцей по к҃д днїй, и лишаются аі днїй солнечнаго крѹга, еже сѹт всего лѣта епакти лѹнѣ. тожде великїй крѹгъ держитъ лѣт ф҃лв. четвертый мимо ходитъ во три лѣта, четвертое извѣщенно исполняетъ. того дѣля взяти сѹтъ кромѣ нбси, въ три лѣта и в числѣ дни не прилагается, за еже тыи премѣняют время лѣтъ на два нова мца в наполненїе, два дрѹгая в маленїе. И егда скончаются западная врата, возвращается і идетъ на восточнїя ко свѣтомъ, и тако ходит днь и нощъ по крѹзѣх нбныхъ, ниже всѣхъ крѹгъ воскорѣе вѣтръ нбных, и дѹси, и стихїя, и аггл҃ы летяще, по ѕ҃ крылъ комѹждо аггл҃ъ, седморастеченїе иматъ до ѳі҃ лѣтъ.

О пѣнїахъ аггл҃кихъ, ихже нѣсть мощно исповѣдати. Слово ѕі. По средѣ же нбсъ видѣхъ вои въѡрѹженни, слѹжаще Гв҃и, в тимпанѣх и ѡрганѣх, и непрестанным гласомъ и бл҃гимъ гласомъ, и бл҃гимъ и различным пѣнїем, еже нѣсть мощно исповѣдати, и всякъ ѹмъ ѹдивляюще, толико естъ дивно и чѹдно пѣнїе аггл҃овъ тѣхъ, азъ же насладихся послѹшая и.

О взятїи Енохана пятое нбо. Слово зі. Взяша мя мѹжїе на е҃ нбо, и поставиша мя, и видѣхъ тѹ вои многи и неисчетны, рекомїя Григори, и виденїе чл҃чее, и величество их вещъ ѹдовъ великих, и лица их дряхли, молчанїе ѹстъ их всегда, и не бѣ слѹженїя на пятомъ нбси. и гл҃ахъ ко мѹжетъ сѹщимъ со мною: Чесо ради сїи сѹтъ дряхли ѕѣло и ѹнила лица ихъ и ѹста их молчаща и нѣсть слѹженїя на сем нбси? И рекоша ко мнѣ: сїи сѹтъ Григоры, иже ѿвергошася Г҃а ст҃а со князем своимъ Сатанаиломъ, и по них иже соут на втором нбси ѡбдержими тмою великою, и ѿ нихъ сонїидошася три на землю ѿ пртла Гд҃ня, на мѣсто Ермоне проторгошася ѡбѣщанїя на рамѣ горы Іермонскїя, и видѣша дщеря члвеческїя яко добры сѹтъ, и пояша себѣ жены, и ѡскверниша землю дѣлми их, иже въ вся времена вѣка сего бе[за]конѹя и творящ

смѣшéнїе, и раждáютсѧ сполúни и чꙋдовелúци, и велúка нéпрїѧзнь, и того̀ рáди ѿсꙋдѝ и҆хъ Бг҃ъ велúким сꙋ́домъ, и рыдáют брáтїи своéй, и ꙋ҆корéни бꙋдꙋтъ въ дн҃ь велúкїй Гд҃нь. И рѣхъ а҆зъ Григориѡм: а҆зъ вúдѣхъ брáтїю вáшꙋ и творéнїѧ их и мꙋчéнїѧ их велúкаѧ. и а҆зъ молúхсѧ ѿ нихъ, но ѿсꙋдúлъ их е҆сть Гд҃ь под землéю, дондеже скончáетсѧ нб҃о и землѧ̀ в вѣкы. И рѣхъ: въскꙋ́ю ждéте брáтїе, а҆ не слꙋжúте пред лицéм Гд҃нымъ, да не прогнѣвáете Гд҃а вáшего до концà. И послꙋшáше наказáнїѧ моéго, и рѣша на д҃ чúны на нбс҃и. и сѐ мнѣ̀ стоѧ́щꙋ со мꙋжéма ѡ҆ны, и вострꙋбúша д҃ трꙋ́бы вкꙋ́пѣ глáсомъ велúким, и воспѣ́ша Грыгóры є҆диноглáсно, и возы́йде глáсъ их пред Гд҃емъ жáлостно и ꙋ҆милéнно.

Ѡ взѧ́тїи Е҆нóха на ѕ҃ нб҃о. Слóво и҃і. И ѿтꙋ́дꙋ поѧ́ша мѧ мꙋ́жїе ѡ҆ны, и вознесóша мѧ́ на ѕ҃ нб҃о, и вúдѣхъ тꙋ̀ з҃ чáтъ а҆гг҃лъ, пресвѣ́тли и слáвны ѕѣ́ло, и лицѧ их сїѧ́юще пáче сїѧ́нїѧ сл҃нчнаго, лщáщихсѧ, и нѣ́сть различїѧ лицá их, и҆лѝ ѡ҆бдержáнїю, и҆лѝ сопреложéнїе ѡ҆дéжды. и ты́и чúны творѧт, и и҆зꙋчá[ю]т ѕвѣздохожденїе и лꙋ́нное премѣнéнїе и҆ли сл҃нчное ѡ҆бращéнїе, и мı́рское бл҃готворéнїе и злочинéнїе видѧ́ще и творѧ́тъ зáповѣди и поꙋчéнїе, и сладко и глáсно пѣ́нїе, и всѧ хвалéбнаѧ. сїи сꙋ́тъ а҆рхагг҃ли, и҆же над а҆гг҃ли, всѧ́ко житїе смѣрѧ́ютъ нб҃ное и зéмное, и а҆гг҃ли ѧ҆́же сꙋ́тъ над врéмени и лѣ́ты, и а҆гг҃лы ѧ҆́же над рѣкáми и мóрем, и и҆же сꙋ́тъ над плóды зéмнимы, и а҆гг҃лы над всѧ́кꙋ трáвꙋ, всѣ́мъ пи́щꙋ дающи всемꙋ̀ живóтномꙋ, и а҆гг҃лы и҆же всѧ̀ дш҃а чл҃чкїѧ пишꙋт и всѧ̀ дѣлà и҆хъ и житїѧ их пред лицем Гд҃нымъ. посрéдѣ их з҃ Финúзи и з҃ херꙋкым и з҃ шестокры́лних, є҆ди́нъ глáсъ сꙋ́ще, поюще є҆диноглáсно, и нѣ́сть мóщно и҆сповѣдáти пѣ́нїѧ и҆хъ. и рáдꙋютсѧ по [?] ѿ Гд҃ѣ поднóжїю є҆мꙋ.

Ѿ сéлѣ взѧ́ша Е҆нóха въ з҃ нб҃о. Слóво д҃і. И воздвигóсга мѧ ѿтꙋдꙋ мꙋ́жїе ѡ҆ны на з҃ нб҃о. и вúдѣх тꙋ свѣ́тъ велúкъ ѕѣ́ло, и вóи ѡ҆гненни велúких а҆рхагг҃лъ, безплóтных силъ, и гд҃тва, начáла, и влáсти, херꙋвúми, и серафимы, пр҃тли и многоѡ҆чúтїи, д҃ полъковъ, свѣтлостоѧ́нїѧ Іѡанит̾ское, и ꙋ҆боѧ́хсѧ, и вострепетах стрáхом велúкимъ. и поѧ́ша мѧ мꙋ́жїе ѡ҆ны, и ведóша мѧ̀ въ слѣ́дъ их и гл҃ша ко мнѣ: дерзáй Е҆нóше, не бóйсѧ! И показáша Гд҃а издалéче, сѣдѧ́щаго на пр҃тлѣ своéм превисóцѣ. что ꙋ҆бо е҆́стъ занѐ Гд҃ь тꙋ̀ пребывáетъ на і҃-мъ нб҃си! на нб҃ѣ і҃-мъ е҆́стъ Бг҃ъ, є҆врéйским ѧ҆зиком Арабáтъ наречéтсѧ. и всѝ вóи нб҃ныи востꙋпиша, стоѧ́хꙋ на і҃ степени по чи́нꙋ и҆хъ и покланѧ́хꙋсѧ Гд҃ви и пáки востꙋпáхꙋ на мѣ́ста своѧ̀, в рáдости и весéлїи и въ свѣ́тѣ

безмѣрнем поюще пѣсни малими и кроткими гласы, а славни служаще ему.

О како зде ѡставиша Еноха аггли на конци з҃-го нбси, и ѿидоша ѿ него невидимо. Слово к҃. Не ѿступают стоаще пред лицем Гднимъ творяще волю его херувими и серафими ѡкрть прстла ѡбстояще, шестокрылатіи и многоѡчитіи и покрывают весь прстол его поюще тихим гласом пред лицем Гднимъ: стъ, стъ, стъ Гдь Блка Саваѡдъ! полни суть нбса и земля славы твоея. егда видѣх вся сія, рекоша ко мнѣ мужіе ѡны: Еноше, дозде намъ с тобою есть повеленно сопутишествовати. и ѿидоша ѿ мене мужіе ѡны, и ктому не видѣх их. и азъ ѡстах единъ на конци з҃-го нбси и убояхся, и падох на лици своемъ и рѣхъ в себѣ: увы мнѣ! что мя ѡбрѣте! И посла Гдь единаго ѿ славных своих архаггла Гавріила и рече ко мнѣ: дерзай Еноше, не бойся, востани пред лицем Гднимъ въ вѣки! востани, пойди со мною. и ѿвѣщахъ ко нему и рѣхъ во мнѣ: Гй мой, ѿступи дша моя ѿ мене ѿ страха и трепета! и возвахъ мужа ведущаго мя до мѣста сего: на тѣхъ упокахъ, и со тѣма иду пред лицем Гднимъ. и восхити мя Гавріилъ яко же листъ восхищаемъ вѣтромъ, и постави мя пред лицем Гднимъ. И видѣхъ и-е нбо, еже наречется еврейскимъ языкомъ Музалодъ, премѣнитель временемъ, сухоти и мокроти, дванадесятим ѕодіямъ, еже суть верху з҃-го нбси. и видѣхъ д҃-е нбо, еже по еврейску зовемъ Кухавым, идеже суть домове нбніи зодіямъ дванадесятимъ.

Въ і҃ нбси приведъ Еноха Михаилъ архагглъ пред лице Гдне. Слово ка҃. На десятомъ нбси Араводъ видѣх видѣніе лица Гдня, яко желѣзо разжжено въ ѡгни, и изнесенно, и искры пущающи и жжетъ. Тако азъ видѣхъ лице Гдне, но лице же Гне неисповѣдимо, чудно и преужасно, и велми престрашно. И кто есмъ азъ исповѣдати неизреченное существо Гдне, и лице его предивно, или исповѣдати ми елико много ученій его, и различнія гласи, превеликій и нерукотворенный прстлъ Гдни, и елико стоянія ѡкругъ его: херувими, и серафимскіи вои, и еже немолчна пѣнія ихъ, и красоты его непремѣнны, и неисповѣдимо величество славы его кто исповѣсть! Азъ же падохъ ницъ поклонихся Гдви. и Гдь усты своими рече ко мнѣ: дерзай Еноше не бойся, востани и стани пред лицем моимъ въ вѣки. И воздвиже мя Михаилъ архистратигъ, и приведе мя пред лице Гне; и рече Гдь слугамъ своимъ искушаяй и: да воступитъ Енохъ стояти пред лицем моим въ вѣки! и поклониша[ся] славны Гви и рекоша: да ѿступит Енохъ по глаголу твоему! и гла Гдь

Михаи́лꙋ: Пристꙋпи́ и совлецы́ Е́ноха с̕ зе́мних ры́зъ е́го́, и̂ пома́жи е̂го̀ ма́стїю бл҃го́ю мое́ю, и̂ ѡ̂блецы́ е́го́ къ ры́зи сла́вы мое́ѧ. И̂ тако сътвори́ Михаи́лъ, ꙗ̂ко же речѐ е̂мꙋ̀ Гдь. Помаза̀ мѧ и̂ ѡ̂блечѐ мѧ. и̂ видѣ́нїе ма́сла ѿнаго па́че свѣ́та вели́ка, и̂ ма́ст̕ е̂го̀ ꙗ̂ко роса̀ бл҃га́ѧ, и̂ во́нѧ е̂го̀ смі́рна ꙗ̂ко лꙋча̀ сл҃нчнаѧ лщꙋ́щесѧ. и̂ согладахсѧ сам, и̂ бы́хъ ꙗ̂ко е̂ди́нъ ѿ сла́вных е̂го̀. и̂ возва̀ Гь е̂ди́наго ѿ а̂рха́гг҃лъ своих и̂мене́мъ Пра́вꙋи́ла, и̂же вѣща̀ ско́рѣ мꙋ́дростїю па́че и̂нѣ́хъ а̂рха́гг҃лъ, и̂ написꙋ́ѧ всѧ̀ дѣла̀ Гдн҃ѧ. и̂ речѐ Гдь Правꙋи́лꙋ: изнеси книгы ѿ храни́лницъ мои́хъ, и̂ возми́ трость скорописа́нїѧ и̂ даждъ Е̂но́хови, і и̂скажи̂ е̂мꙋ̀ книгы и̂ѕа́щни, и̂ змирны, и̂з рꙋки̂ свое́ѧ.

Ѿ написа́нїи Е̂но́ховѣ, ка́ко написа̀ чꙋ́днаѧ своѧ хожденїѧ, и̂ видѣ́нїѧ нб҃наѧ, и̂ написа́лъ самъ т҃ѯ и̂ ѕ҃ книгъ. Сло́во к҃в. И̂ бѣ глаи́ ми всѧ̀ дѣла̀ нб҃си̂ и̂ земли̂ и̂ мо́рѧ, и̂ всѧ сті́хїѧ, и̂ прехожде́нїѧ и̂ ше́ствїѧ и̂хъ, и̂ громо́къ гры́мїнѣѧ их, сл҃нце и̂ лꙋнѣ и̂ ѕвѣ́зды ше́ствїѧ их, и̂змѣне́нїѧ ихъ, и̂ времена̀ и̂ лѣ́та, дни̂ и̂ ча́сы, и̂ въсхо́ды вѣ́тръны, и̂ а̂гг҃лкаѧ числа̀, и̂ пѣснехъ воѡ̂браже́нїе своѐ, и̂ вса́ка ве́щъ чл҃ч҃каѧ и̂ вса́къ ꙗ̂зы́къ пѣсне́й и̂ жи́тїѧ чл҃ча, и̂ за́повѣди и̂ оу̂че́нїѧ и̂ сладкогла́сна пѣ́нїѧ, и̂ всѧ е̂ли́ка подоба́етъ поꙋчи́тисѧ. И̂ и̂сповѣда̀ ми Правꙋи́лъ: всѧ е̂ли́ка ти и̂сповѣда́х, написа́хомъ. Сѣди̂ и̂ напиши̂ всѧ̀ дш҃а̀ чл҃ча, е̂ли́ко их не рожде́нно, и̂ мѣста̀ их оу̂гото́ванна до вѣ́ка. всѧ бо дш҃а оу̂гото́ванна сꙋ́тъ до вѣ́ка пре́жде въѡ̂браженїѧ земнаго. и̂ всѧ̀ сꙋгꙋ́бо л҃ дн҃ій и̂ л҃ но́щїй. и̂ и̂списахъ и̂звѣ́стно, и̂ написа́хъ т҃ѯѕ книгъ.

О̂ вели́ких та́йнахъ Бж҃їихъ е̂же ѿкры Бг҃ъ и̂ повѣда̀ Е̂но́хови, и̂ гл҃а с ни́м лице́мъ к лицꙋ̀. Сло́во к҃г. И̂ возва̀ мѧ Гдь, речѐ ми: Е̂но́ше, сѣды̀ ѿшꙋюю менѐ съ Гаврї́иломъ! и̂ поклони́хсѧ Гв҃и и̂ гл҃а̀ ко мнѣ Гдь: Е̂но́ше возлюбле́нне, е̂ли́ко ви́дишн, е̂ли́ка сꙋ́тъ стоѧ́ща совръше́на, а̂зъ же возвѣща́ю тебѣ̀ пре́жде да́же и̂спе́рва, е̂ли́ко же сътвори́хъ ѿ небы́тїѧ и̂ ѿ невиды́мих види́маѧ. Слы́ши Е̂но́ше, и̂ внима́й гл҃ы мо́ѧ сїѧ, ни а̂гг҃ломъ бо моим не возвѣсти́хъ та́йны мое́ѧ и̂ не и̂сповѣда́хъ и̂мъ воста́нїѧ их. ни моѐ безконе́чное цр҃тво, ни́же разꙋмѣ́ша творе́нїе моѐ. е̂же тебѣ̀ возвѣща́ю днес[ь]. Пре́жде бо не бы́ша види́маѧ всѧ̀, а̂зъ е̂ди́нъ прохожда́хъ въ невиды́мих ꙗ̂ко же сл҃нце ѿ восто́ка на за́падъ и̂ ѿ за́пада на восто́къ. но и̂ сл҃нце и̂матъ поко́й в̕ себѣ, а̂зъ же не ѡ̂брѣто́хъ поко́ѧ, зане всѧ̀ бѣ́хъ твору́й. и̂ оу̂мы́слихъ поста́вити ѡ̂снова́нїѧ и̂ сътвори́ти тва́ръ види́мꙋю.

Бг҃ъ ѡ̑повѣдаєтъ Єнóховн, кáко ѿ тмы преисподней сонїйдетъ вúдимоє и̑ невúдимоє. Слóво к҃д. Повелѣхъ со преисподнихъ, да снїйдетъ ѿ невидимыхъ видúмаꙗ и̑ снїйде Ꙗдоилъ превеликъ ѕѣло, и̑ смотрыхъ єгò. И̑ сè чрѣвеѣ имый свѣта великого. И̑ рекóхъ к немꙋ: раздрѣшися Ꙗдоилю, и̑ бꙋди видúмо ис тебѐ! И̑ раздрѣшися, и̑ изыйде свѣтъ превеликъ; и̑ а҃зъ же срéдъ свѣта велика, и̑ кáко носѧщꙋ сè свѣтъ ѿ свѣта; изыйде вѣкъ великъ, и̑ ꙗвлѧ всю твáръ, иже а҃зъ помыслихъ сътворити. и̑ видѣхъ ꙗко добрó. И̑ постáвихъ себѣ пр҃тлъ, и̑ сѧдóхъ на нéмъ, и̑ свѣтови глаголáхъ: Взыйди ты выш̓ше и̑ ѹтвердися превыш̓ше престóла, и̑ бꙋди ѡ̑снованїє вышнымъ. и̑ нѣсть превыше свѣта иного ничесò же. и̑ пáки восклонихся, возрѣхъ ѿ пр҃тла моєго.

Бг҃ъ вꙁивáєтъ ѿ преисподнихъ втóроє, да и̑зїйдетъ Ꙗрхасъ и̑ Тажисъ и̑ чéрменъ ѕѣло. Слóво к҃є. И̑ возвахъ вторицею [во] преисподнихъ, и̑ рѣхъ: да изїйдетъ Ꙗрхасъ твéрдъ, и̑ изыйде ѿ невидимаго твéрдъ. и̑ изїйде Ꙗрхасъ твéрдъ, и̑ Тажисъ, и̑ черменъ ѕѣло. и̑ рѣхъ: разверзися Ꙗрхасе, и̑ бꙋди ис тебе раждаємо! и̑ раздрѣшися, изыйде вѣкъ, тéмно превеликъ ѕѣло, носѧ твáръ дóлнихъ всѣхъ. и̑ видѣхъ ꙗко добрò и̑ рѣхъ к̓ немꙋ: снїйди ти долꙋ и̑ ѹтвердися и̑ бꙋди ѡ̑снованїє дóлнымъ! и̑ бысть и̑ снїйде і ѹтвердися, и̑ бысть ѡ̑снованїє нижнимъ, и̑ нѣсть под тмою иного ничесò же.

Ѡ̑ кáко Бг҃ъ ѡ̑сновáлъ вóдꙋ и̑ ѡ̑крꙋжилъ єй свѣтомъ и̑ создà на ней сéдмъ ѡ̑строковъ. Слóво к҃ѕ. И̑ повелѣхъ да вóзмꙋтсѧ ѿ свѣта и̑ тмы, и̑ рѣхъ: бꙋди толсто! и̑ бысть то свѣтомъ. и̑ тóє прострóхъ, и̑ бысть водà. и̑ прострóхъ верхꙋ т̓мы, ниже свѣта, и̑ тáко вóды ѹтвердихъ, сирѣчъ бéздни, и̑ ѡ̑сновáхъ свѣтомъ ѻкрꙋгъ воды, и̑ сътворихъ з҃ крꙋгъ внꙋтрьѹдꙋ, и̑ въѡбразихъ ꙗкѡ крыштáлъ, мóкро и̑ сꙋхо, сирѣчъ стклѧнно, видно лед, ѡ̑бхождéнїє водáмъ і инымъ стихїамъ, и̑ ѹказáхъ комꙋждо имъ пꙋть свóй, сéдмимъ ѕвѣздáмъ, каждо ихъ на своéмъ нб҃си, тáко да грѧдꙋт. и̑ видѣхъ ꙗко добрò. и̑ разлꙋчихъ мéждꙋ свѣтомъ и̑ мéждꙋ т̓мою, сирѣчъ посрéдѣ вóды сюдꙋ и̑ сюдꙋ. и̑ рекóхъ свѣтовы: да бꙋдетъ дн҃ь! и̑ тмѣ: да бꙋдетъ нóщъ! и̑ бысть вéчеръ, и̑ бысть ѹтро, дн҃ь первый.

Нед[ѣ]лѧ, в ню же Бг҃ъ показà Єнóхови всю мꙋдрость̓ свою і силꙋ презъ всѣхъ сéдмъ дни, кáко сътворы всѧ силы нб҃сныѧ и̑ зéмныѧ и̑ всѧческаѧ

движѹщаѧсѧ даже и до члка. И тако оутвердыхъ нбный крѹгъ, и да сѧ соберетъ вода долнѧа, иже под нбомъ, в собранїе єдино, и да соснетъ волненїе, и бысть тако. изъ волнъ сотворыхъ каменїе твердо и велико, и ѿ каменїа согрѹзихъ сѹхо. и нарекохъ сѹшѹ землю, и посредѣ землѣ нарекохъ пропасть сирѣчъ бездна. море собрахъ на єдиномъ мѣстѣ, и свѧзахъ игомъ, и рѣхъ мореви: се даю ти предѣлъ вѣченъ, и не проторгнешисѧ ѿ своихъ составъ. тако твердъ кодрѹзихъ и ѡсновахъ верхъ воды. Сей днь первозданнїй себѣ нарекохъ, тогда бысть вечеръ, и пакы оутро, и бысть днь вторїй.

Понеделокъ єстъ днь, Огненное єстество. І ко всѣмъ же коемъ нбнымъ ѡбразомъ ѡбразовахъ, єстесткомъ ѡгненнымъ, и возрѣ ѡко мое на тверды многъ, жестокъ камень, и ѡблистанїа ѡка моегѡ воспрїѧть молнїе єстество дикное, и ѡгнь въ водѣ и вода въ ѡгны и [ни] ѡного оугашаетъ, ни ѡно сего иссѹшаетъ. того ради молнїа слнчнаго свѣтлѣйшїа єстъ, и мѧкка вода твєрда камене жестокаго. и ѿ камене же оусѣкохъ ѡгнь великїй, и ѿ огнѧ сотворыхъ чины безъплотных вой десѧтъ агглъ, и ѡрѹжїа их ѡгненны, и ѡдежда ихъ пламень палѧщїй. и повелѣхъ да стоѧтъ коижде въ своемъ чинѹ.

Здѣ свєржєнъ бысть Сатанаилъ с высоты съ агелы своими. Єдинъ же ѿ чина архагглкаго ѿвращшесѧ съ чиномъ сѹщимъ под нимъ, и воспрїѧтъ мысль немощнѹю, да поставитъ престолъ свой съвыше ѡблакъ на[дъ] землею, да ровенъ бѹдетъ чинѹ моей силѣ. и ѿвергохъ єго с высоти со аггели єго. и бѣ лѣтаѧ по воздѹхѹ вынѹ верхѹ бездни. и съткорыхъ тако всѧ нбса, и бысть днь третїй.

Въвторокъ. В третїй днь повелѣхъ землй возрастити древа великаѧ и плодоноснаѧ, и горы, и сѣмѧ сѣемое, и насадихъ Рай, и затворыхъ и, и положихъ ѡрѹжникы пламенны агглы, и тако сътворыхъ ѡбновленїе. тогда бысть вечеръ, и бысть оутро днь четвертїй.

Среда. В четвертїй днь повелѣхъ, да бѹдетъ свѣтила великаѧ на крѹзѣхъ нбныхъ. На першомъ вишномъ крѹзѣ поставыхъ ѕвѣзды: Крѹно, а на второмъ Афродитъ, на третемъ Арисъ, на є-мъ Зеѵсъ, на ѕ-мъ Єрмисъ, на з же меншемъ Лѹна, и меншими ѕвѣздами оукрасих. А долним поставых Слнце на просвѣщенїе днѧ, а Лѹна и ѕвѣзды на просвѣщенїе нощи. Слнце да ходитъ по коемѹждо животнѹ, вї, и ѡбхожденїю мцъ. имена

их и животъ положихъ, грѣмѣнїа их и часотворенїа ихъ, како ѡбходитъ. Тогда бысть вечеръ, и бысть оутро днь патїи.

Четверъ. В' патїи днь повелѣхъ морю, да исплодитъ рыбы, и птица пернати многоразличїе, и вса гады ползащїа по землй, исходащей по земли четвероногъ, и парающей по воздуху, мужейскїи полъ и женскїи, и всаку дшу дишуще духъ животенъ. И бысть вечеръ, и бысть оутро день шестїи.

Патокъ. В' шестїи днь повелѣхъ мудрости моей сътворити чл҃ка ѿ седми съставъ: а҃. плоть его ѿ землѣ, в҃ кровъ его ѿ росы, г҃. очи его ѿ слнца, д҃. кости его ѿ камена, е҃. помыслъ его ѿ борзости агг҃лской и ѿ ѡблака, ѕ҃. жилы его и власы его ѿ травы земной, з҃. дша его ѿ дх҃а моего и вѣтра. и дахъ ему з҃ естїѵъ: слухъ ко плоти, возрѣнїе ѡчи, ѡбонанїе дшевное, осазанїе жили, вькушенїе кровъ, кости терпѣнїю, помыслу сладость. Помыслихъ хитрое слово сказаты, ѿ невидимаго же и видимаго естества создахъ чл҃ка, ѿ ѡбою его смрть и животъ и ѡбразъ. вѣсть слово ꙗко нѣкаа тваръ, ну (?) велицѣ и малу, и паки вомалѣ велику. и на землй постакыхъ его агг҃ла второго честна и велика и славна, и поставих его цр҃а на землй царствовати и имѣти мою мудрость, и не бѣ ему подобенъ ѿ землй ѿ сущихъ тварїи моих. И поставихъ ему има ѿ четерехъ составъ: ѿ востока, ѿ запада, ѿ юга, ѿ сѣвера. и поставихъ ему чтиры ѕвѣзды нарочити, и нарекохъ ему има Адам. и оуказахъ ему два пути: свѣтъ и тму. І рѣхъ ему: се добро, а се ѕло, да оувѣмъ, имать ли ко мнѣ любовь или ненавистъ, да ꙗвится в' родѣ его любащей ма. Азъ же выдѣхъ естїѵо его, ѡн же не видаше своего естїѵа. того ради не видѣнїе есть горе съгрѣшити ему. и рѣх: по согрѣшенїи [...] ноу развѣ смрть. и вложихъ ему сонъ и оуспе. и взахъ ѿ него ребро, и сотворыхъ ему жену, и женою да прїидет ему смрть. и взахъ послѣднее слово его, и нарекох ей има: мати сирѣчь Евва.

Бгъ предастъ Адаму рай и заповѣдь дасть ему зрѣти нбса ѿверста и да зрытъ аггелы поюще побѣдною пѣснь. Слово кз. Адамъ имат земную жизнь, и сътворых град в' едеме на востоцѣ, и да блюдетъ завѣтъ и хранит заповѣдь. сътворых ему нбса ѿвръста, да зрыт агг҃лы поюще побѣдную пѣснь, и свѣтъ безмрачный. и бѣ выну в' раи. и разумѣ дїаволъ ꙗко другїи мыръ сътворити хощу, зане все повинулоса естъ Адаму на землй, ѡбладати и цртвовати ими.

діаволъ е҃стъ долнѣйшихъ мѣстъ бѫдетъ бѣсъ, ꙗкоже бѣжай сътворй, сътворй с҃ нбсъ сотона. ꙗко бѣше емѹ и҃мѧ Сатанаилъ, тѣмса премѣнй ѿ а҃гглъ, есттво не премѣнй, мысль ꙗко ѹмъ прв҃ныхъ и грѣшныхъ. и разѹмѣ свое ѡсѫжденіе, и грѣхъ иже согрѣшй прежде. и того ради помысли на Адама, тацѣм ѡбразомъ внійде и прелстй Еѵвѹ, Адамѹ же не прикоснеса. но за невѣждествіе проклахъ, а еже прежде бл҃вых, тѣхъ не проклахъ, ни иніа твары, нѹ чл҃чкій злій плодъ, потомъ трѹды.

По согрѣшеніи Адама Бг҃ъ ѿсилаетъ в землю ѿ неаже взахъ та, но не хощет его погѹбити въ вѣкъ градѹщій. Слово кн. Рѣхъ емѹ: землѧ еси и в землю тожде пойдеши ѿ неаже взах та, и не погѹблю та, но посылаю та ѿкѹдѹ же взахъ та. Тогда могѹ и паки взати та въ второе мое пришествіе. и бл҃выхъ всю тваръ мою видимѹ и невидимѹю. И бысть пать часъ и полъ Адамъ в рай. и бл҃вых дн҃ь з҃, еже естъ сѫббота, вонже почй ѿ всѣхъ дѣлъ своихъ.

Показѹетъ Бг҃ъ Енохови вѣкъ свѣтѹ семѹ, бытіе з҃ лѣтъ, а ѡсмаа тисаща кончина естъ, ни лѣтъ, ни мц҃їй, ни дній. Слово кд. Ѡсмый же дн҃ь положихъ тожде дн҃ь ѡсмо, да бѫдетъ первозданный над дѣла моего, и да ѡбращѹтса въ ѡбразъ седьмой тысащи. ѡсмой тисащи да бѫдет в начало времѧ безчестіа, и безконечно: ни лѣты ни мц҃ы, ни недѣлѣ, ни дній, ни часы. И нн҃ѣ же Еноше. елика ти сказахъ, и елико разѹмѣлъ еси, и елико видѣлъ еси нб҃ныхъ, и елико видѣлъ еси на земли, и елико написах въ книгахъ премѫдростію моею, ѹхитрих всѧ сіа и сотворых ѿ вышна ѡснованіа до нижнаго и до конца, и нѣсть совѣтника ни наслѣдника моимъ твореніемъ. Азъ есмъ самовѣченъ и неѹкотворенъ, без премѣненіа. Мысль моѧ совѣтникъ мой естъ, мѫдрость моѧ і слово мое дѣла естъ, и ѡчи мой ѡгладаютъ на всѧ, ꙗко тѹ стоатъ, и трасѹтса страхомъ. Аще ли ѿвращѹ лице мое, то всѧ потребатса и положй ѹмъ свой Еноше, и знай гл҃ющаго ты, а ты возми книгы еже ты самъ написалъ. и даю ти Самѹила и Рагѹила, иже возведоша тѧ, книгы, и сонійди на землю и кажй сн҃омъ твоимъ елико гл҃ахъ тебѣ и елико видѣлъ еси ѿ нижнаго нб҃а до пр҃тола моего, и всѧ воинства. а҃зъ бо сътворихъ всѧ силы, и нѣсть противлающагоса мнѣ или непокараюащагоса мнѣ. вси бо покаражтса моемѹ единовластію, и работаютъ моей единой власти. даждъ имъ книгы рѫкописаніа твоего, и прочтѹтъ и познаютъ ма творца всѣмъ, и разѹмѣютъ ꙗко нѣсть иного Бг҃а развѣ мене. да раз-

дадꙋтъ книгы рꙋкописанїѧ твоего чада чадомъ і родъ родꙋ, ꙗзыки ꙗзыкомъ. и дамъ ти Єноше ходотаѧ моего, архїстратига Михаила, за рꙋкописанїѧ отцъ твоихъ Адама, Сида, Єноса, Каинана, Малелеила і Іреда отца твоего.

Богъ обличаетъ люди идолопоклонници, Содомскїи бладотворцы, и того ради наводит потопъ на нихъ. Слово л. Отвръгоша заповѣди моѧ и ꙗремъ мой, и восташа сѣмена пꙋстошнаѧ не боѧщенсѧ Бга, и не покланѧше[сѧ] мнѣ, но начаше кланѧтисѧ богомъ сꙋетнымъ, и отрынꙋша мое единство, и всю землю согрꙋзиша неправдамы и обидами и прелюбодѣиствы скверными, еже естъ дрꙋгъ со дрꙋгом, в заднии проход, и всѧкими иными ѕлобами нечистыми, иже мерзко естъ исповѣдати и того ради азъ наведꙋ потопъ на землю, и погꙋблю всѣхъ, и землѧ съкрꙋшитсѧ вcѧ во тимѣнїе велико.

Богъ оставлѧетъ единого чл҃ка прведна от племене Єнохова и со всѣмъ домомъ его, иже оугоди Бгꙋ по коли его. Слово ла. Се от сѣмени их въстанетъ инъ родъ, послѣжде мног, но от тѣхъ многи несыти бꙋдꙋт ѕѣло. возводѧи рода того, ꙗвлѧѧ имъ книгы рꙋкописанїѧ твоего, отцъ твоих, имже стражїе землѣ показовати имат, мꙋжем вѣрнымъ и оугодникомъ моимъ, иже имени моего въсѣе не признаваютъ, и тыи скажꙋтъ родꙋ иномꙋ, и оны прочетшей прославлѧтсѧ во послѣдокъ, нежели первѣе.

Повелѣ Бгъ Єноховы л днїи на землѝ жити, дати наꙋкꙋ сн҃омъ своимъ и дѣточадцемъ; по л днехъ пакы взѧтъ бысть на нбо. Слово лв. Нн҃ѣ Єноше даю ти рокъ л днїи сътворити в домꙋ твоемъ. и повѣдаи сн҃омъ твоимъ и всѣмъ домочадцемъ твоим. Вси от лица моего да слышат главное имъ тобою. да прочтꙋтъ и разꙋмѣютъ, ꙗко нѣсть иного Бга развѣ мене. и всегда да сохранѧтъ заповѣды моѧ, и начнꙋт книгы рꙋкописанїѧ твоего чести и внимати. И по л днех пошлю по тебе аггла моего, возмет тѧ от землѧ и от сн҃въ твоихъ ко мнѣ.

Здѣ Бгъ призываетъ аггла. Слово лг. И возва Гдь единаго от агглъ старѣишихъ, страшенъ и грозенъ, и постави его оу мене, видѣнїемъ бѣла ꙗко снѣгъ, а рꙋцѣ его ꙗко ледъ. видѣнїе имаща стꙋдень велика, и оустꙋди лица моего, зане не можахъ терпѣти страха Гнѧ, ꙗко же нѣсть мощно тръпѣти огнѧ пещнаго и зноѧ сл҃нчнаго и мраза воздꙋшнаго.

и҆ речѐ Гь҃ ко мнѣ̀: Е҆нѡ́ше, а҆́ще не ѿстѹди́тсѧ лице́ твоѐ здѐ, не мо́жетъ всѧ́къ человѣ́къ зрѣ́ти лица̀ твоегѡ.

І҆мѧ́ше надє́ждѹ Мадѹса́лъ, и҆ жда́ше ѻ҆тца̀ своего Е҆нѡ́ха ѹ҆ ѿдра є҆гѡ̀ дн҃ь и҆ но́щъ. Сло́во л҃д. І҆ речѐ Гдь мѹ̑жемъ тым, щѡ́ мѧ возвели́ пе́рше: да снїи́детъ Е҆нѡ́хъ на́ землю с ва́ми, и҆ пожди́те є҆гѡ̀ до ѹ҆реченнаго днѐ. и҆ поставиша мѧ но́щїю на ѿдрѣ моє́мъ. и҆ Медоса́лъ ча́юще пришѣ́ствїѧ моего, во дни́ и҆ в̾ нощи̑ стра́жа ѹ҆ ѿдра моего. и҆ ѹ҆жа́сенъ бы́сть, є҆гда̀ слыша̀ пришѣ́ствїе моѐ. и҆ рѣ́хъ є҆мѹ̀: да снїи́дѹтсѧ всѝ домоча́дци мои̑, да возгл҃ю и҆̀мъ всѧ̀.

Жа́лостное наказа́нїе Е҆нѡ́хово ко сн҃омъ свои́мъ, с плачє́мъ и҆ вели́кимъ жа́лемъ гл҃ѧ и҆м. Сло́во л҃е. Ѽ ча́да мои̑, любимицы мои̑, слы́шите наказа́нїе ѻ҆тца ва́шего. є҆ли́ко є҆́стъ по во́ли Гд҃ны, а҆́зъ пѹще́нъ є҆смь днѐ къ ва́мъ. є҆ли́ко є҆стъ и҆ бы́лѡ и҆ є҆ли́ко є҆стъ нн҃ѣ і є҆ли́ко бѹ́детъ до сѹ́днагѡ днѐ. не ѿ ѹ҆́стъ бо мои́хъ вѣща́ю ва́мъ днѐ, но ѿ ѹ҆́стъ Гн҃ь. Пѹстѝ бо мѧ к̾ ва́мъ Гдь, вы̀ ѹ҆бо слы́шите гл҃ы ѹ҆́стъ моих, тѹ́чна зда́нна ва́мъ чл҃ка. а҆́зъ ви́дѣцъ є҆́смъ лица̀ Гд҃на, ꙗ҆́ко желѣ́зо ѿ ѻ҆гнѧ̀ ражже́женное ѿнесе́нно и҆́скры спѹща́етъ и҆ жже́тъ, вы же ѹ҆зрите ѻ҆́чи мои̑ тѹ́чна зна́менїем ва́мъ чл҃ка. А҆́зъ ви́дѣхъ ѻ҆́чи Гд҃ни, ꙗ҆́ко лѹча̀ сл҃нчна свѣтѧ́щасѧ и҆ ѹ҆жаса́юще ѻ҆́чи человѣ́ча. вы же ча́да мои̑ ви́дите десни́цѹ помага́юща ва́мъ чл҃ка; а҆́зъ ви́дѣхъ десни́цѹ Гд҃ню помага́ющаго ми, и҆ и҆сполнѧ́ющѹ нб҃о. вы же ви́дите ѡ҆бѣ́тїе дѣла мо́ѧ подо́бна ва́шемѹ. а҆́зъ же ви́дѣхъ ѡ҆бѣ́тїе Гд҃не безмѣ́рное и҆ прикла́дно. є҆мѹ́же нѣ́сть конца̀. Вы ѹ҆бо слы́шите словеса̀ ѹ҆́стъ моих, ꙗ҆́ко а҆́зъ слы́шахъ гл҃ы Гд҃ни ꙗ҆́ко гро́мъ вели́къ непреста́нно мете́нїемъ ѡ҆́блакы. и҆ нн҃ѣ ча́да мо́ѧ слы́шите бесѣ́ди ѻ҆тца̀ зе́мнаго. ꙗ҆́ко грозно и҆ бѣ́дно є҆́сть ста́ти пред лицє́мъ цр҃ѧ зе́мнаго, ко́лми є҆с[тъ] па́че стра́шно и҆ бѣ́дно ста́ти пред лице́мъ цр҃ѧ нб҃наго, живы́мъ и҆ ме́ртвымъ ѡ҆бладателѧ и҆ нб҃ныхъ вѡ́й. кто̀ постоитъ безконе́чной ѻ҆́ноѧ бо́лезни?

Е҆нѡ́хъ наказѹ́етъ ча́да сво́ѧ всѧ и҆́стинно ѿ ѹ҆́стъ Гд҃нихъ, ка́ко ви́дѣ и҆ слыша̀ і и҆списа̀. Сло́во л҃ѕ. І нн҃ѣ ча́да мо́ѧ а҆́зъ всѧ̀ вѣ́мъ. ѻ҆во ѹ҆бо ѿ ѹ҆́ст Гд҃нихъ, ѻ҆во же ѻ҆́чи мои̑ ви́дѣстѣ; ѿ нача́ла и҆ до конца̀ а҆́зъ всѧ̀ вѣ́мъ, и҆ всѧ̀ написа́х во кни́гы нб҃са: и҆ конца̀ и҆́хъ и҆ и҆спо́лность их, и҆ всѧ вои́нства и҆ хожде́нїѧ и҆́хъ. а҆́зъ и҆змѣ́рихъ и҆ и҆списа́хъ ѕвѣ́зды, и҆ мно́го мно́жество безчисле́нно. кы́й чл҃къ ви́дѣ прекраще́нїѧ и҆́хъ и҆ вхо́ды их? ни̑ а҆́гг҃лы бо ви́дѧтъ числа̀

ихъ, азъ же имена всѣхъ написах і слнчный кругъ измѣрыхъ и лꙋча его измѣрыхъ, часы изчтохъ, исписахъ кромъ шествꙋема вся по земли, препитаѧ написахъ, и все сѣма сѣемо и несѣемо, иже раститъ землю, и вся садовїа и всякꙋ травꙋ и всякъ цвѣтъ и блгоуханїа их, и имена ихъ, и ѡблачна жилища, и состави ихъ, и крыла ихъ, ꙗко носѧтъ дождь и капля дождевнїа. и азъ изслѣдова[хъ] вся и написахъ пꙋть громнїи и молнїинъ, и показаша ми ключа и хранителѣ ихъ, и восходъ ихъ, имже ходятъ: въ мѣрꙋ ꙗзею испꙋщаетсѧ, да не тяжкою ꙗзею и ꙗростїю совержетъ ѡблаки гнѣвни, и погꙋбятъ все на земли. Азъ написахъ сокровища снѣжная, и хранилища голотна, і воздꙋхи стꙋденн, и соблюдох имъ временная ключадержца ихъ, наполняет имы ѡблакы. и не истощеваетъ сокровища ихъ. Написахъ бо вѣтрьны ложници, и соблюдохъ, и видѣхъ како ключарїе ихъ носятъ перевѣси и мѣрны: первое еже во[з]лагаютъ во превѣси, въ второй же мѣрѣ мѣрою испꙋщаетъ искꙋсно на всю землю, да не тяжкимъ дыханїемъ землю всколѣблетъ. премѣрых бо всю землю, горы вся и всй холми, поля, древеса, каменїе, рѣкы. вся сꙋща написахъ. высотꙋ ѿ землѣ до з нба, и долꙋ до ада преисподняго, и мѣсто сꙋдно, и ада превеликаго ѿвръста и плачꙋща. и видѣх како болятъ оужници, чающе сꙋда безмѣрнаго. і оуписахъ всѣхъ, сꙋдїею сꙋдими, и всякъ сꙋдъ ихъ, и вся дѣла ихъ.

О како восплакася Енохъ согрѣшенїа Адамова Слово лз. И видѣхъ вся ѿ вѣка прадѣды со Адамомъ и Евкою, и вздн8хъ и восплакахся, и рѣхъ ѡ погибели нечестїа их: оукы минѣ и моей немощи и моихъ прадѣдъ! и мыслихъ въ срдци моемъ и рѣхъ: блженъ члкъ иже ся не родилъ, или рождъся и не согрѣшитъ пред лицемъ Гднимъ, дабы не пришелъ въ мѣсто сїе, ни бы приносилъ ꙗрма мѣста сегѡ.

О како видѣлъ Енохъ ключарѣ и стражїе Адскихъ вратъ стоящее. Слово ли. Видѣхъ ключарѣ и стражїе вратъ Адовыхъ стоящее, ꙗко аспиди великїа, и лица ихъ ꙗко свѣщи потꙋхли, и ѡчи ихъ ѡгненны, и зꙋбы ихъ ѡстры. и видѣхъ вся дѣла Гдня, ꙗко права сꙋтъ, а дѣла человѣческая едина сꙋтъ. [права] а дрꙋгая ѕлая, и во дѣлѣхъ познаваются хꙋдоложницы.

Енохъ чадомъ своимъ показꙋетъ, како сꙋдбы Бжїя змѣрилъ і исписалъ. Слово лд. Азъ чада моя всяко дѣло и взяка мѣра и всякъ соудъ првднъ измѣрыхъ і исписахъ. ꙗко лѣто лѣта честнѣиша есть, тако члкъ члка

чтнѣйшїй єсть: ѡвы имѣнїѧ дѣла многа, ѡвы же мдрости дѣлѧ срдчнїѧ, ѡвы же разꙋма дѣлѧ нѣкоего, ѡвъ же хитрости дѣла, ѡвъ же молчанїѧ дѣлѧ ѹстнама, ѡвъ же чистоты рады, ѡвъ же крѣпости дѣлѧ, ѡвъ же блгоѡбразнѣ дѣлъ, ѡвъ же юности дѣлѧ, ѡвъ же ѡстроꙋма дѣлѧ, ѡвъ же телесным возоромъ, ѡвъ же многихъ чꙋвствомъ, да слышится всꙋдѣ. но никто же болїй єсть боѧщагося Бга: той славнѣйшїй бꙋдеть въ ѡнъ вѣкъ.

Єнохъ наꙋчаетъ сины своѧ, да не ꙋкараютъ лица члча мала і велика. Слово м. Гдь рꙋкама своима создавъ члка, въ подобїе лица своего мала і велика сотворы єго Гдь. кто ѹкараєтъ лице црѧ и гнꙋшается лица Гднѧ, презрѣ лицѣ Гдне; и гнѣвъ творѧй всѧкомꙋ члкꙋ без пакости, гнѣвъ великїй Гднь поженетъ єго. плюѧй на лицѣ члче ѹкоризненно, поженетъ єго на великомъ сꙋдѣ Гднѣ. Блженъ члкъ иже не ꙋправитъ срдца своего со злобою на кого члка и поможетъ ѡбидимомꙋ и сꙋдимомꙋ, и подиметъ сокрꙋшенного, и сотворит млть требꙋющомꙋ, занѐ в днь сꙋда великого (всѧка бо мѣра и всѧка бо ставила и всѧка превѣсила ѩко на кꙋпли, сирѣчь на мѣрилѣ повѣшенна, и на кꙋпли стоитъ) познаетъ мѣрꙋ свою, и мѣрою возметъ мздꙋ свою.

Бгъ показꙋетъ ѩко не хощетъ ѿ члкъ жертвъ ни сожженїй, но срдца чта і сокрꙋшенна. Слово мл. Іже аще ѹскорытъ сътворити прно пред лицемъ Гднимъ, прно то ѹскорытъ и Гдь сонисканїемъ дѣла єго, и не сотворитъ соудъ правъ. иже множитъ свѣтилникъ предъ лицемъ Гднымъ, ѹмножитъ Гдь хранилницꙋ єго въ црквїи вышнѧго. єгда требꙋетъ Гдь хлѣба, ли свѣщѣ, ли брака, лы инїѧ нѣкїѧ жертвы, то ничто же єсть; но требꙋетъ Бгъ срдца чта, и всѣмъ тым искꙋшаетъ срдце члкꙋ.

О како Цръ земнїй дары ѿ члкъ не прїемлетъ гнюснїѧ і нечтїѧ, то колми же паче Бгъ гнꙋшается даровъ нечистихъ, но со гнѣвомъ ѿсылаетъ і не прїемлетъ дары єго. Слово мв. Слышите людїе мой, и внемлите глы ѹстъ моихъ. аще земномꙋ царꙋ нѣкто принесетъ дары нѣкїѧ, любо мысли невѣрствїю имѣѧй въ срдци своем, и вѣдїй царъ не прогнѣваетъ ли сѧ на него и дары єго не вꙁѧтъ и въ ѡсꙋжденїе ѿдасть єго? или члкъ члкꙋ лестїю ѩзыкомъ творится добрѣ а срдцемъ ѕлѣ, то не розꙋмѣетъ ли срдца єго лꙋкавство, и самъ ѡсꙋждается. ѩко неправда єго всѣмъ ѩвѣ быстъ? да єгда послетъ Гдь свѣтъ великїй, в томъ бꙋдетъ сꙋдъ правымъ і неправимъ, и никто же тꙋ не ѹтайтъся.

Ѐнохъ наказ8етъ сн҃ы своѧ ѿ оу҆стъ Бж҃їихъ, и҆ подаетъ и҆мъ р8кописанїе книгы сеѧ. Слово м҃г. Нн҃ѣ же чада моѧ, положите мысль на срдцахъ вашихъ, вн8шите гл҃ы ѿц҃а вашего, е҆лико вамъ ѿ оу҆стъ Гд҃ныхъ е҆стъ. возмѣте книгы сїѧ р8кописанїѧ ѿц҃а вашего, и҆ почитайте и҆хъ. многи бо книгы соуть. и҆ в ныхъ познаете всѧ дѣла Гд҃нѧ, ѿ зачала твары е҆лико е҆стъ [и҆] б8детъ до кончины вѣка. но а҆ще б8дете р8кописанїе мое держати, не согрѣшите Гд҃ви. ꙗко нѣсть и҆ного развѣ Гд҃а ни на нб҃си ни на земли, ни въ преисподнихъ, ни во е҆диномъ ѡ҆снованїи. Гд҃ь поставилъ е҆стъ ѡ҆снованїѧ на безвѣстныхъ, и҆ протѧгн8лъ е҆стъ нб҃са видимыхъ и҆ невидимыхъ, и҆ землѧ на водахъ оу҆тверди, и҆ безчисленн8ю тварь сътвори. и҆ кто е҆стъ вод8 и҆ ѡ҆снованїе непостоꙗнныхъ и҆зчелъ, и҆ли персть земн8ю и҆ пѣсокъ морскїи, и҆ли каплѧ дождевнїѧ, и҆ли рос8 оу҆трънюю, и҆ли вѣтрънаѧ дыханїѧ? кто е҆стъ и҆сполни землю и҆ море і҆ нераздрѣшим8ю зим8? и҆ ѕвѣзды ѿ ѡ҆гнѧ оу҆скохъ и҆ оу҆красихъ нб҃о, поставилъ посредѣ и҆хъ.

О слн҃чномъ хожденїи по седмохъ кр8зѣхъ. Слово м҃д. Слн҃це да ходитъ по седмохъ кр8зѣхъ нб҃ныхъ, и҆же с8тъ поставленїе р҃пк пртлъ. да соходитъ малъ ден[ь], и҆ паки р҃нв да соходитъ на великїи дн҃ь, и҆ два пртла и҆же почиваетъ, возвращаюшесѧ само и҆ ѡ҆вамо, выше мц҃чкхъ пртлъ. ѿ мц҃а цивана ѿ з҃і дн҃ѧ соходитъ до мц҃а девана; ѿ з҃і Ѳевада де[?] соходитъ. и҆ тако ходитъ ко земли близъ; тогда землѧ веселитсѧ и҆ растетъ плодъ свой. е҆гда ли и҆сходитъ, тогда землѧ сѣт8етъ, а҆ древеса и҆ вси плоди не и҆маютъ прозѧбленїѧ. то всю мѣр8, и҆ добрымъ часомѣренїемъ, и҆ постави мѣр8 м8дростїю своею, видимаѧ всѧ сътвори, и҆ самъ невидимый сии. Сице вѣщаю вамъ чада моѧ, и҆ раздайте книгы чадамъ вашим въ всѧ рѡда ваша и҆ в ѧзыки: и҆же сомыслитъ, да боитсѧ Бг҃а и҆ да прїим8тъ ѧ҆, и҆ да возлюблѧтъ ю҆ паче всѧкаго брашна и҆ блг҃аѧ земленаѧ, и҆ прочтетъ ѧ҆ и҆ приложитсѧ и҆мъ. не раз8мѣвающеи Гд҃а, ни боѧщеисѧ Бг҃а не прїим8тсѧ, но ѿверг8тъсѧ, и҆ не прїим8тъ ѧ҆, страшенъ с8дъ ждетъ и҆хъ. Блж҃енъ чл҃къ и҆же понесетъ и҆го и҆хъ, и҆ притѧгнетъ ѧ҆, ꙗко ѿрѣшитсѧ въ день с8да великаго.

Ѐнохъ наоучаетъ сн҃ы своѧ не клѧтисѧ ни нб҃омъ ни землею, и҆ показ8етъ ѡ҆бѣтниц8 Бж҃їю е҆ще въ оу҆тробѣ матерной. Слово м҃е. А҆зъ клен8 сѧ вамъ чада моѧ, но не клен8сѧ ни е҆диною клѧтвою, ни нб҃омъ ни землею ни и҆ною тварїю, и҆же сотворы Бг҃ъ. рече Гд҃ь: нѣсть бо мнѣ

кла́твы, ни̇ непра́вды, но́ і̇́стинна. А̇́ще въ человѣ́цѣхъ нѣ́сть і̇́стинны, да̀ ся кленѹ́тъ сло́вомъ: є̇́й є̇́й, а̇́ще ли̇ — то ни̇ ни̇. а̇́зъ же кленѹ́ся вамъ є̇́й є̇́й, ѩ̇́ко пре́жде да́же не бы́сть чл҃вѣ́къ в̇ ложеснѣ̀ ма́терни, по є̇диномѹ мѣ́сто ѹ̇готова́нно є̇́сть въ покой дш҃и ѡ̇ной, и̇ мѣри́ло ѹ̇ставле́нно ко́лико хо́щетъ въ вѣ́цѣ семъ, да и̇скѹше́нъ бѹ́детъ к̇ немъ чл҃къ. є̇́й ча́да, не прельща́йтеся, та́мо бо пре́жде ѹ̇гото́влено є̇́сть мѣ́сто вся́кой дш҃и человѣ́честѣй.

Ѿ ка́ко никто̀ же мо́жетъ ѹ̇кры́тися рожде́нный на земли̇, ни дѣ́ло є̇гѡ̀ пота́итися, нѡ̀ кро́ткомъ бы́ти повелѣва́етъ, на́пасти и̇ досажде́нїя терпѣ́ти, в̇довицъ и̇ сирѡ́тъ не ѡ̇бидѣ́ти. Сло́во м҃ѕ. А̇́зъ дѣ́ло вся́кого чл҃ка в̇ писа́нїи положи́хъ, и̇ никто́ же мо́жетъ ѹ̇кры́тися рожде́нный на земли̇, ни дѣла̀ є̇гѡ̀ потаи́тися мо́гѹтъ; а̇́зъ вся̀ ви́ждѹ. Нн҃ѣ ѹ̇́бо ча́да моя̀ въ терпѣ́нїи и̇ кротости провожда́йте число̀ днїй ва́шихъ, да безконе́чный вѣ́къ наслѣ́дите. вся́ка ра́на и̇ вся́ка ѩ̇зва и̇ вся́ко сло́во ѕло̀ и̇ на́пасти терпѣ́те Гд҃а ра́ди. А̇́ще на́йдѹтъ на вы̀ возда́нїя ѕла̀, не ѿдава́йте ни ближнемѹ, ны врагѹ̀, зане̇ Гдь воздая́й бѹ́детъ вамъ ме́стникъ въ дн҃ь сѹ́да вели́каго, да не бѹ́детъ мсти́ти зде ѿ чл҃къ. кождо вас ѕла́то и̇ сре́бро да и̇стощи́тъ бра́та дѣла да прїймет сокро́вище по́лно въ ѡ̇́ный вѣ́къ. сироты и̇ в̇до́вы и̇ пришельца не ѡ̇скорбля́йте, да гнѣвъ Бж҃їй не на́йдетъ на васъ.

Є̇но́хъ наѹ̇ча́етъ своя̀ сн҃ы, да не скрыва́ютъ сокро́вищъ в̇ зе́млю, но повелѣва́етъ ми́лостыню дава́ти ни́щимъ. Сло́во м҃з. Простира́йте рѹ́кы ва́ша ни́щимъ проти́вѹ си́лѣ ва́шей, не сокрыва́йте сре́бро ва́ше въ зе́млю, помозѣ́те вѣ́рномѹ во скорбы, и̇ не ѡ̇бря́щетъ ва́съ ско́рбь въ кре́мя трѹ́да ва́шего. и̇ вся́ко и̇́го ско́рбное и̇ жесто́кое а̇́ще на́йдетъ на́ вы, Гд҃а ра́ди вся̀ терпѣ́те, и̇ та́ко ѡ̇бря́щете мздѹ̀ ва́шѹ въ дн҃ь сѹ́да. заѹ̇́тра и̇ полѹ́дне и̇ ве́черъ добро̀ є̇́стъ ходи́ти въ хра́мъ Гдн҃ь сла́вы ра́ды створи́теля ва́шего, поне́же сла́витъ є̇гѡ̀ вся́ко дыха́нїе, и̇ хва́лѹ возда́етъ вся́ка тва́ръ види́мая и̇ невиди́мая.

Бг҃ъ наѹча́етъ вѣ́рныхъ свои́хъ, ка́ко и̇мѹтъ хвали́ти і̇́мя є̇гѡ̀. Сло́во м҃и. Блж҃е́нъ чл҃къ и̇́же ѿверза́етъ ѹ̇ста̀ своя̀ на хва́лѹ Бг҃а Савашѳа и̇ похваля́етъ Гд҃а се́рдцемъ свои́мъ. прокля́тъ вся́къ чл҃къ и̇́же ѿверза́етъ ѹ̇ста̀ своя̀ на ѹ̇коре́нїе и̇ на клевета́нїе бли́жнягѡ, ѩ̇́ко то́й Бг҃а ѹ̇каря́етъ. Блж҃нъ и̇́же ѿверза́етъ ѹ̇ста̀ своя̀ бл҃веля Бг҃а. Прокля́тъ же є̇́же

Ѿверзаетъ оуста своѧ на клѧтвы и на хꙋлы: предъ лицемъ Гднымъ всѧ дни его. Блаженъ благословлѧй всѧ дѣла Гдна. Проклѧтъ оукарѧѧй творенїе Гдне. Блаженъ соглѧдаѧй воздвигнꙋти падшїѧ. Проклѧтъ глѧдаѧй и ревнꙋѧй потребити чꙋждее. Блаженъ хранѧй ѡснованїѧ ѿ начала ѿцъ своихъ оутвержденнаѧ. Проклѧтъ иже развращаетъ ꙋставы прадѣдъ своихъ. Блаженъ насаждаѧй миръ и любовь. Проклѧтъ разараѧй милꙋющи ближнихъ своихъ. Блаженъ иже глетъ ѧзыкомъ и сердцемъ смиреннымъ ко всѣмъ. Проклѧтъ глаай ѧзыкомъ миръ, а в срдцы нѣсть мира, но мечъ. Всѧ во сїѧ въ мирѣлѣхъ и въ книгахъ ѡбличагсѧ въ днь сꙋда великаго.

Да не речемъ: Ѿцъ нашъ пред Бгомъ есть, предстанетъ ѡн за насъ ко днь сꙋда. тамъ бо вѣмъ не можетъ помощи ѿцъ сынови, но ни сын ѿцꙋ. Слово мд. Нн҃ѣ оубо чада моѧ да не речете: ѿцъ нашъ естъ со Бгомъ, предстоитъ и молитсѧ ѡ грѣсѣхъ нашихъ. нѣсть бо тамо помощника ни единомꙋ члкꙋ сгрѣшившꙋ. Видите ѧко всѧ дѣла всѧкаго члка азъ написахъ прежде створенїѧ его, иже творитсѧ во всѣхъ члцѣхъ до вѣка, и никто же можетъ сказати или расказати рꙋкописанїѧ моего. Зане Гдь видитъ всѧ помышленїѧ члкꙋ, ѧко сꙋть сꙋетна, идеже лежатъ въ сокровищыхъ срдечныхъ. Нн҃ѣ оубо чада моѧ внꙋшите всѧ глы ѿца вашего, елико азъ глю вамъ, да не сожалитесѧ рекꙋше: ѿцъ нашъ почто не сказа намъ?

Енохъ наказꙋетъ снѡ своѧ, да подадꙋтъ книгы і инымъ. Слово н҃. Во времѧ ѡно.... сего неразꙋмїѧ да бꙋдетъ въ достоѧнїе покоѧ вашего. книгы иже азъ дахъ вамъ, подавайте ихъ всѣмъ хотѧщимъ и накажите ѧ, да оувидѧтъ дѣла Гдна превелико чꙋдна.

Сїе показꙋетъ Енохъ снѡмъ своимъ і сплачемъ глѧ имъ: чада моѧ, приближи ми сѧ часъ взыйти на нбо, се аггли предстоѧтъ мѝ. Слово н҃а. Чада моѧ, се оубо приближисѧ днь нарока моего и времѧ, предстоѧтъ бо и нꙋдатъ мѧ на ѿшествїе мое ѿ васъ агглы, иже хощꙋтъ итѝ со мною. ѡко ꙋбо стоѧтъ на земли ждꙋще реченного имъ. Азъ бо оутрѣ взыидꙋ на нбо, въ вышнїй Їерлимъ, во вѣчное мое достоѧнїе. сего ради заповѣдаю вамъ сътворити все благоволенїе предъ лицемъ Гднымъ.

Мефосаламъ проситъ оу ѿца благословенїѧ, да сотворитъ емꙋ ѧды брашна. Слово нв. Ѿвѣщавъ

Медосаламъ ѡ҃цꙋ своемꙋ Єнохꙋ рече: что ти є҃стъ годѣ ѡ҆чима своима ѡ҆ч҃е, да сотворю предъ лицемъ твоимъ и҆ да бл҃вныши храмы наша и҆ с҃ны своѧ, и҆ прославатсѧ людїе твои ѿ тебѣ, и҆ тако потомъ ѡ҆идешни, ꙗ҆коже гл҃а Гд҃ь. Ѿвѣща Єнохъ къ с҃нꙋ своемꙋ Медасаламꙋ рече: Слыши чадо, ѡ҆нелѣже помаза мѧ Гд҃ь мастїю славы своеѧ, брашно въ мнѣ, и҆ сладости земнїѧ не помѧнетъ д҃ша моѧ, ниже ми сѧ хощетъ земномꙋ что.

Повелѣ Єнохъ с҃нꙋ своемꙋ Медосаламꙋ призвати братїю свою всю. Слово н҃г Чадо мое Медасаламе, призовы братїю свою всю. и҆ всѧ домочадци ваши, і҆ старцѧ людскїѧ, да поглю к ним и҆ ѡ҆идꙋ, ꙗ҆ко предлежитъ ми. І҆ ѹ҆скоры Медосаламъ, и҆ призва братїю свою: Регима, Римана, Ѹ҆хана, Хермиѡна, Гайдада, и҆ всѧ старцѧ людскїѧ предъ лице ѡ҃ца своего Єноха и҆ бл҃ви и҆хъ, рече къ нимъ:

Поꙋченїе Єнохово къ сыномъ своимъ Слово н҃д. Послꙋшайте мене чада моѧ днес. въ дни ѡ҆ны, ꙗ҆кѡ снїйде Гд҃ь на землю ради Адама, и҆ посѣти всю твaръ свою, є҆же самъ сътвори. и҆ по сихъ всѣх сътвори Адама. и҆ призва Гь всѧ скоты земнїѧ и҆ всѧ гади, и҆ всѧ птицѧ парѧщїѧ по воздꙋхꙋ, и҆ приведе всѧ предъ лице ѡ҆ца нашего Адама, и҆ нарече Адамъ і҆мена всѣмъ живꙋщимъ на земли. и҆ постави є҆го Гд҃ь цр҃ѧ надъ всѣми, и҆ покоры є҆мꙋ всѧ под рꙋцѣ є҆го, і҆ ѿнѣми а҃, и҆ ѿглꙋши а҃ на повеленїе и҆ на повиновенїе и҆ въ послꙋшанїе ч҃лкꙋ тако же и҆ всѧкаго ч҃лка сотворы Гд҃ь господина всѧкомꙋ стѧжанїю своемꙋ. Гд҃ь же не сꙋдитъ ни є҆диной дꙋши скотꙋ ч҃лка рады, но дꙋша ч҃лча сꙋдитъ скотомъ и҆хъ въ вѣцѣ семъ, ѿсобно бѡ мѣсто ч҃лкомъ є҃стъ. ꙗ҆ко же є҃стъ всѧка д҃ша ч҃лча по числꙋ, тако скоты не погыбнꙋтъ, и҆ всѧ скотїѧ дꙋша, ꙗ҆же сътвори Гд҃ь, до сꙋдꙋ великаго ѿклеветꙋетъ ч҃лка, а҆ще и҆хъ ѕлѣ пасетъ.

Наѹ҆чаетъ Єнохъ с҃новъ всѣхъ, чего рады да не прикасаютсѧ говѧдомъ и҆стицанїѧ рады. Слово н҃е. І҆же безаконитъ дꙋша скотїѧ, безаконитъ свою д҃шꙋ. зане ч҃лкъ приводитъ ѿ чистыхъ скотъ творити требꙋ грѣха дѣлѧ, да и҆матъ и҆сцѣленїе дꙋши своей а а҆ще приносѧтъ на жертвꙋ ѿ чистихъ скотъ и҆ птицъ, и҆сцѣленїе ч҃лкꙋ є҃стъ, и҆сцѣлѧетъ свою д҃шꙋ. все же вамъ дано є҆стъ во брашно. свѧзꙋйте по чотыри ногы.. то є҃стъ и҆сцѣленїе, добро творытъ, и҆сцѣлѧетъ свою д҃шꙋ. а҆ и҆же ѹ҆мерщвлѧетъ скота безъ ѧзвы, ѹ҆мерщвлѧетъ свою д҃шꙋ и҆ безаконытъ свою плоть. и҆ дѣлай пакость кꙋю любо всѧкомꙋ скотꙋ в тайнѣ, злый законъ є҃стъ и҆ беззаконитъ свою д҃шꙋ.

дѣлай пакость дши чл҃чи, пакость сотворитъ дши своей, и нѣсть ему исцѣленіѧ плоты ни прощеніѧ в҆ вѣкы.

Како не подобаетъ оубыти чл҃ка ни ѡрѹжїемъ ни азыкомъ. Слово н҃s. Творѧй оубыйство дши чл҃чи оумерщвлѧетъ свою дш҃ѹ и ѹбываетъ свое тѣло, и нѣсть исцѣленіѧ емѹ въ вѣки. влагаѧй чл҃ка въ нѣкѹю сѣть самъ в҆ ню оувѧзнетъ, и нѣсть исцѣленіѧ емѹ въ вѣкы. влагаѧй чл҃ка въ нѣкїй сосѹдъ, не ѡскѹдѣе месть его на сѹдѣ велицѣмъ въ вѣки. крывотворѧй или словытъ ѕло въ всѧкой дши, правды не сотворитъ себѣ во вѣкы.

Енохъ наказѹетъ с҃ны своѧ хранитисѧ ѿ неправды и рѹцѣ простирати оубогимъ, часто ѿ своихъ трѹдовъ подаѧти имъ. Слово н҃з. Нн҃ѣ оубо чада моѧ, храните срдца ваша ѿ всѧкой неправды, еже ненавидитъ Гд҃ь. ꙗко же проситъ чл҃къ дѹши своей ѿ Бг҃а, тако да творитъ всѧкой дши живой, зане к вѣцѣ велицѣмъ. а҃зъ всѧ вѣмъ, ꙗкѡ многа хранителница сѹготованна сѹтъ чл҃комъ, добрымъ добраѧ, ѕлымъ же злаѧ безъ числа многа. Блж҃енъ иже въ бл҃гїѧ домы внийдѹтъ, въ злыхъ бо нѣсть покоѧ ни возвращеніѧ. Слышите чада моѧ малїи и велицїи Чл҃къ егда положытъ мыслъ бл҃гѹ в҆ срдци своемъ, принесетъ дары предъ лицемъ Гд҃нымъ ѿ трѹдовъ своихъ, и рѹцѣ его не сотворыта того, тогда ѿвратытъ Гд҃ь лице свое ѿ трѹда рѹкѹ его і нѣсть емѹ ѡбрѣсти трѹда рѹкѹ своею. Аще ли сътворыта рѹцѣ его, а срдце его поропщетъ непрестанен, срдца его поротаніе творытъ непрестанно, не иматъ ни единъ оуспѣхъ.

Ѿ како подобаетъ приносити даръ свой съ вѣрою, іже нѣсть покаѧнїѧ по смр҃ти. Слово н҃и. Блж҃енъ чл҃къ иже въ терпѣніи своемъ принесетъ даръ свой со вѣрою предъ лице Гд҃не, ꙗко той ѡбращетъ ѿданіе грѣховъ. Аще ли же прежде временемъ вратытъ гл҃ы своѧ, покаѧніѧ нѣсть емѹ. аще ли минетъ времѧ реченное[и] не бл҃говолитсѧ, не е҃стъ покаѧніѧ по смр҃ты. зане всѧко дѣло прежде времене, иже сътворытъ человѣкъ, все соблазнь е҃стъ предъ чл҃кы, а предъ Бг҃мъ грѣхъ е҃стъ.

Ѿ како не презирати нищихъ, но ровно имъ подавати, да не бѹдешъ пороптанъ предъ Бг҃омъ. Слово н҃д. Чл҃къ егда ѡблечетъ нагїѧ и алчнаѧ насытитъ, ѡбрѧщетъ ѿданіе ѿ Бг҃а. Аще ли поропщетъ срдце его, двое ѕло сътворытъ: себѣ погѹбленіе, и томѹ что дастъ. не бѹдетъ емѹ ѡбрѣтеніѧ воздаѧнїю противѹ томѹ, и пища его, да насы-

ти́тсѧ срдце е҆гѡ̀, и҆ли̇̀ ѿде́жда пло́ть е҆гѡ̀. презо́рство сътко́ритъ, то погꙋ́бꙑтъ все̇̀ терпе́ніе нищеты̀ своеа, и҆ не ѡ҆брѧ́щетъ бл҃годѣѧ́нїѧ возда́нїю за [не] ме́рзостенъ Гв҃и всѧ́къ чл҃къ презазросли́въ и҆ велерѣчи́въ, и҆ всѧ́ко сло́во лжи́во, и҆ непра́вдою є҆́стъ ѡ҆бло́женно и҆ ѡ҆стротою меча̀ смр҃тнаго посѣка́емо є҆́стъ и҆ в ѡ҆гнь вꙿъмѣта́емо, и҆ сгарѧ́етъ къ вѣ́къ.

Ѡ ка́ко взыва́етъ Гдь Е҆но́ха, лю́дїе же съвѣща́шасѧ и҆ти̇ цѣлова́ти е҆гѡ̀ на мѣ́стѣ рече́нномъ А҆хꙋзанѣ. Сло́во ꙁ҃. Внегда гл҃аше Е҆но́хъ словеса̀ сїѧ сн҃омъ свои́мъ, слꙑша́ша всѝ лю́дїе да́лнїи и҆ бли́жнїи, ꙗ҆́ко зове́тъ Гь Е҆но́ха. совѣща́шасѧ: и҆дѣ́мъ цѣлꙋ́емъ Е҆но́ха! и҆ сонїи̇до́шасѧ мꙋ́жїе ҂в҃. и҆ прїи̇до́ша на мѣ́сто А҆хꙋза́нь и҆дѣ́же бѧ́ше Е҆но́хъ и҆ сн҃ове е҆гѡ̀. и҆ прїи̇до́ша ста́рцы людстїи ве́съ со́нмъ. и҆ поклони́шасѧ, и҆ цѣлова́ше Е҆но́ха и҆ гл҃аше е҆мꙋ̀: Ѻ҆ч҃е на́шъ Е҆но́ше, бл҃венъ ты̀ бꙋ́ди Гв҃и црю вѣ́чномꙋ! и҆ нн҃ѣ бл҃вы сн҃ы своѧ̀ и҆ всѧ̀ лю́дꙑ, да просла́вимсѧ предъ лице́мъ твои́мъ днес, зане̇̀ ты̀ предъ лице́мъ Гднымъ просла́ви́шисѧ въ вѣ́кꙑ. ꙗ҆́ко тебе̇̀ и҆збра̀ Гдь па́че всѣ́хъ чл҃къ на земли̇̀, и҆ ѡ҆стави̇̀ тѧ написа́телѧ тва́ремъ свои́мъ видꙑ́мимъ и҆ невидꙑ́мимъ, и҆ ѿимꙑ́телѧ грѣхо́мъ чл҃чскꙑмъ, и҆ помо́щника домоча́дцемъ свои́мъ. И҆ ѿвѣща Е҆но́хъ лю́демъ свои́мъ всѣ́мъ гл҃ѧ:

Ѡ наказа́нїи Е҆но́ха сыно́въ свои́хъ. Сло́во ꙁ҃а. Слꙑ́шите ча́да моѧ̀, пре́жде да́же не бѣ̀ створе́нна всѧ̀ тва́ръ. Гдь сътворѝ всѧ видимаѧ и҆ невиди́маѧ. коли́ка времена̀ бꙑ́ша и҆ ми́мо и҆до́ша. разꙋмѣ́йте ꙗ҆́ко по тѣ́хъ всѣ́хъ созда̀ чл҃ка въ ѡ҆́бразъ сво́й по подо́бїю, и҆ вложѝ е҆мꙋ̀ ѻ҆́чи видѣ́ти и҆ ѹ҆́ша слꙑша́ти и҆ срдце помꙑшлѧ́ти, ра́зꙋмомъ совѣ́това́ти. и҆ зрѧ́ше Гдь всѧ̀ дѣла̀ чл҃ча, и҆ сътвори всю̀ тва́ръ е҆гѡ̀, и҆ раздѣли̇̀ времена́, ѿ вре́менъ ѹ҆стави лѣ́та, и҆ ѿ лѣ́тъ положѝ мцы, и҆ ѿ мцъ положѝ дн҃и, и҆ дні́й положѝ се́дмъ, и҆ въ тѣ́хъ положѝ ча́сы, размѣрѝ подро́бнꙋ, да чл҃къ размꙑшлѧ́етъ времена̀ и҆ да чте́тъ лѣ́та и҆ мцы и҆ ча́сы и҆ премене́нїе и҆ нача́ла и҆ конца̀, и҆ да чте́тъ свою̀ жи́знь, ѿ нача́ла и҆ до смр҃ты, и҆ помꙑшлѧ́етъ сво́й грѣ́хъ. и҆ да пи́шетъ свое̇̀ дѣ́ло ѕло́е и҆ до́брое. поне́же всѧ́ко дѣ́ло нѣ́сть ѹ҆тле́нно предъ Гдемъ. да зна́етъ всѧ́къ чл҃къ своѧ̀ дѣла, и҆ да не престꙋпа́етъ никогда̀ всѧ̀ за́повѣди е҆гѡ̀, и҆ рꙋкописа́нїе мое̇̀ да держи́тъ тве́рдо въ ро́дъ и҆ родъ. е҆гда̀ скончаетсѧ всѧ̀ тва́ръ види́маѧ и҆ невиди́маѧ, ꙗ҆́ко же сотворѝ Гдь, тогда̀ всѧ́къ чл҃къ и҆де́тъ на сꙋ́дъ вели́кїй, и҆ тогда̀ всѧ̀ времена̀ погꙑ́бнꙋтъ и҆ лѣ́та, и҆ к томꙋ̀ не бꙋ́детъ ни мцы, нѝ дні́, ни ча́сы, прилѣпи́тсѧ и҆ ктомꙋ̀ не почтꙋ́тсѧ наста́нетъ вѣ́къ е҆ди́нъ, и҆ всѝ пра́ведници и҆̀же ѹ҆бѣг-

нꙋтъ сѫда великого Гдна, прикѫпатсѧ къ вѣцѣ велицѣмъ, великій вѣкъ станетъ прѣдникомъ, и бꙋдꙋтъ вѣчне жити. и ктомꙋ не бꙋдетъ в ныхъ ни трꙋда, ни болезни, ни скорбы, ни чаанїа, ни нꙋжды, ны насилїа, ни нощи, ни тмы, но свѣтъ великий, и бꙋдетъ имъ стѣна великаѧ неразорꙋмаѧ, и рай свѣтлый, вса бо тлѣннаѧ прейдꙋтъ, и бꙋдетъ житїе вѣчное.

Оꙋчитъ Енохъ сны своѧ и всѧ старцѧ людскїѧ, како имꙋтъ съ страхомъ и трепетомъ ходити предъ Гдемъ і томꙋ единомꙋ слꙋжити, и не кланатис[ѧ] идоломъ, но Бгꙋ, иже сътвори нбо и землю и всѧкꙋ тварь, и вышображенїю его. Слово ӡк. Нн҃ѣ оубо чада моѧ сохраните дша ваша ѿ всѧкоѧ неправды, елико ненавидитъ Гь предъ лицемъ его ходите съ страхомъ и трепетомъ, и томꙋ единомꙋ слꙋжите. истинномꙋ Бгꙋ кланайтесѧ, не идоломъ безгласнымъ, но начертанїю его кланайтесѧ. и всѧко приношенїе праведное приносите предъ лицемъ Гднымъ, а неправедно ненавидитъ Гдь. всѧ бо видытъ Гдь, егда помыслитъ чл҃къ во срдцы свой. той розꙋмы совѣтꙋетъ. и всакъ помыслъ прсно естъ предъ Гдемъ, иже оутверды землю и всю тварь на ней постави. аще зрыте на нбо, тꙋ Гдь; аще помыслите глꙋбины морскїа и всю подземнꙋю, то тꙋтъ Гдь, зане Гдь сътворы всѧческаѧ. Члч҃ѣй же твары не покланайтесѧ, ѿставивши Гда всеѧ твари, понеже не скрыетсѧ всѧко дѣло предъ лицемъ Гднымъ. Ходите чада моѧ во долготерпенїи, в кротости, чести, въ ѿзлобленїи, въ скорьбы, въ вѣрѣ и правдѣ въ ѿбѣтованїи, в немощи, в порꙋганїи, в ранахъ, въ искꙋшенїахъ, в наготѣ, в лишенїи, любѧщеи дрꙋгъ дрꙋга, дондеже изыйдете ѿ болѣзненаго вѣка сего, да наслѣдници бꙋдете безконечнаго вѣка. Бл҃жени праведницы иже избѣгнꙋтъ сꙋда великагѡ, зане просвѣтатсѧ паче слнца седмерыцею, зане в семъ вѣцѣ седма часть ѿлꙋчена ѿ всѣхъ естъ, свѣтъ, тма, брашна, сладости, горести, раѧ, мꙋки, ѡгнѧ, мраза и инѣхъ всего положи въ писанїи, да чтете и разꙋмѣете.

Іспꙋсти Гь мракъ на землю и покры люди і Еноха, и взѧтъ бысть на вышшее нбо, и бысть свѣт. Слово ӡг. Внегда бысть бесѣдованїе Енохъ в людемъ, и Гдь испꙋсти мракъ на землю, и бысть тма. и покры мꙋжїе ѡны стоѧщыхъ и бесѣдꙋющихъ со Енохомъ, и взѧша его на вышшее нбо, идеже Гдь. и прїѧтъ его и постави его предъ лицемъ своимъ. и ѿстꙋпи тма ѿ землѣ, и бысть свѣтъ, и ви-

дѣша людїе и не разꙋмѣша како взятъ бысть Енохъ, и прославиша Бга. и обрѣтоша свитокъ, въ немже есть начертанїе: невидимъ Бгъ. и идоша вси въ домы своя.

Енохъ родися въ ѕ днь мца Цивана, жит же лѣтъ тзе. взятъ же бысть на нбо мца цивана а дня, и пробысть на нбси з днїй. писаше вся знаменїя сїя всея твари, яже сътвори Гдь и написа книгъ тзѕ. и предасть снꙋмъ своимъ, и пребысть на земли днїй л. и пакы взятъ бысть на нбо, мца Цивана во ѕ днь. въ той же днь и родися, и въ той часъ; якоже иматъ всякъ члкъ естство темно сего житїя, тако и зачатїе и рждство и преставленїе ѿ житїя сего. воньже часъ зачася, в той же и родися, в той же и преставися. Оускоры же Медасаламъ и братїя его, вси снове Еноховы. и создаша жрътовникъ на мѣстѣ реченномъ Ахꙋзаны, ѿкꙋдꙋ. и идеже взятъ бысть Енохъ на нбо и поꙗша вракїи говяда, и призвавше вси людїе и пожроша жертвꙋ предъ лицемъ Гднимъ. прїидоша вси людїе і старци людстїи, весь соймъ на веселїе, и принесоша дары снꙋмъ Еноховимъ, и сътвориша веселїе велїе радꙋющеся и веселящеся три дни, хвалящи Ба давшаго им таковое знаменїе презъ Еноха оугодника своего, и да подадятъ е снꙋмъ своим в родъ і родъ въ вѣки вѣкомъ. аминь.

Поміщений тут текст апокріфічної книги Еноха передрукований нами з книжки *А. Н. Попова*, Библіографическіе матеріалы, вып. II.—VII, Москва 1880, стор 89—139 (передрук із Чтеній Моск Общ. Исторіи и древностей) Попов відкрив сей текст у рукописній збірці о Генадія ігумена полтавського, писаній 1679 р. Є се одинокий доси звісний на Руси список сего знаменитого апокріфа і тілько в остатніх роках віднайдено другий старословянський список у Сербії, котрий, скілько знаємо, доси не був опублікований. До часу публікациї Попова звісні були з церковнословянських рукописів тілько невеличкі відривки сего апокріфа, напечатані Тіхонравовим (Памятники I, 19—20, 20—23), Пипіним (Пам. стар. р. лит. 15—16), Порфірьєвим (Апокр. сказ. о ветх л. и соб. по рук

солов. библіот. 107). Нема сумніву, що наш апокріф є переводом грецького тексту, давно затраченого, а звісного тільки по невеличким цітатам у візантийского хроніста Георгія Сінкелла і по натякам отців церкви Орігена, Клімента Александрійського, Тертуліана і др. та деяких пізнійших апокріфів, як „Завіти 12-ти патріархів" Ті фрагменти грецького тексту зібрані Фабріцієм в его виданю Codex Psevdepigraphus Veteris Testamenti. Hamburgi, 1722, стор. 160—223. Чи словяньский перевод передавав грецький текст вповні, чи в скороченю, сего не можемо сказати. Грецький текст був переводом з жидівського, також затраченого первовзору, зложеного в головній части ще перед різдвом Христовим, та мабуть часто перероблюваного. З того первовзору правдоподібно в перших віках християнства зроблений був з одного боку грецький переклад, з котрого пішов наш текст, а з другого боку сирійський чи арабський з котрого найдалі в VI в. по Хр. зроблений був етіопський переклад. Сей остатній відкрито в р. 1773 в Абісінії, а уперве видано Лорансом в р. 1823 в англійськім переводі. З пізнійших переводів згадаємо німецький Гофмана 1833., латинський Ґфререра 1840, французький Міня (Dictionnaire des Apocryphes t. I, 426 - 541), німецький Дільмана 1853, англійський Шодде 1882. Сей текст етіопський значно обширнійший і дуже відмінний від нашого. Резюме з него подав Порфірєв (Апокр. сказ. и ветхозав. лицахъ и событіяхъ, Казань 1872., стор. 198—231). Покажчик важнійших праць про сю книгу і перклад деяких відривків етіопського тексту гл. в книзі Dr. Otto Zöckler, Die Apokryphen des Alten Testaments nebst einem Anhang über die Pseudepigraphenliteratur. München 1891, ст. 426—437. Ми перепечатали текст Попова без змін що до річи і мови, а позволили собі тільки зазначити декуди очевидні по нашій думці пропуски в тексті, котрих поки що ми не можемо поповнити порівнюючи наш текст з яким небудь другим. Так само ми позмінювали значно інтерпункцію, бажаючи вчинити текст ясним, бо при хибній інтерпункції захованій Поповим після рукопису, він дуже часто зовсім темний. Букви надстрочні з малими виємками ми з тіпографського огляду позносили в текст; титли задержано, так само і великі букви заховано не всюди там, де вони є в тексті Попова, а ставлено консеквентно при іменах власних і назвах народів

VIII. Про Ноя і потопу сьвіта.

А. Крехівська Палея, стор. 107—112

Ѧ ѿ Ѧдама до Ноѧ ї род[о]въ ӥзыд[е]. ти же ꙋбо роды[1]) за престꙋпленїе ѿнꙋд[2]) соухꙋ пищю приймахꙋ, ни мѧс, ни вина, ни масла ꙋмѣюхꙋ оучинит[и][3]). Сємꙋ Ноеви[4]) повеле Бг҃ ѿ таковых прийматти пищю. бысть же всѣх лѣт Ламеховыхъ з҃ сот ӥ нг҃. Ноӥ ж[е] толкꙋется: славно ӥ[5]) словꙋть. Ноӥ род[и] г҃ сн҃ы: Сима, Хама, Ѧфета. быс[ть] же ѥмꙋ до потопа х҃ лѣт. при семь же ӥ потопъ быс[ть] на земли.

Й быс[ть] ѥгда начаше чл҃чї[6]) на земли[7]) быват[и] ӥ дщери родишас[ѧ] ӥмъ, видевше ж[е] сн҃ве бж҃ӥ дщери чл҃ческыѧ ӥ поѧша собѣ ѿ всѣх[8]) ѧж[е] ӥзбра. ӥ ѿ тѣх раждаахꙋсѧ Гиганти, сиреч[9]), за невъздержанїе племѧн[и][10]) сн҃въ Сифовых къ дщерем ӥщадию Каӥню; не бѧше велѣлъ Бг҃ смѣшатисѧ тѣмъ лꙋкавьства рад[и] племени Каӥна. ѿ тѣх ражахꙋсѧ[11]) волоти[12]). чл҃вци[13]) ѿ вѣка нарочит[и] быша. Сифа ради красні ӥ велици ӥ силни, Каӥна же рад[и] лꙋкавни ӥ несмысленѣ. ӥ реч[е] Гь҃ Бг҃: не ӥмает пребыти дх҃ъ моӥ къ чл҃вцѣхъ сих к вѣкы, зане соут плоть[14]) — боудꙋть ж[е] дн҃и ӥхъ[15]) р҃к

Оу҆множившимсѧ чл҃комъ на земли ӥ забывшим[16]) Бг҃а створшаго[17]) ӥ[18]) ӥ ӥсполнишас[ѧ] блꙋд[а] ӥ всѧкого скареда[19]) ӥ ꙋбиӥства ӥ зависти. ӥ[20]) бесчествовахꙋ ѡц҃ь своих, ӥ ѡц҃и гнꙋшахꙋсѧ чад своих. жены ѿметахꙋсѧ мꙋжеӥ, ӥ моужи не хранѧхꙋ свести женам. ꙋниӥ блѧдѧхꙋ на старыѧ, стариӥ ꙋнѧхꙋсѧ на ꙋныѧ. Тогда не ѥмлѧхꙋ[21]) дрꙋгъ дрꙋгꙋ вѣры, ни надѣѧхꙋсѧ на братьство[22]). възгл҃аше бо кождо мирнаѧ къ ближнемꙋ своѥмꙋ, а в себе помышлѧ[е]т браннаѧ[23]). зависть ӥ лесть жироваше в них, ӥ несытости[24]) держахꙋ, ӥ ӥсѧкнꙋ любовь их, ӥ ненависть ꙋмножишас[ѧ][25]) ӥ ꙋничижиша добродетель ӥ ӥзволиша лицемирїѧ, мержѧхꙋ[26]) имъ смиренїѧ ӥ почтиша възвышенїа. ӥ ӥсчезнꙋ ѿ них ӥстинна, а лжа покры землю, ӥ никтоже поминаше Бг҃а Темже ӥсполнишас[ѧ] злаа их, зане ѿметаем им[27]) бѣше Бг҃, но живахꙋ скотьскы.

Ной ж[е] чл҃къ быс[ть] праведен и смирен и свершен в род[ѣ] томъ, тотъ ѻбрете блгдть предъ Бгомъ и Боꙋ ꙋгоди. и реч[е] Бъ҃ Ноеви: сътвори ковчегъ ѿ древъ преки въ долготꙋ лакот т҃. а в ширинꙋ н҃. а възвыш л҃. и оконца[28]) сътворши в немъ, и посмолиши внꙋтрьꙋдꙋ и внеꙋдꙋ. делаемꙋ же ковчегꙋ за р҃. лѣт и поведа[а]ше Ной ꙗко быти потопꙋ и смеѧхꙋсѧ[29]) ємꙋ. єгда сдела Ной ковчегъ, реч[е] Гь Бъ҃ Ноеви: влези ты и жена твоꙗ и сн҃ве твои и жены сн҃въ твоихъ[30]). и введи к себѣ по двоемꙋ ѿ всехъ скотъ и ѿ всехъ птиць и ѿ всех гадъ. Да разꙋмееши[31]) ѡканне, како съвра Ной звери и птица нарицаꙗсѧ[32]) гады и всѧ пресмыкаемаѧ?[33]) єстество бо зверьское и птица не имаеть приближитис[ѧ] къ чл҃кꙋ лютости рад[и][34]) инии ж[е][35]) не приближать сѧ[36]) страха рад[и]. како[37]) можем свѣдѣтельство имети съ львы растными[38]) или выимъ ѡбразомъ ноєъ или слонъ вместитис[ѧ] и многъ народъ и прочии зверьскы и птица? Аще вѣси, ѡканне, повеж како та всѧ снид[о]шасѧ в ковчегъ, аще л[и] не веси, что льстишис[ѧ]? Быс[ть] бо въ днь той реч[е] Гь Ноеви: сътвори себѣ ковчегъ в долготꙋ лакот т҃. а в ширинꙋ н҃. а възвышь л҃. тогда бо быша Чюд[о]ве[39]) на земли, рекше волот[о]ве, тѣхъ ж[е] т҃. лакоть а иных ѕг҃. тѣхъ н҃. а иных полторе тысѧщи, тѣх л҃. иных д҃. Єгуптѧни бо лактемь сажень звахꙋ*).

Ной же слышавъ ѿ Га Ба и възрад[о]вашас[ѧ] дх҃мъ, зане препитанꙋ емꙋ быти с домомъ своимъ и[40]) прочии род[и] памѧтнꙋ ємꙋ быти. ꙗко ж[е] вы ти[41]) ѿ Адама первии рассеꙗвшасѧ погыбоша, нн҃ѣшнее же племѧ ѿ Ноꙗ нареч[е]т сѧ[42]). телесныꙗ же рад[и] любви печаловаше[43]), зане изъгибнет родъ єго[44]) и ѻ собрании ж[е] всего народ[а] скорбѧше. ѡ семь ꙋбо разꙋмет[и][45]), ꙗко въ о҃. и двꙋ ꙗзыкꙋ всѧ разно сꙋть, и нрави и ѡбыч[а]и. скорбѧше же Ноє. како зверет животнаа и птица?[46]) И реч[е] Гь Бъ҃ Ноеви: ꙋдари[47]) в било. имже повелено[48]) препитатис[ѧ] с тобою, ти сверꙋтсѧ[49]). и створи Ноє ꙗкож[е] заповѣда ємꙋ Гь Бъ҃.

(Ѿ потопе) Быс[ть] ꙋбо в шестьсотноє лѣт[о] живота Ноєва вниде Ной в ковчегъ и жена єго и три сн҃ве єго и жены сн҃въ єго. втораго мсца кз҃. и въстꙋпи Ной на ковчегъ и ꙋдари в било. слышавше ж[е] глас той и събрашас[ѧ] к немꙋ звериє и скоты и птица и гады и прочии народ ѿ четырехъ конець вселеныꙗ моужескъ полъ и женескъ. тѣхъ ꙋбо бе повелѣлъ Гь пре-

*) Тут пропускаємо 30 рядків, в котрих повторяє ся коротко те саме, що було сказано висше.

питати на плод[ех] земьскых[50]). и введе же ѧ Ной в ковчегъ[51]), и въ втвореных котцех затвори[52]), ѩкож[е] сказа ему Г҃ь. и ѩкож[е] внидоша вса, и затвори двери ковчегу и посмоли вънутрьуду, и ѧкїе[53]) разверзошас[ѧ] источници бездне[54]), и хлѧби н҃бсныѧ отверзошасѧ, и быс[ть] дождь на землı м҃. днїи и м҃. нощии. и умнож[и]ша[сѧ][55]) вода, и взатсѧ ковчегъ и вса ѩже в немь жива баху, и ношашес[ѧ] ковчѣгъ вѣрхъ воды. вода ж[е] покры вса горы высокыѧ. ѩж[е] бѣху под н҃бсемь и стоѩше вода ѩже над ними ѩко еı҃ лакотъ. и умре всѧка плот движущис[ѧ] по землı, птиць и скотъ и зверии, всѣх гадъ пресмыкающихсѧ по землı и всѧкъ ч҃лкъ и вса елико дыханїе животно имуть. и елико на суши умре, и потребисѧ всѧко движенїе[56]) еж[е] бе на лици всеѩ землı от ч҃лка и до скот[а] и гада и птиць н҃бсныхъ потребишас[ѧ] от землı. и оста Ной единъ и сущии с нимь в ковцезе. и вънесесѧ вода над землею р҃н. днеи. сед[е] же ковчегъ въ м҃сць з҃. въ к҃. м҃сца на горах Араратьскых. вода ж[е] оскудеваше отходѧще до ı҃-го м҃сца. въ аı҃ же м҃сць въ первыи м҃сца ѩвишасѧ вѣрхи горам. и быс[ть] по м҃. днехъ отверзе Ной оконце ковъчегу и посла вранъ видет[и], аще есть отступила вода.[57]) и шед вранъ не възвратис[ѧ]. дондеж[е] изыше вода от лица землı. Тем бо враном преобразова Г҃ь васъ окаяньныи[58]) жид[о]ве уподоблени врану. не Ноѩ ли съхрани от воды пот[оп]ныѧ? также и вас Б҃ъ съхрани от руки Фараон[а] и от морѧ Чермнаг[о], и вы ж[е] изменисте славу Б҃а въ образъ тельца. Ной препита врана в ковчеж[е], васъ же Г҃ь препита манною ходѧщих в пустыни. но ѩкоже вран забы препитанїа Ноева, тако и вы забысте б҃иа благодат[и], ѩкож[е] васъ же Г҃ь препита манною ходѧщих в пустыни. но ѩкоже вран забы препитанїа Ноева, тако и вы забысте б҃их благодат[и]. ѩкож[е] вранъ отвръжесѧ Ноѩ, также и вы отвръгосте С҃на б҃иѩ пред лицем Пилатовым. вранъ не възвращьсѧ отчи клевавше утопших;[59]) вы же избисте пророкъ проповдавши[х] пришествие С҃на б҃жиѩ и не обратисте с҃рдца своего[60]) къ Б҃оу. но ѩкож[е] вранъ черность образа своего имѣет, также и вы уподобише с[ѧ][61]) демону почернесте. но ѩкож[е] Ной проклѧ тогда вранъ и оттоле[62]) не пиеть воды авгус[та] м҃сца, тако и вы рекше: кровъ его на нас и на чадех н҃ших. знаменїе м҃сца марта приемлет[е][63]). Но просто рещи: и вѣси Б҃а боѩтсѧ, вы ж[е] пропенше Б҃а не покаѩсте [сѧ] от погибении своемь.

[1]) Кол. Ков. vac. [2]) Кол. Ков. vac. [3]) Кол. имахуть хучниаху; Ков. имахуть оучинити [4]) Кол. Ков. дод. пакы [5]) Кол. Ков. или [6]) Солов. ч҃лцы мнози [7]) Кол. vac.

8) Сол. дод. жены 9) Солов. дод. исполнни, иньші рукоп. дод. велоты 10) Кол. Ков. племѧ; Солов, племени 11) Кол. Ков. ражаються, Солов. начахоутьѧ 12) Кол. Ков. Солов. волотове 13) Солов. дод. быти 14) Кол. Ков. плоти 15) Кол. Ков. Солов дод. лѣтъ 16) Кол. Ков. закыша 17) Кол. дод. ѣ. Ков. дод. ихъ 18) Кол. Ков. во 19) Кол. Ков. скарѣдны 20) Кол. Ков. чада 21) Кол. Ков. имѧхоу 22) Кол. ѡ братьствѣ 23) Кол. Ков. ратьнаѧ 24) Кол. Ков. несытость 25) Кол. Ков. имъ оумножашеся 26) Кол. Ков. мерзѧхоуть 27) Кол. Ков. ими 28) Кол. Ков. котьци 29) Кол. Ков. посмѣхахоуть сѧ 30) Ков. снохи, Кол. сногы твоѧ 31) Кол. Ков. дод. ли ты 32) Кол Ков. пармины 33) Кол. Ков. пресмыканиѧ 34) Кол. лютостьма радьма 35) Кол. и Нои же 36) Кол. не приближи сѧ 37) Кол. Ков. дод. во 38) Кол. Ков. страшными 39) Кол. шюдове, Ков. щюдове 40) Кол. Ков. дод. въ 41) Кол. Ков во 42) Кол. Ков. наркцаються 43) Кол. vac. 44) Кол. Ков изгибнути родъ тому его 45) Кол. Ков. разоумѣи ты 46) Кол. Ков. ціле се речене vacat, а є тільки его конець, котрого нема у нас: и звѣри и гади и птица и прочии народи. 47) Кол. Ков. не скорби, но оудари 48) Кол. Ков. дод. будеть 49) Кол. Ков. після сего мають ще отсе речене: посмолик оуво ковчегъ внѣоудоу и внутрьоудоу и котьца (Ков. конца) створиши к немь. 50) Кол. Ков. Солов. на плоды земныѧ 51) Кол. Ков. дод. четверограньныи 52) Кол. Ков. дод. и 53) Кол. Ков. в сь днь 54) Кол. Ков. безднꙑ 55) Кол. Ков. оумножи же сѧ 56) Кол. Ков. все воздвижениѥ 57) Кол. Ков. оуступило воды 58) Кол. Ков. дод. треоканныи 59) Кол. Ков. потопъшихъ чл҃вкъ 60) Кол. Ков. дод. оканнаго 61) Кол. Ков. оуподобистеся 62) Кол. Ков. оттоуду 63) Кол. Ков. дод. оже гл҃гьсѧ куѫ (Ков. куа).

Палея Толковая, Москва 1892, стор. 100—105, стовпці 199—203, 206—210; И. Я. Порфирьевъ, Апокрифическія сказанія о ветхозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ по рукоп. Соловецкой библіотеки С.-Петербургъ 1877, стор. 107—108, відки й виписано повнеші варіанти.

Б. Із Слова Меѳодія Патарського.

Во четвертосотное же лѣто другїѧ тисѧчи восташа злокозненїи людїе, пронорливи же и беззаконны, полны всѧкаго беззаконїѧ, ѿ снѡвъ Каиновыхъ, чада Ламеха слѣпаго оубившаго Каина, имже дїаволъ преѡдолѣвъ, всѣми дѣли злокозними. Во пѧтсотное же (в҃) лѣто вторїѧ тисѧчи еще горше разгорѣша сѧ на блудъ чл҃вци. и бывша горше первагл, почали скотскы на сѧ вседати, жени на мужей. также и ѿ Каинова рода тїиж нечистїи скверни блуднїи начаша творити. Во седмсотное же лѣто вторїѧ тисѧчи Ꙗредова живота приложи лукавїй дїаволъ и принорливїй рать блуда, прелсти бо сн҃ы Сифови на дщери Каиновы, и впадоша сии Сифови в рокъ грѣховный. И разгнѣвасѧ на ныхъ Гдь Бгъ гнѣвомъ великим за злїи оучинкы ихъ, котрїми ѡсквернили землю беззаконїемъ своимъ. Жит же Ꙗредъ лѣтъ девѧтсотъ шестьдесѧт и девѧть и оумре. Ное же к пїющу днь и нощь ко Бгу ѿ беззаконїи чл҃честѣмъ, скончавшим же сѧ двомъ ти-

сѧчамъ[1]) посла Бгъ аггла своего ко Ноеви благовѣстити ему ѿ потопѣ, глѧ: хощу пустити потопъ на[2]) землю, зане же исполниша сѧ людїе беззаконїѧ. Глн людемъ, да покаютсѧ ѿ грѣсѣхъ своихъ, и ѿдамъ имъ гнѣва своего[3]). а ты начни робити[4]) ковчегъ, подобаетъ бо тобѣ внїйти во ковчегъ и женѣ твоей и снѡм твоимъ и женам сновъ твоихъ[5]). И нача робити ковчегъ, ꙗкоже велѧше ему аггелъ Гдньъ. Ис початку[7]) же ненавистник дїꙗволъ роду[8]) чоловѣчу[8]) прикоснувсѧ женѣ Ноевой и рече ей: испитай, где ходитъ мужъ твой?[9]) Ѡна же рече: крѣпок естъ мужъ мой[10]), не можешъ[11]) его испитати. и рече ко[8]) ней[8]) дїꙗволъ: естъ трава над рѣкою, вїетьсѧ ѿколо дерева, ты же взємши[12]) травы тоѧ цвѣту[13]) и ѹквась з мукою и тимъ напой его, и сповѣсть ты все. И снїйде Ной по ѿбычаю его з гори пищи ради. схождаше бо во третїй[14]) мцъ чрез все сѣмъ лѣтъ. Пришед же[15]) рече ко женѣ своей: даждъ[16]) ми квасу пити. ѡна же наполнивши[17]) чашу и дасть єму[18]). ѡнъ[8]) же[8]) испивъ[8]) рече ей:[19]) жено[8]), естъ ли еще, дай[8]) ми[8]. Испив же три чаши и возлѣзе[20]) ѹпочити[21]), ꙗко веселъ сотвори сѧ. ѡна же почала ласкавимы словеси мовити єму:[22]) Гдне[23]), повѣж ми, где ходишъ?[8]) ѡнъ же не повѣда ей. ѡна же начала болма дїꙗволимъ наѹченїємъ ласкати сѧ коло его лестивими словы[8]). ѡнъ же рече ей:[8]) что[8]) молвиши,[8]) жено![8]) Посла Бгъ аггла своего ко мнѣ и рече ми: хощетъ Бгъ потопъ пустити на землю[24]), и повелѣ ми ѹчиныти[25]) ковчегъ и внїйти в него мнѣ с тобою, и снѡмъ моимъ и женам ихъ.[26]) и се юже создахъ его седмую лѣтъ.[27]) И се рекъ иде на гору. и вшедъ и видѣ ковчегъ разоренъ ꙗко прахъ. И такъ раздравъ ризу свою глѧ: горе мнѣ! И посыпа голову перстїю[8]) плакасѧ Ной чтиридесѧт днїй[28]). И ꙗви сѧ єму аггелъ Гдньъ глѧ: азъ ти не рекохъ?[29]) по что исповѣда женѣ своей дѣло свое? того ради разсыпа Бгъ[30]) зданїѧ твоѧ. Ѧ нынѣ ѿдалъ ти Бгъ грѣховъ твоихъ[31]), и почны робити в горое. И показа єму древо не гниющее бле̑хтнонъ[32]), и рече єму: в сем древѣ созижди[33]). Ной же ѿблексѧ во власѧницу и не прилѣплѧѧ сѧ[34]) ко женѣ своей и[8]) главы[8]) своеѧ[8]) не[8]) чешаше[8]) и[35]) во тридцѧтое лѣто соверши[36]) ковчегъ во долготу триста лакотъ, а в широту[8]) пѧтдесѧть,[8]) а во высоту тридесѧт. Изшедъ[38] из гори велѧше людемъ каѧти сѧ[38]), ѿныже не послушаша словесъ его. И рекъ аггелъ Ноеви[39]): Внїйди[40]) ты во ковчегъ, и жена твоѧ и снове твои и[41]) жены сновъ твоихъ[41]). и поими со собою по двое всѧкаго животнаго и ѿ четвероногыхъ[42]) и ѿ гада и птицъ[43]).

Ной же рече́: како могȣ созвати ѿ всего живoтнаго? Аггл҃ъ же принесъ со нб҃си составъ, прямо ковчегȣ,[43] ѡнъ же сотвори тако, ꙗкоже сказалъ[45] ємȣ аггл҃ъ[46], сице же зваше всѣми ꙗзыки всѧко животное: пойдѣте ѿ всего животнаго по двое в ковчегъ, ис пȣстинѣ и со воздȣха! Дїавол же не хотяй добра чл҃вкȣ[46], но ѹвесь хотяй родъ чл҃чскїй погȣбыти[49], и прикоснȣ сѧ ко женѣ Ноєвой и рече єй: не ходи без моєго слова ѹ ковчегъ! Єгда же пойде[50] все животное в ковчегъ ко Ноєви, тогда повелѣ Бг҃ъ йти дождȣ со нб҃си прадȣхомȣ[51] без крапѣ[8], и в мори повелѣ тридцат[и] китомъ ѿити ѿ мѣстъ своихъ, залежахȣ бо[52] тридцат ѡконъ[53] морских. И пойде вода всѣми ѡкни морскїми[54] на землю, и быст тȣга велика и плачъ[55] во людехъ, и[56] превратися веселїе ихъ в рыданїе[56]. И тако без мл҃ти пожре вода всѣхъ бывших[57] на земли. и пойде вода на горы високїя. Тогда же не пойде жена Ноєва в ковчегъ по дїаволю наѹченїю[58], Ной же нача звати ю гл҃я:[59] пойди в' ковчегъ! Ѡна же не идѧше, но ждаше слова. єже рече[60] вѣсъ. Ной же рече: пойди, ѡкаянныце[61]. пойди[62] прелестинице ѡкаянная![63] Ѡна[64] же стоячи ждȣщи. Єгда же рече Ной: пойди дїаволе в ковчегъ[64], ... Идет же дождъ со[65] нб҃се[65] чтиридесят днїй, и быст вода над Аравитскимы горами пятнадцят сажен. И хотя дїаволъ[66] потопити ѹвесь родъ, претворив сѧ мышею[67] и началъ гризти дно ѹ ковчега. Ной же помл҃и сѧ Бг҃ȣ, и прихнȣлъ лютїй звѣръ, и выскочи из ноздрїй єго котъ и кошка, воскочивши ѹдавили тȣю мышъ, и не избыст сѧ дїаволе злохитрство[68]. Стояше вода на земли тринадцят мц҃ей. Тогда Ной нача питати. єжели[69] єсть сȣша? и пȣсти голȣба ис ковчега. голȣб же полѣтавъ много и прилетѣлъ, не знайшолъ землѣ. И посем пȣсти врана. вран же лѣтавъ и знайшол землю и не вернȣл сѧ ко Ноєви, Нойже проклял єго, ꙗко не послȣша повеленїя єго. а потом[70] пȣсти єще голȣба, голȣбъ же лѣтавъ ѹломи[71] сȣчецъ маслинний и принесъ[72] во ѹстѣхъ своихъ ко Ноєви в ковчегъ. Тогда Ной возрадовалсѧ и похвали Бг҃а гл҃я: Гд҃и Бж҃е мой, благодарȣ[8] тя,[8] ꙗко[8] сподобил мѧ єси видѣти землю свою! Гд҃и постави мя на земли своей! И повелѣ Бг҃ъ прегнати вѣтрȣ ковчега на гори Аравитскїя, идѣже созданъ быст. ꙗкоже ста ковчегъ на горах Аравитскихъ,[74] тогда Ной помл҃ися Бг҃ȣ, изыйде ис ковчега и сн҃ве єго и жени сн҃ов[75] єго, и спȣсти все животное ис ковчега на землю. а крилатое на воздȣх[76]. И нача жити Ной из дѣтми своими на земли[77]. Родиже ся ѹ Ноя

сн҃ъ и҆ нарече и҆мѧ є҆мꙋ Мꙋнтъ[78]). И расплодишасѧ сн҃ове Ноєви Симъ, Хамъ и҆ А҆фетъ[79]), и҆[8]) раздѣлиша себѣ землю, и҆[8]) ѩсѧ[8]) Симови восточнаѧ страна, а҆ Хамови полꙋденнаѧ страна, А҆фетꙋ западнꙋю странꙋ[81]), Мꙋнтꙋ же не даша части братїѧ, ѻ҆ц҃ъ же посла є҆го на полꙋнощнꙋю странꙋ земли. Жит же Ной лѣтъ ѿсмъ сотъ и҆ ᲂу҆мре[82]).

[1]) Від початку доси vac. [2]) хощꙋ потопити на [3]) и҆ ѡтдам гнѣвъ им [4]) здати [5]) и҆ снохам твоим [6]) и҆ вшед Ной на горꙋ а҆равитскꙋю [7]) и҆з начала же [8]) vac. [9]) дод. Нои [10]) дод. чл҃вкъ [11]) не могоу [12]) възми [13]) цвѣты [14]) въ і҃ мц҃ъ [15]) дод. Нои и҆з горы [16]) дам [17]) налїак'ши [18]) дод. и҆спити [19]) Нои [20]) възлю[е] [21]) почити [22]) въплашати его [23]) дод. мои [24]) потопити всю землю [25]) сътворити [26]) и҆ со сн҃ъми нашими и҆ снохами [27]) за з҃ лѣт. то рек и҆ ᲂу҆спе. на ᲂу҆трїѧ же вшед на горꙋ [28]) дод. и҆ м҃. нощїи [29]) не рѣх ли ти а҆зъ: не повѣж женѣ своей ни и҆номоу вѣмоу? и҆ нн҃ѣ почто [30]) ресыпасѧ [31]) грѣх твой: покайсѧ є҆моу. дас-ти [32]) клетрин [33]) съзиждеши ковчег и҆ в том словѣ [34]) не понѣволяшес[ѧ] [35]) но [36]) скон'ча [37]) дод. Н и [38]) дод. беззаконїи своих [39]) реч[е] а҆гг҃лъ Гн҃ъ ко Ною [40]) пойди [41]) и҆ снохы [42]) ѿ скот [43—43]) vac. [44]) Нои же [45]) повелѣ [46]) дод. Гн҃ъ [47—47]) vac. [48]) родоу чл҃ческаго [49]) нж хотѧ є҆го погоубити [50]) когда же в'нїйде [51]) прапраждно [52]) и҆ залечи [53]) ѿ конец [54]) и҆ пойде к'сѣми ѿ к.нци вода морскаѧ [55]) плач гоу'кїи [56—56]) vac. [57]) живоущих [58]) дїаволским наꙋченїемъ [59]) vac. [60]) рече єй [61]) ѡ҆каан'наа [62]) vac. [63]) vac. [64—64]) vac. [65]) vac. [66]) є҆гда же ѡ҆каан'ный дїавол хотѧ[й] [67]) въ мыш [68]) дїаволѧ злаа хитрост[ь] [69]) оуж[е]ли [70]) и҆ паки [71]) летѣв ѿ врѣте [72]) и҆ оуломив принесе [73]) пригнати вѣтром ков'чегъ [74]) тж ѡ҆сѧчет въ горѣ а҆равитстѣй [75]) и҆ снохы є҆го [76]) на въздꙋхи [77]) на своей земли [78]) Въ првое же лѣто р҃ и҆ г҃ лѣта родисѧ Ноювъ сн҃ъ и҆ нареч[е] и҆мѧ є҆мꙋ Мѫн'тъ [79]) дод. въ т҃ лѣт [80]) сн҃ве Ноєви [81]) западнаѧ страна [82]) и҆ престависѧ ко Бꙋ҃

В рукописі о. Теодора з Дубівця ст. 123—126 є подібний текст, троха коротший, з котрого й виписано повисші варіанти. Із надрукованих Тіхонравовим (Памятники отреченной русской литературы II, 213—281) чотирьох текстів слова Меѳодія Патарського тілько один, і то найпізнійший (із XVIII в.) має отсе оповіданє про потопу сьвіта. Воно майже зовсім сходить ся з нашим; негниюче дерево названо там „кленрикъ“, а уступ про те, як жінка Новва не хотїла йти до ковчега, оповідає ся там троха докладнійше, чим у нас: „стоѧ же Ной и нача звати женꙋ свою въ ковчегъ, она же не идѧше, но ожидаше дїавольскаго слова, еже ей рече бѣсъ: „Єгда ти речетъ мꙋжъ твой тако: „Поиди окаянниче дїаволе!“ тогда ты поиди въ ковчегъ. Ной же много зваше женꙋ свою въ ковчегъ, но последи съ ѩростїю рече ей: „Поиди окаянниче дїаволе!“ Тогда она поиде въ ковчегъ, а дїаволъ съ нею жъ въ пазꙋсѣ вниде въ ковчегъ“ (op. cit. 249—252). В старих редакціях, близших до грецького орігіналу, Мунт названий Монітоном. Те саме оповіданє є і в збірці Пипіна (Пам. стар. русской лит. III, 9—10); негнюче дерево назване тут „немотриклинъ“.

В. Крехівська Палея стор. 115—116, 119—120.

Быс[ть] ѹбо въ ѕ҃-сотное лѣт[о] а҃-е живот[а] Ноева первый днь перваго мсца исяче вода ѿ лица земли. Ѿкри Ной покровъ ковчегѹ иж[е] створи и вид[е] ıако исяче вода ѿ лица земли. въ мсць вторый въ кз҃ мсцѹ[1]) реч[е] Гь Бг Ноеви гла: изыди ис ковчега ты и жена твоıа и снве твои и жены снвъ твоихъ и вси звеpїе[2]) и гады и вся движющаася по земли изсед[и] с собою, да растете ся и плод[и]теся по земли. и изыде Ной и вси иж[е] с нимъ[3]) ис ковчега[4]). Ѿтоле[5]- начаша кораблѧ творит[и][5]). Реч[е] же Гь Бг:[6]) не приложю к томѹ ıпроклати землю. и блсви Бг Ноıа и сны его и реч[е] емѹ: растите ся и плодите ся и множ[и]теся и исполнит[е] землю и ѡбладайте[7]). и трепет вашь и страхъ[8]) да боудет на всеx скотеxъ и на всеx птицаx нбсныxъ и на всѣx движющиxъ с[я] по земли и на всеx рибаx морьскыx, и вся под рѹкы вамъ даx. и всякъ гадъ иже єсть живъ, да бѹ[де]ть въ снед ıако зелиє травноє. даxъ вам въ снед вся развее мяс и к кроки дша его не снесте. въздранѧет ѹбо вдка Гь кровоıадениıа, да быша дша не ıали. ıакож[е] бо члкѹ дша, також[е] и бесловесным кровъ. ѿ Адам[а] ѹбо и до Ноıа зелиє и жито ѹбо ıадяxѹ члвци, бес крови ж[е] ѹбо мяс ниѣ ıасти повеле Бг, ıако травѹ земнѹю:[9]) безкровна соуть зелїе. ибо вашю кровъ дшь вашиx изыщю ѿ рѹкы члческыıа, брат[а] єго, взыщю дшю члческоу за кровь его, да пролѣеть ся, ıако въ ѡбразъ бжий сътвориxъ[12]).

Бѣаxѹ[11]) же снве Ноєви исшедший ис ковчега. Сим, Хамъ, Афетъ. начать ж[е] Ной землю делат[и][12] и насад[и] виноградъ, и пивъ ѿ него и ѹпися, не бо искѹсна[13]) бе стрсть пьянства тогда. того рад[и] Ной не поxѹленъ быс[ть]. и ѡбнажи ся в домѹ своємь. Хамъ же ѹбо виде наготѹ ѿца своего, излеже вонь и повед[а] братїи. приємши[же] Симъ и Афетъ ризы и възложиста на ôбѣ рамѣ свои и идоста ѡпакы, ıако не видети[14]) наготы ôца своєго, и прикриста ôца своєго, и наготы ôца своєго не видеша. изътрезвився[я] Ной ѿ вина и разѹме, что сътвориша ємѹ снве єго, и реч[е]: блсвнъ Гь Бг Симовъ, Хамъвъ же род да боудет[15]) рабъ има. и да ѹпрастранит Бг Афета и да вселит ся в села Симова!

(Прорчество Ноєво). Разѹмеєши ли,[17]) что пророче блженый Ной, еж[е] вселити ся Афетѹ в села Симова? то[18]) бо ѹведе Ной, ıако Бѹ ѿ Симова колена род[и]тися, темже реч[е]: блсвнъ Гь Бг Симовъ. почто же реч[е] Афетѹ распространити ся?

вѣдаше[19]) бо Ной, ꙗко болшаа часть[20]) ѿ Афета изыдет. а еже рече: вселитса в села Симова: селомъ ꙋбо законъ наменаеть[21]), иже и быс[ть]. Афетово племѧ вниде в законъ и ꙋтвердишас[ѧ] в немь паче снвъ Симовъ[22]). снве бо Симови прияли паки[23]) преж[е] законъ ѿ Ба, но не ꙋвѣришас[ѧ] съ Бгмъ дха своег[о], ни изволиша ходит[и] в нем, ꙗкож[е] бжственый Двдъ гла. Хамово же племѧ раздели сѧ въ весь поганьскый ꙗзыкъ и прияша вѣрꙋ Бахмѣтовꙋ[24]), ꙗже ѡсквернии землю, иже Ной намени хлапи: хлапи бо быша вѣрою, иж[е] в жидовъскаго хлапа вѣроваша.

[1]) Кол. несше землѧ [2]) Кол. дод. и птицѣ же [3]) Кол. и придоша [4]) Кол. дод. в первыи днь мца і-го [5-5]) Кол. Ков. vac. [6]) Кол. по Бѣ дод. помышлю [7]) Кол. дод. ѥю [8]) Кол. дод. вашь [9]) Ков. ико бездꙋшьна и [10]) Кол. дод. чл҃вка [11]) Кол. Бахоуть [12]) Кол. тѧжарь земли быти [13]) Кол. неискоушена [14]) Кол. ѩко же бы има не видѣти [15]) Кол. Хамъ же да боудеть [16]) Кол. Ков. vac. [17]) Кол. Да не разоумѣеши [18]) Кол. Ков. тоу [19]) Ков. видѣ, Кол. вѣдѧ [20]) Ков. дод. ѩзыкъ [21]) Кол Ков. намѣнѧютьсѧ [22]) Ков. Кол. Симовыхъ [23]) Кол. бѣша [24]) Кол. Бахмичю, Кол. иже.

Палея Толковая, Москва 1892, стор. 108—114. стовпцї 215—216, 217—219, 225—227, відки й виписані повнєші варіанти.

IX. Від Ноя до Авраама.

А. Із слова Меѳодія Патарського стор. 19—22.

(Мунт і Неврот і перші війни). **По ѹмертвїи же Ноевѣ во пѧтсотное лѣто третой тисѧчи внꙋци Ноева родꙋ[1]) начаша здати собѣ столпъ глаголюще: аще сотворит Бгъ дрꙋгїй[2]) потопъ, то на столпъ сый вшедши живи[3]) будемъ[3]). тыижъ[4]) бꙋдовали[5]) столпъ чтиридесѧт[6]) лѣтъ, и сотвориша[7]) вишше ѡблак. Бгꙋ же не ѹгодно быс[ть] дѣло ихъ. егда же лѧгоша на нощъ[8]) на столпѣ, и быс[ть] рано восташа, хотѧтъ[9]) дѣлати, и почали мовит[и] розними[10]) ѧзики, роздѣли бо Бгъ ихъ на седмдесѧт и два ѧзики.[11]) и нападе на них страх и ѹжасъ, и поскочиша из столпа на землю, и падоша на седмдесѧт и двѣ страни[12]) землѧ, кождо ихъ своимъ родом. и ѿверзе Бгъ[13]) чтири вѣтри великїѧ, востокъ, запад, югъ, сѣверъ, и[11] всѧ двандцѧт вѣтра[14]), и резмета[15]) столпъ до земли.**

Сн҃ъ же Ноевъ Мꙋнтъ живѧше на полꙋнощной страни земли, и прїѧлъ дари многи ѿ Бга, и ѹмꙋдрисѧ[16]). и ѹстрой ѹмечнꙋю хитрост[ь] изѡбрѣте[17]). и к немꙋ пришедъ Невротъ законꙋ наѹчисѧ, како емꙋ[18]) црствовати людми. Неврот же,[19]) братъ Невроновъ, бѣ[20]) ѿ племене Симова, и той первое црствова[21]) на земли во Вавилонѣ велицѣмъ градѣ. и потом поставиша себѣ црѧ Хамови снве,[22]) емꙋже имѧ Неѡпїй.[23]) Во третꙋю же тисѧчꙋ пѧтсотъ сѣмдесѧт девѧтого[24]) цртва Невротова[25] посла Невротъ иже[26]) ѿ племени Іафетова мꙋжа, имѧ емꙋ Мридый, силный зѣло и хитрый[27]) по всемꙋ; иде на полꙋнощїе ко Мꙋнтꙋ снꙋ Ноевꙋ и сотвориша емꙋ градъ, и нарече имѧ емꙋ по своемꙋ имени Мꙋнтъ.[28]) и миръ[29]) велми быст[ь] во царство Мꙋнтово и Невротово.[30]) И еще[31]) при црствѣ сна Симова[32]) не бѣ миръ, но воевахꙋ дрꙋгъ на дрꙋга. написа же Мꙋнтъ ко[33]) Невротꙋ: царство Іафетово хощетъ ѿпꙋстити царство Іафетово.[34]) сїи бо быша первїи[35]) царѣ на земли и ѹкиндѣша[36]) ѿтолѣ[37]) члцы, и[38]) почали[38]) ставити собѣ царѣ[39]).

По цр҃ствїи же Невротовѣ во сѣмдесат[40]) четвертое лѣто коевати почали на[41]) себе[41]), и̂ побѣжденно быст[ь] е̂гипетское цр҃тво ѿ Неврота[42]) царѧ, и̂ прїѧто быст[ь] цр҃ство вавилонское ѿ племени Невротова даже до Хꙋжита[43]). Сей же женꙋ поѧв[44]) ѿ племени Хамова[45]), и̂ плѣни[46]) и̂ пожже всю землю западнꙋю[47]). и̂ во второе же лѣто царствіа Хороздїска сн҃а Роздїйна[48]) собрашасѧ сн҃ове Хамови и̂ пойдоша на восточнꙋю странꙋ битисѧ со цр҃мъ Хороздимомъ[49]). бѣ же к̂ нихъ войска[50]) триста и̂ двадцѧт тысѧчїй пѣшихъ с палицами точїю[51]). Слышав же Хороздїй пꙋстивъ войско свое на ных на слонехъ ѣздѧще[52]), и̂ избы всѧ[55]) и̂ не втѣкъ[56]) ни̂ е̂динъ ѿ ныхъ. и̂ к томꙋ не смѣли[57]) коевати сн҃ве Хамови. и̂ потомъ начаша царѣ коевати.

[1]) к҃і род [2]) в'торое [3]) и̂збоудем. За сим слїдуе отсе реченє: третїи же род не примѣсишас[ѧ] к' ним гл҃ѧ: а̂ще ли сътворит Гь҃ в'торое потопъ, бѫди волѧ е̂го. [4]) ѡ҃ниж[е] [5]) здаша [6]) б҃ [7]) оу̂стройша е̂го [8]) к' нощи [9]) vac. [10]) гл҃ати и̂нѣми [11]) на к҃і ѧзык [12]) пойдоша на к҃і стран [13]) vac. [14—14]) vac [15]) разори [16]) и̂ мд҃рость [17]) и̂ ѡ҃строномѣнноую хитрость и̂зьѡ҃брѣт[е] [18]) vac. [19]) дод. быс[ть] [20]) и̂ [21]) то быс[ть] цр҃ство [22]) дод. ѿ своих мѫжїи [23]) ѡ҃ний [24]) дод. въ лѣто ж[е] г҃-е [25]) Некронова [26]) vac. [27]) мѫжи сил'нїи и̂ моу̂дрый велми хитри [28]) Мѫнтов град [29]) мирнож[е] быс[ть] [30]) Некроново [31]) пакиж[е] [32]) Некронова [33]) vac. [34]) цр҃ство Іа̂фетово в'се ѿпоустити хощет и̂ цр҃ство Хамово [35]) два [36]) vac. [37]) дод. начаша [38]) vac. [39]) сѫбѣ цр҃ѧ [40]) р҃ [41]) vac. [42]) Некрона [43]) Хѫзита [44]) дод собѣ [45]) тут дод. поѧ̂ть женоу е̂го вноук собѣ и̂ соуди ю м҃трь женоу собѣ, и̂ роди е̂моу сн҃а Роздѣѧ. сїиж[е] събра силоу мнѡгоу ѡ҃коло себе и̂ прїиде на племѧ Хамово [46]) плѣнї ѧ [47]) всѧ землѧ западнѧѧ [48]) Роздѣе̂ва сн҃а Хороздина [49]) Роздѣем [50]) быс[ть] оу̂ них воѧ. [51]) vac. [52]) Слышав' [53]) и̂ неблежаше въ них д'ндеж[е] прїидоша [54—54]) и̂ пꙋсти воѧ своѧ на них на слонѣх [55]) и̂збиша их всѣх [56]) не избѣже [57]) не смѣаше.

Варіанти виписані з рукопису о. Теодора з Дубівця стор. 127—129. В текстах Слова Методія, напечатаних Тіхонравовим, находимо в оповіданю про отсї події ось які відміни: а) в текстї писанім в р. 1345 попом Филипом для болгарського царя Івана-Олександра Мунт називає ся **Монитонъ** або **Монитъ**; стовп вавилоньский будують синиНоеві вернувши ся зі сходу, в тім числї і Монит; сей остатній опісля знов вертає на схід і живе в краю, що називає ся сл҃нчнаа страна; там винаходить астрономію; від него Неврод навчає ся штуки царюваня і робить ся першим царем. Неврод є син Сифів а „кратъ Проꙋ“; він царює в Вавилонї, що збудований в 3790 роцї; тодїж і племена Хамові ставлять собі царя іменем Понтипа. Між Монитом і Невродом панує супокій, **междоу же сн҃къ Хамовѣхъ и̂ Невродовѣх не бѣше мира, нѫ дроугъ на на дроуга бѣорѫжалахѫсѧ. Въсписа же имъ епистолїѫ Неврод**

сице: вѣсте яко црство снѣв Іафетовѣхъ силно есть и велико и можетъ потрѣбити црство сновъ Хамовѣх, понеже и прѣже црствова на земли. В р. 470 Вавилоняни з Невродом побивають Єгиптян. и оукрѣпи ся црство Вавилѡнское сѣменю Невродовоу даже до Хозоумизедева явленія. По смерти Хозумизеда поятъ снъ его Йзднинъ матере своѧ въ женѫ и роди сна Іареда. Сей воюєся з Хамітами, а в другім році панованя его сина Хозроя 320 тисяч Хамітів з палицями ідуть на него. оуслышав же о них Хозрои оубоя ся и остави их дондеже приидошѫ Тигръ рѣкѫ, тоді посилає напроти них своє військо на слонах і побиває їх усїх до одного (Памятн. отреч. рус. лит. II., 214—215). б) В рукописі Моск. Сінодальної бібліот. XV в. (ч. 682) четвертий син Ноїв зве ся Моунтъ або Моунитъ і живе також у соняшнїй сторонї; про Неврода сказано те саме, що і в попереднім рки., та додано, що він началникъ быс[ть] столпотворенію. Загалом сей текст дуже близький до болгарського. Цар вавилоньський названий раз Хѹзимизевед, а раз Хозюмизед; син его Йздим женить ся зі своєю матїрю і має сина Йареда; сего син Хозрой також з разу боїть ся Хамітів, а потім побиває їх (op. cit. 228—230). в) В тульськім рки. XVIII в. син Ноїв зове ся Мунт; про стовпотворенє оповідається достоту так як в нашім рукописї, т. є. на підставі Палеї, з додатком уступу про Фалека, що не хотїв будувати стовпа і ставши правітцем Сирийців, задержав ту саму мову, котрою говорив Адам (се у нас далї розповідає ся про Євера, предка Євреїв). І тут переписчик із астрономії зробив „мѹдрость остроѹмнѹ"; Неврот тут не син Сифів, а „отъ племени Симова"; перший цар Хамітів зве ся Неонись. Оповіданє про спокій і початок війн і про лист Неврота перепутане: „зане отписа Мѹнтъ царство Невротово Яфетѹ и восхотѣ опѹстошити царство Хамово". Цар вавилоньський по Невротї зовеся Хузит; уступ про его сина, що оженив ся з матїрю, пропущений. Внук Хузита — Хоздрой, насамперед сам нападає на Хамітів, а в 2 роки опісля вони нападають на него з палицями. Хоздрой „небреже о нихъ. дондеже приидоша третѹю рѣкѹ", а тоді побиває їх своїм військом на слонах (op. cit. 252—532). г) В рки. XV—XVI в. Моск. Синод. бібл. ч. 591 син Ноїв зве ся Моунтъ; Неврот названий его братом а потім сином брата; перший цар Хамітів зве ся Ѡмпии. Мунт пише нарѣчие къ Невроротоу: црство Іафетово то хощет ѿпоустити црство Хамово; цар вавилоньський по Невротї зве ся Хоузитъ; внук его поя Исоудию мтрь свою женѣ и роди ємоу снъ Йрездию; сей нападає

на Хамітів, за що ті в другім році панованя єго сина Хоздрова нападають на Вавилон. Та слышав же Хоздрои и ѡсклави ся и невреже их, аж як перейшли третю ріку, пускає на них своє військо на слонах і побиває їх усїх до одного.

Б. Крехівська Палея стор. 120—122, 128.

[Євер і стовп Вавилонський] Симь же род[и] Арфаксада и быс[ть] всѣх лѣт Симовъ х҃в. Арфаксад роди Каинана; тои Каинан спїса ѡстроꙋмѣю[1]). и быс[ть] всѣх лѣт Арфаксадов[2]) т҃. и з҃. и з҃. Салаж[е] род[и] Авера. и быс[ть] всѣх лѣт Салинъ ф҃г. Іаверь же род[и] Фалека. при сем столпотворенїе быс[ть]. по потопе ꙋбо члком множащимьс[я] внꙋтрь на въстоцѣ, идеже се бе[2]) ковчегъ, тꙋ и расплодишас[я].

(О столпотворенїи и ѡ разоренїи языкъ). Въ днї же сїа ѡвръктоша поля[4]) на земли нарицаєми Сенаръ. един[а]го языка вси в кꙋпе сꙋще, помышлахꙋ глще дрꙋг къ дрꙋгꙋ: яко древле нас члкъ Бг потопом погꙋби, єгда паки изволится ємꙋ разгневат[и], потомъ[5]) погꙋбит[6]) и погибнем. и рѣша дрꙋгъ къ дрꙋгꙋ: прид[и]те съткорим плиньфы и испечемь[8]) ѡгнемь, да могꙋть я[9]) терпети ѿ[10]) воды[10]), и съзиждемъ столпъ до невеси, да ꙋбо потопа избывше[11]) спсемся. ѡполчишас[я] к Бꙋ на брань, близъ єго бывше, якоже єсме к кꙋпе вси. и начаше здати столпъ, и бѣ старшинина их и началний[12]) сꙋетномꙋ ихъ помыслоу именемь Неврет. и[13] по немь црстковa снъ єго Титъ; сїи бе ѿ колена Хамова[13]). Єверъ[14]) же єдинъ тогда[15]) не приложїся къ безоумию ихъ, но рече снце: аще бы члком Бг рѣклъ столпъ на нбо дѣлати, то повелел бы самъ Бг словом. якож[е] сътвори Бг нбо и землю, вся видимаа и невидимаа. быст[ть] же всѣх лѣт Аверовъ с҃ и м҃.[16]) Быс[ть][17] же Аверъ пятый[17]) по Нои. и наченшимъ здати столпъ безлѣпотнымъ помышленїем, и хотящимъ имъ на нбо възыти, и трꙋд начаше велик дѣлат[и]. зиждимꙋ же ꙋбо столпꙋ къ высоте, и ѿ силнаго вѣтра свержени бываєми, инниж[е] приближением[18]) слнца съжагаєми ѿ теплоты издыхахꙋ. но члколюбець и премдрстивъ[19]) Бг млсрдока ѡ нихъ а не разгневася, и створи смотренїе велиє[21]) и не остави их всꙋе делат[и] и трꙋжатис[ся] и престави а ѿ безкожныя мерзости. и быс[ть] ꙋбо делаємꙋ столпꙋ м҃ лѣт и не скѣршенъ быс[ть]. И синд[е] Гь видет[и] столпъ. и реч[е] Гдь: се род єдинъ и помыслъ их и языкъ єдин. и смеси Бг языкъ и раздели я на о҃в.[21]) языкъ.

Й єдин ꙗзыкъ Ѧдамовъ, ймже досюдꙋ[22]) глаꙋ, тотъ не ѿꙗтъ быс[ть] ѿ Фалека сна Ѧверова. зане бо Ѧверъ не приложи сѧ къ беззаконїю их, сего рад[и] того ꙗзыкъ не применисѧ темь.[23]) й ѿтоле Єврен прозвашас[ѧ]*). По разделенїи ꙋбо ꙗзык Гь вѣтромь великим раздрꙋши столпъ. й есть ѡстанок єго междї Ѧрꙋра[24]) й Вавилона на поли нарицаємем Сінарь. есть ѡстанокъ столпа в висотꙋ[25]) ,е. ц.[26]) лг. лакти. Тогда ꙋбо чл҃вци безꙋмно трꙋжахоу сѧ, хотѧщи взыти на нбо, да потопа йзбоудоуть й к Боу ополчат сѧ на брань. й не полꙋчиша своєго свѣтнаго[27]) помишленїа.

[1—1]) Кол. Ков. vac. [2]) Кол. Ков. тут мають: ф. й л. Каінанъ роди Салоу. й быс[ть] всѣхъ лѣтъ Каинановъ [3]) Кол. Ков. сѣде [4]) Ков. поле [5]) Ков. потопомъ [6]) Кол. дод. ны [7]) Кол. дод. вси [8]) Кол. дод. и [9]) Ков. водоу [10]) Кол. vac. [11]) Кол. дод. сїсємсѧ вси в немъ, й оуполчимъ сѧ к Боу на брань близь юго бывше [12]) Кол Ков. началникъ [13] [13]) Кол. vac. [14]) Кол. Ѧваръ [15]) Кол. vac. [16]) Кол. ф. [17—17]) Кол. vac. [18]) Ков. прежнимь [19]) Ков. прмꙋдрыи [20]) Кол. сътвори пак[и] строи велик [21]) на о н. на ждчинъ [18]) Кол. ꙗзык [22]) Ков. досадꙋ, Кол. досаждѣ [23]) Кол. тѣмже оубо [24]) Кол. Ков. Ѧсоура [25]) Кол. дод. и к широтꙋ [26]) Кол. ꙋ [27]) Кол. пꙋстаго.

Палея Толковая, стор. 114—115, 122, стовпці 228 - 230, 243—244. відки й виписані варіанти.

В. Крехівська Палея стор. 129.

(Серух і Нахор). Сеиж[е] Серꙋхъ[1]) начат первоє й кꙋмиры творит[и] в род[е] своем въ йма храбрых чл҃къ, дабы йма их не беспам[ѧ]тно был[о], но да[2]) быша взирающе на кꙋміръ чл҃вци й ѿного храбра бывша помѧноули. Тои ж[е] Серꙋхъ[1]) род[и] Нахора. й быс[ть] всѣх лѣт[3]) тл. Нахоръ же род[и] Фарꙋ. й быс[ть] всѣх лѣт Нахоровъ сн. Нахор ж[е] начать також[е] творити кꙋмири, ꙗкож[е] й оць єго Сероух. но потомꙋ[4]) дїавол ноужаше ꙗ[5]) велми прелстити род еврейскъ, да быша забыли блгдти бжїа й покланѧлис[ѧ] кꙋмиром, еж[е] й быс[ть]. Нахоръ ꙋбо не разꙋмѣ, ꙗко оць єго Сероух не[6]) бготворѧше[6]), но[6]), въ[7]) члвкъ мѣсто[8]), тѣмъ[9]) не разꙋмевъ ꙗко Бга чтѧше й покланѧшесѧ им. й продаꙗше кꙋмири в весь род еврейскый. також[е] й йноꙗзычници мимоходѧще кꙋповахꙋ, й забыкъше блгдть бжю покланѧхꙋ сѧ кꙋмиром. дїаволъ ж[е] радоваше сѧ, паки вшедше въ прелщеныꙗ чл҃кы.

*) Тут пропускаємо обширну палейну географію (стор. 122—128), котра належить хіба до історії географічних та етнографічних понять в середньовіковій Европі, та для нас не має значіня.

1) Кол. Сѫроух, Кол. Сѣжерꙋхъ 2) Кол. а 3) Кол. Ков. дод. Сѣроухокъ 4) Кол. Ков. ктомоу 5) Ков. Кол. vac. 6) Кол. Ков. vac. 7) Ков. Кол. во нмѧ доблестънꙑхъ 8) Кол. Ков. vac., додано: творѧше кѫмиры 9) Ков. Кол. се же Нахоръ.

Палея Полковая, стор. 123, стовп. 245—246, відки й виписані повисші варіанти.

В. Ковельська Палея, стор. 662—663.

(Арот і Марот). **Бг҃ посла съ нб҃се на землю два аг҃гела соудити, ꙗко да добре и право сꙋдат всѣм, имена же имь Ꙗроть и Марот. прїиде ж[е] нѣкаѧ жена прю имоущи, призва сих на ѡбѣд и представї им вино, еж[е] Бг҃ не питї им заповеда. онижь ꙋпившес[ѧ] возыскаша сїю въ безчестїе. ѡна ж[е] не сложившис[ѧ] им и взыйде на нб҃о и реч[е] Боу҃ ꙗже ѡ собѣ. Бг҃ же вид[ѣ] сїю и прꙋ ꙗж[е] ими слышавь, сътворї ю дн҃ьницꙋ на нб҃ѣ сїꙗющи посред[и] звѣздъ, аг҃глом же тѣм за тъ грѣх изволшим зде моучитис(ѧ), а не в҆ боуд[ꙋ]щїй вѣкъ, и҃ ѡбѣшени сѫт за нозе веригою желѣзною въ Вавилоньском ровѣ до сѫдного дн҃е.**

Оповідане се виймаємо із статї про Магомета, що часто стрічає ся по рукописних збірках. Статя вписана в ту саму книгу, в якій находить ся Ковельська Палея, являєть ся як виписка із Житія св. Теодора Едеського. Та поміщене в нїй оповідане про ангелів Арота і Марота взяте з грецького писателя, царя Івана Кантакузена, що скинений із царства зробив ся монахом і написав чотири промови против Магомета. Грецький текст тих промов надрукований у Міня (M i g n e, Patrologiae graecae cursus completus, t. 153 p. 628). Відки взяв Кантакузен се оповідане, котре він вкладає в уста Магометови, не звісно; Ґрінбаум догадує ся, що взяв єго з якогось коментария до Корана. В Коранї згадують ся справдї ангели Арот і Марот, але отсего оповіданя нема. Натомісць воно знаходить ся в однім із жидівських Мідрашів. Гаммер-Пурґшталь, Віндішман, Деляґард і другі ориенталїсти схиляють ся до того, щоб признати сему оповіданю перське жерело, гл. M. G r ü n b a u m, Beiträge zur vergleichenden Mythologie aus der Hagada (Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft t. XXXI, стор. 227—228).

X. Оповіданя про Авраама.

А. Крехівська Палея, стор. 129—136, 149.

(Книги ѿ Аврламе праѻ҃ци и̂ патриарсе). Фара роди Аврaа̂ма. и̂ начат Фара тож[е] дѣло творит[и], еже вид[ѣ] ѹ ѻ҃ца своего Нахора. и̂ покланѧше сѧ идолом и̂ жертвы пред нимӥ жрѧше и̂ юнцѧ и̂ все ѹгодїе дїа̂волѹ творѧше. еже видевъ Аврaам въ множѣ недомышленїи̂ быс[ть] и̂ глаше в себѣ: се б҃зи ѿ древа сѹще, и̂ми же прелщаеть с[ѧ] Фара ѻ҃ць мои̂, и бж҃ства[1]) не и̂мѹщи в себѣ, и̂ ѻ̂чи и̂мѣюще и̂ не видѧще, и̂ ѹша и̂мѹще и не слышаще, рѹцѣ имѹще и̂ не ѿсѧзающе, ноздри и̂мѹще [и] не ѻ̂обонѧюще,[2]) и̂ нѣс[ть] глас въ ѹстѣх их, тѣмь ж[е][3]) въ истинѹ ꙗ̂ко прелщается ѻ҃ць мои̂ Фара. сиж[е] помысливъ Аврaамъ въ дн҃ї стрегѹщю емѹ бог[и] ѻ҃ца Фары и̂ бог[и] Нахора деда[4]) е̂го. и̂[5]) и̂спытовахъ,[5]) кыи̂ есть б҃ъ сильныи̂ прилѹчаю̂ жребїа̂ моег[о].[6]) егда скончевах слѹжбы требы ѿ҃ца мое̂го Фары и̂ б҃омъ е̂го древѧным и̂ каменым, златымъ же и̂ сребрѧным, медѧным и̂ железным, вшед въ цр҃ковъ и̂хъ на слѹженїе̂, ѿбрѣтох б҃а Марѹмафѹ[8]) и̂менем ѿ камени и̂зваꙗ̂на падша ниць, и̂[7]) б҃а Нахина железнаго. и̂ бысть егда видѣх, ср҃дце ми сѧ смѧте, и̂ помышлях въ ѹмѣ своемь и помышлих (sic!) ѿбратити ег[о] на мѣсто свое̂ и не възмогох, понеже великъ бѣ. повѣдаж[е] ѿ҃цю свое̂мѹ и̂ пришедше тщахомь с[ѧ] его въздвигнѹти на мѣсто е̂го, и̂ ѿпад[е] глава емѹ. и̂ ꙗ̂кож[е] видѣ ѻ҃ць мои̂ и̂ повеле ми принести сечива. и̂ принесох, и̂ ѹсече дрѹгаго Марѹмафѹ ѿ дрѹгаго камени без главы и̂ ѿтеръгшюю̂ главѹ скрѹши.[8]) и̂ створи и̂нѣхъ е҃ б҃овъ и̂ дасть ꙗ̂ мнѣ продават[и] вне на поути градстемь. и̂ ѻ̂седла ѻ̂слѧ ѻ҃ца мое̂го и̂ и̂зыдох на гостинницю продати их. и̂ се кѹпци ѿ Фанданы сирьскыꙗ̂ грѧдѧхѹ съ велблѹды и̂дѹще въ Егѵпетъ коупити и̂ ѿтоудѹ коконилъ (?) ѿ Нила, и̂ въпросих ꙗ̂ и̂ повѣдаш[а] ми. и̂ ѹстрашивше а̂вїе ѿселъ мои̂ ѿ вельблоуд и̂ побѣж[е] и̂ сверже б҃ы и̂ съкрѹши с[ѧ][9]) трїе̂ ѿ них а̂ два ѿстаста. и̂ ꙗко видѣша Сѹрїꙗ̂не, ꙗко б҃ы и̂мѣх и̂ рѣкоша къ мнѣ: почто не повѣда нам, ꙗ̂ко б҃ы и̂мае̂ши, да быхом кѹпили преж[е]

скрꙋшенїа. но продай же намъ ѿставшаа б҃гы, й мы дад[н]м ти достойнꙋю цен[ꙋ]. й давше ми цѣнꙋ йскрꙋшеных б҃ъ на шставшихъ бз҃ѣхъ, йскрꙋшеныа ж[е] б҃гы ѡ ввергох в рѣкꙋ Гꙋръ,[10]) ѡже есть на мѣсте томъ. й погразоша й ктомꙋ не быс[ть] йхъ.

Й йдꙋщю ж[е] ми поутем размышлах въ ср҃дцї моемъ: что сие есть[11]) дѣѧнїе, еж[е] дѣлает ô҃ць мой? не паче ли той есть б҃гъ б҃гомъ его,[12]) ймь ж[е] и того йзкаѧнїемь й сторганїемь[13]) мꙋдрости его бываютъ? й паче бы лѣпо ймъ покланати с[ѧ] ô҃цю моемꙋ, ѡк[о] того дѣло бывлющим. что сий зде[14]) ô҃ца моего в делех своих? се Марꙋмафъ паде сѧ й не може въстати въ храмѣ своемь, ни азъ же единъ възмогох въздвигнꙋти его, дондеж[е] приде ô҃ць мой й въздвиго[хо]мъ ег[о]. й тако йзнемогъшимъ нама н[15]) ꙋроних[15]) ег[о] н[15]) ѿпаде глава емоу. й положи ег[о] на йномъ камыце дрꙋгаго б҃а,[16]) егож[е] йздела без главы.[17]) й прочих е҃. б҃гов съкрꙋшивхшихъ сѧ съ ôслати, иже ни сами себѣ помогꙋть[18]), йзбавити не възмогоша, ни ôслати зла сътворитї, зане ѩ съкрꙋши; тии[19]) скрꙋшенїа их [не] йзыдоша йз рекї.[20]) како ꙋбо възможет Мароумафа б҃ъ ѡц҃а моего дроугаго камени главꙋ ймыї й[21]) дроуг[а]го[21]) створенъ[21]) спасти ч҃лка ни[22]) ꙋслышати м҃лтвꙋ ч҃лвчю?[23]) Ї сице Аврамꙋ помышлѧющю й прийдох в домъ ѿц҃а своего й напойхъ ôслѧ й дахъ емꙋ ѩдь.[24]) и дахъ сребро в рꙋцѣ ô҃цꙋ своемꙋ Фарѣ. и ѩко виде мѧ, рад бысть й рече: бл҃гвнъ тыї Аврамѣ б҃гомъ моим, зане принесе цѣнꙋ б҃гомъ, ѩко не быс[ть] трꙋдъ мой тощь. й ѿвѣщавъ рѣкох емꙋ: слыши ѿч҃е Фара, бл҃гвни б҃зи тобою,[25]) ѩко ты б҃ъ темъ, понеж[е] ты тѣхъ сътвори [а[26]) не[26]) ѡне[26]) тобѣ[26]].*) ѩко бл҃внїе йхъ погибель есть й сила ихъ тоща, иже сами себѣ не помогоша, то тебѣ ли помогоуть йли й мнѣ[27]) бл҃вать? азъ тобѣ бл҃гъ бых въ вѣщи сей, зане смыслом моимъ принесох ти ценꙋ[28]) скроушеных б҃гъ. ôнь ж[е][29]) слышавъ разгневаша [мб разгнева сѧ] ѩростию на мѧ, ймь ж[е] гл҃хъ словеса жестокаа на б҃гї его. Ї азъ ж[е] ѩрости рад[и] ôц҃а моег[о][30]) йзыдох вонъ. таже възва мѧ й по малей рече ми створити брашно въ снед[ь].[31]) й быс[ть] сбирающю ми ратесы древѧныѧ й ôбретох в них б҃а мала, йже во ослони въ шюйци ми,[32]) й писано бѣѧше на челе емꙋ: б҃ъ Барисат. й быс[ть] ѩко ѿбрѣтох его й [не] ловѣдах[33]) ôц҃ю моемоу, ѩко б҃а древѧна Барисат[а] ôбретох в трескахъ. й складшю ми огнь сътворит[и] брашно ѿц҃ю моемꙋ й приставих Барисат[а][34]) воз гнещенїа шгнѧ гл҃ѧ емꙋ пресещенїемъ [мб. съ прещенїемъ]: Барисате,

---

*) Дописано на боці иньшою рукою.

блюд[и], да не ȣгаснет ѡ̂гнь, дондеже придȣ азъ! аще[35]) л[и][35]) ȣгаснет,[35]) то дми нань, да сѧ възгорит. и̂ възратившю [sic] м[и] сѧ ѡ̂брѣтохъ Варисата падша сѧ[36]) въ знакъ[36]) и̂ нозе бѣ ѡ̂бѣ о̂гнемь съж'женї люте. и̂ въсмѣꙗ̂в сѧ в собѣ и̂ рѣкох: по и̂стинѣ, Варисат[е], ȣмеє̂ши[37]) гнетити о̃гнь и̂ варити брашно! по мале же и весь Варисат сгорѣ и̂ быс[ть] попеломъ. и̂ принесох брашно ко о̂ц҃ю [да][38]) ꙗ̇сть, и̂ вино и̂ млеко и̂ питье, и̂ наслади сѧ и̂ бл҃ви Марȣмафа б҃а своє̂го. рекохь ж[е] к немȣ: ѡ̂ч҃е Фаро, не бл҃глаи̂ Марȣмафа б҃а своє̂г[о] ни похвали! хвали же паче Варисат[а] б҃а своег[о], зане ꙗ̂ко люба тебе въвѣрже сѧ въ о̂гнь на свареніє̂ пища твоє̂а̂. и̂ рече:[39]) да где есть нн҃ѣ? и рѣкох, ꙗко згорѣ въ о̀гни и̂ быс[ть] попелъ. и̂ рече: велика сила Варисатова и̂ створȣ и̂ного дн҃сь и завтра сътворит пищю мою̂. азъ же Аврамъ ꙗко слышах словеса о̂ц҃а моє̂го и̂ ѡскорбѣх въ ȣмѣ своє̂мь и̂ рекох: како ȣбо помощник о̂ц҃а моє̂го є̂сть зделаніє̂ и̂мъ твореніє тѣла? и̂ли[40]) ȣбо[40]) тело[40]) повинȣлъ[40]) боудет своє̂и̂ дш҃и и̂[41]) дш҃ю[41]) дх҃ови[42]) безȣмию̂ и̂ невежствȣ? и̂ рѣхъ: единою подлбает пострадат[и] зло, да вѣрȣ[43]) оумъ свой къ чс҃тотȣ и мысли своꙗ̂ ꙗвленӹ створȣ ѡ̂ц҃ю своє̂мȣ. и̂ рѣх ѡ̂ц҃ю моє̂мȣ: коє̂го похвалиши б҃а? безȣмьствȣє̂ши въ мысли своє̂и̂! се б҃зи брат[а] моє̂го[44]) Нахора стоѧ̂ща въ храмѣ чт҃нѣи̂ши соуть паче сих твоихъ. се бо Зоуххъ б҃ъ Нахора*) брат[а] моє̂го[44]) чт҃нѣи̂ши есть Марȣмад[а] б҃а твоє̂го, зане златым ȣчиненіємь[45]) ѿ чл҃къ ȣчиненъ есть и̂ створенъ есть. аще и̂зменит сѧ лѣтом,[46]) то паки потворить сѧ, а Марȣмафъ аще скрȣшить с[ѧ], то не и̂справить с[ѧ], зане камень есть. чтож[е] Навоу[47]) боу҃ надь дрȣземь бозӹ.[48]) и̂же стои̂ть съ Зȣхеє̂мь,[49]) ꙗко чс҃тнѣиши есть паче Варисат[а] б҃а, иж[е] есть ѿ древа дѣлан и̂ ѿ сребра кованъ, ꙗ̂ко и тъ ȣкраш[е]нъ есть на виденье чл҃комъ. Варисатъ же б҃ъ твой є̂ще сȣщю емȣ прежде и̂здел[а]ніа̂ и̂скореневанъ[49]) на земли великъ си и̂ дивенъ съвѣнимъ и̂ цвѣтъ и̂ похвала.[50]) посече[н] ж[е] и̂ сечивомъ и̂ твоєю̂ хитростью створенъ есть,[51]) и̂ се ȣже и̂сше и̂ погыбе и̂ тȣкота[52]) є̂го ѿ вӹсотӹ паде на землю и̂ ѿ велїчества приде в милость [мб. малость] и̂ позоръ лица. є̂го покры[58]) и въ потъкновени[54]) быс[ть], и̂ самъ изгорѣ ѡ̂гнѣмь и̂ быс[ть] о̂гнѣмь и̂ нѣс[ть] є̂го ȣже. и̂ гл҃еши, да сътворȣ дрȣгыи̂, иж[е] оутро сътворит ꙗ̂дь мою̂. и̂же и̂ самъ сгорѣ, [како[55]— может ꙗдь сотворити?[55]]*) И реч[е] ж[е]: всѧко[56]) ѡ̂гнь чс҃тнеиши є̂сть б҃ъ твоих зла-

---

*) Перечеркнено і иньшою рукою поправлено „Арона“.

**) Дописано на марґінесі иньшою рукою.

тыхъ и сребрѣныхъ и каменыхъ и древяныхъ, зане огнь изъжигает твои бгы, бзи же жжеми повинуют ся огию, огнь же ругаи ся им поядаеть ихъ. но ни того бгомъ нареку,[57]) зане покоренъ есть водамъ. чстнейши же его вод[ы] суть, яко wгневи одолевают и земли плод услажають. но и техъ бгомъ не нарекоу, яко вода под землею[58]) клонит ся, но паче чстнейшю землю нареку, яко wдолѣвають земному[59]) естьству. но ни тую бгомъ не нареку, яко и та слнцемь иссушаема и члкомъ на дѣло учинена есть. чстне[и]ши же земли слнце, яко лучами своими просвѣщаеть всю вселеную. но ни того богом не нареку[57]), зане нощи приспекши тмою помрачаетса. ни пакы ж[е] мць ни звѣзды бгомъ не нареку, яко и та временная [и] нощью помрачается свѣт ихъ. но се слыши оче, да ти възвѣщю Ба сътворшаго нбо и землю, иззлат[и] слнце и усвѣтлока луну и с нею звѣзды, иссуши землю посред[и] водъ многъ, и тебе же самого въ глѣхъ полож[и], и мене же инѣ взыска въ смущение мыслѣ[и] моихъ, и аще явит ся намъ Бъ собою...

И быс[ть] убо, реч[е], глющю Авраамѣ таковая ко wцю Фаре въ дворехъ дому его. Разумееши ли, что пореч[е] доблии онъ Авраамъ? реч[е] бо: аще явит ся намъ собою Бъ. что ж[е] есть явитн ся самому собою? аще не веси, умолькни! то бо бѣ Аврам уповая ржства Хва, прѣзряше бо всяка пред духовьныма wчима, якоже и быс[ть]. Сн же слышавъ Фара wць его и тяжкыма wчима взираше на Аврама, яко не любо[60]) бѣ ему глъ Аврамль, но възлюби прелесть преданую wцмь его Нахоромъ. Аврамъ же к себе[61]) реч[е]: искушю бгы оца моег[о], аще могуть собѣ помощи? и приемь Аврамъ wгнь и зажже храмъ идеж[е] лежали богы wца его. видев же Аранъ брат Аврамовъ, рѣвнуя поиде, хоте выимчати идолы ѿ огня, и тако и самъ сгорѣ съ богы wца своего и умре пред wцмь; пред симъ бо не бѣ умрълъ снъ пред wцмь, но wць пред снмь, и ѿселя начаше умирати снъ пред wцмь. и възлюби Бъ Авраама и реч[е] Бъ Аврааму: Аврааме, Аврам[е]! Ба бгомъ ты възыскалъ еси. изыди убо из дому wца своего и иди в землю, в нюж[е] ти азъ покажю и створю тя въ языкъ великъ, и блсвят ся ѿ тобѣ вся колѣна земная. [Тут пропускаємо кілька рядків палейного коментарія].

И быс[ть] таковая помышляющю ми къ Фарѣ wцю моему, и глас крѣпокъ быс[ть] с нбс[е] к потоцѣ wгнѣне гля: Аврааме, Аврааме! и рѣхъ: се азъ Ги! и реч[е]: Ба бгомъ и творца ищеши въ умѣ своемь и въ мысли срдца своего. азъ есмь. изыд[и] ѿ Фари оца своего и ѿ дому изыд[и], да не и ты убиенъ боу-

дешн въ грѣсєхъ домѹ ѿца твоєго. и азъ изыдохъ. и быс[ть] ѩко изыдох и не доспєхъ изыти преддвєриѧ дверного, и глас грома велика прид[е] и ѹжже домъ ѻца моєго и вса єлико в домѹ ѿбрѣте до землѧ лакотъ м҃.

(Бг҃ беседѹєть къ Аврамоу). По сих же ѩви сѧ Гь҃ къ Аврамоу и реч[е] ємѹ: изыд[и] ѿ землѧ твоєѧ и ѿ род[а] своєго и прид[и] к землю єюже ти покажю. и створю тѧ въ ѩзыкъ великъ и благословлю тѧ и възвеличю имѧ твоє, и бѹдеши блсвенъ. и блсвлю блсвѧщаѧ тѧ, и проклєнѹ кленѹщаѧ тѧ. и блсват сѧ ѿ тобѣ вса колѣна земнаѧ. Пришед же Авраамъ и реч[е] къ ѿцю своємѹ: ѹведе ли ѿче. ѩко ѿбрѣтохъ Бга творца нбоу и земли, сльнцю же и лѹне и звездамъ? и реч[е] ми: изыди ѿ землѧ своєѧ и ѿ род[а] своєго и прид[и] к землю юже ти повѣсть ми. реч[е] же к немѹ ѿць єго: всѧко єлика ти реч[е] сътворит[и], сътвори блговерьствовавъ ємоу.

Повеленїємь бжимъ Авраамъ помоли сѧ Гви и ѿ Гаврила наѹчи сѧ всей премѹдрости в шесть мць, ѩж[е] сѹть на нбси и ѩже сѹть бывла на земли преж[е] и ѩже по сих хотѧть быти.

(Ѿ смрти Авраамли). Оуспе Авраамъ сномъ вечным, и прийдоша силы нбскыѧ блсвѧща дрѹгъ дрѹга, и вземше дшю Аврамлю дрѹг[а] бжиѧ и внесоша на нбса в покой праведныхъ славѧще вышнего Бга. Исакъ же погребе тело ѿца своег[о] Авраама в пещере сѹгѹбей иж[е] есть на селе Єфронове и плака по ѿци своимъ.

1) Рум. бзи; Солов. дша 2) Рум. оконѧ; Солов. ѡконѧютъ 3) Рум. Солов. дод. мню 4) Рум. Солов. брата 5) Рум. vac. Солов. егда испытоваше 6) Солов. и бысть Аврааму во времѧ прилѹченїѩ жребїѩ его 7) Рум. оу, Солов. :; ногѹ 8) Солов. и шедъ Авраамъ принесе и вдаде емѹ сѣчиво, и ѿсѣче ѿ дрѹгаго бога каменна главѹ и прилѣпи Марѹмафѹ богѹ преже падшемѹсѧ, а главѹ ѿторгъшѹюсѧ ѿ него и прочее дрѹгаго бога сокрѹши 9) Рум. Солов. сътрошас[ѧ] 10) Рум. Тоуръ, Солов. чѹръ 11) Рум. что си лихот[о]: Солов. что есть злодѣянїе 12) Рум. не паче ли то нѣс[ть] бга бгмь его; Солов. не паче ли той Бгъ есть ѡцѹ моемѹ и богомъ его 13) Рум. исторганием, Солов. строганїемъ 14) Солов. что си есть зло прелсти 15) Рум. Солов. vac. 16) Солов. и положи емѹ главѹ каменнѹ ѿ дрѹгаго бга; Рум. и положи ю на ином камъцѣ дроугаго бга 17) Солов. дод. також 18) Рум. Солов. vac. 19) Рум. ни; Солов. ниже. 20) Солов. вставлено тут: и рече к срдцѹ своемѹ: аще тако есть то 21) Солов. vac. 22) Рум. н ни; Солов. или 23) Солов. дод. и подарити емѹ 24) Солов. положи емѹ сѣна 25) Солов. ѿ тебе 26) Рум. Солов. vac. 27) Рум. имѧ; Солов. или мене 28) Рум. Солов. сребро 29) Солов. и ѩкоже 30) Солов. премысли ѿца своего ѩрость 31) Солов. оповідає се з новійшими приставками: и паки возва его глѧ: Авраме! ѡн же рече: се азъ. и рече емѹ ѿцъ: возми собракъ тесы древа, имже дѣлахъ боги ѿ елоксъ древъ преже даже ты не прїиде, и сотвори ми ими брашно ѿбѣда. Рум. тут дословно сходить ся з нашим текстом і має навіть незвичайне слово ратесы, що можна би виясиити яко останок із събра

тесы, як би не те, що в деяких старших списках сего апокріфа находить ся тут слово расътесы, гл. Тихонравовъ, Пам. отреч. русс. лит. I, 57. [32]) Солор. иже вмѣстися с ними во шслоны к' шнцы ми; слово въмѣститися має тут і список Сильвестрової збірки з XIV в. гл. Тихонравовъ, op. cit. 35. [33]) Рум. Солов. не повѣдах [34]) Рум. Солов. дод. оу [35]) Рум. vac. [36]) Рум. vac., Солов. къ знака [37]) Рум. имеюши [38]) Рум. моемоу и [39]) Рум. дод. ко мчѣ [40]) Рум. vac. [41]) Рум. vac. [42]) Рум. Солов. дод. а д҃хъ [43]) Рум. връгоу; Солов. пoло кѹ [44]) Рум. і Солов. мають так само, в Сильвест. вірно твоего [45]) Рум. Солов. златомъ оучинениѣм [46]) Рум. телом; Солов. шбычетшаетъ лѣтомъ [47]) Рум. Иакоу; Солов. Иwакѹ; Сильв. и о Якоnѣ [48]) Рум. над дроузе к҃ни; Солов. на дрѹзем богѹ; Синод. над дрѹзѣми б҃гы [49]) Рум. со Зоумеемъ, з чого д. Пипін зробив без потреби разоумеемъ; Солов. Сильв. як у нас [49]) Рум. искорениалъ [50]) Рум. в тім місці ркп. попсований; Солов. свѣнемъ цвѣты и поухала[ми], те саме має й Сильв. [51]) Рум. Солов. Сильв. дод. к҃ѫ [52]) Рум. тоу кипса, та се мабуть помилка самого Пипіна; Солов. Сильв. як у нас [53]) Рум. Солов. vac.; Сильв. має взоръ лица его [54]) Рум. ист.кновени; Солов. истысновеніи; Синод. истекъновеніи [55]) Рум. Солов. Синод. vac. Після сего Солов. Сильв. Синод. мають ще: ни силы оставі погибый собѣ на пагѹбоу. Еиже помыслівъ Якрам прийде ко шц҃ю г҃лѧ: ѡц҃ь Фаро, ѡг҃нь і т. д. Рум. не має сих слів. [56], Рум. ксѧ [57]) Рум. нарекъ [58]) Сильв. Солов. подъ землю [59]) Сильв. Солов. ѡдолѣва.тъ водномоу [60]) Солов. нелѣпь [61]) Рум. выс[ть] къ себѣ; Солов. быкъ въ себѣ

А. Н. Пыпинъ, Памятники старинной русской литературы III, 24—26; И Я. Порфирьевъ, Апокрифическія сказанія о ветхозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Соловецкой библіотеки, СПб. 1877, ст. 111—117; Н. С. Тихонравовъ, Памятники отреченной русской литературы I, 32—77, відки й виписано повисші варіанти.

Наш текст — частина апокріфа, що зветь ся „Откровеніе Авраама“ і поміщений вповні у Тіхонравова два рази: по списку Сильвестрової збірки з XIV віку і по списку Палеї з XV в., що є в Московській Дух. Академії. В нотках подав Тіхонравов між иньшими дуже замітні варіанти з рукопису Моск. Синодальної бібліотеки, котрими декуди й ми користували ся. В Палеях звичайно текст Откровенія вкорочений, а власне пропущено другу, апокаліптичну часть, а лишено тілько початок. Так має ся діло в одній Палеї Румянцівського музею, з якої напечатав Пипін свій текст більш усіх подібний до нашого. І в Коломенській Палеї, що друкують ученики Тіхонравова, находить ся частина сего апокріфа (стор 123—125, стовпці 246—250), та ще більше вкорочена, ніж у нас, через що ми й лишили сей текст на боці при виписуваню варіантів. Текст надрукований Порфірєвим із Соловецької Палеї ч. 653 — також повний, та виявляє дуже богато слідів новійшої переробки і популярізациї, через що ми й не виписували всїх відмін сего тексту супроти нашого, а користували ся ним тілько там,

де знаходили в нїм лекцию близьку до нашого тексту, а поправнїйшу нїж у нас і в Рум. Грецький текст Откровенія надрукований в виданю Фабріция, Codex pseudepigraphus Veteris Testamenti I, 417—418. Зміст апокріфа і деякі уваги подав Порфірєв у своїй книзї „Апокрифическія сказанія о ветхозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ", Казань 1872, стор. 247—253.

Б. Рукопис о. Яремецького-Білаховича стор. 82—86 і 124.

(Слово ѡ Авраамѣ, егда вопроситъ во домъ свой стȣю Трѡ[й]цȣ, й поставиша трапезȣ под дȣбомъ Ямаврїйским). Аврамъ їмѣѧше во срдци своем гостолюбство ї не хотѧше ѧсти в домȣ своем, аще гостѧ не маетъ. Тогда дїѧволъ затворитъ вси пȣтїє[1]), да не прейдетъ гость в дом его. Аврам рано йсхождаше й пойде на всѣ пȣтїє[2]). егда би кого призвалъ во домъ свой, да тои снѣсть хлѣбъ оу[3]) него[3]). Й не посилаше ѿ рабъ нѣкого, но[4]) сам[4]) визираше[4]) гостей[4]). Гладен[5]) бѣ три дни, нѣчого[6]) не[6]) ѧдѧше[6]) без[6]) гостѧ[6]). Ȣвидѣвъ же Бгъ Творецъ[7]) предвѣчнїй[7]) правость срдца его, й прїйде стаѧ Тройца: Отцъ й Снъ и Дхъ стїй. Бѧхȣ во ѡбразом юнош младих[8]): вѧхȣ во ѿбразом[9]) три мȣжи аки три пȣтници. Й видѣ йх Аврамъ й возрадова сѧ велико й рече: приходѣте во мнѣ, гостѣ мой милїи[10]), хощȣ во аз[11]) повеселити сѧ с вами в домȣ моем. Й стрѣте их й поклонил сѧ им [и] рече: мир вам, братїѧ мой! ѡни же[22]) рѣша: мир[13]) ї тобѣ бȣди[13])! Аврам[14]) рече[15]); братїѧ мой, вонїидѣте во дом мои! ѿни же рѣша[16]): не можна нам вонїйти[17]) во[18]) дом твой[18]), далекїй[19]) нам пȣть єстъ[19]. Аврам рече[20]): братїѧ моѧ, аще любите Бга[21]) вишнѧго, ...те[22]), прїидѣте во дом мой! ѿни же[23]) рѣша[24]): не внїидем[25]), во пȣть нам естъ далекїй[26]). Аврам поклонил сѧ им со слезами рече[27]): братїѧ[28]) моѧ, оуслишите моленїе мое, прїидѣть во дом мой, да й аз с вами ѧм[29]) хлѣбъ[30]), понеже алчен есмъ[31]), ȣже во й дхъ во мнѣ во малѣ[32]) єстъ. Тогда тїе[33]) мȣжїе[33]) прїйдоша во дом Аврамовъ[34]). Сарла жена[35]) Аврамова[35]) поклонила сѧ им. Посла Аврам [заклати][36]) телца ȣпитанна[37]) й повелѣ[38]) трапезȣ[38]), снѣдь сотворити[39]). Й повелѣ[40]) Аврам приставити[41]) во ѿгневи водȣ й ѡмити[44]) нозѣ гостем[43]). Сарла[44]) же мїетъ им нозѣ ї веретъ рȣками, а ѡни йз рȣк йсходѧть, ѧко безплотни сȣть. восчȣди сѧ велми Сарла й рече[44]): ѿ дивное чȣдо! ѿ юности моеѧ всѣм мимоходѧщим

гостем[45]) ѿмивалам[46]) нозѣ и҆[47]) не видѣхъ таковиⷯ безплотниⷯ[47]).
аз им нозѣ берȣ ѿмити[48]), и҆ ѿни мнѣ и҆з рȣкъ и҆сходѧть. І҆ сѣд-
ши на трапезȣ и҆ ꙗ҆доша телца[49]) воспитанна. И҆ рѣкша ко Авра-
амȣ: где чада твоꙗ? А҆враам рече: не дал мнѣ Бг҃ъ и҆мѣти. Рѣ-
ша тїе[50]) мȣжїе пȣтници[50]): ѿселѣ А҆враамє[51]) бȣдет ȣ тебе сн҃ъ[52]).
[Сарра же] восмѣет'сѧ вельми[53]) и҆ рече: господїе[54]) мой[54]), пре-
звитеръ мой старъ естъ и҆ азъ стара есм, како рождȣ чада?
и не вѣрова томȣ. Рѣкша пȣтници[55]) ко А҆враамȣ: что[56]) гл҃етъ
жена твоꙗ? и҆стиннȣ гл҃емъ[57]) тебѣ: бȣдеш и҆мѣти[58]) сн҃а и҆ наре-
чеши ї҆мѧ емȣ Ісаакъ. В той часъ[59]) повелѣ А҆враам[60]) воздви-
гнȣти[61]) трапезȣ[62]). Авраам принникъ ко земли и҆ не смѣꙗше зрѣ-
ти на мȣжей тѣхъ, и҆ рече[63]): что є҆ст[64])е, господїе мой? ѿни[65])
же рѣкша: возлюбленнїи А҆враамє, и҆дем[65]) в Содом ї Гомор. тѧж-
кїи сȣть грѣхами многими, да воздамо противȣ дѣлом иⷯ[66]).
нѣсть в ниⷯъ[67]) праведниⷯъ[68]). А҆враам рече: а҆ще[69]) є҆сть н҃. пра-
ведниⷯъ[70]). Гдь҃ рече: ни за н҃. не погȣблю[71]), ни за м҃, ни за л҃,
ни за к҃, ни за ї҃, ни за пѧтъ не погȣблю град. И҆[72]) поидоша
тїи мȣжїе пȣтници[72]) в Содом и҆ Гомор и҆ прїидоша до Лота[73]).
Лот же[74]) паде на [лице свое][75]) и҆ рече: господїе мой[76]), что[77])
ви є҆сте? Гдь[78]) рече Лотȣ: [поими] женȣ[79]) и҆ дщери своꙗ[79]) и во-
зїиди на горȣ[80]), естъ бо погибель мѣстȣ[81]) семȣ Содомȣ[82])
и Гоморȣ[82]) за беззаконїе иⷯ[83]). И҆ поим Лотъ женȣ свою и҆ двѣ
дщери своꙗ, и҆ взѧли дщери з собою хлѣба и҆ вина в дзбанки[84]),
и҆ возїидȣтъ на горȣ[85]). И҆ пȣстил Бг҃ъ ѿгнь, смолȣ, стрѣли[86])
ѿгненнїѧ з неба на Содом ї Гомор и҆ западутсѧ ѿнїе гради. Бѣ
же к ниⷯ молва злаꙗ ѕѣло, и҆ западȣтсѧ[86]). егда ȣчȣла жена Ло-
това молвȣ в градѣхъ и҆ ѿвиздрѣласѧ воспѧть и҆ стала стол-
пом солним[87]). и҆ видѣ тое Лотъ и знѧтїи бѣ страхом велїимъ
и҆ вонїиде в горȣ далѣ[88]) со двѣма дщерми своими. дщери Ло-
тови рѣкша една ко дрȣгой: что сотворим? ȣже бо свѣтъ по-
гиблъ. І҆ ȣземше вино и҆ ȣпоиша[89]) ѿца своего и҆ рѣста емȣ тако.
Лот же пѧнъ бѣ велми и востал и҆ прикоснȣлсѧ дщерем своим,
ко старшой и ко меншой, и҆ вистъ сам себѣ зѧть и҆ тесть. На
ȣтрїи же дн҃ь поразȣмѣ что сотвори[90]) и҆ возопи гласом велїимъ
плач[а] сѧ, ридаѧ, бїѧсѧ во перси своꙗ ѿставил[91]) же дщери
своꙗ[91]) и҆ поиде до А҆враама стрыꙗ[92]) своего[92]) и҆сповѣда емȣ
всѧ. А҆враам ѿскорбѣ сѧ[93]) и҆ рече: ѿ горе тебѣ, сн҃ȣ мой! Лот
рече: а҆ще[94]) ѿч҃е мой, ци не можеш мнѣ ꙗ҆кое покаѧнїе дати за
грѣхъ той[94]), да аз работаю ѿ грѣсѣ семъ? А҆враам рече: ꙗ҆кȣю,
сн҃ȣ, заповѣдь тебѣ дам? Где естъ на такїи грѣхъ покаѧнїе?
А҆враам помисливъ на ср҃дци своемъ погȣбити его і рече Лотȣ:
и҆диж во І҆лой[95]) рѣкȣ и҆ принеси мнѣ ѿ ѿгнѧ невгасимого г҃.

главнѣ. Я[96]) во Їлой рѣцѣ єсть горкая смр҃ть, звѣрїє лютїє, гади, схотѧть Лота ізвєсти[97]). В той час[98]) скоро[98]) йдє Лотъ во Їлой рѣкꙋ й принєсъ[99]) три главнѣ ѿ ѿгня того, ѧжє сꙋповѣлъ архагглъ Снѡꙋ помѧнꙋти ѿца своєго Ядама, той нєꙋгасимїй єстъ ѿгнь до сꙋднаго днє[99]). ѿ[100]) тогож древа сотворил Яврам ѿгнь, єгда хотѧшє заклати сн҃а своєго Ісаака[100]). Тогда оувидѣлъ Явраам, ѩко принєсъ Лотъ г҃. главнѣ ѿ ѿгня нєвгасимого, и взєм Явраам главнѣ й йдє на мѣсто рєкомоє Сохїй й посади главнѣ й рєчє Лотꙋ; єгда главнѣ тїи прорастꙋтъ и прїимꙋтсѧ й процвитꙋть й зродѧть, тогда ти прощен ѿ Бг҃а бꙋдєши. Мислівъ сєбѣ Явраам: ѩко главнѣ нє имають прїимитисѧ, тако й Лотъ нє бꙋдєт мати прощенїѧ ѿ Бг҃а. Гдє били главнѣ посажденнѣ, бышє ѿ Ієрдана к҃. поприщь; возимашє Лотъ водꙋ й ношашє й поливашє главнѣ, вєлико плач[а] сѧ й ридаѧ. Єгда прєбисть три мсцѣ й прїидє ко Явраамꙋ й рєчє: ѿчє, прорастоша главнѣ, но нє цвитꙋтъ. Явраам нє ѩшє вѣри й рєчє ємꙋ: єгда процвитꙋт й зродѧть ѿвоць, тогда ти бꙋдєш мѣти прощенїє ѿ Бг҃а. й паки поливаѧ г҃. мсцѣ й процвитоша и зродиша ѿвоцъ. й взєм Лот ѿвоцъ с трох древъ й принєсє до Явраама й рєчє: ѿвож, ѿчє, й ѿвоцъ! процвили главнѣ й зродили ѿвоцъ й сє плод их єстъ. Й востал Явраам й видѣ древо при зємли розно зродило, сєдмицєю во вєрсѣхъ раздѣлєнно й различно листвїєм й ѡбразом; кєвръ [зам. кєдръ], пєвгъ, кипарисъ. й видѣвъ Явраам ї почꙋди сѧ вєльми и прослави Бг҃а йдє во дом свой. й тако Лотъ бѣ прощенъ ѿ Бг҃а. Єгдажє Явраам прїидє во дом свой ї ѡбрѣтє Ісаака родившагосѧ. Й рєчє Явраам; слава тєбѣ, вл҃дко, ѩко єси мнѣ дал свѣтъ видѣти ѿ ꙋтробы моєѧ й далъ ми єси разꙋмѣти, ѩко всѧкъ кающїй сѧ ѡбрѣтє блг҃одать оу Гд҃а Тогда глас с нєбєс прїидє гл҃ѧ: Явраамє, Явраамє! блг҃ословєн єси по чинꙋ Мєлхисєдєковꙋ. Й поєм Явраам ѡтроча Ісаака и вонїидє к горꙋ Мєлхисєдєковꙋ. й рєчє Явраам Мєлхисєдєкꙋ; ѿчє, блг҃сви ѡтроча сїє! Мєлхисєдєкъ Явраама сотвори патрїархом, Явраам блг҃сви Мєлхисєдєка й сотвори єго їєрєѧ, ї ѡва.... благословили Ісаака. й тꙋ слишаста глас с нєба глаголющїй: блг҃ословєнно сѣмѧ твоє, Явраамє, бꙋдєт во вѣки, ї ꙋмножꙋ сѣмѧ єго ѩко пѣсокъ воскрай морѧ. Бг҃ꙋ нашємꙋ слава во вѣки вѣком. Яминь.

[1]) въсѧ поутѣ [2]) на всѧ дороги [3]) vac. [4]) vac. [5]) ал'чєль [6]) vac. [7]) vac. [8]) юноты млады [9]) vac. [10]) vac. [11]) й азъ [12]) такождє [13]) ємоу, рєшта vac. [14]) vac. [15]) дод. к'нім [16]) дод. ємоу [17]) нє м щ'но нам єс[ть] [18]) vac. [19]) понєж[є] вер'заѧ дорога нам

єс[ть] а̂ поут далеч[е] 20) дод им 21) vac. 22) vac. 23) vac. 24) дод. є̂моу 25) прійдем 26) вор'зь 27) дод. им 28) ѿ брат[і]ѧ 29) снѣм 30) дод. во домоу моєм 31) ал'чю велико гостѧ ради 32) ѿ мнѣ ѿмалѣль 33) vac. 34) дод. ср̃дце Ѧ̂враамле ѿголодѣло бѣ гладом и̂ ѩзык є̂го 35) vac. 36) привести 37) воспитан'на 38) vac. 39) сътвори 40) реч[е] 41) пріати 42) змыти 43) им — дод. ѩк[о] в'сегда и̂маше наоукꙋ 44) и̂ ѿсѧза Сарра нозѣ их и̂ восѧ [зам. въсѧ] чѫдисѧ Сарра реч[е] 45) vac. 46) оумывах 47) нигде сѧкои̂ плоти не видѣх, ѩ̃ко безд҄ѫшни сѫт и̂ безплотни 48) а̂зь ѡсѧзаю̂ их 49) юн'ца 50) vac., зам. сего: ж[е] є́моу 51) vac. 52) бѫдоут чада твоѧ оу̂ тебе 53) vac. 54) vac. 55) ѿниж[е] тріє 56) почто тако 57) а̂зь гл̃ю 58) ты родиши 59) Є̂гда 60) vac. 61) закрити 62) дод. тогда м̃ти тлъцꙋ прійде рыка́ющи и̂щѫще чада своє̂го. И̂ въздвиг'шимсѧ им и̂ видѣ тлъца с'сѫще оу̂ м̃тре своє̂ѧ. Видѣ 63) дод. Ѧ̂враам 64) кто є̂сте вы 65) реч[е] Гь̃: не крыюсѧ ѿ възлюблен'наго ми Ѧ̂враа̂ма, понеж[е] дрѫгь ми єс[ть]. Нѫ и̂дѫ 66) дод. Гь̃ реч[е] 67) дод. ни мала 68) дод. Тогда. 69) дод. ли Гй̃. 70) дод ци не погѫбиши ли их? 71) дод. оу̂вес град. реч[е] Ѧ̂враам: Гй̃, а̂ще с тых н̃. л̃. єс[ть] праведник, ци не погоубиши ли? Гь̃ реч[е]: ни за л̃. не погѫблю. пони за к̃. не погѫблю, пони за г̃. не погѫблю реч[е] Ѧ̂враам: Гй̃, а̂ще ли с тых г̃. нашло бы сѧ є̃. праведных, ци не погꙋбиши ли? реч[е] Гь̃: то ни за є̃. не погѫблю оу̂вес град 72) И̂ въстав'ше мѫжи тыи̂ тріє и̂ вънидоша 73) и̂ вънідоша во дом Лотов до с̃нов'ца Ѧ̂враамова, и̂ прійдошѧ Содомлѧне нагло прошахѫ их оу̂ Лота, и̂ Лот не даваше их. и̂ ѡни хотѧха дом є̂го разорити и̂ хотѧхѫ их возѧти. Лот гл̃аше и̂мь: поимѣте д'щеры моѧ, а̂ сіа моужи ѿставите! ѿниж[е] хотѧхѫ дом є̂го разорити. Тогда Лот ѿвръзе им двери, Гь̃ же поусти пламень и̂ поѧсть их о̃гнь 74) дод. видѣ таковое чѫдо и 75) им на нозѣ 76) vac. 77) кто 78) vac. 79) своє в'се 80) дод. И̂горь 81) градоу 82) vac. 83) дод. и́ никто да не възрит на сих за безаконіа их 84) vac. 85) дод. И̂горь 86) vac. 87) и̂ сотвори ю Гь̃ стлъп слань 88) И̂горь 89) възвеселиша 90) како сътворилъ єс[ть] грѣх велик[ій] 91) vac. 92) vac. 93) скръбѧ велико 94) ѿ̂ч[е], є̂гда имаєши ми дати заповѣд[ь] 95) И̂ло 96) Ѧ̂враам реч[е] 97) да и̂зьѧ̂дѧт є̂го 98) vac. 99) принесе ѿ о̂гнѧ негасимаго, ѩж[е] и̂сповѣс[ть] Сифѫ а̂рхаг̃гль древо-то и̂ сътвори о̃гнь поманоути ѡ̃ца своє̂го Ѧ̂дама въ рѣцѣ рекомѣи̂ Илои̂. и̂ ѿ того о̂гнѧ взѧт Лот г̃. главнѣ и̂ посади въ земли Мадиѧмли, и̂ тѫ възрастоша глав'нѣ древо сп̃сеніє мироу. Далї vacat.

Варіанти виписані з рукоп. о. Теодора з Дубівця стор. 88—92 і 104, де се оповідане має титул: **Слово ѿ ст̃ѣй Тро[и̂]ци ѿц̃а и̂ С̃на и̂ ст̃го Дх̃а Гй̃ бл̃ки.**

Подібні тексти напечатав Порфірєв (Апокрифическія сказанія о ветхозав. лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Соловецкой библіотеки), а власне про гостину трьох подорожнїх (єтор. 135—136), де початок геть відмінний від нашого, брак епізоду з Саррою, що мила ноги подорожнїх, є епізод з коровою і телям, ширше розведено пророкуванє про будуще вродженє Ісаака, — далї „Страннолюбіе Авраама“ (стор. 225—227) і „Сказаніе о Лотѣ“, де пропущено оповіданє про побут подорожнїх у Содомі, про втеку Лота і гріх єго з дочками — оповіданє, як звісно, не апокріфічне, а доволї вірно переняте з Письма святого (Битя XVIII, 16—22; XIX, 1—38). В текстах Порфірєва бачимо досить значні відміни су-

проти наших; замісць назви Илоя всюди Ніл, про невгасимий огонь нема мови, так само як і головні не мають звязку з Сифом

В. Крехівська Палея ст. 161.

[Загадка дочки Лотової. Пісьля оповіданя про гріх Лотів з дочками, взятого дословно з Біблії (Битиа, XIX, 30—38) додано ось які слова.] **Загонꙋ же старешаа снꙋ своемꙋ гл҃щи: твой ѡ҃ць мнѣ ѡ҃ць, твой дѣдъ мнѣ моуж, ты мнѣ брат и҆ а҆зъ тебѣ мати, ты мнѣ сн҃ъ и҆ а҆зъ тебѣ сестра.**

Сеї загадки не має жаден звісний нам текст Палеї. Жерелом еї можна вважати ось які слова св. Івана Золотоустого в его Слові про пянство: ὁ Λὼτ θυγατρόγαμος ἐγένετο διὰ τῆς μέθης, ὁ πατὴρ ἀνὴρ καὶ ὁ πάππος πατήρ. Слова ті находять ся в грецькій історичній Палеї, що послужила мабуть основою для словяньської Толкової Палеї. Ся грецька Палея у-перве надрукована пок А. Василевим (A. Vassiliev, Anecdota graeco-byzantina. Mosquae 1893, стор. 1-8—292). Цитоване нами місце находить ся на стор. 218.

Г. Рукопис о. Яремецького-Білахевича стор. 107—108.

Оу҆казъ ѿ дрꙋгомь древѣ крестномъ, на немже распятся прв҃днїй разбойныкъ). Ѿ тогож древа взялъ агг҃лъ Гд҃нь в рай ї вложи его в рѣкꙋ рекомꙋю Тигръ, и҆ знесе его вода во землю рекомꙋю Мадїамъ. Єгда рече архагг҃лъ Сифꙋ помянꙋти ѿца своего А҆дама, и҆ ꙋказа емꙋ древо еже и҆зїйде ї҆з рая, и҆ взял Сифъ и҆ сотвори ѡ҃гнь над рѣкою рекомою[1]) И҆лой. Той ѡ҃гнь невгасимїй[2]) бисть до сꙋда Хс҃ва[3]). Єгдаже согрѣши Лотъ со дщерми своими, и҆ далъ емꙋ А҆враам[4]) заповѣдь, жеби[5]) ѿ того ѡ҃гня взял г҃. головнѣ и҆[5]) посадил в[6]) земли и҆ поливал водою мс҃цей г҃. Лот же творяше тако, ꙗ҆коже заповѣда е҆мꙋ А҆враам, и҆ носилъ водꙋ во ꙋстах своих и҆ на чревѣ ползяшеся до Ї҆ѡрдан рѣки, и҆ носил водꙋ мс҃це[й] г҃. и҆[6]) поливал главнѣ[7]). бяше[8]) бо ѿ главень ѿ ѡ҆гня того аки поприщъ к҃. и҆ и҆зрасте древо ѿ главен тих великое и҆ красное[8]) в земли Мадїамстей. Ѿ[9]) древо, тобою спсеся народа много вѣрꙋющих к тебе, понеже тако гл҃аше: и҆ мнози вѣрꙋющїе в древо тꙋ прекивают. И на том древѣ распятся праведнїй разбойникъ гл҃емїй Дизма[9]).

[1]) въ рѣцѣ рекомѣ [2]) vac. [3]) vac. [4]) vac. [5]) vac [6]) vac. [7]) зам сего є: тако ꙗкож[е] ймаше запокѣдь. й възрастоша глав'нѣ [8]) зам. сего: й быс[ть] дрѣво й велико й красно [9]) конець такий: тъ бо рєч[е] древо народ мнѡ́гь вѣрꙋ́ющїи въ него, понеж[е] тако гл҃аше: на том древѣ распятсѧ Хс҃ Бг҃ь. й мнѡ́зїи бо вѣржющии во не тоѷ прєбывахѫ в'сєгда.

Рукопис о. Теодора з Дубівця, стор. 101—102 має той сам текст, та дуже попсований, як се видно з виписаних варіантів. Є се друга частина псевдепіґрафа „Слово святаго Григорія Богослова о крестѣ и о Адамѣ и за два розбойника“, якого перша частина по сим самим рукописам надрукована на стор. 29 - 30 нашої збірки.

Апокріфічні оповіданя про Авраама розширені були по всій Україні. В Палеї, що колись належала до Мілецького манастиря (ч. 114) а тепер находить ся в біблїотецї Київської Духовної Академії (Аа. 1292) находить ся яко „зачало м҃.“ невеличка статя „Рожество Авраамово“; є се не що иньше, як скорочене „Откровеніє Авраамово,“ скорочене ще й супроти того тексту, який надруковано у нас; починає ся: Фара же рωд[и] Ѧ҆враама. й нача Фара тоже дѣло творити і т. д.; кінчить ся словами: Ї бл҃скатсѧ ѿ тебѣ всѧ колѣна земнаа. До тих слів додано коментар, що тут приводимо: Да разꙋмѣеши ли жидовине, что ест[ь] ѿ Ѧ҆враама бл҃свитисѧ колѣном земнымъ. понеже Гь҃ нашь Ї҆с Хс҃ йзволи родити сѧ ѿ покол'ѣньѧ Ѧ҆враамова ѿ дщери Ї҆ѡ҆акимовы. не ѿ Ѧ҆враамѣ бо имъ бѣ бл҃свитисѧ, но ѿ Бз҃ѣ сътворшим нбо й землю. нѣст[ь] бо вѣры еже вѣровати въ Ѧ҆враама, но бл҃свити сѧ Ѧ҆враамꙋ ѿ ймени Ї҆совѣ. понеж[е] ѿ е҆диного поколенѧ йзыде прчстаѧ Бцл, ѿ неꙗ ж[е] родисѧ Ї҆с, тѣмже бо бл҃свишасѧ ѧ҆зыци й крестишасѧ въ имѧ е҆го. (Те саме є і в Крехівській Палеї на стор. 135). Київський список скопіовано для мене за старанєм проф. М. Грушевського. Югословяньский список „Откровенія Авраама“ видав проф. Яґіч в виданю Arkiv zu povjestnicu jugoslovansku IX, 83—91. Крім сих оповідань, які ми привели з наших рукописів, находить ся ще у Порфірєва (Апок. сказ. о старозав. л. и соб. по ркп. Солов. библіот.) оповіданє „Состязаніе Авраама съ египетскими астрологами“ (стор. 250 - 256), а у Тіхонравова (op. cit. I, 79—90) оповіданє про смерть Авраама. Подібне оповіданє є також у Румунів і видане д. Петричейку-Гиждеу по двом спискам з XVI віку (B. Petriceiku-Hasdeu, Cărtile poporane ale Romanilor, Bucuresci 1880, II, 186—194).

XI. Оповіданя про Мелхіседека.

А. Крехівська Палея стор. 141—149.

(Ѡ Милхїсед[е]ци). Мелхисед[е]къ же безъ ѡ҃ца и безъ м҃трї, не въчтена в род[е] ап҃слъ нарече, занеж[е] нѣс[ть] его начїнаема ѿ жидовъ быти и родных[1]), ꙗко иноплеменника сѹща, ни [мб. но] ѡ҃ца Єлина по писанїю ст҃омѹ числа род[а] жидовъска. безъ ѻ҃ца бе[2]) Мельхисед[е]къ ѿ жидов и безъм҃тренъ, ꙗко не ѡбрѣтоша сѧ въ числахъ ихъ родныхъ ѡ҃ць ни м҃ти ни родъ его[3]). и се ѡбличаетъ ап҃слъ гл҃ѧ: не наменаемых ѿ них, ѿ бытїи ихъ родных, десѧтинѹ прїꙗлъ есть ѿ Ꙗвраама. и зде назнамена, что ради без ѡ҃ца и безъ м҃три, а не наменѧем в родех, еже нѣс[ть] ѿ род[а] жидовъска, ꙗкоже гл҃еть: невменѧеми ѿ них в родех племенныїх десѧтинѹ приꙗлъ есть ѿ Ꙗвраама. а еж[е] ни начала д҃ни ни конча (sic!) животѹ имы[и], ѹподобленъ ж[е] с҃нѹ б҃їю. пребыїваетъ с҃щенникъ выїнѹ, рекше ни начала д҃ни ни конца животѹ ею в нїх имыї[и], ни рж҃тва своего. и пред ними быївъ, ни преж[е] них быївъ ѡбретес[ѧ] в мире семь, и равенъ лѣт[ы] праѻ҃цѹ Ꙗврамѹ; и чс҃тѣе рѣщи, ни в лѣта жид[о]вьска рожден', ни при них ѹмрълъ, но преж[е] въздвиженїа люди[и] жид[о]ческъ в мире житие пришедши. по дрѹгомоѹ ж[е] разѹмѹ ни начала д҃ни бытью въ книгах положено, ꙗко ни род[о]мъ ꙗвлѧема коли, ни конца житию имыї[и] по естествѹ властельскы с҃нитьс[ѧ]. но ꙗкож[е] реч[е] к книгах пѣсных: тыї еси ерей въ вѣкы по чинѹ Мелхиседековѹ, ни начала д҃ни могы[и] имѣти ни конца житию. ꙗко имѣꙗ санъ той Гь безъначаленъ и бесм҃ртнъ есть. по семѹ реч[е]нїю Мелхиседекъ и пребываеть пр҃сно їерей. Тако ѹбо лѣпо есть разѹмѣти реч[е]ннаа ап҃сломъ ѡ поминаемѣм ст҃ли, а не сѹровѣ ти разѹмѣти, паки того рад[и] мнѣти прежде реченным словесем.

Ѿ Милхїсед[е]це о томь ж[е]. А Федоротъ[4]) пишеть о томъ град[и] и С҃нѹ, иже имѣлъ есть к долготѹ и в ширинѹ

г҃. вѣръстьі и҃ болѣ. тако бо сѧ сгадает в Палей, ꙗко Хамъ роди Хуса Ефиопа, Хоуса же род[и] Крона, Кронъ роди Фура, Фура же род[и] Неврота гиганта, иже столпъ здаше по разделений ꙗзыкь. Невротъ роди Ламарла, Ламарлъ же род[и] Неврота⁵) гиганта. бѧше же до тѣх лѣтъ гланіе едино всемь члкомъ единемъ гласмь жид[о]вьскьімъ, и инии ж[е] глють сурьꙗньскым, но мьі се держимъ ꙗко жидовъскым. ов҃. моужи началници всем племеномъ пишютсѧ, иж[е] соуть тогда свещали по Невротове воли здати Сна и Вавилона град[а]. Еверь ж[е], прадед Аврамовъ нѣс[ть] приложилъ в Невротово повеленіе, тѣмь остал есть той Еверъ и колено его в первомъ гланий, еже есть и до нинѣ жид[о]вьскьі. нареч[е]нньїи же началници оа҃. разделиша с[ѧ] на оа҃. ꙗзыкъ. зовет же сѧ та землѧ, где есть зданъ Снъ и Вавилонъ градъ, Сенаръ. есть же та землѧ на левоую странꙋ Перьстей земли, а ѿ востока приближаеться къ Иверьстей земли но ꙗкож[е] преже рѣхом, считаютсѧ всѧ сиꙗ мѣста до Сна и до разделеніꙗ ꙗзьікъ. но ꙗкож[е] ѿ Аврама остакльше, на Невротовꙋ повесть ꙋбо къзвратим сѧ [и]. иж[е] сꙋть по немь црствовали. си бо Невротъ столпъ и град Вавилонъ повелѣ здати, первое ловьі и волшвеніе изѡбрете, и Персом старешина быс[ть] и наꙋчи их звездочетью и звездословью и нбсномꙋ прехꙋдꙋ, ѿ них же Еллини родословию наꙋчиша с[ѧ], начаше раждающих[сѧ] члвкъ напредъ хожденіе звѣздамъ час ихъ⁶) наричати [sic]. По Невротѣ же движесѧ дрꙋгій члкъ гиганьтьского племени, емꙋже имѧ Кронъ, по имени блазненіꙗ звездьі, быс[ть] же и силенъ вельми и многымъ ѡдолевъ и побѣдивъ, первое начатъ црствовати и владети тою землею и людми лѣт нѕ҃. и повинꙋ всю землю перьскꙋю, начен ѿ Сꙋрииꙗ. По Кроне ж[е] быс[ть] црь снъ его Нинъ лѣт лв҃. тонж[е] свою мтрь Семирамꙋ поймъ ю женѣ себе, и закон ꙋстави перьстей земли поимат[и] своих мтрей жене. Тои ж[е] и градъ великьій създа г҃-ми днеми шестие поути имѣюща и прозва и [Ни]невгий по своемꙋ имени. А ѿ Нина црствова Фꙋра. А ѿ Фꙋра црствовалъ Ламъ, а ѿ Лама црствовалъ есть⁷) Персъ, ѿ негож[е] прозваше с[ѧ] та землѧ Персида. и црствова лѣт нг҃. и ꙋмрѣ. По⁸) смрти же того Перса въста дрꙋгый моуж ѿ племені Хамова злодеець именемь Сꙋстръ, иже быс[ть] црь въ Егѵпьстеи земли [и црствова] лѣт к҃. и виша [зам. висѧ] Сꙋрьскою землею и побѣди Халдеи и Перси до Вавилона и Еропїйскꙋю землю и всю Скꙋфию. а ѿ Со[с]тра црствовалъ есть въ Египтьстей земли Фараѡн лѣт и҃. ѿ негож[е] вси цріе егѵпетьстии фараѡни прозваша сѧ даже и до нинѣ. Въ та же лѣт[а] въздвиже

сѧ на западныхъ странах, ӥдеже нн҃ѣ есть Римъ, чл҃къ ѿ племени Ꙗфетова, ӥмѧ его Ӥнахъ, ӥже въ иной земли цр҃ствова а҃-е лѣт[о] ӥ град създа въ ӥмѧ лоуны. Ӥ быс[ть] же паки въ егӥпетьстей странѣ цр҃ь ӥменемь Єгупет. ӥ ѿтолѣ прозва сѧ [в рукоп. прозвашіа] та землѧ египетьскла. ӥ потомъ цр҃ст[во]ва сн҃ъ єго Сидъ. Сидъ[9]) ж[е] роди Мелхил[а], Мелхилъ же род[и] Мелхил[а], Мелхилъ же прїимъ хананейскꙋю землю, ӥже словеть нн҃ѣ Палестина ӥ ерслмьска землѧ, ӥ градъ създа в ней ӥ прозва по своемꙋ ӥмени Сидонъ. ӥ поставн своєго сн҃а Мелхила цр҃ствовати въ Сидоне ӥ въ власти салимьстини. Мелхилъ же род[и] два сн҃а: а҃-го прозва по своемꙋ ӥмени Мелхила, а второмꙋ Мелхиседека, єго же ӥскони зде бытїє ӥспишем.

(Ꙗфанас[ї]а архиеп҃спа алеѯандръскаго ѡц҃а великаго Пасаха слово ѡ Мелхиседеце). Мелхиль цр҃ь ꙗкож[е] прежде рекохомъ ӥмѧше д҃ва сн҃а. единог[о] Мелхил[а] по ѡтню ӥмени, а дрꙋгаго Мелхиседека. ӥ ѡц҃ь любллше старейшаго сн҃а Мелхїла, мт҃и же люблѧше меншаго Мелхисед[е]ка. бѧше же ѡц҃ь єю єллинъ, неисп҃сенꙋю[10]) жертвꙋ приношаш[е] ӥдоломъ[11]), бе бо жертвꙋа кї-мь бг҃омь[12]). ӥ реч[е] Мельхил цр҃ь Мелхисед[е]кꙋ сн҃ꙋ своемꙋ: поем ѡтроки своꙗ ӥди къ стадо вълꙋе ӥ привед[и] ми з҃. телець, да пожрем жертвꙋ[13]) бг҃омъ. ӥдеж[е] Мелхисед[е]къ, ӥ мыїсль бл҃а прид[е] емꙋ на пꙋти. ӥ въздвигъ ѡчи свои на н҃бо ӥ глѧдаше на слн҃це ӥ ѡ лꙋне размыї[слѧ]ше ӥ ѡ звездахъ. ӥ в себѣ быївъ реч[е]: иж[е] сътворилъ есть н҃бо ӥ землю ӥ звездї[14]), томꙋ быї долъжно дати жертвꙋ създавшемꙋ тѣх. извѣсто [sic!] бо ми творѧть знаменїа н҃бснаа, ꙗко зиждитель их на них почивает нетлененъ, бесмртенъ, невїдим, єдинъ Бг҃ си на н҃беси ӥ на земли, свѣда хꙋленїєм[15]) срдцемь, той есть ӥстинный Бг҃ ӥ томꙋ подобно жертвꙋ дати. І шед ꙋбо во ѡц҃ю моємꙋ съвѣтꙋю емꙋ, негли послꙋшает мене сн҃а своєго.

Прид[е] же Мелхисед[е]къ ничтож[е] видѧ [мб. ведѧ], видевъ [же] ѡц҃ь єго ӥ реч[е] ємꙋ: где соуть телци. по нихъ ж[е] шелъ єси? ӥ гл҃а емꙋ Мелхисед[е]къ: не гневай сѧ, ѡч҃е цр҃ю, но послꙋшай мене. ѡнь ж[е] рече: что хощеши, рци[16]). Мелхисед[е]къ же реч[е][17]): приди ӥ жертвꙋ, ꙗже хощет дати, не дадим єꙗ симъ бг҃омъ, си бо не вед[ѧ]ть бо ми сѧ бз҃и, но паче дадимь жертвꙋ ӥже почивает верхъ н҃бсъ, то бо есть Бг҃ъ бг҃омъ[18]), Гь҃ г҃емъ. ѡц҃ь же єго разгнѣвавъ сѧ реч[е] емꙋ: ӥди ӥ привед[и] еже ти повелех! аще ли [не приведеши][19]), то не живъ боудеши. ӥдꙋщꙋ же Мелхисед[е]кꙋ[20]) въ стадо воловъ, вид[е] же Мелхилъ цр҃ь въ

Салиме цр҃ци женѣ своеи̂ и̂ гл҃а к неи̂: прид[и], дадим жертвȣ единого ѿ сн҃въ н҃шиx! Салима же ж:на е̂го плакавшинсѧ[21]) плакаше горко, поразȣмѣ[22]) бо, ꙗ̂ко[23]) виною̂ хощет ȣбити[24]) Мелхисед[е]ка, понеже поноси е̂мȣ ѿ̂ бз҃ѣх[25]). и̂ въздохнȣвши цр҃ца: ȣвы мнѣ! рече. трȣдихсѧ и̂ поспешихъ тощь! видев же цр҃ь реч[е] к жене: не плачи с[ѧ], но прид[и], да мещеве жребїа̂, да а̂ще слȣчитьс[ѧ] мнѣ, и̂зберȣ егоже хощю и дамь е̂го жертвȣ бг҃омъ н҃шимъ; аще ли сѧ лȣчить тобѣ, и̂збери егож[е] хощеши и̂ боудеть ти схраненъ. сиже гл҃а мнѧ[26]) ꙗ̂ко не[27]) полȣчитсѧ цр҃ци[27]). и̂ вергоша жребиꙗ̂ и̂ лȣчиша[28]) [зам. лȣчисѧ] цр҃ци и̂ и̂збра Мерхиседека [sic!] е̂гоже люблѧше. цр҃ь же Мельхилъ посрамленъ быс[ть] ѿ своеа̂ женӹ, и̂ вверженаго[29]) сн҃а готовлѧше на жертвȣ, болѧше бо сѧ претыкнȣтис[ѧ][30]) ѡ̂ бз҃ѣхъ своих. и прїшед Мелхисед[е]къ привед[е] з҃. телець. поемь же ѿ̂ц҃ь емȣ[31]) оутверженаго сн҃а, брат[а] Мелхисед[е]кова, и̂де въ храмъ идолескъ къ б҃і мъ бг҃омъ. Събраше же сѧ на жертвȣ ф҃. и̂ г҃. ѿтроци ѿ своихъ ѿ̂ц҃ь приведени, и̂ дрȣгыї̂хъ т҃. детеи̂ ѿ свои̂хъ мт҃реи̂, говедь же и̂ ѡ̂вець без числа. быс[ть] жертва ȣготована. Салимже, мт҃и Мелхисед[е]кова, сед[ѧ]щи въ своемъ домȣ възпи гл҃смь великым реч[е] Мельхисед[е]кȣ: чад[о], почто не плачеши сѧ брат[а] свое̂го, е̂же по толикых трȣдех и̂де заколенъ быти и̂ не вѣсть, Бо҃у ли и̂деть или бѣсом на жертвȣ? се е̂и̂[32]) гл҃щи възпи Мелхисе[д][е]къ и̂ реч[е] мт҃ри своеи: до сего мѣста мнѣ ѿ̂рȣдїе̂! въставъ и̂де в горȣ Фаворскȣю̂. мт҃и[33]) его въставши и̂де въ и̂долъскъи̂ храмъ видети сн҃а свое̂го преж[е] даже не закленъ боудет. Възлеже зе [sic! зам. възлезе же] Мельхиседекъ на горȣ Фаворъскȣю̂[33]) преклони колени и̂ реч[е]: Бж҃е всех сътворивыї̂и, н҃бо и̂ землю, тебе призӹваю̂ и̂стиннаго Бг҃а, ȣслыши мѧ в сии̂ час и повели, да и̂же сȣть пришли на жеръствȣ братȣ моемȣ Мелхилȣ, мѣсто всемь и̂мъ а̂дъ да бȣдеть и̂ пожреть ихъ всехъ землѧ[34])! и̂ послȣша Бг҃ъ Мелхисед[е]ка, и̂ абие зинȣвши землѧ пожре их и̂ всего[35]) род[а] Мелхисед[е]кова[36]) съ[37]) всемь род[о]мъ его[47]), да ни чл҃къ ни требище ни скотъ ни създание[38]) градȣ томȣ с храмомъ ѡ̂ста, но все погыбѣ. сниде же Мелхисед[е]къ с горы Фаворъскыї̂а̂ виде ꙗ̂ко послȣша его Бг҃ъ и̂ въ страсе велице бӹвъ пакӹ възвратис[ѧ] в горȣ и̂ пришед[39]) ȣединисѧ тамо з҃. лѣт нагъ ꙗ̂ко ѿ рожéнїа̂ мт҃ри своеи̂, и̂ хребѣтъ е̂мȣ быс[ть] ꙗко кожа ливина, кормь же его бѣ вѣршие дȣбовое̂, а в питие мѣсто росȣ лизаше. по седмех же лѣтахъ прид[е] къ Аврамȣ глас гл҃ющь: Аврамe, Авраме! и̂ реч[е] Авраамъ: се азъ Гн҃и мои̂. Гь҃ реч[е] къ Аврамоу: ѿ̂седлаи̂ си подѧремникъ и̂ понеси ѿ̂деꙗние̂ многоцѣн-

но, и҆ жертвꙋ створъ взид[и] на горꙋ Фаворъскꙋю̇. рекше[40]) Єлешньскꙋю, ꙗ҆ко ѡ҆бретохъ мл҃сть в не́й[40]), и҆ тамо и҆ взови трижды глас[о]мь: чл҃че бж҃ий, и҆зы́ди[41])! и҆зыдет ти чл҃къ ꙗко днвїй, и҆ не ꙋжасниса ѿ него[42]). и҆ створи Аврамъ тако ꙗ҆коже повеле є҆мꙋ Гь҃, и҆ взыд[е] на горꙋ Фаворъскꙋю̇ и҆ внийди (sic!) в чащю леса и҆ възва трикрати: чл҃че бж҃ий[43]). и злезе Мелхиседе[е]къ, и҆ видевъ Аврамъ и҆ ꙋбоя́са. и҆ реч[е] емꙋ Мелхиседе[е]къ: не боиса, но рци ми[44]), кого и҆щешн? и҆ реч[е] емꙋ Аврамъ: Гь҃ повелелъ ми є҆сть взискати та и҆ блсвити са ѿ тебе. Мелхиседе[е]къ же реч[е] є҆мꙋ: ꙗ҆кож[е] ти повелѣлъ Гь҃, створи[45]). и҆ слезъ Мелхиседе[е]къ с горы Фаворьскыя и҆ пребыс[ть] с нимъ г҃. дни. и҆ въземь рогъ масла знамена є҆го и҆менемь[46]) бж҃им и҆ блсви Аврама и҆ реч[е]: блсвнъ є҆си Авраа́ме Бг҃омъ вышним[47]) створшнимъ[48]) н҆бо и҆ землю. и҆ абие ѿиде ѿ него Авраа́мъ[48]). И по сем пакн прид[е] глас къ Авраамꙋ гл҃а [: Авраме, Авраме!][49]) ѡ҆нже реч[е]: что есть, Гн҃?[50]) Гь҃ же реч[е]: понеж[е] ѿ рода Мелхиседе[е]кова никтоже въсташа на земли, да того рад[и] боудеть звань: безъ ѻ҆ц҃а и҆ безъ мт҃ри, ни родословенъ, ни начатка днемь и҆мей ни живота концанїа по ѡ҆бразꙋ сн҃а бж҃иꙗ. ты є҆си є҆рей въ вѣкы по чинꙋ Мелхиседе[ко]вꙋ. и҆ възлюбих [та] ꙗкож[е] възлюбих сн҃а своего є҆диночад[а]го[51]), и҆мьже є҆си съхранилъ повеленїе мое̑, и҆ схранить а҆ въ вѣкы̇. Темже да са не мнать, [ꙗко] по є҆стествꙋ не и҆мѣлъ начатка днемь, но понеже не вѣсть никтоже, когда са есть родилъ, ни род[о]словїа є҆го ни мт҃рьна ни ѻ҆тна. тьмьж[е] са нареч[е] без ѻ҆ц҃а и҆ безъ мт҃ри, неродословенъ, понеж[е] ꙋгодилъ есть Бѕи и҆ є҆сть їерей вы́нꙋ пред Гс҃мь.

Баше ж[е] Мелхиседек є҆рей бж҃ий, баше ж[е] и҆ жреч хананейскъ. и създа градъ в горѣ нариченьїй Сиѡ҆нъ, и҆же прозва Салимъ, еже есть Меръ градъ, и҆ црствова в немь лѣт р҃к. и҆ ꙋмре правед[е]нъ въ дѣвьствѣ чс҃тѣ. сказаеть же са цр҃ь миринь, град же Салимъ, иже нарицаетса нн҃ѣ Єрс҃лимъ.

[1]) Рум. в вытьч родных [2]) Рум. во [3]) Віден аж до „И Федорит" у Пипіна пропущено [4]) Рум. Федорит [5]) Рум. Снда, Снд ж[е] род[и] Мелхила, Мелхил же род[и] Мелхила и сего Мелхиседека, цр҃а и҆ жер'ца. Некрот [6]) Рум. и҆ части ихъ [7]) Рум. Сар'донапаль великыꙗ, ѿ Сарданапала цр҃ствовалъ ве[ть] [8]) Віден аж до „И высть же пакн" у Пипіна знов пропущено [9]—[9]) Рум. vac. [10]) Пип. Єлинъ же не спасенъ [11]) Пип. дод. прнде же връмꙗ подобно, въ неже вѣ доложонъ принести жертвꙋ идоломъ [12]) идолома [13]) жертвꙋемъ [14]) и сл҃нце [15]) хꙋленїꙗ [16]) дод. скоро [17]) дод. къ немꙋ [18]) vac. [19]) vac. [20]) дод. пакы [21]) слышавши се [22]) не разꙋмѣ [23]) ꙗ какою [24]) погꙋбити [25]) vac. [26]) vac. [27]) лꙋчитса женѣ [28]) влꙋчиса [29]) ꙋтверженаго [30]) прꙗдкоснꙋтиса [31]) отца его [32]) Тоже тои [33]) vac. [34]) vac. [35]) дод. града и всего [36]) Мелхилова [37]) vac. [38]) званїа [39]) дод. въ чащꙋ лѣса [40]) vac. [41]) vac. [42]) дод. и остризи и҆ и обрезавъ ногты его и цѣлꙋй и благослови са ѿ

него [43]) дод. изл҃ѣзи! [44]) дод. кто єси [45]) дод. тако [46]) словом [47]) Бг҃а вышнѧго [48]) vac. За сим дод. Да ѹжє нє бѹдєть наречено имѧ твоє Аврамъ но бѹдєть свершєно имѧ твоє Авраамъ [49]) vac. [50]) Гдь мой [51]) възлюбленнаго

А. Н. Пыпинъ, Памятники старинной русской литературы, т. III, стор. 20—23, відки й виписані повисші варіанти.

Пипін надрукував три тексти оповідань про Мелхіседека, а власне один Палейний (із Румянцівської Палеї з р. 1494 ч. 453) тотожний з тим, що читає ся і в Крехівській Палеї, далі короткий текст із Пролога, що є тільки скороченєм Слова св. Аѳанасия, і в кінці Слово св. Аѳанасия, незвісно по якому рукопису. Се саме Слово по Соловецькому рукопису XVII в. надрукував Порфірєв (Апок. сказ. о ветхозав. лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Солов. бібл. стор 131—135), а в тійже книжції (стор. 222—225) помістив ще новійшу переробку сего Слова, а надто (стор. 256—259) другу єго переробку, виняту із Временника Георгія Амартола по Соловецькому рукопису XVI в. Ми також друкуємо далї переробку сего Слова по рукопису о. Іллї Яремецького-Білахевича з половини XVIII в. як доказ популярности сего твору. Грецький текст його надрукований у-перве Монфоконом в третьому томі творів св. Аѳанасия Александрийського, а відси передрукований Фабріцием (Veteris Testamenti Codex apocryphus, t. I, 311—320). Звісно, приписувати авторство сього слова св. Аѳанасию нема нїякої підстави (гл. Порфирьевъ op. cit. 54 і єгож Апокр. сказ. о ветхозав. лицахъ и событіяхъ 90, 116—117). В староруськім письменстві трафляють ся иньші леґенди про Мелхіседека, що розповідають про него зовсїм не так як у отсїх текстах. Два тексти тих оповідань надрукував Тіхонравов (Пам. отреч. русской лит. I, 26—31). Текстів сеї другої леґенди в приступних нам українсько-руських рукописах ми не находили.

Б. Рукопис о. Яремецького-Білахевича, стор. 100—104.

(Слово ѿ Мелхиседецѣ црн Салимском иже во стых ѿца Аѳанасїѧ архїепскпа Алеѯан'дрїйскаго) Пристоитъ намъ першее ѿчество і родѹ сказати бл҃женнаго ѿца нш҃его Мелхиседека. для того називаетсѧ неродославенъ, слѹхачѹ православнїй[1]). бил бо с поколѣнїѧ Хамова его[2]) роди Ное, Хам же роди Хѹса[3]), которїй замислилъ столпъ бѹдовати ѿ раздѣленїѧ ѧзикъ. Неврод роди Лѹса, а Лѹсъ же роди двох снов:

єдномꙋ і҆мѧ̀ Мелхъ, а дрꙋгомꙋ Седекъ. ѿц҃ъ любилъ Мел'ха старшаго с҃на, а матка молодшаго Седека. а той Мелхъ билъ царем Пелестинским и билъ балвохвалца[4]), бо приносилъ ѿфѣрꙋ дванадцꙗтом болванам. И реклъ цр҃ъ до с҃на своєго Мелхиседека в той час, гди малъ ѿфѣрꙋ ѿдавати болванам, реклъ такъ: с҃нꙋ мой[5]), пойдиж ꙗ҆к челꙗди в поле меже стадо коловое и҆ приведи ми з҃. воловъ[6]), абисмо ѹчинили ѿфѣрꙋ н҃шимъ б҃гомъ. а҆ гди пойшолъ Мелхиседекъ до воловъ в поле ведлꙋгъ росказꙋ ѿца своєго, и҆ прїйшло ємꙋ на мисль в дорозѣ[7]), поднеслъ ѡ҆чи свой в небо і҆ смотрилъ на с҃лнце и҆ на м҃сць и҆ на звѣзды. а҆ потом почал собѣ розмишлꙗти и҆ воздохнꙋвши рече: которїи то сотворил н҃бо и҆ землю, с҃лнце и҆ м҃сць и҆ звѣзди и҆ морꙗ҆ и҆ всꙗ҆ ꙗ҆же в мори, томꙋ приходитъ[8]) ѿфѣрꙋ ѿдати[9]), а[10]) нѣжели тим бездꙋшним болваном[10]), до чого ми ѹ҆певнюєм тим[11]) знаки н҃бснїє, и҆же на нихъ ѿпочивают нетленнє безс҃мертнїи, невидимїй[12]). єдинъ же є҆стъ б҃ъ на н҃беси и на земли, видꙗчи[13]) скритость с҃рдцъ людских, той єстъ правдивїй б҃ъ[13]), томꙋ пристоитъ ѿфѣрꙋ ѿдати. а҆ле[14] вернꙋсꙗ ѿповѣсти ѿц҃ꙋ своємꙋ и҆ поражꙋ єго на тоє, ажели послꙋхаєтъ мене[14]). В той часъ прї[й]шолъ с полꙗ и҆ не привѣлъ нѣчого. И реклъ до него ѿц҃ъ: а гдеж воли сꙋтъ[15])? ѿповѣлъ Мелхиседекъ: не гнѣвайсꙗ, ѿче мой, послꙋхай мене, що ꙗ҆ тебѣ бꙋдꙋ казати. Дꙋсъ же рече: чого ти хощеш, с҃нꙋ, мовъ тилко борзо[16]). Мелхиседекъ же рече ко ѿц҃ꙋ: ѿче мой, ꙗ҆кꙋю ти ѡфѣрꙋ хочешъ чинити тим б҃гомъ? а҆ле не чини, бо сїи боги не чꙋют а҆нѣ ходитъ а҆нѣ видꙗть а҆нѣ теж двигают сꙗ҆[17]). а҆ле ѿче мой, принесѣмъ ѡфѣрꙋ б҃ꙋ, которїй[18]) є҆стъ над б҃гами, которїй сотворивъ н҃бо и҆ землю, с҃лнце, м҃сць, звѣзди, морꙗ҆ и҆ всꙗ҆ красналꙗ ꙗ҆же на н҃беси и҆ на земли. в той час ѿц҃ь розгнѣвал сꙗ на с҃на и҆ рече ємꙋ: и҆диж скоро[19]) в поле и҆ приведи ми, щом ти росказал, а҆ если ми тоє не вчинишъ, то не бꙋдеш юж на свѣтѣ живъ. В той час Мелхиседекъ пошолъ[20]. теди мовит ц҃ръ женѣ своєй: пойдѣмо, жено моꙗ҆, и҆ ѹчинѣмо ѿфѣрꙋ з синовъ своих тим б҃гамъ н҃шимъ. Салима же ѹчꙋвши тоє стала плакати рене, розꙋмѣла тоє, же длꙗ тоей причини хощетъ ц҃ръ Мелхиседека, понеиаж зневажил єго[21]). и҆ воздохнꙋвши рекла: лютѣ[22]) мнѣ, жем сꙗ трꙋдила и҆ працовала[23]) на даремне! потом ц҃ръ[24]) реклъ до ней: вержмо костки. є҆сли лїосъ на мене впадетъ[25]), теди ꙗ҆ ѡзмꙋ которого схочꙋ с҃на и҆ бꙋдꙋ ѿфѣровати[26]) б҃гамъ своим, а єжели на тебе лїосъ впадетъ, то ти которого схочеш, бꙋдеш ѿфѣровати[27]). И вергли костки[28]) и҆ ѹпал лїосъ на царицꙋ Салимꙋ. и҆ взꙗла собѣ Мелхиседека с҃на, котораго любила[29]),

ц҃ръ же завстидалсѧ[30]) и҆ готовил с҃на своего старшого Мелха. и҆ пойшолъ до божницѣ, где бȣло ві҃. б҃говъ златих, сребних в кожници. В тоеж времѧ зобралосѧ фн҃з. младенцовъ ѿ своих ѿцовъ и҆ т҃. пахолѧтъ ѿ своих матерей[30]), а видлȣ и ѿвцам лѣчби не бȣло[31]). а҆ г҃ди юж ѿфѣри зготованнїе били, в той час заколала Салима[32]) с҃на своего Мелхиседека и҆ мовит: с҃нȣ мой[33]), не плачеш ли за братом своим, которїй и҆детъ на заколенїе — не знаю, ци Б҃гоу, цили теж бѣсом? Ѿповидѣлъ Мелхиседек м҃три своей: по н҃нѣшнїй ѧ час бил........[34]) вимовивши и҆ пойшолъ в горȣ Ѳаворскȣю и҆ припавши на колѣна реклъ тїе слова: всѣхъ еси сотворилъ[35]), и҆бо и҆ землю, тебе бо призиваю единаго Б҃га, ȣслиши мѧ в час сей, аби тих всѣхъ землѧ пожерла, которїи прїйшли на ѿфѣрȣ[36]) з братом моимъ. В той час виcлȣхалъ Г҃дь м҃лтвȣ Мелхиседековȣ, и҆ зараз землѧ пот:асласѧ[37]) и҆ всѣхъ пожерла, і҆ все мѣсто и҆ весь род Мелхиседековъ. а҆нѣ палацовъ а҆нѣ ч҃лвка а҆нѣ бидлѧта мѣста того не зостало, все згинȣло[38]). Зїйшовши же Мелхиседекъ з гори Ѳаворской и҆ ѿбачилъ, иж виcлȣхалъ Г҃сдь молитвȣ его. В той час зосталъ в страхȣ великом и҆ зновъ вернȣл'сѧ в тȣю горȣ и҆ вселиксѧ во еден вертепъ[39]) и҆ мешкалъ там з҃. лѣтъ, и҆ сталсѧ нагим ѧкъ ѿ рожденїѧ своего[40]), и҆ хребетъ сталъ его ѧко черепашина шкарȣпа[41]), а҆ покармъ его вершки древѧнїе били, а в мѣсто води росȣ лизалъ лз҃. лѣтъ[42]). Голосъ бѣ з н҃ба до Авраама: Авраме, Авраме! ȣслишалъ Аврам голос Г҃да Б҃га, ȣбоѧлсѧ и҆ речет: аз есм. Господи. Во той час рече Г҃дь Б҃гъ до Авраама: ѿсѣдлай ѿслѧ свое[43]) и҆ возми брашно[44]) и҆ пойди на горȣ Ѳаворскȣю и҆ заволай голосно трижди: ч҃лвче б҃жїй![45]) Вїйдетъ же до тебе ч҃лвкъ ѧко дикїй звѣръ, але ти не бойсѧ его и҆ ѿстрижи[46]) его и҆ ѿврѣжъ ногтѣ его, и цѣлȣ[й] его[47]) і҆ благослови сѧ ѿ него, поневаж[48]) ѡн є҃стъ сщ҃енникъ Б҃га вишнѧго[38]). в той часъ сотворил Авраам ѧкож заповѣдал емȣ Г҃дь Б҃гъ. и҆ возїйде Авраам на горȣ Ѳаворскȣю[49]) и҆ заволалъ г҃-жди[50]): ч҃лвче б҃жїй![51]) И҆ вїйшол до него Мелхиседекъ ѧко дикїй звѣръ[52]) и҆ збоѧлъсѧ є҆го, Мелхиседека, Авраам. Мелхиседекъ же рече: не бойсѧ, Аврааме[53])! кого шȣкаешъ? Рече Авраам: Г҃дь Б҃гъ ....[54]) и҆ бл҃гословитисѧ ѿ тебе[55]). Зїйшовши з гори Мелхиседекъ и҆ мешкалъ з Авраамом г҃. дни[56]). И҆ взѧвши в рогъ елеѧ назнаменал Авраама словом б҃жїим[57]) мовлѧчи: бл҃гословлю тѧ Аврааме Б҃гомъ вишним. И҆ не бȣдетъ оу҆же и҆мѧ твое Аврам, але бȣдетъ и҆мѧ твое до конца совершенное Авраам[58]). И҆ по[том] зновъ[59]) голос прї[й]шолъ до Авраама мовлѧчи[60]): поневаж нѣхто з рожаю Мелхиседековаго не зостал на земли, длѧ того не-

х[ай] бѹдетъ без Ѿца й без мт҃ре, неродославенъ. нѣ початкѹ днем нѣ животѹ конца имѣя[й]. ведлѹгъ фѣгѹри[11]) Сн҃а бж҃їя сталсѧ сщ҃енникъ Бг҃а вишнѧго; ѹлюбилъ его Бг҃ъ ѿтцъ ꙗко Сн҃а своего, которїй зaховал повелѣнїѧ ѓго на вѣки вѣком.

И длѧ того нехай нѣхто не розѹмѣетъ, аби то с прирожены не малъ початкѹ днем, але поневаж не вѣдаетъ [нѣхто], в которїй час родилсѧ й где ѿцъ его й мт҃и подѣлисѧ, й длѧ того називаетсѧ неродославенъ, без Ѿца й мт҃ре й без причта рода, й поневаж сщ҃енникъ ѓстъ Бг҃а вишнѧго. Гди вернѹлсѧ Ѧврам з войни [з] Ходалогом, й стрѣтил его Мелхиседекъ й далъ емѹ чашѹ вина пити растворенного й вложил ѹломокъ хлѣба. й всѣхъ съ Ѧврамом било тн҃. И длѧ тое[й] причини подобенъ ѓстъ Сн҃ѹ бж҃їю, й там ѓстъ першї[й] ѹставикъ Мелхиседекъ безкровной ѿфѣри ѹчинни. І длѧ того мовит пророкъ: ти естес сщ҃енникъ на вѣки, поневаж ѡн теди причастил Ѧвраама й всѣхъ, которих бѹло тн҃. семѹж Мелхиседекѹ й десѧтинѹ Ѧвраам давал завше ведлѹгъ росказанѧ бж҃аго. жил же Мелхиседекъ лѣтъ рг҃. й преставися нк Бг҃ѹ во вѣчнѹю жизнь, й мешкает во вишнем Їерслимѣ. Бг҃ѹ слава во вѣки вѣкомъ. Ѧминь.

[1]) Потрева [w] ѿчиз'нѣ і рожан до блаженого Мелхиседека ѿповѣсти, поневажъ називалсѧ без Ѿца й мт҃ре й без причини родѹ [2]) которого [3]) Тут у Ярем. пропуск; в Дрогоб. рукоп. чатаємо далї: Хѹс же ѹродил Бона; Бон же родил Фѹра, Фѹр же родилъ Неврода, котри[й] бѹдовалъ вежѹ вавилонскѹю. и там Бг҃ъ роздѣлилъ ꙗзики. По раздѣленїю ꙗзиковъ Невродъ оѹродил Ламарла, Ламарло родилъ Днеса, Днесъ же водилъ Мелхию, Мелхия же родил Мелхиседека. Бо Мелхия (в ркп. хибно: Мелхиседекъ) вил црм землѣ палестинской, имѣл двох сн҃овъ, ѓдиного Мелхила по своемѹ ймени, а дрѹгого Седека [4]) ѓлиник [5]) дод. козми слѹги [6]) дод. молодихъ, ѿбфитих, тлѹстих [7]) й в дорозѣ знѧлл его мислъ бж҃а [8]) томѹ би пристойнаѧ речъ [9]) дод. ꙗко сотворителеви [10]) vac. [11]) Мнѣ сѧ здаетъ през тии [12]) же сотворитель в них ѿпочиваетъ, бо той ест несказителни[й], несмертелни[й], невидими[й] [13]) vac. [14]) vac. замісць сего читаємо: й заразъ нейдѹчи до стада вернѹлсѧ до цр҃а ѿца своего [15]) дод. по которѣем ѧ послалъ тебе [16]) не бавѧчи [17]) ѿфѣрѹ, котрѹю хочъ ѿфѣровати. прошѹ тѧ ѿче мой, не дава[й]же тим бг҃ом нѣмим, бо не здают ми сѧ бѹти бг҃ами [18]) дод. ѿпочиваетъ више нб҃съ [19]) рихло [20]) дод. до стада по воли. потом пришол Мехилъ цр҃ъ до цр҃ици Салими жени своей и реклъ: [21]) поневажъ бг҃и его ганил [22]) бѣда [23]) праца моѧ и болестъ родѧчи [24]) дод. видѧчи плачъ ей реклъ до ней: не плачъ але ходи, кинъмо лоси [25]) котри[й] сн҃ъ мнѣ припадет през лѡси [26]) той бѹдет данїй на ѿфѣрѹ [27]) а котри[й] тобѣ припадет, той нехай жив бѹдет. тое ей мовилъ розѹмѣючи, же емѹ припадетъ Седекъ [28]) кинѹли лѡси [29]) заразъ припал цр҃ици Седекъ [30]) дод. й казалъ сн҃ови старшомѹ готовитисѧ на ѿфѣрѹ бг҃омъ. а гдисѧ тое стати мало, пришол Седекъ ѿ стада й пригналъ з҃. воловъ. взѧвши теди ѡние воли и сн҃а своего старшаго и пойшовъ к божницѹ идолскѹю собравши пѧт сот слѹгъ и триста молодцїовъ ѿ своих под[д]аних а валваном на ѿфѣрѹ приведених, й дѣвицъ также триста ѿ мт҃рий виврани[х] на ѿфѣрѹ приведених [31]) дод. к той час всѣ тиї речи й сн҃ъ цр҃скии ѿгнем спалени били на ѿфѣрѹ болваном [32]) дод. мати Седекова плакала великим гласом по старшом сн҃ѣ

своєм Мелхилѣ и призкала [33]) дод. возлюбленн[й], нехаже ймѧ твоє Мехилѣ, ти Седекъ мнѣ лїосомъ припалъ єст, длѧ того живъ єси [34]) южъ ѿ сего часꙋ свою маю забавꙋ, мнѣ нѣчого до вас [35]) везъ [зам. Бг҃] всѣхъ речей Сотворителю [36]) дод. диѧволскꙋю, где брат мой Мехилъ спаленъ єстъ [37]) розстꙋпиласѧ [38]) же анѣ чл҃вкъ анѣ ѿнаѧ божница, анѣ яки[й] бꙋдинокъ не зосталсѧ ѿного мѣста, але все землѧ пожерла [39]) й пришовши в гꙋстиню лѣса [40]) якъ єго мт҃и на свѣтъ оу҃родила [41]) ико оу҃лва порослъ волосами [42]) а по з҃. лѣтах [43]) ѿрла своєго [44]) дорогиє речи и ѡфѣрꙋючи [45]) дод. вийди сюда [46]) дод. волоси [47]) и ѿкрата познати [очевидно помилка зам ѡкрѣж пазнокти] єго привитай сѧ з нимъ [48]) vac. [49]) дод. ставъ во части лѣса [50]) и скрикнꙋлъ г҃ рази [51]) ви[й]ди ко мнѣ [52]) а гди єго ѿбачил Яврам [53]) чл҃вче, а повѣж ми, хто єси и чого потребꙋєшъ [54]) пославъ мѧ ѿшꙋкати тѧ [55]) дод. и речеємꙋ Мелхиседек: якъ ти сѧ Гд҃ъ Бг҃ъ росказалъ. тако твори [56]) дод. Яврам же ѿстригъ Мелхиседека, якъ ємꙋ Гд҃ъ Бг҃ъ росказалъ [57]) дод. и бл҃свилъ Яврама Богом вишним [58]) Яврам [59]) ;овторие [60]) дод. Явраме! ѿнже рече: Гд҃и мой ст҃ий! Бг҃ъ же рече ємꙋ [61]) по подобенствꙋ

Ся переробка Слова св. Аѳанасия на мову майже чисту народню мусїла бути досить популярна в нашім краю, коли маємо її в двох рукописах: о. Яремецького і в Дрогобицькій збірцї з р. 1742, що з неї й виписані варіанти. Із тих варіантів видно, що обі переробки зроблені були незалежно одна від одної і то з орігіналів де в чому відмінних один від одного. Рукопис Дрогобицький має текст троха ширший і повнїйший від тексту о. Білахевича, та ми основою сего виданя поклали текст сього остатнього через те, що в Дрогобицькім рукописї не стає кінця.

XII. Авраамові сини.

А. Крехівська Палея, стор. 168—174.

(О Исацѣ) Быс[ть] же по днех сихъ Б҃ъ йскꙋшіа[а] Ꙗврааме, вс҃ѧ вѣдѣ, хотѧ Ꙗврамъ въ притчи положити въ ꙗзыцех й последнѧа их наꙋчити, какоꙋ любовъ ймѣти къ Бо҃ꙋ, и гл҃а ємꙋ: Ꙗвраа̂ме, Ꙗвраамє! й реч[є]; се азъ Гн҃. реч[є] же ємꙋ Г҃ь: поймї сн҃а своє̂го възлюбленаго Йсаа̂ка й възведи на горꙋ й въздажь ми требꙋ. въставже Ꙗвраа̂мъ заꙋтра ѿседла ѿслѧ своє й поѧтъ с собою̂ два штрока й Йсаа̂ка сн҃а своє̂го възлюбленаго, й истинавъ полена на сожеженнє̂ требѣ, й пойде йдеже реч[є] Г҃ь. бє же шествовати є̂мꙋ до горы г҃. дн҃и. възрѣвже Ꙗвраамъ ѿчима своима й ꙋзрѣ мѣсто йздалеча й реч[є] ѿтроком своймъ: сѧдете тꙋ, азъ же и дѣтище дойдеве на горꙋ й поклонившес[ѧ] прид[є]ве к вамъ. взѧть же Ꙗвраам полена йст[не]на й заде за плещи Йсакꙋ сн҃ꙋ своє̂мꙋ, взѧ же ножь й ѿгнь в рꙋкꙋ й пойдоста к горѣ ѡ̂ба вкꙋпѣ[1]). реч[є] же Йсакъ къ Ꙗврамꙋ ѿц҃ю своємꙋ: се ѡгнь й дрова, почто не ведеши ѿвче[2]) на всесъжеженїє̂[3]), єже на требꙋ Б҃ꙋ? Ꙗвраа̂мъ же реч[є]: Б҃ъ ꙋзрить себѣ ѿвчѧ є̂же на жертвꙋ[4]). Йсакъ же видевъ ножь в рꙋкꙋ ѡ̂ц҃а своє̂го смотрѧше, й реч[є] Йсаа̂къ къ Ꙗвраа̂моꙋ ѡ̂ц҃ю своє̂мꙋ: повѣжь ми ѡ̂ц҃е [sic!], аще хощеши ѡ̂вчате, да скоро текꙋ в стадо й приведꙋ є. аще ли разꙋмѣєши Боꙋ̑ приꙗтнꙋ[5]) быти жертве твоє̂и, поклони главꙋ[6]) и мною сътвори жертвꙋ твою Б҃жи. Ꙗвраамъ ж[є] разгорѣ сѧ естеством любвѣ противꙋ семоꙋ ѿвѣща гл҃ѧ: повѣдаю ти чад[о] моє̂ възлюбленоє̂, вл҃дчне изволенїє есть. Б҃ъ просить тебе на жертвꙋ себѣ, чад[о], по своєи ємꙋ воли, а не азъ хощю сего. веси бо, ꙗ̂ко любовию̂ [зам. люблю] тѧ чад[о], й трепещєть ми ср҃дце, како ли нанесꙋ ножь на тѧ, чад[о], како ли ꙋзрꙋ слезы м҃тре твоє̂ꙗ, сам же[є] ли како подоймꙋ плачь тебе рад[и], чадо! паки ж[є] аще ѡ̂слꙋшаю̂ сѧ повеленїа вл҃дчнѧ, то ѿблишенъ боꙋдꙋ

великїа ѥго млстї и великых его ѡбещанїй, иже мною блсвнїє ѡбѣща. что створю[7]), чад[о]? никакож[е] не вѣде[8]) что створю сем8[9]), чад[о], но добрее ми принести та в жертв8 ем8. давын по[10]) своей [воли][11]) мтрї телець дати ми та имаеть, чад[о], паки жива. нн҃ѣ же ѿ мртвых моцень ѥсть Гь҃ въставити та[12]).

Исакъ ж[е] слышавъ ѿ ѡца своѥго Авраамъ (sic!) въ смирении и блгобоизнивым срдцем реч[е]: ѡ предобли[13]) мой ѿче, ѡ любезнаа моа 8троба, ѡ своемь чад[е] оукрѣпи[14]) старость свою, ѡче. ıако добрѣе ти есть посл8шати изволенїа влдчнаго и сътворити хотенїа ѥго, ѿче. простри р8це свой, азъ же прийм8 извы[15]). помани ѿче велик8ю Гню блгдать, како ти ма на старость вдаси [зам. вдасть], тонже[16]) и з мртвых моценъ[17]) въставити ма ѥсть тобѣ Гви. Аврамъ же 8тверди срдце своѥ и не помысли бесчадства ни пролья слезы, но кладаша дрова на требникъ[18]). и тогда 8крепи мысцю свою Авраамъ и сагъ и ıатъ Исака сна своѥго[19]) и възложї на требникъ верх8 дровъ[20]). и простреть р8к8 свою, взать ножь хота заклат[и] сна своѥго Исака. Възгласи же ѥго англъ гла: Авраамѣ, Авраамѣ! ѡнже рече: се азъ, Гн҃. реч[е] же к нем8: не заколи сна своѥго ни створи ем8 ничтоже зла. нн҃ѣ бо раз8мех, ıако боишися Бга ты. но възми ѿвень и принеси вмѣсто Исаака сна своѥго. възрѣвъ же Авраамъ виде ѿвень вcase за рога в сад8 Савековѣ. и шедъ и взать ѥго и шед закла въ Исака мѣсто сна своѥго. [Після довшої апострофи до жидовина оповіданє ще раз вертаєть ся до сеї теми]. Ми же 8бо къ писанїю житию притечемь. Авраамъ же не пощади сна своѥго, но тщашеса творити реченноѥ ем8 Гмь[21]). приближи бо са ножь к горл8 Исаков8. тогда англъскы глас ѿгромни изъ ѡблака гла: Авраамє, Авраамє! глть ти Гь: не заколи сна своѥго възлюбленаг[о]. вѣдѣ бо естество 8мъ ѡ чадехъ, ты же не пощаде сна своего мене рад[и], то азъ собою клах ти са, ıако блсвлай блсвлю та и[22]) 8множ8 сѣма твоє ıако звѣзды нбсныа, ıако песокъ въскрай мора[22]), и блсватса ѡ сѣмени твоемъ вси ıазыци земьстий, понеж[е] ис плем[е]нї твоѥго изыдеть м8жь, ѡ немь ж[е] преж[е] рех ти. нн҃ѣ же ѿп8сти сна своѥго[23]) и поими ѿвень вияз8щь в сад8 Савековѣ. Савѣк же зоветса ѿп8щение[23]). Авраамъ же слышавъ глы ѿп8сти ѿрока и 8зре ѿвень держимъ за рога в сад8 Савекове. и шед поıатъ и пришед закла въ Исака мѣсто сна своего[24]). Авраам8 же створшю жертв8 възратис[а] съ ѿтрочатем ѿноуд8же пришел. Пришедшю же Авраам8 в домъ свой идеж[е] живаше [в рукоп. хибно: живеши] въ град Авроцѣ

[ꙋ] в земли Хананейстей, иж[е] есть к раздолии, се же есть Хеврон҄ъ.

[1]) Доси у Порф. пропущено [2]) кое ведеке ѿвча [3]) vac. [4]) требꙋ [5]) бг҃оприятнѣ [6]) дод. мою [7]) дод. семоꙋ [8]) ведый [9]) сотворити ми [10]) во [11]) vac. [12]) Тут пропускаємо, так само як і Порфірєв, палейну апострофу до жидовина. [13]) предобрый [14]) ꙋкрѣпи [15]) ꙋзы [16]) то ꙋже [17]) мощно [18]) дод. хотя сотворити якоже повелѣ ем[у] Гь. возкладшоꙋ же дрова на требникъ Авраамъ [19]) дод. не помысли разлꙋченія ѿ чада ни пощадѣ ѿтрочища, но связавъ [20]) Тут Порфірєв знов пропустив уступ, де полемізує ся з жидовином, та в Крех. Палеї такого уступу в сьому місці нема [21]) Доси у Порф. йде пропуск. [22]) vac. [23]) vac. [17]) Решта у Порф. пропущена.

Текст тотожний з нашим надрукував Порфірєв (Апокриф. сказ. о ветхозав. лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Солов. бібліот., стор. 136—138) із Соловецької Палеї ч. 635, відки ми й виписали отсї варіанти. Отсей палейний текст не має в собі майже нїяких апокріфічних подробиць, а є тільки поетичним розширенєм біблїйного тексту (Бития XXII, 1—13). Власне задля сих стилїстичних прикрас, що находять ся в розмові Авраама з Ісааком, ми й містимо його в нашій збірцї, як се вчинив і проф. Порфірєв.

Б. Рукопис о. Яремецького Білахевича, стор. 124—125.

(Слово ѡ Агарѣ и ѡ сн҃ꙋ єя Исмаилꙋ како бился со Ісаакомъ сн҃ом Авраамовим) Єгда родився ѿ Сарри жени Авраамовои Ісаак, а Исмаилъ родився ѿ Агари слꙋжебници Сарриной, лазяше ѡба Ісаакъ ї Исмаилъ ї растяше. Єгда ізрасте Ісмаил, ї ꙋдарил Ісаака. и ꙋвидѣла Сарра [sic!] иж Исмаилъ ꙋдарил Ісаака і растерзаста ся жалостїю великою и рече: Живъ Бг҃ъ мой! Що то єстъ, да рабъ біетъ господина своего? Отселѣ сїе нехай не бꙋдетъ. И рече: Господине мой Аврааме, ижжени рабꙋ ис чадом ея. Аврам не хотяше, Сарра плачꙋщи скорбно не хотяше жити с ним, дондеже не ижденетъ ю. Прїйде же агг҃лъ Господень скоро ко Авраамꙋ і рече: Аврааме, Аврааме! Ижжени рабꙋ Агарꙋ ис чадом ея, яко г҃летъ Сарра жена твоя! В той часъ Аврам взем три камели, взем же брашна, яди и питїя много і завезе их на горꙋ Синайскꙋю во пꙋстиню. Бяше бо ѿ мира єі. поприщъ, и там ѡставил их. И бяше Агара в той пꙋстини со сн҃омъ своим Ісмаилом. Єгда не стало им води и неимѣяше что пити, искаше Агара води, да дасть пити чадꙋ своемꙋ. Ѡбїйдеже всѣ гори и долини и не находяше води нигде.

Єгда же прійде, видѣ чадо свое оумирающе без питїя. Пойде же Агара знов и увидѣла влажну землю под древом. Взяла вельми плакати и копати, и обрѣте г҃. отцѣ води и принесе чаду своему мало води и обрѣте житїе. И несе там чадо, идеже бѣ вода, и раскопа велїй їсточник и там живяста. И до той води прихождаху звѣрїе и вся вещества, птахи и проч. пити. Агаря же учаше сна своего Їсмаила звѣрїе з лука бити. Єгда же бисть Їсмаилови лѣтъ еі҃, Исмаил рече матери своей: Повѣж ми, мати моя, як ся во мирѣ плодять людїе? Агаря же вся страшнїя свѣцкїя речи вся ему порявну сказала и тако его научила и смѣсила ся сним і породила дѣтей нѕ҃. ї да поймется сѣмя от нея много и да умножится. И от них зачаху ся поганїе язици Турки, Татаре и инїя поганїя язици.

В звісних нам збірках апокріфічних оповідань ані подібного тексту, ані загалом оповідань про Ізмаїла і єго кровосумішку з матірю нема. Основа сего оповіданя взята з Біблії (Бытия XXI, 9—21), апокріфічні додатки мабуть із Талмуда, пор. Ed. Reuss, La Bible III, 1. стор 367.

В. Рукопис о. Теодора з Дубівця стор. 82—83.

(Нечѣр'нїи языци откжд ж зачашас[а] от кѣт.) Аврамъ имѣ два сна, єднаго от рабы а дргаго от свободныя. прежде оубо родиса от Агары Измаилъ, а послѣдѣ родиса Ісаакъ от Сар'ры. и приплъзоваше Измаилъ и бїяше сна Авраамова Ісаака. и видѣв'ши Сар'ра сожалиша си и възопи къ Авраамоу. и явиса Авраамоу аггль от Ба гла: иждени рабоу и сна еи. Аврам же оуготова еи пища на много днїй и отпоусти еа въ поустыню далече. и там живаше въ пжстыни съ сномъ. и не достав'шоу брашна єже оуготовал Аврам, и скон'чевашес[а] гладом и жаждею, и обьходаще горы и оудолїа ищоуще, где бы обрѣла водоу себѣ же и отрочатю. и обрѣте тамо источникъ и пришедши съ сном своим и живаше въ Синай. И єгда ж[е] быс[ть] л҃. лѣт Измаилу з родства єго, и начат пытати Агары: откоудоу єси ты и камо само прїиде? онаж[е] начат повѣдати є моу житїе свое и како Аврам повелѣ завести [ма] въ поустыню далече непроходимоу и тж ма оустави жити въ поустыни с[и]. Измаилъ ж[е] начат лоуки чинити и стрѣлы стржгати и звѣрь ловити, и тако питаше и мтрь и себе. и слаж[е] са съ мтрїю своею во

Сннай. Агара бо реч[е] ко собѣ: да поимоут сѣмѧ мое жены многы и да побѣдат сѣмѧ Авраамле. и ѿ них злчахжс[ѧ] невѣрнїи ѩзици Татаре, Тꙋрци и инїи мнози.

І сей текст, що в рукописї о. Теодора є частиною якоїсь обширнїйшої компіляциї без початку, не має собі параллелїв у иньших збірках апокріфічних оповідань. В головному він є немов скороченем попереднього тексту, та має супроти него одну нову подробицю — мотив, для якого Агара згодила ся на кровосумішку зі своїм сином.

Г. Крехівська Палея стор. 181.

(Ѡ Измаилѣ) Измаилъ же род[и] вї. сновъ, иж[е] соуть имена ихъ се: Нафеѡфь, Кедарь, Навоилъ, Масианъ, Мазма, Идꙋма, Масиходь, Фема, Єгꙋрь, Нафекъ, Кендимъ. вселижеся Измаилъ и снве его ѿ Билат два сира [sic!] противꙋ Єтꙋ, дондеж[е] принд[е] ко Ясиромъ, противꙋ лицю братни[и] своихъ веселися. Ѿ сихъ соуть Срачинѣ. Измаилъ же бывъ лѣт рл. и ꙋмре. бе же житие ег[о] въ Єгипт[е].

В Коломенськім анї в Ковельській Палеї сего уступу нема.

Д. Із слова Меѳодія Патарського, стор. 22—23.

[Ізмаїлтяне] В кончанїи[1]) четвертой тисѧчи Преѡръ царъ прїиде самъ на корнилъ восточнихъ земль, которїи ѿ рода Мꙋнтова сна Ноєва[2]), и поплѣни седмъ городовъ и землю ихъ, снїиде[3]) на три црства инъдїйскїѧ[4]) и пожже ѧ ѡгнемъ и ѡпꙋсти ѧ. и прїиде в' пꙋстыню Савы и изъчетъ родъ чада Измаилова[5]). Сего бо Измаила прижи Авраамъ ѿ робы своеѧ Агары, а[6]— ѿ Сарры Ісаака[6]). Исмаил'же ѡбидяше Ісаака злобою своею. Прїиде же аггелъ ко Аврааму и рече ему: из'жени рабꙋ и сна ея в пꙋстыню Саввы. Авраам[7]— же всадивъ Агарꙋ на верблюда и сна ея Измаила, керъблюдже повеленїем бжїимъ несе ихъ во пꙋстыню Саввы. Измаилже пребываше со мтрїею своею[7]), и расплодившеся. и Преѡръ царъ избї ѧ[8]), а иннїи разбѣгошасѧ[9]) и[10]) бѣжаше ѿтолѣ в' пꙋстиню Єтривъ[10]) и расплодишася и исполниша пꙋстыню и тꙋю ѿ[11]— племене своего[11]). бахꙋ бо мнози акы

пр8зы, и̑ нагы хождах8 и̑ ꙗ҆да́х8 маса верблюжа̑ к'[12]– б8к8 варена[12]), и̑ пі́ах8 кровъ и̑ млеко скотїе.

[1]) По скончанінже [2]) пріиде имъ царь отъ Мунтова роду, сына Ноева, именемъ Приворъ [3]) и иде [4]) на царство индѣйское [5]) идѣже бяше Измайловичи, вопче родъ Измайловъ [6–6]) vac. [7–7]) vac. [8]) И пріиде Приворъ въ пустыню ту Измаилъ, якоже прежде речеся [9]) дод. по пустыни той [10 10]) vac. [11–11]) vac. [12–12]) vac.

З чотирох текстів сего апокріфа, надрукованих Тіхонравовим (Памятники отреченной русской литературы II, 213–281) тілько один текст Тульської збірки XVIII в. в сьому місцї де в чому подібний до нашого і для того з него ми й виписали варіанти. Та й тут, як бачимо, Тульський список має деякі важні пропуски, а особливо пропущено цїнний для нас зворот про кровосумішку Ізмаїла з матірю.

XIII. Сини Ісааковї.

А. Ковельська Палея, стор. 196.

[Вродженє Исава і Якова] **Быст[ь] оубо по оумр҃твии[1]) Ꙗвра-амовѣ[2]) блгҁи Бж҃ Исаака сн҃а[3]) своего[3]). молѧше же Исаакъ[4]), реч[е][3]), Ревекы дѣлѧ жены своеѩ, ꙗко неплоды бѣ[5]). и послꙋша его Бж҃ и зачат же Ревекка. играста же младен҆ца во чревѣ[6]) еѩ. помл҃и же сѧ Ревека Гоу҃ Боу҃ и реч[е]: что се[3]) мнѣ бꙋдет? и реч[е] ей Гь҃ Бж҃: два сн҃а во оутробѣ твоей еста, старѣйший меншомꙋ поработает а людїе людїй преспѣют[7]). по семже оубо ꙗко приспѣша ей днїе родити, и роди перкенець и бѣ той чер-менъ[8]). потомже[3]) и[3]) меньшаго породи[9]), но прилпѧше рꙋка еѩ[10]) пѧтѣ старѣйшаго. и нареч[е] первенцю имѧ Исавъ, братꙋ[11]) же его[3]) имѧ Иакъвъ.**

[1]) смр҃ти [2]) Ꙗвраамли [3]) vac [4]) дод. Гоу҃ [5]) дод. и не ражда [6]) ꙋтробѣ [7]) преспеетъ [8]) чернь [9]) род[и] [10]) его [11]) дрꙋгомꙋ

Варіанти виписані із Крехівської Палеї стор. 181, де оповіданє се має титул Ѿ Їсаце повесть. Основою сего оповіданя є оповіданє біблїйне (Бытия XXV, 21—27), відки взяті майже всї подробиці нашого оповіданя. Ми наводимо його тут як основу пізнїйшої повірки, висказаної нпр. в диялоґу „Банкетъ духовный“ (Кіевская Старина 1891, т. XXXVII, стор. 68), буцїм то Исав з Яковом сварили ся ще в материному животї.

Б. Крехівська Палея, стор. 190—205.

(Ô лествици). Пойде ж[е][1]) Ꙗ̂ковъ к Лаванꙋ дꙗде[2]) своє̂мꙋ, ѻ҃брѣте мѣсто и̂ спа[3]) тꙋ, на камени възложивъ главꙋ, сл҃нце бо зашло бѧше. и̂[5]) вид[е] сонъ. Й се лествица бѧше ꙋтвержена на

земли, є҆́и҃[5]) же[5]) глава[6]) досѧзаше до[5]) нб҃си. и҆ бѣ вѣрхꙋ лествици ꙗ҆ко лицѣ чл҃кꙋ[6]) и҆зо ѡ҆гнѧ и҆сечено, и҆мѣꙗж[е] в҃і. степени до[7]) вѣрхꙋ лѣствици, и҆ на коемждо степени до верха[7]) чл҃вца[8]) двѣ: ѡ҆деснꙋю и҆ ѡ҆шюю; к҃д.[9]) лица на лествици до перси их, среднеєж[е] лице превꙑїше[10]) всех бѧше, єже видѣх, и҆з огнѧ и҆ до рамꙋ и҆ до рꙋкꙋ, и҆злиха страшно паче ѻ҆нѣх и҆ к҃д. лиць. и҆ є҆́ще мнѣ зрѧщю, и҆ се анг҃ли б҃ии въсхождаа҆хꙋ и҆ низьхождаа҆хꙋ по неи҆, Г҃ь же ꙋтвержашесѧ на неи҆. Тако ꙋбо ес[ть] разꙋмет[и], ꙗ҆ко се кто подъпретсѧ своиּмь жезломъ*).

Б҃ъ же стоꙗ҆ше на[д] лицем горнимъ, и҆ ѿтоле възва къ мнѣ гл҃ѧ: „Ꙗковѣ! Ꙗковѣ“. и҆ рѣхъ: „се а҆зъ, Г҃и“[11]). и҆ реч[е] къ мне: „Землю, на неиж[е] тꙑ̈ спиши, тобѣ дамь ю҆ и҆ семени твоемꙋ по тобѣ[12]). и҆[13]) ѹ҆множ[ꙋ] племѧ твое҆ ꙗ҆ко звѣздꙑ нб҃снꙑꙗ҆, ꙗ҆ко песокъ морьскꙑи҆, и҆ бл҃свить сѧ семенем твоим всѧ землѧ и҆ живꙋщии҆ на неи҆ въ послѣднѧꙗ҆ врѣмена лѣтъ скончанїа[13]). бл҃свенїє мое, и҆мже бл҃свїх тѧ, ѿ тебе протечет в последнии҆ род[и]. въсточнаꙗ҆ и҆ западнаꙗ҆ всѧ полна бѹдꙋт племенем твоимъ.“ и҆ ꙗ҆ко ꙋслꙑшах[14]) с вꙑсотꙑ̈, ѹ҆жасъ и҆ трепет нападе на мѧ. и҆ въстах ѿ сна мое҆го, и҆ є҆́ще глас[ꙋ] сꙋщю[15]), и҆[16]) г҃лъ б҃ии҆ въ ꙋшию҆ моею[16]), и҆[17]) рѣх: „Коль страшно мѣсто се! нѣс[ть] се, но домъ б҃ии и҆ си врата нб҃съна а҆.“ и҆ поставих камень, є҆́же бѣ възглавиє҆ ми, столпъ, и҆ възлиꙗхъ масло древѧное на вѣрхъ емꙋ, и҆ нарѣкохъ и҆мѧ мѣстꙋ томꙋ домъ б҃ии҆[17]). и҆ въстах и҆ въспѣх и҆ рѣкох[18]):“ Г҃и Б҃е[19]) Ꙗдамль тварї твоеа҆! и҆[19]) Г҃и Б҃е Ꙗвраама и҆ И҆саака ѻ҆ц҃ю моею и҆ всѣхъ ходившихъ[20]) правдою҆ пред тобою҆! крѣпцѣ[21]) седѧи на Херꙋвимѣхъ и на пр҃столѣ славꙑ̈ огнѣнѣ, и҆ многоѡ҆читаа҆, ꙗкоже видѣх въ снѣ моемъ, держа четверо личнꙑꙗ҆ Херꙋвимꙑ̈ носѧ, и многоѡ҆читаꙗ Серафими носѧ[22]) вѣкꙑ̈ под мꙑшцѣю свое҆ю҆, а не носимъ ничимьж[е]. ꙋтвержь нб҃са на славꙋ имени твоемꙋ, простри на ѡ҆блакꙑ̈ нб҃сноую҆[23]) лещащесѧ под тобою нб҃о, и҆ да под нимъ поточиши[24]) сл҃нце и҆ скривле҆ши в нощї, да не боудеть мнимо Б҃ъ. иж[е] ꙋчини на них пꙋть м҃сцю и҆ звездамь, и҆ сегож[е] малиши и҆ растиши, а҆ звездꙑ нареч[е]ши пред[25]) нимъ[25]) преходѧт, да не и҆ ти мними боудꙋть б҃ѕи. ѿ лица славꙑ̈ твое҆а҆ боꙗ҆тьс[ѧ] Серафими шестокрилатии҆ и҆ покривают ноѕѣ и҆ лице крилꙑ̈ своими. а прочии летающе поють пѣс[нь][26]) непрестанно. єгож[е] нн҃ѣ а҆зъ сп҃ла а҆ новꙋ[26]), в҃і-верховьне, в҃і-лицне и҆ многои҆менне, ѡ҆гнене, мльнозрачне, ст҃е! ст҃ь, ст҃ь, ст҃ь! Ї а҆ѡ, Ї а҆ѡ-

---

*) Тут пропускаємо 10 рядків палейної екзеґези.

ва, Їаѡил, Їаѡкадосъ[27]), Хсакод, Саваѡд, Ѡмелех, Илавирь, Ѧминись[28]), Варих! вечныи црь крѣпкыи, силне, превелик, терпеливе, блсвене, наполнаеи нбса и землю и морѣ и бездны и вса вѣкы славы твоеа! оуслыши пѣние мое, имже въспѣх та, и даиже ми прошение мое, егож[е] прошю ѹ тебе, и възвѣсти ми разрешение сна моег[о], ако ты еси Бг крѣпокъ и державенъ и славенъ Бг. сте[29]), и Гь мои и оць моих“.

Еще мнѣ глщю молтвѹ свою, глас [в ркп. г л а д] град[ы]ше[30]) пред лицемь моимъ гла: „Сарииль[31]), старишино ѹслаждаемих, иж[е] еси надь сынки[32]), иди вразѹми Иакова к разрешении сна иже виде, и покежь все елико виде. перкее ж[е] блсви. и прид[е] къ мнѣ Сариль[33]) архаглъ и видѣх, и баше видение ег[о][34]) красно ѕѣло и[34]) ѹжасно. азь же не ѹжасохса взора его, имже видение, имьж[е] видех во снѣ моемь, притранне[35]) баше паче сего, и видѣниа агглка не ѹбоахса. И реч[е] ко мнѣ агглъ[36]): „что ти има?“ и рѣхъ: „Іаковъ“. „юже[37]) не нареч[е]тса [има] твое Іаковъ ктомѹ, но боуд[е]ть има твое подобно имани моем[ѹ] Іиль“. егда идахъ ѿ Фанданы сѹрьскыа противѹ Исавѹ братѹ моемѹ. приде къ мнѣ и блсви ма и прозва ма Іиль. и не поведа ми имани своег[о], донелезе [sic!][38]) заклах и. и тогда повѣда ми, ако ты баше Кепьзѹлъ[39]). Та ж[е] рече ко мнѣ[40]): „лествица, юже еси видѣлъ вї. степени имѹщю, кыиж[е] степень имѹщь две лице чл҃че пременающе зрака своего, лествица ж[е] есть вѣкъ си: а вї. степени имѹщю[41]) врѣмена вѣка того соут. а кд. лиць соут цри азыкъ беззаконных вѣка сего. в тѣхъ цреxъ истазани боудѹть чад[а] чадъ твоих и род снвъ твоих. си[42]) въстанѹть на беззаконие внѹчать твоих и пѹсто сътворат[43]) мѣсто се сход[44]) д-ми грѣхъ[45]) внѹкъ твоих. и ѿ имени[46]) прадедъ съѕнждетса[47]) полат[а][48]) еа въ храме имени Бга твоего и ѡць твоих[48]). и о прогнѣваниї чад твоих запѹстеетъ до сход[49]) д-и вѣка сего. Понеж[е] виде ты д. лица первое, а еже приражающас[а][50]) степенем агглн[51]) въсход[а]щаа и нисход[а]щаа и лица посред[и] степень[51]): въздвигнеть[52]) Вышнии цра ѿ внѹкъ брата твоего Исава[52]) и[53]) приимѹть вса могѹты[54]) племенъ земных[53]) створших[55]) пакость семени твоемѹ. и дани боуд[ѹ]ть в рѹкоу ег[о][56]) и боудеть[57]) негодѹемь[58]) ими. тоже держат[и][59]) начнетъ силою и ѡбладает[60]) ими, и ти не възмогѹть противитис[а] емѹ до[61]) дни, въньже[61]) изыде[?] мыслъ ег[о] на на: слѹжити[62]) капищем и жертвы мртвых[63]) нѹжею творит[64]) соущимъ въ црствии[65]) его[66]) всем, иж[е] в таковеи вине ѡкатса, и елико Выишнемѹ[67]) ис племени твоего, елико к Фалконагаргаилю. и вѣди[68]) боуди Іаковѣ,

ꙗ҆ко пришелци боуд8ть[69]) сѣмѧ твое на земли чюжей[70]) и҆ ѡ҆злобѧт[71]) работ[о]ю и҆ наложать на нѧ раньї по вса дн҃и. но ꙗ҆зыї-к8[72]), ем8 же[73]) поработають, соудит Гь҃. ти[74]) егда въстанет цр҃ь и҆ соудъ[75]) тогда боудет мѣст8[76], том8, тогда и҆зыдеть сѣ-мѧ твоѐ Иӏ҃ль ѿ работы ꙗ҆зыкъ державших насилїемь, и҆ гонь-зн8ть ѿ всѧкоꙗ҆ 8корізны врагъ твоихъ. цр҃ь во то глава е҆сть всѧком8 кр҃щенїю и҆ ѿданиа пронырокавшимъ вамъ Иӏ҃лю. и҆ ко-нець[77]) вѣка горци[78]) въстан8т, възопиютже и҆ 8слышить а҆ Гь҃ и҆ 8моленъ боудет[74]). и҆ раскаетьс[ѧ] крѣпкыїи ѿ страдани и҆хъ, по-неже анг҃ли и архангли и҆злеють молниа своꙗ҆ пред ними[79]) и҆збав-ленїа ради племени твое҆м8, и҆[80]) смїлитесѧ [sic!] Вышнем8[80]). тогда жены их родѧт[81]) по мног8 и҆ потомъ побореть[82]) Гь҃ по племени твоемь[83])“.

Раз8мей же жид[о]вине, како сказа Гь҃ праѿц҃ю вашем8 Ї҆аков8 ѿ пришествии С҃на Б҃иа. а еж[е] рече анг҃лъ, ꙗ҆ко боудет цр҃ь ѿ близних твоихъ, се слово быс[ть] о҆ Ровоа҆мѣ ѿ холопѣ Со-ломонѣ. створит[84]) оубо, реч[е], пакость, ꙗ҆ко ѿл8чиша [sic! зам. ѿл8чисѧ] ѿ Б҃а и҆ повеле и҆мъ кланѧтис[ѧ] двема кравама златым[а], и҆же постави на высоких холмѣх. реч[е] бо Ї҆а҆ковъ: и҆ми негод8е҆мъ боудет, — за холопьство е҆го х8хн8х8[85]) нань жид[о]ве. тогда, реч[е], держати начнет силою мно-гою[86]), ѡбладати и҆ми, и҆ ти не възмог8ть противи-тисѧ е҆м8, — како не възмогоша противити сѧ ем8, а҆ще и҆ хлапь есть, повин8кше и҆го своѐ подъ и҆го работное. възыде же, реч[е], мыїсль его на нѧ, да быша посл8жили ка-пищемь и҆ жрели мр҃твымъ, — быс[ть] же 8бо се: зрѧста[87]) златыїмъ кравамъ Е҆ровавлима[88]). рече ж[е] Иа҆ковъ: повелит н8жею творити с8щим въ цр҃ьствии е҆го всемь, — не ѿ҆ста бо никтоже въ цр҃ствии Е҆ровамли не покланѧꙗ҆сѧ на выїсо-кых, но вси ꙗ҆ко Б҃а чтѧх8[89]) златица.

И еже реч[е]: и҆ се веды боуд[и] Ї҆а҆кове, ꙗ҆ко пришел-ци боуд8т сѣмѧ твое на землї чюжей, — в чюжю бо землю вселишас[ѧ], в ней и҆ ѡ҆злобѧть и҆ работою и҆ нало-жат на нѧ раньї по вса дн҃ї. что бо зла не пострадаше Ї҆ю-дей въ Е҆гvпте! градъ чюжь здах8, беспрестани томѧх8 и҆, и де-ти их топѧх8 и҆ всѧком зло[90]) держаше. но ꙗ҆зык8, емоу ж[е], реч[е], поработають, соудит Гь҃. и҆ раскаетьс[ѧ] Гь҃[91]) крѣпкыїи ѿ страданий, и҆х же рад[и] анг҃ли и҆злиют молниꙗ҆ своꙗ҆ пред нїми и҆збавленїꙗ҆ рад[и] племени твоего, смилитиже сѧ, реч[е], Выїшнем8 — то 8бо и҆ се быс[ѧ]: се смыслишас[ѧ], и҆зведе их силою [и]х[92]) великою҆[93]) и҆

вдасть ймъ Моvсей й Арона[94]) сковозѣ Чермноє морѣ. І еже реч[е]: жены их родат по многу и потом поборет Гь по племени твоєму, знаменна люта йствориша[95]) ймъ работу, — раждахоу во жены жид[о]вьскыя по многу къ Єгvпте. а єже реч[е]: хранилища[96]) их полний тщи ѡбращютса, — тогда жи[до]ве йдуще йзъ Єгvпта йспросиша съсоуд[и] сребряныя й златаа кождо у свсед[а] своєго мнащися жертвы[97]) принести Боу й ѡпать съ страхомъ възратитіс[а], да того рад[и] тщи Єгvптане ѡставис[а][98]), а сами с' сребромъ й златом[99]).

А еже реч[е]: гады й всеми смртным[100]) въскипе земла их, трусн й разоренія многа боудуть, егда[101]) дасть*) Вышній соуд мѣсту тому, йзведе[е]ть сема твое ѡ работы языкъ державших насилием, й гоньзнуть[102]) укоризны врагъ своих, — дасть бо Гь соудь й казнь Єгvптеном паче казней Єврейскых. боудеть же црь глава ймщенію, горце въстанет на на, — Фараѡн й немлстивно йскаше погубити их.

А еже реч[е]: възпиша[103]) й Гь услыша их — услыша бо й й спсе йхъ ѡ Чермнаго мора. йзлиеть же гнѣвъ свой на Лониафана[104]) змиа морьскаго, убьеть беззаконнаго Фалкона мечемь, понеж[е] на Ба бгомъ въздвигнеть гневъ свой гордынею, — не бе бо Фараѡнь безь діакола поученія, тем же виде надъ собою многы казни, не пущаша бо люди[й] еврейскыхъ, но погна въ след йхъ й морем потопленъ быс[ть].

А еже реч[е]: тогда явитса правда твоа, Іакове, й дедъ твоих [и] по тобѣ будущих въ твоей правдѣ[105]), тогда сема твое въстроубить рогомь, й тогда погыбнет все црство Єдемь[106]) съ всеми языкы Моавитьскым[и], — тогда бо Йль ходиша[107]) в законѣ бжий; по пред[а]нію Моvсе[и]ску бе ймъ трубити рогомъ на новъ мсць.

А еж[е] реч[е]: погыбьнеть [црство] Єдемьское съ всими языкы Моавитьскыми — егда бо пройде сквозе Чермное море Йль, противившаяся языкы погыбоша. а еже, реч[е], виде аглы нисходаща й въсходащи по лествици[108]), въ последнаа лѣта боудеть члкъ ѡ Выш-

---

*) Тут перечеркнено слова: бо Гь соудъ й казнь.

нѧго, — той єсть Сн҃ъ бж҃ий ѿ прч҃стыѧ дв҃ца, и҆ тъ, реч[є], хощеть[109]) съвъкꙋпити горнаѧ с нижними, — сє жє оубо сбыс[ѧ]: сє бєс лествици ст҃мь кр҃щенїємь акы по лествици на н҃бо въсходат.

Ꙗ єжє реч[є]: ѿ немжє прежє пришествиѧ єго възвѣстать сн҃ви ваши[110]) и҆ дщери ваши, — сє жє ꙋбо събыс[ѧ]: по рѧдꙋ вси пр҃роци възвестиша въплощенїє бж҃є, ѿ рж҃ствє и҆ ѿ кр҃щенїи и҆ ѿ стр҃сти и҆ ѿ распѧт[ї]и и҆ ѿ въскр҃сниѧ и҆ ѿ възнесенїи [и҆] ѿ [съ]шествиѧ ст҃го Дх҃а.

Ꙗ єжє речє: ю҆ноша ваша виденїє видат ѿ немь, боудꙋть бо знаменїа сицє въ времѧ пришествїа є҆го: древо секомо сечивомъ кровъ и҆сточит, и҆ ѿтрочата[111]) г҃ мс҃цьна възглат҃ь[112]), млад[є]н҃ць въ чревѣ мт҃рни повѣсть пꙋть є҆го, — и сє ꙋбо быс[ть]: єгда прид[є] Єлисавефь цѣловати Бц҃ю, тогда Ї҆ѡан възыграшас[ѧ][113]) въ чревѣ мт҃рнѣ и҆ мт҃рними ꙋсты пр҃рчествоваше и҆ проповѣдаш[є] поуть Вышнѧг[о]. Реч[є] жє Єлисавефь: Ѿкꙋдꙋ сє мнѣ быс[ть], да прид[є]ть мт҃и Г҃а моє҆го ко мнѣ? сє бо възыграше младенець радощами въ ꙋтробѣ моє҆и.

Ꙗ єжє реч[є]: ꙋнъ ꙗко старъ боудетъ, — сє жє речє ѿ ст҃ыхъ млад[є]нцехъ, ти бо млад[є]нци пачє А҆дамꙋ[114]) поуть свои и҆справили на соудищи Х҃а и҆сповѣдавше и҆ врага ѿбличисте[115]) съ дерьзновенїємъ, нє ꙋстрашающаса ꙗ҆рости ц҃рьской, ꙗкожє и҆ Кvрикъ сн҃ъ Ꙋ҆литинъ пачє єстєства г҃. лѣт сꙋщь Дио҆клит[ї]ꙗново[116]) єретичество ѿбличи, Х҃са жє въ плоти[117]) и҆сповѣдавъ, ѿ Дио҆клит[ї]ꙗна ꙋбьенъ быс[ть], єгож[є] и до дн҃сь памѧть творим Ї҆юлѧ въ єі҃. дн҃ь. и҆ и҆нѣхъ жє множ[є]ство, и҆хжє ꙋста цѣломꙋдрено нє могоуть и҆сповѣдати.*)

Ꙗ є҆жє реч[є]: ꙋны пакы старъ боудет, — тогда бо много ꙋношь пачє старець и҆стинꙋ разꙋмѣша Х҃во въ плоти пришествиє҆, старци[жє] жидовъстиѧ мнѧщесѧ цѣломꙋдрствовати неистовьствокаша**) [и][118]) бесѧщес[ѧ] ѿпадоша.

Ꙗ єжє речє: то[119]) прид[є]ть чаємый, є҆гож[є] стезѧ никимьж[є] о҆чют[и]тсѧ, — да и҆ сє ꙋбо разꙋмеи добрѣ, кто єсть чає҆мыи? нє с мꙋжи[120]) ли вси[121]) нынѣ поработиша[122]) ꙗзыци, въсплескашє ж[є] сѧ[123]) и҆ славꙋ дашє Бо҃у ?[124]) Рж҃ство бо є҆го сицє бє: ѿбрꙋченє бывши мт҃ри є҆го Ѻсиф[ꙋ] древодѣли, преждє

---

*) Тут пропускаємо 8 рядків палейної полеміки з жидовином.

**) В рукоп. хибно: неистовьствокати.

да иже не снид[о]стася, ѡбрѣтеся въ чрѣвѣ имущи ѿ Дха ста. Иосиф же мужь ей правед[е]нь бѣ[125]) сы не хоташе обличити ей, но въсхо[ди]т ѡтай [в] пустиню[126]). но се англъ Гснь въ снѣ явис[я] ему гла: Иѡсифе сну Двдвъ, не боися приати Маріамъ жены твоеа, рожшее бо с[я] ѿ нея ѿ Дха ста есть. родить[127]) ж[е] снъ и наречниши имя ему Ісу[с]; то бо спсеть люд[и] своя ѿ грѣх их. се быс[ть] древле глно пррокы[128]): Се дѣва въ чреве приимет и родить снъ и нарекуть имя ему Еммануилъ, еже наречт[е]ть ся: с нами Бъ. се же слышавъ Іѡсифь и ѿ сна въставъ[129]). того рад[и] стѣзя его[130]) никимъ ѡчютися. въ ржество же его земля въсхвалиша нбсную славу въсприемше, иже бо быс[ть] горѣ, ти днѣс[ь] долѣ. а еже[131]): и[с] семени твоего корѣнь процвѣтеть црь[132]), — темьж[е] внимай ми глмаа, жидовине, яко не реч[е]: процвете ѿ тебѣ[133]) црь. аще ли бы рѣклъ: црь, то на Двда бы помыслилъ. но реч[е]: корень црскый, понеже ѡбещанію Авраамову, Исаакову, Іаковлю и Двдву изволи родитися ѿ прчстыя Дѣца ѿ племени Двдва. аще бо бы племя Двдво црство держало до Хса, то рекли убо бы с[те] есть[134]): се црь ишь и нужею и изменуеть[135]) законъ Моисеѡв данъіи[136]). того рад[и] и црь ѿ племени Двдва ѿиться[я], да въ смирени сану придет Хсъ. Того ради Иѡсифь быс[ть] древоделя и дѣломъ своимъ питашеся. то бо гла: въсклонився[147]) и ѿвръжеть власть злобамъ и самъ быс[ть][138]) странамъ спсъ и тружающимся покой.

А еже реч[е]: ѡблакъ осеняйи ѿ зноя весь миръ, — тогда поты въ зноѝ възваренниемь естества ншего[139]) ходяшет весь миръ. прохладившю ж[е] ны ѡблакъ, прогнавше смрадный потъ ис телеси ншего рожьшюю Хсоу, прохладившю стыа апслы Дхмь стмъ и инѣми языкы глти устрой, рожьдшюже ся[149]) прогнася*) блазнши телесемь ншимь діаволъ и осужень быс[ть] въ ѡгнь негасимии. рожьдшюся Хоу, распенши предани быша в работу, излиха[141]) ради утомлени бывают. реч[е]ннаго[142]): не боудет устроенія, аще бы тотъ не пришелъ и тако нижная с вышними не имуть совъкупитися.

А еже реч[е]: въ приходяще его лѣта[143]) медная и каменаа изваанаа глас дадять по три дни, — то ся убо сбыс[ть]: егда родися Хсъ ѿ прчстыя Дѣца, тогда бо в то врѣмя знаменіе быс[ть] в Персех: вся изваянія и бездушнаа

*) В ркп. хибно: прогнаша блазнши; так є і в Рум.

даша глас[144]). еж[е] реч[е]: и т н[145]) моудрецем ѿ немъ и вѣсть въздадать и ѹвѣдать[146]) боудѹщай на земли[147]) егож[е] не вѣдать горѣ анг҃ли; тогда ѿбращется вседержитель тѣломъ на земли. тогда оубо, ꙗкож[е] рѣхомъ, быс[ть] въ рѫство Х҃сво вз҃и перьстий глас даша по три дни и кождо ихъ свое рѣмество творяш[е], с҃нве же перьстий в то врѣмѧ, иже речи их, чюднишас[ѧ] изрѧдне, что творяхѹ бездш҃наа их извааниа. Темже въ много размыслениа вхо-дѧще чюдахѹ сѧ. Тиже ѹбо быша ѹчению послѣдѹюще волхва Валаама и въпоманоуша пр҃дтцю [sic! зам. притчю] еже реч[е]: въснiеть звѣзда ѿ Иакова и въстанеть ч҃лкъ ѿ И҃иля. и начаша зрѣти звѣзды и възрад[о]вашас[ѧ] рад[о]стью велик[о]ю ѕѣло, ꙗко н҃бсный родис[ѧ] ц҃рь на земли плотью. и на звездѹ зрѧще шествовахѹ вземше дары: злат[о] и ливанъ и змѹрнѹ [sic!]. того рад[и] ливанъ взѧше ркѹще, ꙗко Б҃ъ н҃бсный и земли той есть родивыйсѧ д҃нсь, того рад[и] в воню фимьꙗна благоѹханиа боуда[148]) приносимъ: се бо есть ц҃рь н҃бѹ и земли, рѣша, се бо есть ц҃рь видимымъ и невиди[мы]мъ, рѣша, се бо есть ц҃рь ц҃рьствѹющим и Г҃ь г҃дьствѹющимъ; симъ ц҃рие ц҃рствѹюще и властили власть дѣржать; семѹ ц҃рю поклонятсѧ и всѧкъ [пропущено мб. ꙗзыкъ] земень исповесть славѹ его. змѹрнѹ же въсприемши рѣша: на с҃мрти его помазание его боудет, зане за весь миръ изволит оумрет[и] и оумршаа с собою въставить. вземше дары идоша въ Иер҃слимъ и звезда имъ проводникъ бяше. тогда ѹбо ѿбладающю Иродѹ Ер҃слимомъ прийдоша же Персы в Иер҃слимъ с дары, и много истязани бывше ѿ Ирод[а] ѿ рождьшимсѧ ѿтрочат[и]. ѿниже показаше емѹ звѣздѹ его на въстоцѣ, и видѣв же и поклонисѧ. но потомъ всеа емѹ лѹкавыи дiаволъ въ с҃рдце, ꙗко ѹбити емѹ ѿтроча, дабы не прилъ ц҃рство въ его мѣсто. и въпраша ихъ льстью: поведит[е] намъ, где ес[ть] рожьдшее сѧ ѿтроча, да шедъ и азъ поклонюсѧ емѹ. по изволению вл҃дчню не ѹведе звез[ды], и ѿпѹстивъ i заклявъ и, ꙗко възврат[и]тисѧ имъ въспят и повѣдиті, где есть рожьдшеесѧ ѿтроча. ѿниже дойдоша Вифлеѡма звезде наставлѧюще их. Тоу и сбыс[ть] сѧ повѣданое патриархѹ Ꙗковѹ: звѣздою поуть до него познають хотѧще видети на земли, егоже горѣ не видат анг҃ли. Речи: Тогда оубо ѿвратесѧ вседержитель тѣломъ на земли и телесныма роукама, рече, ѿкыйть, — ꙗкоже быс[ть], рече. тѹ бо не видеша[149]) рожьдшюю д҃вцю съ ѿтрочатемь и поклонишасѧ и подаша дары, и тѹ видѣша[150]) понавлѧюща вѣщь ч҃лчьскѹю ѹмр҃ьшюю древле пло-

домъ древа и перкую Еввү ѡживлающе днсь. тогда бо якоже[151]) нечстивыхъ лестивыхъ[152]) лесть обличиша [мб. обличися] и вси кумири падоша ниць,[153]) ѿ сановита бо лица ѿсрамлена бы. понеже бо лжуще мечтаху,[154]) да ктому уже не възмогоша владети ни прррчества даяти[155]). якоже преже реч[е]: ѿята быс[ть] чсть их уже и бе-славы осташа. пришедъ бо млад[е]нець взатъ власть и силу их и възда истину Авраму, уже[156]) прежде реч[е] емоу. той бо млад[е]нець ѿстрыя вся притупи и стропотная[157]) гладка створи. Той бо млад[е]нца вверже вся неправды в' глубину морьскую; той бо млад[е]нець сътвори чюд[е]са на нбси, днсь и на земли ѿбретеся. Того бо уязвиша среде дому възлюбленнаго, рекша, Иїлва. Егда бо, рече, язвет[158]) и, тогда приспеет спсеніе, тогда бо, реч[е], пріспеет конець всякоя пагубы. уязкивший бо,[159]) рече, себе его язву приимуть, яже не и[с]целеет имъ въ вѣкы. Ты ж[е], жид[о]вине, что моутнишися[а]? како же не увѣде истинныї глщю яможе[160]) Гу Боу великому ѿцю нашему Иякову патриарху, еже рече: приспеет спсеніе и конець всякоя пагубы. Темже убо разумей: кому ли спсеніе, кому ли пагуба? кто ли[161]) уязвикыїй Спса? я[ко] и уязвеному вся тварь поклонися, наньж[е] мнози упованіе имуть, везде по всех странах увѣсть ся имя[162]) его.[162]) то почто не разуме его ты, възлюбленый Иїлю? нж[е] на древе пригвождаетcя за Адама съблазнившагося древомъ; иж[е] родися ѿ дѣвца извед изъ Адама жену дѣвцею; иже и кровь свою пролья на крстѣ за пролиякъшююся кровь Авелеву ѿ Каина брат[а] своего. тонж[е] и въ водѣ крщаетcя не имы скверныї за погыбшее естество члвческо водою; той в камени положень быс[ть] за Некротово зданіе столпу. но слыши то, что реч[е] Гь къ патриарху праѿцю вашему: познавши имя его а не постыдастеся.[163]) мы же познахом и не постыдимся и срдца наша наполнятьс[я] веселия и языкъ нашь съплетаеть[164]) ему пѣніе [и] радуетcя. аще бо быхом боле имели разоума, то доброгласныїмъ языкомъ бряцали беспрестани хвалу ему. тыж[е] не познавъ его что твориши а ѿному млсрдующю ѿ нас и сказающю великому патриарху васъ дѣла?

А еже реч[е]: того власть не ѿскуд[ѣ]еть в вѣк, — то аще не ѿскудеют, къспомянися, ѿкаянкк, и къспи к нему гла: съгрѣшихъ! съгрѣшихъ, Гн, послед[о]вавъ ѿчскому безоумию,

й како ꙗвлюсѧ чстомꙋ лицю твоемꙋ й пакн[165]) ꙋкрнюсѧ ѿ страшнꙋю ѡчиню твоею? но рци: не азъ предстоꙗхъ[166]) волнаго ти распѧтиꙗ, Гй, ймже мирꙋ спсенїе давши, но послед[о]вахъ очьскомꙋ ꙋченїю за безꙋмїе мое. нн҃ѣ же, Гй, ѿдай же ꙗко Павла злодѣꙗкшю, приими мѧ! то бо дыхаше на сйа твоа оученкы гонениемь, тыже, Гй, млсрдовавъ ѡ немь й ссоуд йзбранъ собѣ створи, й расширивъ емꙋ ꙋста й наполнивъ Дха сїа проповед[а]ти твое нейзреченное бжство. помѧниже емꙋ Манасию, како ѿ медѧна телнца своею мл҃стию избави. й зорци: не ведѧ ходихъ въ мрач[е]! днсь оуведахъ тѧ! рци: млстве, спси мѧ!

Речеши ли ми ты, оканне, ꙗко злодѣꙗ ѡбесиша праоци ваши[167]) на древе, то азъ ти рекꙋ, ѡканнѣ: въспомѧни дни древнѧꙗ ѿ первозданнаго Адама до потопа: кто обѣшенномꙋ на дрѣвѣ злодею поклонисѧ? Помѧниже ѿ потопа до зданїѧ столпꙋ; кто ли в томъ родѣ въ обесенаго вѣрова злодѣа? помѧниж[е] и ѿ столпотворенїа до Авраама, помѧниж[е] ѿ Авраама до Моусеꙗ, помѧниже ѿ Моусеꙗ до Двда, ѿ Двда до Іѡан[а] Крстлѧ сна Захарїна: кто въ ѡбѣсенаго злодѣꙗ вѣрова? развед[и] же слꙋшеса по всей вселеней:[168]) кто повешеномꙋ злодею поклонис[ѧ]? мнози бо по всей вселеней ѡбѣшени[169]) за винꙋ, никтоже въ них паматенъ быс[ть]. О[170]) немж[е] Ісꙋ[се] Хсе ѿ Адам[а] до Іѡан[а] вси прроци прорѣкоша, ꙗко Снъ бий й волею распѧтсѧ, выже, ѡканний, злодѣꙗ нарѣкоша,[171]) иж[е] преже вѣкъ въ ꙗдѣх[172]) сы оци ваше. виде ꙋбо оца дающа маннꙋ в пꙋстыни. той самъ тожде створи е-ю хлѣбъ е. народ[а] насыти, вї. кошницї взѧша йзбытковъ. О лю чюдо! Снъ плот[ь] носѧ оца дѣла творит,[173]) выже, ѡканний, злодѣꙗ нарекосте его. но вамъ ꙋбо не йзбысть сѧ манна до ꙋтра, намъж[е] ѿ е. хлѣбъ[174]) паче естества вї. кошници осташа йзбытковъ. Тогож[е] вы злодѣꙗ вменисте, иж[е] древле вамъ ѿ камени водꙋ йсточї; тонж[е] намъ водꙋ днсь в вино в Кана Галелейстей претвори. иже древле повеле вамъ пройти сквозе Чермное море по сꙋхꙋ, тоть днсь повелевает Петрови по водам ходити сверхъ. но аще вы злодѣѧ нарѣкосте, мыж[е] Сна бжиꙗ проповѣдаемь, ꙗкож[е] реч[е] великый Павелъ. жидом оубо съблазнъ быс[ть], мыж[е] пропо[вѣ]даем Іс Хса во плоти пришедша[175]).

1) Кол. доп. оубо 2) Кол. оую 3) Кол. оуспе 4) Кол. туже и 5) Кол. vac. 6) Кол. лице акы члвче 7—7) Кол. vac. 8) Рум. лица человѣца; Кол. лици члвчи 9) Рум. седе 10) Кол. преже 11) Кол. vac. 12) Кол. дамъ ю, да исполнить сѧ сѣменемь твоимъ 13—13)

Кол. vac. 14) Кол. дод. се 15) Кол. дод. во оушию моею 16—16) Кол. vac. 17—17) Кол. vac. 18) Кол. вставъ же на ногꙋ своею и помолихъ Ба҃ и рече тако 19—19) Кол. творьче всея твари, и паки 20) Рум. ходовъ ихъ 21) Молитва Якова в Кол. коротка: се оужасно видѣнье видѣхъ, трепетъ нападе на мя. но помяни Гс҃и Авраама праѿца моего, яко незлобою предъ тобою ходи, но вся поути заповѣди твоихъ сверши. такоже и оц҃ь мои рабъ твои Исакъ не ослоушася заповѣди твоихъ. тѣмже на мя Гс҃и мл҃ствно призри на своего раба и скажи ми видѣнье се, еже видѣхъ страшьно. В Рум. молитва ся майже зовсїм така як у нас і має характер не то молитви, не то заклинаня (incantatio) і навіть в текстї називає ся „пѣнїе“. 22) Рум. кося 23) Рум. на облакъ небꙋ 24) Рум. точиши 25) Рум. vac. 26—26) Рум. vac. 27) Рум. Савакдосъ 28) Рум. Амисьми 29) Рум. свитъ 30) Рум. гладаше 31) Рум. Сарикль 32) Рум. надъ сны 33) Рум. Сарикль 34—34) Рум. vac. 35) Рум. притванїе 36) В Кол. нема цїлого сего оповідання, а по скінченю молитви сказано так: и еще и гл҃оу и мл҃твѣ сꙋщи во оустехъ Иякова, и се агг҃лъ бж҃и ста предъ мною гл҃я: Ияковe, посланъ есмь к тобѣ ѿ всѣхъ творец·. възвѣстить сына твоего. тыже положи възвѣщение сына твоего на ср҃дци твоемъ. 37) Рум. яже 38) Рум. донележе 39) Рум. Конъзꙋлъ 40) Кол. цїлого уступу доси не має 41—41) Кол. vac. 42) Кол. и 43) Рум. сътворить, Кол. творять 44) Рум. сходи, Кол. сходы 45) Кол. vac. 46) Рум. именїи 47) Кол. жьжеться 48) Кол має се місце так: храмъ имене твоего оц҃ь твоихъ 49) Рум. до схода, Кол. запꙋстѣють во исходъ 50) Рум. приразяющася 51—51) Кол. vac. 52—52) Кол. має се місце коротше: бꙋдеть цр҃ь ѿ ближнихъ твоихъ 53—53) Кол. vac. 54) Рум. могꙋть 55) Кол. створить 56—56) Кол. vac. 57) Рум. бꙋдꙋть 58) Кол. негодуемо 59) Кол. Рум. дод. я 60) Кол. ѡкладати 61—61) Кол. vac. 62) Кол. да быша служили 63) Кол. жьрли мр҃твымъ, и речеть 64) Кол. творити 65) Кол. црст҃вѣе 66) Кол. vac. 67) Рум. въ кошнемъ 68) Се загадкове місце читає Пипін: кфалконагаргаилюжвед, а Тіхонравов із Кол. фалъконагаргаилю. а вѣдъи, а із Волоколамського списка: халконагаргайлю. Порфірєв (op. cit. 140) виясняє сю назву так: в Біблїї (IV Царств, XVII, 30) згадуєть ся про божка Куфітів Нергала; з сего могло повстати Нагаргаіль, а приставка Ф а л к о або Х а л к о є слово грецьке χαλκός, так що цїлість значила би спіжевий кумир божка Нагаргаіля. Се поясненє видаєть ся нам невірним уже для того, що в текстї „Лїствиці“ далї згадуєть ся про се саме божество і називаєть ся його Фалконом; значить, повисшу назву не можна

ділити так як Порфірєв: Халко-Нагаргаіль, а треба ділити: Фалкон Гаргаіль, а в нашім тексті треба би читати: Фалкону-Гаргаилю. Окінчене „іль" — гебрейське і означує божество; значить, і цілу назву треба пояснювати з гебрейської або сирийської мови. 69) Кол. пришьльць боудеть 70) Кол. Рум. землю чюжю 71) Кол. Рум. дод. ꙗ 72) Рум. ꙗзыкъ 73) Рум. съ мѹжи 74—74) Кол. vac. 75) Рум. сѹдит 76) Рум. мѣсто 77) Рум. дод. же 78) Рум. дод. бо 79) Кол. нимъ 80—80) Кол. Рум. vac., в Солов. и смилитися Вышнемѹ 81) Кол. родахѹ 82) Кол. поберетъ 83) Кол. Рум. твоемѹ. В Кол. і Солов. тут іде ще далї промова архангела, та в Рум. і Крех. конець єї чомусь пропущено і зараз починає ся витолкуванє сеї промови і то не тілько тої части, яка тут приведена, але й тої, яка пропущена; через се екзеґеза тексту неприведеного в самім списку виходить чудною і незрозумілою. Далї в нашому текстї ми друкуємо ті цитати розставленими буквами і виписуємо до них варіанти із Коломенської Палеї. 84) Рум. створити 85) Рум. хѹхнахѹ 86) Рум. vac. 87) Так само і в Рум. зам. жрѧста, Солов. жросте 88) Так і в Рум., в Сол. Їеровоамлима 89) Рум. чтѧхъ 90) Рум. зломъ, Солов. дод. ихъ 91) Рум. Солов. vac. 92) Рум. Солов. vac. 93) Солов. силою крѣпкою и мышцею высокою 94) Солов. дод. вести 95) Кол. знамени люты и великы на створшаꙗ 96) Кол. хранилница 97) Рум. рожество 98) Рум. оставиша 99) Рум. дод. изыдоша 100) Кол. всѣми смртныими 101) Кол. тогда 102) Рум. гонезѹт, Кол гонезнеть 103) Кол. они же взопиють 104) Кол. Левиафа, Сол. Левиафана 105) Кол. по тобе будуть исходѧщии в твоюи правдѣ, Рум. по тобѣ бѹдѹщихъ и ходѧщихъ къ твоей правдѣ 106) Кол. ıедемьле 107) Рум. ходѧше 108) Рум. на лествици 109) Кол. и похощеть 110) Кол. vac. 111) Кол. отроча 112) Кол. дод. разумъ 113) Рум. възыграсѧ 114) Рум. Ядама 115) Рум. ѡбличиша 116) Рум. Діоклитіана во 117) Рум. во плоть 118) Рум. неистовьством 119) Кол. и тогда 120) Солов. емоуже 121) Солов. вы 122) Солов. работаша и 123) Рум. въсплескашежесѧ 124) Солов. має се місце так: не емоу же ли вы поработаша нн҃ѣ и ꙗзыцы восплескаша славоу имени его 125) Рум. Солов. vac. 126) Рум. Солов. но въсхотѣ отли пѹстити ю 127) Рум. родиши 128) Рум. пророком 129) Солов. дод. и сотвори ꙗкоже повелѣ емоу агг҃лъ 130) Рум. дод. в то времѧ 131) Рум. дод. рече 132) Кол. цр҃ьскын 133) Рум. ѡ тобѣ 134) Рум. то ѹбо рекли бысте: есть 135) Рум. ни изменꙗетъ 136) Рум. единыи 137) Кол. въсклонитьс[ѧ] 138) Кол. будеть 139) Рум. vac. 140) Рум. дод. Хс҃ѹ 141) Рум. и злыхъ 142) Тут і так само в Рум. якийсь пропуск; міркуючи з цитова-

ного тексту Кол. догадую ся, що місце се треба читати ось як: [то бо] рече: [инако во не бѹдеть ѹстроє]ннаго ѹстроенїа. Перші два слова взяті в скобки ставлю по аналоґії з попереднїм уступом, де цитат при кінцї уступу введено словами: то бо гл҃а; иньші слова взяті в скобки читають ся в повнім текстї пророцтва, що тут цитуеть ся і коментуеть ся. 143) Рум. Кол. тѣлница 144) Рум. глаголи 145) Кол. тоу, Рум. и ти 146) Рум. ѹвѣдѣти, Кол. вѣдати 147) Кол. дод. и звѣздою до него пѹть доправать, хотащи вѣдати на земли 148) Рум. бѹди 149) Рум. и видѣша 150) Рум. й понавлающа 151) Рум. дод. рече: 152) Рум. Кол. vac. 153) Рум. ници 154) Рум. лжѹщимъ чтахѹ, Кол. лжюче мечьтании 155) Кол. дѣати 156) юже 157) Кол. сьрхькаы 158) Рум. ызвыть, Кол. оуызвитьс[а] 159) Рум. ивлаши бо, Кол. извьши бо 160) Рум. самомѹ 161) Рум. дод. есть 162—162) Кол. vac. 163) Рум. Кол. не постыдатса 164) Рум. исплета 165) Рум. како 166) Рум. дод. ѹ 167) Рум. наши 168) Рум. слѹше заповѣдь всеи вселенѣи 169) Рум. дод. быша 170) Рум. Бъ 171) Рум. нарекосте 172) Рум. въ ыдрех 173) Рум. творити 174) Рум. vac. 175) Рум. мыже къ предписанномѹ взыдемъ.

По списку Коломенської Палеї опублїкував текст сего апокріфа Тіхонравов (Памятники отреченной русской литературы I, 91—95), подавши тілько текст пророцтва ангелового без коментария. Сей текст, де в чому значно відмінний від нашого, ми при виписуваню варіантів цитували Кол. Текст з коментарием видруковано в виданю сеї Палеї, зладженім учениками Тіхонравова (Палея Толковая, Москва 1892, стор. 153—166). Найблизший до нашого є текст із Румянцївської Палеї, писаної в р. 1494, опублїкований Пипіном (Памятники старинной русской литературы III, 27 - 32); у нас цитовано Рум. Доволї близький до Рум. і до Крех. є також текст, опублїкований Порфірєвим по списку Соловецької Палеї ч. 635 (Апокриф. сказ. о старозав. лицахъ и соб. по рукописямъ Солов. библіот. стор. 138—149); ми декуди притягали до порівнаня й сей список цитуючи його Солов. Основою сего апокріфа служить біблїйне оповідане про сон Якова (Бытия XXVIII, 10—22); пророцтва ангелові зложені на підставі книг біблїйних, а також на підставі деяких новозавітних апокріфів, головно-ж вельми популярного Слова Афродитіяна о бывшемъ чюдеси въ земли Перстѣй, гл. Порфірєв op. cit. 59.

В. Крехівська Палея, стор. 207—208.

[Три палиці Якові]. Три бо жезла пріймъ Їаковъ й в водꙋ вложи напаꙗше ѡвца Лавана теста своего, крщеніе прообразꙋꙗ Хсво йменованіемъ тригꙋбнаго сꙋщества, ꙗкож[е] нн҃ѣ напайꙗют й спсаеть словесніа ѡвца, стадо хрстьꙗньское въ йма Оца й Сна й стго Дха.

Рече же Іаковъ: Бг҃ оца моего Яврама, Бг҃ оца моего Ісаака, Бг҃ глаголавый[и] мнѣ: йиди в землю рожденіа твоего, й блгаа створꙋ ти, доволеет ми ѿ всеꙗ правдьї, ꙗже створи к рабꙋ своемꙋ. съ жезлом бо симъ моим принидох Йерданъ. нн҃ѣ прийди въ два полка й йзбави мя из рꙋкьї брат[а] моего, ꙗко боюсѧ, егда прийдет й ꙋбьеть мя й мтрь с' чадьї. и ть реч[е]: добре, блга сътворꙋ тя й поставлю племя твое ꙗко звѣзды нбсньїа, ꙗко песокъ въскрай моря, иж[е] не йзочтеть ѿ множства.

Перший з сих уступів читаєть ся майже дословно в Коломенській Палеї (Палея Толковая, стор. 167, стовпці 333—334); другого уступу, що починає ся від слів „Рече же" — там нема.

Г. Крехівська Палея стор. 208—209.

(Ѿ брани Їаковли съ аггломъ) Й въставже [Иꙗковъ] поꙗ обѣ жене свои й вї. сна своꙗ, й минꙋвъ пришествие й поемъ ꙗ й минꙋвъ водоточье й превед[е] все свое, самъ же йдяше въ следъ йхъ. Й боряше[ся] с нимъ моужь до ꙋтриꙗ крепя его агглъ, ймже боꙗшес[я] Їаковъ Исава брат[а] своего. видевъ же, ꙗко не можеть противитис[я] емꙋ, слгже агглъ за лыста й ꙗтъ въпрекьї стегна его й ꙋтропи жильї его, й ꙋтерпя. И реч[е] емꙋ агглъ: ꙋже нареч[еши]ся Іилъ[1]). понеже бяше д҃. женьї понялъ не похоти рад[и], но чад[о]любиа требовася.[2]) Темже й ѿ помьїсла дѣемых сꙋдится чл҃къ. ѿ Евера ꙋбо Еврей прозвани выс[те], нн҃ѣ же ѿ йздраніа жильї Їаковля Изрльти нарѣкостеся, сиреч: оумъ зря Бга.[3]) Реч[е] же Їаковъ: пꙋсти мя, взыд[е] бо свѣть! агглъ же реч[е]...*) Їаковъ. реч[е] агглъ: ѿселе никакож[е] не прозовет ся йма твое Іаковъ, но Йилъ боудет имя твое, ꙗко ꙋкрѣпиї съ Бгомъ й съ чл҃кы силенъ. Реч[е] же ем[ꙋ] Іаковъ: повежь ми

---

*) Тут очевидний пропуск, хоча в рукописї його не зазначено. Читати треба: агглъ же рече: что ти есть имя? онъ же ѿвѣща:

имѧ твое. сиже реч[е]: въскꙋю въпрашаєши ймени моего, чюдно бо есть. й бл҃свї тоу й прозва йма Іӕковъ мѣстꙋ томꙋ: ѡбразъ б҃жїй, ѡко видѣхъ Б҃а лицемъ к лицю й спсеса д҃ша моа. Єгдаже ѿйде ѡбразъ б҃жїй й взыд[е] слнце, се же храмаше стегномъ своймъ. сего рад[и] не ймꙋть ѧстї с҃нве И҃їлви жилӹ, понеж[е] ꙋтерпѧ в проч[е] стегна Їаковлѧ.

[1]) Кол. изъдранљ [2]) трековаше [3]) Решта в Кол. vac.

Варіанти виписано з Коломенської Палеї (Палея Толковая, Москва, стор. 167, стовпець 334), де отсе оповідане є, та дуже вкорочене. Основою его є оповідане біблїйне (Бытия XXXII, 23—30), та прикрашене деякими апокріфічними подробицями.

Д. Крехівська Палея стор. 211—212.

(Бытье Исава с҃на Йсакова). Поѧть же Йсавъ ôбѣ женӹ ѿ Хананей й род[и] ѿ нихъ є҃. с҃новъ: Єлифаза, Єлифазъ род[и] Иева многострастнаго, Рагꙋила й Євсе и Єглом, Корей. й вселися в горѣ Сиаръ, си єсть Єдомъ, й ѿ сего Йдꙋмеѧнѣ й Ймаликита.

Миꙋвшꙋ же единомꙋ лѣтоу по умр҃твий Исаковѣ пойде Йсавъ на брат[а] своего Їакова съ д҃. моуж. Йаковъ же не ймаше вѣрӹ ємꙋ, зане ротилсѧ бѧше къ ѿц҃ю своємꙋ Йсакꙋ не въстати на брат[а] своего. ꙋведав же Їаковъ, ѧко йдеть нань Йсавъ хотѧ погꙋбити градъ єго, й затвори врат[а] градꙋ й начатъ г҃лати ємꙋ съ град[а] молѧ сѧ й поминай ротꙋ, єюже сѧ ротилъ къ ôц҃ю своємꙋ Йсакꙋ еще емꙋ живꙋ сꙋщоу, г҃лѧ, ѧко смртню ꙋмрꙋ, аще ꙋбию брат[а] своего Їакова. Не въсхоте ж[е] Йсавъ послꙋшат[и] брат[а] своег[о] Їаков[а] ѿ роте своей. тогда рече Їаковъ своймъ с҃нмъ, да оустрелѧть Йсава. й реч[е] Йюда: не можемъ сего сътворити, ѧко братъ ôц҃а нш҃его єсть. й въземъ Їаковъ сꙋлицю, послоуха нарѣкъ Б҃а ѿ роте, еже престꙋпи Йсавъ, й вергъ сꙋлицю, просꙋнꙋ сквозе бронѧ въ плечи, й ꙋмре Йсавъ. й сшедше йз град[а] Їако[в]лици й погꙋбиша всѧ вой Йсавова. с҃нве же Їаковли възложиша дань на с҃ны Йсавовӹ, й платѧше дань дондеж[е] прийде Їаковъ къ Єгипет къ Ѡсифове, егоже братїа продаша. егож[е] слышавше Йаковъ Йѡсифа погыбша плакаша [зам. плакасѧ] горко. й наложница Іаковлѧ Вала, раба Рахилина, ли плачющисѧ ꙋмре. й по ней ꙋмре дщи Їаковлѧ Дина. й быша Їаковꙋ г҃. печали въ единъ м҃цъ.

Оповідане про смерть Ісава з руки Якова напечатав Порфірєв із Времевника Георгія Амартола по рукоп. XVI в., що був в бібліотецї Соловецького манастиря (Апокрифическія сказ. о ветхозав. лицахъ и событіяхъ по рукоп. Солов. библіот. стор. 259), та сей текст хоча по змісту близький до нашого, стилїзований зовсїм відмінно, так що варіантів із него ми не виписували, бо треба б було переписати цїле оповідане. В Коломенській анї Ковельській Палеї сего оповіданя нема.

XIV. Патріархи в Єгипті.

А. Крехівська Палея стор. 212—216.

Повесть ѡ прекраснем Їѡсифе, егож[е] продаша брат[ї]а зависти ради.

[Брати кидають Йосифа в рів]. По сем же вселиша [зам. вселися] Їаковъ въ Єгvпте[1]), йдеже бѣ виталъ[2]) ѻць его, в земли Хананейстей. йдоша же. рече, братьѧ Иѡсифова паствити скот ѻца своего в Сихемь, Йѡсифь же ꙋ ѻца своего бѣаше, то бо бѣ ємꙋ снъ превъзлюбленъый. бѣ бо добролѣпенъ паче ѻнѣхъ й свѣтлостию лица, й прекрасным Йосифом нарицахꙋ й, дшевнъїмь ж[е] блголюбиемь ꙋвѧзеся паче црьскаго ꙋвѧсла, мꙋдростью бо процвѣте паче старець сѣдинъї, преꙋкрасн бо дшю паче личнаг[о] [3]) своего ѡбраза. К немꙋ же реч[е] ѿць его Їаковъ: „възлюбленное ми чадо, йди й посети братью свою. пасоуть бо стада в Сихеме, да вижь, здрави ли соут".[4]) Йдеже Йѡсифъ ѿ предел Хеврона видети братью свою, й ѻбрете ѧ в Дамафайме. ꙋзрѣвши же братиѧ его йздалеч[а] й свещаша ꙋбити глще: „То есть превъзлюбленъ снъ ѻцю нишемꙋ.*) ꙋбивше [й] ввержемь в ровъ и реч[е]мь ѻцю, ꙗко звѣръ снелъ есть." **) Єгдаж[е] приде Йосифъ къ братьй своей веселым лицем человаше [sic!] й любезно миръ носѧ имъ ѿ лица ѿца,***) ѻниже акїе въсташа[5]) ꙗко зверие дивий, съвлекоша[6]) с него пестрꙋю ризꙋ, в[7]— нюже бе ѻболченъ, й скрегтахꙋ нань кождо зꙋбы своими пожрет[и] хотѧще, сверпъ й немлстивенъ ѡбразъ ꙗвлѧюще емꙋ й быхꙋ стго ѻтрока различною своею злобою.****) [7]) К нимже Йѡсифъ въздвиже глас свой глѧ: „почто

---

*) Тут пропускаємо 6 рядків полеміки з Жидовином.

**) Пропускаємо 2 рядки порівнаня Йосифа з Христом.

***) Проп. 3 рядки такого ж порівнаня.

****) Проп. 7 рядків такого ж порівнаня.

гнѣваєтєс[ѧ] на мѧ? что ȣбо зло сътворих пред лицемъ вашим, кое ли зло слышасте ѿ мене?[8]) не ѿ перваго ли и до послѣднаго слȣшахъ васъ? за бл҃гоє ли мое зло въздаєте?*) ѿц҃ь мои плачетсѧ и єще Рахилѧ по всѧ дн҃и. хощете ли, брат[ї]є, дрȣгый плачь нанести оц҃ю н҃шемȣ[9]) ѡ мнѣ? но пȣстите мѧ, брат[ї]є, да не померькнета очи Їаковȣ, ни сведете старости ег[о] въ адъ".**) Вид[ѣ]въ[10]– же себе Иосифъ въ злє соуща, не бє бо ѿиноудь милоующаг[о], и на молбȣ сѧ ѡбрати съ слезами и въздыханїємъ въздвигъ глас свой гл҃ѧ: „по что вы гнѣваетесѧ на мѧ? м҃лтвы всѧ [sic! зам. оумл҃стивитесѧ] ѡставите мѧ мало, брат[ї]є, да сѧ помолю! м҃ти же моѧ ȣмре, Їаков же плачетсѧ еѧ по всѧ дн҃и и доселе. хощете ли дрȣгий плачь нанести оч҃ю [sic!] нашемȣ єдиначеперьвомȣ настоѧщию и нєȣтоленȣ? молю сѧ всемь вамъ, да не разлȣчюсѧ ѿ Їакова, да не снидеть старость его с печалию въ адъ. Заклинаю всѧ вї Бг҃омъ живӹмъ оц҃ь н҃шихъ Авраама и Исаака, Їакова, испервa призвавшаго Авраама, рекша: изыд[и] из землѧ своеѧ и ѿ родȣ своего и ѿ домоу ѡтьца твоего и иди в землю бл҃гоую, ѧже ти азъ покажю дати ю тебѣ и семени твоемȣ по тобѣ, ȣмножю семѧ твое ѧко звѣзды нб҃сныѧ и ѧко пѣсокъ въскрай морѧ бесщислено. Тако вы Вышнѧг[о], давшаго терпенїє Авраамови приносѧща Исаака сн҃а своего на жертвȣ, да вменитсѧ в похваленїє его! тако вы Бг҃а избавлешаго ѿ см҃рти и давшаго ѡвенъ въ него мѣсто на жертвȣ на Алкафрос! тако вї Бг҃а ст҃го давшаго Їаковȣ бл҃свние изъ ȣстъ Исаака оц҃а своего! тако и вы съшедшаго съ оц҃и н҃шими в Харашн в Месопотамию, ѿнюдȣже прид[е] и Авраамъ! тако вы Бг҃а избавлешаго Їакова ѿ скорби и рекша дати емȣ бл҃свнїє! да не лишенъ боудȣ ѿ Їакова, ѧкоже ѿ Рахили! да не плачетьсѧ мене, ѧкож[е] и Рахили и да не меркнȣть очи Їаковȣ оц҃ю! чающе вхоженїє его еже к немȣ, послати мѧ къ Їаковȣ оц҃ю н҃шемȣ. слезы моѧ приемлюще послите и пȣстите к немȣ! заклинаю вы Бг҃омъ живым оц҃ь своихъ!"

Ѡнижє не послȣшасѧ [зам. послȣшаша] ег[о][10]) и въвѣргоша в ровъ не имȣщи водї, Бг҃а[11]– не боѧщасѧ.[11]) а оному емлющюс[ѧ] за ногы их, плачющюс[ѧ] и гл҃щю: „помилȣйти мѧ, брат[ї]є моѧ!"***)

---

*) Проп. 5 рядків такого ж характеру.

**) Проп. 12 рядків полеміки з Жидовином.

***) Тут пропуск. 26 рядків порівнаня з Христом.

[1]) Кол. vac. [2]) Кол. обиталъ [3]) Кол. дод. добраго [4]) Кол. будуть [5]) Кол. немл҃стнвно похытиша и [6]) Кол. исторгоша [7–7]) Кол. vac. [8]) Кол. на мѧ [9]) Кол. мовмоу [10–10]) Кол. Солов. vac. [11–11]) Кол. Солов. vac.

Отсей текст так само як і дальші оповіданя про Йосифа — частки обширного твору сьв. Єфрема Сирина, звісного і в нас в перекладах на мову церковну „Слова о Іосифѣ Прекрасномъ“. Грецький текст є у всїх виданях творів сьв. Єфрема. Слово се не що, як гарний роман оснований на біблїйнім оповіданю про Йосифа, та тілько оповідане се розширене апокріфічними вставками взятими мабуть із Талмуда і лїричними уступами, скомпонованими самим сьв. Єфремом. Маючи повний переклад „Слова“ в рукописї о. Теодора з Дубівця ми беремо далї деякі єго части і з сего другого списка, а деякі з Крехівської Палеї, що має більше уступів з твору сьв. Єфрема, нїж Коломенська Палея (Палея Толковая, Москва 1892, стор. 168—181) і нїж Соловецька Палея ч. 635, з якої виривки опублїкував Порфірєв (Апокр. сказ. о ветхозав. лиц. и соб. по рукоп. Солов. библїот. стор. 149—158); з обох сих видань ми виписали до сего уступу декілька варіантів.

Б. Рукопис о. Теодора з Дубівця стор. 482—484.

[Плач Йосифа в рові.] **Въвръженноуже бывшоу Іѡсифоу къ ровъ поустыни, гръкими слезами и плачем лютым плакашес[ѧ], горко самого ѿца плачасѧ глюща съ въздыханїи нежрѣлными: „призри, ѿче Іакове, на приключшеесѧ чадꙋ твоемꙋ! ꙗко се въ ровъ въвръжень есмь ꙗко мртвь. се сам чаєши мене възвратитис[ѧ] къ тебѣ, ѿче, и нынѣ лежоу въ ровѣ ꙗкож[е] разбоинник. Сам, ѿче, рекль еси мнѣ: иди, посѣти братїю свою и стад[а] и възвратисѧ къ мнѣ скоро! и се тїи ꙗко влъци сверѣпи быша и съ гнѣвомъ разлоучиша мѧ ѿ тебе, добрыи мои ѻче. оуже бо не имаеши мене видѣти ни гласа моего слышати, ни паки старост[ь] твоѧ подобритсѧ мною, ни паки и азь прпдбных твоих сѣдин не оузрю, ꙗко горе мртвьца погрѣбен есмь азь. плачисѧ, ѿч[е], чада своего и чадо ѻча [sic! зам. ѿца] си, ꙗкож[е] издѣтска разлоучень быx ѿ лица твоего! кто бы ми дал голоубицоу вѣщающоу беседам, да прелетѣвши възвѣстит старости твоей плач мои! ищезноуша ѻчи ѿт слезь и въздыханїѧ. измлъче грътан[ь] и нбс[ть] помагаѧи. ѡ земле, земле, възопившїѧ къ Бгу стмоу за Авелѧ праведнаго оубїенаг[о] без правды, ꙗко-**

ж[е] преданіє є҆с[ть] ѿ правдѣ искперва, ꙗ҆ко и҆ зем'ла възопила ес[ть] за кров праведнаг[о], — таж[е] и҆ нн҃ѣ възопіи къ Іакововꙋ ѡ҆ц҃оу моемоу повѣдающи ємоу ꙗвѣ приключшаꙗ ми сѧ ѿ братіа!“

Є се також уривок слова сьв. Єфрема Сирина про Йосифа Прекрасного, пропущений у всїх звісних нам списках Палеї.

В. Крехівська Палея стор. 217—220.

[Брати продають Йосифа в неволю; плач Йосифа на гробі матери.] Єгда же сверпиӣ ввергъгоша в ровъ Йѡсифа, седоша ꙗсти и҆ пити с радостию великою. възлежащим же и҆мъ в радости велици, възведоша о҆чи свои, видеша кꙋпца Измалтанина и҆дꙋща въ Єгипеть, и҆доуща с велбꙋдьї носащи арамефьї. и҆ гл҃ше к себѣ: „велми лꙋтши намъ есть продат[и] Йѡсифа странным симъ кꙋпцемъ, да шед ꙋмреть на чюжей земли. не боуди рꙋка нш҃а на брате нш҃емъ.“ и҆ абїє ꙗко звериє дивиӣ изведше и҆з рова и҆ продаша и҆ кꙋпцемь, не поманꙋвше печали ни скорби о҆ц҃а своє҆го.

Кꙋпчемь [sic!] же и҆дꙋщимъ въ Єгипет доидоша мѣста оу [в ркп. хибно ѡ҆] Продрома, и҆дѣже бѣ гробъ Рахилинъ — тꙋ бо бѣ ꙋмръла на пꙋти ꙋ Продрома възвращающю сѧ Іаковꙋ в Месопотамию. Єгда же виде Йѡсифъ гробъ м҃три своєꙗ Рахил[и], тѣкъ паде на гробѣ и въздвигъ глас свои плакашес[ѧ] съ слезами и҆ въпише в горѣсти дш҃а своеѧ гл҃ѧ сице: „ѡ҆ Рахили, Рахили мати моꙗ! въстани ѿ перьсти и вижь є҆гоже любила є҆си, Йѡсифа, что ємоу быс[ть]! се ꙗко пленник вѣденъ бьївлю въ Єгипет чюжимї рꙋками, ꙗко злодей. брат[ь]а моꙗ нага мѧ продаша в работꙋ, и҆ Ꙗковъ не весть сего, ꙗко проданъ бьїхъ. ѿверзи ми, м҃ти моꙗ, гробъ, и҆ приими мѧ к собѣ! боуди гробъ сеи о҆дръ тобѣ и мнѣ. приимї чад[о] свое, да не боудꙋ лишенъ ѿ Ꙗкова напрасно, ꙗк[о]же ѿ тебе лишенъ бых. послꙋшай, м҃ти моꙗ, въздаханїа [sic!] моего и҆ горкаго плача, приими мѧ к себѣ въ гробъ. ꙋже бо не можета ѡ҆чи мои слезъ точит[и] ни дш҃а моꙗ может плакат[и] ꙋже въздыханїє҆мъ. не слыша ли глас сн҃а своє҆го Йѡсифа? с нꙋжею и҆дꙋ, не хощеши мене приꙗт[и]? Иакова призвах и҆ глас[а] моего не слышах. се нн҃ѣ пакьї тебѣ призываю, и ты не хощеши мене слышати. да ꙋмрꙋ седаи надъ гробомъ твоимъ, да на чюжю землю не приидоу ꙗко злодей“.

.. И егда видеша вси Измалтяни коупившии Юсифа, яко текъ падъ надъ гробом мтри своей Рахили, глаху к собѣ: „сї юноша чари хощит намъ творит[и], да възможет убѣжати у нас. имемь убо и связемь крѣпко, да не всемь намъ печалъ створит". приступивъше же к нему и рѣша: „въстани уже, чарую, да не прободыше тебе над гробомъ симъ и погубимъ злато, еже на тя дахомъ!" въставшю же Юсифу ѿ гроба видеша лице его ѿпухше ѿ многаго плача въпрашаху его кротко глще: „что убо плачеши люте, яко ѿнележе узре гробъ сї стоящь над Продромом симъ? то уже страхъ изгна ѿ срдца своего дерзно глы: то по что еси дѣло и по что продан еси? ѿни же пастоуси, иж[е] продаша тебе намъ, реша: храните, да не убегнеть ѿ васъ на пути! и се мы без греха есмыї. гли же намъ истину, рабъ ли или свободь? рчи намъ, что рад[и] нападъ на гробъ сий прилежно? мы тя купихомъ, господ[ї]е есмы твой, то оуже рци намъ яко рабъ. аще ли ти нас [не] хощеши, то кому имаши рещи? рабъ еси нашь. якож[е] рѣша они пастуси: ѿбежати хощет ѿ васъ вамъ уснувшим. но рци намъ оутѣшивший явѣ, что есть дѣло? явлаеши бо ся намъ, яко свободь еси, и не хощем тебе имет[и] яко рабъ, но яко брат[а] или яко сна възлюбленна. видимъ бо на тобѣ свободу велику и великъ разумъ в добре учинений. достоинъ еси црю предстояти и с велможами чсть приймат[и]. доброта бо твоя в велий власти тя устроит[и] имаеть въ скорѣ. боуди же намъ другъ! знаемъ, в няж[е] аще ведем тя. кто бо тебе не имать любит[и] ѿтрока добродна суща и красна ѿчима и премдра?"

Ѿвѣщав же Иѡсиф реч[е] к нимь съ въздыханїемь: ни рабъ есмь быїлъ ни тать ни чародей, ни паки что съгрѣшивъ проданъ быx вамъ. нъ възлюбленъ снъ оцу моему быхъ и мтрї своей прѣвъзлюбленъ снъ. они же пастуси братья ми суть, и ѿць мой пусти мя видет[и] ихъ, здрави ли соут. оць бо чад[о]любець бе и печашес[я] ими, замедлиша бо на горах тѣхъ. того рад[и] пусти мя видети их. они же емше и продаша в работу, завистию великою ѿвергоша мя ѿ оца, не могуще зрет[и] любви, еюж[е] любляше мя оць мой. гробъ же и сей, иже стоить, мтри моей есть. егда бо идяша оць мой и веде нас сюду и прииде ѿ мѣста идѣже бѣй перве, мимоидущю же сюду умре мти моя и погребѣна быс[ть] в сем гробѣ".

Слышавше ж[е] ѿни плакашас[я] зань и глша ему: „не бойся, юноша! на велику чсть идеши въ Егупет. образъ бо твой являет

доброродство твое. дерзай паче, йзбыл бо єси зависти брат[ь]â. твоєа предавших тѧ.

В Кол. аві Солов. Палеї сего уступу із Слова сьв. Єфрема нема.

Г. Крехівська Палея стор. 222—225.

[Плач Якова над Йосифовим плащем]. И Фвѣдоша же кѹпци ж[е] Йѡсифа въ Єгипетъ. реша же брат[ї]â Йѡсифова: не йздайимъ[1]) цѣны Йѡсифовы, ѩко цѣна крови єсть, но кѹпим собѣ сапогы й расперемъ цѣнѹ єго.(*) Възврати[2—] жес[ѧ] Рѹвимъ к потокѹ й не ѹзре Йѡсифа в потоцѣ, й растерза ризы свои й реч[е]: се Йѡсифа нѣс[ть] в потоцѣ! азъ же камѹ [sic!] йдѹ![2]) реч[е] же Гадъ сн҃ъ Зелфинъ, д҃. сн҃ъ Їаковль: брат[ї]е, не тѹжимъ, что речемь ѡц҃ю нш҃емѹ Їаковѹ! но заколем козель, йсточимь кровъ на свитоу Йосифлю й реч[е]мь къ ѡц҃ю своемѹ: познай свитоу, си[3]) єсть брат[а] нш҃его Йѡсифа. гл҃ъ же си годѣ быс[ть] прѣд всѣм[и].[4]) Й пришидши [sic!] заклаша колезь [sic!], ѡкровавиша свитоу Иосифлю й послаша[5]) къ ôц҃ю своемѹ гл҃ще: ѡбрѣтохомъ сию ризѹ на горах поверженѹ й познахомъ вси, ѩко си ѡдежда брат[а] нш҃его есть Йосифа, Йосифъ[6—] же аще гдѣ есть, не вѣмы, но мним, ѩко звѣрь лютъ снѣлъ й єсть[6]) й[7—] в печали єсми вси єго ради. й того рад[и] послахом к тобѣ, ôч҃е, пестрѹю сию ризѹ Йѡсифовѹ, не ôбрѣтше брат[а]: познай же ю самъ, аще єсть сн҃а твоєго? мы бо вси познахом, ѩко Йосифова єсть.(**)[7])

Єгда же ѹзрѣ Йѩковъ сн҃а своєго свитѹ, й в'зопи плачемь горкымъ й риданїемь рѣкъ: „сн҃а моего Йосифа риза си єсть! чадо[8—]) мое, чадо мое Йѡсифе, како днсь погыбе днь ôчию моєю![8]) звер ли снеде сн҃а моєго?“ — рыдаâ гл҃ше въздыханїемь немолчным.[9]) „почто не йзъеденъ бых âзъ в тебѣ мѣсто, сн҃ъ мой! почто не срете мене звѣрь той, дабы сѧ мене насытилъ, а тебѣ бы ѡставилъ, сн҃ѹ мой! почто[10—] мене зверь тои не растерза![10]) почто емѹ азъ не бых брашно! се[11—] полагаю ризѹ твою пред ôчима твоима [мб. моима]. ты, чад[о], ôкропи ю кровию, âзъ ôкроплю слезами.[11]) ѹвы мне, ѹвы мнѣ! ѹтроба моâ[12]) мѧтеть тебе рад[и], Йѡсифе, и[13-] весь съставъ тела моего тлѣеть ми тебе рад[и], чадо моє Йѡсифе![13]) аще бых вѣдалъ, сн҃оу мой

---

*) Тут пропуск. 7 рядків порівнаня з Христом.

**) Тут пропуск. три рядки порівнаня.

Йосифе, гдѣ убьенъ быс[ть] й гдѣ тѣло твое есть[14]) й лица твоего, снꙋ мой Йосифе![15]) азъ[16]— есмь вина смрти твоей, чад[о], й азъ, чад[о], убихъ тѧ пославъ на пустьїню видети брат[ї]ю твою и стада. въсплак[а]ша [зам. въсплакасѧ] й сетую по вся часьї, дондеж[е] снид[у] въ адъ, сну мой, къ тобѣ. й в тела мѣсто ризу твою положю пред ѡчима моима, слезѧ не престаю.[16]) разумѣхъ[17]— бо тѧ чюдна источника цѣломудрию. но горить ми утроба, любимое ми чадо, тебе рад[и], Йосифе! како ли възмогу утешити сѧ, не вѣдѣ тебѣ, Йосифе?[17]) но й се паки риза твоа на йно сетованїе вокодит мѧ, чад[о] мое Йѡсифе. се бо виждю, яко нѣс[ть] растерзаниа на ризѣ твоей, есть бо цѣла вся. якоже[48]— бо непщюю: нѣс[ть] бо тебе зверъ снѣлъ, любимое ми чад[о] мое,[18]) но рукама члческама съвлеч[е]нъ еси й побїенъ еси. зверъ[19]— бо не имат естества таковаго преж[е] съвлещи й потом изъясть[19]). аще бо зверь изъял бьї былъ,[20]) якож[е] рѣшѣ [sic!] брат[ї]я твоя, то риза бы твоя растерзана[21]) бьїла на многьї части.[22]) не[23]— здеть [зам. ждеть] бо зверь преже тебе[24]) съвлещи й потомъ насытитисѧ тебе[24]) плоти твоея. аще л[и] бьї пакьї зверъ съвлъкъ тѧ и потомъ бы снелъ, то риза твоа остала сѧ бьї бес крови.[23]) се бо не виж[ю] на ней хапанїа зубъ ни торганїа ноготъ. ѿкуду[25]) есть кровъ си[26]) на ризе твоей? аще бьї единъ[27]) на пустыни, то и мнѣ бьї едино сетованние й риданїе, да сетую Йосифа и ридаю ризъ.[28]) два сетованїа[29]) сетую[30]) й два плача въсплачю[30]): въспла[чю]сѧ люте ѡ ризе, како съвлеч[е]на быс[ть], и како едина быс[ть], чадо мое![31]) умру уже,[32]) Йосифе, чадо мое,[33]) подпорѣ [sic! зам. подпоро] старости моей! риза твоя да снидеть съ мною въ адъ, не хощю бо свѣта сего зрети разроученъ[34]—) ѿ тебе. не быс бо,[34]) снꙋ мой Йосифе!

Слышав[ше] же[35]) сия събрашас[ѧ] вси снве его й дщери й придоша утешити его. й не хотеша утѣшитис[ѧ] глѧ, яко да сниду къ сну моему сетуя въ адъ! й плакаша [зам. плакасѧ] его дни многы.

[1]) Кол. изъѣдаюмъ [2—2]) Кол. vac. [3]) Кол. аще [4]) Доси у о. Теод. з Дуб. vac. [5]) Т. з Д. пустиша [6—6]) Т. з Д. vac. [7—7]) Кол. vac. [8—8]) Т. з Д. vac. [9]) Т. з Д. vac. [10—10]) Т. з Д. vac. [11—11]) Т. з Д. vac. [12]) Кол., Т. з Д. ми сѧ [13—13]) Кол., Т. з Д. vac. [14]) Тут в Крех. пропуск; в Кол. читаємо далї: да шедъ быхъ отерзалъ сѣдины своя надъ твоюю красотою; у Т. з Д читаємо: да шедъ сѣдиньї своѧ растръгаю над красотою его! [15]) Т. з Д. і Кол. мають тут іще речене пропущене в Крех. оуже не хощѫ жити не видѧи Іѡсифа [16—16]) Кол. vac. [17—17]) Т. з Д. vac. [18—18]) Кол. vac. [19—19]) Т. з Д. vac. Кол изъѣсти [20]) Кол., Т. з Д. аще бо бы звѣремъ изъѣденъ [21]) Кол исторгана, Т. з Д. растръгнена [22]) Т. з Д. на кѫсьї [23—23]) Кол. vac. [24]) Т. з Д. vac.

[25]) Віди до кінця Кол vac. [26]) Т. з Д. есть [27]) у Т. з Д. читаємо се місце так: Яще бы ли єд[н]нь звѣр был [28]) Т. з Д. ризы [29]) Т. з Д. двѣ сѣтованій [30]) Т. з Д. vac. [31]) Т. з Д. має вірно: и како иснѣдено быс[ть] мое чадо [32]) Т. з Д. да оумрж [33]) Т. з Д. свѣте мои [34–34]) Т. з Д. vac. [35]) Весь останній уступ у Т. з Д vac.

Є се дальший уступ із повісти сьв. Єфрема, уміщений в Палеях з звичайними палейними додатками та за то з деякими скороченями супроти оригінального тексту сьв. Єфрема. В Коломенській Палеї (Палея Толковая, Москва 1892) уступ сей читаєть ся на стор. 171—172, стовпці 342—344; є також, значно скорочений, і в Соловецькій Палеї ч. 635 (Порфирьевъ, op. cit. 151). Варіанти до тексту, який є в Крехівській Палеї, ми виписували з Коломенської Палеї і з суцїльного тексту Слова сьв. Єфрема, що містить ся в рукописї о. Теодора з Дубівця (стор. 475—510, гл. стор. 488–490). Текст Крех., як бачимо, повнійший і від Кол. і від Т. з Д. Остатній уступ сего тексту — дословно взятий з Біблії (Бития XXXVII, 34–35).

Д. Крехівська Палея, стор. 228—234, 238—240.

[Йосиф і Пентефрієва жінка.] Измалтане же кꙋпивше Йѡсифа ведоша и въ Єгипет и помышлающе, ꙗко красоты єго рад[и] злато много прийати ѿ єтера[1]) велмож[и]. идꙋщимъ ж[е] имъ сквозе град срете и Петефрии, властелинъ[2]— цр҃а єгупетьскаг[о][2]). и ꙋзре Йѡсифа ѿтрока[3]) блгообразна[3]) въпрашаше ꙗ гл҃а: рцете ми, кꙋпци, ѿкꙋдꙋ есть юноша сей? не носит бо того[4]) ѡбраза, иже[5]) вы носите, зане вси вы Измалтени есте, а сей прекрасенъ єсть. Измалтене же рѣкоша: проданъ[6]— есть намъ.[6]) вѣлми добророденъ есть[7]) и велми разꙋм[ен]и че[с]т[ен] ѻтрок сей, и[8]— дшевнаа єго премꙋдрость паче телесны красоты.*) [8])

Дав же имъ Петефрий[9]) цѣноу елико хотахꙋ, любовнѫ коупи оу нихъ Йѡсифа и веде и въ домъ свой, искꙋшаше[10]) и и хоте ꙋвѣдети житье ег[о]. истиннаа[11]) вѣтвь прп҃дбнаго семени, пра-

---

*) Тут пропускаємо 26 рядків палейної вставки, де порівнюєть ся продажа Йосифа Ізмаілтянами с продажею Христа Юдою і переданем його Пилатови. Зазначимо тут тільки очевидні натяки на знаменитий новозавітнїй апокріф звісний під назвою Нікодимового євангелия, а власне взяту з відти назву Лонгина, сотника Пилатового і ось яке про него оповідане: Логинъ же сотникъ снемь ꙋбо ꙋбрꙋсъ съ главы своєа простеръ пред ногама Іс҃сокыма гл҃а: Гй, не достоинъ еси по земли ходит[и]. Повний текст сего апокріфа вийде в другий том нашого виданя.

веднаго семени Аврам[а] и Исаака [и] Іакова растѧше в добродетели и въ мнозе ꙋстроенин въ домꙋ Петефрневе, живыи[12]) в мирѣ, ѡчима же и словесы цѣломꙋдримы[13]) имѣ Ба стго непрестанно пред ѡчима своима, всѧ вѣдꙋщаг[о][14]) Ба,[15]) избавлешаго и з рова страстей[16]) и ненависти братнѧ. ѡбаче срдце емꙋ часто в печали бѣ ѿ оци своемъ Іѧковѣ. зрѣ же Петефрий юноши стройна,[17]) многаго разꙋма и добраго слꙋженіа, и все, елико имѣѧше, предасть в рꙋцѣ Иосифли, вс[18—] домъ свой,[18]) а Петефрий не владеѧше ничтож[е] токмо[19]) хлѣба, иж[е] ѧдѧше на трапезе. видеше бо Иосифа, ѧко[20—] вѣренъ есть, и блсви Бъ домъ Петефриовъ Иосифа рад[и], и блвние Гснѣ бе надъ всемь именнемь и в сѣлех и в домꙋ его. видѣв же Петефрий радовашесѧ ѿ Иосифе,[20]) ѧко зѣло вѣренъ есть,[21]) искꙋсивъ его, ѧко множашас[ѧ][22]) именіе его в рꙋкꙋ Иѡсифꙋ. и бѣ радость велика в рабехъ его, въ рабынѧх, въ всехъ добре бывающихъ.[23])

Госпожа[24]) же его видевши Иѡсифа прекрасна соуща и разꙋмна, и оуѧзвисѧ срдце еѧ любовию сотониною, и зрѧ[25]) хотѧше с нимъ быти[26]) и тщашес[ѧ][27]) чистого того[28]) источника целомꙋдрию въврѣщи[29]) в ровъ любодеѧнниѧ, многи козни творѧше по всѧ дни на прелщеніе его[30]): ризы изменѧюще по всѧ часы и лице ꙋмыівающе и мажющис[ѧ] и[31—] мониста повешѧющи.[31]) помаваний сатанины и смехы мерьзьскыіми[33]) льстѧщи[34]) ѧко змиѧ праведнаго. сама бо паче погыбѣ симы ѡбразы злыіми, льстѧщи праведнаго дшю. Иосифь же страхом бжимъ огражень ни поне словомъ еи обѣщасѧ.[35]) видеши ж[е] она, ѧко премногых красотъ дѣлѧ[36]) празно пребываеть,[37]) болшими разъжизашес[ѧ] ѕѣло и распалѧшес[ѧ], не вѣдѧщи, что бы[38]) створила емꙋ. послед[и] же ꙋмыісли бестоудно слово[39]) и призва и на дѣло неправедно,[40]) призиваюши[41]) ѧко змиѧ излиѧти нань ѧдъ нечстый,[42]) глщи сице бестоудно: „лѧзи со мною, не бой сѧ Финоудъ![43]) дерзни на мѧ, да наслажюсѧ азъ твоеѧ красоты. насладисѧ и ты моеѧ красоты.[44]) многы постелѧ ославꙋ дають.[45]) владееши бо ты всемъ домомъ и не смееть никтоже внити к намъ ни слышит никто же дѣла наю. аще ли моуж[а] моего боѧсѧ не хощеши, азъ его ꙋморꙋ давши емꙋ ѿравꙋ“.

Ѡнже непобѣдимою[46]) дшею и тѣломъ в толци боури мѧтезѧ[47]) не погрꙋзисѧ, но ѿвръзе[48]) все реченное ею страха ради бжиѧ схранишаго[49]) без порока непобеднымъ[50]) ꙋстроеннемъ. и звещіа[51]) пріѧдбными гли и словесы цѣломꙋдреными къ своей ѡспожи: „не имамъ сего грѣха сътворит[и],[52]) гжа моѧ, Ба бо сѧ

бою стго.[53]) гнъ мои все именіе свое пред[а]сть ми, иже в дому, иже по селомъ[54]), и нѣс[ть] кромѣ мене[55]) ничтоже еже не в моею руку развѣе тебе, гжа моя, понеже[56—] ему жена еси.[56]) неправедно бо есть дѣло[57]) толикую любовь[58]) отвѣщи гску и селику вѣщь злу[59]) створит[и] пред Гмъ видящимъ тайныї". сия убо прпдбныїи гли вѣщаша[60]) Иωсифъ выну[61]) къ своей гжи, уча и запрещая ей никакож[е] послушати змия. но ωна[62]) еще раждизашес[я] тщею[63]) сластью кипящею в ней, часто взираше[64]) времени[65]) нужднею хотящи[66]) Иосифа. зре же Иосифъ жену, яко хощеть прельстити его, ωчи свои възведе къ Боу[67]) и часто моляшес[я] гля сице: „Бе оць ишихъ Авраамовъ и Исааковъ и Іаковль, избави мя ω звери сего! се бо, якож[е] самъ видиши, неистовъство[68]) сея жены, како мя хощет убити[69]) тайдѣяніем лютымъ. избавил мя еси, влдко, из рукы[70]) брат[ї]я, тако избави мя ω звери сего лукаваго, да не боуду чюжь[71]) ωцю[72]) дѣлы злыїмы, възлюбивших та ѕѣло, ω Гй."

Истинно[73]) любовъю призывашеж[е] Якова: „ω Якове ωце мой, помолися прилѣжно[74—] мене рад[и] къ Бу,[74]) яко люта[75]) брань въста на мя хотящи разлучити мя ω Ба. женьская смрть[76]) горши есть приселения[77]) первое[78]) ω братія: та бо смрть дшю разлучаеть ω Ба. се азъ вѣмь,[80]) оче, яко млтва твоя взыдѣ къ Боу зань[81]) и того рад[и] избавленъ[82]) ω смрти рва.[83]) ннѣ паки помолис[я] Вышнему, да избавленъ боуду ω лва[84]) нашедшаг[о] на твое чад[о]. не имуща ни стоуда ни страха бия. къ брат[ї]и своей идохъ и зверие ми быша аки волци:[85]) отверженъ быхъ[86]) ω тебе и[87—] въ Египетъ вѣдѣнъ бых[87]) чюжим[и] руками. се паки зверь зде мя оусрет[е]. да молис[я], ωче прпдбне, за свой снъ Иосиф, да не умру пред Бмъ ншимъ дшею!"

И быс[ть] яко не послуша гжа своея еж[е][88—] быти с нею,[88]) имше бестудно мдраго и влечаше[89]) къ собе сътворит[и] с нею безаконіе. ωнже видевъ премножство[90]) бестудіе жены то, напрасно на преддверіе[91]) истече[92]) ωставль ризу свою в руце ея, сломль[93]) вся сети діавола. Якож[е] бо[94]) етерь[94]) ωрелъ егда видить львица,[95]) высоцѣ възлетаеть,[96]) також[е] Иωсифъ избежа[97]) ω сети дьявола.*) жена же видевши, яко сице избеже, ужасеся, въ страсе велице быс[ть], мысляше, како лгати на праведнаго словесы лютыми мужу своему, да мужь ея слышавъ

*) Тут пропускаємо пів рядка — якусь неясну рефлексию, де в рукописі зазначений та не виповнений якийсь пропуск.

ражжется ꙗростью й ѹ҆бїет Иѡ҆сифа.[98]) „азъ єдина ѡ҆слабѹ приймѹ, не бо терьплю в домѹ видети сицевыїѧ красоты[99]) мне лишає̂ми[100]) ѿ него“. призвавши[101]) рабынѣ й реч[е] ймъ: „видисте ли, что сътвори рабъ сий жидовинъ! моуж мои поставил есть[102]) властелин[102]) надо всемь домом своим, ѡ҆нь же въсхоте й бытї съ мною бестоудно. не довле бо[103]) Иѡ҆сифови власть домѹ моє̂го, но й мене въсхоте лишити моє̂го мѹж[а]“.

Є҆гда же прид[е] моужь є҆ѧ ѿ полатыї, вземши[104]) ризѹ Иѡ̂сифовѹ показа мѹжеви своемѹ поймы[105]) дѣю̂щи: „ꙗко цѣломѹдрно[105]) ты[106]) єси наѹчилъ[107]) раба своего жидовина[108]) досажат[и] й рѹгатис[ѧ] мнѣ, жене твоє̂й!“ ѡ҆ньже[109]) слышавъ абїє̂ ꙗ҆тъ вѣрѹ словесемъ жен[и]нимъ гл҃ще: „ꙗ҆ко сице ми створї мѹжь жидовинъ, є҆гож[е] ввѣлъ єси порѹгати ми! реч[е] бо ми: бѹди съ мною̂! азъ ж[е] възпихъ й ѿбеже ѿ мене ѡ҆ставль ризѹ свою̂.“ быс[ть] же ꙗко ѹслыша гн҃ь є҆го речь жены своє̂а гл҃щи: „сице сътвори мнѣ рабъ твой!“ — й разгневася ꙗ҆ростїю̂ Петефрий, поймъ Иѡ҆сифа вверже в темницю, йдеже ѹжникы црвыї держать, й повеле ѹтвердити є҆го.

[Пропускаємо дальше оповіданє про побут Йосифа в темниці, про сни хлїбаря і винаря фараонового виясненї Йосифом, про сон Фараона також виясненний Йосифом і про поставленє Йосифа намістником Єгипту, — се оповіданє, в Крех. Палеї стор. 233—238, є парафразою або й дословним повтореннєм біблїйного оповіданя (Бития XXXIX, 21 до XLI, 46), — і подаємо тут докінченє оповіданя про Пентефрия і єго жінку, про котрих в Біблїї по увільненю Йосифа з темниції нема ніякої згадки].

Се Ӏ҆о̂сифь седѧше на колесници фараѡ̂ни, вся велможа предстоꙗхѹ є̂мѹ, ѡ҆крстъ колесница йдѧхѹ[110]) й[111]— покланахѹсѧ пред нимъ,[111]) зане бѧхѹ слышали йз ѹстъ фараѡ̂новъ, ꙗко бытї емѹ второмѹ црю над Є҆гиптом.

Видеж[е] Петефрий, вверги Иѡ҆сифа в темницю, преславнѹю тѹ вѣщь: седѧй[112]) на колесници фараѡ̂нї Иѡ҆сифъ с велиє̂ю̂ славою̂ — ѹбоꙗ҆сѧ ѕѣло й ѿлѹчисѧ ѿ велмож й ѿйде[113]) в домъ свой. й влезъ[114]) съ страхомъ й трепетомъ начатъ гл҃ти къ жене своей: „аще бы вѣдала, жено, како[115]) знаменїє преславно днсь![116]) Иѡ҆сифъ бо, рабъ нш҃ь, гн҃ь намъ быс[ть] всей земли єгѵпетьстей, съ славою на колесници седит фараѡ̂ни,[117]) преславлене [sic! зам. прославленъ] всеми. азъ же ѿ страха[118]) и трепета не могый й ꙗ҆витися Иѡ҆сифѹ, ѹтайвсѧ[119]) разлѹчихъ[120]) ѿ велможь.“ слышавшиж[е] жена гл҃а мѹжѹ своемѹ: „не бойсѧ! да ти азъ[121]) по-

ведаю̂ свой грѣхъ, е̂же сътворих! азъ быхъ любила Иŵсифа пече [sic! зам. паче] мерьї,[122]) по вся дни й часьї ѹкрашахся льстящи е̂го, негли бьїхъ могла с ним бьїти.[123]) й не могох ŵйнѹдъ воля своѐа[124]) скончат[и], ни поне словом ŵбѣщас[я]. а̂зъ ѩхъ его нѹдящи[125]) с собою̂, ŵнь ж[е] йзбежа вонь йз рѹкѹ моѐю̂ й [126]— йзлезе на стегньї[126]) й ŵставль ризѹ свою̂ ѹ мене; егда показах ти ризѹ его, йзбеже ѹбо ŵйнѹдь ŵ мене. тоже е̂смь азъ ходотайца црствѹ е̂го[127]) славьї: аще не бых тако рачила Иŵсифа, не бьї всаженъ въ темницю былъ. се ми паче подабает хвалѹ ймѣти, мнѣ бывши славѣ е̂го венѣ[128]) [sic! зам. винѣ]. прпдбенъ й праведен быс[ть] Ŵсифъ, ѩко ни йзвести никомѹже. въстани ѹбо, йди с радостию поклонис[я] емѹ с велможам[и]". въстав же Петефринь й йде[129]) й поклонися Иŵсифѹ съ всеми велможами.

[1]) Т. з Д. нѣкоего [2]–[2]) vac. [3]) vac. [4]) тако [5]) ѩкоже [6]–[6]) vac. [7]) дод. ŵтрωк сен [8]–[8]) vac. [9]) vac [10]) дод. е̂го [11]) дод. же [12]) живяше [13]) цѣломждрь [14]) всевидящаго [15]) дод. ŵца [16]) съмрти [17]) ѹстроенїа юноша [18]–[18]) vac. [19]) развѣ [20]–[20]) vac. [21]) ѕѣло вѣрна [22]) множаише [23]) ŵ всем живѹщих им добрѣ [24]) Жена [25]) ѕѣло [26]) жити [27]) тощашес[я] [28]) дод. и сжща [29]) цѣломждрїя въвлещи [30]) ѹм'наго [31]–[31]) vac. [32]) помаганми [33]) мер'зеными [34]) лестящими [35]) словом възирая на ню [36]) дѣло [37]) дод. ŵ нем [38]) дод. е̂ще [39]) словесьї [40]) неподобно [41]) призираюци [42]) нечстотьї [43]) никогож[е] [44]) д.бротьї [45]) многїя слоѹгьї нам въ роѹцѣ дают [46]) непобѣдим сы[н] [47]) vac. [48]) дод. ŵ себе [49]) дод. й [50]) й съ подоб'ным [51]) дод. ен [52]) дод. с тобою [53]) vac. [54]) по селѣх [55]) vac. [56]–[56]) vac. [57]) vac. [58]) дод. сътвор'шоѹ [59]) злобоѹ великоѹю [60]) вѣщаю̂щи [61]) vac. [62]) vac. [63]) vac. [64]) й часа назираю̂ще й [65]) дод. желаю̂ще [66]) й ноѹдити нача [67]) дод. ŵческомоѹ [68]) дод. мое [69]) ѹморити [70]) ŵ смрти [71]) тоѹждь [72]) ŵ ŵць [73]) И стена [74]–[74]) vac. [75]) люга [76]) дод. ѕѣло [77]) принесенныа ми [78]) пръвѣя [79]) ѹбиваше [80]) видѣх [81]) за мя [82]) дод. бых [83]) рова [84]) рова [85]) дод. скерѣпїе [86]) ŵтръгоша мя [87]–[87]) vac. [88]–[88]) vac. [89]) нж каше влекоѹщи е̂го [90]) vac. [91]) предстѣнїе [92]) ѹтече [93]) йзломи [94]) vac. [95]) лов'ца [96]) высоко въспарит [97]) въспарит [98]) Далї дод. сице реч[е] жена: ѕѣло лоѹчше ес[ть], да ѹмрет Іŵсиф и [99]) сея добротьї [100]) лишенѣи [101]) дод. рабьї й [102]) vac. [103]) доволѣ [104]) дод. жена [105]–[105]) vac. [106]) дод. ли [107]) наоѹстил [108]) Ïŵсифа [109]) Закінченє оповіданя у о. Теодора троха иньше: й повелѣ въсадити въ темницю Ïŵсифа съ многою ѩростїю й прещенїем, не помяноѹв быв'шоѹю бл̃свенїе бж̃їе въ домоѹ его й въ селѣх Іŵсифа ради, ни пакьї йспыта словес[а], въ йстинноѹ ли, нж а̂кїе йзрече сжд неправеден нань. [110]) Й ŵблече е̂го въ в'сю пръфирѹ й въсади е̂го на свою колесницоѹ, й в'ся велможньї пред й ŵкрстъ колесницѣ Іŵсифовьї йдяхж [111]) vac. [112]) ѩко сѣде [113]) дод. текїй [114]) дод ѹтрь [115]) дод. бысть [116]) дод нам же страх велик [117]) дод. съ чстїю [118]) ŵ страхоты [119]) ѹкрад [120]) дод. ся [121]) ѩвѣ [122]) без мѣрьї [123]) дод. да ся бых насладила красотьї его [124]) сицея [125]) дод. лещи [126]–[126]) vac. [127]) дод. й великїя [128]) виннѣи [129]) дод. съ стоѹдом.

Анї в Коломенській, анї в Ковельській, анї в Соловецькій Палеї оповіданя сего нема. Є се дальший виривок із Слова сьв. Єфрема вставлений до Крехівської Палеї; варіанти виписані нами із списка Слова сьв. Єфрема, що є в збірці о. Теодора з Дубівця; стор. 490—501.

Є. Іспаський рукопис XVIII в. стор. 7—12.

[Як Йосиф дав себе пізнати братам] *)... Любилъ бѡ Ї҃ѧковъ Бенӥѧмина в мѣсто Іѡ҃сифа. А давши имъ Бенѧмына и подарьки ѿдалъ воєкѡдѣ єгипетьскѡмȣ и послалъ нхъ. Сємиѡнъ же рече: Нє бѡнсѧ, ѿче, ѩ то Бенимина [sic!] берȣ на свои рȣки и не бȣдетъ ємȣ кривди жаднои ѿ насъ, ѩ то сам єгѡ бȣдȣ стерегьти прилѣжно. А гдн пьришьли до Єгип'тȣ, прибыли предъ Иѡсифа, поклонилнсѧ ємȣ до земьли сѡ с'трахѡмъ н трепетѡмъ, ѩко предъ царемь, и ѿдали ємȣ поклѡнъ ѿ ѿца. Прїємь же Иѡ҆сифъ и подѧков[ав]ъ и прослави Бг҃а в серци свѡємъ, иж єгѡ сподѡбилъ видѣти подарьки ѿ оц҃а своєгѡ. И рек нмъ Іѡсифъ: чи здоровъ єсть ѿц҃ь вашъ? Ѡниже ємоу рекоша: здѡровъ єсть ѿц҃ь нашъ а твѡи рабъ. Іѡсифъ рекъ: Бж҃їй рабъ, а не твой. А потомъ рече Ї҆осифъ: чи привели єс'те брата своєго меншаго, котрого єсте мнѣ повѣдали? ониже рекли: єст', ц҃рю милїй! и воземше Бенїѧмина поставиша пред Ї҆ѡсифом. Бенїѧминъ же стоѧ пред Ї҆ѡсифомъ аки агнѧ незлобивоє со страхомъ и трепетомъ, бо єще не бȣвъ нѣгде пред предлож[е]нимъ и старшиною. Иосифъ же видѣ Бенїѧмина брата своєго єдиноутробнаго и погладилъ єго по головѣ и рече: бȣди бл҃свенъ, синȣ милїи, ѿ Вышнѧго Бг҃а, мл҃дче добрїй! а не можетсѧ оудержати ѿ слезъ своих, и шед до комнати плакалъ тамъ довольне и бл҃годаривъ Бг҃а. и оумивши сѧ водою, не оудаючисѧ в' знакъ братїи своей, вийшолъ с комнати и рече имъ: Жжъ єсте добре вивели сѧ и волни єсте ѿ мене. и повелѣ випȣстити имъ Рѫвима с темницѣ. а то Іѡсифъ былъ Рѫвима з межи нихъ оузѧлъ, бо былъ лѫтѣншїи гонитель на него и всѫ братїѫ побѫжалъ на смерть.**)

И вышли братїѧ Ї҆ѡсифова с полати радȣющесѧ. и казалъ имъ Ї҆ѡсифъ, аби били в него на ѡ҆бѣдъ. а ѡ҆ни пришедши до старости Ї҆ѡ҆сифового и рекли ємоу: Панє милїи, а то забȣвъ грошеи своих и мы знашли єсмо оу пашнѣ и привезли тебѣ. рекъ имъ староста: гди би то мои, то бъ ȣ мене бȣли, а то

---

*) Початку оповіданя в сьому списку нема.

**) В Біблії оповідаєть ся про Рувима як раз противнє: він один з поміж усїх братів бажав виратувати Йосифа (гл. Бытия, XXXVII, 22—24 і 29 і XLII, 22). Крім того в біблїйному оповіданю в темниці як заложник держить ся Симеон, а не Рувим (гл. Бытия XLII, 24).

Бгъ вамъ далъ, держите себѣ, а в' моего пана досит есть скарбу. а затим зготовано до столу и повелѣлъ Їωсифъ братїю свою просити на ωбѣдъ. а ґди оувоншли въ полату, поклонили сѧ ему. и сѣдши Їωсифъ оузалъ чарку золотую во лѣвую руку и поставилъ на ржцѣ твορѧ ворожбу: и ударилъ разъ у чарку циглом, а ґди чарка зазвинѣла, и онъ рече [до] настарішого брата: „ты есть старшїи Рувим', садь тутъ вышше". Потомъ другїи разъ бразне в чарку и рече: „ты есть Симеωнъ подстаршїи, садь тутъ!" потом третего, и такъ сажалъ всѣхъ порѧдкомъ по единому аж до Венїамина меншаго. тое они видѣвши пристрашили сѧ. „Се — мовлѧть — сеи помысли наша знает, що Іωсифъ — кажетъ — зачимъ былъ, а ми его продали, — може и тое знаетъ". то говорѧт' ѩзыкомъ еврейским, [а] Іωсифъ тое все знаетъ. и наклалъ предъ Венїамина большъ ѧденїѧ и смотрит, чи не будетъ [sic! зам. б у д у т ъ] зазирати на него. и хочали под часъ голодныи, а былъ обѣдъ доскональыи. на ωбѣдѣ наполнилъ ихъ. и повелѣ шафаревѣ своему наполнити вози ихъ пшеницею и ωпустити ихъ казалъ. и повелѣ тон кубокъ, оу которыи ворожилъ, аби оуложилъ во мѣхъ Венїаминовъ, абы гонили за ними и завернули ихъ. и бысть тако. брати Їωсифови поклонили сѧ ему и пойхали. а ґди виѣхали за городъ, внет стали за ними в' погоню, а дознавши [sic! зам. д о г н а в ш и] ихъ староста завернулъ ихъ рекучи: „аж но вы такїе добрїе гостѣ црѧ! самъ вамъ ласку показалъ, а вы за тое оукрали кубокъ цревъ коханїи, которимъ онъ завше ворожит!" ониж в том не чжючись смѣло ставлѧтсѧ глюще: „пане мылыи, не снаидет сѧ в насъ! если бы то мѣло знаитисѧ межи нами, не проснмо мл̃сти сами на себе и видамо виноватаго". староста же заразъ сталъ трусити Венїамина меншаго брата ихъ и витрѧсилъ в него кубокъ и рече: „а то есте зрадци, недобрїе люде!" Ониж то видѣвши и поколѣли и начали укорѧти Венїамина и мтръ его Рахїиль и Іωсифа. рекъ имъ староста: „идѣте вы всѣ, а ѧ сего виноватцу до пана моего озму". ониж рекли: „не останемось! и мы идемо до пана! волно емоу що хотѣти над нами чинити, бо мы всѣ его неволники". а ґди пришли пред црѧ Іωсифа з великимъ страхомъ и трепетомъ, и рекъ имъ Їωсифъ: „такъ то есте добрые люде! оукрали есте кубокъ мои коханїи! мала была ласка моѧ!" ониже усѣ оупали до ногъ емоу рекучи со слезами: „ω̃ пане велможный! Бгъ нашъ, нжъ не знаемо, що сѧ дѣеть". и знову пред нимъ стали оукорѧ[ти] Венїамина глюще: „сїи есть, пане милїи, брат нашъ нѣчого доброго, иншои матки. то ѧкъ мти его Рахїиль была

недобра, такъ и Ї̈ѡсифъ братъ его и онъ есть недобрын, хотѧ оц҃ъ нашъ Іѧков' всю надѣю в немъ покладаетъ". Беніѧминъ же барзе ѹ великомъ страхѹ и трепетѣ ледва живъ. Видѣвши Ї̈ѡсифъ Беніѧмина трепещѹща, а не могъ терпѣти и пошолъ к' комнатѹ плакалъ тамъ доволне. оумившисѧ зновѹ вышолъ и рече: „пойдѣте всѣ в' цѣлости, а ѧ сего меншого виноватцѹ себѣ оставлю". ониж зновѹ падѫт со слезами цѣлѫѫще нозѣ его и г҃лѫще: „ѿ пане велможныи, коли сего берешъ, нехаиже и мы всѣ рабы твои бѫдемо! бо ѫжъ нѣлга и нам до оц҃а без него!" видѣвши Ї̈ѡсифъ Беніѧмина ѿ страхѫ ꙗкъ рожныи цвѣтъ стоѧща и трепещетъ предъ нимъ, в тои часъ Ї̈ѡсифъ оухватилъ Беніѧмина и ѡбнѧвши цѣловалъ его любезно и рече: „не боите сѧ, братіѧ моѧ любимаѧ, азъ бо Іѡсифъ братъ вашъ, которого есте продали Измаилтѧномъ и тѹтъ мѧ Б҃ъ посадилъ!" ониж то слышачи недооумѣлисѧ. онъ цѣловаше всѣхъ лѫбезно и оутѣшалъ ихъ и рече: „идѣте и рцѣте Іѧковѹ оц҃ѹ нашемѹ, нехаи веселитсѧ!"

Ониж шедши во радости повѣдали оц҃ѹ своемѹ, ꙗко Ї̈ѡсифъ, сн҃ъ твой, живъ есть и црс҃твѫетъ во Єгиптѣ славно. и слышавши Іѧковъ возвеселисѧ ѕѣло, и посемъ [sic! зам. поемъ] весь домъ свой, седмъ десѧть дш҃ъ и̓ пошолъ до Єгиптѹ. и̓ было ихъ стрѣтеніе дивно и славно. потом' Фараонъ померъ а Ї̈ѡсифъ принѧлъ ѿсе црс҃тво египетское. и размножишасѧ ѕѣло Єvреи во Єгиптѣ. потомъ померъ Іѧковъ и по мнозѣхъ лѣтехъ померъ Ї̈ѡсифъ во великои славѣ и велможности. Б҃гѹ нашемѹ слава н҃нѣ и прс҃но и во вѣки вѣкомъ. Аминь.

Є се свобідна переробка — не знати, чи оповіданя сьв. Єфрема, чи якогось палейного скороченя. Що автор користував ся сими творами, а не самим біблїйним текстом оповіданя про Йосифа, показують зазначені в нотцї відміни від біблїйного тексту (але й від Палеї і від слова сьв. Єфрема!); та за те сцена ворожби чаркою описана тут без сумнїву на підставі Палеї або Слова сьв. Єфрема, як се видно для всякого, хто порівняє сей уступ в повисшому оповіданю з тим, що приводимо зараз далї.

Ж. Крехівська Палея, стор. 247—248.

[Йосифова ворожба]. Послѹша̑[и]ти брат[ї]є разѹма И̓ѡсифова, како все лическӹ творить без мерӹ.[1]) повеле възлѣщи всемь по чинѹ, по и̓мени, ꙗкоже и̓ кождо и̓хъ роженъ е̓сть. ꙗко вълхвѹꙗ

чашею сребрѣною, юже имѣяше в[2]— рꙋцѣ своей,[2]) положь на рꙋцѣ[3]) своей[4]) [мб. шюей] и ꙋдарѧ в[5]) чашю[5]) перьстомъ десныѧ[6]) рꙋкы[7]) звꙋкъ творѧше[8]) всемь предстоѧщимъ,[9]) глѧ: „Рꙋвимъ есть имѧ старейшомꙋ брат[ꙋ], той первое роженъ[10]) есть".[11]— и повеле емꙋ възлещи. и седе Рꙋвимъ прѧмо емꙋ по старшеньствꙋ своемꙋ.[11]) и паки ꙋдарь реч[е]:[12]— „Семеѡнъ по немъ роженъ есть". и възлеже[12]). и тако всемь повелѣ възлещи по имени, ѧкоже рожени сꙋть. чюжахꙋсѧ[13]— брат[ї]ѧ его,[13]) симъ бо знамениемъ всех въ страхъ кверже, ѧко всемь помышлѧти, ѧко[14]) всѧ вѣсть. да[15]) ѿиметь малый страхъ ѿ нихъ, ѿ своеѧ тpaпезы часть подасть имъ всѣмь, болшюю же часть дасть братоу своем[ꙋ] Веньѧминꙋ, десѧторицею паче всехъ,[16]) да болшюю винꙋ ѡбрѧщеть нань ѧк[о] ꙋкрадша съсоудъ его.

[1]) Т. з Д. како в'сѧчьскын без вѣсти страх ихъ творит. [2—2]) vac. дод. възем [3]) дод шюий [4]) vac. [5]) vac. [6]) десным [7]) vac. дод. ѧкоже влъхвоующи [8]) дод. въ оушн [9]) дод. паки оударн [10]) сѧде [11—11]) vac. [12—12]) vac. дод. повелѣ третемоу сѣсти [13—13]) vac. [14]) дод. сен [15]) но да [16]) дод. Почто сътвори Іѡсиф? брата показав им, ѧко в'сѧ съвѣс[ть].

В Коломенській Палеї сего уступу нема. Він узятий із Слова сьв. Єфрема; варіанти виписані нами по порівнаню палейного тексту з текстом Слова в списку о. Теодора з Дубівця, стор. 504—505. Се оповіданє основане на неяснім натяку в Біблїї (Битиѧ XLIV, 6), що Йосиф ворожив чашею, хоча при оповіданю про обід Йосифа з братами (Битиѧ XLIII, 33—34) про сю ворожбу нема нїякої згадки.

3. Рукопис о. Теодора з Дубівця стор. 502—504.

[Плач Йосифа, коли побачив Веньямина]. Егда же видѣ Іѡсиф брата своего Веніамина предстоѧща съ страхом и трепетом многым, движесѧ оутроба его зань ѕѣло, и хотѧше ѡхопити и ѡблобызати брата своего. „аще въистин'ноу живь ес[ть] ѿць ваш? или помните Іѡсифа?" не могїи его ѡхопити и въпрашати, вънїиде въ клѣт свою и въсплакасѧ въ таинѣ въ тои час, вън'же видѣ брата своего Вениамина. абїе въспомѧноувь добраго стар'ца Іакова и глаше съ слезами: „блжен'нѣи очи зрѧщи стго лица старости твоеѧ доброты, ѡче! ѧко ж[е] бо мню, ни въсе црство ес[ть] дос[т]оино старости твоеѧ, бголюбезне. и хотѣл бых въпрашати Веніамина, помниши ли мѧ и любиши срдцем, ѧкож[е] азь тебе? того ради нѧдих брат[ь]ю свою съ лестїю съвести

съ собою Веніамина брата моего, не ах бо им вѣры глющим: ѿ тебе ꙗко ѿца ймамы й брата меншаго. нж азь мнѣхь, ꙗко закистію побиша мен'шаго Веніамина того ради, ꙗко мои бѣ единомтрнь. възненавидѣша бо мене и Веніама [sic!]. видѣ, ѿче, ꙗко зло быс[ть] печал нам й ѕѣло жал ти сіи старости твоа. азь бо инѣ печал ти сътворих ѕѣло, разоумѣх бо скръбь твою, ꙗко ни единь же ѿ нас престеить старости твоей. не доволѣ ти сѣтован[ї]е, приложих ти бълею, ѿче. азь есмь вина твоих болезніи й ридании. без мсти сътворих ведыи Веніамина. слжх бо твои еже ѿ тебе нждих са й нждит ма се сътворити, хота бо оувидѣти, аще живъ еси, добрыи мои ѿче. кто бы ми выдал пакы насытитис[а] аггльскаго ѿбраза!" Потомже плакав'са много въ ложници своей бе-жрѣла йзыиде вон.

Є се дальший уступ із Слова сьв. Єфрема Сирина; в Палеях сего уступу нема.

И. Рукопис о. Теодора з Дубівця стор. 505—506.

[Плач Веньямина, посудженого про крадїж.] Потом повелѣ [Іѡсифъ] своемоу пристав'никоу, да даст им п'шеницж много без цѣны й да воложит въ вретище Веніамин[но]во чаш8 й скоро да ѿпоустит их. егдаже оудалишаса ради ѿ града, постиже а вологом приставник Іѡсифа тажка словеса гла й досаждаа съ прещеніем, татми нарицаше их й недостоины чти. ѿниже рѣша: „аще пръвое сребро, еже ѿбрѣтохом въ вретищех, принесохом вторицею ꙗко гсдн8, како быхом оукрали чаш8 гсдна твоего?" ѡнже рече[е]: „вретища ваша покръзѣте, да йзыщ8 й потощав'ше". свергоша вретища съ клюсать, й ѿбрѣте чаш8 въ вретищи Веніаминовѣ. видѣв'ше то растръзаша ризы своа, й начат кождыи съ многим прещеніем досаждати Веніаминови й Рахилїи глюще: „Іѡсиф оубо хота[и] црствовати над нами, тѣмже сиѣден быс[ть] ѕвѣрем, ꙗкож[е] бѣ дост[о]йнь. тыже паки тое мысла й оукрал еси съсжд црскіи. нѣста ли вы сне Рахїлїи оукрадшаа ѿчьскіи йдолы?" *)

Й ѿвръгшис[а], ꙗко ничтоже оукрадох, й въздвигь жрѣло свое съ плачем велієм Веніамин й рече[е] им: „се сам вѣс[ть] оубо

---

*) Натяк на те, про що згадано в Біблії (Бития XXXI, 19).

Бг҃ Ѿца моѐго ӥ поӥмыи Рахїлїю, ӕкоже сам въсхотѣл, ӥ съвѣдыи съмр҃ть брата моѐго Ӏѡ҃сифа, ѹ҆крѣпльши Ӏа҆кова разлоучеснїєм чадоу ѐго, оутѣшаа ѐго Бг҃, ӥнѣ невидимо зрѧи всѣх нас, ӥспытаѧ ср҃дца, вѣс[ть] ӕкоже а҆зь не ѹ҆крадох чашѫ, ӕкож[е] гл҃ете, а҆ни Ѿӥноуд мысли ѿ том ӥмѣль єсм. тако ми видѣти сѣдины Ӏа҆ковлѧ, оу҆слышати глас ѐго, не ѹ҆крадох а҆зь чашѣ! Оувы мнѣ, ѹ҆вы мнѣ, Рахилїӥ, что быс[ть] чадома твоима! Ӏѡ҃сиф, ӕкож[е] гл҃ют, ѕвѣр'ми снѣден быс[ть], а҆ се а҆зь, м҃ти моѧ, татїи ӕвих сѧ на земли тѫждей, въстаю въ работѣ! Ӏѡ҃сиф ѕвѣрем въ поустыни возопи ӥ не ѡ҆брѣте помагаю҆щаго; се а҆зь паки, м҃ти моѧ, братїӥ своєй ӥзвѣщаю, ӥ нѣс[ть] послоушаю҆щаго ни вѣры ѐмлюще чад8 твоєм8.“ Ӥ поємше Венїамина ӥ възвратиша с[ѧ] въ град къ Ӏѡ҃сифоу.

І сеї частини Слова сьв. Єфрема Сирина нема в Палеях.

I. Крехівська Палея, стор. 251—255.

*[Йосифове привитане з братами.]**) Слышав же Ӥѡ҃сифъ 8миленая словеса Р8вимова[1]) ӥ Ӥюдина[1]) ӥ зрѧ всѣхъ съ ст8домъ стоѧаща ӥ Веньа҆мина в раздранѣ ризѣ ӥ с плачемъ припадающа к ногама всѣмь предстоѧщим, да 8молѧть Ӥѡ҃сифа,[2]) да Ѿп8стит ӥ с' братьѐю ӥти, смѧтесѧ 8троба ѐго зѣло[3]) ӥ възпивши гл҃смъ крѣпкыїмъ:[4]) „ӥзыдет[е] Ѿс8д8 вси предстоѧщиӥ!“ ӥзыїдоше вси ӥ[5]— не стоѧше пред нимъ никтоже развеѐ братьа҆. Ӥ быс[ть] по гл҃ѣхъ сихъ познасѧ с брат[ь]ею Ӥѡ҃сифъ. **)

И въздвиже Ӥѡ҃сифъ[5]) глас своӥ с плачем великым,[6]— слышаше же Ѐгvптѧне ӥ слышано быс[ть] в дом8 Фараѡ҆ни. рече же им Ӥѡ҃сифъ[6]) жидовъскыїмъ ӕзыкомъ ѡвѣ: „азъ ѐсмь Ӥѡ҃сифъ брат вашь! ӥ не снедень быx зверем, ѡкоже вы рестѣ. азъ єсмь проданиӥ вами Ӥзъмалтѧномъ. ємлѧше тогда за ноѕѣ всѣх васъ[7]) ӥ нїкътоже васъ помилова мѧ[8]) въ скорби моѐӥ. азъ[9]— ѐсми вверженыїӥ вами в ровъ ӥ не помилованыӥ вами. азъ єсмь, ѐгоже выї разьцвѣлисте, но Гь҃ помилова мѧ ӥ 8теши мѧ. азъ

---

*) Пропускаємо промову Юди до Йосифа із за тої буцім то крадіжи Веньяминової, про яку сказано в попереднім уступі; ся промова в Слові сьв. Єфрема, а відси і в Палеї, взята із Біблії (Бытия XLIV, 30—34), тільки вставлена тут в уста Рувимові.

**) Пропускаємо 3 рядки порівнаня с Христом.

есми проданый вами в работ8, и Гь на колесници ма прослави й гна всем8 Єгипт8 8строй. азъ есмь падъ пред лицемъ вашимъ прося мл҇сти, вы же ми не дасте мл҇сти, но Гь помилова ма. азъ есмь егоже вы жива не хотесте видети, но Гь помилова ма й крѣпка створи. азъ есмь егож[е] вы жажд8ща в рове не напойсте, нн҇ѣ же вы азъ брашна насыщаю, вы й домы ваша. но[9]) ѡбаче, братїе мой, никтоже[10]) васъ печаленъ боуда[11]) ѡ[12]- семь ни 8страшайтес[а],[12]) но паче рад8йтеса, ӕко же[13]) азъ[13]) црств8ю. но йдете:[14]) ӕко же рекосте къ ѻц҇ю нашем8[15]) первое,[16]) ӕко на горах зверемь[17]) снеденъ быс[ть],[18]) тако пакы с радостью рчете шедше Їаков8 ѡц҇ю[19]) нашем8:[19]) живъ есть сн҇ъ твой Йѡсифъ й црств8еть, сед[и]ть на прстлѣ,[20]) скипротръ [sic!] держить в р8цѣ своей египетьскаго црствиӕ".

Бывшюже глоу сем8[21]) к нимъ сташа ӕко мртви ѿ страха й трепета, помышлающе в себѣ, елико ем8 зла[22]) сътвориша ввергъше й в ровъ.[23]) Падеже Йѡсифъ на вый Веньӕмина гла: „Веньӕмине, брат мой еси, егоже въ многы дни не видѣх! днсь радостнимы 8стнамы ѡблобызаю та, егоже въ многа лѣт[а] помышлах.[24]) днсь въдасть ми Бъ ѡбыати тѣло твое. како ли мог8 8тѣшити са поман8въ Рахиль мтрь наю! како ли не ѡбрад8юса видѣв та![25]) како ли та[26]) въспоман8 терганїа[27]) седенъ сатовных[28]) ѡц҇а наю! како ли не ѡбрад8юса[29]) ѡбоймаа тело брат[а] моего Веньӕмина! два же[30]) плача плачю, два веселиа[31]) твор8; два веселиа твор8, два источьника изь ѡчию моею истачаета: единъ[32]) жальстию, два же ма в радости[33]) приводит. жал8ю сѣдинъ твоих, Їаковѣ, рад8юса тебѣ Веньӕминѣ. разгоре бо ми са тела моего естество виденїа твоего рад[и], Веньӕминѣ. изнемагаетж[е] ми сила теченїемь слезъ тебе рад[и], Їакове![34]) днсь дш҇а моа веселїемь преѡдеиса тебе ради, Веньӕмине, паче црьскыа багранице. но 8бо что сътвор8 днсь, ӕко азъ брат[а] моего видѣхъ! прилипаета ми 8стнѣ к лиц8 твоем8, Веньӕ[ми]не, разыд[е] бо са по мнѣ съставъ тѣла моего тебе рад[и], Веньӕмин[е]; посреде костен мойхъ люблєнїемь тела[35]) моего[35]) тебе рад[и], Веньӕмине! й между съставъ телеси моего рад[о]сть приде ми тебе рад[и], Веньӕмине. нн҇ѣ оубо 8мыю твое лице слезами моими, ланитамиж[е] своими 8тр8 та, Веньӕмине. срдце бо ми клепать[36]) й д8ша бо ми ѡмарися[37]) й жилы тѣла моего раслабеша, теченїе слезъ моих не 8ставитса.[38]) *) како ли

*) В рукоп. хибно: не 8ставитиса.

свѣдꙋ ѡ҃чи мой тебе рад[и], не видѣвъ тебе,[39]) Веньꙗмине! ты бо послѣдний сн҃ъ старости Йаковли быс[ть] й прекрасной м҃три наю Рахили конечнѣе чад[о], Веньꙗмине. Ѡ естество любленїа! ѡ сверьсти братственаа! дн҃сь бо глава моа веньчаше[40]) паче венца цр҃ьскаго видомъ твоимъ, Веньꙗмине. тꙑ бо корень последний, Веньꙗмине, насажденъ ѡ҃ца н҃шего Іакова, но[41]) цвѣтъ красньї[и] й райское бл҃говонне. ꙋже бо не милꙋю си[42]) ꙋмрети видѣвъ тѧ, брат[а] своего Веньꙗмина. ѡбоимаю Іакова оц҃а наю, садителѧ корени жалꙋю, плачюже сѧ м҃тре Рахили, ꙗко две лѣторасли породивши остави наю. дн҃сь бо на памѧть ми прийдоша все тебе рад[и], възлюбленьїй брат[е] Веньꙗмене. ѡ дш҃евна ми любьї й свѣте ѡчию моею! ражже бо ми сѧ ср҃дца й вси съꙋзъ тѣла моего попали. но что ꙋбо възмогꙋ въспѣти к семꙋ, да прострꙋ ꙗзыкъ си вида дѣлѧ Веньꙗминова й препоꙗшю ꙋбо чресла си, ꙗко брат[а] си ꙋзрѣхъ. надѣю же сѧ й тебе видѣти, оц҃е мой Іакове. се бо брат мой Веньꙗминъ прежний мой[43]) вестникъ быс[ть] видѣнїа твоег[о], Іакове ѡ҃че мой!“

Тако Йѡсифъ плачь свой с веселиемь с'плеташе, Веньꙗминь ж[е] предстоꙗ[44]) лобыза плакашес[ѧ] ѡбоимъ выю его. й цѣлова всю брат[ї]ю свою и пла[ка]ша [зам. плака сѧ] ѡ нихъ, й по семь гл҃ше брат[їа] его к немꙋ. й пронесесѧ реч в домꙋ фараѡнове гл҃ще: прийдоша брат[ї]а Йѡсифова.

[1]) Т. з Д. vac. [2]) дод. зань [3]) vac. [4]) дод. съ слезами [5]) vac. [6]) vac. [7]) дод. й молѧхсѧ, егдаже [8]) дод. ни вы мене [9-9]) vac. [10]) дод. ѿ [11]) бжди [12-12]) vac. [13]) vac. [14]) vac. [15]) моемоу [16]) пръвѣе [17]) vac. [18]) вых [19]) vac. [20]) дод. цр҃ском [21]) дод. братїа [22]) vac. [23]) Далї у Т. з Д. йде ось яке закінчене: й пристоупль Іѡсифь, сѣмѧ ст҃ое, лобызаше кождо их любовїю негнѣвоздръжанною, ꙗкож[е] под[о]баше емоу, кротъкоже й богатно ѡбрадова ѧ дары ч҃стными и съ радостїю ѿпоустї их къ Іаковоу гл҃ѧ им: „не сварѣтеса вык'ши на поути, но паче йдѣте съ тощанїем [sic!] къ ѡ҃цоу й речете: сн҃це гл҃ть Іѡсифь сн҃ь твои: сътворил мѧ ес[ть] Бг҃ цр҃ѧ егvпетстѣи земли; прїиди, ѡ҃че, въ радос[ть] ср҃дца твоего, да оузрю аг҃гльское то лице старости твоеѧ“. и съшедше съ радостїю възвѣстиша ѡ҃цю своемоу словеса Іѡсифова, ꙗже им заповѣда. Дальшої промови Йосифа до Веньямина у Т. з Д. нема. Натомісць в Палеях Кол. і Солов. промова Йосифа до братів поставлена аж по промові Йосифовій до Веньямина. Наш текст сеї промови ми порівняли з текстом Соловецької Палеї надрукованим у Порфірєва. [24]) Солов. дод. дн҃сь предста зракꙋ моемꙋ, и егоже азъ моемъ животѣ не мнѧхъ видѣти, то [25]) дод. дн҃сь, свѣте мой [26]) vac. [27]) терзанїе [28]) Іаковлихъ [29]) возвеселюсѧ дн҃сь [30]) бо [31]) сѣтованїе же и веселїе [32]) дод. оубо [33]) в радость [34]) дод. осклаблѧетаже ми сѧ ланитѣ взора твоего, Венїамине, захлипаетъ же ми сѧ гортань тебе ради превозлюблен'ный Іѧкове [35]) vac. [36]) клокочетъ [37]) омрачи сѧ [38]) не имамъ оуставити [39]) дод. во многи часы [40]) вѣнчаетсѧ [41]) сѣно (?) [42]) сожалюсѧ [43]) ми [44]) Відси в Солов. іде текст розширений, приведено довгу промову Веньямина до Йосифа і відповідь Йосифову Веньяминови, чого всего

в Крех. нема. Тілько по тій розмові вставлена промова Йосифа до братів, що у нас читаєть ся на початку сеї статті. В Коломенській Палеї (Палея Толковая, стор. 175—178) є текст сего оповідання подібний до Солов.

Крехівський текст отсеї статті з одного боку обширнійший і повнійший, нїж відповідний текст у суцільнім списку Слова сьв. Єфрема в рукописї о. Теодора з Дубівця, а з другого боку коротший і являє иньшу редакцию, нїж паралельні тексти в Палеях Коломенській і Соловецькій (Порфирьевъ, op. cit.)

К. Крехівська Палея, стор. 256—258.

[Подорож Якова до Єгипту і стріча з Йосифом.] **Прийдоша же сн҃ве Ї҃илве[1]) въ землю Ханаѡню съ[2]) тщанїемъ[2]) къ Іаковꙋ ѿц҃ю своемꙋ гл҃ще, й възвестиша емꙋ словеса Йѡсифова, ꙗже заповеда. слыїшав же Їаковъ ймѧ Йѡсифово[3]) й въздохнꙋвъ[4]) съ бол[е]знию̂ й реч[е][5]): „почто възмꙋщаете[6]) дх҃ъ мои, да паки въспомѧнꙋ[7]) красотꙋ Йѡсифовꙋ й печаль в мале[8]) ꙋгашенꙋю̂[9]) въ ср҃дци моє̂мъ хощете нынѣ паки вжещи въ дш҃и моє̂[н]?[10]) почто ѿчааннаго ми Йѡсифа вменѧєть?[11]) почто[12]— ли скорбь ꙗко гвоздъї въньзле̂ть?[12]) не досыти ли створиҳ сетованїє̂ по брате вашем? то й паки ми въспоминает[е] Йѡсифъ!“ ѡнниж[е][13]— рѣша: „не скорби, ѻ҃че, ꙗко брат нш҃ь Йѡсифъ живъ есть й цр҃ствꙋеть надъ Єгvптомъ“. й ꙋдивисѧ Їаковъ, не бо бѣ верова ймъ. й гл҃аш[а] емꙋ всѧ си словеса, ꙗже гл҃а ймъ Йѡсифъ, й елико реч[е] ймъ. видевъ же Їаковъ кола, ꙗже пꙋсти Йѡсифъ въздвигнꙋти йхъ, й ѡживисѧ дх҃ъ Йаковль ѿц҃а ихъ. й реч[е] Їаковъ: „велико ми есть добро, а̂ще е̂сть сн҃ъ мой живъ! шедъ да вижю, дондеже не ꙋмрꙋ“.[13]) Й[14]) пристꙋпль Веньꙗмїн лобзале коленї е̂мꙋ и реч[е] е̂мꙋ: „не[15]— скорби, гн҃е мой Їакове! се брат мой Йѡсифъ живъ е̂сть й всѧ[15]) йстинна сꙋть словеса сїа, ѿч҃е“.[16]) й вдасть[17]) емꙋ книгӹ посланныїꙗ[18]) написанӹ [ѿ] Йѡсифа. Тогда вѣрꙋ ꙗтъ Їаковъ Веньꙗминꙋ и[19]) реч[е]: „мил ми боуди, чадо! крепко ми.[20]) а̂ще бо й мног[и] скорби пострадаҳ, но ѡбаче слышав тѧ ꙋтешиҳ сѧ. почто толкꙋ времени минꙋвшю мнѣ сетованиє̂[21]) Йѡсифа рад[и] не ѿкри ми Бг҃ ꙗже ѡ̂ тобѣ, любезноє̂ моє чадо, Йѡсифе?“**

Подобаєть вѣдати, ꙗко йсполнитисѧ баше проречь[е]нїю̂, ꙗж[е] гл҃а Бг҃ къ Їаковꙋ, ꙗко снити емꙋ къ Єгvпет; того рад[и][22]) не ѿкры е̂мꙋ ꙗже ѡ̂ Йѡсифе. аще бо быїша[23]) ѿкрыїль[24]) Їаковꙋ, то

ѝзбавил бы̑ Ӥѡ́сифа*) ѿ работы ѝ не бы Ӥѡ́сифомъ стр҃сть свою проѡ́бразовал Вл҃дка, ѝ не бы̑ цр҃ви сонъ сказалъ, ѝ не бы бы̑лъ сонъ фараѡ́нꙋ цр҃ю, и не бы̑ ꙋзохранителницю[25]) вселился, ѝ ѿц҃ь ѐго не бы пришелъ въ Ѐгипет. се[26]) бо зависти рад[и] продаша [зам. продася], но[27]) бж҃ий блг҃ости бы̑вши на немь, тоя чс҃ти полꙋчити спод[о] бленъ быс[ть].

Въстав[28]) же[29]) ѿ того час[а] Ӥил҃ь[30]) самъ[31–] съ тщанїемь ѝ радостью[31]) ѝ весь домъ ѐго[32]) ѝ[33–] съ всемь ѝменїемь ѝ прид[е] къ кладязю ротномꙋ положи требоу Боу҃ ѻ́ц҃ь своих, Боу҃ Авраа́мъ, Иса́ака, жертвꙋ прия́тнꙋ. Реч[е] же Бг҃ къ Ӥилю нощїю гл҃я: Ӏа́кове, Ӏа́кове! се же гл҃я: что ѐсть, Гн҃и? гл҃а ѐмꙋ Гь҃: азъ ѐсмь Бг҃ ѿц҃ь твоих. [иди] въ языкы, по великꙋ створю тя тамо, ѝ азъ с тобою́ ѝдꙋ тамо въ Ѐгипет. азъ же възвед[ꙋ] тя до конца, Ӥѡ́сифъ же сн҃ъ твой възложи[т] ти рꙋци свой на ѡ́чи твой. Въставъ же Ӏа́ковъ ѿ кла[дя]зя ротнаго ѝ взяша сн҃ве Ӏил҃ви ѝ ѻ́ц҃а своѐго ѝ рꙋхло женъ своих на кола, я́же поусти Ӥѡ́сифъ въздвигнꙋти а҃. вземше же ѝменїѐ свое ѝ притяжанїе еж[е] притяжаша в земли Ханаѡ́нъстей ѝ все племя ѐго с ним ѝ жены̑ их ѝ жены сн҃въ их ѝ сн҃ве их ѝ дщери их въздвигошас[я] въ Ѐгипет. Ӥюдꙋ же постиша [sic! зам. пꙋстиша] пред собою́ къ Ӥѡ́сїфꙋ срести ꙋ Иройскаго град[а] в земли Райсине.[33]) Слы̑шав же Ӥѡ́сифъ[34–] пришествиѐ ѻ́ц҃а своег[о], въшед на ѡ́рꙋженний колесница ѝ изыде къ Изл҃ю ѿц҃ю своемꙋ к Ройскꙋ градꙋ ѝ срет[е] ѝ съ тщанїем.[34]) Ѐгда же виде Ӏа́ковъ Ӥо́сифа[35]) градоуща[35]) ѝ ѿложи старость[36]) ѝ с'седе с колесници своѐй. ѝзыд[е] же Иосиф пѣшь противꙋ емꙋ ѝ весь народъ старейшинъство егꙋпетскоѐ с нимъ.[37]) да егда Ӥѡ́сифъ приближиша [зам. приближися] къ Ӏа́ковꙋ ѿц҃ю своѐмꙋ, ѝ испꙋсти[38]) жезлъ свои на землю, да не зазоръ боудет Ѐгипьтяном, яко си[39]) въ цр҃ьстий хламид[ѣ] Ил҃ю кланяется. се же Ӥѡ́сифъ слагъ по жезлъ ѝ поклони ся ѿц҃ю своемꙋ Ӏа́ковꙋ. темь ѝ неразꙋмно сътвори пришедших рад[и] с нимъ Ѐгиптянъ на сретенїѐ, се бо прекрасно[40]) принесе жезлъ цр҃ский[41]). Ил҃ь же притекъ на немь паде с плачем. „Да ꙋмрꙋ, оуже бо видѣх тя, чад[о]!“ ѝ плакаста ся плачем великым.

[1]) Солов. братія Іосифова [2]) Сол. vac. [3]) Сол. дод. и не вѣровалъ имъ [4]) Т. з Д. дод. прослезися [5]) Т. з Д. дод. съ оу҃нынїем [6]) Т. з Д. Солов смоущаете [7]) Сол сще воспомянусте Іосифа превозлюбленное ми чадо 8) Сол. Т. з Д. vac. [9]) Т. з Д. тѣшенноую [10]) На сьому в списку Т. з Д. уриваєть ся промова Якова; дальші єї варіанти виписуємо з Солов. [11]) вмѣняете [12–12]) vac. [13–13]) Солов Т. з Д. vac. [14]) Сол. дод. по семъ. [15–15]) Т з Д vac. [16]) Солов. и вся истинна соуть глемая о немъ [17])

---

*) В рукоп. хибно: Іакова.

Т. з Д. показа [18]) Сол. Т. з Д. vac. [19]) Доси сходить ся список Т. з Д. с Крех.; далї у Т. з Д. додано коротеньке закінчене, котре приводимо низше. [20]) Сол. милъ боуди, чадо, Богу крѣпкомоу! [21]) въ сѣтованіи [22]) дод. Богъ [23]) бы ся [24]) открыло [25]) во оузы хранильницоу [26]) Сіи [27]) но и [28]) vac. [29]) И [30]) Іяковъ [31-31]) vac. [32]) дод. и вси снове его [33-33]) vac. [34-34]) Замісць нашого тексту читаємо в Солов. со тщаніемъ изыде противоу Іякову отцоу своемоу ко Ирьскоу (в иньшім списку: Ирѡнꙋ) градоу [35]) vac. [36]) дод. свою [37]) Дод. бѣ [38]) оупоусти [39]) сій [40]) прекрасный [41]) Сол. має закінчене відмінне від нашого: и смотри же видя Ізрль о хотящихъ быти и оумили ся любезно проявляя о семъ, како крѣпостію оудержитъ царствіе превозносимый и преславный крестъ. тѣмъ изчадію (?) на главѣ вообразова, яко всѣмъ вѣроующимъ глава есть кресть Христовъ А ось закінчене оповіданя Єфремового про Йосифа в списку о. Теодора з Дубівця: Й въстав Іаковь съ в'сѣм домом своим съвѣщанїем й съ радостїю сънїиде въ Єгупет къ Іѡсифоу снꙋ своемоу. Слышав же Іѡсиф пришествїе ѿца своего, въпровадив колесницоу ѡружноую съ тощанїем сърѣте его. егда же оуздрѣвь Іаковь Іѡсифа градоуща, предтек нападе на н[ь] съ плачем глѧ: „да оумрж оуже, ꙗко видѣ чадо свое!“ За всѣх же сих Хса славим съ Ѿцем й Снѡм й стым Дхѡм нинѣ.

Варіанти Соловецької Палеї виписані з **Порфірєва**, Апокр. сказ. о ветхозав. лицяхъ и соб. по рукоп. Солов. библїот. 155—156; відповіднїй уступ в рукописній збірцї о. Теодора з Дубівця на стор. 509—510.

Л. Крехівська Палея стор. 264—276.

[Яковів заповіт.] По семж[е] реч[е] Їаковъ къ възлюбленомꙋ снꙋ своемꙋ Йѡсифꙋ: „свери ми брат[ї]ю свою й внꙋкы моꙗ, й да възвещю вамъ еликож[е] найдеть й на вы и на чада ваша в[1]— послѣднѧꙗ дни“.[1]) й събра ж[е] Йѡсифъ брат[ї]ю свою й женьї их й дѣти их й привед[е] и ко ѿцю своемꙋ. гла же имъ Йаковъ: „ꙋже, чад[а], приближися ꙋмртвие дний моихъ.[2]) се оубо, чад[а], показа ми Бг ѡ семь, ꙗко племѧ ваше ѡзлоблено боудет ѿ ꙗзьїка ѿца вашего. й створит вы насилье[3]) велик[о][4]) на земли ꙗзыкъ брат[а] моего Йсава ꙋ҃ ѕ҃ з҃.[5]), дондеж[е] прид[е]ть Леви и Йꙋда с нимь, посланний архангли, тогда боудеть[6]) ѿ ѿць ваших, ѿимет сѧ ꙋкоризна врагъ ваших ѿ вась, й боудет тогда племѧ ваше радуꙗ сѧ“. се ꙋбо йзвеща имъ ѡ йсхожений йзъ Єгꙋпта й ѡ погоублений фараѡна й всѣх вой ег[о]. таже приложи Їйаковъ гляти, блсви[7]) сны своꙗ когождо йхъ по имени.[8])

„Роувимъ,[9]— реч[е], млствь ти боуди Бг, зане снъ мои єси тьї перворож[е]ньїй,[9]) ты крѣпость моꙗ й зачало чад моих, снъ страх[а] ѿца твоего, порꙋковьї порокъ лютъ“.[10]) ꙋкори во Їаковъ, зане[11]) вьстꙋпив възлеже[12]) во на ложе ѿца своего, тогда скверни постелю, йдеже[13]) възлеже.[13])

Таж[е][14]— къ Семеѡнꙋ реч[е]: „тьї послꙋшливъ въ заповѣдехъ ѿца своего“, зане град[и] силни посече Їсꙋ Хсмъ. „млствъ ти боуд[и] крѣпкый!“

По сем к Левгий рече: „ты начатокъ и даръ приими крѣпкаго снѣъ Иiлвъ, тобою ѡчищенiе всѧкого грѣха. домовъ брат[iа] твоеꙗ рад[и] н[31]— в рѹкъ [зам. внѹкъ] рад[и] твоих грѣхъ[31]) разгнѣваетсѧ Гь твой крѣпкьiй и тебе рад[и] ѹмолïтсѧ свѣтли сътвориви пред лицем Га ншего. Ты ревний же ис тебе ревнитель, зане в тебе истин'на всѧка правдьï. ис тебе изыдѹть властели, да иже ми Ба Вышнѧго.[32]) млствъ ти боуди!“ зане простренïемь меца [sic!] своего на брат[ï]ю свою, Зѣлфиньïми же злы свѣтлыми[33]) даша на женѹ Иѡсифлю брат[а] своего снѹ фараоновѹ.[14])

„Семеѡнъ и Левги скончаста ѡбидѹ свою.[15]) не приидe[16]) дше моꙗ[17]) въ сьвет ихъ волею[18]) и ѹставъ[19]) их да не берет ꙗдра моего,[20]) ꙗко гнѣвомъ своим избиста члкьï, промысломъ[21]) своим пререзаста жильï воловьï. проклѧт лютость ваю,[22]) ꙗко люта бѣ,[23]) и гнѣвъ ваю,[24]) ꙗко[25]) порок.[26]) разделю ꙗ въ Иꙗковѣ и рассею въ Їили“. Си же[27]) Дины ради сестры их речена быша. тогда ѹбо ѡвѣщаша къ Ꙗковѹ ѡцю: егда ꙗко блѹдницю поꙗша сестрѹ ншю? но и самъ Ꙗковъ[28]) не бѣ ѡчестилсѧ от крови иноплеменнïци, реч[е] бо Иѡсифѹ: далю ти Сикимъ градъ, иж[е] приѧх мечемъ моим и лѹкомъ. но сиꙗ ѹбо свершишасѧ в послѣднѧѧ врѣмена. Анна бо и Каиафа племени Левгиина и Семеѡна бѣста, ꙗкоже[29]) сѹдивше Ісу Хсѹ и ни единоꙗ же виньï смртныꙗ ѡбрѣтши на распѧтие предаста. темь ѹбо прорчествѹеть Їаковъ, глше бо: въ свѣт их не прид[и] дша моꙗ.[30])

Так[о] же къ Июде реч[е]: „тебе имѧ исподнïе,[34]) ꙗко[35]— ис тебе изыдоуть властели въ всемь племени брат[ï]а твоеа: г-е ѡправдаеми, первое[45]) ж[е] певець бѹдет, второеже[46]) всѧкомѹ гробѹ заполци бѹдѹть,[47]) третьее[48]) ѹкарѧше ѡбладаа. млствъ ти боуд[и] Вышни, зане и тьï ложе сна своего ѡскверни неведением. Июдо, [ѡ] тебе[35]) похвалѧть сѧ брать[ï]ꙗ твоа. рѹцѣ твои на плещю врагъ твоих, поклонѧть ти с[ѧ] снве оца твоего. птиць[36]) и левъ Иоуда, ѿ летораслии снѹ мой взыд[е],[37]) възлегъ поспа акьï левъ, и ꙗко львиць[38]) кто възбѹдит[39]) и? не сконцаетсѧ кнзь ѿ Иѹдьï ни старейшинна ѿ плода его, донележе придеть наменение[40]) емѹ и[41]— чаꙗние ꙗзыкомъ.[41]) привѧзае к виноградѹ осла свое и виничною[42]) ѡслице свое. исперет виномъ ризьï свои, въ крови гроздове ѡдѣꙗние свое.[43]) весели очи емѹ ѿ вина и бели зоуби емѹ паче млека“.[44])

Разѹмейже ты жидовине ѡкаанны, како ти блсви великыи патриархъ Іаковъ сна своего Їюдѹ. Июде реч[е]: „тебѣ имѧ исповедание“, вси бо мы хрстьꙗни исповедаемъ ѿ колена Июдова

рожь[ша]госѧ Ха Ба нашего. „ꙗко тѧ похвалѧть братїа твоꙗ“, реч[е], вси бо, реч[е], ꙗзыѕци исповед[а]ше ймѧ бжїе и брат[ї]ꙗ вси быша крещенїю, вси же инѣ боголѣпными[и] пѣснми своемꙋ творцꙋ и сдетелю похвалꙋ въздаемъ. А еже: „рꙋце твой, реч[е], на плещю врагъ твоих“, то врази бжїи выї есте, окаанний жид[о]ве, и пред[а]сть плещи ваши подъ рꙋкы крстьꙗнскы, работасте до днсь в земѧах хрстьꙗньскых. „и поклонѧтьс[ѧ], рече, снве оца твоего“. тꙋ слышаш[а] вси Їаковличи [и] заповедаша всемь ча-д[о]мъ своим: къ Июдинꙋ коленꙋ не противитисѧ, ꙗко ѿ того изыдеть црь ѡблад[а]ꙗ всеми. но вы, ѡканний жидове, последний родъ, не разꙋместе наказанїа оць своих, досаждаше Боу и на кресте распѧсте.

(О ханадре). А еже реч[е]: птищь, то ꙋбо патрїархъ Їаковъ вса вед[е] и к семꙋ[49]) приложи. есть ꙋбо птищь[50]) именꙋемь ханадръ, ꙗже во второмъ законе пишетсѧ. птищь же той весь бѣль есть, ѿинꙋдъ не имеꙗ на себѣ пестроты. внꙋтренѧꙗ ж[е] его слепыимъ ѡчи цѣлить. и аще кто в болѣзнь впадеть, ꙗко ѿ ханадра есть разꙋмети, или живъ бꙋдет или ꙋмрет. да аще комꙋ боудет ꙋмрети, ѿвратить лице свое ханадръ; аще боудет емꙋ живꙋ быти, то ханадръ то[51]) веселоуꙗсѧ възлетить на аꙗръ противꙋ слнца. тоу престоꙗщи чл҃чи мнѧть, ꙗко ханадръ взѧ ꙗзꙋ болѧщаго и расправи[57]) по аерꙋ. тꙋ бо реч[е] Їаковъ Июде: птищь, ведѧше бо, ꙗко ѿ колена Июдова въсиꙗти праведномꙋ слнцю Хоу Боу нашемꙋ. тъ бо есть быль прчсть приодексѧ плотию со чл҃вкы поживе.[53]) не имеꙗше в себѣ скверны грѣховныꙗ ѿинꙋдъ, сшедъ бо с нбси в род еврейскыи, ѿврати свое бжство ѿ них, да тѣмь разꙋмѣша ꙗзыци, ꙗко без'божеством соуть ꙋмрли жид[о]ве. намъ же слепым преже бывшим ꙗзыком прозрѣнїе дарова, и вземь наше прежнее неверьство възнесесѧ на дрѣво крстное, источи пречстоую кровъ свою и водꙋ на и[с]целенїе грѣховнаго брѣмени.[54])

(Ѡ орле). Есть[55]) птищь, ѡ немже и Двдъ послоушествꙋеть рѣкъ: ѡбновитсѧ ꙗко ѡрлꙋ[56]) юность твоꙗ. ѡрелъ бо егда състарѣеть с[ѧ], ѡтѧгчаета очи ему и ѡслепеета. ѡбретже источник воды чсты и възлетить въїспрь на въздухъ слнечныи и ижжеть[7]) крилѣ свой и мракꙋ ѡчню своею. и снидет доловъ и погрꙋжитсѧ въ ѡномъ источниче трикраты. Тако и Гь нашь Ісоу Хсъ выїв прежде вѣкъ за наше спсенїе с нбси сшед и въпло-

тивы̑ сѧ ѿ Дх҃а ст҃а род[и]сѧ ѿ Мр҃иѧ двца, хотѣ намъ прозрѣнїе даровати, иж[е] в неверьстве пребыхом. тоже кр҃щенїе приꙗтъ въ Їердане рѣцѣ, не самъ ѹбо кр҃щенїа требы, но ѡбразъ рабомъ своим предаѧ. иже трикраты̑ во воде погрѹзиша [зам. погрѹзисѧ] въ имѧ Оц҃а и Сн҃а и ст҃го Дх҃а. то ѹбо птицѧ наречь.[22])

А еже ѹбо лѣвъ вмѣни, и ѹбо лѣвъ вѣщь сицѣвѹ имѣеть: егда ходит в пѹстынах[58]) ловъ творѧ, да егда ѡбидет вонѧ чл҃вча ловча и ѡпасью своею криеть следь свой, да быша ловци не ѹвѣдали слѣда его. Тако и Гь҃ нш҃ь Ісѹ҃ Хс҃ь воплоти сѧ ѿ Дх҃а ст҃а вни[е] къ ѹтробѹ двц҃а Мрїа, [да] прельщенный чл҃чь род сп҃сеть. и слово плот быс[ть] и всели сѧ в ны̑, да того ради никимьже не ѡчюти сѧ поѹт [его]. того ради ѿ дїавола искѹшаемь быс[ть] ꙗко чл҃къ, ѡ немже и еѹаг҃листъ послѹшествѹеть гл҃ѧ, ꙗко искѹшаем быс[ть] Гь҃ ѿ дїавола, искѹш[а]емъ[59]— быс[ть] ꙗко чл҃къ[59]) м҃. днїи в пѹстыни.

А еже реч[е]: „ѿ летораслi сн҃оу мой взыд[е]“, — лѣт[о]расль ѹбо древо красно есть и чс҃то, плотью ѹбагрѧно[60]), зеленоуѧ,[61]) чресъ естество же плод[а] не имает родити, но[62]) естествѹ единого лѣт[а][63]) растеть. Смотриже ѹбо, что реч[е] патриархъ Иаковъ: ѿ лѣторасли сн҃ѹ мой изыд[е]? самъ[64]) сѧ Іаковъ лѣтораслию вмени рмз. лѣт боудѧ, или Лию хотѧ тако възвати, понеже бѣ прозѧбла д҃. сына: Рѹвима и Семеѡна, Левгию и Юдѹ? ѹже и сама Лиѧ не лѣторасль бѣ. но есть лѣторасль ѿ колѣна Июдина, дщи Акима и Анны, ст҃аа и прекраснаѧ и нескверная и непорочнаа. неприспевши ей[65]) вѣщи женьстей, та ст҃аа ѿ ст҃аго Дх҃а зачении род[и] сдетелѧ тварем; та же ктомѹ не пострада ни поболѣ, и ктомѹ по ржстве двою пребыс[ть]. Разѹмейже ѹбо, ꙗко той есть истиннаа лѣторасль, поразѹмейже плод еа, что си лѣторасль пород[и] Бг҃ истинна, чл҃ка истинна; двѣ бо сѹществѣ имы̑, чл҃чествомь бо ѡде бжство. Тѣмь бо не вразѹмѣша[66]) [зам. вразѹмѣ сѧ] многым поуть его. выжь же, како лѣторасль плод[67]) пород[и]. како чс҃тно! како властелинъ творець н҃бѹ и земли, егож[е] вы ѡканнии злодѣѧ нарѣкосте.

Вы[ж] же ѡкаланнии ѹбо пророченїе Іаковле: „възлегъ посна ꙗко левъ“. А еже реч[е]: [левъ], — левъ ѹбо имееть вещь сию: егда спить, вѣце его ѡчию ѿвръжене еста. тако ѹбо и Гь҃ нш҃ь Іѹ҃с Хс҃ъ плотью възнесес[ѧ] на кр҃стъ а бжство его ѡдеснѹю ѡц҃а бяше. того рад[и] Іаковъ реч[е]: птиць, понеж[е][68]) птица оного цѣлбы̑ творѧше. не[69]) ѡбразъ трикратнаго погрѹженниѧ предасть,

а еже реч[е], тѣмь пронареч[е], зане скрыше[70]) испервa поуть его. а еже реч[е]: Їюда — ѿ Июднина бо колена изыд[е]; а еже: лѣторасль, то ѿ Бци изкѣща. а еж[е]: поспа ꙗко левъ, то ѿ распят[ї]и на кртѣ. а еже реч[е]: „лвицы,*) кто възбудить е“, — вѣдаше бо патриархъ Іаковъ великыи, ꙗко Гоу нашемоу Ісоу Хсоу ѿ гроба въскрснут[и], то ѿ семь не умолча, но пророче рекъ: „ꙗко лвицъ, кто въставить и“. се бо бѣ Бъ истинныи вся волею творя и пострадание и распят[ї]е и тридневное почивание въ гробѣ, тачe въскрсние. понеж[е] вѣдаше патриархъ Іаковъ вълнаа его вся, того ради[71]) „ꙗко лвичищь, кто възбудить и.“ лвичищем убо нарече Сна бжиа проповеда и. а еже реч[е]: кто възбоудить и, — то възбоудить[72]) и то вълнаа его вся проведа. но к семоу оубо Іаковъ прилож[и] прореч[е].[73]) Лвица убо егда родить детищь, мртва его родить и стрежеть его г҃. дни, дондеже пришед ѿць ег[о] дохнет нань ту и въставить и. тако убо Ісъ Хсъ духомъ[74]) ѿцмь въскрсъ ѿ мртвых ѡбразъ дай боудоущемоу вѣкоу. ꙗкоже убо великыи Павелъ реч[е]: Хсъ въста ѿ мртвых, начатокъ умршимъ быс[ть], понеж[е], реч[е]. члкомъ Адамомъ смрть вниде в миръ и паки Бъ члкомъ бывает, да члческо соущество пакы Гсмь въскрснеть. ꙗко ж[е] бо, реч[е], ѿ Адаме вси умирают, тако о Хсе вси оживут.

А еже реч[е] Їаковъ: „не ѡскудеет кнзь ѿ Июды ни вдка ѿ семени его. дондеж[е] придеть емуже щадано есть“,[75]) — Ѿць бо щаде расеаных языкъ Сноу своемоу събрати, но испервa поусти прркы проповедати в роде еврейстемъ. но прркомъ не успевшимъ по жестосердию вашемоу, ѡкаанны, тако изволи род[и]тися Снъ Бжии ѿ прсносоущаго Ѿца, ꙗкоже писание реч[е]: Бъ истиненъ ѿ Ба истинна. соудиа бо и кнзи, цри и прроци ѿ Июднина колена мнози изыдеша, се же и Гь Бъ Ісъ Хсъ, семоу щадено быс[ть] събрат[и] языкы и вѣроу утвердити своею кровию.

А еже рече: „привязая ікъ винограду ѡсля свое“, — ѡсля бо нечстн скоти нареч[е]тъся древнемоу законоу; тѣм бо прообразоваша [зам. прообразовася], ꙗко бѣ ему преже падшаа безумнемь языки к вѣрѣ бразоумны привязати [в ркп. хибно: привязани]. А[76]— еже реч[е]: „к виничине ослице свое,[76]) и иссперетъ ризы своя виномъ и в крови гроздове ѡдеяние свое“, — се убо быс[ть][77]) Снъ Бжии на кртѣ и ѡмивъ весь род члчь своею кровию прчстую [sic!] и предасть законъ намъ, вино прчстую свою кровъ ю

---

*) В рукоп. хибно: птицъ.

наръкъ, проскѹрѹ же тѣло, водѹ же блѣдость[78]) ст҃го Дх҃а. но ꙗкоже ѝсперва бѣ Тро[и]ца преже вѣкъ, тако ѝ нꙑнѣ троѐ съвъкоупьлеюще къ Троци Боу҃ слѹженїе всылаѐмъ. А ѐже реч[е]: „веселии ѡ҆чи ѐмѹ ѿ вина“, — вино ѐсть кровъ Хс҃ва, ѝже предасть намъ рѣкъ: пиите, се ѐсть кровъ моꙗ ѝзливаѐма за вы̏. пострада бо Бг҃ плотью, възвеселиса бж҃ствомъ. А еже реч[е]: „бели зѹби ѐмѹ паче млека“, — сирѣчь: чс҃тъ[79]) ѝ непороченъ.

Таже Завлоноу реч[е]: „тебѣ же ѝмꙗ даръ блг҃ъ, зане тебе рад[и] Гь҃ приемлꙗ[80]) все племꙗ. Динꙑ̈ рад[и] сестры твоѐꙗ мл҃сть ти створю, мл҃ствии. ꙗко на ню помꙑ̈сли, не дасть ти Гь҃ съгрѣшити с нею, извинѹша[81]) тебѣ. Заѹлонъ тебе[82]) подолгъ морꙗ далече[83]) сꙗ оу҆делить, се же подологъ[84]) пристакъ кораблении[85]) продолжитсꙗ до Сидона“.

Также[е] Ѝсахароу реч[е]: „доньдеже на сѹдъ людемь своимъ. аще ѝ едино ѐсть пламꙗ [sic!] въ Ѝл҃и ѝ боудеть, тебѣ дано ѐсть всꙗкъ трѹдъ, ѝ рѹкою твоѐю[86]) накормлю. ѝ мл҃ствъ ти бѹди вечнꙑ̈и Гь҃, зане с'вѣтъ брат[ї]и твоѐи дасть на брат свои Ѝѡсифъ, гдѣ бѣ в ровѣ. Ѝсахаръ доброѐ[87]) помысли: почиваꙗ посред[и][84]— врагъ твоих[88]) причастиѐ ѝ виде покои ꙗко добро ѝ землю ꙗко добра,[89]) преклони рамѣ свои на дѣло ѝ быс[ть] моужь житаръ“.[90])

По сем к Данѹ реч[е]: „вданъ тебѣ соудъ ѐсть. ѝми змиꙗ на распоутьи сѣдꙗщи на поути, хапающа конꙗ за пꙗт[ѹ] коньскѹ.[91]) Гд҃а же ѝскѹсъ мои искоусит ѝ ѿ запꙗтьи. ты сѹдити ѝмаѐши всемѹ племенї брат[ь]и твоѐї, не тебѣ соудии ѝ црѝ ѝ воеводꙑ̈ ѝзыдѹть на весь род племени твоѐмѹ милѹеть тебе Гь҃, ѝмже теб[е] свѣтъ золъ дасть ѝгꙑ̈ на женѹ брат[а] своѐго Ѝѡсифѹ[92]) сн҃оу фараѡню. но не быс[ть] колꙗ твоѐа ѿ тебе. ѝ милъ боуди и крѣпкомъ“.[93]) темь[94]— ꙗко ѡ҆бличникъ грѣхъ простить. „Данъ да соудить люд[е]мь своимъ. аще боудеть ѐдино ес[ть] племꙗ въ Ѝл҃и. да боудет Данъ на распоутьи сѣдꙗ на поути хапле пꙗтѹ коньскѹ, ѝ спаде конникъ въспꙗть. сп҃са жид[ы] Гс҃нꙗ жида ѝскѹсомъ ѝскѹсити. тоиже ѝскѹсить ѝ за пꙗти“.[94])

Разѹмеи ж[е] ты̏ Ѝл҃ю, кого ѡ҆жидаеши! смотри же ѹбо, комѹ изыти ѿ колена Данова! не Вл҃дкѹ то Гд҃а вмени, не творца временомъ сказа, не Гд҃а всꙗческым ѝсповѣда, но змиꙗ на распѹтьи сказа, рекше Антихр҃стѹ быти в мирѣ[95]) ѝ ѝща к собѣ привреши ѿ ѝстиннꙑ̈ꙗ вѣры. но „ѝспадеса коньникъ въспꙗт“, сиреч:[96]) вѣрнии видꙗще страшнаꙗ ѐго прещенꙗ, ѝ ѡ҆бличають ѐго ꙗко бѣса въ плоти. А ѐже реч[е]: сп҃са жид[ы] Гс҃нꙗ, — сиреч: чаꙗхѹ вѣр-

ний скоро втораго пришествиа Гсна, да темь не убойашес[а] прещениа ѿкайннаг[о]. А еже реч[е]: Га же искусомъ искусити за пати, — сиреч:[97]) всей твари сдетель есть. искуси его дїаволъ вшедъ на крило цр҃ковное и реч[е]: аще еси Снъ Бжй и верзиса до долу. к нему же реч[е] Гь: иди за ма, Сотоно, понеже не достойно ти есть искусити Га Ба своего. А еже реч[е]: судити имаеши всему племени брат[ї]а твоеа, — смотри же, Иглю, ако не быс[ть] соудиа Дань въ Иїакове. но ис тебе, реч[е], соудїа и црїе и воеводы изыд[у]ть на весь род племенї твоего. смотри[98]— же, ѿкаанне, чему не реч[е]: в' весь род?[98]) но[99]) реч[е]тса[100]) весь род племени твоего, ина же в[101]) весь. но разоумей убо, егда въсприиметь црство ѿнъ прелукавыи окаанныи змий Антихрстъ, егож[е] вы ѿкаанныи Машлахомъ[102]) себе нареч[е]гь,[103]) егож[е] трапезе мнитес[а] вкусити но смотри убо великого патриарха Іакова рекша: и изыд[е] ис семени твоего. егда оубо ѿкаанныи ѿнъ приимет црство, тогда все сема жид[о]вьское cберет[104]) на службу, въ црство его будет скорбь и туга на всакомъ члвце, зане умножитса глад и болезнь и моръ на[105]) людех[105]) на земли. ѿканныи Антихрсть възложит грозу и прещение и страшныиа мукы на вса члкы, ако мнать его помазанным. но якоже рекша стыа книгы: аще Бгъ не бы скратилъ дней техъ избранных дела, не бы спсласа всака плоть. ако же в Даниловe видений w семь рече: и дасть са ему црство до времени,[106]) сиреч за ҂а дни и ӡ. но и Данилова ти виденїа приникше скажемь аснейши. аще ли хощеши ты рещи ми, жид[о]вине, ако великый патрїархъ Іаковъ ѿ Самсоне реч[е], ако соуди Иглю к. леть сы. и азъ ти реку: соудъ.[107]) но егда угризну Самсонъ пату кона или всадника падшаса въспать? но или падший иноплеменници ѿни ѿ лица Самсона ѿжидаху спсенїа ѿ Га въ днехъ техъ? или да не впад[е] ли Самсонъ в роуку иноплеменникъ и ѿслепиша ѿчи его? Разумейже, жид[о]вине, что есть конь? вера правоа. пата же реч[е]тса последний днь. и начнуть стии тогда акы на конах ездити на аерe. Машлах вашь, ѿкаанныи змий, хапаа блазнений, начнеть имъ поносит[и],[108]) ѿниже стии небснаго цра въйни сущи ѿбличат врага в лице. того лї ждеши, ѿкаанныи жидовине? блазниса.[109]) но вероуи, ако великый патриархъ Іаковъ не Дана рад[и] реч[е] си, но врага рад[и] Антихрста. тогда бо и сема еврейское сберетса с нимь и погыбнет, гневъ бо бжий взыде на на, и причастатса горцеи ѿной мо[у]це с' своимъ Машлахомъ. а еже реч[е] Іаковъ: помилуеть та Гь, — того рад[и] реч[е], зане в пришествие Антихристово тогда соущий

приключившийся жид[о]ки на тѣхъ гнѣвъ и скорбъ взыдет, зане прельщени боудѹть имъ. Данъ же нѣсть причастникъ имъ; того рад[и] реч[е]: милѹеть тя Гь, — таже всимь ѿбличивъ его прости.[110])

Гадъ же не какою дерзостию блсвис[я]. Гадъ[111]— искѹшение искѹсит, самь же искѹсить с[я] при ногѹ.[111])

Также и Асира блсви и похвали его, послѹшливей бо бѣ ѿцю своемѹ, таж[е] и не како съгрѣшение ѿбличи. Асиръ[113]— благо мастить хлѣбъ его, се бо дасть пищю кнѧземь.[113])

По сем блсви Нефталима, то и смирение его похвали. Нефъталимъ[112]— вѣка израсти, придая житоу добрѹ снѣ възрастъ.[112])

По сем же възлюбленаго своего сна Иѡсифа любезным блсвниеи блви. „снъ[114]— мой блсвнъ ревнитель, снъ мой юнѣй къ мнѣ възвращайся. на него мыслѧща ѹкарахѹ и враждовахѹ нань гке стрелець, и сътрошася крѣпостию лѹці их и разлиюшас[я] жилы мышцам ихъ рѹкою [в ркп. хибно: рѹкѹю] силнаго Іакова. Ѿиде ѹкрепивы Иіля ѿ Ба ѿца твоего и поможеть ти Бг мой и блскить тя". таже и се преложивъ реч[е]: „блсвнъ боуди блсвниемъ нбсным свыше и блсвениемъ земля имѣюще вся блсвная дѣя и блсвния ѿца твоего и мтри твоея. ѹкрѣпивъ тя за блсвние горъ великых и блсвний источник вѣчных да боудѹть на главѣ Иѡсифа и на главѣ егоже възлюби брат Веньямина. волкъ хищникъ заутра снесть и еще на веч[е]ръ ѿдасть пищю".[114]) аще и превъзлюбленъ снъ его Иѡсифъ, но Июдина блсвния не приложи емѹ, прозряше бо велик[і]й патриархъ Іаковъ, яко ѿ Июдина колена род[и]тися Хсоу Боу нашемѹ ѿ прчстыя двца.

По семь ж[е] призва Веньямина, егож[е] роди ѿ Рахили, брать же Иѡсифѹ прекрасномѹ, сегоже великий патриархъ Іаковъ сна жалости нареч[е], яко конечный снъ нарече старости его быс[ть] Веньямин.

И реч[е] имъ: „вся си слышасте, снве Іаковли, ві. васъ". си гла оць их к нимъ и блсви когождо ихъ по имени, по блсвению ихъ блсви я и реч[е] нимъ: „азъ прилагаюся къ своим людемъ, погрѣбите мя съ оци моими в[115]— пещере сѹгѹбей, яже есть на сѣле Ефрони Хетьтея противѹ Мамврий, яже есть в земли Ханаѡн[и], юже пещерѹ кѹпи Авраамъ ѹ Еврона Хет'теянина на здание гроба. тѹ погрѣбоша Авраама и женѹ его Сарѹ, тѹ погрѣбоша и Исаака и Ревекѹ женѹ его, тѹ погрѣбоша Лию в кѹпленемь селе его в пещере соущей к нем и ѿ снѣ Хеттеѡвъ".[115])

И преста Ïаковъ заповедаа̂ сн҃мъ своимъ, и̂ простеръ нозѣ на о̂дре своемь и̂ скончаи̂116– приложиша [sic! зам. приложися] къ людемъ своимъ.116) и̂ быс[ть] всѣх днѣй Иаковлих лѣт рмз; се же убо вѣдети, ꙗко житъ Ïаковъ в землї егупетстей лѣт зі҃.

1–1) Кол. Ков. vac. 2) Кол. приближишася днию оумртвиы моего 3) оуселие 4) vac. 5) Кол. ҃ѵ. и ҃ч. и ҃з. лѣтъ 6) оубо 7) Кол. паче убо приближи Ꙗковъ сн҃ы свои бл҃гословити 8) Кол. дод. Призва оубо первенца своего Рꙋвима и рече: тобѣ же Рꙋвимъ имя, первенецъ чадъ моихъ 9–9) vac. 10) по ръкоу бывъ проудокъ и лютъ 11) да не 12) възлеже 13) vac. Дод. но мл҃стивъ ти бꙋди Бг҃, зане сн҃ъ мои еси перворожениыи 14–14) vac. Дод. натомісць: Симешна же и Левгиы совокꙋпль рече 15) волею своею 16) приди 17) дш҃а ихъ 18) vac. 19) и въ оуста 20) да не окрюшать ся ꙗдра ваю 21) помыслом 22) проклята л... сею 23) быста 24) ею 25) vac. 26) по рокꙋ 27) Дод. оубо не 28) vac. 29) ꙗже 30) Тут додано ті промови до Симеона і Левія, що були пропущені висше 14—14. 31–31) vac. 32) вашего 33) свѣты 34) исповѣданию 35–35) Кол. vac. 36) потищь 37) изиде 38) львичищь 39) вставить 40) vac. 41–41) vac. натомісць: емꙋ ж[е] щадить ся 42) виничною 43) лептии свой 44) Тут сьлїдує в Кол. текст, що в Крех. читає ся висше, а пропуск його зазначено нотою 35—35; виписуємо тут його варіанти супроти нашого тексту. 45) єдинъ 46) а дрꙋгыи 47) запалъчии и будеть 48) а третий 49) всемꙋ 50) естьствоу бо птица 51) vac 52) распраши 53) vac. 54) вреда 55) дод. оубо инъ 56) орля 57) ѡ 58) по поустынямъ 59–59) vac. 60) оубагрено 61) и зеленоуꙗся 62) дод. по 63) дод. само 64) еда самъ 65) дод. и̂ еще 66) разумѣся 67) vac. 68) дод. паче 69) и 70) бъıся 71) дод. рече 72) vac. 73) vac. 74) Бг҃мъ 75) Дод. смотриж[е] оубо, комꙋ щадѣно есть 76–76) vac. 77) дод. егда распятъ бысть 78) бл҃гдать 79) дод. законъ 80) приемлеть 81) изъвинуся 82) vac. 83) vac., натомісць: да 84) и подъ 85) корабленыхъ 86) рукꙋ твою 87) воля добро и 88–88) vac. 89) на бл҃го на дѣло 90) тяжарь 91) Дод. и спадеся коньникъ сп҃са жида Гс҃на 92) Дод. къ 93) буди крѣпкому 94–94) vac. 95) Дод. сѣдяи на пꙋти, реч[е]. хапляи пяты коньскы, сирѣч: сѣдяи на пр҃столѣ в мирѣ 96) vac. 97) дод. Гк 98–98) vac. 99) ино бо 100) есть в: 101) на 102) мышляхомъ 103) собѣ наречете 104) vac. 105) vac. 106) дод. и полъ времене 107) соуди 108) носити 109) но не блазнися 110) Тут повторено в Кол. ще раз те речене, що починаєть ся словами „свѣтъ золъ“ а кінчить ся „въ грѣхъ прости“, та слів тих не коментовано. 111–111) vac. 112–112) vac. 113–113) vac. 114–114) Сего уступу в Кол. нема, а замісць него читаємо ось що: бл҃свнъ бꙋди бл҃гсвньемъ оц҃а твоего и мт҃ре твоея, якобы старѣи браты своея. сирѣчь в домꙋ фараоновѣ чс҃тнѣи бѣ. також[е] и прочая вся любьзно похвално. 115–115) vac. 116–116) vac.

Сей твір — властиво не апокріф, а палейний виклад біблїйноï поемки, що нею кінчить ся книга Битин (Бит. XLIX); вона звичайно зветь ся Яковoвим благословенством. Біблїйний текст єï, доволї темний, сам напрошував ся на коментарвï. Та в Палеï ми не маємо анї повного анї чистого біблїйного тексту; деякі уступи подано майже дословно, хоча і з замітними варіантами, що вказують на ріжні редакциï слов. перекладу книги Бития, — иньші подано в скороченю, з додатками, а з кінцевих не подано майже нічого. Відповідно до мети автора Палеï коментарий занимає ся особливо двома уступами:

тим, що відносить ся до Юди — протоплясти Христового, і тим, що відносить ся до Дана, в котрім старі христянські теологи бачили протопляcту Антихристового. Власне ті коментарий і додатки до біблійного тексту мають в собі деякі цікаві апокріфічні подробиці. нпр. неясний натяк на якийсь замах, що вчинив Дан на жінку Йосифову і на сина Фараонового, оповідане про Антихриста, цитат з незвісного в староруській літературі апокріфа „Видѣвіе Даніилово" (він заховав ся тілько в полуднево-словянських списках). В коментарий до Яковового пророцтва про племя Юдово вплетено декілька уступів та подробиць узятих із старохристиянського твору „Физіологъ", де зібрано мітичні оповідання про вс.ких зьвірів і додано до тих оповідань символічне витолкуване в християнськім дусі. Задля того ми й містимо сей твір в нашій збірці апокріфів, хоча ані Тіхонравов, ані Пипін, ані Порфірев не подали його в своїх збірках. Варіанти виписані нами з видання Коломенської Палеї (Палея Толковая стор. 182—193, стовпці 364—385).

М. Крехівська Палея, стор. 278—280.

[Йосиф оповідає братам свої пригоди.] Видевше ж[е] братїа̂ Йо̂сифова, ѩко ѹмре ѿц҃ь и̂хъ, рѣша: „егда поменет когда злобѹ ни̂цю Иѿсифъ и̂ въздані̂а въздасть намъ вса зла̂, ѩже въздахомъ емѹ". и̂ пристѹпиша к немѹ гл҃ще: [1]) „ѿц҃ь твои заклать та преже ѹм҃ртвиѧ̂ своѐго гл҃а: тако рчете Йо̂сифѹ: прости кривины̂ грѣха их и̂[2]— не брези и̂мъ неправды их,[2]) ѩко зла створиша ти. нн҃ѣ ѻ̂стави кривїны̂ рабомъ твоим[3]) Бг҃а ѿц҃ь твоих ради!" въсплакаша [зам. въсплакаса] Йѿсифъ гл҃щимъ и̂мъ к немѹ; егда брат[ї]а̂ ѐго вменѹхѹса ѩко раби, въздохнѹ Йо̂сифъ велми рече[е] и̂мъ: „не тако, ѿц҃и и̂ брат[ї]а̂! Бж҃и̂ бо ѐсми азъ и̂ вы вси. вы̂ възненавидесте ма, но Бг҃ъ възлюби ма; вы ѹбо хотесте ма ѹбити, но Бг҃ъ ѿц҃ь моих съхрани ма. въ ровъ ма въвѣргосте, но Вышний изведе ма; к работѹ ма предасте, но всѣх влд҃ка Гс҃ь свободи ма и̂ всемѹ Ѐгvптѹ соудъ даѩт[и] ми сътвори ма. въ пленъ бо влезохъ, но крѣпка̂[4]) рѹка помозе ми; гладомъ ѿбатъ бых, и̂ самъ Гс҃ь препїта ма. ѐдинъ ѹбо бѣхъ в ровѣ, но Бг҃ъ ѻ̂ц҃а моег[о] ѹтѣши ма; в болѣзни бѣхъ, но Бг҃ъ посѣти ма. в темници бѣхъ, но Спс҃ъ радость ми сътвори. въ ѹзе ѿрѣши ма и̂ въ ѿклеветаниѝ Гс҃ь и̂збави ма и̂ въ словесех горкы̂хъ Ѐгvптаныни и̂зат ма. тѹже и̂ страсть приемшю ми ѿ жены̂ скверны̂,[5]) нѹдащю ми съгрѣшити с нею, но Бг҃ъ ѻ̂ц҃а моѐго

Їила избави мѧ ѿ пламени того горѧщаг[о]. но и [въ] темницю всаженъ быхъ, бьемь и ѹкарѧємъ, и вдасть мѧ Гь въ щедротӹ пред всеми стражми темничными, не бо оставить Гь боѧщихсѧ єго истинною или в темници или въ ѹзахъ, в печалѣхъ или в бѣдахъ. не бо ꙗко чл҃къ стыдитсѧ Гь ни аки земень изнемагаєть или ѿстѹпает, но въ въсѣхъ навѣжаєть Гь и в рачныхъ [зам. различныхъ] скорбѣхъ ѹтѣшаєть и пресѣщаєть, в десѧтихъ искѹшенииихъ крѣпка створи мѧ Гь.

„Вънегда Єгуптанини льсташе мѧ гл҃щи: аще бо боудеши съ мною, ѿвѣргѹсѧ коумиръ и Єгуптѧнина Петефриа вѣровати створѹ по законѹ Бг҃а твоєго. — к нейже ѿвѣщавъ рекохъ: Ꙗмемьфрий,[6]) гже моꙗ, не въ нечистотѣ хощеть Бг҃ боѧщихсѧ єго ни в прелюбодѣющихъ бл҃говоли. ѡна же болми прилипе козни своꙗ на съблазнъ ми. Ꙗзъ же болми прилагахъ в пощений и мл҃тве, да мѧ избавит Гь ѿ неꙗ. и єдиною съ ѿтравою брашно ми прїнесла[7]) бѣше, мнѣ же Гь Бг҃ ѡц҃а моєго ѿкрӹ. по семже ѹбо пришедши єй въ храмъ мой, къ ней же азъ рекохъ: что ѹбо ѹмышли [sic!] на мѧ, ꙗко взѧти животъ мой бес правдӹ, понеж[е] принесе ми брашно се наполнивши ꙗда смр҃тнаго? но да веси: въ смӹсле Бг҃а чтѹщимъ не ѹспеет въ злобѣ невѣрныхъ. и въземъ пред нею начахъ ꙗсти, рекъ: Бг҃ ѡц҃ь нш҃ихъ с мною. ѡнаже паде на лици своємъ пред ногама моима и плакасѧ и ѡбѣща ми с[ѧ] не творити ми пакости по сем. ѡбаче мыслью своєю ꙗрѧше с[ѧ] и внѹтрь прелюбодеꙗнииꙗ дѣмонъ распалѧша ю.

„По сем пришедшю ми к ней потребныхъ дѣлѧ речей, и ємши мѧ за скитѹ влечаше мѧ на ѡдръ постелѧ своєꙗ. азъж[е] съвлекъ с себе скитѹ свою избежахъ ѿ неꙗ. ѡна же не полѹчивши хотенїꙗ своєго ѡклади мѧ къ гн҃оу моєм[ѹ]. азъ биємъ всаженъ в темницю, Єгуптѧныи[и] же поущаше къ мнѣ гл҃щи многажды: изволи скончати мою волю, и разрѣшю тѧ ѿ ѹзъ и избавлю тѧ ѿ темница. азъ же ни помыслом приклонихъ сѧ к ней. Любить бо Гь паче въ кровѣ тме[8]) постѧщихъ сѧ смӹслом, неже в полатахъ црвыхъ питающихсѧ в блѹжений. к помысле ходѧ[и] приимет славѹ; вѣсть Гь, иже имъ есть на потребоу и даєть тако ꙗкоже и мнѣ дарова. нн҃ѣ же, братїа моꙗ, не бойтесѧ, азъ прекормлю вӹ и домӹ ваша“. ѹтѣшивъ ꙗ глав҃ъ к нимъ. и вселисѧ Иѡсифъ въ Єгупте самъ и брат[ї]а єго и вси пришелци ѡц҃а єго. и нача жит[и] въ Єгупте Иѡсїфъ ѡбдержавшю власть египетскѹю.

[1]) Доси Кол. і Солов. vac., натомісь читаємо: По семже пришедше братия Іосифова рѣша [2–2]) Кол. Сол. vac. [3]) Кол. Сол. vac. [4]) Сол. крѣпкаго [5]) Кол. Сол. свирѣпы [6]) Солов. Амемфріа Кол. Ꙗмьмефриꙗ [7]) Кол. Сол. присла [8]) Кол. Солов. темнѣ.

Се оповідане, де подано історию Йосифа і жінки Пентефриевої з новими апокріфічними подробицями, а також подано імя тої жінки, находить ся тілько в Палеях і то в тексті, що являе дуже мало відмін. Жерелом сего оповідання був певно Талмуд. Ми порівняли наш текст с тим, що є в Коломенській Палеї (Палея Толковая стор. 193–195, стовп. 386—390) і с тим, що опублїкував Порфірев із Соловецької Палеї (Сказанія о ветхозав. лиц. и соб. по рукоп. Солов. бібл. стор. 156–158).

Н. Угро-руський рукопис попа Стефана Теслевцьового XVIII віку карти 266—281.

(Сказаніє ѡ Їосифѣ Прекрасном о сн҃ѹ Їакова патрїархи старозаконнаго винятоє з Бѹблей ї йзъ ст҃ых жывотовъ описанъных ѿ ст҃ого Семиона Метафраста) *) Їяковъ патрыар'ха старозаконный мѣвъ оу себе двѣ женѣ, за которые то служылъ Лавановѣ ѕ҃і. лѣтъ: единой было йма Лїа, тота была каправа на ѡчи; а дрѹгой было й[ма] Рахиль, и тота была барзо красна. Й тоты были сестры собѣ родный единого ѻц҃а ї единой м҃тре, але то лѣп'ше Їяковъ любилъ Рахилю. С которыми то был сплодил дванадцать сн҃окъ: першомѹ было йма Рѹвимъ, а дрѹгомѹ Семионъ, третемѹ Левїй, четвер'томѹ Їюда, пятомѹ Са[харъ], шестомѹ Заулонъ, семомѹ Данъ, ѡсмомѹ [......], девятомѹ Гадзъ, десятомѹ Бенямин. Десят йхъ было из Лїею. а тоты два Їѡсифъ й Бенїаминъ з Рахїлею. Й тоты десят братовъ ненавидѣли тыхъ двохъ, а найгор'ше ненавидѣли Їѡсифа. бо его ѻц҃ъ лѣп'ше любил ѿ оусѣхъ ї ѡдѣж'кѹ емѹ справлял ѡкремѣш'нѹю, бар'зо краснѹю й дорогѹю, й зав'ше его держа[л] дома при собѣ. йбо кохался в нем як оу своей д҃ши, бо сам был велми красный Їѡсифъ ї ѹтѣш'ный барзо, а лице мал бѣлое як снѣгъ. Я до того был тихїй й покорный, вѣр'ный во всемъ**) й справедливый й кохал'ся к' чистости й в' побожности и къ цнотѣ ї ѹ страхѹ б҃жомъ. Если коли видѣлъ кого, албо брата своего, которїй бы ся засмякъ оу якой пѹстотѣ, оу нерядности, зараз их стрѹфовал и напоминал их й грозил страхом б҃жїимъ. І ѡни его за тое сѹшитки не лю-

---

*) Титул сей, написаний киноваром, вишкрябано пізнїйше так що три середнї рядки ледви можна прочитати.

**) Слова розставлені — в рукоп. написані киноваром.

били. Єдиного дн҃ѧ оу҃став'ши Ïѡсифъ перанȣ почнет говорыти Ѡц҃еви ӥ братом своӥмъ: „Ѡче мой любый ӥ вы братїѧ моѧ, снило ми сѧ сеӥ ночи сонъ див'ный. Здало ми сѧ быти з вами на поли, на нивѣ нш҃ой, и ты Ѡче, жалисмо пшеницю, ї ѧ. Здаломи сѧ нажав'шн снопокъ свой, поставилем его, ӥ вы всѣ нажалисте. Ꙗно вашѣ вшит'ки единадцѧт' сноповъ*) пришли ӥ почали сѧ кланѧти моемȣ снопови ӥ почест' воздавати.“ Слышав'шн то Ïѧковъ дивовалсѧ томȣ, [а б]раты сѧ смѧли з него мовѧчи: „Ꙗ чейто сѧ мы тобѣ кланѧти, смар'качеви! ꙗкїй ес'ми панъ!“ Ӥ глȣмили сѧ з него. але Ѡц҃ъ боронил того. Зновȣ единого дн҃ѧ коли сѣли оу҃ стола ѡбѣдъ ѣли, станет Ïѡсифъ говорыти: „Послȣхай мѧ Ѡч҃е мой ӥ вы всѣ наймылшаѧ моѧ братїѧ, видѣлемъ сонъ сеӥ ночи: гдес' емъ стоѧл на высокомъ мѣсци оу дворѣ препышномъ кролев'ском, ано гдес' сѧ оузѧло сл҃нце ӥ м҃сць ӥ ѕвѣздъ единайцѧт' ꙗсныхъ*) ӥ пришов'ши стали сѧ кланѧти, а потом ӥ сл҃нце ми сѧ поклонило“. Слышав'ши то Ïѧковъ чȣдовал сѧ томȣ, братїѧжъ его тое слышав'шн почали емȣ говорити сердито: „Мовчи ты, сновидъче смȣт'ный! Подобно ты хочеш над нами пановати. Ꙗ чей ти сѧ Ѡцъ бȣдет кланѧти аво наша м҃ти Лїа ӥ мы оу҃шитки? Ꙗ чей ты того, битанко**), не дождешъ!“ Стали сѧ на Ïѡсифа сердити ӥ лаѧти емȣ, а Ѡц҃ъ их грозил за тое, а ѡни стали говорыти: „Ты Ѡч҃е кохаешъ Ïѡсифа ї его лѣп'ше любишъ, що ти не робит, а мы зав'ше працȣемо, а нас такъ не любишъ ӥ такъ не шанȣешъ. Нехайже тѧ Ïѡсифъ заходит!“ Ꙗ Ѡц҃ъ ӥхъ оупоминалъ лагодне. Ï ѿ того часȣ еще болше его*) зненавидѣли оу҃шит'ка братїѧ ӥ радилисѧ зав'ше, ꙗк бы то Ïѡсифа могли сами загȣбити. Ꙗ дале затым Рахил оу҃мер'ла, за которою то был Ïѧковъ оу великой жалости, бо еӥ бар'зо любил ӥ тых двох сн҃овъ ѿ Рахилѣ, Ïѡсифа ӥ Венїѧмина.

Теды по нѣкоторых дн҃ехъ были сн҃ове его со скоты ї ѡв'цы на пасовискȣ в Сихемѣ ӥ тамсѧ бавили ӥ не ӥшли до домȣ. рек Ïѡсифови Ïѧковъ: „Сн҃ȣ мой Ïѡсифе, юж то ѕ҃. дн҃їй ꙗк твой братѧ нейдȣтъ до домȣ. Що сѧ з ними чинит, не знаю за них ӥ за мар'гȣ.***) Возми ты, дѣтино моѧ, стравы, хлѣба ӥ вина ӥ пойди оу Сихем навѣдити братїю свою, що сѧ з ними чинит, ӥ вертай сѧ, дѣтино*) моѧ, бор'зо до домȣ“. Рек Ïѡсифъ:

---

*) Слова розставлені — в рукоп. написані киноваром.

**) Мадярське слово bitang, знач. блудний, волоцюга.

***) Мадярське слово marha, знач. худоба, скотина.

„рад емъ, нянеч'кѹ мой, и пойдѹ з охотою моею". И пошол тамъ Іѡсифъ. И коли его тамъ брата оувидѣли, стали говорыти: „што идет ншъ сновидецъ, которыйто хочетъ надъ нами пановати. Теперъ часъ маемо на него!" И коли Іѡсифъ пришолъ к ним, рад был оукидѣвши их, почал их миле поздоровляти ѿ Ѿца. А ѡни ся на него оучинили лютыми ѕвѣрами, порвавши его за волосы ꙗко лютый ѕвѣрѣ ягня*) стали на Іѡсифа зѹбома скреготати и злеслонити мовячи: „Тѹтъ естес, злой ꙋтре злый снѹ, вороже ншъ! хочешъ пановати надъ нами!" Станѹт его там' немлостиво оубивати. Видѣв'ши то Іѡсифъ станет их молити мовячи: „Ѡ моя наймилшая братїя, повѣж'те ваша милости, за що мя оубити хочете? Я вам не ѹчинил нѣякого зла. Прошѹ васъ, мой милый братя, оубойте ся Бга, Сотворытеля нбснаго, не скверннѣте рѹкъ своих братнею кровїю, да бысте не были проклаты Каиновою клятвою ѿ небеснаго Бга. Спаматайте ся на Бга Сотворытеля, не розлѹчайте мя з моймъ милым Ѿцемъ, не зав'давайте жалости старѹшкови, наймилшомѹ Ѿцеви ншомѹ!" И то говорячи с плачем хапле ся за ноги их и цѣлѹет им ноги и слезами поливаетъ. А ѡни ѡкрѹтные еще гор'ше ся на Іѡсифа лютят и зѹбома на него скрегочѹтъ, не жалѹют Іѡсифа, закаменѣлый срдца на него маючи.*)

А найгоршим был на него над всѣхъ Рѹвим, старшїй братъ; той бар'зо на него настоялъ, абы то Іѡсифа забити. Там' ся единъ оумилив над нимъ Семиѡн подстаршїй братъ, станет говорыти рекѹчи и спинивши ихъ: „Моя най[мил]шая братїя, послѹхайте кы моей порады, не ѹбивайме мы Іѡсифа, бо бѹдет Бгъ пом'стою нам за него и за его кровъ невин'нѹю, ꙗк то Каина за Авеля. Але так мы, братїя моя милая, оучинѣмъ: ест' тѹтъ една ꙗма глѹбокая и страш'ная, и мы его оу тотѹ ꙗмѹ оукин'ме, ѡн там сам' оумрет, и меншїй нам грѣхъ*) бѹдет; не поган'мо рѹкъ ншихъ братнею кровїю; юж ес'мо ся потѣшили над нимъ". А тѹ мыслил оу ночи потайцѣ вынятн Іѡсифа ѿтол и пѹстити, бо емѹ было жал, и просилъ их со плачемъ, абы то так оучинили. И так ѡни на тое оушит'ки пристали: оузявши Іѡсифа младенца прекрасного оувер'гли его сер'дито оу тотѹ страш'нѹю ꙗмѹ. Тамъ смѹтный Іѡсифъ сидячи плакавъ рев'не погибели своей такой и невинности великой: „Оувы мнѣ бѣд'номѹ! Теперми ест гробъ незагребенный! Нянечкѹ мой

---

*) Слова розставлені — в рукоп. написані киноваром.

солодкїй, не знаешъ ты, нанейкȣ мой любый, що сѧ стало над твоймъ любым, коханым сн͠омъ! Юж бо ѧ не бȣдȣ видѣти сѣдины твоей красной; юж й ты, нанейкȣ мой, нѣколи не бȣдеш видѣти лице мое й ȣтѣшатисѧ*) из него. І юж, нанейкȣ мой солодкїй, нѣгды не бȣдеш лица моего цѣловати, анѣ теж ѿ тебе не бȣдȣ ѿблаплати. Не знаешъ, нанеч'кȣ мой солодкїй, що сѧ чинит надо мною бѣдным сиротою. Ѡ брате мой единокрев'ный Беннѧмине, брате мой солодкїй! То мѧ розлȣчила злаѧ братїѧ с тобою. Юж то сѧ нѣколи не бȣдемо видѣти. Нанеч'кȣ мой солодкїй Їѧкове, кебы ты знавъ такȣю мою погибел, не слав' бы ты быв мене до тых ѕвѣрокъ драпѣж'ных, й тепер' быс' мѧ, нанейкȣ мой, ратовалъ, еслибысь знав такȣю мою погибел". Й так плакавъ*) гор'ко Їѡсифъ.

Щож сѧ стало? Йшли тым пȣтем Сарацинове. рек Семиѡнъ братом своймъ: „Братїѧ моѧ милаѧ, послȣхайте вы еще моей порады: вытѧгнѣм мы зновȣ с тоей ѧ͠мы Їѡсифа й продайме его тым кȣп'цем оу̑ чȣжȣю землю, то еще нам мен'шїй грѣхъ бȣдет, а пѣназѣ вол'име оу̑зятй за него й нйми сѧ подѣлити. А Ѿцеви повѣмо, иж то его ѕвѣръ оу полю иззѣвъ". А Семиѡн оу̑се гор'нȣвъ, абы то не погинȣвъ Їѡсифъ. Слышав'ши то братѧ радй былй томȣ: вынѧв'шии Їѡсифа из ѧмы оумыли его красно й привели его до кȣп'цевъ, стали Їѡсифа продавати. Оу̑видѣв'ши кȣп'цѣ Ѿрока красного, кȣпили его*) за трыйцѧть сребр'никовъ. Й там Їѡсифъ пожег'нав'шисѧ з братїею жалосне пошов въ пȣтъ. То значило цѣнȣ Хв͠ȣ, Їѡсифъ былъ томȣ фѣгȣрою.

Й придало сѧ тымъ кȣпцем йти по при гробъ мт͠ре его, где была попрѧтана Рахил'; тамъ почали кȣп'цѣ спочивати. А Їѡсифъ пошов'ши на гробъ мт͠ре своей, припавши станет плакати гор'ко говорѧчи: „Бж͠е Сотворытелю, Адонай Гс͠дь, Бг͠ Саваѡ͠де, Бг͠ Їи͠левъ, видишъ мою нещасливȣю пригодȣ. Ѻ мт͠и моѧ, мт͠и Рахил, Ѿворы ми гробъ свой й прїйми мѧ, мт͠и моѧ, до себе оу̑ той моей тѧжкой розлȣцѣ з моймъ любым Ѿц͠емъ и з моймъ единокровным братом' Бениамином!"

Видѣв'ши то кȣп'цѣ, иж то Іѡсифъ*) плаче на гробѣ, ѕвѣдовали его кȣп'цѣ: „Чого тȣ плачеш на гробѣ? Подобно ты нас чарȣешъ!" Рек им Їѡсифъ: „Ѻ панове мой, ѧ͠ чарок жадных не знаю, але то гробъ ест мт͠ре моей". Й росповѣлъ им

---

*) Слова розставлені — в рукоп. написані киноваром.

оушит'ко по доводꙋ, що сѧ над нимъ чинитъ і ѧкого ест родꙋ. І они его сꙋтѣшили лагодными словы.

Щож оучинив'ши братѧ Їωсифовы козла зарѣзали й тоею кровїю измачали ѿдежꙋ Їωсифовꙋ й принесли до Ѿца й рекли: „Наню, смотры, а то ест ѿдежа сна твоего Їωсифа. Мы ей знай-шли на поли, а то его подобно ѕвѣръ иззѣвъ". Видѣвши то Їаковъ ѿдежꙋ Їωсифовꙋ, оударилсѧ моц'но, почнет свой волосы на собѣ тор'гати з головы и з бороды своей, станет горко пла-кати й нарѣкати мовѧчи: Горе мнѣ, то ест ѿдѣжка сна моего любого Їωсифа! Ѽ снꙋ мой Їωсифе, дѣтино моѧ лю-баѧ, томъ тѧ оутративъ! Нещасливый тотъ днь был, в' которїй том тѧ послал был. Волѣлбымсѧ былъ оу той днь самъ лютою хоробою розболѣти. Ѽ снꙋ мой прекрасный, снꙋ мой Їωсифе, дитѧ мое любое, то тѧ ѕвѣры иззѣли! Я див'но ми тое, же ти шаты не пор'вали, але то ѭк рꙋками тѧ издегнено; див'но ми то непо-малꙋ, же то ѿдѣж'ка твоѧ цѣлаѧ ест й непошар'пана. Ѡ снꙋ мой Їωсифе, гроба твоего не знаю, где его маю видѣти: ѕвѣ-рѧчаѧ оутроба тобою наполнила сѧ! Не могꙋ нѣ ѿ кого потѣшонъ быти до моей смрти". Й так былъ Їаковъ оу великомъ фрасꙋн'кꙋ й жалю.

Й такъ кꙋп'цѣ из Їωсифомъ пришли до Єгип'тꙋ ωрꙋдꙋючи там своюпотребꙋ, маючи из собою Їωсифа. Оувидѣв'ши тєды Їωсифа члвка бар'зо красного на лици воевода Пенътефрый, панъ египет'скїй пер'шїй по црꙋ, оупавъ емꙋ бар'зо на дѧкꙋ ѿный младенецъ; станет извѣдовати кꙋпцевъ, що бы то за ωтрок оу иних такїй был? Я кꙋп'цѣ емꙋ рекли: „Мы его, пане, кꙋпили на пꙋти. Єсли ти потреба, мы ти его продаме, кꙋпи его оу нас!" Й так Їωсифа той панъ кꙋпил, воевода Пенътефрый, панъ еги-петскїй.

Кꙋпивши оу тых кꙋп'цевъ того то красного Їω-сифа, й привѣлъ его оу дом свой той то Пен'тефрый й спра-вилъ емꙋ шаты пристойный. Жывет там Їωсифъ мсцъ, дрꙋгїй й третїй в побожности і ꙋ вѣр'ности, оу щирой прав'дѣ, й що дале, то сѧ крас'шовъ чинитъ оу роскоши й справꙋючи пристойне оушит'ки порѧдки. Я сам сѧ заховꙋетъ оу цнотах побожных, оу млтвах, оу страхꙋ бжомъ, памѧтаючи Ѿцев'ское наказанїе й выполнѧючи десѧтеро бжое приказанѧ, хотѧчи свою чстость телеснꙋю зав'ше заховати крем еслибы емꙋ женꙋ свою закон'нꙋю далъ Бгъ. Оувидѣв'ши тое воевода Пен'тефрый таковые добрые постꙋп'ки, цнотꙋ й ростропност, порѧдки й вѣр'-ност Їωсифовꙋ, сталъ его вел'ми любити й вчинил его стар'шим

по собѣ над оусѣм двором своймъ й над оусею челядю своею, абы то са его бояли ѧк его самого, й подал емѹ вшит'ко в'моцъ крем кнѧгинѣ своей жоны, й в'сѣ ключѣ ѿ скарбѹ своего. Й там пощастивъ Бгъ смѹтномѹ Їѡсифови, оушитки са Їѡсифови покланѧли й бояли са его ѧк самого воеводы Пен'тефріѧ. Але дїяволъ ест ненавист'никъ добромѹ дѣлѹ: запалилъ любовїю телесною женѹ Пен'тефрыевѹ на Їѡсифа, почала его вел'ми любити и в'павъ ей бар'зо на дякѹ: если бы лица его не ѹвидѣла, то бы са сама была стратила, й великїе емѹ подарѹн'ки дорогїе давала. А Їѡсифъ са вшитко томѹ чѹдѹетъ й ганет сам до себе, що то са такое чинитъ? А потом почала оустне до Їѡсифа сама говорыти, безстѹдницею дѣв'кою наказовати, жебы то оучинил волю ей. и бѹдетъ ѿ мене великѹю ласкѹ зак'ше мати й любовъ. Але Їѡсифъ са того бар'зо гнѹшал й страхѹ са бжого боялъ, ѧко живо того оучинити не хотѣлъ, абы то был ворогом панѹ своемѹ, й караня са Бжого велми боявъ.

Потом единого часѹ придало са, же той панъ Пен'тефрый Їѡсифовъ ѿїшолъ был йз домѹ своего, жона тыж его запалив'шися любовїю многокрот насылала на Їѡсифа, а потом призвавши его до себе к' полатѹ, ѿложыла ѿ себе оустыд й соромъ, оубрала са вел'ми красно, станет емѹ говорыти на самотѣ мовячи: „Мой наймильшїй Їѡсифе, оучини мою любовъ! Чом' ты зо мною, такою кнѧгїнею красною, жыти зо м'ною [м. б. не хочеш] потай пана моего? Не бойся нѣкого!“ Й розмайтыми словами Їѡсифа намов'ляла й цѣловала его любезно й мало его юж до того спросн:го грѣха не привела, если бы его Бгъ не ѹтвер'дилъ. Онъ са почалъ страхом бжымъ ѿмок'лати, иж то ест оу Бга злая речъ. „А я своемѹ панѹ не хочѹ ворогомъ быти. й меже вами любве не хочѹ гѹбити, бо то естъ грѣхъ брыдкїй перед Бгомъ нбсным' сотворытелем“. А ѡна нѣчого на тое не гадаючи свое безстѹдное дѣло веде, а потом станет его силою тягнѹти до коморы на постѣль, хотячи свое злое дѣло оучинити. Видѣв'ши то Їѡсифъ станет'са оу княгинѣ йр'вати й вырив'шися из ѡдежѣ своей ѿставив'ши шатѹ свою оутѣк ѿ ней. Видѣв'ши то ѡная без'стѹдъница розсердиласа велми на Їѡсифа, много мыслила, ѧкъ бы его могла погѹбити, абы то болше не был' на ѡчах ей. А по нѣкоторых днеха пришол Пентефрый панъ. Она злая безстѹдница станет плакати перед ним говорячи: „Що ты, пане мой, на мою бѣдѹ кѹпивъ за гѹл'тая й подалес емѹ не тылко пан'ство й добро наше, але й мене самѹю! А то хотѣл' мя насиловати ї ѹчинити зо мною

грѣхъ телесный. Єсли ты его не стратишъ, то ꙗ сѧ сама ӥстрачꙋ. Ꙗ если мы не ӥмеш вѣры, ѿто ест знакъ его, который то ѿбѣгъ: коли стала гойкати, зараз ѿбѣгъ шатꙋ свою. Ꙗкогож ты еще свѣдоц'тва хочешъ? Ꙗ ты знаешъ, иж то ꙗ оу тебе не естем такаꙗ ӥ не бꙋдꙋ нѣколи". Видѣв'ши то Пен'тефрый шатꙋ Ӥѡсифовꙋ зачꙋдовалсѧ велми ӥ зажꙋрылсѧ: ӥмил жонѣ своей вѣры, а та [sic! зам. тꙋ] жал емꙋ за Ӥѡсифомъ, бо его любилъ велми. Ӥ не хотѧчи его смр҃ти видѣти зараз его казал ѡковати ӥ в' тем'ницю посадити, абы там самъ оумеръ.

Плакалъ бѣдный Ӥѡсифъ такой злой невин'ности. Ӥ сидѣлъ тамъ Ӥѡсифъ оу темници сѣмъ лѣтъ мл҃ѧчисѧ Гꙋ Бꙋ непрестан [sic!] днь ӥ нощъ. Ꙗле ӥ там емꙋ Бгъ пощастил по его прав'дѣ ӥ по невинности. Ӥ такъ тогды показал млс҃ть свою над Ӥѡсифом: стар'шїй темнич'никъ видѧчи его чл҃вка пристойного, розмайтого, мꙋдрого ї ꙋчоного, шлѧхет'ного, бар'зо его оуподѧчил собѣ ӥ ꙋчинил емꙋ полехкꙋ: подал емꙋ стар'шин'ство над оусѣми вяз'нями ӥ неволниками, оучинилъ емꙋ мѣсце оудѣл'ное, ӥ часто ӥ сам' тем'ничникъ ко Ӥѡсифꙋ прихожовалъ длѧ наꙋки ӥ ꙋтѣхи ӥ длѧ розмайтой беседы ӥ порады. Бо що его Ӥѡсифъ порадил, такъ ѡн чинилъ, ӥ многїе сѧ емꙋ ӥ там покланѧли ӥ боѧли. Ꙗ до того теж еще Бгъ нбс҃ный далъ был даръ Дх҃а ст҃го, прмдрость — сны розсꙋжовати: що сѧ комꙋ приснитъ ꙗкїй сонъ, то ак Ӥѡсифъ розсповѣлъ, то так сѧ ӥ ставало. Ӥ велми сѧ в нем кохалъ тем'нич'ник; тамъ Ӥѡсифови было ѣсти ӥ пити, достаток оусего, ї ѡпирано Ӥѡсифа часто через тоты сѣмъ лѣтъ.

Щож сѧ тогды стало далѣй из Ӥѡсифомъ? Єдиного часꙋ оуданы были црꙋ Фараѡнови два вѣр'ний слꙋги, единъ подчашїй црскїй, а дрꙋгїй стол'никъ, который до црского столꙋ хлѣбъ ношовалъ ӥ роскладал' порѧдне. Ӥ казал их царъ посажати до темницѣ. Ӥ коли тоты панѧта сидѣли оу темници, видѣли сонъ, который то пришов'ши перед Ӥѡсифа просили его, жебы то ӥм той сонъ розсꙋдивъ. Рекъ им Ӥѡсифъ: „Повѣж'те ми поедынин'комъ!" Єтанет подчашїй свой сонъ Ӥѡсифови казати говорѧчи: „Здало ми сѧ, пане мой милый, иж то емъ стоѧвъ оу полатѣ перед цремъ ӥ дер'жавем' оу единой моей рꙋцѣ золотый [погар'], а в дрꙋгой гроз'но вин'ное бар'зо красное. Ӥ надавилем ӥз него оу той погар црскїй повенъ того вина ӥ давалем цреви пити з моихъ рꙋкъ; потем емъ сѧ пробꙋдикъ." Потом станет столник' свой сонъ повѣдати рекꙋчи: „Мнѣ, пане милый, тое сѧ снило сей ночи: здало ми сѧ быти

гей бы на городѣ, и нѣсъ ємъ повное корыто хлѣба красного до полаты црской. И гдєс'са оуздало птаство и стало налѣтаючи мене крылами бити и с корыта хлѣбъ хватати; потом єм'са пробꙋдивъ". Выслꙋхав'ши тоє Їωсифъ станет мовити стол'никови: „По трох днєхъ выведꙋтъ васъ ѡбох ис тем'ницѣ; але тебе, пане столникꙋ, повѣсат на шибеницю; бꙋдꙋтъ прилѣтати птаство ѡколо та и бꙋдꙋт тѣло твоє ѣсти; а ты, брате подчашїй, зновꙋ прїйдешъ до пер'шой ласки црской и до своєго пер'шого оурадꙋ, бо тебе не по винности оудано, а тебе по винности. А єсли ты, брате, Бгъ пощастит, прошꙋ та, не забывай за мене оу цра!" Що теж так' са и стало. По трехъ днєхъ выведено их ис тем'ницѣ и столника црского заразъ повѣшено, а подъчашого цръ зновꙋ принявъ до пер'шой ласки. Але подчашїй забыл за Їωсифа.

Їωсифъ сѣдѣл' оу тем'ници сѣмъ лѣтъ. Потом семого рокꙋ приснил са сонъ црꙋ Фараωнови, которого то снꙋ не могъ ємꙋ нѣх'то вытолковати. Єдиного дня рек цръ Фараωн: „Хто бы той мой сонъ выложылъ и розсꙋдилъ, то бым єго оучинил великим чл҃вком". Слышавши тоє подчашїи црскїи, тогда пришол ємꙋ на памат Їωсифъ. Станет говорыти: „Црꙋ ясный, коли я сидѣвъ оу темници с подстолником', тогда нам єден вязен росповѣл сонъ нашъ, которого то был воєвода Пен'тефрїй посадилъ оу темницю И той намъ оусю прав'дꙋ повѣлъ: который з нас двох погинет и который не погинет. Єлибы [sic!] той, црꙋ ншъ милый, розсꙋдивъ сонъ твой? Але то не знаю, ци жык ест той чл҃вкъ, бо юж томꙋ єсть сѣмъ лѣтъ". Слышав'ши то цръ Фараωн зараз казал ити оу темницю и казалъ привести Їωсифа. И знайшли єго здоровего, але волосами зарослого.

И той ночи приснилъ са сонъ Їωсифꙋ, якобы здало са ємꙋ стояти на єдином поли бар'зо краєном, на высоком єдином мѣсцꙋ, и много тамъ было людей розных, где теж Їωсифъ стоячи бравъ пшенич'ноє колоса красноє, выминав и давал то оушит'ким людем ис своихъ рꙋкъ. Пробꙋдивши са Їωсифъ мыслил собѣ: „Милый Бже, Сотворытелю, що то са чинит? Я сѣжꙋ оу тем'ници, где бы то я мав и коли быти людем хлѣбодав'цем?" И тоє собѣ мыслит, и там пришли по Їωсифа црскїє слꙋги и росковав'ши повели єго до цра, дознав'шися єго по имени, ѿ кого ест вязен. А коли єго приведено перед цра Фараѡна, и так не звѣдꙋючи єго цръ ѿ вязѣню станет ємꙋ говорыти: „Чл҃вче, єсли быс' ми сонъ мой розсꙋдил, надарыл

бым тѧ й на волю бых тѧ пꙋстил“. Рек Їѡсифъ: „Бг҃ъ тым' нб҃сный, великїй цр҃ꙋ, оу҆шит'ким справꙋет, который то дꙋр'ные й тꙋпые розꙋмы оу҆мꙋдрѧет. Про тож в' надѣю Бг҃а моего нб҃снаго повѣж' ми сонъ твой“. Там' почнет Їѡсифови цр҃ъ Фараѡн повѣдати сны свой мовѧчи: „Першїй мой сонъ естъ, ѩкобы здало ми сѧ ходити по над морем, й стоѧлем над морем й видѣлем чꙋдное й дик'ное дѣло. Ѩк бы вышло из морѧ сѣмъ коров' ѩлокых бар'зо красных, тꙋчных, й пасли по при море. Й зновꙋ видѣлем, ано дрꙋгих сѣмъ коров из морѧ выйшло бар'зо шпетных, сꙋхїе й хꙋдые. Й пришок'ши пожерли тоты хꙋдые тых тꙋчных в себе и зновꙋ пошли оу҆ море, й дивилем сѧ сам на тое. Зновꙋ дрꙋгїй мой сонъ. Стоѧлем на едином полю при моры й видѣлем, ано выйшло з морѧ на берегъ на поле сѣмъ колосовъ пшенич'ных бар'зо красных, великих, пов'ных; зновꙋ видѣлем, ано выйшло з морѧ дрꙋгих сѣмъ колосовъ сꙋхихъ, порожных. Й там пришов'ши пожер'ли тых пов'ных й зновꙋ пошли оу҆ море. Ѧ за тым ем' сѧ пробꙋдивъ. Й не может ми нѣх'то той сонъ мой розсꙋдити, що бы то мало быти?“

Тамъ Їѡсифъ поклонив'шысѧ црв҃и й рек: „Цр҃ꙋ ѩсный Фараѡне, той ест сонъ на великїй тобѣ пожыток й вшит-ким людем. Если быс мѧ з неволѣ пꙋстил, ѩ бым тое, цр҃ꙋ ѩсный, розповѣлъ по простꙋ, що йс того мает быти незабав'комъ“. Рек емꙋ цр҃ъ: „Ѡ милый чл҃вче, щом ти пер'ше мовилъ, бꙋдет ти тое, бо ѧк не можетъ сл҃нце воспак пойти, такъ не могꙋт цр҃скїе слова назад сѧ ѿвер'нꙋти. Тылко прошꙋ тѧ, повѣж' ми причинꙋ слꙋш'нꙋю того сна“. Тогды станет Їѡсифъ смѣле цр҃ꙋ Фараѡнови повѣдати перед оу҆шит'кими паны египет'скими: „Слꙋхай цр҃ꙋ ѩсный! Тото, щос видѣлъ тых сѣм' коров сꙋхих й хꙋдые пожер'ли тых тꙋч'ных й пошли оу҆ море, — море свѣтъ сей естъ; то, цр҃ꙋ, значит: великїй голодъ бꙋдет на сѣмъ лѣтъ. Ѧ зновꙋ, цр҃ꙋ, щос видѣлъ сѣм' колосовъ пшенич'ных великих, красных й пов'ных, то, цр҃ꙋ, значит, же бꙋдет сѣмъ лѣтъ велми добрых й ꙋрожайныхъ. Ѧ що выйшов'ши з морѧ сѣмъ колосовъ порожных, сꙋхихъ й що пожер'ли тых пов'ных сѣмъ, то значит, же бꙋдет по тых оу҆рожайных сѣмъ лѣтъ вел'ми тѧж'ких й неꙋрожайныхъ. Й бꙋдет, цр҃ꙋ ѩсный, за тоты сѣмъ лѣтъ голод тѧжкїй й силный по в'сей оу҆селенной. Й ты, цр҃ꙋ, знайди собѣ такого чл҃вка, абы то ти за тоты сѣмъ лѣтъ оу҆рожайныхъ не тратил марне збожѧ й не продавал, але абы то прѧтал оу҆ сокровища, оу҆ сꙋсѣки, абы то

за тоты сѣмъ лѣтъ голодныхъ бѣды не тер'пѣти. Й тог'ды, ц҃рѹ ꙗсный, вел'ми ѡ҆богатѣешъ. А то теперъ пер'шое лѣто доброе настанет; знай же собѣ ѡ том, ц҃рѹ ꙗ҆сный! Ю҆ж то ти, ц҃рѹ милый, мое слово й росѹж'денїе; нехайже бѹдет й твое слово ц҃рское стат'ком".

Слышав'ши то ц҃ръ Фараѡ҆нъ почѹдокал сѧ таковѹ розѹмови й рек: „О҆ мой милый приꙗтелю! Знаю, же то Бг҃ъ тѧ мнѣ ѡ҆бъꙗвил й ц҃рствѹ моемѹ. Претож не хочѹ ꙗ нѣкого йнъшого глѧдати крем тебе на тое; коли ми тѧ Бг҃ъ показал, ради й справѹй ц҃рством моимъ ѹ҆шит'ким египет'ским ꙗк самъ хочешъ, а ꙗ бѹдѹ тылко ѣсти й пити с покоемъ добрымъ". Тогда ц҃ръ казал Ї҆ѡсифа ѡ҆брытвати ї ѡ҆мыти красно й росказал ц҃ръ ѹ҆брати Ї҆ѡсифа ѹ҆ до[ро]гїе шаты ц҃рскїе, й повелѣлъ ц҃ръ Фараѡн положыти на головѹ Ї҆ѡсифовѹ корѹнѹ ц҃рскѹю ѕ вѣн'цем' золотымъ ц҃рскимъ, й лан'цѹхи золотый з до[ро]гим камѣ[нѧ]мъ положыти на пер'си Ї҆ѡсифови, й повелѣлъ дати пер'стен Ї҆ѡсифови золотый на рѹкѹ его й сапоги дорогїе на ноги его, й казал подати палицю свою золотѹю ц҃рскѹю в рѹки его. Й коли такъ ѹ҆стройли Ї҆ѡсифа, ѹвидѣл' ц҃ръ Фараѡн й в'сѣ велможы красотѹ его невымов'нѹю ї пав'ши ѹшитки поклонили сѧ емѹ ꙗ҆ко ц҃рви. Й рекъ ц҃ръ Фараѡн: „Ц҃рствѹй на вѣки, Ї҆ѡсифе, к радости й бѹд' ми вмѣсто сн҃а моего. Подаю ти в моцъ вшит'ко ц҃рство мое й вшитки скар'бы мой, а х'то бы сѧ с тобою к чом перечил, таковогo лютою см҃ртїю карати". Потом росказал ц҃ръ Фараѡ҆нъ зготовити золотѹю колѧсѹ й заложыти в ню конѣ ц҃рскїе й слѹги ц҃рскїе препышные й йгры ц҃рскїе, сѹр'мы й бѹбны; во всей славѣ великой ц҃рской посадив'ши Ї҆ѡсифа на золотый возъ росказалъ Ї҆ѡсифа возити по в'семѹ египет'скомѹ ц҃рствѹ. Й росказал кликоном' всюды кликати й волати ꙗк'но, жебы то знавъ каждый молодого ц҃рѧ Ї҆ѡсифа по ц҃рѹ Фараѡнѣ, абы то сѧ его бoꙗли й слѹхали во в'сем под затраченѧм горъла. Й так то Гдь Бг҃ъ й҆бесный пощастил Ї҆ѡсифови за его побожность й тер'пливост. Й там спамѧтавъ Ї҆ѡсифъ сенъ свой й благодарывъ й҆бесного Бг҃а во вѣки. Аминь.

Видѣвши то воевода Пен'тефрый, иж то Ї҆ѡсифъ сталъ ц҃ремъ великимъ, вел'ми сѧ збоѧвъ, иж то, мовитъ, бѹдет сѧ й҆м'стити крывды своей. Й повѣл' то женѣ своей, иж то „Ї҆ѡсифъ той, которо[го]сме ѹ тем'ницю были на см҃рть посадили, теперъ ц҃ремъ ест всей земли н҃шой. Щож теперъ маемо чинити? О҆нъ нас роскажетъ злою см҃ртїю потратити теперъ." А жона станетъ емѹ говорыти: „Не бой сѧ, пане мой, воеводо

Пен҆тефрїй, естъ бо ѡн мл҃срдный и҆ побожный, чл҃вкъ добрый, а чей нам ѿпꙋстит. Бо то ест моѧ вина, бо ѧ его тобѣ не по прав҆дѣ оудала, про то емꙋ Бг҃ъ пощастивъ по его прав҆дѣ. Але мы возмѣме дорогих подарꙋн҆ковъ; хочай нам бꙋдет смр҃ть а хочай жывотъ, а мы ходѣме к҆ немꙋ и҆ поклонѣм҆сѧ емꙋ, еднаково мы оу его рꙋках". И҆ так пришов҆ши перед Ї҆ѡсифа оупали емꙋ в ноги и҆ с плачем великим почнꙋт҆ь просити ѿпꙋщенїѧ. Видѣв҆ши то Ї҆ѡсифъ казал им оустати и҆ рекъ: „Оустан҆те, не бойтесѧ! Бг҃ъ васъ н҃бсный прощает ї ѧ вам оушит҆ко ѿпꙋщаю, бо твое казенѧ оучинило мнѣ цр҃ство". И҆ принѧлъ их до ласки своей и҆ оучинилъ их великими и҆ слав҆ными.

И҆ так через тоты сѣм҆ лѣтъ оурожайных прѧтав Ї҆ѡсифъ пшеницю по всѣхъ городах цр҃ства египет҆ского и҆ многое множество наз҆биравъ без числа, иж не могъ вомѣстити оу сокровища. А потом настꙋпило сѣмъ лѣтъ неꙋрожайныхъ и҆ стал сѧ голод бар҆зо великїй, же и҆ за травꙋ было тѧжко по в҆шитких сторонах, и҆ многїе люде тогды помер҆ли из голодꙋ по сторонах и҆ по пꙋтех. А в земли египет҆ской бл҃годат бж҃аѧ восыѧла, ї ѡбернꙋлисѧ вшитки стороны до Єгиптꙋ на п҆шеницю. И҆ многое бг҃атство зобрал был Ї҆ѡсифъ за тоты сѣмъ лѣтъ цр҃ꙋ Фараѡнови безчислен҆но, и҆ мало не ꙋвес Єгипет и҆скꙋпилъ емꙋ, зем҆лѣ и҆ мар҆ги много, срѣбра, злота, шат дорогих, пѣнязей, коней, вер҆блюдов, садов, вин҆ниць, лазовъ крем зем҆лѣ сщ҃ен҆ническои; бо сщ҃ен҆ником давано пожывлѣнѧ из скар҆бꙋ цр҃ского и҆ в҆ гойности стат҆кꙋ великого вшитко довол҆но было.

И҆ так тогды почꙋв҆ши Ї҆ѧковъ ѿц҃ъ Ї҆ѡсифовъ, иж то ест пшеницѣ статком во Єгиптѣ, и҆ послал҆ там сн҃овъ своихъ пшеницѣ кꙋпити. Сн҃ове Ї҆ѧковы [sic!] тамъ пришов҆ши до Єгиптꙋ пошли до цр҃ѧ Ї҆ѡсифа, до в҆ласного брата своего, которого то продали кꙋп҆цемъ, которогото сѧ юж видѣти нѣколи не сподѣвали. Пришов҆ши брата перед Ї҆ѡсифа оу҃ полатꙋ поклонили сѧ тамъ емꙋ, оувидѣли его славного и҆ бг҃атого, красного и҆ достатного во в҆сем, але его ꙗко жыво не поз҆нали. А Ї҆ѡсифъ их зараз поз҆навъ братїю свою и҆ рек самъ к҆ собѣ: „Бл҃годарꙋ тѧ Г҃и, иж то мѧ сподобил еси видѣти братїю свою!" И҆ стало емꙋ жалосно на ср҃дцꙋ и҆ плачъ его надходил; Ї҆ѡсифъ оу҃став҆ши пошов до коморы своей, де хожовал спати, и҆ плакал тамъ доволно. И҆ там наплакав҆ши сѧ зновꙋ оумыв лице свое водою и҆ выйшол с коморы, мыслил, що мает и҆з҆ ними чинити. А потом рек до нихъ грозно, ꙗко бы со гнѣвом: „Ѿкол

есте и шосте за люде?“ А шни поклонивши сѧ Їѡсифови рекли: „Цр҃ю велможный, мы есме люде из землѣ хананонской, пришли есме купити п'шеницѣ“. Їѡсифъ знову на них пофукавъ й рек: „Недобрый вы люде, вижу ѩ. Вы есте шпѣги, кимълїове,*) просмотрюете города моего, ѩ вас кажу посажати до темницѣ. Выведѣте сѧ, еслисте добрый люде!“ Ѡни тое чуючи поклонили сѧ, а потом поклонив'ши сѧ Їѡсифови станут говорыти: „Ѡ цр҃ю великїй, ѩко жыво, того з нас не естъ! Мы, цр҃ю ѩсный, сн҃ы есме Ѿц҃а слав'ного, если сте слыхали, Їакова патрыѩр'хи. Мы есме оу҆шитки брата единого Ѿц҃а й м҃тре. Было нас вı҃, а тепер лише нас единайцѧт: тутъ нас десѧт, ѩк нас видишъ, а дома единайцѧтый брат нашъ наймен'шїй, хлопецъ Венїаминъ при Ѿц҃и. А двенадцѧтый брат наш Їѡсифъ, але той десь дав'но изгибъ без' вѣсти, бо той был битанка“.

Слышак'ши то Їѡсифъ за Ѿц҃а й за брата Венїамина, знову надойшол на Їѡсифа великїй жал й плачъ, а Їѡсифъ знову оувойшов'ши до коморы станетъ плакати. Й наплакав'ши сѧ доволно оумыв лице свое, не даючи сѧ на знак братом своймъ, выйшолъ к нимъ й рекъ: Що вы гадаете, бо ѧ вам не йму вѣры, зачим ми вы не приведете того мен'шого брата, ци ест то правда“. А потом казал слугам оузѧти з межи них стар'шого брата Рувима, который то найгор'шие настоѧл на Їѡсифа Ѿ к'сѣхъ, й повелѣлъ Рувима перед брат'ми моц'но извѧзати й в' тем'ницю его посадити. А ѿни тое видѣв'ши велми сѧ оулѧкали, иж то слова не могли промовити. Рек им Їѡсифъ: „Не бойте сѧ вы, длѧ того то ем' з меже вас единого ту зостав'лѧю, жебысте мы того брата менъшого Венїамина ко м'нѣ привели, абым его видѣлъ; тогда вам йму вѣры, жесте правый люде“. А то все длѧ того такъ оу҆чинил, жебы то оувидѣлъ брата своего едином҃трного Венїамина И казал их возы пшеницею насыпати колко было треба, а шл[фа]рови своему пошеп'нувъ на ухо, абы то тую суму грошїй, которую то ему Ѿличат, абы то их потайцѣ оу҆ мѣхъ оу п'шеницю положыл ї абы то собѣ з них нѣчого не узѧл, приѩючи родинѣ своей, що так сѧ й стало. Тогды ѿни набрак'ши п'шеницѣ пошли в дорогу, а Їѡсифъ казалъ тем'ничникови розвѧзати Рувима й такой его стеречи оу҆ тем'ници, й слалъ ему каждый дн҃ъ ѣсти й пити Ѿ своего цр҃ского столу.

---

*) Слово мадярське kemlel — шпiгувати, сьлїдити.

А коли юж пришли до дому, почал их ѿцъ ѕвѣдовати за Рувима, а ѡни ему вшитко росповѣли, що ся над ними чинило, „й доки тамъ Веніамина не поставимо, поты Рувима ѿтол цр҃ъ не пустить“. Слышав'ши то Їаковъ станет плакати сам й м҃ти их Лїя. А коли высыпали пшеницю з мѣховъ, знайшли тоты пѣнязѣ свой, который то были дали за п'шеницю. Почудовали ся вел'ми, що то ся чинит й рекли: „А то не йн'шое, едно то их шафар' оупустил насыпаючи им пшеницю“.

Юж пойли тоту пшеницю, а голод им докучавъ, йти было не по воли на другую й брата вызволити Рувима, але Їаковъ не хотѣлъ им дати Веніамина. „Хочай бы, мовит, доки тамой сидѣв' Рувимъ, еще я з вами не пущу Веніамина, бо то толко естъ оу мене здорова й надѣй. Не досытъ ем за вами Їѡсифа йзбылъ вас жалуючи? Єсли бы то не вы, то бы Їѡсифъ был не погинулъ. Так'же й сего, як' его где дѣете, то й мене юж на свѣтѣ не будет“. Бо Їаковъ вмѣсто Їѡсифа любил Веніамина. Рек ему Семиѡнъ: „Єсли ты, наню, Веніамина з нами не пустишъ, то мы тамъ оушитки не йдемо, бо там нас цр҃ь оушиткиx погубит, бо мы ся выводили Веніамином. А теперъ щож маемо чинити? А ту з голоду нам прїйдет погинути, а Веніамин тя не погодуетъ. Єдиж ты из нимъ як хочеш по старому, и з голоду изгинет[е]. Але ты, наню, оучини так: дай нам Веніамина на мой руки. Не бой ся, я [его] постав'лю здорового. А цр҃еви пошли подарунъки, бо маеш що теперъ послати“. Видячи то Їаков, иж то не может йначей быти, ено так, а тутъ голод долѣгает, й так мусѣлъ пустити Веніамина й давъ его на Семиѡнови руки и рек: „Стерезы [sic!], сн҃у, прошу тя, моего здорова, абим то еще з вами побыв на свѣтѣ“. Й так й выправилъ их с подарунъками дорогими.

Пришовъши знову сн҃ове Їаковоы до Єгип'ту, оувидѣв'ши шафара цр҃ского, поклоник'ши ся ему чс҃но привитали ся на здоровю й дали ему поклонъ ѿ себе зготованный. А потым стали ему давати тоты грошѣ, которые то изнайшли оу п'шеници, рекучи: „Пане милый, а то есте оу п'шеници забыли пѣнязѣ, а мы их дома знайшли“. Там ся шафаръ засмялъ и рекъ: „[.....] я их тамъ не клалъ оу п'шеницю, а҃ тоты былъ йспряталъ, а то вашѣ пѣнязѣ, возмѣте йхъ собѣ“.

А потом оувойшли оу полату перед цр҃я й увели тамъ из собою й Веніамина й поклонили ся Їѡсифови пристойне и подали ему ѿ ѿц҃а своего подарунъки великїе. Станет к ним Їѡсифъ говорыти: „Добре ли ходите? Здоров' ли ест старушокъ ѿц҃ъ

вашъ й братъ вашъ менъшїй Веніѧмин, за которого сте ми пер'ше повѣдали?“ Ѻни поклонивъши сѧ емȣ рекȣтъ: „Бг҃ъ ти заплат, вел'можный ц҃рȣ! Гараздъ, живъ ест Ѡц҃ъ н҃шъ, слȣга твой, жива й Лїѧ слȣж'ницѧ твоѧ, м҃тка н҃ша, жывъ ест и здо[ровъ] братъ н҃шъ Веніѧмин Ѿрок твой. Ѻво, ц҃рȣ, ест!“ И [.............] его оузѧвши з меже себе, во сѧ едно [.........................]*) й нѣкого не видалъ. А Веніѧминъ стоѧчи перед ц҃рем квитнет ꙗко чѣч'ка лицем: едно сѧ войтъ, а дрȣгое сѧ еще соромѣетъ. Посмотрыв'ши на Веніѧмина ц҃ръ оувидѣлъ его, иж то единокров'ный емȣ брат ест, оумилилъсѧ ср҃дцемъ й воз'радовалъ сѧ дш҃ею, й встав'ши з мѣсцѧ пристȣпил к' немȣ, погладилъ его по головѣ й по лици рȣкою й рекъ: „Бȣди бл҃свенъ Бг҃омъ н҃бсным, сн҃ȣ милый!“ Й там сѧ Їѡсифово срдце розжаловало й плачъ настȣпилъ на него. Пошов'ши Їѡсифо [sic!] до в'покою своего плакалъ довол'но, а потом сѧ оутоливъ. Оумыв'ши сѧ выйшолъ и казалъ Рȣвима пȣстити й рекъ: „Прошȣ васъ, милый гостѣ, на ѡбѣдъ мой ц҃р҃ъскїй“. Й казалъ им возы готовити. А коли зготовлено ѡбѣдъ, казал их ц҃ръ оушитких звати до полаты до столȣ. А ѿни не такъ ради были ѡбѣдови, ꙗкъ были ради, абы то их корзо пȣщено. Але то йно хотѣли, й так мȣсѣли йти не по воли. [А] Їѡсифъ сѣв'ши оузѧвъ оу рȣкȣ правȣю золотый [по]гаръ, ꙗко бы чароч'кȣ: поставив'ши на долони [свое]й оударыт в ню щыг'ломъ, а чар'ка зав'винит [......] то оучинилъ в речи то ворожка: коли ч[арка ....] на Рȣвима й рек: „Ты естес' Рȣвимъ стар'шїй братъ, сѧди тȣ выш'ше!“ Потом зновȣ оударытъ оу чаркȣ, а чар'ка зав'винит, а Їѡсифъ оукажет на Семиѡна на подстар'шого й рек: „Ты Семиѡн подстар'шїй, сѧди тȣ по при стар'шого!“ Зновȣ що ȣдарыт оу чар'кȣ, а чарька зав'винитъ, а Їѡсифъ на йма назоветъ, й так до [**)......]. А Веніѧмина посадил напротивъ себе. Видѧчи то братѧ чȣдовали сѧ вел'ми томȣ, станȣтъ говорыти ев'рейским ѧзыком: „Тотъ, братѧ, ꙗк бачȣ, й помысли н҃шѣ знаетъ, що мыслимо! Не знати, що сѧ з нами бȣдет чинити? Не мил нам той ѡбѣдъ его“. А ѡни то гадают, иж то Їѡсифъ не розȣмѣетъ, що ѿни говорѧт. Потомȣ ѡбѣдали, а Їѡсифъ проблаȣючи их перед Веніѧ-

*) Викропкувані місця означають, що в списку витлїли і повідкришували ся шматочки с поодинокими словами або цїлими рядками тексту.

**) Один рядок, написаний киноваром, виблїд так, що зовсїм нїчого не можна розібрати.

ѧмина болше накладает ѣсти, про тое, ци не бꙋдꙋт завидѣти на него. Ѧ в той часъ был голодъ великїй .... гойный ї ѡбѣдъ былъ црскїй. Ѧ потом юж дано напою по мѣрѣ. Ѧ коли было по ѡбѣдѣ, пошеп[тал] цръ Филонꙋ шафаровн своемꙋ: „Коли им бꙋдете насыпати пшеницю, абы то тотꙋ чаркꙋ зол[отꙋ], которою то цръ ворожывъ, абы то ей оу[ложити оу] Венїѧминовъ возъ потайцѣ [............] оукрадена“. Що сѧ такъ й стало.

Подѧковавъши црви й к'шит'ким вел'можамъ й вшит'комꙋ дворови пошли во пꙋт' свой. Й коли выйшли за мѣсто, рекъ цръ шафарови своемꙋ: „Филоне, чар'ки моей нѣтъ! Ѩкъ бачꙋ, гостѣ ей оукрали. Воз'ми слꙋги й бѣжы бор'зо за ними оу погоню й змотꙋйте [sic!] их зараз, а если знайдете мою чар'кꙋ, не чинѣте имъ нѣчого злого, ано их сюда провадте ис хлѣбом [?] до мене“. Слꙋги теж пошов'ши догонили их и рекли грозно: „Стойте, нещбач'ный люде! Що сте оучинили? Чом то есте црскꙋю чар'кꙋ оукрали, ворожкꙋ его мл̃сти? За его то хлѣбъ такъ есте оучинили?“ Они сѧ смѣле на то застановили, бо сѧ оу том не чꙋли, й рек'ли смѣло: „Если бы то сѧ оу нас знайшло, не просимо оу его ѩсности гор'ла свой ни единъ з меже нас, повинние'мо их сами дати под мѣчъ“. Тогда црскїй шафаръ зараз пошокъ до Венїѧминового воза й казал слꙋгам розказати мѣхъ, ано чар'ка оу мѣхꙋ. Слꙋги рек'ли: „Ѡто ест, пане, чарка!“ Рек шафар [до бра]тїй: „Щож теперъ гадаете й що бꙋдете чинити [.....] нещбачливый люде? Ѧ то сте оутратили [гор'ла] свой!“ Ѡни тое видѣв'ши простовпѣли оу [........] говорыти оустали в [..........] на Венїѧмина, пꙋщали сѧ на него ѩко ил'вы лютїе. Ѧле слꙋги црскїе боронили его й завер'нꙋли их' оушит'ких из собою до црѧ. Ѧ коли пришли перед црѧ й стоѧли ѩко мр̃твы, станет йм'ъ Їѡсифъ говорыти: „Що то сте так', нещбач'ные люде, оучинили? Чомꙋ то сте мою чар'кꙋ золотꙋю оукрали? Ци не гонороказем вас пристойне? Щож теперъ бꙋдете чинити?“ Ѧ ѡни став'ши на кол'ѣна свой почнꙋт' йс плачом говорыти рекꙋчи: „Ѡ великїй црꙋ, мы оу твойхъ есме рꙋкахъ, що хочъ, то з нами чини! Ѧле мы ѩко жыво ѡ том не знаемо. Ѧ то менъшїй брат нашъ Венїѧминъ тое оучинивъ“. Ѡбернꙋв'ши сѧ до Венїѧмина станꙋтъ емꙋ лаѧти: „Ѡ злой мт̃ри злый сн̃ꙋ, що ты начинив й себѣ й намъ! Ѩкъ мт̃и твоѧ Рахил была битанъка, такъ былъ Їѡсифъ братъ твой битан'ка, который хотѣлъ над нами пановати й хотѣлъ, абы то сѧ емꙋ есм[е] оусѣ кланѧли, але то емꙋ

Бг҃ъ не далъ и҆ ѡн без вѣсти изгинꙋлъ. Такъ и ты злои҆ м҃тре злый сн҃ꙋ и҆ сам изгинешъ и҆ нас оушиткиⷯ по при себе п[огꙋбишъ]".

А Веніаминъ бѣдный стоитъ ꙗ҆ко ꙗ҆гнятко [незло]бивое, тремтитъ зо страхꙋ, бо и҆ ѡн ся оу [........], а коли бы ся и҆ там цр҃я не внимали, там бы [ꙗк] лютыи҆ ѕвѣры были рознесли Веніамина. А наи҆горше Рꙋвимъ старшіи҆ зꙋбома на Веніамина скреготалъ. А Ӏѡсифъ оу жалости ср҃дца своего барзо смꙋтенъ сѣдитъ. Потым рек к ним Ӏѡсифъ: „Оустанте ѿ землѣ, и҆дѣте вы до своеи҆ землѣ, а того меншого не пꙋщꙋ: которіи҆ тꙋтъ завинил, тотъ нехаи҆ ѿбываетъ [.....] оу мене выслꙋжыт за той простꙋпок". Тамъ станет Семиѡнъ ревно плакати и҆ говорыти: „Ѡ цр҃ꙋ великіи҆, если ты Веніамина береш, то нѣчого нам оусѣмъ до домꙋ и҆ти, а злаще*) мнѣ, бо я его на свои҆ рꙋки оузявъ оу ѿц҃а, бо его ѿц҃ъ не хотѣлъ из нами пꙋстити. Бо его, цр҃ꙋ ꙗ҆сный, ѿц҃ъ нашъ барзо любитъ в мѣсто Ӏѡсифа, которіи҆ то гдес' ся дѣвъ и҆ загинꙋлъ. Если ты, цр҃ꙋ, Веніамина береш, берыж и насъ оусѣхъ, бо и҆ мы не и҆демо до ѿца и҆шего". А потом Семиѡн оупал оу ноги Ӏѡсифꙋ, станет с плачем Ӏѡсифа просити мовячи: „Ѡ цр҃ꙋ слав'ный [и] великоможный, сотворы м҃лсть бж҃ꙋю, даи҆ здоро[вя] ѿцеви и҆шомꙋ старꙋш'кови, ѿпꙋсти намъ [.....], поневаж безꙋм'ство такое братъ и҆шъ оучинил. [Е]го ѿц҃ъ такъ миле любитъ! Ꙗк его з нами юж [не оувиди]т, то жывъ не бꙋдет. И҆ ты, цр҃ꙋ ꙗ҆сный, пощады [ѿц҃]а и҆шого!" Слышав'ши то Ӏѡсифъ наполнил[ся] великои҆ жалости. Поднявши Ӏѡсифъ Семиѡна и҆ рек: „Стои҆те тꙋ мало!" А самъ оувои҆шов'ши до впокою своего оупавъ на постелю свою, станет рев'не плакати. И҆ такъ накорыв'ши и҆ настрашивши розмаи҆то братію свою, юж мꙋсѣлъ ся им ѡбъꙗвити ꙗ҆вно. Оумыкъши лице свое выи҆шол' к ним из своей коморы и҆ велѣлъ оушитким слꙋгамъ свои҆мъ выстꙋпити вонъ и҆с полаты, толко братію ѿставилъ, а слꙋгъ свои҆хъ ї единого не ѡставилъ, доки ся ѡповѣлъ братомъ свои҆мъ. И҆ рек Ӏѡсифъ посмотрыв'ши на ниⷯ пил'но и на брата своего Веніамина единокрев'ного, и҆ рек к нимъ: „Почто мя не можете спознати, братія моя? А то я естем Ӏѡсифъ брат вашъ оулюбленый, которого то вы продали въ Египетъ. Нн҃ѣ бо не баꙋи҆те и҆ не бои҆те ся, иж то есте мя тꙋ продали!" Слышавши то братія

---

*) Полонізм — zwłaszcza.

злакли сѧ и̂ слова не могли промовити. Тамъ Ϊѡсифъ оуфватив'ши [sic!] Бенїамина ї ѡблапив'ши его станетъ цѣловати любезно и̂ плакати. Такъ же и̂ Бенїаминъ то[же]. Потом почнет ѡб'лаплѧти братїю свою и̂ цѣ[ло]вати каждого, станет к ним говорыти мовѧчи: „[. . . . .] братїѧ моѧ любаѧ, не бойте сѧ и̂же[сте мѧ про]дали до Єгип'тꙋ. Такъ то сѧ самомꙋ и̂бесномꙋ Бг҃ꙋ хотѣло. Мнѣ бо через вашое продане дал Гдь Бг҃ъ цр҃ство, показалъ мѧ ꙗко ѿца цр҃ꙋ Фараѡ̃нꙋ и̂ людїй препытати ѿ голодꙋ великого. Се бо юж̃ъ дрꙋгое лѣто голодное и̂сходит, а еще по сих настꙋпит пѧт' таких злых, же не бꙋдетъ нѣ сѣѧнѧ анѣ ѡранѧ по в'сей вселен'ной. И вы братїѧ моѧ и̂дѣте по ѿца и̂ по оувес мой народ, повѣж'те ѿцеви славꙋ мою, которꙋю то видите теперъ оу̑ египет'ской земли. Й вы, братїѧ моѧ, не гадайте собѣ нѣчого злого на себе ѿ мене“. Там' сѧ Ϊѡсифови оушит'ки поклонили с плачем и̂ со слезами, со страхом великим и̂ со трепетом, станꙋтъ оу Ϊѡсифа ѿпꙋщенїѧ просити, а ѡн сѧ им заклѧлъ нб҃сным Бг҃омъ и̂ закрѣпил их моц'но.

Тогда из Ϊѡсифомъ ꙗ̑ли оутѣш'но велми говорыти радостно. Й донесло сѧ тое до цр҃ѧ Фараѡ̃на, [иж то сѧ] цр҃ъ Ϊѡсифъ спознавъ из братїею своею, иж то еще ест емꙋ ѿцъ жывый и великаге ест родꙋ. Оуслышавши то цр҃ъ Фараѡнъ рад был велми зо всѣмъ [двором] своимъ и̂ слꙋгами своими. Потом повелѣлъ [Фара]ѡн Ϊѡсифови скоро прыпровадити ѿца [своего] Ϊѧкова старꙋш'ка ї оувес народъ его . . . . [кінця не стає].

Крім Єфрема Сирина написав про житє Йосифа осібні твори Філон Александрийський (Philon Judaeus, Βίος Πολιτικοῦ, ὅπερ ἐστὶ περὶ Ἰωσήφ); писане Симеона Метафраста на сю тему мині незвісне (гл. Fabricius, Bibliotheca graeca, ed. Harless, t. IV, 732; VII, 683; VIII, 29; X, 180, 264). Не маючи під рукою твору Філонового не можу сказати, що з него взяв наш автор. Порівнюючи отсе оповіданє з надрукованим висше уривком житиꙗ Йосифа по Іспаському рукопису, бачимо, що оба ті списки належать без сумніву до одної редакциї.

XV. Заповіти дванацяти патріархів.

Крехівська Палея, стор. 281—366.

1. Заветъ Роувимовъ ѿ благоумый.

Написаніє завет[а] Рувимова, єлико заповед[а] снмъ своимъ преж[е] оумртвиа своєго въ ркє. лѣт[о] умртвия своег[о], въ в-є лѣт[о] по скончаніи Ѡсифове. болящю Рувиму съкрашас[а] посетити єго снве єго и снве снвъ єго. и простре к нимъ словеса своя [1]) и реч[е] имъ:

„Чад[а] моа, азъ умираю и иду поутемь ѡць моих“. и видевъ Иуду и Гада и Асира, брат[і]ю свою и реч[е] имъ: „въздвигнете мѧ, брат[ї]а моа, да рку брат[ї]и моєи и чадом моим, єлико имамъ въ срдци моємъ таинъ. скончаваю бо сѧ азъ уже.“ и въсклонивсѧ и челова [sic!] а и въсплак[а]всѧ реч[е]: „послоушайте мене,[2]) брат[ї]а мои и чад[а] моа, внушайте глы Рувима ѡца вашаго, єлико азъ заповедаю вамъ. и[3]) се[3]) заповедаю[3]) вамъ[3]) и се ви завещаю Бмъ нбснымъ днсь, ꙗкож[е] не ходит[н] в неразумиии уностьнемь и к блуд[е],[4]) в немь ж[е] излиꙗхсѧ азъ [н] ѡскверних ложе оца моєго Їакова. съгрѣшихъ с Валою рабою ѡца моєго, ꙗко уꙗзви мѧ ꙗзвою велик[о]ю въ утробе моєи и за з. мць, и аще не быс[ть], ѡць мой Їаковъ молилсѧ ѡ мнѣ Гви, ꙗко хотѧше Гь убити мѧ. бѣхъ бо лѣт л. егда сътворих злоє пред Гмь. и з. мць болех до смрти и похотеніємь дша з. лѣт каꙗх сѧ пред Гмь, вина ни ѡлоу не вкусих и мѧс[о] не вниде въ уста моꙗ,[5]) по коли не вкуси[х], плача сѧ блудна[о] ради съгрѣшеніа. великъ бо бяше грѣхъ и не боудеть въ Ивли таковаго.

„И нінѣ послушайте мене, чад[а] моа, Рувима оца вашего, иже видѣхъ з. дхъ прелѣстных в покаꙗнии моємъ. з. дхъ дано

ѥсть на чл҃ка ѿ врага, да ти сѹть начатци дѣлом ѹностньїмъ, и з҃. дх҃ъ дасть сѧ ѥмѹ въ къзрасте, ꙗкож[е] бьїти к них всемѹ дѣлѹ чл҃ккѹ.[6]) первоѥ дх҃ъ живот[а], с нимь ж[е] дх҃ъ похотьньїй жижетсѧ.[7]) в҃-ѥ дх҃ъ видѣниѥ, с ними же бьїваѥть помьїшленїе. г҃-ѥ дх҃ъ слышанїе, с ними ж[е] даѥтсѧ дх҃ъ[8]) ѹчениѥ. д҃. дх҃ъ ѡбонѧнїѥ, с ними ж[е] есть вкѹшениѥ, даѥмъ к силѹ въздѹха и дыханїа. е҃. дх҃ъ гл҃анїа, с нимь ж[е] бьїваеть разѹменїе. ѕ҃-ѥ дх҃ъ вкоушенїѥ, с нимь ж[е] бьїваеть помышленїе ꙗденїем и питьѥмь, и крѣпость в немь ж[е] ѕизетсѧ [sic!], ꙗко в пищах ѥсть сила крѣпостьнаа. з҃-ѥ дх҃ъ сѣанїа и зачатьѥ, с нимь ж[е] сход[и]ть любопохотный грѣхъ. тѣмьже посл'ѣд[и] ѥго есть зданїѥ прежде ѹности, ꙗко неразѹменїѥ[9]) исполнисѧ. и тъ ѹность вводит аки слепцѧ в пропасть, и ꙗко скот на брегъ. и надъ всеми сими и҃-й дх҃ъ соньный есть, с ними ж[е] създасѧ оужасенїа вѣщи, ѡбразъ смр҃тныїи. с сими дх҃ы съвъкѹплаѥтсѧ дх҃ъ прелестньїи. а҃-ѥ блоуднїи дх҃ъ к вещи и к сѹществѹ прилеплаѥтсѧ. в҃-ѥ дх҃ъ несытости въ ѹтробѣ. г҃-ѥѥ [sic!] дх҃ъ вражды въ ср҃дци [и] в крѹчине. д҃-ѥ дх҃ъ славохотьѥ и проказньства, да ѡбанѧнїѥмь[10]) добръ сѧ ꙗвить. е҃. дх҃ъ прозоръства, да хвалитсѧ и вьїсоко мѹдроуеть. ѕ҃-ѥ дх҃ъ лжа в пагѹ[бѹ] [и] к зависть, ꙗкож[е] творит[и] речь и крити словеса ѿ сердоболѧ и домашних своих. з҃-ѥ дх҃ъ неправдьї, с нимь дх҃ъ татьбьї, ѡбаженїе — сътворит[и] ѹгодие ср҃дцю своѥмѹ, непракъд[ѹ] бо дѣлаѥть съ прочими доухьї дародатьемъ. надъ всеми же сими съньный къ ѡсмомоу дх҃ѹ съвъкѹплаѥтсѧ, ѥже ѥсть прельсти и мечта. и тако погьїбает и всакый ѡмрачаꙗ ѹмъ ѿ истиньї и не разѹмеваꙗ в законе бж҃и, ни слѹшаꙗ казанїа[11]) ѡц҃ь своих, ꙗкоже и азъ пострадах въ юности моѥи.[12]) и нн҃ѣ, чада, възлюбите правдѹ и та[13]) съхранит вьї. послѹшайте словесъ Рѹвима ѡц҃а вашего, не взирайт[е] на лица женьска, ни глѹмите сѧ съ женами мѹжескими, ни дѣлайте дѣла женьска. аще бо не быхъ виделъ азъ Балы мыюще сѧ в тайнѣ мѣсте, не быхъ палъ въ беззаконїѥ великоѥ. приимши бо мысль моꙗ женьскѹю нагость, не да ми спати, дондеж[е] сътворихъ мерзость. ѿшедшю бо ѡц҃ю нашемѹ Іаковѹ къ ѡц҃ю своемѹ Исакѹ, сѹщимъ намъ к Гадере близъ Ѥѹфрафь[14]) в Бефлиѡме, Бала баше ѹпила и спала не покривши сѧ въ хлевине своѥи. азъ же[15]) видѣх наготѹ еꙗ сътворих беззаконїѥ. и ѡставивъ ю спѧщю и излезохъ. и авїѥ анг҃лъ бж҃и ꙗви сѧ ѡц҃ю моѥмѹ Иїакову [и поведа емѹ] ѡ беззаконии моѥмь. и пришед скорбаше ѡ мнѣ, потомъ ни[16]) приближисѧ к ней. да не можете взирати ѹбо на добротѹ женьскѹ ни разоумевайте делесъ ихъ, но ходит[е] простотою ср҃дца въ страсе

Гн҃и,[17]) и҆ тщащих са[18]) в делесех[19]) и҆ не прельщайте са[20]) в писаний и ѡ҆пастве всей,[21]) дондеже дасть вы̏ Гь҃ подрѹжиѐ, ꙗ҆же самъ хощеть, да не постражет[е] ꙗ҆коже и҆ азъ[22]) до кончины̏ ѻ҆ц҃а моѐго не имеҳъ взрений[23]) дерзновенїа̑ на лице Ӏ҆аковле, и҆ли поведати комѹ ѿ брат поноса дела. и҆ досела свѣсть мой клещит ма ѿ грѣсе моѐмь. и҆ ѹ҆тѣси [sic!] ма ѿц҃ь мой, ꙗ҆ко помол[ил] са баше ѿ мнѣ Гв҃и, да прийдет ѿ мене [гнѣвъ] Гн҃ь, ꙗ҆коже показа ми Гь҃. ѿтоле аки тайнѹ съхраних и҆ не съгрѣших. того рад[и], чада мой, съхраните[е] вса ꙗ҆ж[е] заповедаю вам[24]): не и҆мате съгрѣшити, пропасть бо ѐсть дш҃и грѣхъ, и҆же блоуда рад[и] ѿлѹчаѐтса ѿ Бг҃а и҆ приближаѐтса къ кѹмиром. ꙗ҆ко то есть прелщаа̑ и҆ ѹ҆мъ и҆ свѣсть и҆ вводит ѹ҆ны̏й въ адъ преж[е] времени их. и҆бо много блѹженїѐ погѹби, ꙗ҆ко а҆ще ѐсть старъ и҆ли добра род[а], то ѹ҆коръ творит собѣ ѿ врага и҆ ѿ с҃новъ чл҃вческъ. и҆ ѐлмаже съхрани са И҆ѡ҆сифъ ѿ всакий жены̏ и҆ помыслъ ѿчисти ѿ всакогоѡ[о] блѹжений, ѡ҆брет[е] бл҃гдть пред Гм҃ь и҆ чл҃кы̏. много[25]) ѐмѹ створи Ѐгуптаны̏ни, и҆ волхвы призыва и҆ ѿтравы дай, и҆ не прїа̑ свѣт[а] дш҃а ѐго помы̏сла неприꙗ҆знена. того рад[и] Бг҃ ѿц҃ь моих и҆збави его видимый и҆ скровены̏а̑[26]) смр҃ти. аще ѹ҆бо не ѹ҆долеет блоуд всемѹ[27]) помы̏слѹ, то ни Сотона ѡ҆долеет вами.

„Лѹкавы сѹть жены̏, чада моа̑, ꙗ҆ко не имеюще власти ни силы̏ на моужех, льстать крашенїемь, како ꙗ҆ к собе привадї̏т[и]; ѐже силою не могѹть принѹдит[и], того льстью принѹжают. и҆бо ѿ тѣхъ ми рече а҆гглъ и[28]) наѹчи ма, ꙗ҆ко жены зѣло распалаются на блоуд паче моужа и҆ въ срдци разъжизаю̑т са на моужь, и҆ крашенїемь прельщаю̑ть и҆хъ а҃-е҃. мы̏слью,[29]) взоромъ, да[30]) късеваю̑ть, и҆ потомь дѣломь плѣнают. не бо может жена моужа принѹдит[и]. бѣгайте ѹ҆бо блоуженїа̑, чада мой, и҆ заповедайт[е] женам всемь[31]) и҆ дщеремь, да не красать главъ своих и҆ лиць[32]) ѹ҆мѹ. ꙗ҆к[о] всака жена красащи са ѿ томъ въ мѹкѹ вѣчнѹю съблюдет са. тако бо проваднша[33]) водры̏й преже потопа: ѡ҆ни бо с прилежанїемь зраще на на быша в помы̏слех дѣло[34]) и҆ проѡ҆бразовахѹ[35]) са въ моужа, и҆ въ соблажне и҆[36]) мѹжей своихъ ꙗ҆влахѹ са и҆мъ, ѡ҆ни же помы̏шлающе въ ѹ҆ме своѐмь ѡ҆бразы их ражахѹ Гиганты̏ ꙗ҆влахѹ са водры̏ до нб҃си досазающе. храните са ѹ҆бо, чад[а], ѿ блѹженїа̑! аще и҆ хощете ѿчтити помыслы,[37]) то храните ѐстество все[38]) ѿ всакы̏й жены̏. ѿ немь ж[е] заповедайте пред чл҃кы, да и҆ ти сами чистатса въ ѹ҆мѣ своѐмь.[39]) ѐже бо частыа̑ бѣседы̏ аще и҆ не творат съгрѣшенїа̑, тѣмь ѹ҆бо есть болезнь неи҆сцѣлима, намь жѣ [sic!] поносъ вражей въ векы̏. ꙗ҆ко блѹженїе ни смыслений бл҃гочстьѐ[40]) имаѐть в собѣ, и҆ всака

завистъ живитъ[41]) в помыслѣ ѥ҃а. темъ же ревнуйте сн҃омъ Левгийном и ищете възнести сѧ выше ихъ. но не может[е], Бг҃ъ бо сътворитъ ѿместиѥ их и умретъ[42]) смртью лютую [sic! зам. лютою]. Левгий бо далъ есть Гь҃ начало и Июде с нимъ, а мнѣ и Дану и Ѡсифу ꙗкоже быти въ старешиньствѣ. тѣмже заповѣдаю вамъ: послушайте Левгиꙗ, ꙗко той разумеѥт законъ Гнь и растроитъ[43]) в соуд и жертву принесет за всего Иил҃ѧ до скончаниꙗ лѣт архиѥреꙗ Ха҃, егож[е] рече Гь. заклинаю вы Бг҃омъ нбс҃ным, сътворит[е] истину кождо брату[44]) своѥму, и к Левгий приближити сѧ[45]) въ смирений срдцемъ, да прийм[е]те блгвние ѿ устъ ѥго. то бо блгословитъ Иил҃ѧ и Июду, ꙗко ѿ того избра Гь црствоват[и] всемъ людем. и поклоните сѧ племени ѥго, ꙗко за кы умрет в ратех видимых[46]) и[46]) невидимых и боудетъ в васъ црь вечный!" *)

И сиа рѣкъ умре Рувимъ, а҃. снъ Иаковль, снъ Лиинъ, заповѣдавъ сн҃омъ своим, живъ лѣт рке҃. и положиша и въ гробѣ, дондеж[е] изнесъше[52]) изъ Єгупта и погрѣбоша в Хевронѣ в пещере сугубѣ.[53])

[1]) слово покаꙗниꙗ [2]) vac. [3]) vac. [4]) и блуднѣмъ [5]) дод. и хлѣба [6]) члвческу [7]) с нимь ж[е] похоти знжютсѧ [8]) vac. [9]) неразумѣниꙗ [10]) ѡбаꙗнием [11]) наказаниꙗ [12]) своеи [13]) тако [14]) Боуфрада, vav. Єфран'ти [15]) дод. влѣзох и [16]) не [17]) бж҃іи [18]) тщаще сѧ [19]) дѣтех [20]) прелщающе с[ѧ] [21]) вашеи [22]) дод. ꙗко [23]) возрѣнию [24]) дод. и [25]) дод. бо [26]) скверныа [27]) вашему [28]) vac. [29]) дод. и [30]) ꙗдъ [31]) вашимъ [32]) дод. на прелесть [33]) пръвая быша [34]) дод. дроугъ дру[г]а и зачаша в помысле [35]) преѡбразовахоу [36]) в соблажнении, var. въ соблажнении [37]) ѡчстити [сѧ] помысломъ [38]) ваше [39]) vac. [40]) блгочестиа [41]) живет [42]) оумрете [43]) растворитъ [44]) дод. къ ближнемоу своемоу и любовъ кождо к [45]) приближите сѧ [46]) vac. [47]) дод. их [48]) дод. ѡца его.

Варіанти виписано із Палеї 1477 р., що в Московській Синодальній бібліотеці, відки текст „Заповітів" опублікував Тіхонравов у книзі „Памятники отреченной русской литературы" I, 146—152.

2. Завѣтъ Семиѡновъ ѡ зависти.

Въписаниꙗ словесъ Семеѡнь, иже гл҃а сн҃омъ своим преже смрти в рке҃-е лѣт[о] живота своѥго, в неже лѣт[о] умре Иѡсифъ. болевшю Семеѡну и придоша посетити ѥго снве ѥго. и укрѣпивъ с[ѧ] сѣдѣ и лобзавъ ꙗ и реч[е]: „послушайте, чад[а], послуш[а]йте Семеѡна ѿца вашего, елико имамъ въ срдци своѥмъ. азъ ро-

*) Пропускаємо 15 рядків палейної полеміки з Жидовином.

днх са ѿ Іакова ѿца своего сн҃ъ в҃. Лѣа м҃ти моа прозва ма Семеѡномъ, ѩко ѹслыша Гь м҃литвоу еа. силенъ быхъ зѣло, не ѹжасохса дѣла ни ѹбѩхса[1]) матежа, срдце бо ми бе твердо и ѹтроба моа безъ матежа и чресла моа немѧтна, ѩко мѹжество ѿ Вышнаго даетса ч҃ломъ въ дшахъ и в телѣсех. въ лет[о] ѹбо юн[о]сти, в неже възревноваахъ Иѡсифѹ, ѩко люблаше и ѿць нашь, и ѹжесточих нань срдце мое,[2]) ѩкож[е] ѹбити.[3]) ѩко кнзь прелысти посла дхъ завистныи и ѡслепі ми ѹмъ, и не имаеть[4]) его ѩко брат[а] и не пощадѣ[ди]т[5]) ѿца моег[о] Іакова. но въ[6]) его и Бг ѿць его посла аггла своего и избави и ѿ рѹкѹ моею. ѩко бо азъ ѿидох к Сикимѹ[7]) по помазе[8]) пастѣиныі, и Рѹвимъ в Дофаимъ, иже не потребна бахѹ и все рѹхло, Иіюда брат нашъ прода его Измалтаном. и пришед Рѹвим ѡпечали са, хоташе[9]) и повести ко ѿцю. азъ же разгнѣвах са на Юдѹ, ѩко жива поустилъ еси.[10]) и створихъ мць е҃. гнѣваса на него. но запат ми Гь и раздреши ѿ мене мощь рѹчнѹю, ѩко рѹка моа деснаа мало не выс[ть] сѹха за з҃. днии. и разѹмех, чадо, ѩко Иѡсифа рад[и] то слоучи ми са, и плаках[11]) са и помол[и]х са Гви, да са ѹтвержю и ѿстанѹ са всакоа скверныі и зависти и ѿ всакого веселиа. разѹмѣх, ѩко вражіе дѣло мыслих прѣдъ Гмь и пред Іаковомъ ѿцмь моимъ [ѡ] Иосифе брате нашемь завидевъ емѹ. и нне, чада моа, съхраните [са] ѿ духовъ прелысти и зависти, ибо зависть ѡбладаеть всеми[12]) помыслѹ члкѹ и не ѡставить его ни ѩсти ни пити, ни створит[и] добра, но всегда мыслит ѹбити завидимаг[о], а завидимыі[и] всегда цвѣтеть, а за[ви]дливыі[и][13]) ѹвадаеть. двою лѣтѹ днии ѡ страсе Гни ѡзлобихъ дшю мою ѡ алчбе и разѹмех, ѩко разореніе зависти страхомъ Бжимъ бываеть. аще бо кто прибѣгнеть къ Боу, то ѿбежить лѹкавыи дхъ ѿ него и боудеть помысление тще, и ѹже спостражеть завидимомѹ, рассѹжаеть[14]) любаща его, и тако престанеть ѿ зависти. ибо[15]) въпрашаа ѿць мене, ѩко видаше ма драхла, и глахъ: срдцемь[16]) стража азъ. скорбахъ бо паче всѣх, ѩко азъ бѣхъ виненъ в проданію Июсифовѹ. и егда снидохъ въ Египет и своза ма ѩко прилагатаа,[17]) разѹмехъ бо, ѩко по правдѣ страж[ѹ] и не жаловахъ си. Иосифъ же бѣше мѹжь блгъ,[18]) имѣаше дхъ бжи в себе, млсрдъ и млстивъ, и зла моего не погона,[19]) но и люблаше ма аки иноую брат[і]ю свою.

„Съхраните с[а] ѹбо, чада моа, ѿ всакоа зависти и вражды и ходити [sic! зам. ходите] въ простоте и в блготѣ срдца, помышлающе Иѡсифа строаввшаго,[20]) да дасть и вамъ[26]) благодать и славѹ и блвніе на главахъ вашихъ, ѩкож[е] видѣсте на томъ.

й въ вса дн҃ї не ѹкори нас в словеси семь, но възлюби ны̑ аки й свою дш҃ю й паче сн҃овъ своих прослави нас, бг҃атество[22]) й семена дасть всемь намъ. й вы, чада моа̑, възлюбите кождо брата своѐго въ бл҃гости срдца, да ѿстѹпить ѿ васъ дх҃ъ завистныи̑й, ꙗко тъ боуѹю сътворит дш҃ю его[23]) и немощно тѣло, враждоу й рать даѐть масленыи̑мъ,[24]) йно ѹбо[25]) поваждаѐть й на ѹжасти приходить помыи̑слы й не дасть разѹмѹ въ чл҃вцехъ дѣлати, но й сонъ ѿиметь й матежь дши подасть й трепетанїе тѣлѹ. ибо и въ сне некакъ зависть злобьнаа̑ мечеть творѧще ѐмѹ поа̑даеть ѐго й въ дсѣ лѹкаве мѹтить дш҃ю й ѹжасть тѣлѹ творить й въ матежи възбнѹти ѹмѹ. й ꙗко дх҃ъ неприꙗзнен ꙗдъ ймѣꙗ, тако ꙗвлаѐтса ꙗ[26]) члкомъ. того рад[и] Йѡсифъ бѣше красенъ видомь й добръ взоромъ, ꙗко не живаше в немь никакоже лѹкавьство, матежь бо дх҃овный[27]) ꙗвлаѐть. й нн҃ѣ ѹбо,[28]) чад[а], ѹбл҃жить[29]) срдца ваша пред Гм҃ь й ѹправить[30]) поути ваша пред члкы̑[31]) й схранить[32]) не блѹдит[и], ꙗко блѹженїе мти есть всакомѹ злѹ, оудалающи ѿ Ба̑ й приближающи къ неприꙗзни. видѣхъ бо въ скважѐ[33]) книгъ Ѐноховъ, ꙗко сн҃ве ваши велми въ блѹженїи йстлеють й в Левгии неправдѹ створат и[34]) копїѐмъ, но не възмогѹть противѹ Левгии, ꙗко рать Гн҃ю борет й ѡдолеѐть всемѹ полкѹ вашемѹ. й боудѹть ѹмалени й разделаемь в Левгии й въ Йюде, й не бѹдеть ѿ васъ въ старешиньстве, ꙗкож[е] й ѡц҃ь Ї̑аковъ пророчест[во]ва въ бл҃вний:[35]) пророкохъ вамъ, да йзбавлаюса ѿ грѣхъ дшь ваших. й, аще ѿиметь[36]) ѿ себе зависть й вы̑соумъѐ, аки род[37]) процвет[ѹт] кости моа̑ въ Йл҃ю, а̑ки кринъ плоть моа̑ въ Ї̑акове, й боудеть вона моа̑ ꙗко вона Ливана, й ѹмножат са ꙗко кедри ливаньстии[38]) ст҃ии ѿ мене до вѣка, й ѿрасли их долгы соуть. тогда погыбнеть племѧ Хан[а]ѡне й вси ѿетьтеи распрашат са. тогда скончаѐтса землѧ Хамова й вси люд[ї]е погыбнѹть. тогда предстанеть вса землѧ ѿ матежа й вса поднбн҃аа̑ ѿ рати. тогда знаменије прославит са, ꙗко Гь Бъ великъ Йл҃евъ ꙗвитса на земли ꙗко чл҃къ спса̑ собою Ядама. тогда дадатса вси дси прелѣстнии в попранїи, чл҃ці црст[во]вати начнѹть надь лѹкавымы дхы. тогда станоут в веселии и бл҃вленю Вышнего ѡ чюдесех его, ꙗко Бъ плот приимъ й ꙗдыи съ члвкы̑ спсеть члвкы̑. нн҃ѣ чада моа̑ послѹшайте Левгиа, й въ Йюде йзбавленїе бѹдеть. й не възносите са надъ ѡбѣма сима племенома, ꙗко ѿ тою взыдет вы̑ спсение бжьѐ. й въставить Гь ѿ Левгиа аки старийшинѹ жреческа, ѿ Йюды̑ а̑кы цра й Ба̑ й чл҃вка, тъ спсеть вса ꙗзы̑кы й племѧ Йл҃ево. тѣм же се

заповѣдаю вамъ, да и вы заповѣсте чадомъ вашимъ, да съхранат си в роде своем“.*)

Си рѣкъ скончаша сѧ Семеѡнъ, заповедай сн҃омъ своимъ, и оуспе сномъ вѣчныимъ, лѣтъ рк҃е. и положиша в ковчезе древа негниющаго, ꙗко ж[е] принести кости его в Хевронь. и принесоша а в раты егупетскую ѡтай. и кости во Йѡсифовы хранаху Егупьт[ѧ]ни в полатах црвах, гл҃у во им вълъсви, ꙗко въ исходѣ костей Иосифовъ боудет въ всей земли егупетьстей мракъ и тма и бѣда велика ѕѣло Египтѧном, ꙗко съ свѣщею[13]) познати комуждо брат[а] своего. и плакаша сѧ снове Семеѡни ѡц҃а своего по закону плачаному, и бѣша въ Египте до дни исхода их рукою Моусейнуюе [sic!]. Семеѡнъ сн҃ъ Іаковль в҃. сн҃ъ Ілиинъ.

1) оубоих сѧ 2) мое 3) доп. и 4) не имѣти 5) пощадет[и] 6) Б҃ъ 7) Сикимь 8) по помазъ 9) доп. бо 10) есть его 11) доп. покаяв 12) всему 13) а завидѧи вину 14) и разоумѣеть 15) и бѣ 16) с троудемь 17) прелагатай 18) бл҃женъ 19) не помѣноу 20) стрыя вашего 21) доп. Б҃ъ 22) доп. и скот 23) vac. 24) мыслемь 25) и на оубои 26) vac. 27) доп. лице 28) vac. 29) оублажите 30) оуправите 31) доп. и будѣте ѡбрѣтающе бл҃гдать пред Б҃мъ и чл҃кы 32) сохраните 33) сказѣ 34) vac. 35) доп. се 36) ѿимете 37) арода 38) vac. 39) доп. же оубо 40) доп. не.

Варіанти виписані з Тіхонравова op. cit. 152—158.

3. Завѣт Левгиий о жречестве и ѡ прозорьстве.

Въписаний словес Левгиинъ, елико заповеда сн҃мъ своим преж[е] скончанія своего по всему, елико сътворѧт, елико ж[е] имъ случить с[ѧ] до дни смртнаго[1]) соуднаго. здравъ сый еще призва ꙗ къ собѣ, ꙗви бо сѧ ему, ꙗко хощет умрет[и]. и егда**) събраша с[ѧ] к нему, к нимъ ж[е] о жречестве видение възвести и ѡ прозоръстве[2]) преж[е] скончанія своего. „Язъ Левгий в радости зачахсѧ и род[и] сѧ, и бѣ възрастию[3]) въ дому ѡц҃а моего. и егда приидох съ ѡц҃мъ в Сикимъ, бѣхъ же унъ ꙗко к҃. лѣт, егда сътворих съ Семеѡномъ ѿмьщение сестры нашеа Диныі. но егда пасѧхъ в Леломауле, дх҃ъ разума бж҃іѧ прид[е] на мѧ, и всѧ видѣхъ чл҃кы ѡставльше путь свой, ꙗко стену възградилъ[4]) бяше Неправда, и[5]) на снехъ безаконие пребывашет. и печаленъ бѣхъ ѡ роде чл҃честемь и помолихъ Гв҃и, да спсетсѧ. и тогда нападе на мѧ сонъ и видѣх гору высоку, та гора Щит именемь

*) Пропускаємо 67 рядків палейної полеміки і коментария до сих слів.

**) По сім слові написано і не перечеркнено в тексті зайве слово: скончашас[ѧ].

въ Блеломаѹле. и҆ се ѿврꙑзоша сѧ нб҃са и҆ а҆́гглъ бж҃їй реч[е] къ мнѣ: Левгнию, винди! и внидох ѿ перваг[о] нб҃си до втораго. видѣх тѹ водѹ висѧщю межи симъ и҆ ѡ҆немъ. и҆ є҆щє же видѣх г҃-є нбо мноѕѣмъ свѣтлѣе двею и чтнѣе, и бѣше высота в немь безъмеръна. и҆ ркох ко а҆́гглѹ: почто сице? и҆ реч[е] а҆́гглъ къ мнѣ: и҆ не чюди се ѡ҆ семъ, дрѹгаа ѹзриши нб҃са, и҆же сѹть планитꙑ, и҆же нарѣкѹть сѧ поѧси, четверицею честнейши и҆ дивнейши сихъ соуть. є҆гда ж[е] видиши[6]), взꙑдеши тамо, ꙗко близъ Гд҃а станеши и҆ слѹжитель є҆мѹ боудеши и҆ таинꙑ є҆мѹ є҆го възвѣстиши, чл҃комъ ѡ҆ хо[тѧ]щемъ и҆збавити і҆ил҃ѧ проповѣси. и҆ ѡ҆ тобѣ и҆ ѡ҆ Июдѣ ꙗвитсѧ Гь҃ чл҃комъ сп҃саѧ собою весь род чл҃чь. и ѡ҆ [зам. ѿ] чтї Гн҃ѧ живот твой: тотъ ти боудет село и҆ виноград, плод златъ[7]) и҆ сребро. слꙑши ѹбо ѿ седми нб҃съ: долнее того дѣлѧ драхлов є҆сть, понеже видить всѧ таинꙑ чл҃чѧ; в҃-є и҆мает ѡ҆гнь и҆ снегъ и҆ ледъ, готово въ днь повеленнꙗ Гн҃ѧ ѡ҆ праведнем соудѹ бж҃ий, и҆ на томъ сѹть вси дс҃и пѹщаеми на мѣсть[8]) чл҃комъ. На третьемь силꙑ сѹть, полкꙑ ѹстроеныꙗ въ днь соуда творит[и] ѿмщенїе дх҃мъ льстивыимъ вражиимъ. а҆ є҆же в четвертомъ выше сихъ ст҃ии сѹть, а҆ на вꙑшнемъ всих пребꙑваеть велика слава въ ст҃аа ст҃ꙑх превеше [sic! зам. превꙑше] всеа ст҃нѧ. а҆ подъ тѣмь а҆́ггли сѹть, лица Гн҃ѧ слѹжащи, молѧща Гд҃а за всѧ недоведома,[9]) за[10]) праведнꙑх, и҆ приносѧт же Гв҃и воню бл҃гоѹханїа, словеснѹю, бес крове приносѧт. а подъ тѣми сѹть а҆́ггли доносѧщи ѿвѣть а҆́гглмъ лица Гн҃ѧ, подь тѣми соуть пр҃стли и҆ вл҃дчествиѧ, и҆же вин[ѹ] хвалѹ приносѧт Боѹ. егда ѹбо възрит Гь҃ на нꙑ, вси мꙑ въсколѣблемьс[ѧ], нб҃са и҆ землѧ и҆ глѹбина ѿ лица величествиа его възꙑблютсѧ, сн҃ве же чл҃честии ѡ҆ тѣхъ небрегѹще съгрѣшают и гнѣвать Вꙑшнаг[о].

„Нн҃ѣ оубо видит[е], ꙗко сътворит Гь҃ соудъ ѡ҆ сн҃ехъ чл҃чкꙑх. Ꙗко каменню рассꙑпаюцю сѧ и҆ слн҃цю ѹгасающюс[ѧ] и[11]— слн҃цю ѹсꙑсающюс[ѧ][11]) и҆ водамъ и҆ссꙑхающимъ и҆ адѹ плѣнаемѹ ѿ стр҃сти[12]) Вꙑшнаго, чл҃вци невѣрѹющи пребꙑвают в неправде, того рад[и] в мѹкѹ ѡ҆сѹдатсѧ. ѹслꙑша ѹбо мл҃твѹ твою Гь҃, ѿлѹчить тѧ ѿ неправдꙑ и҆ бꙑти его сн҃ѹ и ѹгодникѹ и҆ слѹзе лицю є҆го. свѣтъ разѹмѣнїа свѣтъло просвѣтиши въ і҆акове и҆ ꙗко слн҃це бѹдеши всемѹ семени въ і҆илии. и҆ дасть сѧ бл҃вние всемѹ семени твоем[ѹ], дондеж[е] посетить Гь҃ всѣх ꙗзꙑкъ мл҃тью Сн҃а своего въ вѣкъ. ѡ҆баче сн҃ове твой възложать рѹкꙑ нань, ꙗкож[е] ѡ҆злобити и҆, и҆ того рад[и] дасть т[и] сѧ свѣт и҆ разѹмъ, да вразѹмиши сн҃ꙑ свои ѡ҆ сѣмь, ꙗко бл҃жай є҆го блажен боудет, а кленѹщей є҆го и҆згꙑбнѹть.“

Тачє и ѥще сє приложи Левгий на сказаніє с҃ну своимъ: „и Ѿвръзє ми двєри аг҃лъ н҃бсныа и видѣх црк҃въ ст҃ую на прт҃лѣ славы Вышнаго. и реч[є] ми: Левгию, тебѣ дахъ бл҃свниє чст҃ительства, дондєж[є] пришед вселю са посредє Ил҃а. тогда аг҃лъ Іако[ва][13]) сведє ма на землю и дасть ми ѡружьє и копиє и реч[є] ми: створи ѾмещениЄ в Сухемѣ Дины ради, и азъ боуду с тобою, ико Гь҃ посла ма. по семь ж[є] ико Ѿ сна възбнувъ бл҃говолихъ[14]) Вышнаго,*) и потомъ лѣт[є] скончахъ с҃ны Аморєвы, ꙗкожє пишет въ скрижалєх н҃бныхъ. рѣхъ же к нѣму: молю ти с[а], Г҃и, повєжь ми има своє. да та прізываю въ д҃нь печали. и реч[є]: азъ ѥсмь аг҃лъ храна род Ил҃въ, да нє погыбнет до конца, ико да[15]) всакъ дх҃ъ лукавый с нимъ борет са. и бл҃вихъ аг҃ла хранащаго плема Ил҃во въ всемь. и єгда пойдох къ ѡ҃цю моєму, ѡбрѣтохъ щитъ медан, тѣмжє има [зам. има][16]) горѣ той Щитъ, ꙗжє ѥсть близь Невала,[17]) ѡдєсною Явила[18]). и сблюдах словеса си въ ср҃дци своємъ, и свѣщахъ съ ѡ҃цмъ моим и с Рувимом бра[то]мъ моим, да рчет с҃нмъ Аморєѡвым, ѥжє єсть ѡбрєзати с[а] имъ, икож[є] възревновах за безаконниє, ѥжє сътворишa въ Іи҃ли. и азъ убих Сухема в пєрвых, а Семеѡнъ Амора, и потом пришєдша брат[ї]а и побиша град ѡстриєм мєча. и слышавъ ѡ҃ць н҃шь разгнєваша [зам. разгнєва са] и ѡпечалис[а], ꙗко приꙗли бáху ѡбрѣзаніє и потом измерли бах[у]. и въ бл҃веньи инако сътвори, съгрѣшихом бо, ꙗко без вола ѥго то сътворихом, и болезнь ми быс[ть] въ тъ д҃нь. но азъ вѣдєхъ, ꙗко Ѿкѣтъ б҃ии золъ бáше на Сихєме, ꙗко хотеша и Саррє сътворит[и], ꙗко ж[є] сътвориша Динє сестрє н҃шей, и Гь҃ възбрани им. и тако Ѿгнаша ѡ҃ца нашего странна суща, и врєдиша ѡвча врежа суща и с ними Ѥвлаа домочадца суща ѥму убиша ѕѣло. тако творахꙋ всемь насил[ї]є, въсхыщахоу чюжаꙗ и чужаꙗ ꙗдуща, и постиже их гнѣвъ б҃ии до конча. и рѣхъ ѡ҃цю моєму: не гнѣвай са, г҃и ѡ҃чє Іаковє, ꙗко тобою ѡхудить Гь҃ Ханаиеꙗ и дасть землю их тобѣ и сѣмени твоєму с тобою. боудеть бо д҃нсь Сикима гл҃маа град несмысленых, ꙗко имь ж[є] ѡбразом кто прельстить урода. тако прельстихомь ꙗ: имьже безуміє сътворишa въ Ил҃и ѡскверньший Дину сестру н҃шю, и того рад[и] гнѣвъ б҃ии възыде на на и аг҃лъ крѣпкаго помоѕи ми.“ **)

Сказа ж[є] и се Лев'гий: „єгда въздвигше с[а] прийдохом в Вифєль, и ту паки видєхом видєніє страшно. єгда пребыхом

*) В ркп. через помилку вышнахъ.

**) Тут пропускаємо 65 рядків палейної полеміки з Жидовином.

тѹ ѻ҃. дни҃и и҆ видеⷯ з҃. мѹжь въ ѡ҆дежи бѣле, гл҃юще ми: въстани и҆ ѡ҆дежи са въ ѡ҆дежю ст҃льства и҆ в венець правдыї и҆ въ плащаннницю[19]) разѹма и҆ въ ѻ҆нѹщѹ истиннѹ и҆ в завесѹ вѣрыї и҆ въ ѻ҆стежь наперьснѹю, въ ефѹдъ прⷪ҇очествиа. и҆ кождо ѿ нихъ досазающе м[и] носаще коегождо възложиша на ма и҆ рѣша: ѿ нн҃ѣ бѹди жреч[ь] Гв҃и тыї и҆ си҃зе твои҆ и҆ племѧ твоѐ до вѣка к немѹ. Первый ж[е], рече, помаза ма маслом ст҃ымъ и҆ дасть ми жезлъ помазаниа, (сиречь мѹромъ ст҃мъ, и҆мьже мажють са кр҃тьане ѹ ст҃ои҆ кѹпели стоѧщи, тогда и҆ ѡ҆бещаются Гв҃и и҆ жизнь вѣчнѹю приемлют).*) Вторыи ж[е] ѡ҆мыї и҆ ма водою чⷭ҇тою, (сиречь трикратным погрѹженїемь въ и҆мѧ Ѿц҃а и҆ С҃на и҆ Ст҃го Дх҃а),*) и напита ма, реч[е], хлѣба и҆ вина въ ст҃аа ст҃ыхъ (сиреч ст҃го комкании҆ въ цр҃кви Гн҃и),*) и҆ възложи, реч[е], на ма ѡ҆дежю ст҃ѹю и҆ славнѹ, (сиреч нб҃наго цр҃а знамение, ст҃ое кр҃щенїе),*) сию бо ѡ҆дежю видевше[20]) славнѹю полчи [sic!] демоньстии побежаются. Третии же, реч[е], вѹчинѹ[21]) ми наложи подобнѹ ефѹдѹ, по томѹ ї҆ерействоват[и] до врѣмени, а не въ вѣкы вѣда ми са (сиреч, единъ бо е҆сть в вѣкъ и҆ на вѣкъ пребываеть І҆с҃ Бъ҃ по чинѹ Мелхиседековѹ е҆рействовати).*) Четвертый ма поѧсомъ ма поѧса не посред[и], но, по долне части тѣла; поѧсъ же подобенъ е҆сть багрѹ. Патыи ж[е] ветве ми подасть насыщенїе (сиреч ї҆еоѹ҃агльскыхъ словесъ, ты ѹбо слышаще ст҃ии мч҃ници ѡ҆полчиша са[22]) врагѹ подвизаша са).*) Шестыи ж[е] венець на главѹ възложи ми, (тѹ бо[23]) мч҃нци подвизавше са по и҆стиннѣи вѣрѣ вѣнчашас[а]).*) Седмыи ж[е] оѹвясло чⷭ҇тительства възложи на ма и҆ и҆сполни ми рѹцѣ тѣмьѧна, ѧко жрети ми Гв҃и, реч[е] ми: Левгие, на три начала раздѣлить с[а] племѧ твое въ знаменїе славы Га҃ приходѧща: кѣровавыи первое прич[а]стник боудет велик и҆ паче е҆го не боудет (си ѡ Ї҆ѡ҆аннѣ пр҃дтечи прознаменоваше, иж[е] быс[ть] ѿ племени жреческа)*); дрѹгъи же боудет въ ѹчительство (ѡ Хс҃ Ї҆с҃, спасение мирѹ реч[е] са)*); третьемѹ прозоветсѧ и҆мѧ ново, ѧко[24]) ѿ Июдыї въстанеть и҆ створит жречество[25]) по ѡ҆бразѹ ѧзыїкъ всѣхъ странъ пришествиа е҆го, любо ѧко пр҃ркъ Вышнаг[о] ѿ племени Аврамлѧ ѿц҃а и҆шего. все хотенїе твое въ И҆з҃ли е҆сть и҆ племени твоего, и҆ снесте все красное виденїемь, и трапезѹ Гн҃ю раздѣлать чада ваша (сиреч ап҃сли), и҆ ѿ нихъ боудѹть жерчи, соудиа и книгциа [sic!], ѧко ѹ ст҃ыхъ[26]) скончають с[а] ст҃ии. възбнѹвъ разоумеⷯ, ѧко неподобно е҆сть первомѹ ви-

*) Те, що тут узято в круглі скобки, очевидно — пізнійша вставка.

дению и скрых въ срдци моем и не повѣдахъ его всякому члку на земли.*)

„По двою днью, реч[е], азъ взыдох и Юда съ оцемь моимъ къ праоцю ншему Исаку, и блсви мя оць юца моего по всемь словесемь видения моего, еже видех, и не въсхоте ити с нами в Бифел. и егда прийдохом в Бифель, виде юць мой Иковъ к вiдении ю мнѣ, яко боуду имъ въ жречество къ Бу. и въставъ заутра юдесятори вся мною Гви. и приидохом в Хеврона селом,[27]) и ту Исакъ призываше мя часто въспоминат[и] законъ Гснь, якоже научи мя англъ Гнь. и учаше мя закону чтительства, жертвамъ, всесъжежениемъ, начаткомъ, воламъ, спсениемъ. како жрети ми чстотою ума Боу Вышнему. и баше по вся днi вразумлаш мя и о мнѣ упразнаяся[28]) пред Бгомь. тѣмь ж[е] и в разумении гла ми: „внемлеши о дсѣ блуднем, то бо частить и хощет юскверневлевати племенемь твоимъ стаы. поймеши убо жену еще унъ си, не имеюще[29]) зазора ни юскверненu, ни ю племени иностранных ни ю языкъ. и преж[е] вшествия [в] стаа мый ся; и егда хотя жрети, оумывай ся. вi-ть же древъ выну имеющих листвие приноси Гви, яко и мене Яврамъ научи. и всякого[о] живот[а] чстаго и птиць чстыхъ приноси Гви жертвы, и всѣх первородныхъ твоих, и вина приноси Гви начаток, и всю жертву твою солью юсолай“.

„И нне убо, чада, схраниt[е] елико заповѣдах вамъ, яко елико слышах ю оць моихъ, възвѣстихъ вамъ, без вины ж[е] есть [зам. есмь] ю всего бесчиния вашего. преступлени[е], еже створит[е] на кончину вѣку, въ Спса миру не вѣ[ру]ющи и прельщающе Игля**) и вздвизающе ему золь велику ю Га, и безаконие творить съ Игльмь, яко и не стерпети Иерлсму ю лица безак[о]ния вашего, но раздратис[я] завес[е] црквней, якож[е] не покрити стоуда вашег[о]. и рассыплете ся пленници въ странах, и боудет[е] тамо въ корение и в попрание. домъ бо изберетъ Гь и Ерслма наречется, якож[е] пишеть с[я] въ книгах Еноха праведнаго.***)

„Се и нне, чада, разумехъ ю племени Енохова, яко на конець въстануть на Га руки ваша възлагающе. въ всякой злобѣ и оукоре боудоут васъ дѣла брат[i]а ваша всемь языком, и боудете в похулений, ибо оць ншь Игль чсть [зам. чстъ] есть

*) Тут пропускаємо 4 рядки полеміки з жидовином.

**) Пропускаємо 4 рядки палейної вставки

***) Пропускаємо два рядки палейної вставки.

ѿ бесчестиꙗ̑ архїерейска, ꙗкож[е] възложит[30] роукӹ своꙗ̑ на спс̃ителѧ мирȣ и̑ наведет[31] клѧтвȣ на племѧ свое̑ все.[32] зане свѣтъ свѣта,[33] закон даный к васъ на просвѣщенїе всѧкомȣ ч҃лкȣ, того хотѧща ȣбити противныꙗ̑ заповѣд[и] ȣчащȣ б҃жїю ѡ̑правданїю̑. того дѣлма цр̃ьковъ, юже и̑зберет Гь̃, ѡ̑пȣстеетъ в нечистоте вашей и̑ ꙗ̑вленици боудоут въ всѣх странах, и̑ бȣдет ȣкоръ в них и̑ прии̑мȣть поносъ и̑ срама вечнȣю̑[34] соуда б҃жїꙗ̑ ѿ[35] Праведнаго[35] и̑ вси ненавидѧщи и̑ нан[ь]. и̑ аще не бӹ Аврамъ[36] и̑ Исак[37] и̑ Ї̑акова ѿ̑ц҃ь н҃шь[38], е̑диног[о] племени мое̑го не ѡ̑ставилъ на земли. и̑ н҃нѣ ȣвѣдах въ книгах Е̑нохових, ꙗ̑ко седмицею прельстис[ѧ][39] и̑ ст҃льство бесчествȣе̑те и̑ закон погȣбисте[40] и̑ словеса пр̃роческаꙗ вменисте[41] ни въ чтож[е] въ житии̑. прожените вы мȣжа праведнӹ и̑ бл҃гоч҃стївӹ възненавидит[е], неправедных словесъ[42] ѿмеръзнȣть вы, мȣжа понавлѧю̑ща законъ въ силѣ Вышнѧг[о] и̑ прелестником прозовет[е] и̑ конечние̑ ȣбїете; мните, ꙗ̑ко не ведȣще емȣ въскр҃снїа̑, неповинънȣю̑ кровъ въ злобѣ на главӹ ваша прие̑млюще. и̑ того рад[и][43] ст҃аа ваша до дна ѡ̑скверена[44] бȣдет, мѣсто всеч҃сто[45], и̑ въ ꙗ̑зыцех боудет[е] проклѧт[ы] и̑ рассыпани боудете, дондеж[е] тъ самъ[46] посет[и]ть е̑го м҃лстивъ сы, прид[е] вӹ вѣрою̑ и̑ водою̑.*)

„Слышите, чада моꙗ̑, о̑ жреч[е]стве, в коемвождо род[е] е̑сть жреч[е]ство. первый помазавый въ жреч[е]ство велик есть, а еж[е] въ втором помазаемий роде и въ плацѣ[47] любѧщих о̑бѧть бȣд[е]ть и̑ бȣдет жреч[е]ство е̑го ч҃стно. а третей жреч в печали боудет, а четвертыи̑ въ ст҃рсти боудет, ꙗко нападет на нѧ неправда многа, и̑ весь Ил҃ь възненавидит и̑ кождо ближнѧго свое̑го. пѧтей въ тме боудет, также[е] и̑ ѕ҃. и̑ з҃-и̑ въ всем ѡ̑скверњени боудоут, егож[е] и̑зрещи не възмогоут пред ч҃лкӹ, ꙗко ти сами разȣмею̑ть творѧщїи̑ таковаꙗ̑. того рад[и] в пленении̑ попрани боудȣть и̑ землѧ их и̑ и̑менїе их погыбнет, и̑ пѧт[ь]ю̑ седмїцею̑ възвратитсѧ на земли погибел и̑хъ. и̑ поновѧть домь Гн҃ь, седмию ж[е] седмице[48] придȣть жреци кȣмиром слȣжащии̑, враждници и̑ злат[о]любьци, прозориви безаконници, провȣдници, скотоскверните[и]: егда боудет мѣсть ихъ ѿ Га̃, скончаетьс[ѧ] жреч[е]ство. тогда въздвигнет Гь̃ жерца нова, е̑моуже всѧ словеса ѿкрыю̑тсѧ, и̑ тъ сътворить соуд праведныи̑ на земли въ долготȣ дн҃ии̑. взыд[е]ть звѣзда[49] на н҃беса аки ц҃рю просвѣщающȣ свѣтъ разȣма въ с҃лнци дн҃и, и̑ възвеличить с[ѧ] по вселеней до вшествиꙗ̑ е̑го. тъ свѣт[и]ть на землю и̑ ѿи̑меть всѧкȣ

*) Далї пропускаємо 13 рядків полеміки з Жидовином.

тмꙋ ѿ нб҃сный, и҆ боудет миръ по всей земли, нб҃са възвеселятся въ тъ дн҃ь и҆ земля възрадꙋе҆тся и҆ блата взыграютсѧ[50]) ѡ҆ немь. нб҃са ѿверзꙋтся и҆ ѿ домꙋ слава прид[е]ть нань, ст҃ый съ гл҃смъ ѻ҆ц҃мь и҆ слава Вышьнѧго реч[е]тся ѡ҆ немь, и҆ дх҃а[51]) разꙋма ст҃ни почиеть на немь водою҆. тъ дасть величество Гн҃е сн҃мь е҆го правдою҆ в вѣк, и҆ не боудет премены ємꙋ до вѣка в род и҆ род и҆ ст҃ни е҆го. страны ꙋмножатся в разꙋмѣ на земли и҆ просвѣтятся блг҃дтью Гн҃ею҆, И҆гл҃ь ѡ҆скꙋдеет неразꙋмнии, потемнее҆ть в печали ст҃льства е҆го. и҆ ѡ҆скꙋдее҆ть всякъ грѣхъ, безаконници престанꙋть къ зло, праведници почию҆ть ѻ҆ немь, и҆бо тъ ѿверзеть двери райскыя҆ и҆ приставит прѣтящиѥ҆ копиѥ҆ Адамꙋ, и҆ дасть ст҃мъ брашно ѿ древа жизни.[52]) дх҃ъ правды боудет в них же, Сатана свяж[е]ть с[я] ѿ него; дасть власть чад[о]мъ своимъ ходит[и] по лꙋкавым дх҃мъ. възвеселит ся Гь҃ ѡ҆ чядехъ своихъ въ вѣки вѣкомъ. тогда възрад[ꙋ]ется Авраам, И҆сакъ, И҆аковъ и҆ а҆зъ възвеселю ся и҆ вси ст҃ии ѻ҆блекꙋтся въ правдꙋ. и҆ нн҃ѣ, чяда моя҆, слышасте, и҆зберите себи [sic!] ꙋбо ил[и] свѣтъ или тмꙋ, и҆ли законъ Гн҃ь ил[и] дѣла вражїя҆, и҆ вся, елико[53]) заповѣдах вамъ.

„Е҆гда ꙋбо поя҆хъ женꙋ к҃. и҆ и҃. лѣт, е҆иже и҆мя Малха, и҆ зачеңши и҆ роди, и҆ прозвах и҆мя ємꙋ Герсан, я҆ко на земли нашей пришелци бѣхом, Герсинь бо пришлець тоя҆[54]). видехъ бо ѡ҆ нѣмь, я҆ко нѣс[ть] въ первомъ чинꙋ. Каад роди ся въ л҃е. лѣт[о] на въсточе сл҃нчнемь роди.[55]) видех же в видении, я҆ко посред[и] двꙋхъ вышних стояше всего събора, тѣмь прозвахъ и҆мя ємꙋ Каад, еже е҆сть начал[о] величества и строениѥ҆. и҆ третей род[и] Мерерию҆ м҃. лѣт живот[а] мое҆го. и҆ ел'маже болезнью҆ род[и] мт҃и е҆го, и҆ прозва и҆ Мерарий, е҆же есть горесть моя҆. и҆ той самъ ꙋмирася.[56]) и҆ Ѿхавефь въ ҂д҃-е лѣт[о] родис[я] въ Е҆гипте, славенъ бо бѣх тогда въ брат[ї]и҆ моей. и҆ поятъ Гирсанъ женꙋ и҆ род[и] ся ꙋ нея҆ Ломний и҆ Сеней. и҆ сн҃ве Каафове: Аврам, И҆сахаръ и҆ Хевронъ и҆ Ѻ҆зель, и сн҃ве Марарийни: и҆ Мошл и҆ Моус. и҆ въ с҃а лѣт[о] поя҆ть Аврам И҆ѻ҆гавед дщерь мою҆ собѣ женѣ, я҆ко въ е҆динъ дн҃ь род[и]ста ся. тои [и] дщи моя҆ и҃. лѣт бѣя҆ста,[57]) егда внидох въ землю Ханаѡ҆ню, и҆ ї-ю и҆ и҃. лѣт бѣх, егда ꙋбих Сꙋхема и҆ ді҃. лѣт чтител бѣхъ Гв҃и, к҃. лѣт сам поях собѣ женꙋ. и҆ м҃. лѣт внидох ко Е҆гипет, и҆ се есте чад[а] моя҆, третей род. И҆ѡ҆сид въ р҃ иі҃. лѣт[о][58]) мое҆го ꙋмре.

„Нн҃ѣ, чяд[а] моя҆, бойте ся Га҃ Ба҃ вашег[о] всимь ср҃дцемь и҆ ходите въ простот[е] по всемꙋ законꙋ е҆го. наꙋчите же се и҆ вы, чяда моя҆, книгамъ, да имеют[59]) разꙋмъ въ всем житьи своем, почитающи пр҃но закон Бж҃и. и҆ всякъ иж[е] разꙋмеет законъ Бж҃и

и҆ чтенъ боудет, и҆ нб҃с[ть] страненъ аще аможе и҆дет, и҆ много дрѹг паче племени своег[о] стажет си книгцнѝ и҆ въсхотат мнѕи ѿ чл҃къ работати є҆мѹ и҆ слышати законъ ѿ ѹстъ є҆го. створити[60]) же правдѹ, чада моꙗ҆. на земли, да ѡ҆бращеть[61]) ю҆ на и҆ксехъ, и҆ всѣи҆ чти[62]) въ дш҃ахъ вашихъ бл҃га, да пожнет[63]) ꙗ҆ и҆ ѡ҆бращеть[64]) ю҆ в живот[е] вечнѣмь. аще ѹбо сеѐть[65]) зло, всак матежь и҆ печаль пожнет.[66]) вы̏ же, чад[а], моудрость стажит[е] въ страсѣ бж҃ии съ тщанїє҆мъ: аще[67]) бѹдеть пленнїє҆, градн[68]) ѡ҆пѹстеють и҆ злат[а] и҆ сребра и҆ всесъжеженїє҆[69]) погы̏бнет, мѹдраго ж[е] мѹдрости никто ж[е] можеть ѿнят[н], но токмо ѡ҆мраченїє҆ грѣховнсе и҆ ѡ҆слепленїе на[70]) вѣри ѿ бл҃городства. тогда боудет емѹ рать ѿ ратник, на чюжеи҆ земли ѿчина и посред[н] врагъ твоих[71]) ѡ҆бращеть ся. аще л[н] кто прилепит ся ѹченїю и҆ мѹдрости, то състолникъ[72]) цр҃мь, ꙗко ж[е] и҆ брат нш҃ь цѣломѹдрїи҆ И҆ѡ҆сифъ".

И ѿвѣщаша ж[е] сн҃ве Левгии҆не къ ѡ҆ц҃ю гл҃ще: „пред Гм҃ь ходнхом" [73]). „послѹх да боудеть Бг҃, емоуже ѡ҆бещасте ся днс҃ь и҆ послѹси анг҃ли его и҆ послѹси вы̏ ѡ҆ словесих оустъ всѣх".[74])

И҆ тако преста Левгии҆ заповедаꙗ҆ сн҃мъ своимъ и҆ простре нозѣ свои҆ на ѡ҆дре своє҆мь и҆ ѹспе и҆ приложи ся къ ѿц҃мь своим, живъ лѣт р҃. и҆ лз҃. и положиша в ковчезѣ, последи же погрѣбоша в Хевроне близъ Ꙗ҆врам[а], И҆сак[а], Ї҆акова. Левгии҆ сн҃ъ Ї҆аковль, г҃. сн҃ъ [Лии҆нъ], жены Ї҆аковли.

[1]) vac. [2]) дод. гл҃а [3]) возрастаꙗ҆ [4]) въздрала [5]) дод. ꙗ҆ко [6]) vac. [7]) злато [8]) мееть [9]) недовѣдѣнїа [10]) vac. [11–11]) vac. [12]) Бг҃а [13]) vac. [14]) бл҃гсвнхъ [15]) vac. [16]) нмам [17]) Гевала [18]) Ꙗ҆вима [19]) планицю [20]) дод. аг҃гли нб҃снїи и возрадоваша ся. сию҆ бо ѡ҆дѣжю вндѣвше [21]) вѹснмоу [22]) на ѡ҆полчение [23]) то уко [24]) дод. цр҃ь [25]) дод. нико [26]) оу҆сты их [27]) силомъ [28]) оу҆пражнꙗѧ ся [29]) и҆мѣющю [30]) возложать [31]) наведоут [32]) племя ваше [33]) vac. [34]) срамь вѣчныи ѿ [35]) vac. [36]) Ꙗ҆враама ради [37]) Ісаака [38]) нашнх [39]) прельстите ся [40]) погѹбите [41]) кмѣнивше [42]) праведных словеса [43]) дод. боудоут [44]) дод. не [45]) ваше чс҃то [46]) дод. пакы [47]) плачи [48]) в седмѹю же седмицю [49]) дод. его [50]) дод. и҆ разѹмъ Гс҃нь пролиется на землю аки вода морскаꙗ и҆ аг҃гли славы Гс҃ня възыграются [51]) дх҃ъ [52]) животнаго [53]) дод. разоумѣ [54]) творится [55]) vac [56]) оу҆мираше [57]) бѣахъ [58]) дод. живота [59]) имеете [60]) сътворите [61]) ѡбращете [62]) всѣи҆те [63]) пожнете [64]) ѡ҆бращете [65]) сѣете [66]) пожнете [67]) ꙗко аще [68]) градѹ [69]) все стяжание [70]) vac. [71]) своих [72]) дод. боудет [73]) дод. к законѣ его. и реч[е] Левгїи҆: [74]) словесѣх вашихъ

Варіанти виписано з Тіхонравова op. cit. I, 158–174.

4. Завѣт Ї҆юдин ѡ҆ мѹжестве.

Въписанїє҆ словес И҆юдин, елик[а] гл҃а сн҃мъ своим преж[е] ѹмр҃твиа своє҆го. събравше ся прид[о]ша к немѹ, и реч[е] и҆мъ:

„чада моꙗ̑, си преж[е] ꙋмрътнїꙗ̑ моѐго скажю вамъ дѣла моꙗ̑. д҃-й быхъ с҃нъ ѿц҃ю моѐмꙋ. Лиꙗ ж[е] мт҃ї моꙗ прозва мѧ Йюдꙋ гл҃щи: йсповѣд[а]ю сѧ Г҃ви, ꙗ̑ко дасть[1]) д҃-й с҃нъ. борзо бѣхъ неподвиженъ[2]) въ ꙋности моѐй, ꙗ̑ко мꙋжество моѐ в первыхъ[3]) бѧше. й быхъ ж[е] бы́стръ ногама й силенъ тѣлом й на множ[е]ства ратныхъ не въздѣржах мышца моѐа̑ й разбих твердость града не покарѧющаго сѧ ми. тѣмьж[е] видѧше ѡ̑ц҃ь мой Ӏ̑аковъ, ꙗ̑ко а̑гг҃лъ Крѣпкаг[о] помагаѐт ми. й послꙋшахъ же въ всѣх словесех ѡ̑ц҃а моѐго й чтах мт҃рь й сестрꙋ мт҃ри моѐа̑. й бых ꙗко възмꙋжах, й ѡ̑ц҃ь мой Йꙗковъ въсхвали мѧ гл҃ѧ: цр҃ь бꙋдеши ꙋправлѧа̑ въсѣмъ. и дасть ми Г҃ь бл҃гдть въ всѣх дѣлѣх моих на поли ж[е] й в домꙋ. вꙋдѣ ꙗко постигох ланию, ѐмь ю сътворих ѿвѣд ѡ̑ц҃ю моѐмꙋ. серны ймах спостїзаꙗ̑ й все ѐже бѧше на поли ймах; кобылꙋ дивию спостизаꙗ̑ ймах, ꙋкротих, й лва ꙋбихъ, йзѧхъ козли йз зꙋбъ ѐмꙋ. мечкꙋ[4]) ймъ за ногꙋ свергохъ с брега, й всѧкъ звѣрь йже сѧ ѡ̑братиш[а] на мѧ, растергнах [sic!] аки пса. дивиꙗ́го вепрѧ гнавъ варивъ ег[о] й тѣкох й разбих ѐго. рись в Хевроне въскочи на пса; ймъ за ѿпашь вергох й й разби сѧ въ пред[ѣ]ле Газы. вола дивиꙗ́го ꙗ̑дꙋща нивꙋ ймъ за рог й крꙋгом ѡ̑вертевъ й раздраживъ повергох й ꙋбихъ.

„Ѐгда придоста два цр҃ѧ хананейска въѡрꙋжена на паствꙋ[5]) й мноѕи люд[ї]е с нимь, а̑зъ ѐдин тѣкъ на цр҃ѧ Ѧ̑ꙋра, снѧхсѧ с нимь, в лыста ѐго ꙋдарих й ꙋбих й. й дрꙋг[а]го цр҃ѧ Тафꙋѐ седѧща на конї ꙋбих й й тако всѧ люд[и] его разгнах. Ѧхора цр҃ѧ гиганта, моуж[а] стрелѧющаг[о] стрелами с пред[и] и с зад[и] на кони, взем камень ѯ҃. литрь вергъ ꙋдарих в конь ѐго й ꙋбих й, й бракса съ Ѧхором два час[а] и ꙋбихъ ег[о] й на две части пребих щитъ его й ноѕе ѐго. й ѐгда съвлачах с него бронѧ, й се й҃. мꙋж под[о]бни ѐмꙋ начаша брати с[ѧ] съ мною̑. ꙋпрѧтавъ ꙋбо скитꙋ свою̑ рꙋкою̑ моѐю̑, каменїѐ меща на нѧ д҃. ѿ них ꙋбих, а дрꙋзи ѿ них ꙋбежаша. а Йꙗковъ ѡ̑ц҃ь йшь ꙋби Ѐлисад[а] цр҃ѧ цр҃мь, гиганта силою̑ в҃ї. лакот. напад на нѧ трепет, й престаша борю[ще] сѧ с нами. тѣм же бес печали бѧше ѡ̑ц҃ь йшь к ратѣх, егда а̑зъ бѣх с брат[ї]ѐю̑ моѐю̑, видѣ бо в вид[е]нии ѿ мнѣ, ꙗ̑ко а̑гг҃лъ силенъ помагаѐть м[и] въ всемъ, ꙗкож[е] не покарѧти с[ѧ], й хребет ны даꙗ̑ше рать паче сикимьскиꙗ̑. ѡ̑полчик сѧ с брат[ї]ѐю̑ моею̑ прогнах ,а҃. мꙋж й ꙋбих ѿ нихъ с҃. моуж й д҃. цр҃и, й възлезох по стѣне й дрꙋг[а] два цр҃ѧ ꙋбихъ й тако свободих Хеврона, взѧхомъ вьсь плень цр҃ьскъ. й ѿтꙋдꙋ йдохом на дрꙋгыи град твердъ й крѣпокъ ѕѣло й неꙋдобь пристꙋпен, претѧщь ны см҃ртью. азъ ꙋбо й Гадъ пристꙋпаховѣ ѿ въсток[а] къ град[ꙋ],

Рȣкимь ж[е] и Левгий ѿ запад[а]. и мнеѣше, иже на стене, ꙗко мы два есве, изринȣшас[ѧ] на ны. и тако тай брат[ї]ꙗ моꙗ съ всех странъ колкѡ ѵвиѣше къзлезоша на град, и клезоша въ град, и невѣдоущимъ имъ, и приꙗхом град[6]) ѡстриемь меча, и въ сонъ къбегъшаꙗ запалиша[7]). егда поидохомъ, моуж[и] фафȣдьстий и[8]) поꙗша пленъ нашь и продаша снмъ ншим. съвъкȣпившес[ѧ] с ним[и] на Фафȣꙗ придохом и тѣх избихом и град запалихом и все еж[е] в нем приꙗхомъ.

„~~Егда бѣхъ на водах Хожинческых[9]) иж[е] къ Иѡ.~~ прид[о]ша нань[10]) бранью и съвъкоупившес[ѧ] одолехом[11]) и тѣхъ избихом, ѿ сонма имъ помощники избихом и не дахомъ им сход[а], ꙗко прити к намъ. и иж[е] ѿ Мехира придоша к намъ[12]) ꙗко[13]) в пѧт[и]й днь, ꙗкож[е] приꙗт[и] пленъ. и пришедшимъ нань[14]) с крепкым мечемь и не ѡбаꙗхом их. ꙗко бѧше множ[е]ство силных в них, избихом ꙗ преже даже не взидоша на верхъ. и еже[15]) придохом к градȣ ихъ, жены их метахȣ каменїе на ны с верхȣ горы на нейже бѧше град. и скрывше с[ѧ] азъ и Семеѡнъ с сада варихове на версѣ, весь град прокȣдихом. и потомъ повѣдаша ны глас: град црскыи с вой великым[и] к намъ! азъ ȣбо и Дань приложивше с[ѧ] къ Аморейѡм ꙗко помощници их влезохомъ в град ихъ. полȣнощи ж[е] пришедший брат[ї]й ншей ѿтворихом крат[а] имъ, и всѧ ꙗже в них прокȣдихом, и всѧ ꙗже в них приимше, г҃. стены их ѡборихом и к Фамнѣ приближихом, иж[е] бѧхȣ вси сосоуд[и][16]) црьстий. тегда ȣкарѧем разгневахъ сѧ и ȣстремих сѧ на нѧ на верхъ, ѡни ж[е] метахȣ пращами каменїемь и стрелами. и аще не бы Данъ брат мой помоглъ ми, то ȣбили мѧ бышѧ. придохове ȣбо на них съ ꙗростїю, и пробегоша вси прошедше инемь поутем, и молише с[ѧ] оцю моемȣ, и створи миръ с ними, и не сътворихом имъ никоегож[е] зла, но сътворихом ꙗ данникы и къзвратихом имъ весь пленъ.

„И къзградих азъ Фамнȣ, а ѡць мой Раваиль. двемадесѧтма лѣт бых, егдаже быс[ть] брань си и бѧх[17]) на ней, боꙗщис[ѧ] мене и брат[ї]ꙗ моꙗ. бѧхȣть же ми скоти мноѕи и имѧхъ ж[е] старѣйшаго пастоух[а] Ерама Одоламитѧнина. к немоуже пришед видех Барсавȣ[18]) црѧ Одоломитьска. и створи ми питвȣ и ȣмоли мѧ и дасть ми дщерь свою Висȣе жене, та ми род[и] Ира и Анана[19]) и Солома[20]), ꙗже ѡба бесчадна ȣмори Гь. Соломь ж[е] живъ быс[ть] и чад[а] его вы есте. ні-ть же лѣт сътвори миръ ѡць нш съ брат[о]мъ своимъ Исавомъ и снве его с нами. по пришествий нашемь ѿ Межюречьꙗ ѿ Лавкїй скончавши с[ѧ] ні. лѣт, въ м҃. лѣт[о] живот[а] моего прид[е] на ны Исавъ брат

ѡ҃ца моѥ̑го [с] людми тѧжкӹ и҆ крѣпкӹ, и҆ паде лꙋком І҆ѧ҆ковлим И҆саковем[21]), и҆ взѧт бы[сть] мр҃твъ в горѣ Ѧ҆сирѣ, и иди на кони и҆ раме[22]) ꙋмре. мыж[е] гнахомъ с҃нвъ И҆саковъ. бѣже и҆ град[23]) железнъ и врат[а] медѧна, и҆ не възмогохом влести въ нь. и҆ ѿседшн ж[е] борѧхом сѧ с ними, ꙗ҆ко не ѿтвориша до к҃-ти д҃ний. и҆ зрѧщим имъ принесох виничие̑ и҆ щитъ на главѣ моѥ̑й и҆ пойдохъ бьѥ̑мь каменїѥ̑мь ꙗ҆к[о] три литри, и҆ шед оубихъ д҃. сильных ѿ них. и потом вшедше Рꙋвимъ и҆ Гадъ ꙋбиста и҆нѣх ѕ҃. тогда просит[и] начаше ꙋ нас мира и҆ бывше съ ѡ҃цмъ н҃шим' приꙗ҆хом дань на нӹ[24]) и҆ быша даю҆ще намъ пшеницю кринъ ф҃. масла меръ ф҃. вина мехъ ф҃, дондеж[е] сни[до]хом въ Єгѵпет. и҆ потомъ И҆ръ с҃нъ мои҆ приведе[25]) женꙋ собѣ Фамарꙋ ѿ Межꙋречьѧ҆, дщерь А҆рамовꙋ. бе же И҆ръ лꙋкавъ и҆ не брежѧше Фамарӹ, ꙗ҆ко не бѧше ѿ землѧ Ханаѡ҆нѧ, и҆ а҃гглъ Г҃нь ꙋби ѥ̑го въ г҃-ю҆ю нощь, и҆ тои҆ не позна ѥ̑ꙗ҆ по лꙋкавъствꙋ м҃три ег[о], не бо хотѧше ѿ неꙗ и҆мет[и] чад[а]. въ д҃ни чертожныꙗ҆ вневестихъ ю҆ Ѡ҆нанꙋ, в҃-моу с҃ноу моемꙋ, и҆ тъ проказньстве[н] не позна ѥ̑ꙗ҆[26]), быс[ть] с нею҆ лѣт[о]. и҆ егда запретихъ ем[ꙋ] съближити, и҆ и҆споусти сѣмѧ на землю по заповеди м҃три своеꙗ҆, и҆бо и҆ тъ ꙋмре въ проказньстве. хоте же и҆ г҃-емꙋ с҃ноу И҆силомꙋ дати ю҆, но жена моꙗ҆ Висꙋꙗ[28]) не дасть ми, враждоваше бо на Фамарꙋ, ꙗ҆ко не бѧше бо ѿ дщерей Ханаѡ҆нъ, но ꙗ҆кож[е] и҆ та[29]). вѣдѧх ж[е] азъ, ꙗ҆ко лꙋкаво есть племѧ Ханаѡ҆не, но мысль ꙋностьнаꙗ҆ ѡ҆слепи с҃рдце моѥ̑, и҆ видевъ ю҆ шюмень бых в питий виннем, прельстихъ сѧ и҆ кпадох к ней. та не соущꙋ мнѣ шедшю[30]) поꙗ҆ Силомꙋ женꙋ мою҆[31]) ѿ Ханаѡ҆нѧ землѧ; ꙋвед[е]въ же еж[е] сътвори, проклѧхъ ю҆ к болезни с҃рдца моѥ̑го, таж[е] ꙋмре в лꙋкавьстве с҃нвъ своих. по словесих же сих въ вдовъстве сꙋщи Фамарѣ по двою҆ лѣт[ꙋ] слышавши, ꙗ҆ко въсхожаш[е][32]) стрещї ѡ҆вець ꙋтварившн сѧ ꙋткарїю братнею҆ седе пред градом [к] вратех. законъ бо амореискъ: вдаѥ̑мꙋю посажати въ блꙋд седми д҃нїи пред вратьї. ꙋпилъ сѧ ꙋбо азъ на воде Хозикъсте не познах ѥ̑ꙗ҆ ѿ пьꙗ҆ньства, и҆ прельсти мѧ до врат[а] ѥ̑а̑[33]) ꙋкрашенїѥм ризъ ѥ̑а̑, и҆ приклонїв сѧ к ней рѣхъ: прид[ꙋ] ли к тобѣ? и҆ рече: что ми даси? и҆ дахъ ѥ̑й жезлъ мой и҆ поꙗ҆съ и҆ ꙋвѧсло ц҃рьское̑. еже[34]) приближих сѧ к ней, зачат; не разꙋмехъ же, еж[е] створих, тѣхъ ꙋбиют[35]). пꙋщьши ж[е] ѡ҆тай вѣри ѡ҆срамисѧ. призвавъ ж[е] ю҆ слышах еже в тайне словеси, ꙗже лежа[36]) с нею в пьꙗ҆ньстве моѥ̑мь г҃лхъ, и҆ не могох оубити ѥ̑ꙗ҆, ꙗ҆ко ѿ Г҃а быс[ть]. г҃лхъ бо, егда како въ прельсти сътворих ѿ и҆ноꙗ҆ вземши вѣрӹ, и҆ не приближих сѧ к ней[37]) и҆ до живот[а] моѥ̑го, ꙗко понос сътворих си

въ всѣмь Иїли. соущий бо въ градѣ глху: да не боудет въ вратех прибытточествующи, ꙗко ѿ иноꙗ страны пришедша, но седела ес[ть] въ вратѣх. и азъ мнѣх, ꙗко никто же разѣмѣ [sic! зам. разумѣ], ꙗко влѣзох к неи.

„И потомь придохом въ Єгупет къ Иѡсифу глад[а] рад[и]. мѕ. лѣт бѣхъ, и оѓ. лѣт жихъ тамо. и нне еж[е] глю вамъ и заповѣд[а]ю вамъ, чада моꙗ, послушаите Июды ѿца вашего и схраните вса словеса[38]) моꙗ, ꙗк[о]же твори[ти] вса правды Гнѧ и послушати заповеди бжіꙗ. и не ходите в слѣд помыслъ всѣх[39]) ни в замысленіи зловмыꙗ всего[40]), в прозорьстве срдца вашег[о], ни хвалите с[ѧ] силою дѣлъ уности вашеꙗ, ꙗко и се есть лукаво пред Бгомъ. тсокож[е] и азъ хвалѧ с[ѧ], ꙗко к ратех не срете мене жена красне, ругах сѧ Рувим[у] моему брату ѿ Бале жены ѿцю моему, и дхъ завистныи и блоудныи ѿплетьстеса[41]), дондеж[е] впад[о]хъ к Бисуе к Хананитѧнины и к Фамарѣ к невесте сноу моего. и глхъ тестеви своему, да сѧ свѣщаю съ ѿцмь моимъ и тако поиму дщерь твою. и показа ми ѿ имени[42]) дщери твоеꙗ[43]) злат[а] множ[е]ство бес числа, бяше бо црь. и тъ украсивъ ю златом и бисеромъ сътвори намъ пиръ на вечери ѿ доброте женъ. И вино прекрати ми очі и ѿмени ми срдце похот[ь]. и възлюбивъ ю и падох и преступихъ заповеди Гни и заповед[и] оць своих. и поꙗхъ ю жену, и възда ми Гь помышленіа срдца моего, ино не порадовах сѧ о чадех еꙗ. и нне, чада моꙗ, не упивайте с[ѧ] виномъ, ꙗко вино развращаеть умъ ѿ истины и влагает гнѣвную мысль и приводит на прелесть ѡчи. дхъ бо блудныи[44]) аки служителѧ на похот[ь] имае оуму. ибо двое се превращаеть моць члчскую: аще бо пьеть до пьꙗньства, то в мыслех скверных смущает умъ на блудъ и раждизает тѣло на совокупленіе и бываеть похотѣмь виновна, творит грѣхъ, не срамлѧетсѧ. тако есть блоуд, чада моꙗ, ꙗко пьꙗный никогоже срамлѧетсѧ. се бо и мене прелсти не срамлѧти с[ѧ] множества въ вратѣх, ꙗко въ ѡчию всѣх приклонихсѧ к Фамарѣ и створихъ грѣхъ великъ и ѿкрыхъ покровъ нечстоты сномъ моимъ. пивъ вино не убоꙗхсѧ заповеди бжіꙗ и поꙗхъ жену ѿ Хананеи. смыслъ бо есть треbе пиющимъ вино, чад[а] моꙗ, и то есть смыслъ пиющимъ вино: дондеж[е] имает разоумъ, да пиетъ; аще л[и] пременет уставъ сеи, внидеть въ уста его дхъ прелестьныи и створит пиꙗному бестудно глти и беззаконновати и не срамлѧти с[ѧ], но хвалити с[ѧ] бесчестием. мнащю сущю добро, блудѧ и обличаемь не покараетьс[ѧ], бесчинно не срамлѧетсѧ. аще бо и црь есть, кто[45]) ти блудит обнажаемь

й цр҃ства йспад[а]ёть поработивса блѹженїю. аки и азь ѡбнажих
са ѿдахь жезлъ мой, ёже есть ѹтвержениё моёмѹ племени,
й поıасъ мой ёже ёсть сила, и венѣць, [ёже] есть слава цр҃ства
моёго. йбо покаıавса ѿ тѣхъ винъ й мас не вкѹсихъ й до старости,
й всакого веселиа не видехъ. показа ми агг҃лъ бж҃їй, ıако до
вѣк[а] любо цр҃мь любо ѹбогым жены ѿбладают: ѿ цр҃а ѿемлють
славѹ, ѿ силнаго мощь, а ѹбогаго въ ѹбожестве сетиоё ѹтвержениё.
съхраниті[е] оубо. чад[а] моа, ѹста[46]) виноу, сѹть ѹбо в нем д҃.
дс҃и лѹкавыи: помышлениё, злораспаленїе, блѹженїё. мерзости прибытокъ.
йбо пьет[е] вино то весело съ страхом бж҃їимъ сѹщеса[47]).
аще л[и] в веселии ѿстѹпит бж҃їй страхъ, то ѹбо бѹдет пїаньство,
прихoдит бесрамиё. се же, гл҃ю, не зле пьет[е], да не съгрѣшить
в мале которе й клевете и в престоупленний заповед[и] бж҃їа погыбнет[е]
преже времені всего[48]). йбо тайны бж҃їа чл҃чскы[49]) ıавлает вино,
ıакож[е] й азъ заповед[и] бж҃їа, тайны Іакова ѡ҃ца моёго ıавихъ
хананетениниї Висѹё, йхже реч[е] Бг҃ не поведати. й рати ймате,[50])
ıако винно бывает вино. заповед[а]ю вамъ, чада моа: не любите
сребра ни взирайте на доброт̑ женьскѹю. азъ бо среброльюбием
й красотою прельстих са на Висѹе Хананитининѹ: видѣхъ азъ
ıако въ дво[и] ёго, сего рад[и][51]) боудеть племя моё в мерзости,
й поймѹ[52]) мѹдрыа мѹжа ѿ снѣкъ моих съвратита й цр҃ство
Июдино ѿхѹдети сътворит, еж[е] да ми Гь҃ в послѹшаний ѿц҃ь
моих. никогда же ѡпечалихъ в словесех ѡ҃ца моёго Іакова, ıако
все еж[е] речаше, творах. й Авраам ѿц҃ь ѡ҃ца моёго бл҃гсви ма
цр҃ствовати въ Йг҃лви[53]), й Исакь также[е] ѡблажи ма. толмиж[е]
ıаже азъ виде, ıако змениѵъ[54]) встанет цр҃ство. й ѹвидех бо ѿ
книгъ Еноха праведнаго, ёлика зла сътворит[е] в последныа
дн҃и съхраните са, чад[а] моıа. ѿ блѹжениа й среброльюбиа, послѹшайте
Июды ѡ҃ца вашего, ıако то лишаёть закона бж҃їа, ѡслепї[т]
помысли дш҃евныıа, прозоръствѹ наѹчает й не ѿставит мѹжа
помиловати ближнаг[о] своег[о], но ѹжесточить дш҃ю его ѿ всего
добра, й ѡбоиметь ёго въ трѹдехъ й болезнех й ѿймеТь ѿ него
сонъ, й скончает плоть ёго, и мл҃тви бж҃їи запинает, й бл҃вениıа
бж҃їа не поминаёть, й пр҃ркѹ вѣщающѹ не послѹшает, й словес[е]
бл҃гочстна гнѹшаёть са. двоемѹ бо грѣхѹ противѹ заповѣдемь
Гн҃имъ работаıа, Бг҃а послѹшати не может, ıако ѿслепи дш҃ю ёго,
дн҃ью аки нощью скитаıють с[а], чада моа, среброльюбїёмь къмиром
приводим, ıако въ прельсти сребра несѹщаıа бгы йменѹютса
й творити ймеющю моё[55]) въ ѹжасти впасти. сребра рад[и] азъ
йзгѹбихъ чада своıа, й аще не бы покаıазнь тѣла моёго й смотрениё
дш҃а моёа й мл҃тва Іакова ѿц҃а моёго, безъ чад бых

ȣмерлъ. Бӂ ѿць моих щедръ и҆ млⷭтвъ и҆ помилова мѧ, ꙗ҆ко в неразȣмехъ створих, ѿслепи бо мѧ кнѕь прельсти, и҆ не поразȣмех, ꙗко чл҃къ, и҆ аки плот и҆стлих въ грѣсѣхъ. и҆ поразȣмехъ своѭ немощь, мнѣк сѧ непобежень быти. разȣмѣи҆те ȣбо, чад[а], ꙗко два дх҃а ходита ѿ чл҃че: и҆стинныи т[ъ] и прелестьныи҆, и҆ в сред[е] есть смы҆слъ ȣмныи҆, и҆ къ немȣже хощет преклонити с[ѧ]. и҆стинный бо и҆ прелестный прекл[он]ѧе҆тсѧ к персем чл҃кȣ, и҆ коеждо свое҆го познавает ȣ чл҃ка чн҃ѣ.[56]) и҆ нѣс[ть] врѣмені̑, в неже может оутайти чл҃ческо дѣло, ꙗко в перьсѣх кости[57]) е҆го вписа стоꙗ[58]) пред Гмь дхъ и҆стин'ный, послȣшествȣеть бо е҆мȣ[59]) и҆ ѿбличае҆ть бо все, и҆ възгаряеть съгрѣшивши[60]) ѿ свое҆го ср҃дца и҆ възвести лица не может къ соудьи.

„И҆ нн҃ѣ, чад[а] моѧ, възлюбит[е] Леуги҆ѧ, да пребоудеть, и҆ не възносите сѧ над него, да не погыбнете. мнѣ дал есть Гь҃ цр҃ство, а ѿномȣ жречество, и҆ покори цр҃ство жречествȣ. мнѣ дает ѧже на земли, а ѿномȣ ꙗже на н҃бсехъ; елицимьж[е] есть выше н҃бо земли, толицимьж[е] есть выше жречество земьскаго цр҃ства, аще не грѣхъ дѣлѧ ѿпадȣть Га҃ и҆ ѿбладань бȣдеть земьскым цр҃ством. и҆ в[61]) того паче ж[е] тебѣ и҆збра Гь҃, приближати сѧ и҆мъ и ꙗсти трапезȣ емȣ и҆ начаткы҆ плод[о]въ сн҃въ. ты ж[е] боудеши цр҃ь И҆ꙗковль и҆ боудеш[и] ꙗко морѣ. ꙗко бо в немь праведнии и҆ непра[ве]днии҆ стражють, о҆ви пленѧе҆ми, ѿви багатеюще, ꙗкож[е][62]) и҆ в тобѣ вьсь род Иіл҃къ[64]): ѿви к бѣдȣ впадȣть пленѧе҆ми, ѿви[64]) пленѧе҆ми[64]), о҆ви о҆бог[а]тѣють въсхытающе, ꙗко цр҃ствȣюще. и҆ боудȣть а҆ки кити пожирающе рыбы҆ и҆ чл҃кы҆[65]), сн҃ы свободныи҆ѧ поработѧть, домы и҆ села и҆ паствины҆ въсхытѧт, и҆ много телѣсъ бес правды҆ а҆кы вранове и҆ стервоꙗдивыи҆ѧ птица насытѧтсѧ. и҆ приспеют на зло в лі҆хоимьстве вы҆сѧщес[ѧ][66]) и҆ бȣдȣть а҆ки ѿврати[67]) лжи, и҆ пр҃роци всѧ правдивы҆ѧ проженȣть. наведеть же на нѧ Гь҃ розоры҆ межи собоѭ а рати частиѧ бȣдȣт въ Иіл҃и. и҆ въ чюжемь племени цр҃ство мое҆ скончае҆ть с[ѧ], дондеж[е] прид[е]т сп҃сение҆ И҆іл҃ю до пришествиꙗ и҆стиннаго Бг҃а, ꙗкож[е] ȣмолчати И҆ꙗковȣ в мирѣ и҆ всѣмь странамъ. тъ схранить дрьжавȣ цр҃ствіа҆ моего до вѣка. клѧтвою же клѧт ми сѧ Гь҃ не ѿнѧти цр҃ствиѧ мое҆го ѿ племени мое҆го всѧ дн҃и до вѣка. многаж[е] печал ми е҆сть, чада, безакониѧ и҆ чародеꙗниꙗ и҆ кȣмирослоуженниꙗ, ꙗж[е] створить[68]) въ цр҃ствиѝ въ чревѣ вълхвȣющим и҆ последȣющимъ блѧнне҆мъ и҆ бѣсом прелестныи҆мъ. и҆ дщери ваша҆ песнивица сътворит[е] и҆ плѧсавица, и҆ примесите с[ѧ] дерзостем ꙗзыкъ. егож[е] ради наведеть Гь҃ на вы гладъ и҆ моръ и҆ смр҃ть и҆ копие, ѿмщающю пагȣбȣ и҆ псомъ изъсаниꙗ[69]),

врагомъ и дрꙋгомъ поношеніе, погыбель и сечение и пред ѡчима ишима[70]) млад[е]нцемь пагꙋба и подрꙋжиемь смрть и имению начатокъ, храмꙋ бию запаленіе, земли пркꙋжа, вамъ самемъ работа въ ꙗзыцехъ. издрежють ѿ васъ въ скопца женамъ своимъ, дондеж[е][71]) ѡбратит[е]са[72]) въ свершене срдци кающес[а], ходаще въ всехъ заповедех бииxъ.) и присетить васъ Гь мл҃стью и изведеть васъ ѿ пленениа странъ. и потом възыдеть вы звезда ѿ Їакова в мирѣ, въстанеть чл҃къ ѿ племени моего аки слнце праведное, ходи[73]) съ чл҃кы въ правдѣ и въ истинѣ, и всакъ грѣхъ не ѡбращется в немь. и ѿвръзоутса имъ неба излиꙗти и дхъ бл҃свние оц҃а и ст҃го Дх҃а. и тъ излиеть дхъ бл҃гчстьна на вы и боудете емꙋ сн҃ве в правде и поидет[е] в заповедех его первыхъ и последнихъ. тъ ѿрасль Бга Вышнаго, тъ источникъ в животъ всакъ и плоть[74]). тогда просвѣтитса скипетръ црьствиꙗ моего и ѿ корени вашег[о] боудет корень[75]) и ѿрасль, и из неꙗ изыдет жезлъ правды ꙗзыком, соудить и спасеть всѣхъ призыкающих Бга. и потомъ въстанет Авраамъ и Исакъ и Иковъ въ жизнь, и азъ и братьꙗ моꙗ, началници хорꙋгъвамъ в[а]шимъ[76]) въ Ил҃и. боудет[77]) Левгии первое и второе азъ, г҃-ее Іѡсиф, д҃-е Веньꙗминъ, е҃-е Семеѡн, ѕ҃-е Сахаръ, з҃. Заꙋлон, и пото[м] всі въ Ил҃и. бл҃свенъ[78]) Гь Левгиевъ[79]), аггл҃ъ лице его мене, и силы и славы — Семеѡнъ, нбо — Рꙋвимъ, земла — Исахарь, мора — Заꙋлонъ, гори — Иѡсифъ, цркви — Веньꙗмина, светило — Дань, пища — Нефталима, слнца — Гадъ, мсць — Асіра. и боудеть в люди Гна ꙗзыкъ единъ, и не боудеть к томꙋ дха прелестнаго вражна, ꙗко предаетса пламени въ векъ бес коньча. и-ли к конча веелса[80]) в радости, въ ꙋбожестве Га ради ꙋмиравши възбꙋдатса в жизнь [и] ѡбгатеють, в болезнь — възмогꙋть, въ альчбе — насыт[ꙗ]тса. и елени Ѡсифови[81]) в веселии, и ѡрли Ил҃ви полетат в радости. а нечстиви въздидают, и грѣшнии въсплачють са, и вси люд[і]е въсхвалат Га в векы. съхраните ꙋбо, чад[а] моꙗ, весь законь, ꙗко есть надежа всемь исправлающимъ поуть его."

Си реч[е] Їюда р҃. дї. лѣт: „азъ ꙋмираю днсь въ ѡчию всѣю,[82]) никто же да не погрѣбаеть мене многоченною [sic!] одежею, ни чрева моего да не издымает, ꙗко тако имѣють црствꙋющии. и вънесете ма в Хеврон." и то рекъ ꙋспе Июда. и створиша емꙋ сн҃ве по всемꙋ ꙗкоже заповеда имъ, и погрѣбоша и в Хевроне съ ѡчи его. Июда снъ Іаковль д҃-и, Лиинъ д҃-и, жит же лѣт сто и деватнадесат.

[1]) Дод. ми [2]) борзоподвижинъ бѣх [3]) персѣх [4]) медведь [5]) пастеинꙋ [6]) vac. [7]) запальше [8]) vac. [9]) Хоянвъскых [10]) на ны [11]) дод. имъ [12]) на ны [13]) vac. [14]) на ны [15])

єгдаже [16]) дод. ратніи [17]) бѧхоу [18]) Карсѡкѡ [19]) Поунана [20]) Силома [21]) vac. [22]) нонінраме [23]) дод. тѣмъ приѧхомь ѧ данникы [25]) поѧт [26]) проказньствїнѣ позна ѥы [28]) Зисоуѧ [29]) Ханашнескъ ѩкоже и та [30]) шедши [31]) vac. [32]) въсхожю [33]) доброта ѥы [34]) єгдаже [35]) тѣмь оу̑бити ю̑ повелѣх, var. хотѣхъ ѿ̑убити ю̑ [36]) лежах [37]) дод. потом [38]) сповѣсти [39]) вашихъ [40]) вашего [41]) ѿплъчнстасѧ на мѧ [42]) много Ѧиенїа [43]) своѥи [44]) дод вино [45]) vac [46]) оустакъ [47]) сѡмнѧще сѧ [48]) вашего [49]) и человечскыѧ [50]) и мѧтеж [51]) ѩко двоих сих ради [52]) ѝко и́ [53]) vac. [54]) и̂з мене [55]) и̂мѣющемоу е̂ [56]) чс̑на [57]) въ пръсн и въ кости [58]) вписаѥ̑ть с[ѧ] [59]) ѿвоѥмѡ [60]) съгрѣшникын [61]) ико [62]) такоже [63]) чл̑ческъ [64]) vac. [65]) дод. дщерін же чл̑ческых [66]) во скосѧщесѧ [67]) Ѡвратитель [68]) створите [69]) изыд.нїв [70]) vac. [71]) дод. аще [72]) дод. къ Боу̑ [73]) ходѧ [74]) всѧкои плоти [75]) vac. [76]) нашимь [77]) боудемъ [78]) и̂ бл̑гсвить [79]) Левгию̑ [80]) и̂ в печали конца вселисѧ въстаноут [81]) дод. потекоут [82]) вашею.

Варіанти виписано з Тіхонравова op. cit. I, 174—186.

5. Завѣтъ Ісахаровъ о̂ добромыи.

Вписанїе словес Ісахаровъ. призвавъ сн̑ы своѩ̑ и̂ реч[е] имъ: „слышита чад[а] Ісахара ѿц̑а вашег[о], внѹшайте словеса възлюбленаго ѿц̑а Ісахара.[1]) азъ родїхсѧ е̑. сн̑ь ѹ Ійкова мездрою̑[2]) мандрагѹръ. Рѹвимъ во принесь ж[е] мандрагоуръ с поля и̂ сретши Рахиль взѧт ѩ̑. плакаше же сѧ Рѹвимъ; ѿ гл̑сѣ е̂го и̂злѣзе Лиѩ̑ м̑ти моѩ̑. сиж[е] быхѹ ѩблока бл̑говоннa, ѩ̂же творить землѧ Ѧ̂раматьска[3]) на версе подъ жреломъ водным. и̂ реч[е] Рахилъ: не дамь ти и̂хъ, ѩ̂ко боудѹть ми въ чад мѣсто. вѣста же ѩблоцѣ двѣ. и̂ реч[е] Лиѩ̑: не доволеѥ̂ть ли ти, еж[е] ес[и] поѩ̂ла моужа моѥ̂го, да или се хощеши взѧт[и]? ѿнаже реч[е]: да боуди ти Ійков сию нощь в мандрагоуръ мѣсто сн̑а твоѥ̂го. реч[е] же Лиѩ̑ к нѣи̑: не хвали сѧ ни величаи̑ сѧ сама, мои во есть Ійковъ, азъ жена оу̑ность[4]) его. Рахиль же реч[е]: что ѹбо, ѩ̂ко мене преже тебе възлюби, мене дѣлѧ работа о̂ц̑ю моѥ̂мѹ дı̑. лѣт. да что ти створю, ѩ̂ко ѹмножи сѧ прелѣсть варил[5]) на земли, то ти не бы видела лица Ійковлѧ. не во жена ѹбо е̂си тӹ, но прелестью в мене мѣсто ввѣдена е̂си и̂ прельсти мѧ ѿц̑ь мои̑ и̂ Ѡвѣдѣ мѧ нощь тѹ и̂ не да ми видети е̂го. аще бо быхъ тѹ была[6])... и̂ реч[е] Рахиль: възми е̂динѹ мандрагѹрѹ. [за] единѹ наимѹ сѧ е̂динѹ нощь. и̂ разоумѣ Ї̂аковъ Лию, зачеишю[7]) мене роди, и мьзды ради нарекох сѧ Ї̂сахарь. тогда ѩви сѧ Ї̂ѩ̂ковоу аг̑гль гл̑ѧ, ѩ̂ко чад[а] Рахиль род[и]ть, ѩко небреже сшествиѩ мѹжьнаго и̂збра въздержанїе. аще бы Лиѩ̑ м̑ти моѩ̑ сближениѩ ради Ѡдала ѿбѣ ѩблоцѣ, ѿсмь сн̑въ бы родила; того рад[и] ѕ̑. роди, а два Рахиль, ѩко мандрагоурь дѣлѧ посети е̂ѩ Гь̑ вѣдѧше во, ѩ̂ко чадо род[и]ти хотѧше съближити сѧ[8]) съ Ї̂аковомъ, а не похоти дѣлѧ. приложи же ѹбо на ѹтрїа̂ Ѡдати Ї̂ѩ̂кова, да възмѣть дрѹгы̂ю̑[9]), мандра-

гѹрь ѹбо рад[и] ѹслыша Гь Рахиль, ıако хотѧвшимъ[10]) не изгрниже, но въдасть ѭ въ домь Гнь, принесъши жертвѹ Вышнег[о] сѹщемѹ в то врѣмѧ.

„Єгда възмѹжахѹ [sic! зам. възмѹжахъ], чад[а] моѧ, ходахъ въ простотѣ срдца и быхъ дѣлатѣль оцемь моимь и брат[ь]и моѥи, и приносахъ плод въ врѣмена их. блсваше мѧ оць мой вида, ıако въ простоте ходахъ, не бѣхъ ленивъ в делѣхъ моихъ, не зазорливъ, не завидьливъ ближнемоу, ни оклеветах никогоже. ни похѹлих житьѧ члкѹ, живый въ правости очию. того рад[и] лє. лѣт поѧхъ себѣ женѹ, ıако трѹд снедше[11]) силѹ мою, и не разѹмех похоти женьскыѧ, но трѹд[а] рад[и] сонъ ми бываше. и всегда радовашесѧ о простоте моеи оць мой, еже во дѣлах всѧко овощьє, и все первородноє и первоє ієреомь Гви приносах, таж[е] оцѹ, и потомъ собѣ, Гоу сѹгѹб[о] творѧше блгаѧ роукама моима. видѧше же Іаковъ, ıако Бъ помагает прост[е] моеи, всѧкомоу ѹбогомѹ и печалнѹ подавах земнаѧ блгаа правостию срдца. и нинѣ послѹшаит[е] мене, чад[а], и ходите в простоте дша вашеѧ, ıако видѣхъ в васъ всѧко ѹгоженіє Гне: простыі и злат[а] не желаєте, ближнего не обидите, пищь различних не ищете, свитамъ красным не хощете, лѣт долго не ищете жити, но токмо чаєте волѧ Бжѧ. прелестни бо дси ничтоже не ѹспеют емѹ, ни бо смотрите доброты женьскыѧ, да не житьемь скверннит[е] ѹма своего, ни рѣвность в помысле его внидет, ни зависть тлить дша ег[о], ни матеж в простоте чюеть. ходите же въ блгости дша, все видит[е] в простот[е], не приемлѧ очиѧ[12]) лоукавоу ѿ прельсти мирьскыѧ, да не видит[е] развращень заповѣдеи Гнь. храните ѹбо, чада моа, законь Гнь и простоте[13]) стѧжит[е] и в безлобии ходите не хоулѧще заповед[и] Гнѧ и ближнаго дѣлесъ, но възлюбите Га и ближнѧго, ѹбгаго и болѧщаго помилоуите, полагаит[е] хребет вашь на дѣланіє и дѣлаите дѣланіа земнаѧ, всегда дѣланиа дары с похвалѹю [зам. похвалою] приносѧщи Гви. ıако в перъвомъ род[е] плодовъ земных блсвить тѧ Гь, ıакож[е] блгсви[14]) всѧ стыѧ ѿ Авелѧ до нинѣ. нѣс[ть] бо ти дана на[15]) часть разве тѹкости земныѧ въ трѹдъ[16]) плод[о]въ[17]) земных. блсви мѧ, а Левгиі [и] Іюда прослависте сѧ ѿ Га ѿ снвъ[18]) Іаковлих, ибо Гь вселисѧ в нею и ѡкомоу дасть жречество, ѡвомѹ црство; тою слоушаите и [в] простоте оца вашего ходите. еще ж[е] и Гад[19]) дасть сѧ погѹбити искѹсы пріходѧщаѧ в Изли. видит[е], чада моѧ, ıако [по]слѣднѧѧ дни[20]) ѡставѧть снве ваши простотѹ и прилепѧтсѧ к несытьствѹ, и ѡставившии безлобьство въслед[ѹ]ють злотворению, и ѡставивши заповед[и]

Гн҃ѧ прилепѧтьс[ѧ] кь врагꙋ. ѝ ѿставивши деланіа въ слѣд пой-дꙋть лꙋкавых мысле[ѝ]. их [зам. и] рассеютсѧ въ ꙗзыцех ѝ раби боудꙋти [sic!] врагом своим. ѝ вы ꙋбо поведе[н]те чадомъ своймъ, да аще съгрѣшить, то скоро да ѿбратит [сѧ] къ Гоу҃, ꙗко млⷭ҇твъ есть ѝ ѝзбавит ѝ ꙗкоже възвратити с[ѧ] на землю их. ста ѝ к҃. ѝ в҃. лѣт есмь азъ ѝ не ꙋкѣдах на собѣ грѣха въ смрть: развее жены̏ своеѝ не познах ѝноѧ, ни съблоудих въ глоумлений ѿчнемь, вина до смѧтенїа[21]) ближнѧго не взелех [sic! зам. вжелѣх], льсти не быс[ть] въ срдци моемь, лжа не ѝзыд[е] ꙋстнама моим[а]. по всѧкомь чл҃че печалне постонах и ꙋбогоу подах хлѣба моего, ѝ не ꙗдох единъ, ѝ предѣла не разорих, блгочⷭ҇тне сътворих въ всѧ дни моѧ, ѝстинꙋ съделах, Га҃ възлюбих всею крѣпостию моею, також[е] всѧкого чл҃ка възлюбих паче чад своих. си сътво-рит[е], чада моѧ, ѝ всѧкъ дхъ вражий ѿбѣжит ѿ вась, всѧ дѣланїа проныривых[22]) чл҃къ не ѿбладает[23]) вами, ѝ всего див-наго звери ѿбладите ловитвꙋ, ѝ ѝмеюще с собою Бг҃а нбснаго жи-вꙋща съ чл҃кы̏ въ простоте срдца.“ ѝ заповед[а] ѝмъ, да ѝзне-сꙋть ѝ в Хевронь ѝ тамо и погрѣбоуть в пещере съ ѿци его. ѝ простре ноѕе свой ѝ ꙋмре[24]) добре, ѝ всѧ ꙋды̏ цѣлы̏ ѝ крѣпкы̏, ꙋспе снмъ вечным. Ѝсахарь снъ Ꙗковль пѧтый ѝ снъ Илийнъ е҃-й, ѝ жит лѣт рк҃в.

[1]) възлюблєнаа Бл҃іъ [2]) моздою [3]) Ꙗрамьскаа [4]) оу҃ности [5]) прелестьно лоукавство чл҃че. и аще не бы прелесть варила [6]) дод. не бы то было [7]) и зачениши [8]) съближи сѧ [9]) дод. мандрагꙋроу [10]) ѝ хотѣкши [11]) снѣдаше [12]) ѿчню [13]) простотꙋ [14]) ко Гсви [15]) ина [16]) трꙋде [17]) дод ѝ ꙗко ѝ ѿць нашь Іаковъ въ блгословеніи землѧ ѝ начатки плодовъ [18]) въ снвех [19]) Гадꙋ [20]) лѣта [21]) дод. не пихъ ѝ [22]) проноривых [23]) ѿбладѧт [24]) дод. въ старости [25]) дод. ѝмѣы.

Варіанти виписано з Тіхонравова op. cit. I, 186—189.

6. Завѣтъ Завлоновъ ѡ млсрди ѝ ѿ млстни.

Вписаніе словесъ Завлонь, еже предасть снмъ своим въ р҃. ѝ ді҃. лѣт живот[а] его, по двою лѣт[ꙋ] смрти Ѝѡсифовѣ, ѝ реч[е] к нимъ: „послоуш[а]ите мене, снве Завлони, внꙋшите словеса ѿца вашего. азъ есмь Завлонъ, даръ блгъ родителем своймъ. в ро-женіе мое разбогате ѿць мой ѕѣло ѿ паствины̏[1]) ѝ вол'мй, егда в пестрых жезлѣхъ приѧ часть. не вѣдѣ, аще съгрѣшихъ коли, развее в помы̏слений, ни помню, ꙗко безак[о]ніе сътворихъ, раз-вее невед[е]ніа, еже сътворихъ на Ѡсифе, ꙗко ѝзвестихъ си[2]) бра-

т[ї]й моей не повѣдати ѿцю моемꙋ бывшаго. плакахъ ѿтай многы дни ѿ Иѡсифе, боꙗх бо сѧ брат[ї]й, ꙗко свѣщаша сѧ вси кꙋпно: иж[е] повесть тайнꙋ тꙋ, то погоубимь й его ножи. токмо егда хотѧхоу ꙋбити, много ѿпослꙋшах[3]) имъ съ слезами, да не сътворѧть безак[о]нїа сего. придоста бо Семеѡнъ й Гадъ на Йѡсифа съ гнѣвомъ, ꙗкож[е] й ꙋбити. й падъ на лици своемъ Йѡсифъ глаше имъ: помилꙋит[е] мѧ, брат[ї]ꙗ, ꙋщедрит[е] любо[4]) Иꙗкова оца нашег[о], не възлагайте на мѧ рꙋкъ ваших, ꙗкоже изливати кровъ неповиннꙋю, ꙗко нѣсмь съгрѣшилъ к вамъ. аще л[и] съгрѣшихъ, то показаниемь покажите[5]) мѧ, брат[ї]а моꙗ, а рꙋкꙋ вашею не приносит[е] на мѧ Іакова ради оца нашег[о]. й егда глаше словеса си, в сожеженїе[6]) придох азъ, начах плакати й срдце мое раздреши сѧ въ мнѣ, й вcase съставъ ꙋтробы моеа, дрежашес[ѧ] ꙋтроба съ дшею моею, плак[а]ше же сѧ[7]) и азъ съ Йѡсифомъ, рыдаше срдце мое й състави срдца моего и тѣло ꙋжасоша сѧ, й не можахъ стоꙗти. й видевъ мѧ плачющасѧ по немь. ѿни же приходѧще ꙋбити его, забежа за мѧ молѧ сѧ имъ. ставъ Рꙋвимъ [н] реч[е]: братьа. не ꙋбиемъ, но вьвержемъ й [в] единъ ѿ кладѧжищь соухих сихъ, юже копаша ѿци наши и не ѿбретоша воды. того бо рад[и] не повеле Гь быти воды в нихъ, да боудет на съхраненїе Йѡсифꙋ. й сътвори Гь тако, дондеже продаше Измаилитомъ. й цѣне бо Йѡсифове не причастихсѧ, чада моꙗ, но Семеѡнъ й Гадъ й брат[ї]ꙗ й братꙋчади наши, й вземше цѣнꙋ Иосифовꙋ кꙋпиша собѣ сапоги й женамъ своимъ й чадомъ, глще: не изедим еꙗ, ꙗко цѣна крови есть брат[а] нашего си, но распранїемь расперемь е, ельма же реч[е], ꙗко црствовати ми есть на васъ, да видимъ, что есть сон его. того рад[и] въ книгахъ Енохова закона пишет: не хотѧщего въставить семени братꙋ своем[ꙋ] да изꙋютсѧ ѿнꙋцїа й заплюютсѧ лица. брат[ї]ꙗ Йосифова не хотѧша бо живота брат[а] ихъ, да Гь изꙋ имъ онꙋщю, ею же обꙋшас[ѧ] на Ѡсифа брат[а] своег[о]. приведше[8]) бо Египеть изꙋвени быша ѿ отрокъ Йѡсифов[и]хъ вне вратъ й тако поклонїшас[ѧ] Йѡсифꙋ по закон[ꙋ] црѧ Фараѡна. не токмо поклониша с[ѧ] емꙋ, но й заплевани быша бѣс щина [sic! зам. бес чина] падше пред нимъ. й тако посрамишас[ѧ] пред Египтѧны. потомъ бо слышасѧ [зам. слышаша] Егꙋптѧне всѧ злаꙗ, ꙗж[е] сътворихомъ Йосифꙋ. тогда бо сѣдоша ꙗсти они, азь два дни й две нощи не ꙗх жалѧ сий по Йѡсифе, й Юда не ꙗдѧше с ним[и], преседѧше бо ꙋ рва, ꙗко боꙗше с[ѧ], ꙗко да не въскочивши Семеѡнъ й Гад ꙋбьета й. й видевше мене не ꙗдꙋщїа приставиша мѧ блюсти его, дондеж[е] продань быс[ть].

створиже в рове г҃. дни и г҃. нощи и тако продан бысть[ть] не ядъ и слышавъ Роувим, яко продаше, но шедшю ему ризу си раздробивъ въпиаше гл҃а: како узрю лице оц҃а моего Иякова! и взем сребро и гна въ слѣд купець, никтоже обрет[е], оставивше бо путь великый и[9]) стезами и строминмӹ близности дела. и не ясть хлѣба [в] томъ дн҃и. пришед же Данъ реч[е] ему: не плачися ни тужи, обрѣтох бо, что реч[е]мӹ оц҃ю нашему Їакову. заколемь ножемь козлище ѿ козъ, помажемъ котыгу Иѡсифлю и реч[е]мӹ: познай, аще се свита сн҃а твоего Иѡсифа. и сътвориш[а] тако, свита бо ѡц҃а нашего съвлекоша съ Иѡсифа, и егда хотяхоу продати, и ѡблекоша въ свѣту вѣтху, в рабью. котыгу же его держаше Семеѡнь и не хотяше ей дати, хотевъ копиемь издробит[и] его, гнѣвай ся, яко живъ есть а не убьень. въставши же вси нань, рѣша же мы купно, яко аще не даси, реч[е]мь, яко ты единъ сътвори злое въ Иᷓли. и тако дасть имь, и сътвориша якож[е] реч[е] Дань.

„И нн҃ѣ, чада мой, завѣщеваю вамъ хранит[и] заповеди Гн҃и и творити млсть ближнему и млсрдие[10]) къ всѣмь, не точью къ чл҃ком, но и къ бесловесным. сихъ бо рад[и] бл҃гсви мя Гь҃, и всей брат[ї]и моейи [sic!] болящи без болѣзни пребыхъ. вѣсть во Гь҃ когождо мысль. имѣйте млсть къ утробе вашей, чада мой, яко еже кто сътворить ближнему своему, тако и [Гь҃] сътворить ему. ибо сн҃ве брат[ь]ѧ моея боляху и умираху Иѡсифа дѣля, яко не сътвориша млсти въ утробахъ своих, сн҃ве же мой без болѣзни съхранени быша, якож[е] вѣсте. и егда бѣхъ в земли Ханаани, в морихъ ловях ловитву рыбнюю Иякову ѡц҃ю нашемоу, и многимъ утапающимь[11]) азъ безь врѣда пребывахъ. азъ первое сътворихъ корабль на плавание в мори, яко Гь҃ дасть ми разумъ и мудрость, еже в немь. и поставих дрѣво на зади[12]) ему и понявu распрострохъ на правѣ древѣ в сред[и], и бѣх в немь ходя по краемь ловя дому ѡц҃ю. дондеж[е] придохом въ Египет, е҃. лѣт ловяхъ. лѣте же ловях, а зиме пасах с брат[ї]ею моею. егда же снид[о]хомъ въ Египет, Иосифъ не помяну злобӹ нашея. егда же [зам. егоже] подражающе и вы, чада мой, любите другъ друга и не помышляй злобӹ кождо брат[а] своего, яко то разлучаеть, иночество и сред[о]вольство[13]) рассыпаеть и душу смущаеть и имение погубляеть. помышляеть [зам. помышляйте] ѡ водах, яко егда в купѣ текуть, то камение и древеса и землю и пѣсокъ носит; аще л[и] на много разделит ся, земля покриеть я и будет удовь преѡбидена; и вы аще се разделит[е], боудет[е] також[е]. не разделяйте ся на две части,

ꙗко все, є̂же є̂сть сътворит Гь̃, старешинство є̂дино и̂мает. далъ єсть по двойма, разȣмет[и] рȣцѣ, нозе, но ко[14]) всемӹ ȣдӹ единой главӹ[15]) послȣшає̂ть. разȣмѣхъ в писаний о̂ць̃ моих, ꙗко разӹдоша [зам. разыдȣтсѧ][16]) въ Йл̃и и̂ двоє̂мȣ цр̃ьствȣ въслѣдȣє̂ть и̂ всѧкȣ мерьзость сътворит, и̂бо всѧкомȣ кȣмирȣ поклонит се. и̂ поплєнѧть вӹ врази ваши, ѿзлобитес[ѧ] въ странах и̂ въ всѣх болѣзнех и̂ печалѣх. и̂ потом помѧнȣвшес[ѧ] покайте с[ѧ] и̂ възкратѧт[17]) вӹ, ꙗко мл̃стивъ є̂сть и̂ добросердь и̂ не поминаа̂ излобы̂ сн̃мь чл̃чскымъ, зане плот[ь] сȣть и̂ дс̃и лȣкавий прельщають сѧ [зам. ꙗ̂] въ всѣх дѣлех. и̂ потом просвѣтить вӹ самъ въ свѣте правдӹ, и̂ възвратѧться на землю свою и̂ ȣзрит[е] Га̃ въ Ї̈ерс̃лмѣ и̂мени рад[и] є̂го. и̂ пакы в лȣкавьстве дѣлъ ваших разгнѣваєте и̂ и̂ ѿвержени боудет[е] до времени конечнаг[о]. и̂ нн̃ѣ, чада моꙗ̂, не тȣжите, ꙗко ȣмираю̂ азъ, ни ѿпадайт[е] ꙗко ѿхоудеваю̂. въскр̃снȣ бо паки посред[и] и̂хъ аки властелинъ є̂динъ посред[и] сн̃въ его, възрадȣюсѧ посред[и] племени своє̂мȣ[18]), є̂лико их съхранило законъ Гн̃ь и̂ заповеди ѿц̃а ихъ Завлона. и̂ на нечс̃тивыꙗ̂ наведет Гь̃ ѿгнь вѣчный̂ и̂ погȣбит ꙗ̂ до ро[до]въ. ѿбаче в покой моꙗ̂ а̂зъ тѣкȣ аки о̂ць̃ мой, вӹ же бойте сѧ Га̃ Ба̃ своє̂го всею дш̃ею своею̂ и̂ всею̂ крѣпостию̂ всѧ дн̃и живота нш̃его[19]). аще л[и] кто не внимаеть моихъ словесъ, наведет на нѧ Гь̃ ѿгнь вечный̂". то рѣкъ сномъ добрым [ȣспе] и̂ положиша и̂ сн̃ве є̂го в ковчезѣ, послѣди же възнесъше и̂ в Хевронъ и̂ погрѣбоша и̂ съ о̂ц̃и є̂го. Завлонъ сн̃ъ Йꙗковль ѕ̃-и̂, сн̃ъ Лийнъ ѕ̃. жит лѣт р̃. дї̃.

[1]) паствиною [2]) и̂звѣстихсѧ [3]) молихсѧ [4]) любовъ [5]) накажіте [6]) сожаленіє [7]) плаках сѧ [8]) пришедше [9]) и̂доша [10]) дод. и̂мѣните [11]) дод. в мори [12]) вежи [13]) срьдобольство [14]) со [15]) главѣ [16]) разыдетес[ѧ] [17]) възвратить [18]) своего [19]) вашего.

Варіанти виписано з Тіхонравова op. cit. I, 190—194.

7. Завѣт Данов ѿ ꙗрости и̂ ѿ лжи.

Написаніє̂ словес Дановъ, ꙗже реч[е] [сн̃омъ] своимъ на послед[о]къ дн̃ий є̂го въ рке̃. лѣт[о] живот[а] є̂го. съзвакъ ѿц̃ьство своє̂ реч[е]: „послȣшит[е] сн̃ве Данове словесй моег[о], вънмит[е] гл̃и ȣстъ моих, ѿц̃а вашег[о]. и̂скȣсихсѧ ср̃дцемь моим и̂ въ всѣмь живот[е] своем, ꙗко добро є̂сть и̂ бл̃гоȣгодно и̂стинна с правдою̂ твореніємь, ꙗко вражии ес[ть] лжа и̂ гнѣвъ, всѣй злобѣ бо чл̃кӹ оу̂чить. и̂споведаю̂ дн̃сь, чада моꙗ̂, ꙗко въ ср̃дци

моѐмь мыслѧх ѡ҆ смр҃ти Ио҆сифовѣ, моужа бл҃гаго, и҆стиннаго, и҆ рад[о]вах сѧ ѡ҆правданїи҆[1]) е҆го, ꙗ҆ко наче нас ѿц҃ь е҆го люблѧш[е], дх҃ъ бо закистныи҆ и҆ пагꙋбныи҆ гл҃ше ми: и҆ ты҆ е҆си сн҃ъ Ї҆аковль. и҆[2]) дх҃ъ вражии҆ помагаши [sic!] ми гл҃ѧ: възми мечь сеи҆[3])! се е҆сть дх҃ъ враждныи҆, иж[е] бѧше понꙋжаа҆ мѧ. аки рись блюдꙋщи козлища, тако и҆ азъ блюдох Ио҆сиф[а]. но Бг҃ ѻ҆ц҃а моѐго Ї҆акова не вда в рꙋци мои҆, да ѡ҆брѧщю е҆го единог[о], ни дасть ми сего беза-конїа҆ створит[и], да не рассыплютсѧ вї҃. скипетри въ И҆и҃ли. и҆ н҃нѣ, чад[а] моꙗ҆, се азъ ꙋмираю, и҆ истиною҆ гл҃ю вамъ, ꙗко аще не схранит[е] сами себе ѿ дх҃а лживаго и҆ гнѣвнаго, и аще не възлю-бите и҆стинны҆ и҆ млр҃диꙗ҆, то погыбнет[е]. и ѡслеплени[є] е҆сть въ гнѣве, чада моꙗ҆, и҆ нѣс[ть] кто видѣ лица въ и҆стиннѣ, ꙗ҆ко аще и҆ли ѿц҃ь и҆ли м҃ти аки ратникъ и҆мает ꙗ҆. и҆ли аще и҆ брат есть, не вѣсть; и҆ аще прр҃окъ е҆сть Гн҃ь, то преслꙋшаѐть с[ѧ]; и҆ аще праведникъ е҆сть, не видит, дрꙋга не знаѐть. ѡ҆бѧзаѐть[4]) дх҃ъ гнѣвливыи сетми прелестными и҆ ѡ҆слеплѧеть е҆стественыи҆ ѡ҆чи и҆ лжею҆ ѡ҆мрачлет ꙋмъ е҆го и҆ свои҆ видъ подавлет емꙋ, на него ж[е] възложит ѡ҆чи свои҆ в ненависти срд҃цьнѣи҆. и҆ даеть емꙋ срд҃це на брат[а] своѐго в завистї. лꙋкавъ бо е҆сть гнѣвъ, чад[а] моꙗ҆, и҆бо в самои҆ дш҃и самъ бываѐть, дш҃а и҆ тѣло свое творит, гнѣвнаго дш҃ею҆ же ѡ҆бладаѐть, подает телѣси силоу свою, да сътворит все безаконие҆; е҆гда сътворит дш҃а, ѡ҆правдаеть с[ѧ] сътвореноѐ, понеж[е] не видить. тѣмь же гнѣваꙗ҆ сѧ аще е҆сть силенъ, трегꙋбꙋ силꙋ и҆маѐть въ гнѣвѣ: е҆динꙋ ꙋбо ѿ помощи слꙋжащих, вторꙋю҆же бг҃атеством' поникаѐмь и҆ ѡ҆долѣваꙗ҆ бес правды҆, третьѐѐ вещьноую҆ и҆меꙗ҆ въ плоти и҆ собою҆ творѧ злоѐ. и҆ аще ж[е] и҆ разболитсѧ гнѣваꙗ҆ сѧ, то сꙋгоубоу и҆маѐть силꙋ паче е҆стественыꙗ҆: помагаѐть е҆мꙋ гнѣвъ всегда въ престꙋплении҆. тои҆ бо дх҃ъ с ложею҆ ходить ѡ҆деснꙋю Сотоны҆, да и҆зобща въ лжи боудꙋть словеса[5]) е҆го. и҆бо не разоумееть силы гнѣвныꙗ҆, ꙗ҆ко сꙋетна е҆сть, въ словесн бо разгнѣвит первоѐ, потомь же делесы҆ двигнеть гнѣвающагосѧ, ѡ҆бидою малою҆ възмѧтеть ꙋмъ е҆го, и҆ тако въздвигнѣть в великыи҆ гнѣвъ дш҃ю е҆го. егда ꙋбо кто гл҃ть на вы҆, то вы҆ не въздвизаите сѧ на гнѣвъ; и҆ аще кто хва-лить вы҆ акы҆ ст҃ыа, то не възноситес[ѧ] ни в веселие҆ ни въ сла-вохот[ь]е҆.

„Первоѐ бо ѡ҆беселит слꙋхъ ти, потом поѡ҆стротить ꙋма ра-зꙋмети поваженїе҆; тогда разгнѣвавсѧ мнитсѧ самъ в правдꙋ гнѣвавъ сѧ. егда тщета и҆ли пагꙋба комꙋ боудет, чада моꙗ, не ꙋжасаитес[ѧ], ꙗ҆ко тои дх҃ъ тако помы҆шлѧт[и] творит погы҆ба-ю҆щемꙋ, да разгнѣваѐть с[ѧ] ѿ срд҃ца. егда в бедꙋ впадете во-

лею йли неволею,[6]) не печалуйтеса, ѿ печали бо въздвизает сѧ гнѣвъ съ лжею. есть бо дволично золъ гнѣвъ, съ лжею смешаетса ѡба, да възмат[е]та ꙋмъ. матꙋщи же сѧ дш҃и часто ѿстꙋпаеть ѿ неѧ Гь҃ й ѡбладаеть ею врагъ. съхраніт[е] ꙋбо, чада моа, заповед[и] Гн҃а й законъ его съблюдет[е], ѿстꙋпите ѿ гнева й възненавидит[е] лжа, да Гь҃ въселитса во вӹ й бежить ѿ васъ врагъ. й истиннꙋ гл҃ете кождо къ ближнемꙋ своемꙋ, да не впадет[е] въ враждꙋ й матежь, но боудет[е] в любви ймеюще Бг҃а мирна, не премужеть васъ рад[и].[7]) възлюбит[е] Гд҃а въ всемь животе вашем й сами сѧ въ йстинне срд҃ци. веде бо: в последнаа дн҃і ѿстꙋпите Гд҃а й възненавидите Левгиа й на Юдꙋ вполчите сѧ, но не възможет[е] противꙋ йма, англъ бо Гн҃ь направлаеть ѡба, ꙗко тема станеть Йил҃ь. ꙗко ѿстꙋпите Гд҃а въ дѣлѣхъ злобныхъ ходѧщи й творѧщи мерзость ꙗзӹкомъ, блоудѧщи съ женами беззаконнӹми, й въ[8]) проньїрьстве дѣлающимъ к васъ дх҃омь прелестным. разꙋмехъ бо въ кнїгах Еноха праведнаго, ꙗко кн҃зь вашь боудет Сотона, ꙗко всѣх дх҃овъ блꙋженїа й вӹсокоꙋмьа слоушати начноуть й год[и]ти й сн҃омь Левгииным, ꙗкож[е] творит[и] й съгрѣшати имъ пред Гм҃ь. й сн҃ве мой приблїжающис[ѧ] боудꙋть к Левгиином й съгрѣшающи съ всѣхъ[9]) с ними. и сн҃ве Йюдини боудꙋт в лихоймьстве въсхищающи чюжаꙗ ꙗко л҃ьви. того рад[и] ѿведени боудет[е] с ними в плень й тамо прийме[те] вса ꙗзвӹ егупетскӹа й все проказньство странно.[10]) й тако възвратившe с[ѧ] к Гв҃и помиловани бꙋдꙋть.[11]) въведеть вӹ въ ст҃ню его й дасть вӹ миръ й взӹдеть вӹ ѿ племени Йюдина й Левгиина сп҃сенїе Гн҃е. й тъ сътворить съ врагом брань й зданїе победе[12]) дасть ѡц҃мь нш҃имь, й плень възметь ѿ врага дш҃а ст҃ых, й възвратꙗт срд҃ца дш҃а[13]) непок[о]ривых къ Гоу҃. й дасть призывающим его миръ вѣчнӹй, й почиют в рай ст҃ий й о ст҃мь й новем Йерл҃имѣ възвесе[лѧ]тса праведний, йже есть въ прославлениe бж҃е й до вѣка. й к томꙋ не боудет Йерл҃имъ в запоустѣнїе ни пленитса Йерл҃имль, ꙗко Гь҃ боудеть посред[и] его съ ч҃лкы хода ст҃ый Йил҃въ, цр҃твꙋꙗ в немь в смиренїй й нищете, й вѣрꙋꙗ в него цр҃твоват[и] начнет въ йстиннѣ нбн҃ыхъ.[14]) й нн҃ѣ бойте с[ѧ] Гд҃а, чад[а] мой, внемлет[е] силами ѿ Сотоны й ѿ дх҃овъ его, молите с[ѧ] Бо҃у й англꙋ, емꙋже есте предани, ꙗко то есть ходотай Боу҃ й ч҃лкомь й ѡ мирѣ Йил҃вѣ, й противꙋ цр҃твꙋ бж҃ю станет. того рад[и] тщитса врагъ запѧт[и] всѣмь призӹвающимъ его, вѣрꙋеть[15]) бо, ꙗко въ нь же дн҃ь вѣрꙋеть Йил҃ь, скончаетса цр҃ство вражье. тъ англъ миръ ꙋкрѣпить Йил҃ь[16]) не впасти емꙋ до конча въ зло. боудет же въ врѣмѧ

беззаконїа Йлва Ѿстѹпивь Гь Ѿ них минеть въ ѧзыцѣх творащиаи вола его. ѩко никто ж[е] Ѿ аг҇ль есть точень емѹ, и имаже его боудет въ всакомь мѣстѣ Йлвѣ и въ ѧзыцѣх спс҇ъ. блюдете с[а], чада моа, Ѿ всакого дѣла вражиа и Ѿверзете гнѣвъ и всакѹ лжѹ и възлюбите истиннѹ и млрдие. и елико слышасте Ѿ Оц҇а вашего, предадит[е] и вы чадомъ вашим, да приимет вы спс҇ъ странамъ, есть бо истѣненъ, млрдь, кротокъ и смиренъ и ѹча делѣсьї законъ біи.[17]) Ѿстѹпите ѹбо Ѿ всакоа неправдьї и прилепите с[а] к правдѣ закона біа и боудете племѧ мое въ спсение до вѣка. и погрѣбете ма близъ Ѿць моих."
и такъ рѣкъ цѣлова и ѹсноу сномъ вѣчнымъ. и погрѣбоша и снв҇е его. и потом възнесоша кости его и положиша близъ Авраама, Исаака и Иков[а]. обач[е] пророчестк[ов]а имъ Данъ, ѩко Ѿстават[18]) их и тѹжди боудѹть землѧ своеа и род[а] Йзлка и очества своего и семени их. Данъ снъ Іакокль з҃., снъ Валінь первыи, житъ лѣт р҃. и ке҃. лѣтъ.

[1]) преданїи [2]) дод. Ѿ тог[о] [3]) дод. и оучіи имъ Іѡсифа и възлюбить та Ѿць оумршю емѹ. [4]) дод. бо [5]) дѣлеса, var. тѣлеса [6]) ноужденю [7]) рать [8]) дод. всакомъ [9]) въ всѣмъ [10]) страньско [11]) боудѣте [12]) даанїе побѣды [13]) vac. [14]) на нбсѣх [15]) вѣсть [16]) Йлю [17]) законѹ бію [18]) дод. Бг҇

Варіанти виписано із Тіхонравова op. cit. I, 195—199.

8. Завѣтъ Нефталимокъ о естественеи бл҇гости.

Вписаніе завѣта Нефталимла еже завеща въ врѣмена кончиньї своеа к лѣт[о] рл҃. живот[а] своего. сьшедшимса снмъ его въ з҃. мць въ единкыи [днь] мца здравѹ сѹщѹ емѹ, створи веч[е]рѹ емѹ[1]) и пит[ь]е. и завтра егда възбнѹ и реч[е] имъ, ѩко ѹмираю. и не вѣровахѹ емѹ. и бл҇гла Га҃, ѩко извѣсти имъ, ѩко в[2]) сиа нощи вечери ѹмрет, нача ѹбо гл҇ти: „послѹшаите, чада моѧ, снве Нефталимови, послѹшаите снве[3]) оца вашег[о]. азъ род[и]хса Ѿ Вальї, ѩко хитростию сътвори Рахиль и дасть в себе мѣсто Валѹ Иковѹ, и при Рахили роди ма, и того рад[и] нареч[е]нь быхъ Нефталим. и възлюби ма Рахиль, ѩко пред нею родих са. и еще млад[ѹ] сѹщѹ ми лобзаше ма глющи: абы ми видети брат[ї]ю твою Ѿ чрева моего ѩкож[е] и тебѣ. тѣмже подобенъ ми быс[ть] всемь Йѡсиф по бл҇вленїю Рахилинѹ. а мти ми есть Вала дщи Рѹфиина, брат[а] Деворина, доилица Ревецина, ѩже единомѹ дни роди са[с] Рахил[и]ю. а Рѹфи[11]) Ѿ рода Авра-

ӑмлѧ Халдеӑнинъ бг҃очтивъ, свобода и҃ добра род[а], и҃ пленены бысть[ть] Лавою.[5]) и҃ да е҃динѹ рабѹ свою жене, ѩж[е] роди дщерь, и҃ створи и҃мѧ е҃и Зелфа и҃ по и҃мени веси е҃го, в неи҃же пленены быс[ть]. и҃ тогда роди Валѹ гл҃ѧ: кромѣ спѣха моѐго дщи. еиж[е] бо родившюсѧ прии҃мше сесецѣ хоте ссати. и҃ ельма легокъ бѣх ногама ӑко е҃лень, ѿлѹчи мѧ ѿц҃ь мои҃ Ӥков и на всѧкъ посолъ и҃ вести носити, и҃бо аки аг҃глъ мѧ бл҃гви. ѩкож[е] горньчарь весть съсѹдь колко требоуеть, противѹ томоу веземлет кала, також[е] и҃ Гь҃ дш҃и творит подоволь тѣло и҃ по силе телесней и҃ дх҃ъ влагає҃ть и҃ нѣс[ть] лише коѐгождо третьѧӑ часть власа. в мерѹ бо и҃ к число и҃ в равность всѧ тварь възноситсѧ. и҃ ѩк[о] же вѣсть горьньчаръ коемѹждо сосѹдѹ что гонѣеть, тако и҃ Гь҃ вѣсть тѣло колко доволѣеть въ бл҃гоѐ и҃ колко[6]) въ злоѐ, ӑко[7]) твари и҃ всѧкоѧ мысли ӑко не вѣсть Гь҃. всѧкомѹ бо ч҃лкѹ по подобию е҃го ѩко же оумъ е҃мѹ, тако и҃ снага е҃го; ӑкож[е] ср҃дце е҃го, тако и҃ ѹста е҃го; ӑкож[е] ѡко е҃го, тако и҃ сонъ[8]) е҃го; ѩко дш҃а е҃го, тако и҃ слово е҃го и҃ли в закон Гн҃ь, и҃ли в законь вражий. ӑкож[е] разлѹченїе межи свѣтомъ и҃ тмою виденїемь и҃ слышанїемь, тако разлѹченїе межи свѣтом[9]) моужем и҃ мѹжемь, женою и҃ женою, и҃ нѣс[ть] рѣщи, ӑко въ единомъ лици и се е҃мѹ е҃сть подобно все. въ чинъ сътворилъ есть Бг҃ добрѣ: е҃. съставъ главе[10]) ч҃лкѹ, приложены ж[е] и҃ главныѧ власы на лѣпотѹ еи҃ и҃ славѹ, ӑкож[е] и҃ ср҃дце на моудрость, чрево на рассѹженїе сырищю, тѣло[11]) на зданїе, селезеню на гнѣвъ, крѹчинѹ на въраждоу, слѹхъ на смѣхъ, и҃стелеси[12]) на все хѹдожество, стень[13]) на силѹ, ребра на схраненїе, чресла на крѣпость и҃ прочее. тако ѹбо, чада мои҃, да бѹдѹть всѧ дѣла ваша вчинена въ страсе бж҃и, и҃ ничто ж[е] не строӑ[14]) не творите в прозо[р]стве ни без времени их. ӑкож[е] аще реч[е]ши ѡкѹ не[15]) слышати не может, тако и҃ вы [въ] тмѣ не можете творит[и] дѣлъ свѣтлых. не тщитес[ѧ] в лихои҃мьстве и҃стрети[16]) дѣлъ ваших, ли въ словесех тщих сръщю творит[и] дш҃амь вашим, ӑко в молчаний дш҃а чт҃а и ср҃дца разѹмеѐть Боу҃ держат[и][18]) и҃ ѿметати волю дьӑволю. сл҃нце и҃ мц҃ь и҃ звездьї не и҃змѣнѧють чина своего; тако не и҃змѣнѧи҃те закона бж҃ӑ в бесчиний дѣлъ вашихъ. ѩзыци прельстивъшис[ѧ] и҃ ѡставивше Гд҃а погоубивше чинъ свои҃ и҃ въследоваша каменїю и҃ древѹ шедше въ слѣдъ дѹховъ лестных; вы ж[е],[19]) чада мои҃, разѹмевше въ ѹтвержений землѧ и҃ морѣ и҃ въ всѧкомъ чюдотворений Гд҃а сътворившего всѧческаӑ, да не бѹдеть всѧческа ӑко Содома,[20]) и҃же и҃змениша чинъ своеӑ вѣщи. також[е] и҃ бодрий и҃змениша чинъ свои҃, ѩж[е] проклѧв[21]) в потопе и҃ [без] плод[о]въ[22])

повеле быт[и]. тѣмь ж[е] и глю вамъ, чада моа, ıако разꙋмѣхъ в писаниихъ Ѥноховехъ, ıако и вы ѿстꙋпите ѿ писаніа Гсна закона, ходѧщи по всемь безак[о]ніемь страньскым, и створит[е] по всемꙋ проньрьствомь содомьскым. и наведет Гь на вы пленеіе и работаѥта тамо врагом вашимъ, и всемь ѡзлобленіемь и печалию поживет[е], дондеж[е] ѡхꙋдить Гь всѣх васъ. егда же ѿхоудеѥте и скончаѥтесѧ, ѡбратитес[ѧ] и познант[е] Га Ба вашего, и възвратите вы [sic!] на землю вашю по многыи его млти. и боудеть егда прид[е]те на землю ѡць вашиx, паки ѡставать[23]) и съгрѣшать. и рассыплет ıа Гь Бь по лицю всеа землѧ, дондеж[е] придет млрдие Гне, члкь творѧи правдꙋ и творѧи млть къ всемь далнимь и ближнимь.

„В лѣт[о] м. живота моего видех в видении маслічинꙋ на въстокъ Иерлма, ıако слнце и мць стоıаста. и се Исакъ ѡць ѡца нашего гла к намь: текше похватит[е] кождо вама, по силе противꙋ, [и] ѥмшꙋꙋмꙋ [sic!] да боудет слнце и мць. потекохом вси в кꙋпе, и Левгии ıать слнце, Июда сагъ ıатъ мца, и възнесоста сѧ с нама. и сꙋщꙋ Левгию аки слнцю дасть сѧ ѥмꙋ вѣи фꙋниковъ ві. Июда бѧше свѣтел аки мць, под ногама ѥю бѧше ві. лꙋць, и притѣкоша сама, и Левгии и Юда взѧста ıа к собе. И се ꙋнець на земли имеıа два рога велика и криле ѡрли на хребте ѥго, и хотевша ıати ѥго и не възмогохом ıати[24]) ѥго[24]). и постигъ ж[е] Иѡсиф ıатъ ег[о] и взыде с ними на вы́сотꙋ. и видех ıако быx пришелъ тамо, и се пісаниѥ сто ıави сѧ намъ[25]) глѧ: Асириꙋ, Мидꙋ, Персꙋ, иностранници, Херꙋлкии,[26]) Халдеи сꙋпричастѧть[27]) си пленъ ві. скипетръ Илевъ. паки по з. мць видѣх ѡца нашего Іакова стоıаща на мори Намниистемь, и мы сне ѥго с нимь. и се корабль идѧше съ ıадринами, полнъ рꙋхла, без грѣбець и кормьчиıа. писано ж[е] бѧше на корабли: корабль Іаковль. и реч[е] ны ѡць: в[лѣ]земь ны къ корабль нашь и е[гда] же влезохом, быс[ть] зима люта и бꙋрѧ вѣтрѧна велик[а] и ѿстꙋпи ѿць[28]) держа ıадра и мы стражюще к поучинѣ несѧхомь сѧ. и наполни сѧ корабль воды волнами потаплѧıас[ѧ], ıако же стерти с[ѧ] ѥмꙋ. а Иѡсифъ к челнъ избеже. разлꙋчихомъ же сѧ и мы на дъскаx десѧт[и]. Левгии ж[е] и Юда васта в кꙋпѣ, рассыпашас[ѧ] вси к конца. Левгии ж[е] ѡблекся въ вретище ѡ всеx нас молѧше с[ѧ] Гви и е[гда] же преста стꙋдень, корабль прид[е] на землю аки цѣль, и се прид[е] ѡць нашь и в кꙋпѣ веселѧхомсѧ. ѡба сиа сна повѣдах ѡцю моемꙋ, и реч[е]: подобаеть сѧ томꙋ събыти въ врѣмѧ своа, много Илю подъимшю. тогда рече ми ѡчь [sic!] мои: вѣрꙋю, ıако живъ ѥсть Иѡсиф и вижю,[29]) ıако при-

читаеть и҆ Гь҃ с нами. и҆ плачаше[30]) гл҃ше: живъ є҆си, чадо мое И҆ѡ҆сиф[е], но не вижю тебе и҆ ты̏ не видѣ И҆ꙗ҆кова родившаг[с] тѧ. сътворише плачь и҆ намь ѿ словесехъ сих. и҆ горѧх ꙋ҆тробою̑, хотѣх повѣдат[и], ꙗ҆ко продан есть, но боꙗ҆хъ бо сѧ брат[ь]ꙗ моеꙗ. и се, чад[а] моꙗ̑, възвѣстих вы̏ врѣмѧн[а] послѣднаꙗ, є҆же все бꙋдет въ И҆і҃ли. вы ꙋ҆бо заповѣдант[е] чадом своимъ, да сѧ приѡ҆бщаю̑ть к Левгий и҆ къ И҆юдѣ, И҆ю̑дою бо въсиꙗ̑еть сп҃съ И҆і҃лвъ и҆ ѿ том бл҃гвит сѧ И҆ꙗ҆ковъ, ѿ скипетре бо того ꙗ҆вить с[ѧ] Бг҃ъ живы̏и̑ въ нб҃сѣхъ и҆ на земли сп҃сти плѣмѧ И҆і҃лво, и҆ зберет ст҃ы̏ꙗ̑ ѿ ꙗ҆зы̏к. аще съдѣлает[е] дѣла[31]) добраꙗ̑, чад[а] моꙗ̑, то бл҃вѧт вы чл҃вци и҆ а҆н҃гли и҆ Бг҃ъ прославить с[ѧ] въ ꙗ҆зыцех васъ рад[и], дї҆а̑вол ѿбежить ѿ васъ и҆ Бг҃ъ възлюбить вы, и҆ а҆н҃гли помогꙋть вы̏. ꙗ҆ко а̑ще кто чад[а] въскормит добре, памѧть имат добрꙋ; тако и҆ ѿ добродетели памѧт добра ѿ Бг҃а. а не творѧщог[о] добра кленꙋтсѧ въ странах, тѣмь и҆ дьꙗ̑вол вселитсѧ вънь а̑ки въ свой съсꙋдъ и҆ всѧкъ зверь ѿбладаеть и҆мъ, и҆ Гь҃ възненави[ди]ть є҆го. заповед[и] безаконны̏ꙗ̑[32]) сꙋгоубы̏ сꙋть, с хытростью̑ свершають сѧ. врѣмѧ бо съближенї҆а̑ съ женою̑ є҆сть врѣмѧ въздерь[жа]нї҆є̑[33]) въ мл҃твѣ є҆го, и҆ си две заповед[е] есть бж҃ї҆а̑, и҆ аще не боудета по чинꙋ своє̑мꙋ, то грѣхъ прї҆несета; тоже боудеть и҆ ѿ дрꙋгых заповѣдех. боудет[е] ꙋ҆бо смыслена ѿ бж҃и̑ мꙋдрости[34]) вѣдꙋще чинъ заповеди є҆го и҆ ꙋ҆став всѧкого дѣла, да вы̏ възлюбить Гь҃." и҆ много такоже заповѣдавъ волних[35]): да принесꙋть кости є҆го в Хевронь, да погрѣбоуть съ ѿц҃и є҆го, ꙗ҆дъ и҆ пи въ тихости дш҃а, покри лице своє̑ и҆ ꙋ҆мре. и҆ створиша сн҃ве є҆мꙋ по всемꙋ елико заповѣда и҆мъ Нефталимъ ѿц҃ь и҆хъ. Нефталимъ сн҃ъ Ї҆аковль и҃. сн҃ъ Валинъ[36]) в҃. житъ лѣт рл҃в.

[1]) имь [2]) но [3]) словеси [4]) Роуфен [5]) Лаваномь [6]) дод приходит [7]) дод. нб҃с[ть] [8]) самъ [9]) vac. [10]) бє҃ствъ въ главѣ и҆ шїю прикꙋпивъ къ главѣ [11]) дод. и чрево [12]) истѣсѧ [13]) стѣнь. vac. стега [14]) бе[с] строѧ [15]) vac. [16]) истлѣти [17]) дрързати [18]) дод. не так[о] [19]) да не боудѣте аки Содома [20]) дод. Гсь [21]) ихъ ж[е] ради житїа и потопꙋ [22]) дод. Га [23]) vac. [24]) на немь [25]) Хелекен [26]) Сбрїн причастѧть [27]) дод. ѿ нас [28]) дод бо всегда [29]) плача сѧ [30]) vac. [31]) бо аконныѧ [sic!] [32]) въздержанїа [33]) ѿ Бж҃ѣ и҆ мд҃ри [34]) моли их [35]) Лїнъ.

Варіанти виписано із Тіхонравова op. cit. I, 199—205.

9. Завѣт Гадовъ ѡ̑ ненавї҆стї.

Напис[а]нї҆є̑ завет[а] Гадова, є҆го же гл҃а сн҃мъ своим в лѣт[о] р҃ки҃. живот[а] своє̑го. „азъ родих сѧ И҆ꙗ҆ковꙋ и҆ бѣх крѣпокъ

ѻ паствинѣ: азъ хранѧх нощью паствꙋ. егда прийдѧше нощью левъ йли вълкъ йли рись йли мечка йли как[о]къ зверъ на паствинꙋ, спостигнѧхъ ѥго й емъ за ногꙋ рꙋкою мꙋ ѡ̂бертевъ раздражах й вержах им съ два престрела й тако ꙋбивах ѥго. Йѡсифъ же пѧсѧше [sic! зам. пасѧше] с нами до л҃. днй, й младе[е]нь сьї ꙋгорѣ ѿ зноꙗ̂ й въздрат[и] сѧ в Хевронь к ѿцю нш҃емꙋ й положи й ꙋ себе ꙗ̂ко люблѧше ѥго. й реч[е] Иѡ̂сифъ къ ѻ̂цю нш҃емꙋ, ꙗ̂ко сн҃ве Зелвине й Балини йзакалают добреншаꙗ̂ й ꙗ̂дѧт*) ѿтаи Роувима и Їоу҃ды. вѣд[е] бо, ꙗко йзѧх агньць йзъ оу҃стъ медведици й ѿноую оу҃морих й агнець заклах, ѿ нем же печаловах сѧ, ꙗко не бы живъ йзѧхомъ ег[о]. й гнѣвенъ бых на Иѡ̂сифа ѿ словеси семъ й до дни преданиꙗ̂ его въ Ѥгипет, й дх҃ъ гнѣвныи бѣ во мнѣ, и не хотех ни ѿчима ни слоухомъ видѣти Їѡ̂сифа: в лице наше ѿбличи ны, ꙗко безъ Июды ꙗдахомъ пасомое. й все елико гл҃аше ѡц҃ю й ймѧше емꙋ вѣроу. йсповѣдаю̂ оу҃бо нынѣ грѣх мои, чада моꙗ̂, ꙗ̂ко многаждьі хотѣх оу҃бити ег[о], ꙗко ѿ всеꙗ дш҃а гнѣвах сѧ нань, й за сны бо ег[о] приложих ненависть й хотѣх его потерти ѿ землѧ живых, ꙗ̂кож[е] потирает телець злак земныи. тѣмже азъ й Симеѡн продахове ег[о] Измаилътомъ на л҃. златицех, і҃. скрывша а к҃. показахове братїи наю, й так[о] лихоимьства ради совѣщахомсѧ ѿ изгибели ег[о]. и Бг҃ ѡц҃ь моих йзбави ег[о] ѿ роукꙋ моею̂, да не створю безаконїа въ Иі҃ли.

„Нынѣ слышите словеса йстиннаꙗ, чада моꙗ̂, еже творити правдꙋ и в'сь законъ Вышнѧг[о]. й не прельщаите с[ѧ] дх҃омъ ненависътны[м], ꙗко зол ес[ть] во всѣх дѣлѣх чл҃комъ. все бо елико творите ненавидимымь, зло ес[ть]. й аще кто творит законъ Гн҃ь, то не хвалит ег[о]; аще боит сѧ Бг҃а й хощет правдѣ, то того не любить, истиноу хоулит, йсправлѧю̂щемоу заѕираеть, клеветꙋ целоует, прозорьство любит, ꙗко ненависть ѿслѣпи дш҃ю ег[о], ꙗкож[е] й азъ зрѣх на Иѡ̂сифа. сохранитес[ѧ] оу҃бо, чада моꙗ, ѿ вражды, ꙗко к самомꙋ Гс҃ви согрѣшати творит, не бо хощет слышати словес закона ег[о] ѿ любви ближнаг[о] и Боу҃ согрѣшает. аще бо падет брат ег[о], то тоу абие хощет повѣдати всѣмь й тщитсѧ, да ѿсоудитсѧ ѿ нем й моучимъ оумрет. аще ли ес[ть] рабъ, то ѿсоудить й к' Гн҃оу ег[о] й на всѧкоу печаль воздвижеть ег[о], како й бы оу҃морил. ненависть бо дѣ-

*) Далї картка рукопису видерта, і через се ми подаємо сю часть заповіта з друкованого тексту Тіхонравова, op. cit. I, 205—207.

лает съ завистью, а ѿ добротворѧщих съ снагою слыша или видѣ всегда болит. ꙗко бо и любꙗи мр҃твыꙗ хощет ѿживити и ѿсоуженыа на см҃рть хощет возвратити, также[е] и вражда и живыа хощеть сꙋморити и мало согрѣшившимь не велит жити. дх҃ъ бо ненависътныи вспомогает Сатане всегда въ см҃рть чл҃комъ, а дх҃ъ любовныи въ мл҃срдїи помогает законꙋ бж҃ию въ сп҃снїе чл҃комъ. зло оубо ес[ть] вражда, ꙗко частит беспрестани л'жа гл҃ѧ на истинꙋ и малаꙗ велика творит, тмоу свѣт творит, сладкомꙋ горкое творит и клеветѣ оучит и гнѣвꙋ и рати и которою и в'сь прибыток злобныи и ꙗда дїавола наполнѧеть ср҃дце. Се ѿ искоушениꙗ гл҃ю вамъ, чада моꙗ, да ижженет[е] ненависть дишвольскꙋю и прилепите с[ѧ] к любви Гс҃ни. истинна бо прогонит ненависть, смиренние погоублѧет враждоу, праведныи бо и смиреныи стыдитсѧ сотворити неправдꙋ, не ѿ иного ѿбличаемь, но ѿ своего ср҃дца, ꙗко Гс҃ь смотрить мысли. не ѿгл҃ет моужа праведна, зане страха бл҃гаго ѿдолѣваеть ненависть, боꙗ бо сѧ, егда разгнѣвает Гс҃а. не хощеть намь Бг҃ ни в помысле неправдꙋ створит[и] чл҃кꙋ. се азъ послѣжде оувѣдѣх, егда покаꙗхсѧ ѿ Иѡсифе. еже бо по бж҃ию исти*) нное покаꙗние погꙋблѧет ненависть и прогонїт тмꙋ и просвѣщаеть ѡчи и разꙋмъ даеть дꙋши и направлѧеть ꙋмъ на сп҃сенїе. иже не ес[ть] навыклъ ѿ чл҃къ, ꙋвѣсть ѿ покаꙗниꙗ. навѣде на мѧ Гь҃ болѣзнь лѧдвейнꙋю, и аще не быша мл҃тва ѡц҃а моего Їакова, мала не изыд[е] из мене дш҃а моꙗ. имьж[е] бо чл҃къ беззаконꙋеть, тѣми и стражеть; имже бо бѧше ꙋтроба моꙗ безь мл҃ти на Иѡсифа, лѧдвеꙗми стража безь мл҃ти ѡсꙋжах сѧ мц҃ь аї, елико же врѣмѧ враждовахъ на Иѡсид[а], дондеже продан быс[ть]. нн҃ѣ, чада моꙗ, възлюбит[е] кождо ближнѧго своего и ѿимет[е] враждꙋ ѿ ср҃дць вашихъ. възлюбите сѧ дѣломъ и словом, мыслїю дш҃евною. и азъ бо предъ лицемъ ѡц҃а моего мирно гл҃ахъ къ Иѡсифꙋ, и излѣзшю ми дх҃ъ ненавистьныи ѡслеплѧше ми ꙋмъ и смѧтѧше дш҃ю мою ꙗкоже и ꙋбити его. възлюбит[е] ꙋбо дрꙋгъ дрꙋга ѿ срдца. аще кто съгрѣшитъ ѿ[1]) ср҃дца ктобѣ, рци емꙋ с миромъ изгнавъ ꙗдъ ненавистныи, не держи льсти въ дш҃и своеи. аще не поведавъ покаетсѧ, не брежи его; аще л[и] сѧ ѿмещешни[2]), не свари сѧ с нимь, егда како кленьшю сѧ емꙋ соугꙋбо съгрѣшиши, да не слышит вы[3]) сваре чюжеи таины вашеꙗ, да не възненавидевъ тебе враждꙋ или великъ грѣхъ сътворит ѡ тобѣ, ꙗко многаждыї лестью ѡгласїть тѧ или ѡчарꙋеть тѧ зле приимъ ꙗдъ. аще л[и] ѿме-

---

*) Віден йде далї текст Крехівськоï Палеï.

щет сѧ и̂ оусоумнит сѧ ѿбличаѐмь, то оумолчи, а не ѿбличи ег[о]. а[4]) Ѡмещай бо сѧ покаѐт сѧ, ꙗкоже не съгрѣшити ѐмоу к тобѣ, но и̂ почтеть тѧ и̂ оубойт сѧ и̂ смирите сѧ[5]). аще л[н] бестоуденъ ѐсть и̂ противлѧет сѧ злобою̂, и̂ тако прости ѿ срдца и̂ дайже Боу̑ ѿмщенїѐ. аще л[н] кто паче васъ добрее спѐеть, не печалоуете ѐсѧ, но молите с[ѧ] зань, дабы̑ све[рше]не[6]) спеꙗлъ; и̂ ѿ васъ бо печет сѧ таковы̑и̂. аще и̂ паче възнесет сѧ таковый[7]), не зави[ди]те помнѧще, ꙗко всѧкой плоти оумрет[и] есть, Хсви[8]) же хвалы при- н[о]сити[9]) дающемоу добраꙗ̂ и̂ потребнаꙗ члкомъ. взыщи соуд[о]въ Гнь и̂ не престани, и̂ почитають[10]) мысли твоꙗ̂. аще л[н] кто ѿ зла ѿбгатеѐть ѧ̂кы Саоулъ стры̑и̂ мой, не завидите, но оустава бйꙗ пождите. терпить бо емоу зло Бъ[11]), да не коли покаꙗв сѧ ѿстанет. аще л[н] бес покаꙗ̂ниꙗ̂ пребоудеть, то приймет моукоу вѣчноую̂. смиреный бо и ненавистьны̑и̂ ѿ всемь Га благодарит, и тъ паче ѿбгат[е]ѐть всех, ꙗ̂ко не и̂мѧеть лоукава зазора члческа. и̂ ѿи̂мет[е] враждоу ѿ дшь вашиⷯ и̂ възлюбит[е][12]) въ правдѣ срдца.

„Пoвед[н]те же и̂ се и̂ вы̑ и̂ чадом вашимъ, да почтоуть И̂юдоу и̂ Левгию̂, ꙗко ѿ тою въсиꙗ̂еть вам Гь и спсъ И̂глвъ. разоумеⷯ бо, ꙗко на кончиноу ѿстоупѧт чада ваша ѿ него и̂ ѿ всем лоукавьстве и̂ въ ѿзлоблений и̂ в растлениѐ [sic!] боудоут пред Гмь.“ и̂ мало по- молчавъ реч[е]: „и̂ погребит[е] мѧ близь о̂ць моиⷯ“. и̂ простеръ ноѕѣ свой оуспе с миром. и по пѧт[н] лѣтеⷯ изнесосеюче [sic!] и̂ в Хевронь и̂ погрѣбоша и̂ тоу. Гадъ снъ І̂аковль д. снъ Зел- финъ первы̑и̂, живъ лѣт р. и̂ к. и̂ е.

[1]) vac. [2]) ѿмщет [3]) во [4]) vac. [5]) смиритсѧ [6]) свершенѣ [7]) тако и вы и [8]) Гсви [9]) приносите [10]) почнют [11]) злобъ [12]) възлюбите сѧ.

Варіанти виписано із Тіхонравова op. cit. I, 205—209.

10. Завѣт Асировъ ѿ двою лицю и̂ ѿ злобѣ и̂ о̂ добро оумы̑и̂.

Написаниѐ завет[а] Асирова, еж[е] гла снмъ своимъ въ р.кѕ. [лѣто] живота своего. еще здравъ сы̑и̂ гла и̂мъ: „послоушайте, чада моꙗ̂ Асира ѿца вашаг[о] и̂ все еж[е] ѐсть[1]) пред Гмь пока- заю[2]) вамъ. два поути дал есть Бъ снмъ члческим и̂ две мы̑сли и̂ два нрава и̂ две свершении̂, и̂ того делма всего двоѐ. двоѐ есть, коеждо противно дроугомоу: поути два доброу и̂ злоу, в нею

же є҆сть двє мы҆̈слє в персєхъ нш҃нх рассꙋжаю҆щи и҆̂ма. аще ꙋбо дш҃а хощет на добро, все дѣло є҆ꙗ̂ є҆̂сть въ правдꙋ; аще и҆ съгрѣшить, то скоро покаєтъ сѧ, бл҃гаꙗ̂ помы҆̈слꙗ̂, ѿмеща лоукавьство погоубить а҆̂вї́є злоє, и҆̂скоренит грѣхъ. аще ли в пронырьство, оуклонит мысль свою̂, то все дѣло єꙗ̂ боудет в пронырьствє, и҆̂ ѿставикъ бл҃гоє прии҆̂меть злоє̂ и҆̂ ѿкладань[4]) врагом; аще и҆̂ добро что сътворит, на лꙋкавьствиє прекратить. єгда бо начнет ꙗко добро творит[и], и҆̂ на конци дѣла є҆̂го на злотворенї́є ѿбратит, понеже скровище мысли є҆̂го ѿбладано є҆̂сть врагомь, є҆̂гда лꙋкаваго дх҃а наполнить с[ѧ]. є҆̂гда ꙋбо дꙋша дѣлаюши річ доброє̂ пач[є] злаго, и҆̂ конець дѣлꙋ на злоє̂ ведеи҆̂[5]), и҆̂ єсть чл҃къ иже не милꙋєть слꙋжащаго є҆̂мꙋ на злꙋкꙋ [sic! зам. злобꙋ], да се є҆̂сть дволично, но враждєнно є҆̂сть. є҆̂сть чл҃къ любѧ ходѧщаго а҆̂ки и҆̂ самъ єсть в лꙋкавьстве, ꙗ̂кож[є] ꙋмрети хощет[6]) въ зле[7]) є҆̂го рад[и]: и҆̂ ѿ семь ꙗ̂ке є҆̂сть, ꙗ̂ко дволично є҆̂сть, но все то зло дѣло. сꙋщиꙗ̂ бо любы҆̈ в лꙋкавьстве криюще єго в лꙋкавьстве[8]) є҆̂сть и҆̂менемь аки добро, конець дѣлꙋ приходит на зло. дрꙋгии҆̂ крадет, насилꙋє̂ть, ѿє̂млеть, лихоимствꙋє̂ть и милꙋєть нищаго: дволично ꙋбо є҆̂сть и҆̂ се, но все вражиє̂ єсть; лихои҆̂мьствꙋꙗ̂ ближнѧго гнѣвити Бг҃а. и Вы҆̈шнѧг[о] клѣнеть [и] ꙋбогаг[о] милꙋє̂ть; заповедавшаго законь[9]) ѿ̂слоушлє̂ть и҆̂ гнѣвит [и] оуб[о]гих милꙋєть: дш҃ю скверни ть, тѣло чт҃ит; много ꙋбивает и҆̂ рѣдьки милꙋєть. и҆̂ се дв илично [sic!] є҆̂сть, но все вражьє̂ є҆̂сть. дрꙋгыи прелюбы дѣє̂ть, блꙋдить, [и] въздержить сѧ ѿ ꙗ̂ди; постѧ сѧ а зло творить; силою бг҃атества многи привлачит, ѿ лихиꙗ̂ злобы҆̈ творит заповеди: и҆̂ се дволично є҆̂сть. таковии҆̂ єлико[10]) є҆̂сть косматами ногами и҆̂сполꙋ сꙋть чт҃и, но въ и҆̂стинꙋ нечт҃и сꙋть. Бг҃ъ въ книгах нб҃ныхъ реч[є] тако: не бꙋдете таци дволични при бл҃гтию̂ злобою̂, но при бл҃гостию̂[11]) є҆̂диной прилепите сѧ[12]), и҆̂ Бг҃ъ почиваєть в неи҆̂ и҆̂ чл҃чи [sic!] жадѧть є҆ꙗ̂. ѿ злобы҆̈ ѿбегнет[є] побивающе дї́а̂вола въ бл҃гыхъ ваших дѣлесехъ, ꙗко дволични не Бг҃ꙋ но сво- и҆̂мъ мъıслѣмъ работают, да врагꙋ оугодни бꙋдꙋть и҆̂ подобным чл҃комъ. добрии҆̂ бо чл҃ци є҆̂динолични; аще и҆̂ мнѧтсѧ ѿ дволичних чл҃къ съгрѣшаю̂щи, праведни сꙋть ꙋ Бг҃а. мноѕи бо погꙋблѧю̂ть[13]) пронырливы҆̈ꙗ̂, двоє̂ творѧт дѣло, добро и҆̂ злъıмъ:[14]) все ж[є] єсть доброє, є҆̂лма злоє̂ и҆̂скоренивъ погꙋби[т]. є҆̂сть некто ненавидѧ [не]мл҃тиваго и҆̂ насилѧꙗ̂и҆̂ в прелюбодеистве постѧщемоу сѧ, и то єсть дволиченъ: все дѣло є҆̂го добро є҆̂сть, ꙗ̂ко подражаєть Гс҃а,[15]) не приемлѧ мнимаго добра съ и҆̂стовымъ зломъ. и҆̂нъ хощеть дн҃и добра видети съ блꙋдникъı, да не ѿскверни т тѣла и҆̂ ѻ̂калѧєть дш҃а: и҆̂ се же дволично є҆̂сть, все ж[є] добро є҆̂сть. таковии҆̂

подобни соут сернамъ и еленемъ, яко боучими и мнимии сѫть, — нечтии сѫть, но всемь чти сѫть. яко в ре[в]ности бии ходат ѫклан͡ающии с[а] их же Бъ заповеда, ненавида[16]), отречет, изгона злое добростью. видите ли, чада, яко двое есть въ всемь, едино противѫ единомѫ и коеждо по[д] дрѫгимъ криетса, по[д][17]) дрѫгым[17]) въ творении: лихоимьство в' веселии, пьяньство въ смеании, печаль въ брацѣ, пищю живот смрть приемлет, словѫ[18]) вещестие, днь и нощь свѣт тмѫ; но вса та по днех соуть[19]) праведная. тѣм же и смрти вѣчная жизнь ждет, и нѣс[ть] рѣщи истинѣ лжа есть ни правдѣ неправда, яко вса истина под свѣтом есть, якож[е] вса подъ Бгомъ есть. сих вса искѫсих в животе моемь и не прельстих са в[20]) животе[20]) моемь[20]) от истины Гна и заповеди Вышнаго и взысках [в рукоп. взыскых] всею крѣпостию моею, ходя единем лицемъ въ блгыихъ. внемлет[е] ѫбо и вы, чада моя, заповеди Гна, единолично последоующе истины, яко дволично[21]) соугѫбо мѫчит са. яко дѣлают злое и съобещают са дѣлающимь, духовъ прелестьных подражающих, иже члкы подвижют са. вы же ѫбо, чад[а], закон Гнь храните и не приемлет[е] злаг[о] аки добраго, но на сѫще добро взирающе и съблюдайте по всемѫ [sic !] заповедемь Гнимь, в немь пребыивающе и в немь кончевающе, яко конець члкъ показѫеть правдѫ ихъ, являя англомъ Гнимъ и Сатониньимъ. и егда повелена быс[ть] дша исходит[и], и стражеть от неприязнена дха, емѫ же есть работала мысльмы и делесы злымы; аще есть кротка, в радости позна англа мирнаго и ѫтишить[22]) ю в жизнь. не боудет[е] аки Содомлане, иже познаша[23]) англъ Гнь, иже[24]) погибоша до век[а]. веде бо, яко съгрѣшить [зам. съгрѣшите] и предани боудете в рѫки врагомъ вашим, и земла ваша исказит са и стла ваша истлѣють и вы рассыплете са въ д. ѫглы все[ле]нныя[25]), и бѫдете в рас'сеании охѫдевающе аки вода непотребна, дондеже Вышнии посетить земли. и тъ пришед яко члкъ и съ члкы и ядыи и пия, и в молчании сътреть главѫ змиевѫ. волею[26]) тоть спсеть Изла и вса языкы, Бъ моужь приложив са. поведети [sic !] ѫбо чад[а]мъ вашимъ не противити са емѫ. разѫмех бо въ книгах нбныхъ, яко[27]) покаряющая са не покорите с[а] емѫ бесчествѫюще закона бия, но по заповедемь члческым единем лицемь злобы носимии. того рад[и] просыплете са як[о] Гад и Данъ брат[ь]а моя, иже земла своея не начнѫть видети и страны своея и племени своег[о]. но сбереть вы[28]) к вѣрѫ надежею млрдиа своего, Авраама дѣла и Исака [и] Иакова". и реч[е] имъ и се заповеда имъ гла: „погрѣбите ма в Хевроне". и ѫмре сномь вѣчнымъ[29]) ѫсноувъ.

и̂ по семь сътвориша с҃нве є̂го ꙗ̂ко ж[є] заповѣда и̂мъ. и и̂зне-
соша и̂ и̂[30]) погрѣбоша[30]) и̂[30]) съ ѿц҃и є̂го. Ꙗсиръ с҃нъ Зелфинъ
в҃. с҃нъ Ї̂аковль і҃. жит лѣт ркѕ҃.

[1]) Дод. право, var. перво [2]) покажю [3]) праведнаа бо [4]) дод. боудет [5]) ведый [6]) волить, var. болнть [7]) въ зло [8]) злобꙋ [9]) дод. Г҃нь [10]) дод. ихъ [11]) къ б҃лгсти [12]) дод. ꙗк[о] [13]) погоублꙗю̂щи [14]) зло [15]) Г҃а [16]) ненавидѣти [17]) vac. [18]) славоу [19]) дод. по животом [20]) vac. [21]) дволичныи [22]) оу̑тѣшить [23]) не познаша [24]) а̂ [25]) земленыꙗ [26]) водою [27]) дод. не [28]) дод. Г҃ь [29]) добрымъ [30]) vac.

Варіанти виписано із Тіхонравова op. cit. I, 209–213.

11. Завѣт И̂ѡсифль ѿ прем҃дрости.

Написанїє завѣт[а] И̂осифлꙗ. єгда бꙗше ꙋмрет[и], и̂ призвавъ с҃ны своꙗ̂ и брат[ь]ю̂ своꙗ̂ [sic !] реч[є] имъ: „чад[а] моꙗ̂,[1]) послꙋшайте И̂ѡсифа възлюбленаго ѿ И̂г҃лꙗ, внꙋшите с҃нве[2]) ѿц҃а вашего. азъ видѣхъ в животе моем зависть и̂ см҃рть и̂ не прельстих, но пребыхъ въ и̂стиннѣ Г҃ни. и̂ брат[ьꙗ] моꙗ̂ възненавидѣша мꙗ, и̂ Г҃ь възлюби мꙗ; сий хотѣша мꙗ въ[3]) зле[3]) ꙋбити, но Б҃ъ ѿц҃ь моих҄ъ съхрани мꙗ. в ровъ мꙗ ввѣргоша, и̂ Вы̂шний извѣде мꙗ; в работꙋ мꙗ продаше, и̂ Г҃ь всѣх свободи мꙗ; и̂ к полонъ влезох, и̂ крѣпкаꙗ є̂го рꙋка помозе ми. глад[о]мъ ѿкꙗть бых, и̂ самъ Г҃ь препита мꙗ; в тѣмници бѣх, [и] С҃псъ[4]) радость мї сътвори; єдин бѣхъ, и̂ Г҃ь ꙋтѣши мꙗ; и̂ в болѣзни бѣхъ, [и] Г҃ь посѣти мꙗ; въ ꙋзѣхъ — и̂ Г҃ь ѿрѣши мꙗ; въ ѿклевѣтаний — и̂ Г҃ь и̂збави мꙗ; въ словесех Є̂гѵпьтꙗнинѣ горцѣх — и̂ и̂зꙗть мꙗ; в зависти сꙋщим съ мною работах, и̂ възнесе мꙗ. и̂ тако скопечкый старшина домъ порꙋчи ми свой, и̂ ст҃рсть прия̂хъ ѿ жены сквѣрныꙗ̂[5]), нꙋд[ꙗ]щи мꙗ съгрѣшити с нѣю̂, но Б҃ъ И̂г҃лвъ о̂ц҃а моє̂го и̂збави мꙗ ѿ пламени горꙗщаго. в темьницю всаженъ быхъ и̂ бьє̂нь бы̂хъ и̂ ꙋкоренъ быхъ, и̂ да мꙗ[6]) въ щедротꙋ подьтемници хранителемь. не ѿставит бо Г҃ь боꙗ̂щих сꙗ є̂го въ тмѣ ли, въ ꙋзахъ и̂ли въ печалехъ и̂ли въ бѣдахъ. не бо акы ч҃лкъ стыдит сꙗ Б҃ъ, не акы с҃нъ ч҃лць бойт сꙗ, ни аки земленьї̂й и̂знемагає̂ть и̂ли въ ѿстꙋпає̂ть[7]). въ всѣх же сих не врѣжає̂ть[8]), в различнах [sic !] скорбѣхъ ꙋтѣшає̂ть и̂ присѣщаєть въ и̂скꙋшений д҃шевны̂х мыслей. въ д҃-ти и̂скꙋшений крѣпка мꙗ показа, въ всѣх долъготрьпѣнии̂хъ[9]) ꙗ̂ко велик ѿꙗ̂лъ[10]) є̂сть долготерпенїє̂. колькократы̂ Єгꙋптꙗньї̂ни претꙗше см҃ртью̂[11]), на мꙋкꙋ да мꙗ, възвращаше мꙗ и̂ претꙗше ми, и̂ не хотꙗщю ми

съближит[н] см мн[11]) с нею, глаше же ми: „да владееши мною и всемь моим, аще сн предаси мне и бѹдеши ми ꙗко единъ властелинъ нш҃ь“. азъ же поминах словеса ѿц҃ь моих и влаза в хлѣвинѹ молах см Гви, постах см з҃. лѣ[т] тѣхъ [н] ꙗвлах см Египтанинѹ аки в пещи[13]) пребывꙋѧ; ꙗко иже Ба рад[и] постат см, лицю блгдть приемлют. и аще то[14]) ѿидмше, то вина не пьꙗх, и на трї дни взимах ѹрокы и даꙗхъ ницимъ и болмщим, ѹтренюю къ Гви плаках см Мемьфиꙗ рад[и] Египтаньїны, ꙗко ѕѣло беспрестани насилмше ми и насилмше[15]) м[и][15]), ноцью влажмше къ мнѣ навеженню дѣла, ꙗко чад[а] мѹжеска полѹ[16]) не бѣше ѹ неꙗ, да мена хотмщи имети аки сна. и помо[ли]х см Гви и роди ѿтрочище. въ еликож[е] врѣмм любламше мм аки сна, азъ не разѹмѣх, послеже на блѹжение мм понѹди, и разѹмѣвъ ѿпечалих см до смрти. излезъши еи придох в см, плакахь с[м] за ню дни многы и разѹмѣхъ лѹкавьство еꙗ и прелесть, и глхъ к неи словеса Вышнего, да гли[17]) ѡбратит см ѿ мысли своеꙗ пагѹбньїꙗ. колькратьї акы къ стмѹ моѹж[ѹ] словесьї льстмше ми см и с проказньствомь реч[ї]ю хвалмщи смыслъ мои пред мѹжемь еꙗ. мыслмщи ѡсобь запмти,[18]) славлмше мм аки мѹдра ꙗвѣ, и ѿтаи глаше ми: „не бои см мѹжа моего, ꙗлъ бо есть вѣрѹ ѡ мѹдрости твоеи. да аще и кто емѹ и речет ѡ нꙗю, не имет вѣры“. ѡ семь всемь на земли лежах мола см Гви въ врѣтищи, да мм избавить ѿ Египтмньни. и ꙗко не ѹспе ничтож[е], паки словом ѹвѣтнымъ влазмше къ мнѣ, навыкнѹти хотмщи слово Гне и глше ми: „аще хощеш[и]. да ѿвергѹ см кѹмиръ, то бѹди съ мною. и Египтмнина ѹвѣрѹ Петефрниꙗ ѿстѹпити кѹмиръ, по законѹ Ба твоего ходмщи“. глхъ же к неи: „Ꙗмемфрие, гже моꙗ, не в нечстоте хощеть[19]) боꙗщих см его ни прелюбодеющихъ блговолит Гь“.[20]) множаиши хотмщи[21]) прилагах алчьбѹ и млтвѹ, да мм избакить Гь ѿ неꙗ. паки в дрѹгое врѣмм глше ми: „аще не хоцеши прелюбы сътворити, то азъ ѹморю Египтмнина и тако в законъ поимѹ та мѹжемь“. азъ же еже[22]) слышахъ то, раздрах скитѹ свою и рѣхъ: „жено, ѹбои см Га и не сътвори дѣла того непризненаго, да не погыбнеши, ꙗко и азъ повѣмь мысль твою бе[сче]ствиꙗ твоего всемь“. ѹбоꙗвси см [sic!] ѹбо ѡна моли ми см, да никомѹ же поведат[и] злобьї еꙗ, и излезе ѹтешивши мм дарьї и пѹщаюꙗщи ми ѿ всмкого вкѹса снвъ чл҃ческых. и единою пѹсти ми ꙗдь ѿтравою растворенѹ. и е[гда]же и приде скопець несыи ми то, и мнѣ ѿкри Бъ: възрѣвъ видехъ страшна моѹж[а] придаюꙗща ми с' солїломъ ножь, и разѹмѣх, ꙗко растворение[23]) с прелестию есть. излезьшю емѹ и плаках см, ни того ни

йного не вкꙋсихъ ѿ ꙗди ей. по единомь ж[е] дни пришедши къ мнѣ реч[е]: „что неси[24]) ꙗлъ ѿ ꙗди?" рехъ гжи своей: „что ꙋмысли на мѧ взѧть животъ мой бес правды, понеж[е] присла ми брашно наполнивши ꙗда смртнаго? да како гла, ꙗко приближих сѧ[25]) къ кꙋмиромъ, но Гнѧ боуди?[26]) инѣ ꙋбо разꙋмей, ꙗко Бъ ѿца моего англмъ ѿкры ми злобꙋ твою. инѣ сухраних[27]) на ѡбличение твое, да некли видевши[28]) покаеши сѧ. но да ꙋвеси, ꙗко к мысле[29]) Ба чтоущимъ не ꙋспеетъ злоба невѣрных" — вземь пред нею ѿ нея и ꙗсти начахъ рѣкъ: „Бъ ѿць моихъ и англъ Аврамль бꙋди съ мною!" ѡнаж[е] падъ [на] лици своемъ пред ногама моима и въсплака сѧ. и въздохнꙋвъ и въздвигъ ю и ꙋтешихъ. и ѡбѣща ми сѧ не творит[и] по сем бе[с]честнаго сего. еще ж[е] срдце еꙗ пребываше в блꙋжении и стонющи ѡнемагаше. видев же ю Егуптѧнинъ реч[е] к ней: „что спад[е] лице твое?" [30]) „болѣзнью срдчною азъ болю, въздыхание дха моего ѡбдержить мѧ." и и[с]цѣли ю ѿ болезни. тогда въскочи ко мнѣ еще вне сꙋщю мꙋжю еꙗ и реч[е] ми: „ꙋдавлю с[ѧ] любо съ стѣне свѣргꙋ сѧ сама, аще не бꙋдеши съ мною!" разꙋмѣвъ, ꙗко дхъ вражий насилѧеть ей[31]): „почто мѧтеши сѧ и мꙋтиши въ грѣсехъ ѡслеплѧющи с[ѧ]? помѧни, аще сѧ погꙋбиши сама, то ѧснѣ женима мꙋжа твоего рѣвнꙋющи погꙋбить чада твоꙗ, и згꙋбиши памѧт твою ѿ земли". и реч[е] къ мнѣ: „се вижю, ꙗко любиши мѧ. да довол есть ми ꙋже, ꙗко печеши с[ѧ] животомъ моимъ и чады моимы, да имамъ надежꙋ приꙗти мысль свою." и не разꙋмѣша, ꙗко Га ради моего глхъ тако[32]) ѡнея дѣлѧ. аще кто въ стрть въпадеть помышлениꙗ вражиꙗ и томꙋ поработитсѧ аки ѡна, аще и до[бро] что слышит, на грѣхъ е мнѧ ѡбращаеть, на мысль вражью. глю ꙋбо вамъ, чада моꙗ, час бѧше ꙗко ѕ-и; егда излезе ѿ мене, приклонивъ колен[и] въсь днь и всю нощь съвъкꙋпивъ къ ꙋтрꙋ въсклоних сѧ плача избавити сѧ ѿ Егуптѧнꙑни. последнее ꙗтъ мѧ за свитꙋ с нꙋжею влекꙋщи мѧ на съвъкꙋпление. и еже видѣхъ, ꙗко неистови сѧ держить свиты моꙗ, азъ же нагъ избегох. ѡна же ѡклевета мѧ, и всади мѧ в темницю в дꙋмꙋ [зам. домꙋ] своем Егуптѧн[и]нъ, и потом бивъ мѧ пꙋсти мѧ в темницю фараѡню. егда быхъ въ ꙋзе, Егуптѧныни балѧше [sic! зам. болѧше] ѿ печали и пословшаше мене, како хвалѧхъ Га к темнѣ мѣсте и в тискѣ гласѣ радꙋꙗ сѧ славах Ба, токмо ꙗко ѡболганием изыкъ Егуптѧнын[и]. многажды и пꙋщаше мѧ[33]) ко мнѣ глщи: „изволи скончат[и] волю мою, раздрешю тѧ ѿ ꙋзъ и збавлю тѧ ѿ тмы". ни поне в помысле преклоних сѧ к ней; любить бо Бъ паче в ровѣ темне постѧщаго в смысле,

неже в полатахъ црьскаx [sic!] питающаго с[ѧ] въ блѹжений. а въ смысле хода приемлет славѹ; и вѣсть Вышний: ıак[о] же имъ есть на ѹспѣх, дасть ему Бг҃ также ıако мнѣ. колькраты и болѧщи приход[ѧ]ше къ мнѣ ѿтай, послѹша сѧ глас[а] моего молѧщю ми сѧ; разѹмѣхъ же азъ стоıаніе ея [и] ѹмолчах. егда бо бѣ въ домѹ ея, ѿбнажаше мышци свои и перси и лыстьї, да быx палъ к ней, ѕѣло бо баше красна, пачеж[е] оукрашающи с[ѧ] на прелесть мнѣ; и Гь съхранї мѧ ѿ начинанїа ея. видите ли, чада моя, колко сътварѧет терпение и млтва с постомъ.

„И вы аще в помысле[34]) и в чистот[е] живет[е], в терпений и въ нищете срдцьней, то Гь пребоудет в вась;[35]) възлюбилъ есть мѹдрость, да идеж[е] живеть Вышний, то аще кто впадеть в завистъ[36]) ил[и] в клевет[ѹ] или в тмѹ, Бг҃ в нем же живы смыслъ рад[и] не токмо зла избавит, но изнесет и прославит его акы мене. всѧкъ бо чл҃къ или в делѣ или въ словеси ил[и] в мысле съгрѣшить сведеть[37]) брат[ї]ıа моея,[38]) како възлюби мѧ ѿць мой, и не възнесох сѧ въ ѹме своемь, а и детьскъ сый имѣıахъ бжй страх, вѣдехъ бо, ıако все преидет, и смирѧх сѧ самъ и чтѧхъ брат[ї]ю мою и страх[а] ихъ дѣлѧ молчахъ продаемь, не поведат[и] Измаилътомъ рода моего, ıако снъ есмь Їаковль, моуж[а] велика и сїлна. и вы ѹбо имент[е] въ всѣх дѣлех ишних[39]) пред ѿчима бжи страх и чтете брат[ь]ю вашю. всѧкъ творай законъ бжй възлюбленъ боудет ѿ него. пришед оубо къ Индоколпьїты[40]) съ Измаиттены [sic!] въпрашахоу мѧ, и азъ глхъ: „рабъ имъ есмь ѿ домѹ“, да не срамлю брат[ь]ıа моея. и реч[е] ми старейши их: „неси[41]) рабъ, но[42]) ѿбразъ твой ıавлѧеть ѿ тобѣ“. претѧше мї смртью, азъ же глхъ, ıако рабъ есмь их. ıако прийдохом къ Єгуптет [sic!], ѿ мнѣ сварѧхѹ сѧ, кто преж[е] дасть злат[о] и поймет мѧ. тѣмже всѧ ми изволиша быти ми[43]) въ Єгупте ѹ кѹпца рѹхла их, дондеж[е] възвратѧт сѧ носѧщи кѹплю. и Гь дасть ми блгдть пред ѿчима кѹпцю и порѹчи ми домъ свой, и блски его Гь рѹкою моею и исполни сребром и златомъ. и пребых ѹ него мци г҃. и дний е҃. в то врем[ѧ] прид[е] Мемфий[44]) ѹтворивши сѧ Петефрийнаıа[45]) съ славою многою и възложи на мѧ ѿчи свой, ıако повѣдали бах[ѹ] ей скопци ѿ мнѣ. и гла мѹжю своемѹ ѿ коупци, ıак[о] ѿбогателъ есть роукою ѿног[о] жидовина некоего. „гдть же, ıако татбою ѹкрали сѹть ѿ землѧ Ханаѡна. инѣ ѹбо створи ѿ мнѣ[46]) сѹдъ, поим ѿтрока в домъ свой и блгскить тѧ жидовьскый Бг҃, ıако блгдть нбснаа есть на нем.“ Петефрїнж[е] вѣро[ва]въ словесемъ ея повеле прити кѹпцю и рече емѹ: „что слышю

ѿ тобѣ, ꙗко ѹкрадай дша ѿ Ханаѡнъ в работѹ продаѐши?“ падь ѹбо на лици своемь кѹпець молѧ сѧ гл҃ѧ: „молю ти с[ѧ], гн҃, не вед[е] еже гл҃ши“. ѡнь же реч[е] ѐмѹ: „да како ѐсть ѹ тебе ѿтрокъ жид[о]кинъ?“ и҆ реч[е] И҆змаитѧнинъ: „ѡставиша и҆ ѹ мене, дондеж[е] възвратят сѧ.“ и҆ не иѧли[47]) емѹ вѣрꙑ҇, но повеле нага бити ѐго. пребывающю же емѹ в тѣхъ словесехъ реч[е] Петедрий: „да ѿвещаѐть ѹноша!“ и҆ въведенъ и҆ поклонихъ сѧ старишїне мнишескѹ,[48]) трет[и]и҆ бо баше ѹ цр҃ѧ саном[49]) Фараѡна[50]) всеми скопцы, имый жены и҆ женимыѧ чада. и҆ ѿведе мѧ ѿ него и҆ реч[е]: „рабъ ли ес[и] ил[и] свобод?“ и҆ рѣхъ: „рабъ“.[51]) „чий?“[52]) „И҆змалтескъ“. ѡнь же реч[е]: „какъ еси и҆мъ рабъ?“ и҆ азъ ѿвѣщахъ, ꙗко ѿ землѧ Ханаѡнѧ и҆скѹпиша мѧ. гл҃а же мнѣ: „лжеши“. сволкъша мѧ и҆ повеле бити мѧ. Мамфий[53]) же зрѧ дверцами, егда мѧ бїѧхѹ и҆ пѹсти к мѹжю гл҃щи: „бесправенъ соудъ, ꙗко ѹкраденѹ свободѹ мѹчиши [акы] съгрѣшивша“. ꙗко не измених словесъ бьѐмъ, повелѣ хранити ны҇, дондеже прид[е]ть гв҃ѐ ѿрок[а]. и҆ жена гл҃а к немѹ: „почто ѿскорбьлѧѐши пленника и҆ бл҃города ѿтрока, егож[е] паче бы и҆мет[и] в покой и҆ слѹжити тобѣ?“ хотѧше бо мене зрѣти в похот грѣха.[54]) и҆ не разѹмѣх всего того. ѡнь ж[е] рече къ Мемьфий: „нѣс[ть] Єгѵптѧном ѿнимат[и] преж[е] ѹказанный чюжаго“. се же рече ѿ кѹпци. „ѿтрокъ ж[е][55]) пребоудет въ ѹзници“. по к҃-тѹ же [д҃-]тий[56]) днехъ и҆ придеша же И҆змалтѧни и҆ слышавше, ꙗко І҆ꙗковъ ѿц҃ь мой тѹжит по мнѣ: „что ꙗко гл҃а ѿ себѣ, ꙗко рабъ ѐсмь? и҆ се разѹмѣхом, ꙗко мѹжа[57]) велика в земли Ханаѡни, и҆ скорбит ѿ тобѣ ѻ҆ц҃ь твой въ власѧници“. зело хотех плакати и҆ ѹдержахъ с[ѧ], да не осрамлю брат[ь]и҆ моѐй, и҆ рѣх: „азъ рабъ ѐсмь“. тогда свѣщаше с[ѧ] продати мѧ, да сѧ не ѡбращѹ в рѹкы҇[58]) и҆хъ, боꙗхоу бо сѧ И҆ꙗкова, да не сътворить на них ѿмьстьа҆ бедна, слышахѹ бо, ꙗко великъ есть пред Гм҃ь и҆ чл҃кы҇. тогда гл҃а кѹпець к нимь: „издержїт[е] мѧ ѿ сюдѹ [зам. сѹдѹ] Петефрийна!“ пришедша ѹбо ноужахѹ мѧ гл҃щи: „рци, ꙗко на сребре прода[н] еси намъ и ѡнъ ѿпѹстить ны҇“. възвестить[59]) Мемьфий мѹжю своѐмѹ, да мѧ кѹпѧть, слышю бо,[60]) ꙗко продають мѧ[61]). и҆ пѹсти ѐмнѹхъ къ И҆змалтѧномъ просѧща мене на проданїѐ. призвавъ же старейшина сокачнийѧмъ и҆ И҆змалты҇ прошаше мене на проданиѐ, и҆ не хотевъ ѿиде скопець просваривъ сѧ с нимь. гл҃а же госпож[и] своей: „мнози цѣны просѧт на ѿтроци“. ѡна же поусти и҆ног[о] скопца гл҃щи: „аще и҆ двою стѹ златниць просѧт, блюди сѧ, не щадї злат[а], точию кѹпивъ приведи раба“.[21]) и҆ давъ им п҃. златниць, и҆ „р҃. — реч[е] Єгѵптѧныни — дал есмь на немь“. и҆ ведей и҆ азъ ѹмол-

чаҳ, да не бьенъ боудет емноухъ. видите ли, чада моꙗ, колико стерпеꙗхъ, да не срамлѧю братьꙗ моеꙗ. да вы зблюдит[е][63]) дрꙋгъ дрꙋга и в долготерпѣніи скрывайте иныҳ[64]) съгрѣшенніꙗ, веселить бо Бг҃ ѿ единоꙋмьꙗ брат[ь]ꙗ и въ ꙋвѣтне срдци блговолѧщи в любви.

„И егда приидоша брат[ь]ꙗ моꙗ въ Єгипет, ꙗко и сами ведет[е], ꙗко възврат[н]хъ сребро иҳ и не ꙋкориҳ иҳъ, но ꙋтешиҳ иҳъ. и по смрти Иꙗковли паче възлюбиҳ ꙗ и вса ꙗж[е] повел[е] и съ избытком сътвориҳ. не ѡставиҳ бо иҳ печалном пребыти ни до хоуды вины. еже бо бѧше в рꙋце моеи, тѣмь даꙗҳ, сыве иҳъ и сыве и сывчи мои аки раби им, дша иҳъ — дша моꙗ, вса болѣзнь иҳ — болѣзнь[65]) моꙗ, и всѧкаꙗ стрсть иҳ болѣзнь мнѣ, свѣт иҳъ — свѣт мои. не възнесоҳъ себе в ниҳ презоръством земьскыꙗ дѣла славы моеꙗ, но бѣҳ к ниҳ ꙗко ҳꙋдеи иҳъ кто. аще ꙋбо и вы ҳодит[е] в заповѣдеҳ Гниҳъ, чада моꙗ, възнесит вы с̕де и блскить вы въ благыҳъ въ вѣкы. и аще въсҳощеть вы зло сътвори[ти] вамъ, вы добротвореніꙗ молите с[ѧ] зань и ѿ всѧкого зла избавит вы.[66]) се бо видит[е], ꙗко терпеніꙗ рад[и] и дщерь господеи моиҳ поꙗҳъ собѣ жене Сенефꙋ, и р҃. талантъ злат[а] дано ми с нею, и Гь ны ꙗ[67]) подъ властию[68]) сътвори, и доброте[69]) же ми предасть аки цвѣтець паче красныҳ Излвъ, и сҳрани мѧ до старости к силе и в доброте, ꙗко подобень всемь[70]) Іаковꙋ.

„Слышите и се, чад[а] моꙗ, еж[е] видеҳъ сонъ, сказаю вамъ и се. ві҃. елени пасѧшта[71]) [sic!] се и д҃. иҳ рассіпаше с[ѧ] въ всю землю. также[е] и тріе видеҳ, ꙗко ѿ Июды роди сѧ двцѧ имѣюще одежю вꙋсиньнꙋ, из неꙗ же изыде агнець непорочень, [и] ѡ левꙋю его ꙗко левъ, и вси зверие ꙋстремлѧҳꙋ сѧ нань, и ѡдоле имъ агнець и погꙋби ꙗ в попраніе. и радꙋваҳ[ꙋ] сѧ ѡ нѣмь вси аггли и чл҃вци и вса землѧ. сиж[е] сбꙋдоут сѧ въ врѣмѧ свое. радꙋваҳꙋ сѧ ѡ нем в последнѧꙗ дни. вы же ꙋбо, чада моꙗ, съҳранит[е] заповед[и] Гнѧ и чтите Июдꙋ и Левгию, ꙗко ѿ тою вамъ взыдеть агнець біи и блгдтью спсаꙗ ꙗзыкы вса [и] Иглѧ, и црство бо его црство вѣчное и еже не проидет, а мое црство скончаеть с[ѧ] в вас, аки овощю ҳранилніца по выиманию не ꙗвит сѧ.*)

„Веде, чад[а], ꙗко по кончине моеи Єгуптен[е] ѡпечалѧть васъ, но Бг҃ сътворит вамъ ѿпꙋщеніе и введет вы въ ѡбещаніе

*) Далї пропускаємо 44 рядки палейноі вставки — виклад сну Йосифового на Ісуса Христа, Богородицю і 12 апостолів.

ѿць вашихъ. но изнесете кости моя с собою тамо, яко изнесеномь костем тамо Гь въ свѣт[72]) боудеть с вама, а врагъ въ тмѣ боудет съ Єгиптяны. И Зелфꙋ мтрь свою изнесете и близъ Калы при гостинници, близь Рахилиє положит[е] ю.“ и се рекъ Иѡсифъ простеръ нозѣ свои на ѡдре и ꙋспе сномъ вѣчным. и плака ся єго весь Иль и весь Єгипет плачемь великим, съ Єгиптяны бо акы ꙋдъ страдаше. добро творяше въ всяком дѣлѣ и въ свѣт[ѣ] и въ строи предстоя. Иѡсиф снъ Іяковль лі. снъ Рахилинъ а. житъ лѣт ρі.

[1]) Дод и братіа моя [2]) дод. глы [3]) vac. [4]) ГЪ [5]) свирепыя [6]) дод. ГЪ [7]) ѿстꙋпати [8]) навѣжавть [9]) долготерпяхъ [10]) ѿиде [11]) дод. колькраты [12]) vac. [13]) пищи [14]) тъ [15]) vac. [16]) понеже, var. полаже [17]) некли [18]) дод. мя [19]) ГЪ [20]) дод. ѡна же реч[е] [21]) дод. совершити мысль свою, азъ ж[е] [22]) егда [23]) дод. то [24]) что се, яко нѣси [25]) не приближю ся [26]) бꙋдꙋ [27]) дод. ю [28]) дод. ю [29]) смыслѣ [30]) дод. ѡна же рече: [31]) и рѣх [32]) дод. а не [33]) vac. [34]) смыслѣ [35]) дод. яко [36]) дод. или в работоу [37]) свѣдите [38]) моя [39]) вашихъ [40]) Индоколгыты, var. Индꙋколипити [41]) дод. ти [42]) яко и [43]) vac. [44]) Имемфріа, var. Демемфинъ [45]) var. Метедрина [46]) немь [47]) ня [48]) емнишескꙋ [49]) дод. оу [50]) дод. владѣя [51]) дод. и реч[е]: [52]) дод. и рѣх [53]) Менфін [54]) vac. [55]) дод. да [56]) ти по д. [57]) дод. снъ [58]) роукꙋ [59]) възвѣсти же [60]) дод. реч[е] [61]) и [62]) ѿрока [63]) възлюбите [64]) оумных [65]) печаль [66]) дод. ГЪ [67]) Гныя [68]) подвласты [69]) доброту [70]) дод. быхъ [71]) пасяшаста [72]) свѣтѣ.

Варіанти виписано із Тіхонравова op. cit. I, 213–225.

12. Завѣт Веньяминовъ о помысле чстомъ.

Въписаніе[1]) словес Веньяминовъ, еже предасть сномъ своим. жит лѣтъ ркє. цѣловъвъ [sic!] я реч[е]: „азъ Веньяминъ, старость ѿцю моєму Іаковꙋ, и бѣхъ ꙋней всея братия моея. якоже тако и дѣдъ нашь Аврамъ роди ся[2]) р. лѣт емꙋ сꙋщю.[3]) и понеже Рахиль ꙋмре ражающи мя, млѣка не имѣях, Валꙋ оубо робꙋ ея ссахъ. Рахиль ꙋбо лти наш[а] ѿнележ[е] роди Иѡсифа, ві. лѣт неплод[н] бѣ. но и помоли ся Гви с подтщаніемь[4]) ві. дни, заченьши роди мя. ѕѣло бо ѿць нашь любляше Рахиль, моляше с[я] два сна имѣти ѿ него. да того радї нареч[е]нъ быхъ снъ дни, еж[е] есть Веньямин. егда внидохом въ Єгипетъ, позна мя Иѡсифъ брат мой и гла ми: „что рѣша ѿцю моємꙋ, егда мя продаша?“ и рѣх емꙋ, яко помазаше котыгꙋ твою кро[вию] и пꙋстивше ю и рѣша: „познай, се же котыга сна твоєго єсть.“ и реч[е] ми: „єй, брат[е], егда пояша мя Измалтянѣ, єдинъ ѿ нихъ съвлекъ котыгꙋ дасть ми препоясаниє. възбивъ мя реч[е]: потци! и егда пойде, скрыти котыгꙋ мою хотѣ, срет[е] и лѣвъ и ꙋмори и. и тако дрꙋжин[а] єго ꙋбоявши с[я]

продаше мѧ инемъ“. тѣм же, чада моꙗ възлюбленаꙗ, любит[е] Гa Бa небеснаго и схраните заповѣди ег[о], подражающи блгaго и прпдбнаго моуж[а] Иѡсида брат[а] моꙗго [sic!], и да бѹдет мысль ваша въ блгое. ꙗкоже мене видесте, также[е] и вы живит[е]: боите с[ѧ] Бa и любит[е] брат брат[а]. аще дси вражнии въ всѧко лѹкавъство[5]) испросѧт васъ, и не имает ѡбласти всѧка неприꙗзнѣна печаль. аки Иѡсифа брат[а] моего колко члкъ хотѧше ѹбити, и Бъ покры его. иж[е] боꙗи сѧ Бa и любѧи брат[а] своего, то не имать страховат[и] сѧ ничтож[е], аще и множество золъ и часто не[6]) дадѧт, не ѹспеют; то ни зверем можеть ѡбладанъ быти, понеж[е] помагаеть емѹ еже къ Боу, юже име к братѹ своемѹ любовъ. моли бо сѧ ѿцю ншемѹ Иѡсифъ глѧ: „чстныи ѿче мои Иꙗкове, моли сѧ ѿ снехъ своих къ Гоу, да не вменить имъ Гь грѣха, еже бо зло помыслиша ѿ мнѣ.“ и тако велиимъ гласмъ възглас[и] Иꙗковъ рекы: „О чад[о] блгое, преѿдолеваеши млсрдиемь Иꙗковѹ ѿцю своемѹ“. приимы и за два час[а] лобзаше глѧ: „да збоудет сѧ на тобѣ пророчество члче ѿ агньци бии и ѿ спсе мирѹ, ꙗко бе[с]скверныи за скверныꙗ преданъ бѹдет и безгрѣшныи за нечстивыꙗ ѹмрет въ крови завѣта за спсение ꙗзыкъ и Илѧ. тъ разорит врага и ѹгодника его“. видите ли, чад[а] моꙗ, блжена ѡного мѹжа Иѡсифа кончание днемь. подражаите ѹбо добромѹдре его и млсрдие его, да и вы вѣнца славныꙗ причимет[е]. блгыи члкъ не имать[7]) ѡка темна, но милѹеть всѧ, аще и грѣшници сѹть; аще ж[е] и мыслѧть нань зле, то тъ блготворѧ ѡдолеет злѹ, но и покрываемь есть ѿ Бa блготворениꙗ его рад[и]. праведныꙗ же любит[е] аки дшю свою; аще кто прославит сѧ, то не завидит[е] емѹ; аще бо кто ѡбгoгееть [sic!], то не ревнѹеть[8]); аще кто есть храборъ, то хвалить[9]); смысленаго[10]— вѣрѹю [sic! зам. вѣрою] то хвалит[е][19]), и нищаго помилѹеть[11]), с болѧщим болит[е], брат[ї]ю любит[е], родитель не забываеть[12]), Бa възносит[е], имеющемѹ страх бии помагает[е][13]), невѣдѹщемѹ Вышнего накажет[е] и ѡбращаите ѿ неправеднаго поути его, с любѧщими Бa чт[и]те, не чтѹщаго Вышнѧго молѧ не възвращает[е], и имеющаго блгдать и блгаго дха любит[е] аки дѹшю свою. аще имает[е] блгъ смыслъ, то и лѹкавии члвци мирѣни боудѹт с вами и блѹдници ѹсѹмнишa с[ѧ][14]) васъ възвратѧть с[ѧ] на блгое, хищници не точию ѡстанѹть с[ѧ] грабленꙗ, то[15]) и ѿимание ѿдадѧть печалным. аще боудет[е] добро творѧще, то и нечстии дси пробегнѹть васъ, и ти зверие и ѹбоꙗт сѧ васъ. идеже бо есть свѣт блгых дѣлесъ въ ѹмѣ члкѹ, тѹ и дси пробегнѹть[16]) неприꙗзнении ѿ него. аще бо злословит[е]

моужа[17]), никогда же ѹкоривши, и҆ милѹеть бо праведныи҆ и҆ корѧщаго и҆ ѹмолчить, аще до дш҃а ѹкорень боудет, и праведьнии҆ мл҃твѹ творѧ паче смирѧе҆ть с[ѧ], и҆мъ ж[е] паче свѣтлеи҆ ꙗ҆вит сѧ Вышнемѹ. Тако ѹ҆бо быс[ть] брать мои҆ И҆ѡ҆сифъ. мысль бл҃гаго мѹжа нѣс[ть] в рѹцѣ прельсти дх҃а вражьꙗ҆, и҆ анг҃лъ бо мирныи҆ править дѹшѹ е҆го, не видит[18]) на прокѹжение҆ тлеющих ни низбирае҆ть[19]) бг҃атества любовию похот[и], не веселить сѧ похотью҆, не ѡ҆печалѹет ближнаго, не насладить с[ѧ] пищами, не прельщае҆т сѧ зрением ѡ҆чию҆. Гь҃ бо есть часть е҆го, добраꙗ҆ мысль ег[о] не прїе҆млет славы̏ бесчестиꙗ҆ чл҃ческа и҆ всѧ льсти и҆ лжи и҆ свари и҆ вражды не вѣсть, и҆[20]) Гь҃ бо в немъ живет и҆ просвещае҆ть дш҃ю е҆го и҆ радоуеть с[ѧ] къ всемь въ всѧкое врѣмѧ. добрыи҆ ѹмъ не и҆маеть двѹ ꙗзыкѹ, бл҃свныꙗ҆ и҆ клѧтвы̏, и҆ свара и҆ лжи, и чс҃ти, печали и҆ радости, и҆ молчаніꙗ҆ и҆ мѧтежа, и҆ лицемериꙗ҆ и и҆стинны̏, нищеты̏ и҆ бг҃атества, но е҆дино и҆мае҆ть ѡ҆ всѣх, не на лице, но чистѹ мы̏сль. не и҆маеть вида ни слы̏шаниꙗ҆ сѹгѹба, все бо, е҆же творит и҆ли гл҃ть и҆ли видить, вѣсть, ꙗко Гь҃ навежаеть[21]) дш҃ю е҆го и ѡ҆чищаеть мысль е҆го, ꙗ҆коже безъ зазора бы̏ти ѿ Бг҃а и҆ чл҃къ. и҆ вражье все дѣло сѹг[ѹ]бо есть, не меть [зам. не иметь] простоты̏. тог[о] ради, чада моꙗ҆, бегаи҆те злобы̏ вражиꙗ҆, ꙗ҆ко мечь подаеть покарѧющим сѧ емѹ. мечь бо з҃-ми злобъ мт҃и есть: первое҆ начин[а]еть мы̏сль ѿ врага, е҆сть же еж[е] ражаеть: а҃. зависть, в҃-е погыбель, г҃-е печаль, д҃. пленение҆, е҃. безоѿчество, ѕ҃. мѧтежь, з҃-е и҆сказѹеть[22]). того бо рад[и] Каинъ з҃-ми неправды̏ проданъ быс[ть][23]): за р҃. лѣт е҆диномѹ[24]) казнь поведаше[25]) Бг҃ъ; за кровъ Авелѧ брат[а] своего за ѱ҃. лѣт Каи҆нъ соудъ прии҆маше, а Ламех за о҃. седьмиць; ꙗ҆ко до вѣка подобѧще с[ѧ] Каи҆нѹ въ брат[а] ненавиденїи и҆ въ ѹбои҆, тою҆ же мѹкою҆ ѡ҆сѹжають с[ѧ].

„И вы̏, чада моꙗ, бегаите злобы̏, зависти и҆ брат[о]ненавидениꙗ҆, но прилеплѧите с[ѧ] въ бл҃гсти и ѹсердно къ любви. и҆ и҆меи҆ ѹмъ чс҃тъ в любви не взирае҆ть на женѹ в похот[и], не и҆меет скверны̏ въ дш҃и и҆ въ срд҃ци своемь, ꙗко почивает на таковѣмъ дх҃ъ бж҃ии҆. ꙗ҆кож[е] бо слн҃цѣ не сквернить с[ѧ] призираꙗ҆ на гнои҆ и на калъ, но паче[26]) ѡ҆бое и҆ссѹшае҆ть с[ѧ] и ѿгонить смрадъ, тако и҆ чс҃тыи҆ ѹмъ въ сквернах земных прикасаꙗ сѧ паче строи҆т сѧ, а҆ самъ не сквернить сѧ. разѹмею҆ и҆ дѣломъ недобрым в васъ къ бѹдѹщемѹ ѿ словесе Е҆ноха праведнаго. съблюдет[е] ѹ҆бо, чада моꙗ҆, блоужениꙗ содомьска; аще л[и] — також[е] погыбнет[е] велми и҆ ѡ҆жените с[ѧ] женами сверпами, и҆ црс҃тва нб҃снаго не боудет в васъ, ꙗко скоро самъ възмет е҆. токмо нарокомъ в васъ

боудет храмъ бжїй, славнеи боудеть паче перваго, вї. племенъ т8 сбер8ть с[ѧ] [н] вси ꙗзыци, дондеж[е] Вышний послет во спсенїе свое пресещенїемь единочадаго аки пророка. и вниндуть к перв8ю цркв, и т8 Гь похоулень боудет и на древе възнесеть с[ѧ]. и боудеть тогда завеса црквнаа раздрана на двое. тогда придеть дхъ бжїи на ꙗзыкы аки огнь разливаа сѧ, и исшедъ ѿ люд[е]и боудеть преходаи ѿ землѧ на нбо. раз8мѣх во все: иж[е] есть смирень на земли, той же 8бо славенъ на нбси. егда же 8бо бѣ Иωсифъ въ Егупьте, желах видети ωбразъ его и красот[8] лица ег[о], и млтва[ми] Иꙗкова ωца моего видех его дньꙗ бдѧ, також[е] есть весь ωбразъ его. видите 8бо, чада моа, ꙗко 8же 8мираю, сътворит[е] 8бо истин8 и правд8 кождо къ ближнем8 своем8 и с8дъ къ творений и вѣрѣ и законъ Гнь, и заповеди его хранит[е], сем[8] бо за все причастне 8чю. и вы 8бо продадите чадом вашимъ [в] причастие вѣчное. сиче [sic!] бо сътвори Авраамъ и Исак [н] Иаковъ тѣмь всѣм намъ причасти сѧ [зам. причастиша] глще: „хранїт[е] заповед[и] бжїа, донележе ѿкрыет Гь спсенїе свое всемь странамъ". тогда оузрит[е] Енох[а], Ноа, Сима, Авраама и Исака и Иꙗкова въстающе ωдесн8ю к веселий. тогда и мы въстанемь кождо въ скїпетре своемь покланѧюще с[ѧ] црю нбсном8 на земли ꙗвльшю сѧ въ ωбразе члка смирена. и елико вѣроваше ем8 на земли, радовати сѧ начн8ть с нимь. и егда вси въстан8ть, ωви к слав8, ωви въ бе[с]честие ωно хотѧщее быти въ преб8д8щюю жизнь вѣчн8ю вѣр8емь и[27]) бесконечноую имамъ, ωви прсно веселѧщю[28]) добрыхъ дѣлъ творите[29]), ωви бес престани оскорьблѧющи не токмо же, но и м8чащоу[30]) иже зде бывшаа 8годникы скверне. покаꙗти сѧ не хотевшаа преже ω с8дни[31]) ѿвежанїа и пришествиꙗ. червь во ихъ не кончаеть сѧ, реч[е] Хсь, с8дий истина[32]), и ωгнь ихъ не 8гаснет. и с8дить[33]) в первых глю[34]), паче же ꙗже к них неправда, ꙗко пришедшем8 Боу въ плоти не вѣроваше. и тогда соудит по всемь странамь, елико не вѣроваше но[35]) ꙗвившю сѧ на земли, и ωбличит и избраньнымы ѿ странъ Иглѧ, ꙗкож[е] ωбличи Исава в Мадїнѣх не вѣровавшихъ брат8 его быти. бл8женїа радї [н] к8мирослоужениꙗ ищюще быша Боу, быша чада бжїа въ части боꙗщих сѧ Ба. вы 8бо аще хощете въ стни пред лицемь Гнимь, паки вселите с[ѧ] с надежею въ мѧ, сберете с[ѧ] къ Гоу весь Игль и ктом8 не нарѣк8т сѧ вълкъ и хищникъ за въсхыщенїе ваше, [но] дѣлатель Гнь даѧ пищю дѣлающимъ блгое.

„И въстанет во въ послѣднꙗа врѣмена ѿ племени моего м8жь възлюблень Гсмь и посл8шаа глас[а] его и творѧ 8годнаа

волѧ ѥго и разѹмомъ новым и просвѣщаѥ всѧ ѩзыкы свѣтомъ разѹмныимъ, вводѧ ихъ въ спсение и въсхыщаѥ аки вълкъ ѿ них и да зверѹ ѩзыкы до скончания вѣкѹ. боудет въ съборищи ѩзыкъ и въ кнѕихъ их аки веселиѥ пѣсни въ ѹстех всѣмъ къ имѧ нареченнаго, и к писаниих стхъ боудет вписаниѥ и дѣло ѥго и слово ѥго, и боудеть изкрань Бгомъ до вѣка. и ѿ томь просвѣтит[е] сѧ, аки Ѿць мои Іаков глѧ: „тъ свѣршит ѿстанок племени моѥго".

Ѩко сконча словеса своѣ и реч[е]: „се ѹбо, чад[а] моѩ, ѥлико разѹмехъ, сказахъ вамъ. се ѹбо предаю сѧ гробоу и заповѣдаю вы, чада моѣ, изнесете кости [мо]и изъ Ѥгупта и погрѣбѣте мѧ в Хевроне близъ ѿць моих". и се рѣкъ ѹспе Веньѩминъ снъ Іаковль вı. жит лѣт рке. въ старосте [sic!] добре, и положиша и к притворе. въ м҃-е лѣт[о] въ исход снѣ Іилвъ ѿ Ѥгупта ти[36]) брат[ьа] ихъ изнесоша кости ѿць своих в рат[ь] ханаѿньскѹ и погрѣбоша к Хевроне при ногѹ ѿць ихъ. и ти възвратиша с[ѧ] ѿ землѧ Ханаѿнѧ и жиша въ Ѥгупте до дни исхода их ѿ землѧ Ѥгупетьскыѩ. и Веньѩмин снъ Іаковль вı. снъ Рахил[и]нъ в. жит лѣтъ рке.

Вси[37]) же снве Іаковли скончаша сѧ въ Ѥгупте давше заветъ снмъ и внѹкомъ своим елико имѹть въ срдцихъ своих, ѥлико разѹмѣхѹ проповѣдѹще[38]): дхмь стмъ движими прорѣкоша хотѧщаѩ быти[39]) въ врѣмѧ своѥ. та всѧ възвѣстиша и рѣша имъ: „имѣите надежю доброу, ѩко хощет Вышний посетит[и] нищих в молчаний, сътреть невѣгъшаѩ ѥго. снве же ваши аще ѿставѧт хотѧщаѩ быти, по лѣтех рассыплют сѧ в пагѹбѹ и ѹкоризнѹ[40]) ѩзыком". Слышалъ еси, жидовине, како тиѥ прорѣкоша вси снве Иилви по рѧд[ѹ] ѿ рѫстве[41]) и ѿ стрсти и ѿ въскрсниѥ и ѿ възнесений ѥго на нбса и съшествий стго Дха на[42]) аплы и о събраниѥ новоѩзычникъ в вѣрѹ и ѿ Ѿвержений вашемь и ѿ распѧт[ı]и? О жид[о]вине, почто слышавъ въѫственаѣ пририцаниѣ не клѣеши сѧ? како ли не приступиши къ Владцѣ Хсоу с дерзновениѥмъ, да не бѫдеши вравно горкомѹ адѹ с преже бывшими Июдеи? но аще симъ патриархом не вѣрѹѥши, имамъ ти предложити всѧ пророкы глаголавшаѩ по рѧдѹ.[43])

[1]) Написание [2]) роди сѧ оу Ѩврaама [3]) дод. такожe и азъ оу Ияковa р лѣт Иѩковѹ соущѹ [4]) нощениѥм [5]) дод. печалноѥ, var вражиѥ [6]) что нань [7]) приимет [8]) ревноуите [9]) хвалите и [10-10]) vac. [11]) помилоуите [12]) забываите [13]) помагаите [14]) оусоумнѣвъше с[ѧ] [15]) но [16]) Ѿвѣгают [17]) дод. праведнаго [18]) ведет [19]) събираѥть [20]) ико [21]) наважаѥть [22]) исказоу [23]) преданъ бысть ѿ Ба [24]) ѥдиноу [25]) наведѧше нань [26]) ѿбаче [27]) дод мѹкоу [28]) веселѧщи [29]) творителѧ [30]) моучащи [31]) Ѿсюдѹ [32]) истинныи [33]) дод Гь [34]) Иилю [35])

конь [36]) vac. [37]) Відси до кінця vac. [38]) Солов. прокѣдоущє [39]) с'быти сѧ [40]) оукороу [41]) дод. єго и ѿ крщенїи [42]) дод. стыи [43]) дод. по престакленїи снвъ Іаковль.

Варіанти виписано із Тіхонравова op. cit. I, 225—232, а до кінцевого уступу із Порфірєва „Апокриф. сказ. о ветхозав. лицахъ а событіяхъ по рукоп. Соловецкой библіотеки“, стор. 193—194.

Першу вказівку про істноване сего апокріфа находимо у Орігена в єго викладі книги Ісуса Навина. В грецьких індексах книг апокріфічних сей твір згадує ся під загальною назвою Πατριάρχαι; те саме бачимо і в словянських індексах гочинаючи тим, що знаходить ся в Сьвятославовім Сборнику з 1073 р пз. Богословца ѿ словесъ, а кінчачи тим, що надруковані у нас. Припускають, що Заповіти написані були первісно по гебрейськи, хоча припущенє се мало правдоподібне з огляду на те, що автор їх без сумнїву був християнин. В усякім разї Оріген користував ся вже грецьким текстом апокріфа. На латинс ку мову переклав Заповіти в XIII в. Роберт епіскоп Лінкольнськвй. Грецький текст видав у-перве Ґрабе в збірцї Spicilegium Patrum et haereticorum saeculi I, Oxoniae 1699; відси передрукував їх Фабріцій у свойому Codex pseudepigraphus Veteris testamenti I, 519—748. Французький текст надрукував Мінь (Migne, Dictionnaire des Apocryphes I, 854—968). На церковнословянську мову Заповіти були перекладені дуже вчасно в Болгариї або Сербії і війшли в склад Палеї, при чому їх розширено властивими палейними полемічними та екзегетичними вставками. В Палеях ми стрічаємо Заповіти в двох редакциях: в повній, такій, яка є в Крехівській Палеї і надрукована нами, і в скороченій, такій, яка находить ся в Ковельській Палеї в віденській бібліотецї надв. Сей скорочений текст ми лишили на боцї; найстаршу єго форму, що находить ся в пергаменовім списку Палеї Олександро-Невської Лаври в Москві з XIV в., надрукував Тіхонравов у своїй збірцї апокріфів I, 96—145; той же текст скороченої редакциї по списку Соловецької Палеї надрукував Порфірєв (Апокр. сказ. о ветхозав. лицахъ и соб. по рукоп. Солов. библіот. ст. 158—194). Повний текст апокріфа з захованєм палейних вставок надрукував Тіхонравов op. cit. I, 146—232 по списку Палеї московської Синодальної біблїотеки з р. 1477, при чому текст порівнано з текстом вставленим у список слов. перекладу хронїки Йоана Малали з XV в., та переписаний зі старшого списка з р. 1261. Сей текст ми порівнали з нашим, користуючи ся декуди й варіантами зі списка Малали. В збірцї Пипіна (Памятники старинной русской литературы III, 158—194)

надруковано два заповіти, Рувима і Симеона, також повної редакциї, по списку Румянцівської Палеї. Аналїз змісту сего апокріфа подав Порфірєв у своїй книзї „Апокриф. сказ. о ветхозав. лицахъ и событіяхъ, Казань 1872“, стор. 256—284; в єго збірцї старозав. апокріфів по Соловецьким рукописам (стор. 59—67) бачимо пробу порівнати словянський текст Заповітів з грецьким і визначити словянські приставки. З латинської були Заповіти перекладені також на чеську мову, гл. E. Kozak, Bibliographische Übersicht der biblisch-apokryphen Litteratur bei den Slaven. Список рукописів, де знаходять ся иньші, доси ще не визискані списки церковнословянського тексту сего апокріфа, поданий в книзї Гарнака „Geschichte der altchristlichen Litteratur bis Eusebius“, Bd. I, 2 Hälfte, 915. Додати ще треба, що надрукована нами при кінцї заповіту Венияминового палейна приставка не находить ся при текстї повної редакциї у Тіхонравова (I, 232), а натомісць властива є текстови скороченої редакциї, хоч і тут в найстаршій, опублїкованій Тіхонравовим формі (I, 145) вона значно коротша, нїж в пізнїйших списках. Сю пізнїйшу редакцию сего уступу опублїкував Порфірєв по списку Соловецької Палеї (op. cit. 193—194); варіанти єї супроти нашого тексту ми виписали висше. Треба ще й те зазначити, що в короткій редакциї Заповітів (в тім числї і в Ковельській Палеї) заповіт Йосифів стоїть на першім місцї, перед Рувимовим.

XѴI. Оповіданя про Мойсея.

А. Крехівська Палея стор. 366—500.

(Житье ст҃го великого пр҃рока Мойсеа. сказаніе бытьа его[1]). Іаковъ ѹбо бывъ лѣт нз҃. род[и] Левгиа. и по преставленіи с҃нвъ Іаковль начаша ражати мнози въ Иі҃лн в наслѣд[і]е ихъ и в наслѣд[і]е завѣт[а] б҃жиа еже къ Аврамѹ праѿц҃ю [и]х. а[2]) Левгии бывъ [3]— лѣт м҃д.[3]) род[и] Арміа, Гайдадъ, Хеврон[4]) и[5]— Кааѳа. Каатъ ж[е] бывъ лѣт з҃. род[и] Амврам[а][5]), Амврамъ ж[е] бывъ[6]— лѣт р҃.[6]) род[и] Арон[а] и Маріамъ и Мойсеа в лѣт[о] ра҃. къ пришествію Иі҃льскомѹ въ Єгупет. Мойсен[7]— ж[е] быс[ть] з҃. ѿ Аврамля колена, м҃ти же емѹ быс[ть] Агавед д҃щи Левгина.

Въ единъ ѹбо ѿ д҃ній[7]) вид[е] Фараѡнъ ц҃рь сонь: седѧщю емѹ на столѣ ц҃рства его въ[8]) Єгупте[8]), въздвигъ ѻ҆ч҃и свои видѣ старца стоѧща противоу емѹ, а в рѹкѹ емѹ скалвьі. и въсклад[е] въ единѹ скалвѹ всѧ старца егупетскыіа и всѧ вельмож[а] его, а в дрѹгоую скалвѹ всѧ агнѧцѧ. и ѹбодив сѧ ц҃рь и ѹрани заутра съзва всѧ рабы его[9]) и повѣд[а] им' сонъ, и ѹжасоша сѧ люд[і]е страхом великым[10]). и реч[е] волхвъ Валамъ: „се въстанет зло въ Єгупте в последнѧа д҃ни“. и реч[е] ц҃рь: „что боудет, скажи намъ?“ и реч[е] Валамъ вълхвъ къ ц҃роу: „ѡтроча родить с[ѧ] въ Иі҃ли и растворит[11]) все ц҃рство егупетское. вѣдаи боуд[и], ц҃рѹ, да напиши в законе егупетском, да ѹбьють[12]) всѧко ѡтроча, иж[е][13]) родит сѧ в жидех“.[13]) и призва ц҃рь[15]) бабьі жидовьскыіа и повеле имъ ѹбивати млад[е]нца, а дрѹгыа вметати в рѣкѹ. бабы же ѹбоіавши сѧ Б҃а и не створиша тако, іако ж[е] повеле имь ц҃рь егупетскыи Фараѡн[16]). да[17]— того рад[и] изволи Б҃ъ, да не токмо единех Єгуптѧн възврати въ Єгупетъ, что

ж[е] не быша сътворили єдини си, но акӹ враждꙋ сплетаѧ̂ и̂мъ Влдка на ѡ̂бѣтованноє въводит[17]). жены же жид[о]вьскӹѧ̂ и̂схожахꙋ[18]) на поле и̂ ражах[ꙋ],[19]) англъ же бж̃іи̂ и̂скавах[ꙋ][20]) дет[и] и̂ повивахꙋ и̂ вкладах[ꙋ] въ ѡ̂бѣ рꙋцѣ и̂мъ два камени: и̂зъ единого ссахꙋ млек[о],[21]) а и̂зъ дрꙋгаго медъ. и̂ вхожахꙋ Єгупьт[е]не на поле и̂скати[22]) их, и̂ пове[ле]нніемъ бж̃іи̂мъ ѿверзаше сѧ землѧ и̂ прии̂маше ѧ̂. ѡ̂ниже и̂дѧхꙋ по плꙋги и̂ по рала своѧ̂, не можахꙋ ѡ̂брѣсти, ѧ̂ко Бг̃ хранѧше ѧ̂. възростъша на поли прихожахꙋ тмами в домӹ своѧ̂, и̂ ꙋмножиша с[ѧ] людие жидовъстии̂[23]) и̂ рас'силе паче[24]— Єгуптѧнъ. цр̃ь же егупетьскӹи̂ Фараѡ̂нъ не люблѧше, ѧко множит сѧ Иїль[24]).

Мꙋжь же бѣ въ Иїли именимь [sic!] Ѧмрамъ, а поѧ̂ женꙋ себе Ѧгавед[25]), родъню свою̂, и роди дщерь и нареч[е] имѧ єи̂ Мариамъ[26]); въ дн̃и во тӹ почаше насилѧти[27]) сн̃ве Хамове [и] ѿзловлати сн̃ы[28]) Иїзвы. Ѧмврамъ[29]) ж[е][29]) зачат роди сн̃ъ и̂ нареч[е] и̂мѧ ему Ѧронъ; въ дн̃и во тыѧ̂ начать Фараѡ̂нъ проливати кровъ на землю ѿтрочат, а дрꙋгӹхъ вметати въ рекꙋ. тогда ѿлꙋчиша сѧ моуж[и][30]) ѿ жень своихъ, и̂ ѿлоучи же сѧ и̂ Ѧмврамъ ѿ жены своеѧ̂. и̂ быс[ть] в годинꙋ тꙋ на конець третѧ̂го лѣт[а] быс[ть] дх̃ъ бж̃іи̂ на Мариами[31]) и̂ прр̃чествовавъ реч[е]: „се сн̃ъ родит сѧ ꙋ ѿц̃а моего в годинꙋ сию и̂ тъ сп̃сеть Иїль ѿ рꙋкꙋ егꙋпетьскꙋ“. слышавъ же Ѧмврамъ ꙋ Мариамии̂[32]) и̂ възврати женꙋ свою въспѧт и собѣ[33]) и̂ зачеи̂ши и̂ род[и] сн̃ъ и̂[34]— нареч[е] имѧ ємꙋ Немелхиѧ̂[34]). и̂ наполниша [sic! зам. наполни сѧ] храмъ свѣтлости. и̂ виде жена ѿтроча [ѩко] добро єсть и̂ схрани г̃. мц̃и въ кровѣ. В ты дн̃и заповѣдаша Єгуптѧне носит[и] дѣтѧ свои̂ маад[е]нца[35]) по храмомъ жид[о]въскым, негли быша[36]) ѿмолвили ѿтроча жидовьскоє къ детѧти егупетскомꙋ [в ркп. хибно: жидовьскомꙋ]. жена же та ꙋбоѩвъши с[ѧ] того створи ситѧнъ ѩ̂скъ и̂ помаза смалою̂[37]) [sic!] и̂ вложи тамо[38]) и̂ ѿпоусти и̂ межи ситникӹ надь рѣкою̂, сестра ж[е] єго[39]) Маріамъ[39]) ста и̂здалеча зрѧщи[40]). и̂ посла Бг̃ знои̂ на землю єгупе[т]скꙋю̂ и̂ взовьреша чл̃вци. и̂ сниде дщи Фараѡ̂нова Фермꙋфъ[41]) и̂змыти сѧ на рѣкꙋ съ дв̃цами [и] съ многыми женам[и]. и̂ ꙋзре ковчежець[42]) плавающь на реке[43]) и̂ послав'ши[44]) взѧт ю̂. и̂ ѿкрывъ виде в немь ѿтроча [sic!] плачющи сѧ, и̂ поміловa юго и̂ рече: „ѿ детеи̂ єврейскъıх есть“. и̂[45]— нареч[е] имѧ ємꙋ Моисеи̂ гл̃щи, ѩ̂ко ѿ водӹ взѧхъ его[46]). и приведоша є̂мꙋ женꙋ дойлницю[46]) Єгуптѧнинꙋ дойти, и̂ не въсхоте с'сати, ѿ Бг̃а бо баше, ѩ̂ко възвратит[и] къ сесцю мт̃рню. и̂ приступль[47]) Мр̃нâмъ[47]) и̂ реч[е] дщери[49]— Фараѡ̂нові, и реч[е][49]): „хощеши ли, да ти приведꙋ женꙋ

дойлицю Ѿ жидовъ[50]) й въздоить ти ѡ̂троча се[51])? йде й привед[е] м҃трь ѐго. й реч[е] ен дщи Фараѡ̂нова: „въздой ми ѡ̂троч[а] се[51]) й вдам ти по две сребреници на дн҃ь“. й вза ѹ ней й въздой его. Бысть же на конець двѹ лѣтѹ й принесе къ дщери Фараѡ̂нови, й быс[ть] ей сн҃ъ[52]).

Й быс[ть] въ г҃-ее лѣт[о] к рож[е]ствоу Моисеѡвѹ Фараѡ̂нъ седаше за столом, цр҃[ц]а ѡ̂деснѹю[53]) а Фермѹфь ѡ̂шюю ѐго седаше, ѡ̂троча ж[е] седаше в пазѹсе ѐго[54]) й велмож[и][55]) ѡ̂кр҃стъ ѐго. ѡ̂троча ж[е] слгъ снат венець съ главы цр҃выѧ й възложи на главѹ свою. й ѹжасе са цр҃ь й велможи ѐго. Ѿвещавъ же Валам волхвъ: „помани, г҃не цр҃ю, сонъ, ѐже виделъ ѐси й како протолкова рабъ твой к тобѣ. се ѐсть ѡ̂трочѧ ѐврейское, ꙗко дх҃ъ бж҃ий ѐсть[56]) й прем҃д[р]остию сътворил еси [sic! зам. есть] сие й хощет приꙗти цр҃ство ѐгѵпетское себѣ. тако бо створи Аврамъ дѣдъ ѐго, иж[е] цр҃ь перей славѹ нхъ: Авиме[ле]х[а] цр҃а Агарьскаго прогна, а самъ приходить въ Ѐгѵпет й нарече женоу свою сестрою, ꙗкож[е] бы погѹбилъ цр҃а их. також[е] створи Йсакъ йноплѣменникомъ й рассиане Ѿ иноплеменникъ. цр҃а же[57]) хота погоубити ѡ̂брете також[е] женѹ свою сестрою сътвори. Йꙗковъ же также лѣстью взать также брата своѐго Йсава первеньство й бл҃свенье йде в Воньрамъ[58]) к Лаванѹ тестю[59]) своѐмѹ й поꙗть лестью дщерь ѐго й скот[и] ѐго й вса домь его й бежа в землю Хананейскѹю възвратив са. продаша сн҃ве ѐго Йѡ̂сифа[60]) й бѣ в темници, дондеже виде сонъ цр҃ь ѡ̂ц҃ь твой й пѹсти й с темници й възвелици й надо всеми велможами егѹпетьскыими, понеже протолкова ѐмѹ сонъ. й быс[ть][61]) егда пѹсти Богъ глад на землю й посла и[62]) й приведе ѻ҃ца своего й брат[ь]ю свою въ Ѐгѵпет й корми[63]) безъ йскѹпления, нас же йскѹпи себѣ раби. да аще хощеши, цр҃ю, да ѹбьемъ ѡ̂троча се, да не възрастет ни възмет цр҃ства твоѐго Ѿ тебе, да не погыбнет надежа египетскаꙗ“. й посла Бг҃ архангла своѐго Гаврила, ѹподоби са къ единомѹ Ѿ велможь цр҃вь и реч[е]: „аще хощеши цр҃ю, да принесѹть камень драгыи светелъ й ѹгль ѡ̂гненый[64]) пред нимъ[65]); аще прострет рѹкѹ к камени, вѣдайте, ꙗко[66]) прем҃дрстью се створи[67]), да ѡ̂хабим[68]) са ег[о]“. да[69]) годе быс[ть][70]) цр҃ю й вѣлможамъ ѐго. принесош[а] предъ него камень драгыи[71]) свѣтел[71]) й ѹгль ѡгненъый. й ѹклони анг҃лъ Г҃нь рѹкѹ ѐго къ ѡ̂гню, й вземь[72]) притче конець[73]) ꙗзыка[74]) й того[75]) рад[и][75]) быс[ть] свибликъ, й не ѹбиша ѐго.

И быс[ть] Моисей[76]) в домѹ Фараѡ̂нове еі҃. лѣт й расташе[77])] с детми цр҃выми в ризахъ единех. й быс[ть] на кон[е]ць еі҃. лѣт[а

и҆ въсхоте къ ѿцю и҆ к мт҃ри и҆ поиде к нимъ. и҆ прид[е] к брат[ь]и҆ своеи҆ и҆ виде мѫжа Єгѹптѧнина бьюща Єврѣанина ѿ брат[ь]ꙗ̑ его. и҆ ѿзре сѧ семо и҆ ѿнамо, не виде никогож[е] и ѹби Єгѵптѧнина и҆ скры҆[78]) в песце. И҆ быс[ть] въ дн҃ь вторыи҆ вниде Мѵ҆исеи к брат[ь]и҆[79]) и҆ виде два мѫжа тѧжюща[80]) сѧ[80]) и҆[80]) сварѧща с[ѧ]. и҆ реч[е] Моѵсеи҆[81]): „о҆ злодею, что ѿбидиши дрѹга своего!“ ѿни ж[е] рѣша[82]): „кто тѧ постави соуд[і]ю над нами? и҆ли[83]) ѹбити[84]) хощеши, ꙗ҆кож[е] и҆ вчера Єгѵптѧнина ѹби?“ И ѹбоꙗ сѧ Моѵсеи и҆ реч[е]: „въ и҆стинѹ ведома боудеть[85]) речь си и҆[86]— внидет слово се въ ѹши Фараѿнѹ“.[86]) и҆ заповѣда Фараѿнъ ѹбити Мойсеꙗ. и҆ посла Бг҃ архангла своего[87]) Михаила и҆ ѹподоби сѧ въ о҆бличие столника цр҃ва и҆ въсхыти мечь и҆з рѹкы҆ [в рукоп. хибно рыкы҆] его и҆ стѧ головѹ его. ꙗ҆тъ анг҃лъ Гн҃ь Моѵсеꙗ за рѹкѹ деснѹю[88]) и҆зведе вънь[89]) и҆зь землѧ египетскы҆ꙗ и҆ посади кромѣ межю египетьскы҆ми м҃. верьстъ в далѣ. и҆ ѿста сѧ толко Ꙗронъ брат[90]) его[90]) и҆ начатъ пррчествовати въ Єгипте с҃имъ И҆і҃лвомъ, реч[е]: „моужь болвань его възвержеть[90]), и҆ въ скреснествѣ [sic! зам. скверьнествѣ] егѹпетьском не ѿскверньꙗйте с[ѧ]“. и҆ не послѹшаша его. и҆ реч[е]: „Бг҃ загѹтьꙗнъ[91]) поманѹ[92]) завѣтъ, еже завѣща съ Ꙗврамом, И҆саакомъ и҆ И҆ꙗковомъ“. и поиде рѹка Фараѿнова болши и҆ жесточаи҆ши на[д] с҃ими И҆і҃лвымъ, дондеж[е] посла Бг҃ слов[о] свое и҆ поманѹ ꙗ҆.

Въ дн҃ї же ты быс[ть] сѣча межи Єинци и҆ межи с҃имы Перскыми [в ркп. хибно первыми] и҆ межи Ꙗрмены҆. и҆ и҆зыд[е] Киканосъ цр҃ь срачиньскы҆и҆ въеватї с Ꙗ҆рмены҆, съ с҃ими Первыми[93]) и҆ плени ꙗ҆. а Валамъ прибеглъ бѣша и҆зъ Єгѵпта к Киканосѹ, занеж[е] не[94]) сташа [зам. ста сѧ] речь его. и҆ быс[ть] ѹ Киканосе два с҃на его Ꙗносъ и҆ Ꙗкрис[95]) стрещи град[а], и҆ люд[і]е с[л]ѹжаша[96]) с ними. и҆ свѣща[97]) Валамъ с людми земьскы҆ми ѿврещи сѧ цр҃ѧ Киканоса и҆ не дати емѹ внити въ град. и҆ послѹшаша [в ркп. послѹша с[ѧ]] люди е его и присѧгоша [в ркп. пришаго сѧ] к немѹ и҆ поставиша и҆ цр҃а над всеми, а с҃на его поставиша воеводою, и҆ възвы҆сиша забрала[98]) градѹ томѹ съ двою странѹ, а с третиꙗ҆ страны҆ и҆скопаша рвы҆ и҆[99]) ѿмѹты[99]) великы҆ бес числа, а съ четвертыꙗ҆ страны҆ съзва Валамъ[100]) змиꙗ҆ и҆ скорпиꙗ҆ мнози велми шептанїемь своимъ и҆ потвори. и҆ затвориша град и҆ не даша внити ни пристѹпити. и҆ быс[ть] егда възврати с[ѧ] Киканос с войны҆ и҆ въздрѣвша[101]) ѿчи с вой и҆ видѣша забрала вы҆сокы҆ граднаꙗ҆ ѕѣло и҆ ѹдивиша с[ѧ] и҆ рѣша: „люд[і]е наши, ꙗ҆ко долго[102]) быхомъ на войнѣ, и҆ потвердиша град свой гл҃ще, егда[103]) придет на ны҆ рать“. да ꙗ҆кож[е] пристѹ-

пиша къград8 и̂ видѣш[а] врата градна́ замчена и̂ рѣша вратьником: „Ѿверзете врат[а], да внидем в град!“ и̂ не хотеша Ѿтворит[и] по заповеди Валама вольхва и̂ не даша внити[104]). полки ж[е] предъ вратӹ градъскым[и]. и̂ паде Ѿ воинъ Киканосовъ въ едни дн҃ь рл҃. м8жь. а на др8гы дн҃ь биша с[ѧ] на брезѣ рѣкӹ, и̂ въбрѣде конникъ л҃. хотѧщи пребрести на ѡ̂н8 стран8 и̂ не възмогоша и и̂стопоша въ рвѣх. и̂ повеле ц҃рь сещи[105]) дрова и̂ дѣлат[и] плотӹ, да быш[а] прешли на нѧ. и̂ створиша тако и̂ прейдош[а] на плотех в ровӹ ты́, и̂ възверте и̂ми ѡ̂м8тъ и̂ 8топе въ тъ дн҃ь до с҃. м8жь на ӏ҃. плотовъ. и̂ въ трет[ї]и̂ дн҃ь прид[о]ша с тои страны [в ркп. стране], на неи̂же змиѥве, и̂ не възмогоша 8спети ничтож[е], и̂зъıдоша[106]) змиеве люд[ї]и рз҃.[107]) муж. и̂ ѡ̂хабиша сѧ и̂хъ и̂ стоıаша 8 града д҃. лѣт, и̂ не даша прист8пити ни внити въ градъ. и̂ быс[ть] и̂егда стоıах8 на Срачинех, выбеже Моусеи̂ и̂зъ Єг8пта и̂ приде к Киканос8 ц҃р8 срачиньск8. Моусе[о]ви ж[е] бѧше лѣт ӏ҃, егда Ѿбеже Ѿ Фараѡ̂на и̂ приид[е] [к] Киканос8 ц҃рю въ ѡ̂стою[108]). и̂ при́ ц҃рь и вси вѣльможи ѥ̂го и̂ вси вои̂ ѥ̂го, ıако велик и̂ драгъ[109]) въ ѡ̂чї́ю всѣх, высочество ѥ̂го ıако тисово, лице же ıако сл҃нце[110]— сиıаюци, храбръство же ѥ̂го ıако[110]) силно. и̂ быс[ть] Моисе́и[111]) д8мца 8 ц҃ра. и̂ быс[ть] на конець д҃. лѣт разболе сѧ Кикан[о]съ ц҃рь срачиньскӹи̂ и̂ 8мре въ з҃. дн҃ь. и̂ 8мазаша раби ѥ̂го и̂ погрѣбоша и̂ предъ враты градиӹми и̂ створиша надъ ним полат8 красн8 и̂ высок8 над[112]) нимъ[112]) и̂ написаше на камени все ѥ̂го въи̂нество и̂ все его храборьство. и̂ быс[ть] егда сделаше[113]) полат8 и̂ рѣша др8гъ къ др[8]г8: „что створимъ? аще сечем сѧ съ градомъ и̂ погӹбнем? дѣѥ̂м ли си[114]), да седимъ зде, и̂ 8ведать вси ц҃ри Арменьстии̂ и сп҃ве Первин[115]), ıако 8мерлъ ѥ̂сть ц҃рь и̂шь, и̂ прид[8]ть на нӹ и̂ внезаа̂п8 не ѡ̂ставѧт нас ни и̂збытка? а и̂нѣ поидемъ, да поставим себѣ ц҃рѧ и̂ седимъ 8 града, дондеже прии̂мемъ ѥ̂го“. 8борзиша [в ркп. 8борзи сѧ] снемше с себѣ одежа[116]) свои̂ и̂ сметаша грамад8 и̂ створиша гор8 велик8, посадиша Моисеı́а и̂ реша: „живи, ц҃рю, въ[117]) вѣки![117])“ и̂ тѧгоша[118]) к нѣм8 вси велможи и̂ вси люд[ї]ѥ̂. и̂ поıат Моусе[и̂] жен8 Киканосов8 с вѣстью ѥ̂ıа̂[119]).

Моусеи̂ же бѧше кз҃. лѣт, егда ста ц҃рмь над Срачинӹ. быс[ть] же вторыи̂ дн҃ь ц҃рства ѥ̂го събраша с[ѧ] вси люд[ї]ѥ̂ и̂ рѣша ѥ̂м8: „ц҃р8, промысли нам, что створим? д҃. лѣт мин8, женъ свои̂хъ не видехомъ ни дѣтеи̂“. и̂ рече Моисе[и̂] к людем своимъ: „да аще сл8шаю̂ще посл8шаѥ̂те глас[а] моѥ̂го, вѣдете, ıако преданъ б8деть град сеи̂ в р8цѣ наши. сечем сѧ с нı̈ми ıа̂ко

первнѣ[120]) почнише, то погыбнеть нас много, ꙗко первнѣ. аще[121]—л[н] пондемь на плотех въ ѹмѹтѣ [sic!], то потопить нас много, ꙗко первнѣ[121]). нынѣ же въстанете и идете в лесъ и принесете сн҃ы стерковыї: кождо свой хранит[е], дондеже възрастѹть, и наѹчите ꙗ перелетывати акыї ꙗстребыї[122])". и идоша и принесоша сн҃ы стерковыї, ꙗкож[е] повеле им Мойсей[123]). быс[ть] же възрастоша[124]) стерковѣ и заповѣд[а] цр҃ь заморит[и] ꙗ гладом за з҃. днеи. и сътвориш[а] люд[ї]е тако. и быс[ть] же дн҃ь третей, реч[е] же к нимь цр҃ь: „ѡблечете с[ѧ] въ ѡрѹжиꙗ своꙗ и всадете на конѧ свои, и възмете кождо стеркъ свой на рѹкѹ, пойдем да приступимъ[125]) на томъ мѣсте, идеже змиеве сѹть". и реч[е] цр҃ь: „поѹщайте стеркыї!" и поѹстиша ꙗ и лѣтеша стерковыї на змиꙗ и снедоша ꙗ [и] ѡчистиша[126]) мѣсто. быс[ть] ꙗко ѹзре цр҃ь и люд[ї]е его, ꙗко погыбоша змиеве, и въстрѹбиша люд[ї]е трѹбою и ѡбъстѹпиша град и взѧше и. и прийдоша и кождо въ домъ свой и ѹбиша гражанъ в той дн҃ь ѕ҃а. и р҃. моуж, а внешних не ѹбиша ни единого мѹжа. и ѹзрев же Валамъ вълхвъ, ꙗко взят быс[ть] град, и всед на конь съ двема сн҃ма своимъ и бѣжа въ землю[127]) Мадиамьскѹю къ цр҃ю Валакѹ[128]) до[129]— победе Мадиамьскъı, егда победим сї҃а съ Иїлкты[129]). То ти соут вълъсвї чародей, иже[130]) сѹть писани в паремьй, иж[е] поѹчахѹ погѹбити племѧ Їаковлѧ ѿ лица землѧ[131]).

Моѵсе[и] же седѧ на столѣ въ Срачинех, жена же Киканосова[132]) за нимъ, ѹбоꙗ сѧ Мойсей Бг҃а ни приближи сѧ[133]) къ ней[134]). ꙗко заклѧ Авраамъ Елиазаръ раба своего не имати женыї сн҃ѹ своемѹ ѿ дщерей Хананейскъ, и Исакъ же заповеда Иꙗковѹ сн҃оу своемѹ[140]) сватит[и] сѧ съ сн҃ами Хамовыї, ꙗко продани сѹть в работѹ сн҃мъ Симовъїмъ и сн҃мъ Афетовым. ѹбоꙗ сѧ Мойсей Бг҃а своего и не прикоснѹ сѧ жене Киканосове[141]), та бо есть ѿ сн҃въ Хамовъ. и рассилне цр҃ь Мойси и въеваша Содомланыї[142]) и примѹчи ꙗ и ѡдоле на войнахъ своихъ [и] Иꙗковъ дѣдъ его с ним.

В лѣт[о] м҃-е црствa его Мой[сей] же седѧше на прстлѣ, цр҃ца же блїзъ[143]) его сѣдѧше, и реч[е] цр҃ца къ людемь своим и велможамъ: „се дн҃сь лѣт м҃. црствоѹющю Мойсею над намї и къ мнѣ не прикоснѹ сѧ, и бгомъ нашимъ не поклони сѧ. и нн҃ѣ послѹшаите мене, сн҃ве срачиньстий, и ѿ сегодни не боуди надъ вами се цр҃ь. се вы есть Мѹкарисъ сн҃ъ мой и тъ да црстлѹеть над вами. лѣпо бо есть вамъ послѹшати сн҃а гн҃а своего, нежели мѹжа страньска". и быша люд[ї]е всї сварѧще сѧ и до вечера и не хотахѹ ѿпоустит[и] Мойсеꙗ. и преможе цр҃ца. и ѹбранниша

заоутра и поставиша Мокариса црм надъ всеми. и оубоаша с[ѧ] люд[ï]е простръти роукы на Моисеѧ, ꙗко воıахоу с[ѧ] присаг'ше к немоу. и вдаша емоу дары великыï и ѿпоустиша и съ честью. Изыд[е] Моисей поутемъ своим ѿтоудоу. Моисе[и] же быс[ть] з҃з. лѣт, егда изыде ѿ Срачинъ. ѿ Ба҃ во бѧше сътворенъ[144]) то, пришла во бѧше година, ꙗко[145]) оуготована ѿ дни первыхъ, извести сн҃ы Иилвы ѿ Егупта.

И иде Моисей в Мадиамь, воѧ во сѧ въспат[и]ти въ Егоупеть. и сед[е] на стоуденци и вид[е][146]) з҃. дщерей Рагоуила Мадиамъскаго паствит[и] ѡвець ѿц҃а своего. и приидоша къ источникоу томоу и почерпоша водоу напоити ѡвча. и пристоупиша [в ркп. пристоупи сѧ] пастоуси мадиамьстии и ѿгнаша и. И въставъ Моисей и спсе а и напои ѡвца их. и пришедше къ ѿц҃ю и поведа[а]ша, что сътвори Моисей, како спсе ꙗ и напои ѡвца ихъ. и посла Рагоуилъ и поѧ и въ домъ свой и ꙗде с нимъ хлѣбъ. и поведа емоу Моисей, како избежа изъ Египта и како црствова въ Срачинех и како ѿнаше ѿ него црство и ѿпоустиша и. и быс[ть] ꙗко оуслыïша Рагоуилъ речь его и реч[е] въ срдци своем: „всажю азъ сего в темницю и примирю[147]) се имъ къ Срачином, се бо есть [бѣглець]“. и емь ж[е][148]) его и всади в темницю, бѣ же в темници і҃. лѣт. тамо ж[е] помилова его Цифора[149]) дщи Рагоуилова и кормили его хлѣбомъ и водою. и быс[ть] на конець і҃. лѣт[оу] реч[е] Цифора оц҃ю своемоу: „моужь Еврѣанинъ, его же всади в темницю, се і҃-е лѣт[о] нѣс[ть] взыскаѧ его ни възмолвѧщаго ѡ немь. да аще тако годѣ прѣд ѡчима твоима[150]), да быхом послали [и] видели его, живъ ли есть моужь той или оумрлъ?“ ѿц҃ь же еѧ не вѣдѧше, ꙗко та бѧше кормила его, и рече Рагоуилъ: „не видѣх[151]) николи же на свѣте, да бы ч҃лкоу лежащю в темници і҃. лѣт безъ хлѣба и безъ водыï живоу быти“. и реч[е] Цифора ѡц҃ю своемоу: „да не слышалъ еси, ѡч҃е мой, ꙗко Бг҃ великъ есть еврейскъ и прожень [sic!] и оудивлѧеть чюд[е]сыï на всѧкъ часъ? не ѡнъ ли избави Аврама ѿ пещи [в ркп. пищи] халдейскыï и Исака ѿ меча и Ꙗкова ѿ роукоу аггла, егда борѧше сѧ с ним на перевозе? Ꙗко Бг҃ пакы моужю[152]) семоу много сътворивъ чюдеса и избавилъ ѿ роукоу егупетьскоу и ѿ меча Фараѡнова, и паки можеть избавит[и][153])“. и быс[ть] люба реч въ оушию[154]) Рагоуиловоу, сътвори тако, ꙗко ж[е] реч[е] дщи его и посла к темници видети его[155]). и обрѣтоша молѧща сѧ Боу ѡц҃ь своих, изведоша ис темници и ѡстригоша и и изменишаемоу порты темничныꙗ, и ꙗде хлѣбъ с Рагоуилом. и прид[е] Моисей въ ѡград[оу] Рагоуиловоу [в ркп. Рагоуилоувъ], иже бѧшѣ

[sic!] за двором ѐго ѝ молѧше с[ѧ] Боу҃ своѐмꙋ, ѝже ємꙋ сътворилъ чюд[є]са ѝ ѝзбавѝлъ ѝ с темници той. молѧщю же сѧ ѐмꙋ възревъ ѿчима ѝ виде палицю потченꙋ посред[и] ѿград[и], ѝ приствпи къ палици, ѝ бѣ написано на ней ѝмѧ Бг҃а Саваѿда. ѝ приствпивъ ѝсторже ю̂ ѝ ѿчюти сѧ палица в рꙋкꙋ ѐго трестата, ѐю̂ же сꙋть чинена чюдеса бж҃і̂а.

Ѐгда сътвори Бг҃ н҃бо ѝ землю ѝ всѧ дѣла их, морѣ ѝ рѣки ѝ всѧ ꙗже в них[156]), коли ѝзгна Ѧдам[а] ѝзъ ѿград[а] райскаго, взѧ палицю тꙋ с собою в рꙋкоу. ѝ дой[де] палицѧ та ѿ Ѧдама до Ноꙗ̂, Нои ж[е] дасть Симови ѝ род[о]мь ѝхъ, донеле же прийде в рꙋцѣ Ѧвраа̂мовѣ. Ѧвраамъ дасть Ѝсаковѣ, Ѝсакъ же ю дасть Ѝꙗковоу, Іꙗковъ же егда бѣжа на полѣ Ѧрмѣньское̂, палицю же тꙋ взѧ с собою̂. ѝ дасть ю̂ Ѝꙗковъ Ѝѡ̂сиф[ꙋ] час[ꙋ][157]) единꙋ излиха брат[ь]ѝ. ѝ быс[ть] по см҃рти Ѝо̂сифове разграбиша домъ Ѐгуптѧне Ѝѡ̂сифовъ, попаде Рагꙋѝлꙋ палица та. ѝ посади ю̂ въ ѿградѣ своѐмь посред[и]. ѝ ѿкꙋшахꙋ сѧ вси храбрии̂ хотѧщии̂ поꙗт[и] дщерь ѐго ѝ не могоша до пришествиꙗ̂ Моисеѡ̂ва; емоуже соужен[о], тои ю исторже. быс[ть] ꙗко ꙋзрѣ Рагꙋѝлъ палицю тꙋ в рꙋкꙋ Мойсеѡвꙋ и ꙋдиви с[ѧ] ѝ вда ѐмꙋ Цифорꙋ дщерь свою̂ в женоу. Мойсеи ж[е] бѧше лѣт о҃з. егда изӹде ѝс темници ѝ поꙗ̂тъ Чифорꙋ Мадиа̂млю[158]) в женꙋ себе, ѝ пойде Цифора в пꙋть женъ домꙋ Иꙗковлѧ ѝ не менши быс[ть] ничимь ж[е] ѿ правдӹ Сарриньı̈ ѝ Ревечиньı̈ ѝ Рахилиньı̈ ѝ Лийны. ѝ зачении Цифора род[и] сн҃а ѝ нарече ѝмѧ ѐмоу Герсънъ[159]) гл҃ѧ, ꙗко пꙋстъ[160]) бых в земли[161]). но не ѿбреза плоти ѐго по повеленїю̂ Рагоуи̂ловꙋ тестѧ своѐго. ѝ быс[ть] ꙗко на конець г҃-го лѣт[а][162]) ѝ нареч[е] ѝмѧ емꙋ Ѐлиа̂заръ гл҃ѧ, ꙗко Бг҃ о̂ц҃а моѐго помощник быс[ть] [и] изба[ви] мѧ ѿ меча Фараѿнова. Цифора[163]—, жена Моисео̂ва, иноплеменьца быс[ть] о̂бразъ предлежа ꙗко ѿ ꙗзыкъ црк҃ви. ꙗко ж[е] Мойсеи бѣ ѿ иноплеменникъ невѣстꙋ себѣ ѿ̂брꙋчи, тако ѝ Хс҃ сп҃съ ѝ҃шь роди сѧ ѝз Мр҃иꙗ дв҃ца в родꙋ ѐврейстемь, ѿ ꙗзӹкъ ж[е] себѣ црк҃вь ѿбрꙋчи ѝ невѣстꙋ себѣ нарече, ѝже вѣнца [sic! зам. вѣнча] ю своѐю кровью̂ пр҃чстою, ꙗко венель [sic!] ве ю̂ ѿ па̂хъ [sic!] Ѿгнаниꙗ̂. но на предлежащее̂ да възвратим сѧ.

Въ дн҃и же ты быс[ть] Мойсе[й] ходѧ по поустӹ[ни] съ ѿвцами тѣстѧ своѐго, палица же бж҃иꙗ̂ в рꙋкꙋ его. ѝ нач[а]ть прем҃дрость любит[и] ѝ ꙋчаше с[ѧ] ѿ анг҃ла Гаврала ѡ̂ битии̂ всег[о] мира, ѡ̂ первемь чл҃вци, иж[е] соуть были по тѣх, ѝ ѡ̂ потопе ѝ ѡ̂ сп҃сении̂ ѝхъ ѿ потопа ѝ ѡ̂ размесении̂ [зам. размѣшении̂] ꙗзӹкъ ѝ ѡ̂ лѣтехъ же, ѐлико лѣтъ бӹло до него, ѝ ѡ̂ законодании̂, ѐлико бѧше самомꙋ дати ѝю̂дейскꙋ ꙗзыкꙋ, ѝ звѣзднов

тєченїє̑ и̑ стихиꙗ̑ и̑ числа и̑ земнȣю мерȣ, и̑ всѧкȣ премȣдрость писати въ книгах добраго житиꙗ̑. и̑ паша сѧ [зам. пасѧше] Мойсей стад[а], палица ж[е] бж҃iꙗ бе в рȣцѣ є̑го[163]).

[Далї пропускаємо 95 рядків (стор. 379—382), де оповідаєть ся про те, як Бог явив ся Мойсеєви в горючому корчі на горі Хориві і велїв йому йти до Єгипту. Се оповідане в Палеї майже дословно взяте з Біблії (Ісход. III і IV, 1—26); до него вплетено також деякі палейні полемічні вставки. У Тіхонравова сей уступ оповідаєть ся коротко, та також після Біблії (стор. 245—246). Тілько конець глави IV. біблійного оповіданя (зач. 27—31) в Палеї має деякі апокріфічні додатки, от тим то й подаємо його тут].

И̑ ꙗ̑ви сѧ Гь҃ Аронȣ и̑ Левгию̑ въ Єгvпте ходѧщю на брегȣ рѣкы̑ и̑ реч[е] емȣ: „и̑ди противȣ Мойсеа в пȣстыню“. и̑ и̑де Аронъ и̑ срет[е] и̑ в поустыни в горѣ бж҃iи и̑ цѣлова и̑. и̑ въздвиже ѡ̑чи свой и̑ виде женȣ его и̑ дети[164]). „кто соуть си?“ и̑ реч[е] Мойсей: „се[165–] жена моꙗ̑ и̑[165]) дети мой, ꙗж[е] ми есть вдал Бг҃ъ в Мадиамех“. и̑ бе зло въ ѡ̑чию̑Ароновȣ и̑ реч[е] Аронъ[166]): „поусти женȣ свою̑ и̑ дети свой къ ѿчю [sic!] еꙗ в домъ“. и̑ створи Моисеи так[о], и̑ ѿиде Цнмфора и̑ два сн҃а е̑ꙗ̑ в домъ ѡ̑ц҃а свое̑го до годины̑, в нюж[е] помѧнȣ люд[и] свой Гь҃ и̑ и̑зввед[е] ꙗ̑ и̑зъ Єгvпта ѿ рȣкы̑ Фараѡнѧ. и̑[167–] сказа Моvсей всѧ Аронои и̑ всѧ ꙗ̑же гл҃а емоу Бг҃ъ[167]). и̑ пойдоста къ Єгvпетъ и̑ ꙗ̑виша сѧ къ соборȣ сн҃въ Il҃лкъ и̑ повѣдаста им всѧ речи бж҃iꙗ̑. и̑ възрад[о]каша с[ѧ] люд[ї]є̑ ѡ̑[168–] словесехъ сихъ[168]).

Ї оураниша заутра и̑ и̑доша въ домъ Фараѡ̑новъ, и̑ палїца бж҃iꙗ̑ взѧста с собою̑. и̑ быс[ть] егда придоста къ вратомъ домȣ ц҃рва, и̑ два лва стоꙗ̑хȣ привѧзани ȣжи железными, и̑ не можаше ни единъ ч҃лкъ ни прит[и] ни и̑зыти развеє̑ є̑моуж[е] ц҃рь повелит и̑зыти и̑ шедше корьмилци ȣтолѧт лвы и̑ проведет ихъ. Мойсей же и̑ Арон прии̑доста и̑ въздвигоста палицю на лвы̑. и̑ раздрешиста сѧ лва [и] прииид[о]ста Мойсе и̑ Аронъ в домъ ц҃ръ, и̑ лва внидоста с нима радȣюще сѧ. да ꙗ̑ко же оу̑зре их Фараѡнъ, ȣдиви сѧ велми [и] ȣжасе сѧ, бѧше бо взоръ и̑хъ ꙗ̑ко сн҃ви бж҃iи. реч[е] к нимъ ц҃рь: „что хощет[е]?“ и̑ рѣкоста:[169–] „ѿпȣсти нас в поустиню, да положимъ требоу Гв҃и Бг҃оу н҃шемȣ и̑ послȣжимъ є̑мȣ“.[169]) и̑ ȣбоꙗ̑ сѧ Фараѡн велми и̑ реч[е] к нима: „и̑дета дн҃сь в домъ свой и̑ ȣтро придет[е] къ мнѣ“. и̑ и̑зыдоста[170]), ꙗкож[е] реч[е] и̑мъ ц҃рь.

И̑ быс[ть] ꙗ̑ко ѿидоста, посла ц҃рь по[171]) Валама вольхва и̑ сн҃ы є̑го Єноса и̑ Акриса[172]), и̑ всѧ чародеꙗ̑ є̑гvпетьскы̑[173]). и̑ поведа и̑мъ ц҃рь, є̑же гл҃а Мойсей и̑ Аронъ. и̑ реша чародей

к немꙋ: „како прїшли сꙋть, скази [sic!] намъ?“ [174]) и реч[е] имъ цр҇ь: „толко въздвигоста жезлъ[175]) и раздрешиста сѧ лва[176]) и притекоста к нимъ радꙋюще сѧ“. Ѿвеща ж[е] Валамъ и реч[е]: „се, цр҇ꙋ, чародей соут, ꙗко ж[е] и мы. а нн҇ѣ посли по них, да придꙋть к нам, да искꙋсимъ реч ею“. и створи цр҇ь тако и[177]— посла по нихъ[177]). Ѡни ж[е] взѧста палицю бию в рꙋцѣ свои и прийдоста къ црви и гл҇аста емꙋ словеса бии, гл҇ще[178]—: „снице ти гл҇ть Гь҇ Бг҇: Ѿпоустн люд[и] Иꙁлвы, да створѧть требꙋ Гв҇и Бо҇у своемꙋ“.[178]) реч[е] има цр҇ь: „но кто вѣрꙋ имает вама, ꙗко еста послана Ѿ Ба҇[179]) и что знамение сътворите предо мною[180]), да ꙋверить с[ѧ][181]) реч каю?“ и поспеши Ꙗронь поверже палицю свою пред црмь и пред велможи его, и быс[ть] змий великъ[182]) ползай[182]). и сътворнша цародей [sic!] також[е]: пометаша жезлы свои и быша змиеве. того[183]— рад[и] попоусти Бг҇ вълхвом египетьскым жезлы свои въ змиꙗ претворит[и], да не рекꙋть Фараѡнꙋ, ꙗко вълхвъ есть Моисей и волъшеством си творѧт. но си противленїем противлахꙋ сѧ емꙋ, и потомъ изнемогоша[183]). въздвиже во змий главꙋ свою, иже в Моисеѡви палици, и пожре всѧ змиꙗ вълъхвомъ[184]). И реч[е] Валамъ вълхвъ: „оуже сътворило сѧ есть Ѿ дн҇ї первых, ꙗко пожиралъ есть змий дрꙋга своего, ꙗко и риба морьскаꙗ пожре дрꙋжинꙋ свою. а нн҇ѣ сътвори палицю свою[185]), ꙗкоже и преже был[а], да аще можеши палица бꙋдꙋть и наша палица пожертыꙗ и да ꙋвемыї, ꙗко дх҇ъ бии в тобѣ; аще л[и] не можеши[186]), то чародей еси ꙗкоже и мыї“. и простеръ Ꙗронъ рꙋкꙋ свою и ꙗтъ за хвостъ змиевъ и быс[ть] палица в рꙋце его, и[187]) ѡнѣхъ палица, ꙗко ж[е] и прежде. и заповеда Фараѡнъ принести всѧ книгыї египетьскыїꙗ[188]) и чтоша пред нимь и рече: „се не ѡбретох Ба҇ вашего въ книгах[189]) сихъ ни имен҇ї его виде“. Ѿвѣщаста и рѣкоста: „цр҇ю, Ꙗдонаи Саваѡфъ есть имѧ его“. и рече Фараѡнъ: „гдѣ есть Ꙗданай, да бых виделъ его и глас его слышал быїхъ и поустилъ быхъ и Иꙁлѧ? не вѣдаю Ꙗданаꙗ, не поущꙋ Иг҇лѧ“. и рѣкоша: „Ба҇ иевреиског[о] имѧ възваша[190]) сѧ на нас Ѿ дн҇ий[191]) нших. и нн҇ѣ пꙋсти ны, да идемъ в пꙋстыню, да пожремь жертвꙋ Гв҇и Бо҇у нш҇емꙋ. Ѿнеле во сниде Иг҇ль въ Египет, Ѿтолѣ не приꙗлъ ничтож[е] Ѿ роукꙋ нш҇ю. аще ли насъ не поустиши, вѣдлы боуди, ꙗко разгневает сѧ и избьеть землю египетьскꙋю мором или мечемь“. и реч[е] Фараѡнъ к нимъ: „скажите мї силꙋ его и храборъство его“. и рѣша к немꙋ: „ѡнъ есть сътворилъ нб҇о[192]) и всю силꙋ ихъ, и землю и всѧ ꙗже на ней, и морѣ и всю рибꙋ ихъ, и родил свѣть и род[и] тмꙋ, и пꙋщаеть дождь и напаꙗеть землю, и сътворилъ

ѥсть члка и скоты и звери селны[193]) и птица нбсныя и рыбы морьскыя. тои ж[е] и тебе сътворъ есть и в ложеснах мтри твоеа, тои ж[е][194]) вложи в тя духъ животный и възрасти[195]) тя и посади тя на прстлѣ црсткиа твоего".[196]) и разгнѣвав ся Фараѡнъ на ня и реч[е]: „кто есть въ всѣхъ бзѣхъ людскыихъ, иж[е] можеть сътворит[и] мнѣ тако? ряка же моя, яже и самъ сътворих". и[197]) възъяри ся на ня велми и насилье имь велие сътворит[и] повеле Ѥгуптяни Иглытяномъ. Мисей же възпи къ Гоу Боу гля: „почто предасть люд[и] своя, Гн?" и реч[е] Гь къ Моисеѡви гля: „се узриши, что сътворю Фараѡноу. роукою крѣпкою испоущю тя и мыщею высокою изведу тя ѿ земля его. азъ Гь Бъ явивыи ся Аврааму и Исаку, Іакову, и вдах завѣт мой к ним, яко дати имъ землю Хананейскую, на неи же земли самъ хощу обитати".[197])

Далї пропускаємо 12 рядків палейної полєміки з жидовином і обширне оповіданє „О казнех егупетскых" *стор. 390—401, взяте майже дословно з Біблїї, хоча з значними стилїстичними вкороченями, а власне:* казнь а. *Ісход. VII, 19—24;* казнь в. *Іс. VII, 25—29; VIII, 4—11;* казнь г. *Іс. VIII, 12—15;* казнь д. *Іс. VIII, 16—27;* казнь е. *Іс. IX. 2—7;* казнь ѕ. *Іс. IX, 8—12;* казнь з. *Іс. IX, 13—35;* казнь и. *Іс. X, 1—20;* казнь ѳ. *Іс. X. 21—29; XI, 1—3;* казнь і. *Іс. XI, 3—10; XII. 1—3, 7—10, кон. 11—13, 21—23. Далї йде полємічна палейна вставка, стор. 400, рядків 10, а потім знов біблїйне оповіданє Іс. XII, 29—36, та з деякими відмінами і апокріфічними додатками, через що ми приводимо його тут :]*

Быс[ть] же той нощи въпль великъ по всеи земли егупетьстей. начатъ убивати англъ Гнь ѿ первенца сна Фараѡна и до первенца всѣх[198]), ѿ члка и до скока [зам. скота] въ[199]— всѣх бзѣхъ егупетскых[199]), да иж[е][200]) и ѡбрази ихъ[201]) всѣх[201]) первенець ихъ написани на стенах и ти ся разбивах, а иже бяху древяни ил[и] злат[и] или сребрени, ти разбивах.[202]) а иже первенці недавно погребени, вывлачаху сих псы и полагаху пре[д] ѡчи[203]) их и пред мтри. и[204]— нѣс[ть] двора ілі храма, в нем же не баше мртвеца[204]). и възпиша ж[е] глас[о]мъ великыимъ снве Хамови къ[205]— црю гліще: „ѿпусти, црю[205]), ѿпоусти снвы [sic!] Илви[206]), ащ[207]— л[и] ни, то умремъ вси ихъ рад[и]".[207])

[Дальше оповіданє передає доволї вірно біблїйний текст Іс. XII, 31—36, по чім іде ось яка апокріфічна вставка, стор. 401].

В[208]— лѣт[а] Моисе[ѡ]в[а] црствова въ Ѥгупте Петисоний Фараѡнъ. сей Петисоний црь егупетскыи преже ѿпоущенна снвъ

Й҃ілевъ иде в Момьфь град, вольховалъ и жертвꙋ сътворивъ въпрашаше Поуфнія гл҃ѧ: „повежь ми, есть ли Бг҃?“ и дано быс[ть] ёмоу проречнїе сице: „есть съ нбси велика сила сходѧщи, пламень и бесмртныи ѡгнь, его ж[е] вс҄ѣ нбо трепещет и землѧ, море и преисподнѧѧ. се Бг҃ самъ оц҃ь, ѡц҃ь и сн҃ъ самъ, треславенъ единъ, мала ж[е] часть ѿ анг҃лъ — мы. слышавше ж[е] иди молча“. ц҃рь же Фараѡнь сиѧ волчвки повеле в камени дьсце ввайти прореч[е]нниѧ, ѣже соуть в горѣ в коумирници Мемьфеєве и до н҃нѣ, гдѣ ж[е] Нилъ рѣка исходит. и пришед ѿ волъхвованиѧ испꙋсти сн҃ы Й҃ілвы, ѣко ж[е] Моисей написа въ прѣмꙋдремь своемь лѣт[о]писци. В лѣт[о] ҂г. ѿ. кд. Моисей бысть лѣт п. а Арон пг.[208])

(О исход[е] Й҃ілви). Въздвигоша[209]) с[ѧ] сн҃ви Й҃ілвї ѿ Рамеси до Сохоти х. тысѧщь пеших моуж развее цѣлади [sic!], присташѧ ж[е] мнози и излезоша с ним[и], ѡвца и скоти мнози зѣло, и сребром и златомъ и ризами кождо испроси ꙋ сꙋседа своего и дрꙋга своего, и тако тщи Егуптѧнини ѡстави сѧ [зам. ѡставиша] и ѿидоша. понеже люд[ї]е й҃ільстии живꙋще въ Егоупте томими зиждюще град, того рад[и] мьздꙋ [т]рꙋдъ их повеле Гь Бг҃ взѧти имъ. и выпроводиша рабы бж҃иѧ с добыткомъ и з дары многыїми, ѣко заветъ биѣ бѣ къ Аврамꙋ дѣдꙋ ихъ, и испекоша мꙋжи ѣже изнесоша погрѣбники пресныї, не ꙋже въскыше, изгнаша бо Египтѧне и не могоша пребыти ни брашна сътворити собѣ на поут[ь]. ѣкож[е] ѿпоусти Фараонъ люд[и], не веде их поутемь землѧ филистимьстии, ѣко близъ бѧше, егда когда ѡтѧгчають и расклют сѧ люд[ї]е рать [и] възратѧть с[ѧ] въ Египет. и ѿведе ѣ Гь в поустиню поутемь Чрьмномꙋ морю. пѧтое же племѧ [sic!] и изыїдоша сн҃ви Й҃лви ѿ землѧ египетьскоѧ.

Клѧтвою[210]— же заклѧлъ бѧше Иѡсифъ сн҃ы Й҃ілвы глѧ пресещением [зам. съ прещенїемъ]: „имже присет[и]ть васъ Гь Бг҃, да изнесете кости моѧ ѿсюдꙋ с собою“. книде ж[е] сиѣ речь въ Египет[211]) испервa, всѣхоу бо сѧ исход[а] Й҃ілва, мнѧщимъ имъ, ѣко темь держать[212]) сн҃ы Й҃ілвы, понеж[е] ѡковаша ракꙋ Ѡсифлю ѡловом и ѡтаи ввѣргоша в рѣкꙋ[213]) рѣкꙋще: „ѣко аще не изнесꙋт кости Иѡсифли с собою, не изыдꙋть сн҃ве Й҃ілви изъ Египта“. Тыї же ꙋбо, жидовине, скажи намъ, како взѧша кости Иѡсифли[214]), найдоша грѧзѧща в мори за у. лѣт? аще л[и] тыї не свеси, мы ꙋкажемъ ти[215]), все ꙋбо видети есть[210]). и въставъ Моиси нача сочїти, кто поведа[216]), ѣко Иѡсифъ къ Егупте жива? нача[217]) сочит[и][217]) ѡ костех Ѡсифлих, како ѣ изобрести?[218]) Иѡсифꙋ[219])

повѣда[220]) дщи Їаковлѧ[221]) ꙗко[22] – жива соущи[222]), ѡна ж[е] възпи къ ѡц҃ю и҆ реч[е]: „ѡ҆ч҃е Иосифе живъ еси“.[223]) ѡнь же възложи роукꙋ на главꙋ еꙗ и҆ рече: „жива и҆ ты[224]) боуди к вѣк“. и та есть был[а] жива у҃. лѣт, и҆ та повѣда Моисеови, кдѣ соуть кости Ѡсиф[а]. „есть рѣка въ Єгипте и҆менем Бойлада[225]), тꙋ соут погрꙋжени кости И҆ѡсифли въ шловѧне раце“. егда же реч[е] Гь҃ Моисе[о]ви: „и҆звед[и] люди моꙗ и҆зъ Єгипьта съ всемь и҆мені҆ємь их“, сътвори є҆мꙋ Бг҃ з҃. нощей въ є҆динꙋ нощь. и҆ нача Моисей въпрашати ихъ[226]) хотѧ[227]) кости Ѡсифови съ скѣща[ми]. и срете и҆[228]) дщи[229]) Ꙗковлѧ[229]) и҆ реч[е] емоу: „в рецѣ соуть кости И҆ѡсифови въ[230]) Боилдай“.[230]) Моисей же[231]) вземь л҃. моуж с собою вшедъ на горꙋ[232]) и҆ [рече]: „възми[233]) се, Бъи҆лдаю, и҆ дажь кости Ѡсифли!“ не быс[ть] ꙗвлениꙗ. и҆ паки второє҆ реч[е] — не быс[ть] ꙗвлениꙗ. пак[и] третьє҆є҆ же написа на хартию и реч[е]: „Бъи҆лдаю, възми[234]) сѧ!“ и҆ положи на воде. и въстꙋпи сѧ[235]) рака Иѡсифова. Моисеи ж[е] радъ бысть и҆ взѧт ракꙋ,[236]) хартиꙗ ж[е] не взѧть. но пристꙋпивъ є҆динъ жид[о]вьнъ жестосердъ и҆ взѧт ю, и҆ многы главьї взѧт с собою ѡц҃ь свои҆хъ. и҆ мноѕи и҆ноплеменници поидоша с ним за г҃. дн҃и. и҆ быс[ть] по г҃. дн҃ех рѣкоша к Моисеови и҆ Ꙗронꙋ: „се ꙋже г҃. дн҃и ходимъ, є҆сть[237]) заутра възратите сѧ въ Єгипеть, ꙗко ж[е] есте рекли“. ѡни ж[е] ѿвѣщаша рѣкоша: „Гь҃[238]) повеле намъ не възвратити сѧ въ Єгипеть, поидем в землю ꙗже точить медъ и҆ млеко“. ѡни же начаша бити с[ѧ] с ними, и҆ и҆збиша ꙋ нихъ много и҆ ранꙋ великꙋ даша и҆мъ, дрꙋзии ж[е] ѿ нихъ бежаше.

[Далї йдуть відривки біблїйного тексту, а власне: Ісх. XII, 40; XIV, 5; XIII, 21; XIV, 6–13, 21–24, 28, де оповідаєть ся в коротцї про перехід Жидів через Червоне море.]

Видѣвши[239]) же Маріа҆мий сестра Моисеова и҆ Ꙗронова чюдеса преславна славлѧше Бг҃а. и҆ събравши ликъ женъ, сам[а] же взѧт боубѣн, а и҆нѣмь женам повеле две медѧни плесници взѧти, и҆немь же рꙋкама плескат[и], сама ж[е] наполнивши с[ѧ] Дх҃а ст҃аго начат въспѣти Гв҃а сице гл҃ще: „Поемь Гв҃и, славно бо прослави с[ѧ], конѧ и҆ всадника вверже в море“. Ликъ же събранных женъ ѿпѣвахꙋ сице гл҃щихъ: „славьно бо прослави с[ѧ]!“ И паки Маріа҆мь: „Помощник' и҆ покровитель быс[ть] мнѣ“. Паки жены: „славно бо прослави с[ѧ]“. И тако ѿпѣсть всю пѣс[нь] ѡнꙋ.*)

По[240]) семь ж[е] въздвигоша сѧ сн҃ве И҆лви ѿ морѧ Чермнаго в пꙋстьі҆ню нарєчає҆мꙋ Сꙋръ. и҆доша по поустьі҆ни г҃. дн҃и

¹) Тут пропускаємо 4½ рядки палейної хронольоґії.

й г҃. нощи[241]) й не можахꙋ пити водӹ ѿ[242]) Меррӹ[242]), горка бо бѣ зѣло, й прозваша йма мѣстꙋ томꙋ горѣсть. й ропташа людие на Мосеа глще: „что пиемь? се ꙋже хощем йзомрети й скоти наша ѿ воды сей. въ Єгупте бѣхоу нӹ воды сладкӹ й плодовит[и] скотомъ, а в сей поустыни пасти са хотать телѣса наша йзгоревъше жажею водною. нн҃ѣ же покажи намъ водꙋ, да пьемь!“ й вел'ми зазлиша люд[ï]е Моисию. Въспи же Мойсе къ Бгꙋ о людѣх тѣхъ, й прид[е] к немꙋ аггль Гнь г҃. древа в рꙋкꙋ своею держа: певгъ, кедръ, кипарисъ. й реч[е] аггль к Моисеови: „си древа три сплети ако пленицю въ ѡбразъ стыа Трца и всади а в водꙋ мерьскꙋю, да темь осладн воды мерз'кыа. се древо боудет в древа великыа,[243]) се древо спсеніе мирꙋ, симь древомъ перваго врага лесть побежена боудет“ — и прочее ѡ хотащих быти сказъ [зам. сказа] аггль[244]) Моисею, по семь ж[е] ѿиде ѿ него. й створи Моисей тако, ако ж[е] повеле емꙋ аггль Гнь, й сплете древъе й всади е въ исходище[245]) воде при брезе. й рече Моиси: „се древо боудет[246]) жизнь всемꙋ мирꙋ, се древ[о] въ великꙋ чсть преложить с[а], по летех же посекꙋть, тогда боудет йзволение[247]) бие[248]) приат[и][249]) Вышнемꙋ. но по времени, егда йзволить плот[ь]ю родити с[а][250]) й авити с[а] всемꙋ мирꙋ й ѡсщаа женьскаа естества престꙋпленіа, на сие древо рꙋками безаконных свѣт[251]) йстиньныи[251]) възнесеть са. й ꙋзрите живот йшь[252]) прамо очима вашима, безаконнии ж[е] ти скоро в пагꙋбе ѡбращют са, възнесеномꙋ на древо всь миръ поклонить с[а]. ако ж[е] се древо осслажаеть[253]) водӹ, тако й распатаго кровь остить древо сие; ако ж[е] древо мерзкӹа[254]) горкыа ꙋслад[и] водӹ, тако крстъ Хвъ горкаа азыческаа неверьствиа[255]). нн҃ѣ же вӹ премолькнете ропщюще на ма! симь древомъ[256]) вода ꙋслади са, вы же пристꙋпльше почерпете й напаите са й скоти ваши“. к той час ꙋслади са вода в Мерре, й начаше пити вси людие и скот[и].

[Далї пропускаємо 5 рядків палейної полеміки з жидовином, оповідане про побут Жидів у Елїмі (Іех. XV, 27), при чім 12 жерел, які там найшли Жиди, Палея толкує як прообраз 12-ти апостолів, а 70 фінїків як прообраз 70-ти учеників; пропускаємо й дальші взяті з Біблїї оповіданя про манну і коростелїв (Іех. XVI), про воду видобуту Мойсеєм із скали в Рафідї (Іех. XVII, 1—7) і про війну Жидів з Амаликитянами (Іех. XVII, 8 - 13). Із палейного коментария доданого до сего оповіданя виймаємо ось який уступ:]

Ѿкоудꙋ же быс[ть] ѡроужие снмъ йглвымъ? не на рать бо быша вышли йзъ Єгꙋпта, но требꙋ положит[и] мнаще са й паки

възкратити с[ѧ]. но єгда ѹбо Фараѡнови вѡи истоплении быша[157]) морємь[158]), на брегъ снѡмъ Иилкыимъ[159]) ѡрѹжиє взѧша; ѡ всємь[160]) промышлѧшє имъі Бъ.

[Далї йде знов текст біблїйний (Ісх. XVII, 14—16), де докінчено оповідане про Амаликитян, потім оповідане про прихід Рагуїла (Ісх. XVIII), про побут Жидів на Синаї (Ісх. XIX; XX, 18—26; XXIV; XV, 1—7; XXXI, 18; XXXII, XXXVI, 1—16). Із сего оповіданя виймаємо тілько отсей уступ за для деяких апокріфічних подробиць:]

Тогда[161]) же Моисєи повєлє истерти тєлєцъ пилами и рассыпати в рєкѹ[162]) и повєлє народѹ[163]) всємѹ[163]) пити водѹ прилогом[164]): да[165]) ѹ кого [в ркп. хибно: вого] быс[ть] злато на ѹстєхъ, тоть и быс[ть] в вєщании тєлца, иχ жє повєл[є] Моисє сєщи до х̃. моужь.

[Далї вставлено оповідане з иньшого місця Біблїї (Ісх, XXXIII, 12—23) і до него додано палейний коментарий, по чім знов іде текст біблїйний (Ісх. XXXIV: 29—35); дальше з тексту біблїйного винято тілько деякі подробиці (Ісх. XXXV, 20—XXXVI, 7), по чім вставлено апокріфічне оповідане про 12 каменїв на нагруднику Ароновім. Приводимо весь сей уступ в повнї:]

Изрєч[є][166]— всємѹ сонмѹ иєлико гл̃а ємѹ Гь на горѣ Синаистєи, и повєлє понєсти им час[ть] єлико кто иχ χощєт Бо̃у свєємѹ. и послѹшашє всь снєм рєч[и] тои и понєсоша кождо иχъ на всє дѣло χрама свєдєнна: инъ злат[о], инъ срєбро, инъ мєдь, инъ синєт, и[н] чєрьвлєницю, дрѹжии [sic!] жє висѹ и брѧчинѹ и багрѧничю приношаχѹємѹ. над всєми жє дѣлъі тъіми приставн Моисєи Ѹрина Бєсєлєила ѿ плємєни Июдина тобѣ, к сємѹ жє дрѹгаго мѹдрєца нарєч[є] Єлєава Ахисамахова; си ѹбо наполни дх̃а и прємѹдрость Гь и разѹмъ на всє дѣло и ваѧнии камєнаи, инъ прад[є]нии и тъканий и всѧко ѹχищрєниє и на клєпаниє злат[ѹ] и срєбрѹ и мєди и жєлєзѹ, на всє известни дрєвєсъі.[166]) к томѹ жє и ризъі творѧχѹ Аронѹ жєрцю[167]) и синєтѹ и багрѧница и чєрвлєница и прѧдєниі, и растриг[о]ша злат[о] ѩк[о] по власѹ, иж[є] сшиваχѹ дѣло швєниі[168]). пєстротою творѧχѹ на вѣрχъ ризъ доскѹ напєрьснѹю вваѧнѹ златомь, в нєи жє бєста вı̃. камєни драг[и] по числѹ колєнѹ[169]) снвъ Иилвъ. єсть ж[є] ѹбо дьска та напєрьснаѧ на д̃. грани, ваѧнна ж[є] в ню камєниі по г̃. къ єдиномѹ оуглѹ створєниі[170]).

Пєрвъіи камыкъ нарєч[а]ємъіи сардиѡнъ вавилонъскъіи, чєрьмєнь жє ѡбразомъ ѩко кровъ. ѡбрѣтают жє єго в вавилонстєи зємли[171]) пѹтьшєствѹющимъ ѩжє къ Асиромъ. призрачєнъ[172])

есть, силы же целебнеи в немь ѐсть и̂ лекѹють и̂мъ ѿ токӹ и̂ ꙗзвы ѿ железа[173]) помазають. сиѝ ѹбо камень ѹподобленъ есть первенцю І̂ꙗковлю Рѹвимѹ, понеже силенъ и̂ крѣпокъ бꙗше на дѣло, но и̂ за грѣхъ недеговавъ [sic! зам. недѹговавъ] з҃. мсцъ ѹтробою, и̂ тако покаꙗніѐмь и̂[с]цѣле.

Вторыи̂ камень ганзинонъ[174]), и̂ ѡбретаеть сѧ в Панзе граде и̂ндии̂стемь. сила же целебнаꙗ в немь ѐсть: егда и̂мъ ѿстримъ по врацѣбнеи̂ ѿслѣ, то не чермень и̂спѹщаеть по ѿбразѹ своем[ѹ][175]), но ꙗко млеко наполнѧѐть сосѹд[ы] многӹ елико хощет. ѿстрим же не ѡхѹдевает самъ ни мерою ни тѣломъ, но въ своемъ чинѹ пребываѐть точа сокъ. сокъ ж[е] его цѣлить ѿчныꙗ болезни, темьже и̂[с]цѣлѧѐт водныꙗ трѹдӹ, иж[е] неи̂стовъствѹют[176]) ѿ вина морьскаго и̂ цѣлить. сии ж[е] камен ѹподобленъ быс[ть] в҃-мѹ снѹ Иꙗковлю Семеѡнѹ, и̂же и̂мꙗше гнѣвъ и̂ немлсрдиѐ на брат[а] своѐго Иосифа хотѧ его ѹбити. „но запѧть ми Гь и̂ раздреши ми мощь рѹчнѹю, ꙗко рѹка моꙗ деснаꙗ мало не быс[ть] сѹха за д҃. дни[177]), и̂ размѣхъ — рече — ꙗко Иосифа рад[и][178]), и̂ покаꙗк сѧ плакахъ сѧ[179]).“

Третеи̂ камень ѐсть и̂змарагдъ, зелень же есть, в горахъ и̂ндиискыхъ коплют, свѣтелъ ж[е] ѐсть, еж[е] и лице члвце [sic!] видети в немь ꙗкс в жерьцалѣ [sic!]. сиѝ ѹподобленъ быс[ть] Левгию стлю и̂ ереи̂скѹмѹ [sic!] чинѹ, еж[е] и лица члческаг[о] не стыдети с[ѧ] и̂мъ подабает. сии ж[е] камени ѐдинимъ родомъ ѹ единого ѹглица вваꙗни быша[180]).

Четвертыи̂ камень анфраксъ ѕѣло червлень ѐсть ѡбразомъ блеща, бываеть же в Халкид[о]не Ливинии̂стемь[181]), иже наричет тѧ Фракиꙗ[182]). нощью же ѿкрѣтають ѐго[183]). взѧть ж[е] ѹбо си аще кацем[и] ризами ѿшиваеть с[ѧ][184]), но ѿбаче блескъ его вне ризъ есть. сиѝ ѹко камень ѹподобленъ есть д҃-мѹ снѹ І̂аковлю Июдѣ црьскѹмѹ [sic!] коленѹ. тако ѹбѣща[185]) ц̂ри и̂зыдѹт. ꙗкож[е][186]) есть црмь, иж[е] ѹвѣтомъ своꙗ порѧдит[и] таче и̂ мѹчити злодеꙗ, також[е] и̂ ѡгню свое есть жещи и̂ свѣтити. Тако ж[е] и̂ Хсъ, его ж[е] пророч[е] Иаковъ, емѹ же щадить сѧ, свое есть, еж[е] миловати и̂ пращати грѣхи и̂ моѹчит[и] же не кающихъ сѧ. но и̂ семѹ ѿбразъ предлежеть [sic!]: аще и̂ по распѧт[и]и̂ ризами ѿвит положенъ быс[ть] въ гробѣ, но бжствомъ[187]) въскрсе, его же и̂ стрегѹщии стражиѐ видеша блещаніѐмь ѿмертвеша, но и̂сполни сѧ мьздою десница их, ѹтанти мнѧхѹ, твое[188]) же[189]) нн̂ѣ въ всѣмь мирѣ славит сѧ.

Пꙗтыи камень ѐсть самфиръ, багрѧнъ ес[ть], бываеть же въ Индиѝ ефиѡпьстеи̂. силы цѣлебныꙗ бывают к немь: ѐстримь

по ѿсле съ млекомъ ѿтокъ и напицение цѣлить. законь ж[е] въспрнемь, ѩко Мѹси то на камыцѣ самфирѣ гл҃ше бывъ. сий ѹподобленъ бывъ е҃-мѹ сн҃оу Иѩковълю Исахарѹ: то добръ ѹбо дѣлатель и тяжаръ и правед[е]нъ, и „еж[е] ѿ тяжаръ[290]) поста[291]) своего всякого ѡвоща перкородныи ерешмъ Г҃нимъ приношах — реч[е] — и[192]— всякомоу ѹб҃гѹ и печ[а]лнѹ даѩхъ[292]) земная бл҃гая въ правости ср҃дца“.

Шестый камень нареч[а]емый аспись[293]), оубо зеленъ есть, ѡбретають же на ѹстию Фермодонтыї рѣкыї и на Ямантийсте[294]) рѣце, тревеж[е][295]— есть въ Єпилит[е][295]). си ѹподобленъ ѕ҃-мѹ сн҃оу Іаковлю Завѹлоноу, сн҃ѹ Лийнѹ, понеже бяше мѹжь бл҃гъ и кротокъ и смиренъ, ѩко къ завет[е] гл҃ть сн҃мь своимъ реч[е]: „сн҃е[296]) мой[296]), азъ ходихъ чистотою пред Б҃гомь; аще съгрѣшихъ развее мысли, не[297]) вѣмь[297]); но простотою[298]) послѹшах оц҃а и старѣиши брат[ї]и. но и первое — реч[е] — начахъ плавати по морѹ египетском ловитвѹ творя оц҃ю моемѹ, и Б҃ъ бл҃гстнею[299]) поспеваше трѹдъ“.[300]) си же камени[301]) ѹ втораго ѹглица вваяни.

Ряд трет[ї]и. Седмыи ѹбо камень наричаемыи аѹкинд[302]), аки черменъ есть, ѡбретають ж[е] [въ] внѹтреней Баравий[303]) сѹрьстей,[304]) Скѹфию же нарицють сию странѹ всю северьскѹю, иж[е] сѹть Готьфи да Биси[305]). да тѹ да и всю[306]) вънѹтрь поустыни великыя[307]) пѹстыня[308]) есть пропасть велика[309]), глѹбока и ч҃лкомъ невходима, стенамъ ѹбо каменым ѿ всѹдѹ ѿгражена есть, да тѣмь с горы приникъша комѹ любо аки к стене немощно зрѣти долѹ, ѿ глѹбины ѹбо мракъ есть. но посылають с[я] тамо ѿсѹжений ч҃лвци ѿ ближних о ц҃рвъ[310]). да или сами изгибнѹт, ил[и] аѹкинтъ[311]) камень ѿбретше живи[312]) бѹдоут. пришедшимъ же ѹжникомъ[313]) и закалають ѿвчата и ѡдравше кожю с них вмещют к пропасть дебри той. и прилипаеть тамо камень той[314]) к мясомъ темь, ѿрли ж[е] в камени томъ живѹще и на воню мяснѹю входят въ дно и тако износят мяса с прилепшимь каменинемь. егда снедять мяса, каменине ѿстанет ся на мѣсте, идеже боудет сѣдел ѿрел той, и тако добыиают и. камень ж[е] то дѣиствие имѣет сице: възмещемь си на ѹгле горящее и погасають ѹгли горящи, а[315]) сами без вреда пребывают. понявицею держимъ[316]) надо ѡгнемь, то рѹкѹ си ѿж'жеть, понявица же без вреда пребывает. гл҃ть же, ѩко и ражающимъ женам на потребѹ бываеть[317]). сий ѹбо камень подобень седмомѹ сн҃ѹ Иѩковлю [Данѹ] сн҃оу Валинѹ рабыї Рахилиныї, иж[е] в завет[е] пиша пред своими сн҃ми поноси себѣ гл҃я: „азъ — рече — бѣхъ имѣя ср҃дце и ѹтробѹ немл҃стивѹ на брат[а] своего Иѡсифа, и бѣхъ стрѣгый его ѩко

рись козлица, но Бг҃ ѡ҆ц҃а моего ї҆збави є҆го ѿ рꙋкꙋ моєю̀, не дасть м[и] сего зла сътворити, да не рассыплеть са вı҃. скипетровъ Ї҆г҃лви. но по лѣтехъ — реч[е] — и по временѣхъ боудет — реч[е] — вашь кнѧзь Сотона". ѡ҆ томъ бо ѡ҆ц҃ь его[318]) выше прорѣклъ: „данъ тебѣ соуд есть: ї҆ми змиѧ̀ на распꙋтий сѣда[319]) на пꙋти, хапаѧ̀ патꙋ коньскꙋ, ї҆ спаде са конникъ въспать". сию̀ реч ѡ҆ Антихрьсти [sic!] рѣкоста, ꙗ҆ко ѿ Данова племени є҆сть є҆мꙋ ї҆зыти. тѣмь ж[е] ꙋбо к семꙋ акинфъ[320]) прилежень есть[321]), ꙗ҆ко въ пропасти бездны жилище его.

Ѡ҆смый ꙋбо камень афатисъ[322]), ꙋсинь ес[ть]. ѡ҆брѣтають же ї҆ того въ странахъ тоѧ̀ земла. сила ж[е] крачевнаѧ̀ в немь є҆сть: егда ꙋбо ѡ҆стримъ по ѡ҆сле ї҆ помазывають сокомъ є҆го ꙋсекновенї̈а змииналѧ̀ ї҆ скорпїйнаѧ̀, и тако ѿгонают ꙗ҆дь[323]) ихъ. ꙋбо афатис[324]) подобенъ ї҆-мꙋ сн҃ꙋ Ї҆ꙗ҆ковлю Нефталимꙋ сн҃ꙋ Валинꙋ, понеже ꙋбо быс[ть] моужь бл҃гъ ї҆ смирѣнъ ї҆ ѡ҆ц҃ь є҆го Ї҆ꙗ҆ковъ на вса посыланїа скораѧ посылаше, ї҆ всегда нетрꙋдень пребываше.

Деватыї̈ ꙋбо каменъ анфиси[325]) ꙗ҆ко пламень зело, ѡ҆брѣтают ж[е] к горахъ ливийскахъ на[326]– краꙗхъ морьскыхъ[327]). сии ж[е] подобенъ[328]) есть ѳ҃-мꙋ сн҃ꙋ Ї҆аковлю Асирꙋ[329]) [sic! зам. Гадꙋ] сн҃ꙋ Зелфинꙋ рабӹ Лийнӹ, понеж[е] вѣ кротокъ к горахъ пастьвинӹ[330]) стада ѡ҆ц҃а своє҆го. си же ꙋбо камен[и][331]) при третьє҆мь ꙋглици вваꙗ҆ни.

Десатыї̈ ꙋбо каменъ нареч[е]нии фрꙋсилисъ[332]), ѡ҆бразомъ зракъ є҆го ꙗ҆ко злат[о], ѡ҆брѣтают въ кладазнем камени на[333]) край[333]) Ахиманидӹ[334]) вавилоньскыꙗ рѣкӹ. сиї̈ ꙋбо ꙋподобленъ есть десатомꙋ сн҃оу Ї҆ꙗ҆ковлю Асирꙋ сн҃оу Зельфинꙋ второмоу рабы Лийнӹ, понеже моужь вѣ бл҃гъ ї҆ кроток ѿметаꙗ са всакого зла. бывает чс҃ть ꙗ҆ко злат[о]

Первыї̈ на десат камень нареч[а]емый варил[и]онъ[335]), ѡ҆бразъ є҆го зекръ[336]) є҆сть, бываеть ж[е] при брезе горӹ нарачаемыꙗ Афаꙋрӹ[337]). сиї̈ ꙋподобленъ быс[ть] аі҃. сн҃оу Ї҆ꙗ҆ковлю Ї҆осиф[ꙋ] сн҃оу Рахилин[ꙋ].

Камень ж[е] вı҃. ѡ҆нꙋхиѡнъ рꙋсъ есть, ѡ҆брѣтаеть са к той же горѣ. сии же ꙋподобленъ є҆сть вı҃. сн҃оу Ї҆аковлю Веньꙗминꙋ сн҃оу Рахилинꙋ, понеж[е] ꙋбо Веньꙗминъ ї҆ Ѡ҆сифъ ѿ единой м҃три ї҆зыдоста. ї҆ сиї̈ ꙋбо три камени вваꙗ҆на быша въ д҃-мь ꙋглици, ѡ҆кованн быша златомь,[337]) дѣло[338]– пленичноє҆ ѿ злат[а] чс҃та[338]), камици ж[е] ти бѣхꙋ ѿ племенъ сн҃въ Ї҆г҃лвъ, по ї҆менемъ их написаша с[а] на[339]) знаменїам их когождо по своимъ ї҆менимъ вı҃.[340]) племени[341]). Тако ж[е] ꙋбо ї҆ всемъ правовѣрнымъ

в законѣ постави Гь ві. апсла верховнаꙗ по числꙋ ві. коленъ снвъ Ійлвъ, но ꙗко же рѣша бытенскыꙗ книг[и].

[Дальший палейний текст, стор. 437—499, що містить вирівки з Біблії (кн. Ісход. і Чисел) і обширні до них коментарий, напр. палейний коментарий до десяти заповідей Божих, до передсмертного пророцтва Мойсеєвого (Второзак. XXXIII), пропускаємо і подаємо тілько кінцеве оповідане про смерть Мойсеєву].

(О смрти Моус[е]шв[и]). И скончаша [зам. скончаса] рабъ бжй Мойсей в земли Моавли близъ домꙋ Фогорова. По[341]) скончаний же быс[ть] тꙋ архистратиг Михайлъ началник силы Гнѧ. И се діакол бестꙋдныи и злокозниный шврѣте сѧ тꙋ и прѧше с[ѧ] ѡ Мойсеѡве телѣси, ꙗко Егуптанина ꙋби[342]) и инаꙗ[343]) некаꙗ льстѧше нань ѡблычаꙗ речи. к немꙋ ж[е] архистратигъ Михаил ѡвещавъ реч[е]: „запрещаеть ти Гь Вседержител[ь][344]), вселꙋкавый діавол[е]!“ не смеже[345]) архистрат[и]г Гнь[346]) Михаил[346]) сильї Гнѧ сꙋда хꙋлна навести нань[347]), но проповеда величество бжства реч[е]: „запрещаеть ти Гдь, діаволе“, ѡбличаꙗ его сꙋрокое бестꙋдьство, имь же самъ за гордость свержень быс[ть]. того рад[и] именемь Гнимь архистратигъ запрещает емꙋ, проповед[а] велич[е]ство бжства, и абіе ищезнꙋ льстець. ѡ семь бо послꙋшествова апслъ Июда въ лѣ.[348]) посланий. тѣмъ ж[е] и не вѣдаше снве Ійлви телѣси его даже и до днсь. И жить ж[е] Мойсей рк. лѣт и скончаса. и плакаша сѧ его вси снве Ійлви л. дний въ Ѧрафоке[349]) Моавли ꙋ Ердана близъ Ерихона. И[350]) егда ж[е] Мойсей извед[е] люди изъ Егупта, тогда быс[ть] емꙋ лѣт п. Мшусей же быс[ть] по Ѧвраме седмыи.

[1]) Въ тънж[е] днь житіе стго прока Мшуса и како црствовавь въ Срацинѣх и како съ црмъ Фарашном прѣ сѧ и съ Валаамшм влъхвом и как[о] изведе люди изъ Егуп[та] [2]) Від початку доси vac. [3]) vac [4]) дод. оузнилъ [5]) vac. [6]) vac. [7]) vac. [8]) vac. [9]) своѧ [10]) дод. и сам црь видѣнію томоу [11]) разорит [12]) истепат [13]) аще [14]) дод. да ꙋбивают [15]) vac. [16]) vac. [17]) vac. [18]) Замісць сего початку реченя читаємо: Бѣ бо ꙗ можеше ѕѣло, да выидахꙋ из града [19]) дод. дѣти [20]) искепахꙋ, зам. искꙋпахꙋ [21]) масло [22]) и мат[и] [23]) vac. [24]) vac. [25]) Ехевдꙋ [26]) Маріамьѧніи [27]) vac. [28]) жившъ снвъ [29]) vac. [30]) многи [31]) Мариміаніи [32]) Маріміаніи [33]) дод. и поѧ ю, въ ѕ-иже мсцъ [34]) vac. [35]) младыѧ [36]) вы сѧ [37]) глиною из дна а извонꙋ смолою [38]) дод. дѣтѧ [39]) vac. [40]) vac. [41]) vac. [42]) ꙗскъ [43]) лици воды [44]) vac. [45]) vac [46]) vac [47]) vac [48]) Маріміани [49]) vac. [50]) Еврен [51]) дѣтищь съ [52]) дод. и бысть ей въ снъ и нарече емоу имѧ Моисеи, ꙗко ѿ воды взѧх его [53]) Вифіа же [54]) еѧ [55]) сѣдѧхоу [56]) дод. к нем [57]) дод. их [58]) по горам [59]) оуевн [60]) дод. въ Егупет [61]) vac. [62]) vac [63]) дод. ꙗ [64]) дод и положиша [65]) дод. и рѣшѧ: да [66]) vac [67]) дод. и оукіемь его: аще ли въ огню прострет рꙋкꙋ, то ꙋвѣдаемь, ꙗко не мꙋдростію се сътвори [68]) охапим сѧ [69]) И [70]) дод. се [71]) vac. [72]) дод. оугль и вложи въ ꙋста и [73]) въ концꙋ [74]) дод. своего [75]) vac. [76]) vac. [77]) дод. и хожаще [78]) похорони [79]) дод. своей [80]) vac. [81]) vac. [82]) и рече емꙋ [83]) цили [84]) дод. мѧ [85]) есть [86]) vac [87]) vac.

88) дод. его 89) vac. 90) понерзнте 91) забыти ѝ, но 92) помѧнѫти 93) перскыми 94) vac. 95) Ярнинъ. ѝ ѿстави ѝ 96) хождашаѧ 97) съдбма 98) дод. велми 99) vac. 100) vac. 101) възведше 102) vac 103) ци 104) въ град. ѝ сташа 105) сѣците 106) изгнашѧ 107) р҃. ѝ ѻ҃ 108) станъ 109) дод. быкъ 110) vac 111) vac. 112) vac. зам. сего: велми 113) доспѣшѧ 114) vac. 115) перстїи 116) порты 117) vac. 118) сѧгоша 119) дод. ѝ съ веселїемъ еѧ ѝ всеѧ землѧ 120) vac. 121) vac. 122) ѡ҃стребскы 123) ц҃рь 124) дод. сн҃ы 125) дод. къ градѹ 126) ѝспразниша 127) дод. без потребн: егvпетскѹю къ ц҃рю Фараѻнѹ 128) Валамѹ 129) vac 130) vac. 131) Тут знаходить ся у Тіхонр. уступ, якого нема в Крех., а власне оповідане про нараду Фараона з трьома своїми дорадниками: Рагуілом, Йовом і Валаамом (стор. 240—242). Се оповідане виняте з жидівського жерела, має вияснити, для чого й Рагуіл так само як Валаам утік із Єгипту. 132) дод. бяше 133) не приходи 134) дод. ѝ помянѹ 140) дод. не 141) сеи 142) бѣска сѧ съ Ѻдемлѧны и съ сн҃ъми перскыми 143) по сторони 144) створенїе 145) дод. ѿ Б҃а 146) виде 147) примилѹю 148) ѝмша 149) Семфора 150) дод. ѻ҃че мои 151) вѣдано 152) межѹ 153) дод. не темници 154) ѿчїю 155) видить, что ѥсть сѧ створило ѡ немь 156) всю рыбѹ их 157) часть 158) Мадїаниноу 159) Йерсанъ 160) пѹтникъ 161) дод. чюжеи 162) дод. зача ѝ роди сн҃ъ 163) vac. 164) дод. и рече 165) vac. 166) vac. 167) vac. 168) vac. 169) рѣкоста емѹ: „Б҃гъ нашь еврѣискъ посла к тебѣ рка: поустн люди моа, да послоужат ми". 170) створиста 171) и призва 172) Їаноса и Ямбриса 173) дод. и прїндошѧ къ ц҃рю 174) „но како сѹт пришли мимо вы ты?" 175) посох 176) vac. 177) vac. 178) vac. 179) ꙗко посолника еста б҃жїа и по словѹ ѥго ѥста пришла? 180) дадита нам знаменїе 181) извѣстит сѧ 182) vac. 183) vac 184) vac. 185) дод. ѿнат 186) дод. пожерты 187) дод. створиша пакы і 188) грамоты всѣх бѹгъ егvпетскых 189) грамотах 190) възвало 191) дод. дѣдъ 192) ѝкса 193) лѣсныѧ 194) vac 195) въспитовалъ 196) дод. ѻнже ѿимет д҃шю твою ѿ тебе ѝ възвратит тѧ в землю ѿ неѧ взятъ ѥси" 197) vac. Замісць сего уступу і дальшого пропущеного нами оповіданя Крех. про казні єгипетські у Тіхонравова є иньше, коротше оповідане про се діло, з апокріфічними подробицями. Тілько остатня частина сеї версиї є в Крех. і приведена нами далї. 198) Початок сего уступу у Тіх. такий: Й взѧ всѧ первенца землѧ егvпетскаа 199) vac. 200) даже 201) vac. 202) разбивахѹ сѧ 203) ѻ҃ци 204) vac 205) vac 206) Ѻврен 207) vac. 208) Сего уступу нема ні у Тіхоправова, ні у Порфірєва. 209) Сего уступу, котрого фактична часть взята з Біблії, нема також у Тіхонравова; дещо з него є в Соловецькій Палеї (Порфирьевъ op. cit. 185), та в редакциї загалом відмінній від нашої. 210) У Тіхоправова vac., та є в Солов. Палеї 211) Солов. Єгиптѧны 212) сол. оудержати 213) Сол. море 214) дод. или коею м҃дростїю 215) Відси до кінця сего оповіданя в Солов. vacat. 216) Відси йдуть далї варіанти з тексту Тіхонравова. Дод. Їаковѹ 217) vac. 218) дод. какоже сѹть ѡкрѣтены въ Єгvптѣ за у҃. лѣт, како жидове кланѧют сѧ телчи главѣ. 219) Йѡсифа 220) дод. Іоуда М҃рїи 221) д҃щери Іаковли 222) vac. 223) ѻ҃че, Іѡсифь живъ ѥсть 224) дод дочко 225) Волъ 226) vac 227) ходѧ 228) дод. М҃рїа 229) vac. 230) vac. 231) дод. вземь свѣщра 232) над рѣкѹ Волѹ 233) возмѹти 234) възмѹти 235) выстѹпи 236) vac. 237) ходили есте 238) vac 239) сего уступу нема ні у Тіхонр. ні у Порф. 240) Оповідання про чудо при воді Мерри нема у Тіхонр. Варіанти виписуємо з Порфірєва. 241) Замісць цілого сего початку в Солов. сказано: И прїндоша къ Мерроу 242) vac. 243) Дод. то древо четыре краи вселенныѧ разыдетъ 244) и главъ 245) vac. 246) хощетъ быти 247) не боудетъ изволенїа 248) vac. 249) прїити 250) vac. 251) vac. 252) нань висѧщь 253) дод. и ѿсщаетъ 254) vac. 255) дод. ѿсладить 256) дод. и камъ 257) дод. съ ѡроужїемъ нхъ 258) дод. и по семъ море изверже 259) дод. ѿтоудоу си и 260) дод. оубо тогда 261) Сего уступу нема у Порфірєва, та подібне оповідане є в тексті Тіхонравова, відки ми й виписуємо варіанти. 262) У Тіхонр. початок такий: ѝ повелѣ Мѡvсей разбити телчю главѹ ѝ съсѣщи ю подробнѹ ѝ сътвориша тако 263) имъ 264) vac. 265) Конець такий:

ꙗвит сѧ знаменїе на нихъ. Да ꙗкоже пивше въсклонниша сѧ й оувѣдѣ Мωvсн, кто что въвръглъ в телчю главꙋ: овъ злато, овъ сребро, йныи ж[е] мѣдь а дрꙋгыи ѡлово, а то ймъ на ꙋстѣхъ бяше, а кто не вверглъ, а ти осташа. Й повелѣ Мωvсн йзбити вси престꙋпникы. 266) Сего уступу анї у Тіхонравова анї у Порфірєва нема. Сьлїдуюче далї оповідане про 12 каменїв на нагруднику Ароновім надруковане Порфірєвим із тоїж Соловецької Палеї ч. 635; варіанти єго супроти нашого тексту ми й виписуємо. 267) дод. ѿ злата 268) швеное 269) изколенїи 270) vac. 271) к' Вавилонѣ на земли 272) прозрачен 273) дод. бывающїи 274) панзїωнъ, по грецьки *τοπάζιον* 275) дод. сокъ 276) сѧ истокоуютъ 277) за ѕ҃. д҃нїи 278) дод. то ми сѧ слоучи 279) дод. Гви 280) дод. радъ же вторый 281) в грецькім тексті Епіфанія Кипрського: *ἐν Καρχηδόνι τῆς Λυβίας* 282) Анфракїй, в грецькім *Ἀφρικῇ* 283) дод. и порода на земли той: издалеча оубо видѣти, аки свѣща свѣтит сѧ или аки оуглїе искрами мьгнет сѧ. и по свѣтоу сиюоущи ѡкрашоутъ й 284) ѡковьет сѧ 285) ѿ сего бо, вѣща 286) дод. ѡбычай 287) дод. ѿ гроба 288) въскр҃сенїе 289) еже 290) тижанїѧ 291) пота 292) vac. 293) иѱисъ в грецькім *ἴασπις* 294) Ѻмантїистей, по гр. *περὶ Ἀμεθύστου* 295) Сол. vac. грець. *οὐ τοὺς ἐν Κύπρῳ* 296) vac. 297) vac. 298) всею простотою ср҃дца 299) дод. помагаше ми и 300) троды моѧ 301) дод. три 302) оуакиндъ, по грець. *λιγύριον* 303) Варварїи 304) дод. Скифїи 305) да Венеси 306) да тоу оубо 307) дод. Скифїѧ 308) vac. 309) дод. ѕело 310) цр҃ствъ 311) акинфъ 312) прости 313) дод. тамо 314) оуакинфъ 315) vac 316) аще кто ѡбвиетъ понывницею и държитъ 317) Дод. к семоу же оубо камыкоу приложенъ есть Данъ. 318) дод. Ꙗковъ 319) сѣдмира 320) оуакинфоу 321) дод. Данъ 322) ахатисъ 323) дх҃ъ 324) ахатисъ 325) амфоусїй, по грецьки *ἀμέθυστος* 326) vac. 327) приложенъ 328) Гадоу 329) пастыше 330) дод. г҃. 331) хрꙋсолифъ, по грецьє *χρυσόλιθος* 332) vac 333) Химинниды, по грець. *Ἀχαιμενίδος* 334) по гр. *βηρύλλιον*, в Сол. через помилку ωноухїωноу 335) по грець. *γλαυκίζων* 336) по грець. *Ταύρου* У Порф. сей камінь зовсїм пропущено і за те два рази дано опис сьлїдуючого, онїкса. 337) дод чистымъ 338) vac. 339) написана 340) vac. 341) въ 342) ꙗко сотворшоу емоу, рече, Єгиптѧниноу оубїйство 343) vac 344) vac. 345) азъ же оубо 346) vac. 347) дод не смѣю 348) vac На дїлї натяк на се є в посл. ап. Юди, зач. 9 349) Ареваф 350) Конець vacat.

Варіанти виписано із Тіхонравова, op. cit. I, 233—253, а власне варіанти 1—207, 216—238, 262—265 і з Порфірєва, op. cit. стор. 195—204. На стор. 239—240 нашого виданя нотки через помилку понумеровано хибно: замісць 157—189 мають бути числа 257—289, що просимо справити; в списї варіантів числа стоять такі, як сьлїд.

Б. Рукопис попа Стефана Теслевцьового, карти 283, 284, 286—289, 292.

(Сказанїє ѿ Мосеи ꙗк' сѧ родивъ, въ которое времѧ ї ꙗк' сѧ годовалъ и ꙗкъ Жыдовъ вывѣлъ изъ Єгип'та и былъ имъ воєводою м҃. лѣтъ*). По см҃рти же Їωсифа настал йн'шїй цр҃ь во Єгип'тѣ, который не знавъ Їωсифа, й томꙋ было ймѧ Фараωн, й не хотѣ любити Жыдовъ. Ꙗ Жыдове сѧ прꙋд'ко множыли й росли. й рекъ цр҃ь Єгип'тѧномъ

*) Сей титул написаний киноваром.

своймъ: „А...*) Жыдове множатъ лѣп'ше ѿ нас: що бысме над [ни]ми змꙋдровали? бо ак' сѧ розмножатъ и коли і[бꙋдет] ꙗкаѧ война, могꙋтъ ѡни насъ изрядити, придадꙋт сѧ им и землю нашꙋ йзв[едꙋт] ї пойдꙋт [їз] землѣ нашей. Але мы н[хъ] придаймо до роботы, оучинѣмо им трꙋды, а ч[ей сѧ] не бꙋдꙋтъ такъ плодити". И почали мꙋ[рꙋвати гор]оды моцные цр҃ꙋ Фараwнови: Пиф........ оуполь. А чимъ ні Жы[довъ].......... [мно]жыли сѧ без личбы и велми их Єгиптѧне [нена]видѣли, и наложыли на Жыдовъ Єгип'тѧне [ве]ликꙋю нꙋж'дꙋ, томили их вел'ми працѧми бар'зо тѧжкими: мꙋсѣли Жыдове калъ, болото мѣсити, вапно палити, цеглою мꙋровати. Поучинили им Єгип'тѧне шлей и закладали в них Жыдовъ ꙗко воловъ и возили ними камѣнѧ, робили ними..... до оупадкꙋ ꙗк волами..... могли працовати нѣ сякъ нѣ такъ. А было оу Єгип'тѣ двѣ бабѣ, которїе дѣти бирали ѿ Жыдововъ: единой было има Семп'фора, а дрꙋгой было има Фꙋѧ. И призвал цр҃ъ Фараwнъ тоты wбѣ бабѣ и загрозил им моцно и рек до нихъ: „[ес]ли коли пойдете бабити до Жыдововъ, если сѧ [н]ародит хлопѧт'ко, а вы их оубивайте ꙗк можете, а дѣв'чат'кам не чинѣте нѣчего". И загрозил их цр҃ъ....... оубоѧвше сѧ Бг҃а............ и грозы цр҃ской.... [так]ъ ꙗкъ им цр҃ъ велѣлъ ї wжывлѧли хлопѧт. И призвалъ цр҃ъ бабы перед себе и рек им: „Що в[ы]..... Чом' вы престꙋпаете росказ мой цр҃с[кий]...... [хло]пѧт'ка жыдов'ского зо"............. „.... жыдов'скїе такїе сꙋтъ: тогды юж бабꙋ до себе призоветъ, коли сѧ юж дитина народит, а мы, цр҃ꙋ ꙗсный, юж на готовое придемо и тогды не можемо що оучинити". Бл҃го же творѧше бабы и множыли сѧ Жыдове и крѣпили сѧ моц'но. Потом росказал цр҃ъ Фараwнъ гꙋбити дѣти жыдов'скїе хлопата. И тогда ношено дѣти египетскїе по...... и по домах, и где бы сѧ мало знайти хлопѧтко до хлопѧтка циган'ского, то его зараз загꙋбити. И такъ цр҃ъ не могъ що оучинити. Бг҃ъ бо хранил их. Бѣд'ные Жыдове и Жыдов'ки тꙋлѧли дѣти свой форем'но и годовали ихъ.

И тогды сѧ в тое времѧ народил Мойсей. И тꙋлѧл его ѿцъ и м҃ти оу домꙋ своемъ три мцѣ ві҃. йдль. Потом оубоѧли сѧ цр҃ѧ ї ꙋчиник'ши из свѣт'никꙋ човникъ из смолою, ѿсмолик'ши смолою моц'но оуложыли тамъ дитинꙋ и пꙋстили его на море, бо красное было тое дитѧ велми....................

---

*) Точки значать, що в тім місці чогось бракує, бо рукопис по краях витлів і обшарпаний.

Єдного же д҃нѧ выйшла дѣв'ка Фараѡнова Фивеѧ мыти сѧ на рѣкꙋ. й слꙋж'ница єѣ ходѧчи по при рѣцѣ оувидѣ[ла чо]в'никъ малый на водѣ. И послала ц҃рвна Фи[веѧ] слꙋж'ницю, абы тот чов'ник оузѧла . . . . . дѣв'ка поплыв'ши оузѧла тотꙋ дитинꙋ на берегъ. И коли ѿкрыли, ано дѣтина бар'зо краснаѧ плачетъ. Оужаловав'ши сѧ ц҃рвна над тою дитиною оузѧла єго й рек'ла: „ѿ дѣтей жыдов'скых тоє дитѧ". Я тота слꙋжница єй была сестра власнаѧ Мойсеѡва. И рекла слꙋж'ницѧ ц҃рвнѣ Фивеи: „если хочешъ, а ѧ ти призовꙋ женꙋ Жыдов'кꙋ, котораѧ ти тотꙋ дитинꙋ выгодꙋетъ". Ї рекла єй ц҃рвна: „Йди и призови". Дѣв'ка пойшов'ши призвала м҃ткꙋ Мойсеѡвꙋ. И рекла до нєй ц҃рвна: „возми тоє дитѧ до своего домꙋ и згодꙋй ми єго, а ѧ ти заплачꙋ". И в'зѧла Мойсеѧ єго власнаѧ м҃ти й годовала прыстойнє, й такъ выгодовав'ши Мойсеѧ привела єго до ц҃рвны, й было ц҃рвнѣ Фивеи тоє дитѧ в мѣсто с҃на й нарек'ли ємꙋ ймѧ Мойсей, говорѧчи: „бо ѧ єго оузѧла ѿ воды".

И так сѧ Мойсей кохал при ц҃рскомъ дворѣ, й любили тоє дитѧт'ко самъ ц҃ръ Фараѡнъ й ц҃рвна й в'си вел'можы, пан'ство єгипеть'скоє за єго красꙋ. И такъ єдного д҃нѧ сѣдѣлъ ц҃ръ Фараѡнъ оу столꙋ з вел'можами своими и с ц҃рцею своєю, [а] ц҃рвна Фивеѧ сидѣла з Мойсеѡм напротив' ц҃р[ѧ й годо]вала Мойсеѧ. Потомъ ц҃ръ Фараѡн оу[зѧлъ Мойсеѧ на] свои рꙋки и пѣстовалъ єго на колѣ[нах] . . . . *) . . . . гладалъ Мойсеѧ погꙋбити. И тогды оутѣк' Мойсей ѿ Фараѡна ц҃рѧ й пришол оу землю Мадыамскꙋю. Оутрꙋдив'ши сѧ из дороги сѣвъ собѣ при єдной стꙋдни спочивати. Н на том поли єдиного попа мадыамского сѣмъ дѣвокъ пасли ѡвеч'ки ѿц҃а своего. И пришов'ши тогды дѣв'ки стали чер'пати водꙋ, и коли понасыпали воды повны коры[та], пришов'ши пастꙋхи прогнали их ѿ корытъ. Видѣв'ши то Мойсей оустꙋпил сѧ за дѣв'ками: ѿогнав'ши пастꙋховъ напойвъ их ѡвеч'ки. Дѣв'ки пришов'ши до Рꙋгайла ѿц҃а своего повѣли тоє, иж ꙗкись ч҃ловкъ прехожый м҃ладнецъ оу стꙋд'нѣ спочиваєтъ й той нас ѡборонилъ ѿ пастꙋховъ й напойвъ нашѣ ѡвеч'ки. И рек имъ ѿц҃ъ: „ꙑ во вижꙋ, що вы не дар'мо такъ вор'зо пришли до домꙋ. Где той ч҃ловкъ? Чом єсте єго лишили? Идѣте й зовѣте єго, нехай хлѣба ѣстъ оу насъ". И пришол там Мой[сей] и сподобал єго собѣ Рꙋгайлъ й призвалъ до себе людей ї ѿдавъ за Мойсеѧ дочкꙋ свою на ймѧ Семп'форꙋ. Я потом оуродилъ сѧ [с҃нъ] Мойсеѡви, Мойсей же нарекъ ймѧ

*) Далї бракує цїлої картки рукопису.

ѕнови своемꙋ Гир'самъ, мовил такъ: „ѩко пришлецъ естем [в земли] чꙋжой“. Потом оуродил са Мойсеѡви дрꙋгїй снъ [й н]арекъ йма Єлиазаръ, „Бгъ во Фца моего помощникъ мнѣ и вызвавил' ма из рꙋки Фараѡновы й пошолемъ оу землю Мадыамскꙋю и знашолем собѣ дрꙋгꙋю плот' й маю снъ своихъ двох й бꙋдꙋ йхъ наꙋчати“.

(О авленїю кꙋпины горащїа). Мойсей же пасовалъ ѡвеч'ки и ходил во страсѣ бжїи й во в'сѣхъ заповѣдех его. Ї единого днѧ ходилъ по горѣ Сынайской за ѡвеч'ками й знайшол тамъ ѩсност' невымов'нꙋю, але там не горѣло нѣчого. Й приствпилъ ближе Мойсей видѣти, що ест': ано кꙋпина велми ѩснаѧ ѩко ѡген' горыт, а зеленаѧ красно. Й дивꙋетъ са Мойсей стоѧчи томꙋ то виденїю. Ї Ѡтолѧ . . . . . Мойсею говорыти йс того ѡгнѧ . . . . . „Мойсею, чого стойшъ й мыслишъ? [Из]зꙋй сапогъ из ногъ твойхъ, мѣст'це во то сто ест, на котором ты стойшъ. Й не бой са, ѩ во ест Бгъ Ав'раамовъ, Ісааковъ, Їаковль, показалем' ти са на сей горѣ. Дойшла до мене тажкост' й воздыханїе людей мойх', [кот]орїе во Єгип'тѣ оу Фараѡна оу тажкой неволи. [Тебе] хочꙋ тамъ послати ко людем моймъ извести йхъ Ѡтолѧ“. Рекъ Мойсей: „Гй, ѩ не могꙋ тамъ йти. Фараѡнъ ест злый црь ї ѧ Ѡтол оутѣкъ, а ты ма хочешъ тамо слати, абы ма Фараѡн изгꙋбивъ. Я до того ем, Гй, ѩзыком гꙋгнавъ й не могꙋ того доказати“. Рекъ Мойсею Бгъ: „Не бой са, ѩ во бꙋдꙋ йс тобою зав'ше й бꙋдеш славен. И се посылаю йс тобою Ярона, Ясюра тобѣ длѧ помочи“. Рек Мойсей: „Гй, если ма шлешъ во Єгипетъ, покажи ми знакъ свой, ѩким маю знаменїемъ славен' быти по тобѣ оу црѧ Фараѡна ї ꙋ Єгип'тѧнъ й при ѧком знакꙋ маю вывести людїй твойхъ Їилѧ?“ Рекъ емꙋ „Слышиш, Мойсею, що машъ оу твоей пазꙋсѣ?“ Ѡрек Мойсей: „ѡкрꙋхъ ѩчмѣнъный“. Рек Мойсею Гь: „Покажи ми его сюда“. И вложил Мойсей рꙋкꙋ свою оу пазꙋхꙋ й вынѧл, ано з окрꙋха снѣж'наѧ грꙋда. Потом рек Гсдь: „Оуложи тое оу пазꙋхꙋ!“ И в'ложылъ. И рекъ емꙋ Гсь: „Выйми сюда снѣжнꙋю грꙋдꙋ!“ И вынѧлъ, ано зновꙋ ѩчмѣн'ный ѡкрꙋхъ. Видѧчи то Мойсей чꙋдовалъ са велми. Тогды рекъ Мойсеѡви Гь: „Поверзь палицю твою на зем'лю“. И повергъ й зараз стала йс палицѣ великаѧ змиѧ, лютаѧ гадина. И рекъ Мойсею Гь: „Не бой са, про[стри] рꙋкꙋ твою й возми еѣ!“ И простеръ Мойсей рꙋкꙋ й ꙋзѧлъ и зновꙋ стала палицѧ оу рꙋцѣ Мойсеѡвѣ. И рекъ Гь Мойсеѡви: „ѡто машъ знаменїе, и с тым моймъ знаменїемъ выведеш людїй мойхъ из Єгиптꙋ. но й болше того оуздрышъ: сотворꙋ тѧ

велми страшного Фараѡнꙋ и̂ в'сѣмъ Єгип'тѧном. И̂ ты не розмышлѧй бол'ше нѣчого, и̂ди ис тым моимъ знаменїемъ, и̂ чого ти бꙋде потреба, и̂ ты подоймни палицю в' нбо и̂ бꙋдет ти зараз, а̂ бо бꙋдꙋ и̂с тобою". Тое рекши невидим бысть Гь, и̂ пад Мойсей лицем на зем'лю и̂ поклонил сѧ Гдꙋ Бгꙋ н̂бсномꙋ.

Оузав'ши тогды Мойсей Ꙗрона брата своего Ї̂ѡра пошол во Єгипетъ. Став'ши перед Фараѡном Мойсей станет говорыти црꙋ Фараѡнꙋ мовѧчи: „Бгъ Ѿцъ н̂шихъ посла мене, црꙋ Фараѡне, и̂к' тобѣ, абыс пꙋстил людїй его Ї̂илѧ на поклоненїе емꙋ". Слышавши то цръ Фараѡнъ розсердилъ сѧ на Мойсеѧ и̂ рек со гнѣвомъ: „Где ест Бгъ и̂хъ и̂ который тѧ тꙋ послал? Нѣсть болшого Бга над бги н̂шѣ египетъскїе и̂ нѣтъ такого Бга, абы то оузѧл з мойхъ рꙋкъ жыдов'скїй людъ, [бо] то ест мой неволники вѣч'ный. Ꙗ если ты ѿ Бга [поход]иш, и̂ ты покажы нам знаменїе Бга твоего, [ꙗко]же и̂ мы покажемо знакъ свойхъ бговъ египет'ских, сꙋтъ бо н̂шѣ бги великїе и̂ моц'ные".

И̂ призвалъ цръ Єгиптѧнъ и̂ чорнокниж'никовъ, вол'шебниковъ свойхъ и̂ рек до Мойсеѧ цръ: „Покажи знаменїе перед оусѣми людми: если ест твоего Бга знаменїе болшое, то ѧ пꙋщꙋ Жыдовъ". Тамъ зараз Мойсей вынѧл с пазꙋхи своей ꙗч'мѣн'ный ѡ̂крꙋхъ и̂ рек: „Видите сей хлѣбъ, ѡ̂крꙋхъ ꙗ̂ч'мѣн'ный?" И̂ положыл его зновꙋ оу пазꙋхꙋ, а по тым зновꙋ его выйметъ, ано снѣж'наѧ грꙋда. Такожъ ї египет'скїе чаров'ники оучинили, але ѡ̂ни тое оучинили через меч'ты чар'тов'скїе, ꙗко то цигане бꙋдꙋчи манътѧт ѡ̂чи людскїе по всемꙋ свѣтꙋ. Зновꙋ Мойсей рекъ: „Єст еще оу мене Бга моего Саваѡѳа знаменїе". Ꙗ Єгиптѧне рек'ли: „Покажы его сюда". Тогда Мойсей повергъ з рꙋкъ свойхъ палицю свою на землю и̂ в'чинила сѧ с палицѣ великаѧ и̂ страшнаѧ гадина ѡгнем дышꙋща и̂ станет лазити перед оусѣми Єгип'тѧны. И̂ ꙋбоѧли сѧ там оушит'ки. Потом простеръ Мойсей рꙋкꙋ свою и̂ възѧлъ еѣ, и̂ зновꙋ стала палицѧ в рꙋках Мойсеѡвих. Тамъ единъ волфъ на и̂мѧ Замъбрый чор'нокниж[ник] рек: „Не хвали ты сѧ, Жыдовине! Єст и̂ ꙋ нашого Ба оу.... не такое знаменїе". И̂ так повергъ и̂ той Замбрый палицю на зем'лю и̂ стала з ней великаѧ гадина лютаѧ велми и̂ стала лазити по земли. И̂ рекъ Мойсей: „Возми еѣ зновꙋ!" И̂ хотѣлъ Замбрый оузѧти и̂ тота гадина оукꙋсила его оу рꙋкꙋ ї пꙋхла Замбрыева рꙋка в борзом часѣ ꙗк мѣхъ. И̂ зараз стал Замбрый плакати гор'ко и̂ кликати до Бга н̂бсного просѧчи его стꙋю млст' ѿ поратꙋнок. Тогды Мойсей простеръ рꙋкꙋ свою и̂ положылъ палицю свою на рꙋкꙋ Зам'брыевꙋ и̂ зараз рꙋка сѧ Зам'брыева и̂сцѣлила.

Й пав'ши поклонил сѧ Мойсеѡви й прославилъ Бга нбсного. Потом Мойсей рекъ: „Цр҃8 Фараѡне, пѹсти людій Бга моего!“ Рекъ цр҃ъ: „Єсли погѹбишъ тотѹ змию лютѹю, то зав'тра пѹщѹ ихъ“. Тогда Мойсей оу҆дарыл своєю палицею тотѹ гадинѹ и зараз сѧ ростекла водою перед оу҆сѣми Єгип'тѧны. И там много Єгип'тѧнъ оувѣрыло нбсномѹ Бгѹ.

(Ѡ карностѧх египет'ских, ѩк Бгъ каралъ Єгиптѧнъ і ѡ чѹдотворной палици Мойсеѡвой). Быст' же во ѹтрнейшій днь по ранѹ пришол Мойсей до цр҃ѧ Фараѡна, абы пѹстил Жыдовъ из єго зем'лѣ, й зновѹ не хот'ѣлъ пѹстити: нараднил' сѧ з воєводами египет'скими не пѹстити их. Тогды Мойсей помолил сѧ нбсномѹ Бгѹ, поднѣсъ в' нбо ѡ҆чи свои й палицю свою горѣ й рек: „Бже Сотворытелю, который мѧ еси сюда послал, покажы знамѧ, ѩкожес сѧ мнѣ ѡ҆бѣцѧлъ при кѹпинѣ неѡ҆па[лимой]! Нехай станѹт рѣки й в'шитки воды египетс[кїѧ] крокїю, абы то не было Єгиптѧном що пити самым й скотом их“. И так сѧ зараз стало, же не толко сѧ рѣки, потоки, кир'ницѣ стали кровїю, але й нап[оѣ] их дорогїе, оушит'ко сѧ ѡ҆вернѹло во кровъ. Й погибали Єгип'тѧне. Видѣв'ши то Фараѡн цр҃ъ призвал' Мойсеѧ й рекъ: „Змилѹй сѧ, члвче бжїй, помоли сѧ Бѹ твоемѹ, нехай ѡ҆далит ѡ҆ нас гнѣвъ той! Пѹщѹ ти заѹтра людїй“. Й помолил сѧ Мойсей ко Гдѹ, оу҆ложил палицю свою оу҆ рѣкѹ и зновѹ так' стало красно й чысто ѩк пер'ше было.

Во оутрый днь пошол Мойсей до Фараѡна цр҃ѧ, абы пѹстил Жыдовъ. Зновѹ Фараѡн цр҃ъ солъгав Бгѹ нбсномѹ, не пѹстив людїй. Тамъ Мойсей помолил сѧ Бгѹ й поднѣсъ в' горѹ палицю свою. Й напѹстил на Єгип'тѧн Бгъ нбсный тмѹ великѹю й страшнѹю [и] не видѣли слнца ани свѣта. Зновѹ стали воды кровїю горѧчою й измер'ли рыбы оу҆ рѣках . . . . . . Напѹстил на них жабы безчисленный . . . . зем'лѧ их всѧды жабами. Повно было жабъ оу их склепах и в' напоѧх: коли що пили, то в'се жабы испивали й там росли в череве их й крѹчали в них й гнили их черева, й так помирали Єгип'тѧне лютою смртїю. Й рек им Мойсей: „Где сѹтъ моцные бги вашѣ египет'скїе? Чомъ вамъ не помогѹтъ?“ Станет цр҃ъ Фараѡн просити Мойсеѧ, абы то ѡдвернѹл' ѡ҆ нихъ [то]тѹ бѣдѹ, ѡ҆бѣцѧючи пѹстити Жыдов оу҆сѣхъ. [Й по]молил сѧ зновѹ Мойсей Гѹ Бѹ, й зараз оутолил сѧ гнѣвъ бжїй; й такъ цр҃ъ Фараѡн не пѹстил людїй своихъ. Зновѹ Мойсей поднѣсъ палицю свою в нбо, й напѹст[и]лъ на Єгип'тѧнъ пес'кїи мѹхи Бгъ нбсный, люто ѩдовитые, злый:

которого оукꙋсит, то зараз оумретъ. Й еще напꙋстил Бгъ на Єгип'тѧн коросты, вꙋспꙋ вонѧчꙋю: ї шни тое из своего тѣла брали й метали. Зновꙋ йс того оучинили сѧ блоцінцѣ вонѧчїй ис того то струпꙋ, злый, ӣдовитые, вонѧчїе во всѣ бꙋдын'ки их, й была Єгип'тѧном великаѧ нꙋж'да й гибел скораѧ й смрть. Зновꙋ цр̃ъ Фараѡн просил [Мойс]еѧ, абы то их помиловалъ. „Юж ти — мовит — пꙋцꙋ [люд] жыдов'скїй из моей землѣ". Я коли ѿ них карност [взѧ]лъ, тогда цр̃ъ не хочет пꙋстити й л'жит Бг̃ꙋ . . . . [Зно]вꙋ Мойсей поднѣсъ па[лицю св]ою в' горꙋ — *[Далї бракує дві картки рукопису].*

. . . . . на сем дочасном й мѣзер'ном свѣтѣ. Я потом Мойсей был Жыдом воеводою сорок лѣтъ. Я потом Мойсей пророк бж̃їй, оугодник Хв̃ъ, преставил сѧ, гробъ же его ст̃ый оу горѣ Єтрыв'ской, але нѣх'то не знаетъ й до дн̃сь, на котором мѣсци естъ, ток'мо самъ Бг̃ъ н̃бсный. Бг̃ꙋ же нашемꙋ слава всегда ї н̃нѣ й во вѣкѣ [sic!] вѣком. Ямин.

Отсе оповідане, на жаль, заховане не в цїлости, основане крім повісти біблїйної та висше надрукованого апокріфа ще на якихсь иньших апокріфічних жерелах, головнож, здаеть ся, на жидівській книзї Яшар, що послужила жерелом також поданого висше Житія Мойсея, та про те має деякі подробицї відмінні від Житія; відси без сумніву взятий епізод про Замбрия в нашім текстї (в жидівськім він зоветь ся Мамбрием), а мабуть також і епізод про окрух ячмінний і апокріфічні подробицї при описї египетських „карностей". Що до тих карностей можна подумати, що дещо додав автор угроруського тексту сам із людових вірувань (тотожність Египтян з циганами, жаби в животах, походжене блощиць з корости).

B. Рукопис попа Стефана Теслевцьового к. 154—157.

[Перехід через Червоне море, битва з Аммаликом, гірка вода, вода з каменя, теляча голова і мідяна гадюка]. Коли Мойсей пророкъ бж̃їй вывѣлъ был Жыдовъ їзъ Єгип'тꙋ с тѧжкой неволѣ Фараѡновы й коли их был привѣл' до Червоного морѧ, тогды Фараѡн цр̃ъ египетъскїй оуганѧлъ за ними хотѧчи их оусѣхъ погꙋбити. Видѧчи тое Жыдове войско Фараѡново оустрашили сѧ вел'ми. Там' Мойсей став'ши помл̃ил' сѧ Бг̃ꙋ н̃бсномꙋ, й стал сѧ голос из н̃ба ѿ Бг̃а до Мойсеѧ: „Чого стойшъ й вопїешъ? Пере-

крести море палицею, которꙋю маєш ѿ мене в рꙋках своих҃ъ чꙋдотвор'нꙋю с кипарыса дерева!*) Ї ꙋзрыш славꙋ б҃жꙋю и҃ бꙋдеш' и҃ ты славен. Не бой сѧ, ѧ естем при тобѣ и҃ при людех твоих҃ъ". Й там Мойсей перекрестив палицею море на крестъ. Ї ꙋдарыв моц'но по морꙋ мовѧчи: „Во и҃мѧ Б҃га Саваѿда! Ядонай Г҃дь, призры на люд свой!" Й там сѧ море зараз рестꙋпило [sic!] до самого дна, стала оулицѧ великаѧ через море, стала вода стѣна[ми] ѿбаполъ ажъ под н҃еса оу̃ выш'ки, и҃ так Жыдове перейшли по сꙋхꙋ и҃ нога сѧ ї единомꙋ з них не змочила. Я Фараѡн зараз з войском своймъ оу̃войшолъ оу̃ море с трема полками выбранными, с кот'чиѧми препыш'ными. Я коли юж тое войско Фараѡново оушитко оувойшло в' море, зараз почꙋвъ Мойсей голос из н҃ба мовѧчи такъ: „Чого стойшъ? Перекрести море палицею!" Й скоро перекрестив Мойсей палицею море, зараз сѧ стꙋлило и҃ ц҃рѧ египетского зо в'сѣмъ его войском потопило ї ни єдинъ сѧ з них не зоставъ.

Знову Жидове коли юж перейшли Чер'воное море, оувойшли оу пꙋщꙋ. Почꙋв'ши то за них дрꙋгїй ц҃ръ невѣр'ный Ям'маликъ, зобрав'ши войско пошовъ на Мойсеѧ хотѧчи их оушиткиx погꙋбити и҃ маетности их побрати, бо Жыдове мали из собою много добра. Й коли их ц҃ръ Ям'маликъ доставалъ, тогда Мойсей зыйшовъши на горꙋ м҃лив' сѧ Б҃гꙋ н҃бесномꙋ. Й коли поднѧвъ Мойсей до горы рꙋки свой дер'жачи их накр҃стъ, и҃ тог'ды Мойсеѡво войско перемагало Ям'малика, а коли рꙋки ѿпꙋстивъ, тогды Ям'маликово войско перемагало их. Видѧчи то воеводы Мойсеѡвы дер'жали рꙋки его кр҃ста-ѡкразно, абы то не ѿслаб'лѧли. Й там побили Жыдове войско Ям'маликово, и ледво и҃ сам ц҃ръ Ям'малик оутѣк из малым людом.

Потым знову коли пришли были Жыдове до единой пꙋщѣ, где не было воды, жꙋрыли сѧ, иж то не мали там що пити. Потом знайшли водꙋ, але не могли еѣ пити, бо была бар'зо гор'каѧ. Й там Мойсей оу тотꙋ водꙋ помолив'ши сѧ Г҃ꙋ Б҃ꙋ Саваѡдꙋ оумочивъ свою палицю чꙋдотвор'нꙋю, и҃ стала вода солод'каѧ. Й прозвали тогды тое мѣсце горест[ь].

Знову коли были пришли Жыдове в пꙋщꙋ Сынайскꙋю, и҃ там им не было що пити, бо была тота пꙋщіа безводнаѧ, ї юж было приш'ло Жыдом оумирати без воды и҃ было им бар'зо прикро

---

*) Тут через помилку в ркп. вставлено речене „І ꙋдарывъ по морꙋ Мойсей", супроти дальшого тексту зовсім лишнє.

й тажко, й там Жыдове почали говорыти й нарѣкати на Мойсея мовячи такъ: „Що ты такъ, Мойсею, над нами такое оучиниив? Оузял есь нас йзъ Египʼтѹ й водиш нас по пѹстыни! Юж нам тѹтъ пришло погинѹти оу сей пѹстыни. Покажы нам водѹ, що маемо пити!“ Й там Мойсей стоячи по при едни камѣнъ великїй рек до Жыдовъ со гнѣвом: „Та ци с того камена маю вам дати водѹ?“ Ї ѹдарит конʼцем палицею оу камѣнь. Ѡ великая то моцъ бжая естъ! Скоро оударывъ Мойсей оу камѣнʼ, зараз там с того камена почала вода кипѣти ꙗко с кирʼницѣ, й тота вода была бѣлая ꙗк молоко а солодка ꙗкъ сахаръ. Я той камѣнʼ был на тры оуглы, то значило ѿ стой Тройци. Видѣвʼши то Жыдове возыли той камѣнь из собою, пили з него во сытост, точили з него ꙗк из бочʼки.

Еще теж коли Жыдове жыли в пѹщи м҃. лѣтъ, зоставивʼши их Мойсей, а сам пошолъ на горѹ Сынайскѹю до Бга по законъ, а Жыдом приказалъ, абы постили м҃. днїй й м҃. ночїй, а вмѣсто себе зоставивʼши им Ярона брата своего для розсѹдъкѹ й для вʼсякого порядкѹ, а сам ся бавил на горѣ Сынайской м҃. днїй й м҃. ночїй постом й млитвами, чекаючи ѿ Бга законѹ й приказаня, ꙗк бы могли на чом жыти й Бга знати. Щож Жыдове оучинили? Перестѹпили розказъ Мойсеовъ через Бга, не постили тылко м҃. днїй й м҃. ночїй, колко им приказано, але собѣ сами постановили постъ: личили собѣ с того днь й ночь, к҃. днїй а ночїй к҃. й ночъ личили за днь, й тое выпостивши зновѹ ся збѹнътовали на Ярона брата Мойсеова. Пришовши до Ярона почали емѹ говорыти мовячи: „Где ест Мойсей, братъ твой? Завелисте нас оу пѹщѹ й тѹ гинеме без хлѣба й без законѹ й не маемо ся комѹ кланяти. Я Мойсей брат твой тѹтъ нас лишив, ходит без вѣсти. Мы его ждати не хочемо. Й ты нам покажы бгн, комѹ ся маемо кланяти, бо если ты нам того не ѹчиниш, дши твоея возыщеш.“ Й хотѣли оукамѣновати Ярона. Видѣвʼши то Яронъ такїе бѹнʼты, изболвʼ ся, дав им по их воли. Оучинивши Жыдове горʼнило, то ест пѣчъ ѿгненнѹю со ѿгнем великим, й там метали оу той пѣчъ ѿгненный срѣбро, злото, мѣдь. хто що мавъ й такъ говорыли: „Що ся выллыет [sic!] оу том ѿгни, томѹ ся бѹдемо кланяти й за бга собѣ мати“. Й там ся выллялa телячая голова. Оувидѣвʼши Жыдове телячѹю головѹ, не хотѣли ся ей кланяти, ꙗк ѿ том пише црь Двдъ: „Измʼѣниша телца во подобїѣ [sic!] ꙗдѹщаго травѹ“. Потом дрѹгї разъ розбивʼши тотѹ головѹ зновѹ еѣ оуметали оу горнило, ано ся им выллила гадина. Я в той пѹстыни много тамʼ было гадѹ,

але их тоты гадины не кꙋсали поти, поки Бг҃ꙋ не простꙋпили и҃ Мойсею. И҆ так заразъ почали Жыдовъ тоты гадины кꙋсати и҃ почали Жыдове гинꙋти и҃ мерети, и҃ так их панъ Бг҃ъ скарав за и҃хъ простꙋпок. Я коли пришол Мойсей ѿ Бг҃а из законом бж҃їимъ из горы Сынайской оу҃ сорокъ днїй и҃ в' сорок ночїй, [оувидѣл] Мойсей злое дѣло людїй свои҃хъ [и҃] жаловал бар'зо. И҆ рек до Мойсея Бг҃ъ: „Мойсею, не скор'би! Не ты ми простꙋпив, але твои҃ люде". И҆ повелѣлъ емꙋ Бг҃ъ оу҃чинити посредѣ ѿбозꙋ их мѣдяного оу҃жа и҃ повѣсити на деревѣ, и҃ кого оукꙋсит тота гадина, тотъ нехай пришовъши поклякнет на колѣна перед тым столпомъ, на котором то висѣлъ оу҃жъ мѣдяный и҃ там пилно смотрывъ на того оу҃жа, то емꙋ нѣчого не заш'кодило, и здоровыми ставали ѿ тыхъ козачокъ.

Отсе оповідане, в котрім основа повісти біблїйної (Ісх. XIV, XV, 23—26, XVII, 8—16, XVII, 1—7, XIX, XXIV, 15—18, XXXII, 1—20, Числ XXI, 6—9) підмальована апокріфічними подробицями, виняте нами із обширної проповідї, що має напис: „Поꙋченїе в неделю Кр҃стопоклоннꙋю до хрестїян вѣрныхъ. Бл҃сви ѿче".

Г. Рукопис о. Теодора з Дубівця стор. 102.

[Чудо при водах Мерри]. Оу҃каз ѿ третем древѣ крестьнѣм, на нем же распят ся разбойникъ невѣр'ный и҃. Е҆гда бяше время потопь[1]), тогда изнесе 'вода потоп'на ѿ древа того животворящаго[2]), и҃ ѿсяче вода потоп'на, древо ж[е] ѿста[3]) при рѣцѣ Мирстѣи[4]). и҃ е҆гда же изведе Моvсеи І҆и҃л҃ьтяны[5]) и҃ потопи Фараѡна, и҃ пришедшѫ Моvсеѿви[6]) на рѣкоу гръкоу, и҃[7]— възопиша людїе[7]) и҃ не быс[ть] что[8]) пити, понеж[е][9]) вода[10]) гръка бяше[11]). люд[ї]е[12]— рѣша Моvсеѿви: „повѣждь нам, что̑ хоще́м пити?" [12]) и҃ сътвори Моvсеи м҃лтвоу къ Бж҃: „сп҃си Гн҃и люд[и] своя и҃ бл҃сви дост[о]анїе свое!" тогда а҆г҃гль Гн҃ь показа[13]) древо и҃з рая и҃зшедшее на водѣ потоп'нѣ. и҃ възя Моvсеи г҃. проуты[14]) и҃ въгроѕї [sic!][15]) и҃ въ водоу гръкоу кр҃стаѡбразно, и҃[16]) быс[ть[17]) сладка вода[18]) ѿ древа того. древо ж[е] възрасте крас'но и҃ велико, и҃мѣя красотоу и҃ лѣпотоу[19]).

[1]) потопа [2]) дод. часть [3]) ѿстало ся [4]) Мерцѣ [5]) Жидовъ [6]) vac. [7]) vac. [8]) и҃ не могли [9]) бо [10]) vac. [11]) дод. Мерра рѣка [12]) vac. зам. сего: и҃ роптахꙋ Жидове на Моисеꙗ҃ [13]) дод. емꙋ [14]) дод. ѿ того древа [15]) водрꙋзи [16]) дод. абїе [17]) стала [18]) vac. [19]) и҃мѣюи҃ висотꙋ и҃ красотꙋ.

Варіанти виписано із рукопису о. Іллї Яремецького Білахевича, стор. 108. Є се частина псевдепіґрафа „Слово св. Григорія Богослова о крестѣ, о Адамѣ и за два разбойника“, з якого частини по тим самим рукописам надруковані у нас на стор. 29 і 90.

Д. Дрогобицький рукопис стор. 18.

[Уривок оповіданя про те саме чудо]. **Ѿ третом древѣ, на нем же распѧ сѧ҃ разбойникъ невѣрникъ. Сьписа сѧ року ҂з҃. ҂а҃. ѱ. мг҃. Ѿ того древа изнесе вода потопнаѧ. и егда изсѧче вода, а древо ѡста при Портѣ рѣцѣ. и҆ егда изведе Моисеи И҆зраилътѧни** [sic!] **и҆ не и҆мѣхꙋ что пити, понейже** [sic!] **бо бѣ горка вода. и҆ Моисей хождаше скорбенъ води ища и сотвори мл҃тву къ Бг҃у. и҆ показа ему а҆гг҃лъ древо, а древо лежаше и҆ з веръхꙋ цвитѧше. и҆ возем Моисеи ѿ древа то[го] . . . . .** [кінця нема].

Є се також частина Слова св. Григория Богослова, та оповідане тут перероблене доволї свобідно, хоча мова досить далека від народньої вказує на те, що ся переробка значно давнїйша від часу списаня рукопису. Назва ріки Порти вказує також на якусь відмінну редакцию від тої, яка захована в иньших рукописах.

Е. Рукописний уривок XVII в.*)

(Ѡ҃ камыках вї. и҆же были на главѣ ст҃ителевѣ насажени, слово ст҃го Єпифанїа). Пръвый сардїѡ̂н вавvлон'скїй нарицаемый, ѹс [sic! зам. весь] **черьмень є̂сть ѧ҆ко кровъ. бывает въ Бавvлонѣ на земли ѧ҆коже А҆сѹрїем, прозрачень бо є̂с[ть], силы цѣлебныѧ и҆мый. лѣчат ним врачеве ѿтоки и҆ ѧ҆звы ѿ железа бываѫщїа помазаѫть.**

Вторыи томпазиѡ̂нь, твръждышее паче а̂н'фраѯа камыка бывает, є҆же въ Пан'зѣ градѣ и҆н'дейстѣм. ѿстрим же по врачебнѣи ѿслѣ не чер'мный испѫщает по ѿбразоу сокь, нѫ ѧк[о] млеко, напол'нѣет же чашѧ многы. є҆лико ж[е] хочет ѿстрѧй, той же ни мѣроѫ ни тѣлом хѫдѣет. на потрѣбѫ же ес[ть], ѿ него же възeмлемо є̂с[ть] на ѿбычныѧ болѣзни, на водныѧ троуды накаем [sic!], **и҆же сѧ нействѫет ѿ вина мор'скаго.**

---

*) Находить ся в моїм посїданю, куплений у Львові, незвісного походженя.

Третїи ӥзмарагдь, ес[ть] ѕѣлень, въ горах ӥн'дѣйскых копажще вар'вари сѣкжт. сила же ѥго ѥс[ть] лице свое в нем видѣти.

Четвер'тый ѿн'фазь, ѕѣло чръмень ѥсть ѿбразом, бываѥть же жел'ть. доне [sic!] в Лювїйстѣм, ѥже наречет см Африкый. глют же нѣцїи ӥли ꙗко оуглъ ӥскрами же мечет ӥ ѥдинь час прѣстанет. разоумѣвше же ӥщжщеи ѥго, ꙗк[о] тѹ ѥсть, на блескь ѥго ӥджт ӥ ѿбрмщжт ӥ. носим же кацѣми оубо ризами да ѿбовьет см, блескь ѥго внѣ ризѣ сїꙗѥть.

Пмтый сам'фирь, ӥже оубо багрмнь ѥсть, бывает же во Ӥн'дїӥ, во Ѥфиѿпїӥ. ѿстрим же ѿтокы напещенымо цѣлит со млеком помазаем. ӥ на горѣ же даный Мѡусеѡви законь на камыцѣ же самьфирь глаголеть см бывъ.

Шестый ӥаспись, ӥже оубо ѕѣлень ѥсть, ѿбрѣтает же см на оустїӥ Фер'модон'ть рѣкы ӥ на Маниндїйстѣй рѣцѣ. требѣ ж[е] ес[ть] въ Ѥпелит[ѣ].

Седмый аоукнин'фь, ꙗко оу[глъ] чер'мень ес[ть], ѿбрѣтает же см в' нжтрьней Варъварїи сѵрїйстѣй Скѵти, юже нарицажт ветсѣй странж тж в'сю сѣвер'скжж, иже оуготови дав'ный сый. да тоу оубо внжтрь въ пжстыни великїа Скифїа ѥсть дебрь вельми глжбока ӥ чл҃ком невходна, стѣна[ми] каменми ѿ ѡбождж ѿградив'шн см, да тѣм з горы комоу любо принник'шѹ ꙗко съ стѣны не могжще зрѣти, ѿ глжбины же мракь ес[ть] ꙗко пропасть нѣкаа. посылаѥми же ѿ вышних црь тоу ѿсжженици нждма, заклав'ше агньца ӥ ѿдрав'ше змечжт з горы ӥ ѿ каменїа въ пропасти дебри тоа, ӥ прилипает каменїе на ммсѣх тѣх. ѿр'ли оубо в каменїӥ том живжщїӥ на воню ммснжж сходмт ӥ възносмт агнмта съ прилип'шим каменїем, ӥ ѥгда зьмдмт ммса ӥ каменїе ѿстанет см връхоу горы, ѿсжженици же смотрик'ше, где възносмт, ӥджт ӥ тамо приносмт камен той. ӥмат бо каменїе то дѣйства сице: намещемо на оуглїе ѿгненое погасит оугли, сами же безь врѣда прѣбываꙗт. не точїж же се, но ӥ в'земь нѣкто камыкь той ӥ ѿбвивь понмвицеж ӥ над оуглъми дръжа, роукы собѣ ѿж'жет, а понмвица безь вреда пребываꙗт. глют же рожажщим женам на потрѣбоу.

Ѡсмый ахатисїй, оусинѣ ѥсть. находмт же ӥ того въ Скитѣх тыхже. ѿстрим же ӥ помазаѥмь на лицӥ оуставлѣет же оуськанїа скоропїйна ӥ ѥхидьнина.

Девмтый амефѹст, ꙗк[о] мѣд ѥс[ть] ѕѣло в горах Лювїйскаx на краех же морскых.

Десятый хроусолидь, ӕко злат єсть, находат же єго въ кладажнѣм каменїи на край Ахыменнды вавилоньскыа.

Пръвыйнадесат калирнѡнь, изекрь єсть, бывает при березѣ нарицаємыа Фабура.

Вторыйнадесат анждинѡнь, роусь єсть, ѡбрѣтает же са в той же горѣ.

Є се скорочена редакция тої статті, яку ми надрукували висше по списку Крехівської Палеї. Ся стаття — не переклад, а переробка грецького твору св. Епіфанія Кипрського Περὶ τῶν ιβ. λιθῶν τῶν ὄντων ἐν τοῖς στολισμοῖς τοῦ Ἀαρῶν βίβλιον. Твір сей дійшов до нас не тілько в грецькім тексті, але і в старій латинській переробці, де в чому розширеній супроти грецького тексту. Отже старословянська стаття „О 12 камыкахъ“ скорочуючи троха грецький текст додає до него дещо з тексту латинського, а надто на підставі Заповітів 12-ти патріархів викладає, для чого такий то камінь подібний був до такого то сина Яковового (гл. И. Я. Порфирьевъ, Апокр. сказ. о ветхозав. лицахъ и соб. по рукоп. Солов. библіот. 68—70). Скорочена редакция сего твору, яку тут друкуємо, повстала очевидно з палейного тексту, з котрого пропущено порівнанє каменїв з патріархами.

Ж. Рукопис о. Стефана Теслевцьового к. 114—116.

[Про Валаама]. Коли были єдиного часу пришли Жыдове з войною и с потугою великою воюючи землю Моавитъскую, и стоали на ихъ границах грозно и сердито, маєтности их губачи, палачи, стинаючи, плюнъдруючи, пустошачи, — бо тоты Моавитане погане были, не вѣрыли нєсному Бгу, але мали собѣ своих бговъ фалшивых, поганых бговъ, которым были имена их єдиному Кронъ, другому Явилъ, третему Пуръ. Почувши то князѣ Моавитъскїй такую погибель крайны своей, збоали са барзо чуючи, иж то єстъ потужнаа и силнаа война, почали радити мовачи: „Щож маємо чинити ис тыми Жыдами? Я чуємо, иж то єстъ Бгъ их великъ и моценъ и помагаєтъ имъ: море им Червоное розделивъ, wни по суху оушитки перейшли а Фараwн црь єгипетъскїй зо всѣмъ войском своимъ великим оу моры потонулъ; знову крола великаго Ям малика з войскомъ єго силным оу пущи побили; Єрыхон город славный и моцный, коло которого было сѣмъ муров каменныхъ, то wни єго оузали и звурыли; Єрдань рѣку великую по суху перейшли, Хананеwв

побили, варышѣ*) их попалили, — тоеж и нам могѹтъ оучинити. Але и мы теж маемо боги моц'ные и силные". Тое рекши зараз послы посылают до Пер'сиды города по единного пррока Валаама. Бо той пррокъ Валаам такѹю моцъ мавъ ѿ Гсда нбснаго: если са за кого помоливъ, томѹ Бгъ на в'шит'ко помагавъ, а кого проклинавъ, тотъ несилен и немоцен бывъ. И послали емѹ великіе подарѹнъки. А коли пришолъ до них Валаам, тогды зараз почнѹтъ просити его пил'но ѿбѣцаючи емѹ великѹю м'здѹ дати, абы то Жыдов проклалъ. А коли Валаам пришолъ до Моавитанъ, почнѹтъ Валаама просити с плачем ѿбѣцаючи емѹ великіе подарѹнъки дати. И дали емѹ волов и телат тѹч'ных и козловъ и баранов, абы то чинив ѿфѣрѹ бгомъ моавитъскимъ Кронѹ і Авилѹ и Пѹрѹ. И пошли на горѹ Моав'лю и там оучинили ѿфѣрѹ. И посмотрыт Валаам ис той горы и ѹвидѣлъ войско жыдов'ское бар'зо великое и сил'ное, а посредѣ того войска был стол'пъ ѿболоч'ный, а дрѹгій ѿгненный ажъ под нбса свѣтил са. А коли Валаам ѿворыл книгѹ свою и схотѣлъ проклинати Жыдовъ, знайшол там слово написанъное тыми словы: „Восыйет ѕвѣз'да ѿ Іакова и востанет чл҃вкъ с поколѣна із' народѹ жыдовского, который спсетъ люди своа ѿ грѣховъ их и погѹбитъ кназей моавитъских и поплѣнит сны Сифовы, с которых то стало поганъство і ѿлѹчили са ѿ нбсного Бга Саваѿда і оучинили собѣ бги фалшивые, поганые, гамѣшные**)". И коли хотѣлъ Валаам Жыдов проклинати і ѿворивши оуста своа почнетъ говорыти через Дха стого и рек: „Ико добрый ест домы твой, Іакове, и жытіе твое, Іилю! Ико кедры на горах і акъ сады при рѣках множы са! Ико пѣсокъ по краах мора, таке та блсвитъ Бгъ и ѹмножыт жыта твоа и розмножыт плод твой ико ѕвѣз'ды нбсныа. Дер'зайте, людіе бжіи, дер'зай Іилю, ибо ты побѣ[дн]шъ вороги бжіи и сотрешъ вороги свои, кназей поганых и в'сю силѹ их и положышъ под ноги своа".

Слышав'ши то Моавитане, иж то Валаам не проклинает Жыдовъ, але блсвитъ их, изойшли из горы. И рек црь Моавъ: „Чомѹ то, Валааме, не проклинаеш Іила, але еще его и блсвиш....?" Рекъ Валаам: „О црѹ Моаве, а то ми на тое книга не ѹказѹетъ часѹ. Нехай, црѹ, до ѹтра".

Зновѹ пош[ол] Валаам дрѹгого дна на тотѹ горѹ Моав'лю проклинати Жыдовъ. А коли ѣхалъ оулицею на ѿслати, и там

*) Мадярське слово varos — місто.

**) Мадярське слово hamis — фальшивий.

ему а҃ггл бж҃їй застꙋпил на пꙋти и҆ стал посредъ оу҆лицѣ. Валаам а҃ггла не видит, а ѡ҆слат'ко видитъ и҆ не может и҆ти на а҃ггла. Станет Валаам силою ѡ҆слатко гнати, а ѡ҆слатко скочив'ши оу҆ единъ бокъ притерло ногꙋ до стѣны винограднои Валаамовꙋ, панꙋ своемꙋ. И҆ там са Валаам розсер'дилъ, станет ѡ҆слатко немилостиво бити палицею оу҆ головꙋ. Щож са стало? Тамъ ко Валаамꙋ ѡ҆слатко промовило чл҃вческим ꙗ҆зыкомъ и҆ рекло: „Ѡ҆ пане мой, пане, за що ма такъ немилостиво оу҆бнваешъ? Ци ты не видиш бл҃гдти бж҃еи? Ꙗ то ми а҃ггл бж҃їй застав на пꙋти и҆ не могꙋ и҆ти на него". Слышав'ши то Валаам зачꙋдовал са вар'зо и҆ посмотрыт ѡ҆чима своима ї оу҆видѣлъ, ано стоитъ Михаилъ ст҃ый на пꙋти из голымъ мечомъ и҆ грозно смотрыт на Валаама прр҃ока. Видѣв'ши то Валаам збоалъ са вар'зо и зсѣвъши з ослате оу҆падет лицем своимъ на землю и҆ рек: „О Гд҃и мой, не погꙋби ма еще, и҆ що ми велиш творыти, рабꙋ твоемꙋ?" Рекъ Валаамꙋ ст҃ый Михаилъ: „Оу҆стан, не бой са, и҆ди до домꙋ твоего! Ї чомꙋ ты слꙋхаеш цр҃а нечстиваго, и҆деш проклинати людїй бж҃ыхъ? Ꙗ ты читаеш оу҆ книзѣ своей, иж то тым' Моавитаном погинꙋти". (И҆ там писано и҆ признакано, иж то са мавъ народити Х҃с С҃нъ бж҃їй, Сп҃съ мирꙋ, цр҃ъ предвѣ[чный], которомꙋ то цр҃ствꙋ не бꙋдет конъца). И҆ тое рек'ши а҃ггл бж҃їй невидим быст.

И҆ так Валаам прр҃окъ пошолъ до своей зем'лѣ де Пер'сиды. И҆ пришов'ши до домꙋ своего повѣдал то Пер'сидамом, що видѣлъ. И҆ так читали ѿ той ѕвѣз'дѣ многїе книжники и҆ фѣлїозофы, ꙗк то са ѡ҆на мает ꙗвити и҆ коли и҆ которого часꙋ. Потом Валаам оу҆меръ и҆ зоставил тотꙋ книгꙋ тром цр҃евичемъ, которые са оу҆ него оу҆чили, и҆ тоты три цр҃евичѣ вар'зо пилно тото стерегли и҆ смотрыли, коли са тота ѕвѣз'да ꙗвит и҆ коли са Х҃с всего свѣта народит, абы то са ѡ҆ни могли найпер'ше поклонити. Ꙗ тым тром цр҃евичем были и҆мена: единомꙋ Ꙗсперъ, дрꙋгомꙋ Валътасаръ, а третемꙋ Мелихиѡнъ.

Ꙗ коли Валаам ѿтышолъ ѿ Моавитанъ, тогды Жыдове напак'ши на город Моав'лю звꙋрыли и҆ до щен'тꙋ его спалили и҆ самых цр҃ей нечестывых оу҆сѣхъ трох: Моава, Гевала и҆ Ꙗм'мона погꙋбили и҆ в'сю их землю звоевали, поплѣнили и҆ в' нѣвечъ ѡ҆вер'нꙋли, и҆ так са кон'чало цр҃ство моавитское.

Отсе оповіданє, так само як і сьлїдуюче, становить першу частину „Казанѧ на Рождество Г҃а Б҃а и҆ Сп҃са нш҃его Ї҃са Х҃а", основаного загалом на апокріфічних переказах. З Біблії взята тільки головна основа повісти про Валаама, та автор нашого тексту не

знав навіть назви царя Валака, що кликав Валаама, а натомісць подав богато подробиць апокріфічних, узятих мабуть із жидівських коментариїв до Пятикнижя.

3. Рукопис о. Теодора Поповича Тухлянського з р. 1751, стор. 17—23.*)

[Про Валаама]. Коли били пришли Жидове до землѣ Моавитской и стали на их граніцахъ палячи и поустошячи землю ї набитки ихъ, видячи то князы Моавитскія, иж Іс҃ [з боку приписано: по еврейску Іовиш] Навин стоит з воиском своим на их граніцах ї чинит им великие пакосты, ї не знали що собѣ за пораду оу҃зяти, бо не хтѣли ся Жидом поклоніты, оу҃мислили в радѣ своей слати по Валаама пророка. И зложивши подарунки шлют до Персиди по ѿного Валаама и пишутъ к нему листъ: „Великому ѕвѣздочетцу и оу҃чителю персидскому, пророку Валааму радовати ся. Пишем при томже, просим твою велікостъ оу҃миленно со слезами, аби твоя мл҃стъ пришолъ к нам и проклял Жидов, бо ґдиж пришли ї стоятъ на границах нш҃ихъ и пустошатъ землю нашу и ґрунти нш҃и ѿдобрали и села нашѣ попалили и тепер хотятъ поустошити и подступити под город нш҃ъ. И того ради молим ся тобѣ, абес [sic!] пришол и проклял Израиля“. А тотъ Валаамъ пророкъ такую моц ѿ Бг҃а мѣлъ: если кого проклинает, тоть [sic!] будет проклятъ и оупадет, а если кого благословитъ, тот ен [sic!] оукрѣпит ся. Прочитавши теди Валаамъ листъ, ѿсѣдлавши ѿсля свое ї узявши книги своя й пошолъ до Моавитян. А ґди там пришол, ради ему били и поклонивши ся ему просили его, аби проклял воиско жидовское. И дали ему р҃. волов, р҃. биков, р҃. баранов ї о҃вец, р҃. козлов, а҃би то вшитко гнано на гору Моавлю на ѡфѣру богом й҃хъ Крону и Явилу; бо тие Моавитяне били погане, не вѣрылы Бг҃у нб҃сному, которни сотворил небо, але ѿступивши ѿ правдиваго Бг҃а оу҃чинили собѣ боги смишленнии, то естъ болваны, оу҃ которых' сидѣли диаволи й зъ німи говорыли ї за богов' ся имъ показовали; й задля того то Іс҃ Навин, гетман жидовскии, ишолъ на них хотячи их выгубити. Теди Валаам' изсѣвши на своего ѡсла поишол на гору Моавлю. И коли пришол на гору и оувидѣлъ: воиско жидовское стоит ѿполченно и красно и порядно и оу҃ми-

*) Находить ся в бібліотеці Оссолїнських у Львові ч. 2189.

ленно, а столпъ ꙗсний ѡ҆блачистий стоит посред во[и]ска ѿ землѣ до нб҃съ; то видѣвши Валаамъ почꙋдовал сѧ велми. Так' прием' притчꙋ свою и рече: „Ѡ҆ доми твоѧ добры, І҆акове, и скиниѧ твоѧ красна, І҆и҃лю! Оу҆множайте сѧ ꙗко кедри Ливанскиѧ! Розмножайте сѧ ꙗко пѣсок' при мори҃ и ѧко сади при рѣках! И красꙋй сѧ ꙗко цвѣт оу҆ поли, и оу҆множай сѧ и оукрѣплѧй сѧ!"

Такые то слова виходили из оу҆стъ Валаамових през справꙋ и през моць нб҃сного Бг҃а: що мѣл' проклинати І҆и҃лѧ, тꙋт почалъ вихвалѧты и бл҃гословити. Видѣвши то слꙋги цр҃скїе, иж то Валаам' не проклинает Жидов, але бл҃гсвит', дивовалї сѧ томꙋ и рекли емоу: „Что се твориш, ѡ҆ Валааме? По что бл҃гвишъ І҆зраилѧ а не проклинаеш?" На том Валаам' повторне возрит на во[и]ско жидовское, хоцет проклинати, и тꙋ знов сила бж҃иѧ вондет во оу҆ста его и почнет их б҃гословыти ꙗко і҆ перше. И тꙋ сам стал сѧ Валаам' чꙋдовати, а потом поншолъ и҆з гори. Пришовши слꙋги повѣли то цр҃вы моавитскомꙋ, иж Валаам не проклинает І҆и҃лѧ, а҆ле бл҃гословит'. Рек' емꙋ цр҃ь: „По что ти не проклинаеш' Жидов?" Ѡ҆нъ же рече: „Цр҃ю милий, перегоди мало, бо ми книга не ꙋказꙋет на то часꙋ". Потом еще более цр҃ъ казал' дати волов, баранов', ѡ҆вецъ, козлов' богом свои҆мъ погани҆м. И так' зновꙋ пошол' Валаамъ проклинати І҆и҃лѧ. Що то сѧ чинит? „Юж тепер мꙋшꙋ проклинати!" Я коли і҆шол на своем ѡ҆слати и҆ оувонишол на передмѣстѧ межи стѣни садовний и҆ виноградний, гдиж прїшолъ на оу҆лицю тѣснꙋю, тꙋт' бж҃їею справою що сѧ стало? И҆ тꙋ а҃гглъ бож[ий] ст҃ый Михаил ставши посред оу҆лици и мечем голим застꙋпил' емꙋ пꙋт' и не пꙋщаетъ ѡ҆слѧ. Видячи то ѡ҆слѧ а҃ггла бг҃о [sic!] не может ити дале и҆ не смѣетъ, бо ѡ҆слѧ видит а҃ггла, а Валаамъ не видит. И почал гнати и бити Валаам' ѡ҆слѧ свое. Теди ѡ҆слѧ стꙋпило с пꙋте оу҆ бок и притерло до стѣниногꙋ Валаамовꙋ, пановы своемꙋ. Тꙋт' сѧ Валаам наполнил гнѣвꙋ великого и ꙗрости, и зсѣвшы҃ со ѡ҆слѧте почнетъ его немл҃стиве оу҆бивати по головѣ и по ѡ҆чох. Тꙋт' слишите, наимилшие мої хрстиꙗне и слꙋхаче, що сѧ стало, иж то божиею сїлою промовило к немꙋ ослѧтко бѣдное человѣческим ꙗзком [sic!] и рече емꙋ: „Ѡ҆ пане мой, пане, почто мѧ оу҆биваеш' немилостиво?" То слиша пан его здꙋмѣл' сѧ велми, а потом' рече: „За то тѧ бю, почто еси҃ ми неповолно и непослꙋшно и почто не идеши пꙋтем и заразило еси ми ногꙋ до стѣни?" Рече емꙋ ѡ҆слѧ: „О чл҃вче и пн҃е мой, ци не видиш ли ти бл҃гдти бж҃їѧ, иж то а҃гглъ Гн҃ь стоит посредѣ дороги и грозит мнѣ и не могꙋ ити на а҃ггла, бож возри ѡ҆чима и вижд'!" Тогда Валаам возведе ѡ҆чи своі и оу҆зрѣл' Ми-

хаїла стоꙗща на поути з голим мечем и позираєтъ на него грозно и строго и страшно. Видѣвши то Валаам оустраши сѧ и пад лїцем на землю не може смотрѣти на ангела Гнѧ. И рече Валаам: „Гдн, Гдн, что твориши рабꙋ твоемꙋ?“ Рече емꙋ аггл: „Валааме, тое мѣсце, где ты лежиш, сто естъ“. Рече Валаам: „Гдн, почто гнѣваєши сѧ на мѧ?“ Рече емꙋ Михаил: „За тото, почто береш мъздꙋ оу поганих и хощеши проклинати вибранни люд бжїй. А ци не читаєшъ оу книзѣ твоєи пророческои, где такъ пишет рекꙋчи: Воснѧет ѕвѣзда ѿ Їꙗкова и востанет члвек ѿ Їилꙗ и тои принимет моц и силꙋ Дамасковꙋ и поплѣнит сны Сифови, отрет, измождит ꙗко оу можари князеи моавскыхъ и покрꙋшит богов египетских. А ти днесъ что шемраєш против Бга и противко людовы бжмꙋ? Подобает бо томꙋ всемꙋ бити“. Рече Валаамъ: „Гдн, повели ми рабꙋ твоемꙋ, да что сотворю днес, ежели и азъ оумрꙋ, понеже престꙋпих Гдꙋ Бгꙋ?“ И рече емꙋ аггл: „Ни, не глн тако! Восѧди ти на ѻслѧ твое и иди до своего мѣста Персиди и наоучаи ѕвѣздочетцовъ, которых маєш црских сновъ оу себе на наоуцѣ. Оучи их, аби то завше пилновали читаючи ѿ тои звѣѕдѣ. А до Моавитѧн не иди!“ То рекши аггл Гнь невидим бистъ. Тогда Валаам пророкъ ꙗко ѿ сна возбꙋди сѧ и прослави Бга показавшемꙋ емꙋ таковаѧ величиѧ своѧ. И восѣвши на кон свои пошол до домꙋ благодарѧще нбсного Бга. А в тои часъ Їс Навинъ з воиском своим напавши на город Моавію оузѧлъ и город их спалив и князеи ихъ попалил, погꙋбил и вес люд поплѣнилъ и всю землю их поплѣнил и зпꙋстошил и боги ихъ покрꙋшилъ и статки их оушитки и скарби позабирал. Послишавши многие короли и царѣ оустрашили сѧ и оубоѧли сѧ велми, иж то Бгъ нбсний помагает Ізраилтѧном, ꙗко море им раздѣлил а Фараѡна грозного црѧ египетского зо всѣми силами оу море потопил, Амалика королѧ побѣдил, Їердан по сꙋхꙋ перешли, Їерихонъ славнии и моцнии город спꙋстошили і моавитскꙋю землю звоевали, тож, мовит, и нам могꙋтъ оучинити. И посилали почти и подарꙋнки всемꙋ Їзраилскомꙋ [народꙋ] хотѧчи сидѣти в покою.

І отсе оповіданє основане на повісти біблїйній, та взятій з других рук, через посередок якоїсь версиї підмішаної апокріфічними елементами. Нема сумнїву, що як угро-руський, так і тухольський текст черпали з якогось спільного жерела, та про те автори їх заявили досить оріґінальности в обробленю оповіданя. Більшу часть рукопису о. Теодора Тухлянського (з пропущенєм оповіданя

про Валаама) опублїкував др. Ом. Калитовський у книжцї „Матеріялы до рускои литературы апокрифичнои“ Львів 1884.

Апокріфічних оповідань про Мойсея в жидівській рабінській лїтературі досить богато, та в церковнословяньских текстах їх заховало ся мало. Огляд лїтератури сего предмету гл. И. Я. Порфирьевъ, Апокр. сказ. о ветхозав. лицахъ и соб. Казань 1872, стор. 289–294 і єгож Апокр. сказ. о ветхозав. лиц. и соб. по рукоп. Солов. библ. ст. 67—71, 184–204, 227—235, 259—260; Weil, Biblische Legenden der Muselmänner стор. 126—191; M. Grünbaum, Neue Beiträge zur semitischem Sagenkunde, 152—185, а надто O. Zöckler, Die Apokryphen des Alten Testaments, München 1891, стор. 424, 437, 438, 476.

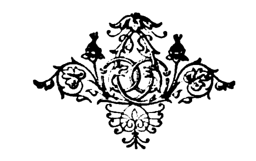

XVII. Від Мойсея до Давида.

А. Рукопис о. Стефана Теслевцьового стор. 292—296.

(Жытїє Їѡ҃ва праведнаго из жывотовъ с҃тых описанный ѿ Семиѡ҃на Метафраста, ꙗк малъ тер'пѣти напасти и҆ кар'ности и҆з допꙋщена б҄жого). Оу Ꙗв'сидїйской сторонѣ был едни ч҃лкъ, которомꙋ было и҆мѧ Їωвъ, и҆ был вел'ми побожный, прав'дивый и҆ б҃гочестивый, жыл на свѣтѣ побожне и҆ мавъ оу҆ себе с҃новъ сѣмъ а дѣвокъ трꙑ, мал' сѧ оу҆ богатствѣ добре, бар'зо был богатъ во всѧких достат'кахъ, мавъ свои҆хъ ѿ҃вецъ сѣмъ тисѧчъ. вер'блюдов трꙑ тисѧчи, воловъ до ωранѧ пѧт' сотъ, ѿ҃слѧт пѧт' сотъ, и҆ челѧди было многое множество, коней было пѧт' сотъ, коровъ пѧт' сотъ. И҆ той ч҃лвкъ слав'ный был велми и҆ в повазѣ был великой, ѿ востока с҃лнца и҆ до запада не было такого ч҃лвка богатого ꙗк Їѡ҃въ. Схожовали сѧ с҃нове его на каждый д҃нь единъ до дрꙋгого, пили, ѣли, веселили сѧ, гойновали оу роскоши великой и҆ в' достат'ках'. Оу единого стар'шого брата трꙑ сестрꙑ каждый д҃нь веселили сѧ вшитки оу едно. Ꙗ ѡ҃ц҃ъ их Їωвъ давалъ за них Г҃ꙋ Б҃ꙋ и҆бсномꙋ ѿ҃фѣрꙋ за и҆хъ ѿ҃чищенїе. „Може то — мовит — с҃нове мой даколи [sic!] оу пѧн'ствѣ що злое помыслили и҆ Б҃ꙋ изгрѣшили“. И҆ тое чинил Їωвъ на каждый д҃нь за свои҆хъ дѣтей, за грѣхи их, абꙑ то которой дитинѣ д҃ша не пропала.

Ї единого д҃не пришли а҃гглꙑ б҄жїи и҆ стали перед Б҃гомъ, и҆ там пришол из а҃ггламн и҆ Сотона. И҆ рек Б҃гъ ко дїѧволꙋ: „Ꙗ ты Сотоно откол ходишъ и҆ чого сюда пришол?“ И҆ рекъ дїѧволъ: „Г҃и Б҃е, ѡ҃бый шолем оусю зем'лю и҆ прийшолемъ под-н҃бснꙋю“. И҆ рек емꙋ Б҃гъ: „Чи знайшол' ты що оу моего ч҃лка

Їωва на мысли его що злое? Бо ωн естъ оу мене чл҃къ прав'дивый, добрый, бл҃гочестивый, побожный, не любит нѣчого злого". Й рекъ дїаволъ ко Гд҃ꙋ: „Гй҃, то есь давалъ емꙋ в'сего статокъ й хвалит' тѧ зав'ше. Яле прошꙋ тѧ, Гй҃, допꙋсти ми, нехай сѧ потѣшꙋ над нимъ, спробалꙋй его, що з него на потом бꙋдет, ци бꙋдет тебе бл҃годарити тогды оу злѣ, ѩкъ теперъ оу добрѣ? Досвѣдъчи его, Гй҃, прав'ды, а ѧ знаю, що тѧ бꙋдет хꙋлити и самъ на себе бꙋдет лихословити". Рекъ емꙋ Гдь: „Єсли мѧ просиш, а ты сѧ над ним потѣшъ, оусе що маетъ, то дамъ ти, але сѧ самого не дотꙋлѧй, дїаволе". Й пошол дїавол ѿ лица Гн҃ѧ. Й пошов'ши дїавол ставъ пакости чинити Їωвꙋ, хотѧчи его ѿшꙋкати оу ѧком словѣ гнилом й неподобном.

І единого днѧ сн҃ове Їωвовы й дѣвъки его пили вино оу стар'шого брата. Й там' пришол единъ челѧдникъ до Їωва й рек емꙋ: „Пане, плꙋги твой оу поли ωрали а ωсли тамъ ї ωслѧта близко тых [пасли сѧ], й пришок'ши война вшитко забрали й слꙋги твой постинали мечем. тылко ѧ сѧ единъ зосталъ й пришолем ти повѣсти". Й рек Їωв': „Мовчи, чадо! Бг҃ъ давъ, Бг҃ъ й в'зѧвъ". То емꙋ говорѧтъ, ано пришол к немꙋ дрꙋгїй слꙋга й рек: „Пане, ѿген' йзойшов'ши из нб҃а йспаливъ оу̑шитки твой ωвеч'ки, оусе стадо ї ωв'чаровъ попаливъ, тылко ѧ сѧ самъ зосталъ едини й пришолем тобѣ повѣсти". Й томꙋ Їωвъ рек: „Цытъ, чадо, Бг҃ъ был дав, Бг҃ъ й в'зяв". Єще той не ꙋстигъ повѣсти, ано третїй пришовъ ко Їωвꙋ й рекъ: „Пане мой, розбойники напав'ши вер'блюды заѧли й челѧд посѣкли, тылко ѧ сам зостал единъ й пришолем ти повѣсти". Рекъ Їωвъ: „Не кажы, чадо! Бг҃ъ ми быв давъ, Бг҃ъ ї взѧлъ зновꙋ". Й той лише ѿ Їωва ѿдойшолъ, ано еще слꙋга пришол плачꙋчи й хлипаючи ко Іωвꙋ й станет говорыти: „Ѻ пане мой, бѣда сѧ стала великаѧ!" Рек Їωвъ: „Что ест, чадо?" Й рек слꙋга: „Сн҃ы твой й доч'ки оу сн҃а твоего стар'шаго ѣли й пили, й пришовъ вѣтеръ великїй з бꙋрею ѿ лѣса ї ωбъвалило камѣнъницю й дѣти твой побило, тылко що ѧ сѧ единъ зостал й пришолем' тобѣ повѣсти". Слышав'ши то Їωвъ оустав'ши з мѣсцѧ своего розодравъ на собѣ ѿдѣнѧ свое из жалости ї ωстрыгъ волосѧ з головы своей й посыпал пѣскомъ головꙋ свою й павъ долꙋ' ниц', поклонил сѧ Бг҃ꙋ й рекъ: „Сам' емъ выйшол голый из черева мт҃ре моеѧ, голый й пойдꙋ из сего свѣта. Бл҃годарꙋ тѧ Г҃а Б҃а моего! Бг҃ъ ми то был дав, Бг҃ъ и зновꙋ оу̑зѧлъ; ѩк Бг҃ъ йсхотѣлъ, такъ й в'чинив. Слава тобѣ Бж҃е!" Й рек: „Бꙋди йм҃ѧ Гн҃е бл҃свенно ѿ нн҃ѣ й до вѣка!" Й не

роп'тавъ ѿ том Їѡвъ и не злословив ꙗзыком своимъ и не нарѣкал, але зав'ше хвалив' нбсного Бга.

Потом оувидѣв'ши дїавол, иж то Їѡвъ оушитко тое вытер'пѣвъ для Бга, пошов'ши знову станет просити рекучи: „Гй, тер'пеливый ест члвкъ Їѡвъ, але ти Гй дай ми еще, нехай са потѣшу над самым Іѡвом“. И рек єму Бгъ: „Даю ти, Сотоно, власт[ь] над его тѣлом', а дши его, дїаволе, не косни са никако же!“ И так пошолъ Сотона до Їѡва, напустил на него гной ї аз'ву лютую, струпъ великїй на в'се тѣло его ѿ ногъ аж' до головы. И в'зав'ши Їѡвъ черепъ ѡстругавъ черепомъ гной свой. И лежалъ за мѣстом оу гною и чер'вы точили тѣло его. Але Іѡвъ и тогды блгодарыв Га Ба и не лихословив ꙗзыком своимъ, але тое оушит'ко вытер'пѣлъ Гда Бга ради.

Повѣствует' же са ѿ їных, иж то единого дне йшли из мѣста того жебраки и гудаки вел'ми оутѣш'ные, един видащїй а другїй слѣпый, и мовил един другому: „Подва — мовит — брате до Їѡва, оутѣш'ме его хочай из-мало оу его теперѣшнем клопотѣ, бо то йшъ панъ был добрый“. И пришов'ши к нему заграли над нимъ оутѣшно и весело и подали єму мало вѣл'гот'ности. Ї утѣшило са Їѡвово срдце мало [н] рек Їѡвъ: „Братїа моа любаа, не маю вам що дати, але що маю сам ѿ Бга, тое и вам даю во има бжое, прїймѣть!“ И зачеръ оу руку струпа и станет им давати. Видащїи не хотѣли брати, смали са, а слѣпецъ простеръ руку и рек: „Дай, пане, во има бжое!“ А видащїй са насмѣвалъ йс того слѣпого и потручовал его ближе. А коли Їѡвъ оуложылъ оу руку слѣпому струпа из себе, тамъ з бжого промыслу стали чер'воный золотые въ руцѣ слѣпого, и заразъ слѣпецъ прозрѣвъ и блгодарыв Га Ба.

На той часъ надойшла жона Їѡвова, принесла єму пожыв'лѣна. Оувидѣвши тое станет єму судити мовачи: „Гнилаку чер'вивый, та ци такъ ты вѣр'не живеш? Ты лежышъ оу гной, а а бѣдница хожу ѿ зорѣ до зорѣ, зарабляю працею и тебе годую, а то подъ собою скар'бъ дер'жышъ потай мене! Юж помоли са Бгу, нехай дшу твою возмет йс тебе!“ Їѡвъ же посмотрыв пил'но на жону свою со жалемъ срдца своего и сплакав'ши и рек к ней: „Чому ты так, безумнаа жоно, говорышъ? . . . . любили доброе ѿ Бга прїймати, любѣм' же и злое терпѣти ѿ руки Гна. Ннѣ ми свѣдителїе сїа члвки два, которїй очи маетъ, а ѡн слѣпъ был, а другїй ест видущїй, и тоты повѣдат ти, що емъ дал во има Гне. Не моа то мастина справила, але сила Гна: хотаще просвѣтити члвка тем'наго, ѡбъавил мною недо-

стойным бл҃годат[ь] свою“. Тое рек'ши оу̑сталъ ѿ гноя, помолил ся Г҃у Б҃у, ї ѿпало ѿколо Їѡва струпъ ꙗко ѿ дерева кора, и҆ стало тѣло его красное ꙗко малой дитины. И҆ бл҃годарыв Їѡвъ ст҃ый Г҃а Б҃а, ї ѿступил ѿ Їѡва дїяволъ посрамленъ, ꙗк' то ѿ Їѡвѣ пише с҃томъ оу̑ Боблей [sic!] оу̑ книгах Исходних в главѣ чотырыдесят второй. Бл҃ви Гь послѣдняя Їѡву: еще ему давъ Гдь бол'ше нѣжъ пер'ше. Потом было ѿвецъ чотырнайцацъ [sic!] тисячїй, веръблюдовъ ѕ҃. тисячїй, ѡсловъ стадных тисяча. И҆ дал был Бгъ знову Їѡвови с҃новъ сѣмъ а дѣвокъ тры знову: пер'шой нарек и҆мя Днь. а другой было и҆мя Касия, а третой нарек и҆мя Ꙗмал'фегоръ. И҆ не было под всею поднбсною нѣгде краснѣйшихъ дѣвок над Їѡвови дѣв'ки. И҆ по той карности жылъ Їѡвъ лѣтъ ро҃. а в'сѣхъ лѣтъ его с҃мн. И дождавъ видѣти с҃ны с҃новъ свои҆хъ аж до четвер'того поколѣния. И҆ потом преставил ся и҆ чс҃но погребенъ бысть.

Пишет' же ся, иж знову Їѡвъ оустав и҆с тыми, которїе оу̑стали по воскресенїи Хс҃вомъ; сїе оу̑бо протолковано оу̑ книгах сырыйских. Жыл Їѡвъ оу зем'ли Ꙗк'сидїйской на границах Ідумейских ї Аравїях. Перед тымъ пер'ше и҆мя его было Їѡавъ, жона же за Їѡвом была Арав'лян'ка а и҆мя ей было Ревека. Мавъ с҃на. которому было и҆мя Енонъ, а ѿцъ былъ Їѡву Зарефъ, а м҃ти Їѡвова и҆мя ей было Вороса. Їѡвъ был ѿ Їсафовых с҃новъ с҃нъ; пишет бо быти ему пятому ѿ Ав'раама. Бо Їсавъ былъ с҃нъ Їаковъ а ѿцъ их Їсаакъ с҃нъ былъ Авраамовъ. И҆ так Їѡвъ былъ с҃нъ Їсавовых с҃новъ, правнукъ Їаковъ а в'нукъ Їсавовъ. И҆ такъ Їѡвъ праведный сподобилъ ся ст҃ымъ зостати и҆ в' ц҃рствѣ со в'сѣми ст҃ыми спочивати на вѣки вѣч'ный без кон'ца всегда ї нн҃ѣ и҆ пр҃сно и҆ во вѣки вѣком. Аминь.

Апокріфічні оповіданя про Йова не звісні по індексах заказаних книг і дуже рідко попадають ся в старих рукописах. Про одно таке оповіданє, вставлене в Житіє Мойсея опублїковане Тіхонравовим, ми вже згадували на стор. 244. В старословянських рукописах віднайдено ще якийсь окремий апокріф про Йова, доси не опублїкований. Наше оповіданє держить ся в початку біблїйної основи, та за те конець єго зовсїм видуманий. І тут, розуміє́ть ся, поклик на Симеона Метафраста в титулї — зовсїм безпідставний. Відки взяв автор нашого твору кінцеві епізоди: про трьох жебраків, про струп перемінений в золото, про нагле видужанє Йова, назви єго нових синів і дочок і т. д. — сего не відаємо. Поклик автора на 42 главу якоїсь біблїйної „Книги Исходної“ не відносить ся до книги Ісхода, що входить в склад Пятикнижя, бо ся книга має тілько 40 глав.

Б. Із Слова Меѳодія Патарського.

[Гедеон і Ізмаїлтяне]. Й ѡтолѣ прїѧша[1]) землю[1]) сн̃ове Ӣзмаӣлови[2]) Оривъ, Ӣзивѣ[3]), Ӣзѣвей[4]) ӣ Сальмона[5]). ӣ начали воѐвати, ӣ дойдоша Ѐфранта, ӣ ѿ[6]) Ѐфранта[6]) до Тирга[7]) и ѿ Тирга [до] Сардоника[8]) великїѧ, даже[9]) ӣ до[10]) Рима. ӣ в'зем'ше Римъ цр̃ствоваша в' немъ седмъ лѣтъ. ӣ[11]) начаша стройти собѣ кораблѣ, ӣ почали парити[12]) ꙗ̑ко птица[13]) по морꙋ, ӣ[14]– взѧ̑ша всѧ̑ подводнаѧ̑ по морю̑. Ѿтꙋдꙋ же воставше[14]) пойдоша на Ї̑иль[15]). Ї̑иль[16]) же слишавше Ӣзмаӣлтѧ̑нъ[17]) ӣ разбѣгоша сѧ̑ в пꙋстыню[18]) ӣ[19]– к' горы[19]) ӣ к' пропасти земнїѧ̑[20]). Гедїѡн же ѐще[21]) бѣ[22]) на тоцѣ[23]) своем вѣѧ̑[24]) п'шеницю, ӣ прїйде к' немꙋ а̑гглъ[25]) гл̃ѧ[26]): „страждешн ли[27])?“ ѿнъ же рече: „страждꙋ[28])“. ӣ[29]) рече а̑ггл[30]): „како хощешъ[31])?“ ӣ[32]) рече Гедїѡнъ[33]): „хощꙋ скрити сѧ̑ ѿ лица[34]) Ӣзмаӣловъ[35])“. А̑гглъ же рече: „не криӣ сѧ̑, но[36]) стани противъ ныхъ ӣ ѿдолѣеши ӣмъ[37])“. ӣ се рекъ[38]) невидим быс[ть] ѿ него. ѿнъ[39]) же рече к' собѣ[40]): „искꙋшꙋ Бг̃а моего, ӣли привиденїем[40]) бꙋдетъ се, ӣли[41]) правда[42])?“ ӣ[43]) положи[44]) рꙋно[45]) на тоцѣ[46]) ӣ рече: „Гд̃и, а̑ще бꙋдетъ право[47]), ѐже ми рече а̑гг̃лъ. да[48]) бꙋдет' на рꙋнѣ семъ[49]) роса, а̑ по всей земли сꙋша“. ӣ быс[ть] тако, пꙋсти[50]– Бг̃ъ на рꙋно росꙋ[50]). ӣ рече Гедїѡнъ: „ѐще искꙋшꙋ тѧ Гд̃и[51])! да бꙋдетъ на рꙋнѣ[52]) сꙋшѧ, а̑ по всей земли роса“. ӣ быс[ть] тако. ӣ рече Гедїѡнъ: „то[53]) како ӣззовꙋ[54]) Ї̑илѧ[55])? вси бо разыйдоша сѧ[56])“. ӣ ӣзнес[е] ѐмꙋ рогъ ѿ н̃бси а̑гг̃ъ[57]) А̑враа̑млѧ̑ ѿвна, ӣ рече ѐмꙋ: „трꙋбы в' сей[58]) рогъ[59])!“ ѿнъ[60]) же почалъ трꙋбити на тоцѣ[61]) своѧ̑[62]), глас же быс[ть] трꙋбы[63]) ꙗ̑ко громъ, ӣ[64]– где бы хто былъ, чи в' пꙋстини ӣли к' горахъ ӣли в' пропасти земной, то ѿ всю̑дꙋ звалше. ӣ снїйде сѧ к' немꙋ до три тисѧ̑чїй мꙋжей[64]). ӣ рече ко немꙋ а̑гг̃лъ[65]): „не дай ӣмъ воды пити за три д̃ни, а̑ во третый дн̃ь повели ӣмъ[66]) пити без сꙋдовъ[67]): котрїй же ѿ[68]) ныхъ[68]) пити бꙋдетъ рꙋками[69]) черпаѧ[69]), то с тими пойди[70]), а̑[71]– ѡрꙋжїе аби мали мѣчь, копїе, фѣнаръ, трꙋба[71])“. ӣ се рек а̑гг̃лъ ѿйде ѿ него. ѿнъ[72]) же не дас[ть] ӣмъ воды[73]) за три д̃ны[74]), а̑ во третїй дн̃ь пꙋсти ихъ[75]) ко рѣцѣ. ӣ[76]– падоша вси ныцъ ӣ начаша пити ѿвїй прилогом, а̑ ӣнїй пригорщами ѿнъ же тыхъ вибралъ ходѧ̑чи, ӣ собра ӣхъ з межи ныхъ тылко триста, а̑ ӣннїхъ пꙋсти пречъ назадъ[76]). ӣ повелѣ тим[77]), которихъ[78]– вибрал', а̑би[78]) мали[79]) со[80]) собою[80]) ѡрꙋжїе: мечъ, копїе, трꙋбꙋ, фѣнаръ[81]). ӣ пойде с ними противъ им[82]). Тогда[83]) Бг̃ъ покры ӣзмаӣтелскїй [sic!] полкъ[84]) темнымъ ѡблаком, а̑ Гедїѡнꙋ сотвори дн̃ь свѣтлїй. Гедїѡн же

рече: „є҆щє оу҆вѣрѹю̂[85]) ѡ҆у[86]) Бг҃а[87]): а҆щє ми дано сихъ побити, то[88]— сі́й оу҆вѣдать мою̂ повѣдѹ[88])“. и҆ в'земъ мѣчъ[89]) под ѿпанчѹ[90]) и҆ слѹгѹ своєго[91]), и҆ пошовъ ѡ҆у полкъ и҆змаи҆лителскі́й [sic!][92]). и҆ почали питати сѧ̂ є҆го[93]): „кто є҆си ты[94]), сповѣж[95]) намъ[95])?“ ѡ҆нъ[96]) же рече: „стадникъ є҆смъ[97]), ѿ стада хожѹ[98])“. лежаста же в[99]) ноціи[99]) И҆змаи҆ловича два є҆динъ млад а҆ дрѹгі́й старъ привиденіємъ[100]). рече молодшіи́й старшомѹ: „видѣхъ сонъ[101]): с полѹденной страни, з високой горы[102]) ѿторже сѧ̂ грѹда[103]) п'шенычна тѣста и҆ ꙗ҆чних[104]) крѹпъ с лоє҆мъ и҆[105]— з маслом[105]) смѣшенна, и҆[106]) довалила сѧ̂ леѓомицꙗ [sic!][107]) царей[108]) нашихъ, и҆ цр҃ѣ и҆шѣ сотре“. старі́й же рече: „то сего ли не вѣси[109]), ꙗ҆ко с полѹденной страны вийдетъ[110]) пр҃рок' и҆менемъ Гедїѡнъ и҆ и҆збї є҆тъ[111]) нас и҆ царѣ и҆шѣ?“ Гедїѡн' же слышавъ то[112]) и҆ рече в' собѣ: „во и҆стиннѹ повелѣ ми Бгъ повѣдити сих'.“ и҆ вый-шодши [sic!][113]— с полкѹ И҆змаи҆ловичъ[113]) повелѣ своимъ всѣмъ[114]— фѣнари со свѣщами[114]) воз'нести на копїє и҆ ѿстѹпити ѿколо полкѹ И҆змаи҆ловичъ по є҆griномѹ дрѹгъ ѿ дрѹга. и҆ вострѹбиша[115]) вси[116]) во триста трѹбъ. ѡ҆ни же возскакаша и҆ видѣша ѡ҆гнь ѿколо себе и҆ глас трѹбъ[117]) много. и҆ ѿ страхѹ[118]) побѣгоша[119]). и҆[120]— оу҆бы Гедїѡнъ на востоцѣ[120]) Зива и҆ Ѡ҆рива и҆[121]— Оу҆гнала[121]) и҆ Зевѣю[122]) и҆ Салмона[123]) оу҆би[124]—, и҆ и҆збы всѧ̂ силы и҆хъ[129]), и҆ ѿстави[125]) и҆хъ ѿсм' [126]) племенъ, и҆ тѣхъ загнавъ оу тѹюжъ[127]) пѹстыню, ѿнюдѹ же и҆ прі́йдоша.

[1]) разыдоша сѧ [2]) Измаиловичи [3]) Зивъ [4]) Зевей [5]) Салманъ [6]) vac. [7]) Тигра [8]) Сардикія [9]) vac. [10]) дод. великаго [11]) дод. тѹ [12]) дод. въ нихъ [13]) дод. крилома [14]) vac [15]) Исраилтѧнъ [16]) Исраильтѧне [17]) vac. зам. сего: на себѧ идѹщихъ [18]) пѹстыни [19]) vac. [20]) дод. скрыша сѧ [21]) единъ [22]) оста сѧ [23]) гѹмнѣ [24]) сѣѧше [25]) дод. Господень [26]) и рече [27]) дод. Гедеоне [28]) дод. Господи [29]) зам. сего: Ангелъ же Господень [30]) зам. сего: емѹ [31]) дод. изжыти отъ Измаиловичь [32]) зам. сего: Онъ же [33]) vac. [34]) нихъ [35]) vac. [36]) дод. спаси Израилѧ [37]) дод. И рече Гедеонъ: „О чемъ спасѹ Израилѧ? Се азъ одинъ“. И рече ангелъ: „Се и тысѧщи предъ тобою есть“ [38]) дод. ангелъ [39]) Гедеонъ [40]) во ѹмѣ своемъ [41]) мнѣ не истинна [42]) vac. [43]) но [44]) положѹ [45]) рѹнѹ [46]) гѹмнѣ моемъ [47]) правда [48]) тогда [49]) гѹмнѣ моемъ [50]) vac. [51]) дод. но не прогнѣвай сѧ на мѧ [52]) дод. моемъ [53]) Ѹвы мнѣ, Господи! [54]) созовѹ [55]) Израильтѧнъ [56]) разбѣгоша сѧ [57]) дод. Господень [58]) нѧ [59]) vac. [60]) Гедеонъ [61]) гѹмнѣ [62]) своемъ [63]) трѹбный [64]) Се місце виглядає ось як: слышавше вси Израильте въ пѹстынѧхъ и въ горахъ и въ пещерахъ, и собраша сѧ къ Гедеонѹ 3000. [65]) дод. Господень [66]) дод. всѣмъ [67]) сосѹдокъ [68]) vac. [69]) зам. сего: припадши прилогомъ изъ рѣки [70]) не ходи [71]) vac. [72]) Гедеонъ [73]) дод. пити [74]) до трехъ дней [75]) дод. пити [76]) Се місце виглядає ось як: Они же пондоша и начаша пити прилогомъ, а иніи изъ нихъ рѹками почерпахѹ, и тѣхъ Гедеонъ отсылаше прочь, а которіи прилогомъ піѧхѹ, онъ же тѣхъ отбираше, и собра ихъ отъ трехъ тысѧщь только 300 человѣкъ, а тѣхъ всѣхъ назадъ отпѹсти. [77]) имъ [78]) vac. [79]) имати [80]) vac. [81]) фонарь [82]) Измаиловичь [83]) И срѣтоша ихъ Измаильтѧне и [84]) родъ [85]) искѹшѹ [86]) Господа

87) дод. моєго 88) vac. 89) дод. свой 90) пазаху 91) и поимъ съ собою єдинаго отъ слугъ своихъ 92) прійде ко стражамъ измаилтескимъ 93) рекоша єму стражіє 94) єстъ ходитъ 95) vac. 96) Гедеонъ 97) дод. вашъ 98) дод. И прійде къ вежѣ Измаиловичь, ажно на рубдцѣ 99) vac. 100) vac. 101) vac. 102) дод. кабы 103) великая громада 104) ячменныхъ 105) vac. 106) дод. валял ся по слѣдомъ нашимъ 107) до ложницъ 108) vac. 109) вѣдаєши 110) идетъ 111) побієтъ 112) дод. выде изъ полку Измаиловичь вонъ 113) vac. 114) зам. сего ось як: вжещи свѣщи и поставити въ фонарехъ и 115) вострубити 116) vac. 117) трубный 118) дод. того 119) дод. вси 120) зам. сего ось як: Гедеонъ же съ вои своими наступивъ на нихъ и изби вся вои ихъ и царей ихъ поби 121) vac. 122) Зевеа 123) Салмана 124) vac. 125) только осташа ся 126) 15 127) тіи разбѣгоша ся въ.

Варіанти виписано із Тульського списка Слова Меѳодія Патарського, надрукованого Тіхонравовим (Памятники отреч. русск. лит. II, 253 - 255). В старших списках Слова сей епізод розповідаєть ся дуже коротко (гл. op. cit. 216, 230—231, 271). Основою нашого оповіданя є повість біблійна про війну Гедеонову з Мадіанїтами (Суддїв VI, 11—VII, 25).

В. Дрогобицький рукопис стор. 1.

[Відривок оповіданя про Самсона]. . . . телми моими и оутрату моих ѿчий и людий твоих Їзраиля". И рек до хлопяте: „Ѿийди ѿ мене и диви с[я], що будет". А гди дитя ѿийшло, а Самсон взявши слупи ѿнии єдинъ правою, другий лѣвою и рекъ: „Нехай же положу живот свой з Филистинами за людъ Ізраилский!" И страши [sic!] ѿними слупами ѿбвалив теди ѿний оувес палацъ ис панами Филистинами и позабивал оувес люд, который там близко были ѿнаго палаца. А гди валив ся мур, и Самсона оубивъ.

Пишут ѿ Самсонѣ историкове так, же такую силу мавъ: гди би такое коло великое, же би затримала земля, оуправленно, и Самсон би оузял руками за тое коло, то би оусего свѣта землю повернул. Такий то был Самсон' силний, Самсонъ славний мужъ и воин' валечный. и ѿкаянная жена его извела и силу єму ѿняла и ѿчи єму вибрала, бо жена єст всему злому початок и приводца злих дѣлъ. И тако престави ся ѿний славний Самсонъ муж в мѣстѣ . . . . [И пришед]ше сородники его вземше и положиша его тѣло к гробѣ ѿца его. Судив Ізраилский люд лѣтъ к̃. и ѿ апостола Павла ѿписанъ, же ѿн єст между прав[ед]ними праѿци. но иншии люде повѣдали, же гди волоси виросли, и сила єму въ волосах прийшла ко нему якая була. бо гди ѿн зоставал оу неволи филистинской, прилѣжно молил ся Бгу ѿ люд

І҆и҃лскиѝ, жебы не зоставали оу҆ неволи. бо бившы Самсон сꙋдиѧ ѿ Бг҃а даниѝ, аби визволил и҆х и҆з рꙋки филистинскои, а гди оу҆зѧтиѝ бил оу҆ неволю, зновꙋ Филистинове оу҆ставали на Израилитанов неволю. И вислꙋхал Бг҃ъ Самсона и҆ дав зновꙋ емꙋ силꙋ, жебы ѡ҆боронил люд бж҃іѝ ѿ неприѧтелеѝ, и҆ там то Самсон ѡ҆бвалив мꙋри оусѣ филистинские з воеводами и҆ преложоних панов и҆ всѣх, которие там бꙋли, и҆ оу҆покоив люд І҆и҃лскиѝ. Бо Троици единомꙋ Бг҃ꙋ честь и слава во вѣки вѣком, аминъ.

Апокріфічних оповідань про Самсона не названо в індексах і не опублїковано в збірках апокріфів. У виданій Поповим історичній Палеї (А. Н. Поповъ, Книга бытія неба и земли (Палея историческая) съ приложеніемъ сокращенной Палеи русской редакціи. Москва 1881, стор. 122—132) находить ся „**Сказаніе о Самсонѣ**“ з деякими апокріфічними подробицями. Иньше оповідане „**О Самсонѣ богатырѣ, о рожденїи Самсона сына Манꙋилова, о силѣ его и о женѣ его Далидѣ**“ находить ся в Копенгаґенській рукописній збірцї (Срезневскій, Свѣдѣнія и замѣтки о малоизвѣстныхъ и неизвѣстныхъ памятникахъ, N. LXI, стор. 353), та се оповідане доси не опублїковане. Болгарський список „**Слова о Самсонѣ**“, геть відмінного від нашого уривка, опублїкував Н. А. Начов по Тиквенському рукопису (Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина, т. VIII і уваги до него т. X, стор. 100—101). Оповідане про Самсона в Крехівській Палеї, стор. 589—599 не має апокріфічних подробиць, а йде досить вірно за Біблїєю.

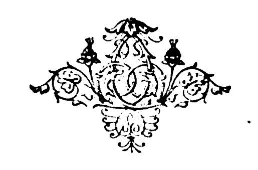

XVIII. Оповіданя про Давида.

А. Рукопис о. Яремецького-Білахевича, стор. 123—124.

(Слово [w] цр҃ꙋ Дв҃дꙋ како списа Псалтиръ, всѣхъ псал'мѣвъ т҃ѯе҃). Ꙗко клят ся Дв҃дъ Гд҃ви, ѡбѣща ся Бг҃ꙋ Ꙗковлю, да егда воцарит ся Дв҃дъ, ѡбрѣте мѣсто Гд҃ви. И сѣде написати псалтиръ, [н] не вѣдяше, ѿкꙋдꙋ и с чего пишет. Єдинъ велможній, ім҃я емꙋ Біѡ҃ръ, хотяше в тайнѣ гл҃ати цр҃ю. Цр҃ъ же рече: „Пріиди в нощи и сповѣжъ мнѣ“. Біѡ҃ръ же пріиде при вечери и видѣша юношꙋ во ꙋхо шепчꙋще цр҃ꙋ, ї не яви ся҃, но изійде. Заꙋтра рече емꙋ цр҃ъ: „Чемꙋ-с не пріишолъ в тайнѣ? Но паки пріиди во вечер и҃ сповѣж мнѣ вся, и҃же видѣлъ е҃си“. І҃ѡръ же пріиде и҃ видѣ юношꙋ во ꙋхо е҃мꙋ гл҃юще ї паки возврати ся҃. Но заꙋтра цр҃ъ рече емꙋ со гнѣвом: „Что-с не пріишолъ, я҃ко рѣхъ тебѣ?“ Биѡ҃ръ же рече: „Тричѣ ꙋже-м приходилъ, а҃нѣ едной нощи не находил тя во единствѣ“. Тогда аж цр҃ъ поразꙋмѣ, что сотвори и҃ рече: „Пріиди во вечер!“ Єгдаж І҃ѡр пріиде во вечеръ, Дв҃дъ вопросит е҃го, е҃сли чл҃вкъ я҃ко ж[е] всегда? Ї то разꙋмѣ Дв҃дъ, я҃ко агг҃лъ Гд҃нь кажетъ е҃мꙋ писати псалтир. И сѣде Дв҃дъ на мѣстѣ ѡ҃собном писати псалтир. И паки бя҃ше саджавка пред палацами царскими. В той саджавцѣ жаби непрестанне скрежетахꙋ, кричахꙋ, Дв҃дъ же през ѡ҃ній крикъ не можахꙋ писати. И повелѣ Дв҃дъ заметати саджавкꙋ соломою, каменїем, землею, я҃ко да не кричать жаби. Во еднꙋ же нощъ видѣ Дв҃дъ жабꙋ великꙋю распаля҃ющꙋю ся҃ на писаніе Дв҃дово и҃ покази емꙋ писанїе. В той час почꙋди ся вельми Дв҃дъ. И паки вторицею показни писанїе. О҃скорбѣ вельми Дв҃дъ, не вѣдя҃ше что творити. Ї паки третицею покази Дв҃дꙋ писанїе. Тогда рече Давид: „Заклинаю тя дїя҃воле Бг҃омъ вишнимъ, что тако пакость мнѣ твориши?“

Тогда жаба прогла ко Двду: „Не дам тебѣ Бга хвалити, ѩко ти нам не даешъ Бга хвалити“. В той часъ Двдъ повелѣ ѡтроком ѡчистити саджавку ѡну, солому, каменїѧ, землю виметати, и висть саджавка чиста. В той часъ прогл̃али жаби всѣ равно. Тогда Двдъ написа и рече: „Всѧко диханїе да хвалит Гда!“ И списа Двдъ псалтир, всѣхъ псал'мѣвъ т҃з҃е. И залїѧ псалтиръ ѡловом ї воверже во море и рече: „Аще право слово будет, да їзїйдетъ из морѧ, аще ли злое, то тамо погибнетъ и зостанет сѧ“. По смрти же Двдовѣ воверже Соломонъ мрежу во море, извлече шлово [в ркп. хибно: слово] ї ѡбрѣте ѱалтиръ и ѡбрѣте всѣхъ псалмовъ рн҃г. Ї то проповѣда мирови и наполнит сѧ миръ пѣсней псалтирних. Такожде и Гдь нашъ Іс Хс во послѣднїѧ времена в томже мѣстѣ повелѣ воврещи мрежу и ѧть рибъ сто нг. Ѩкоже Соломонъ наполнилъ ввесь миръ [пѣнїемъ псалтирним, тако Іс Хс наполнилъ ввесь миръ] бжеством правїѧ вѣри. Риби бѧху новїй завѣтъ ї крещенїе Хво.

Б. Дрогобицький рукопис стор. 23.

[Відривок тогож оповіданя] . . . . на первѣи жаби кричащи, егда црь писаше. И пов[ел]ѣлъ Фроком, и забихом жаби со саждами, да не кричат. во едину нощъ видѣ едину Двдъ жабу велику, растли на шии его, ѡн же Фверг сѧ, и паки видѣ второе писание [в ркп. хибно: тисъ ание] и покажи [зам. покази] ему. и почуди сѧ Двдъ. и паки третие ѡбрѣте во писании и рече: „поганыю тѧ, диѩволе! того [зам. почто] тако [на]пасти твориши?“ тогда проглагола жаба: „Не дам азъ тебѣ писати и Бга хвалити, ѩкоже и ти мѣнѣ не даваешъ“. тогда повелѣ црь Фроком Фнти. Также Двидъ рече: „всѧко дихание да хвалит Гда“! И писа Двидъ ѱалтиръ всѣхъ ѱалмовъ рн҃г. и зали сѧ воло[во]мъ и верже ихъ во море и рече: „аще естъ слово се право, да изийдет из мори [sic!]“. И пробист ѱалтиръ ѡседмъ десѧтъ лѣтъ. и по смрти Двидови воверже во море мрежу, извлече ѡлово и ѡбрѣте во ѡловѣ ѱалмовъ рн҃г. Ї тое повѣда мирови и наполни сѧ миръ ѱалтиръ и псалмовъ. такъ и Гдъ Бгъ нашъ во послѣдныѧ времѧ во томъ же мѣстѣ повелѣ воврѣщи мрежа, и ѩкъ рече.... Ѩк же Соломонъ полнїй псалтири, тако и Гдъ наполниша миръ бжества и приниму вѣру, завѣтъ и крещение. Ху Бгу нашему слава въ вѣки вѣком. Аминъ.

Те саме оповідане, тільки зложене мовою близшою до церковної, надрукував Порфірєв із Соловецької рукописної збірки

XVII—XVIII в. (Апокр. сказ. о ветхозав. лиц. и соб. по рукоп. Солов. библ. ст. 242—243). Варіантів не виписуємо власне задля ріжниці мови. Що до наших текстів слїд зазначити, що Дрогобицький відривок, хоч писаний досить недбало і з помилками, являє деякі признаки троха відмінної рецензиї від списка о. Яремецького-Білахевича. Болгарську рецензию сего оповіданя, троха вкорочену супроти нашої, надрукував із Тиквенського рукопису Начов (Сборникъ за нар. умотворения, наука и книжнина, т. VIII і X стор. 109—112). Про лїтературу сего оповіданя гл. також И. Я. Порфирьевъ, Апокриф. сказ. о ветхозав. лицахъ и соб. Казань 1872, ст. 92—95.

В. Рукопис о. Теодора з Дубівця, стор. 272—274.

(Оуказ сїй ѿ съставленїи ѱал'тыр'нѣм, ꙗко съставиша ѱалтыр нам). Быс[ть] єгда ков'чегь принесен къ Ієрлим, събра блженныи Двыд моудрїа моужа ѿ всѣх колѣнь Іилевых, избра д҃. моужи ѿ племене Лев'гитска, им' же си им имена: Асафь, Еман, Доуфим, Едам. И кождо их имаше съ собою по о҃ и по в҃. моужѣ, єже им ѿпѣвааху аллугїа. Се ж[е] ѿбраз баше съмотренїа бык'шаго прежде, єгда сѧ ꙗзыци раздѣлиша ѿ столпотворенїѧ на о҃. и на д'ва ꙗзыки: ѿ Симова оубо рода к҃. и г҃. ꙗзыка, ѿ Хамова л҃. и д҃., ѿ Афета єї. То оубо ѿбрѣте блжен'ный Двыд: коемоуждо началници пѣнїй по о҃. и по два моужа въдает на пѣснословїє бжїє, прорицаа на послѣднѧѧ лѣта: всѧк ꙗзык начнет славити Ба҃. иже д҃. началници ѱалмом предрекый, в том стоѧще поѧха Бга: єдин въ кумвалы бїаше, ї инїи въ гоусли, инїи же въ прегѧдници, инїи в рожаныїи тржбы. Посрѣд же их стоѧше Двыд дръжа ѱалтыр и когождо их поѧха подвизаем Дхом стым. да єгда възыграше Дхь стый на єдином кождо ихь, а дрьзїи стоѧще мльчахоу и къ слѣд єго поюще глаха: аллугїа, еже исказует сѧ: похвалим истиннаго Ба҃. Иже апль гть: „ємоу ж[е] прочество ѿкриет сѧ, ино да мльчит“.

Єго ж[е] подобает пытати, како зовоут' сѧ ѱал'мы Двдовы, а ни єдиного Двда творенїє? но тот зде ес[ть] замыслиль прежде показамли, сь бо ес[ть] црь и пррокь. томоу в' срдце вложи Бь съставити ѱал'тырь, ꙗко то[н] ес[т] началник славословїю бжїю. Сѫт же в'сѣх ѱалмов р҃. и н҃, ѿ них же д҃. състави Двыд, Асафь о҃. и в҃. Едам а҃, Еман дї, Доуфим вї, Соломон

в҃, Аггей и҆ Захарїа д҃, Але҆лѵгїи кд҃, степен пѣснїи кі҃. зазор'но же, ꙗ҆ко не по рѧдꙋ стоѧт ѱалмꙑ̑, ꙗ҆коже при Двдѣ было писано. и҆змѣнили сѧ за многїи лѣта, ꙗ҆ко ж[е] писанїе глетъ. є҆щє бо Жидове и҆долом слꙋжиша и҆ ѡ҆бычай ѡ҆цевъ своих забыли и҆ закон Моѵсеѡв и҆ пророкы̑ побиша и҆стин'ноу послꙋшествꙋющє. въ таковой бѣдѣ и҆ забыша ѱал'мы въ многа лѣта. и҆ потом быс[ть] Е҆здра прркъ, съ начал и҆скати ѡ҆чьства своег[о], тъгда ж[е] ѱал'мы̑ събра. не въскорѣ сего и҆зобрѣте, но за многа лѣта и҆зъѡ҆брѣте, тꙋ написа. того рад[и] не по рѧдоу стоѧт ѱал'мы, ꙗ҆ко ж[е] сотворени, снъ Кореѡв и҆ Асафовъ и҆ прочїи: ѡ҆брѣтше и҆ написани быша, а пръвїи быша послѣднїи написани.

Двыд великїи црь во пророцѣх бѣ мꙋж и҆зрѧден, поспѣшен стго Дха мꙋдростїю и҆ словомъ и҆ быстростїю. И҆мѧше же въ себѣ шесть ликовъ и҆ кождо их имѧше по о҃. и҆ по два мꙋжа: лик а҃-и҆ нарицает сѧ Двыд, лик в҃-и҆ Кореѡв, лик г҃-и҆ Асафов, лик д҃-и҆ И҆фамов, лик е҃-и҆ Дꙋфимов, лик ѕ҃-и҆ Мойсеѡв чл҃ка бж҃їѧ. ꙗ҆кож[е] нарицает сѧ крилос тоѧ цркве, тако и҆ тїи въ то времѧ ликосвовати. Ѿ тых же ликовъ ни є҆диного слова въведе въ ѱал'тырный оу҆ставъ. И҆ пророчество спод[о]би сѧ тъ Двдъ є҆динъ; є҆гда ж[е] пророчествоваше, тогда же и҆ ликоствоующе и҆ възы̑ваше.

Г. Рукопис о. Теодора з Дубівця, стор. 262—264.

(Поꙋ҆ченїе). како ѱал'тырь почитает сѧ). Бысть ꙗ҆ко се речен'наѧ А҆сафа и҆ дрꙋзїи стоѧха молчаще и҆ къ слѣд поющаго ѡ҆пѣваха Бга поюще аллилѵгїа, еж[е] сказꙋет сѧ: похвалим и҆стин'наго Бга. є҆гда ж[е] паки на дроугїа найдѧше стый Дхъ, прочїи станѧха, дха бо сꙋт и҆спол'нени и҆ времени мир'ноу покарѧхоу сѧ. тѣм же и҆ блжен'ный Павелъ глаше: „аще ж[е] и҆номоу ѿкрыет сѧ, старѣишїи да млъчит, хотѧ по ѡ҆бразоу своемоу ꙋставити и҆ оу҆чити цркъвь“. Сꙋт же ѱал'ми си всѣх р҃. и҆ н҃, ѿ них же сътворилъ ест сам Двдъ д҃, а ѡ҆ нем сътворени сꙋт р҃. и҆ к҃, а всѣх о҃. и҆ в҃, на сны̑ Кореѡ҆вы̑ д҃, на Моѵсеѧ а҃, на И҆дама а҃, на Соломона в҃, на А҆ггеѧ и҆ на Захарїа д҃, на аллилѵгїа кв҃, степенїа пѣс[ни] еі҃.

Се ж[е] достойтъ пытати, по что сѧ сїи ѱал'ми Двдвы нарицают, а҆ сътворени соут не ѿ того є҆диного? но понеж[е] тот есть замыслил, тот ж[е] събрал началники пѣснем. Ꙗ҆кож[е] пишоут „книги Е҆[с]фирови“, а не Мар'дахеѡвы, иж[е] ес[ть] неправло [sic!] болѣ, понеж[е] ѡ҆на ж[е] цриц соущи дшоу свою

положи за Іѡльтаньї и тая баше вина спснїа іилъска, того ради книгы тьа са нарекоша; тако ж[е] по Двдѣ, ꙗко то[и] ес[ть] вина славословїю бжїю бывшемоу, того дѣла книги нарекоша с[а] „ѱал'мы Двдвы“.

Зазор'но бо ес[ть] и се, ꙗко не по радоу стоат ѱал'мы сїи, [не] ꙗко написани были в. лѣт[ы], но измѣнили с[а] соут ѿ много лѣт, ꙗко ж[е] въ книгах ѱаломских пишет. Жидове начение слоуж[н]ти идолом забыша ѡбычаев ѡцєвъ своих, Моусеѡвоу законоу, ни памати имѣти своих ѡбычаєвь, прркы свои нач[а]ша избивати ѡбличаеми ѿ них. Єгда ж[е] и пръвое полонивше Асоурїи ведоша, да нѣс[ть] се див'но, ꙗко въ таковѣ бѣдѣ соуще погоубили соут и забыли соут на многа лѣта писанїа ѱал'мовь. Потом же Єздра пррокь потощав' са нача искати своего в'сего; тогда и ѱал'мы събра. не въ скорѣ ѡбрѣт[е] в'сѣх, но на многа лѣта, да его ж[е] пръвѣе налѣзе, то ж[е] пръвѣе написаше. тѣм же Двдвы ѱал'мы не по радоу соут писаны к'сѣ: иж[е] соут по них снвь Кореѡвь и Асафовь і прочих, тако ж[е] паки Двдвы ѡбрѣтают са посрѣд их иным смѣшени, а не лежат по радоу ꙗко ж[е] соут сотворени, но лежат ꙗко кождо е[сть] пръвѣе налѣзень. тѣмъ ес[ть] ключило, да послѣднїи ѡбрѣтени соут пръвѣе, а по ина лѣта по слѹсѣ [в ркп. хибно: по слѣсѣ] ѡбрѣтени соут пръвѣе, да поставлени соут на конци.

Двдъ ж[е] родом баше незлобивь, да и Саоуловы дѣти нача мловати. стоаше ж[е] жена в' полатах, оувидѣвь женоу Оурїинноу мыющи с[а] и прїиде ко неи, и Оурїю на полкѹ ѹбиша, а ѡноу пояа к' собѣ. и зачєнши род[и]. Надан же пррокь ꙗко ж[е] Двдь прелюбодѣйство ѹбо хотаще сътворити, прорекль баше, ꙗко оумрѣти хощет рожденный ѡтрок. томоу ж[е] ѹмръшоу роди са Соломонь.

Отсї два тексти — очевидно дві редакциї одного леґендового оповіданя, взятого із рабіньских коментарвїв до Псалтирі. Дуже подібне оповідане в редакциї близькій раз до одного, то з ов до другого нашого тексту, та при тім декуди очевидно вкороченій, надрукував Порфірєв із Соловецької Палеї ч. 866 (op. cit. 237), де вказано й жерело сего оповіданя.

Д. Крехівська Палея стор. 712.

[Про пророка Натана]. Бѣ же пррокъ ѿ Двдова колена, имя емѹ Нафанъ. и тъ бѣ наѹчилъ Двда бию законѹ. и разѹме, ꙗко Двдъ престѹпити хощеть ѹ Вирсавие, потщав са, да бы шед

повєдалъ ємꙋ, дабыї сѧ съхранилъ ѿ безак[о]нниꙗ. и̑ съблазнъ є̑мꙋ сътвори Сатана, на поути бо ѡ̑брет[є] моужа мр̃тва и̑ нага лєжаща зарєзана, да о̑сталъ тꙋ, да погрѣбєть мр̃твєц и̑ нє доспє прїти къ Дв̃дви, и̑ той нощи ꙋвєдє, ꙗ̑ко съткорїлъ єстъ Дв̃дъ ꙋжє грѣхъ. и̑ ѡбрати с[ѧ] плача с[ѧ], ꙋвєдє бо, ꙗ̑ко мꙋж[а] єа оубилъ. И̑ гл̃ша Нафанъ, ꙗко мєнє рад[и] сътвєръ єсть грѣх сєй. да понєж[є] ꙋвєдє Бг̃ъ плачющꙋ с[ѧ] Нафана о̑ грѣсє Дв̃двє, и̑ смилїша сѧ Бв̃и и̑ рєч[є] к нємꙋ: „понєж[є] мниши, ꙗ̑ко тобою̑ сє є̑сть створил[а] ꙗзва си, тобою̑ да бꙋдєт и̑сцєлєнїє̑. но шєд ѡ̑бличи є̑го с покроком“.

Отсе оповідане, вплетене в історию Давидової провини з Хеттітом Урією і его жінкою Вирсавією, не знаходить ся в Біблиї, де воно мало би стояти між XI і XII гл. другої книги Самуїла; ми не знаходимо его анї в иньших Палеях, анї в Талмудї — бодай Ґрінбаум не наводить его (гл. M. Grünbaum, Neue Beiträge zur semitischen Sagenkunde, ст. 195—198), анї у Магометан (тут же і Weil, Biblische Legenden der Muselmänner, стор. 209—212); та про те дуже правдоподібно, що ся леґенда — жидівського походженя.

E. Рукопис о. Яремецького-Білахевича, стор. 80—82.

(Слово ѿ Сивидлѣ пророчици и ѿ Дв̃дѣ царꙋ). Дв̃дъ цр̃ъ пророкъ Господєнь ї̑мѣꙗшє похоть вєликꙋ: єгда сѣдꙗшє, ї̑схождашє сили єго и̑з нєго, и̑ полагах[ꙋ] сосꙋд, каплꙗхꙋ во сосꙋдъ. Во єдєнъ дн̃ь єдєн рабъ ѡ̑тєр зєлїєм и̑ повєржє. И̑ зїйдє гꙋска и̑ зѣлє зєлїє и знєсє ꙗ̑йцє, и̑ зъ ꙗ̑йцꙗ того и̑зїйдє жєнскїй полъ. И втайнѣ повѣли цр̃ꙋ Дв̃дꙋ. Дв̃дъ жє поразꙋмѣ что соткорил и повєлѣ ѡ̑ноє дитꙗ скрити в зємлю оу̑горскꙋю, и воспиталъ ю тамо и дадє ю наꙋчєнїю книжномꙋ, ї бисть мꙋдра всєго свѣта и красна ї мꙋдростїю прїꙗть зємлю оугорскꙋю и царствовала в Римѣ. И̑ смотрꙗшє рѣчи пророчєскїꙗ, како рєчє Гдь: „ѿ плода чрєва моєго посаждꙋ на пр̃толѣ моєм“, ї и̑нїꙗ пророци сматрашє, что гл̃єтъ. Ї̑мꙗ бо єи Мр̃їꙗ, а̃ за мд̃рость єи нарєкоша Сивидла. Надѣꙗшє сꙗ ѡ̑на, ꙗ̑ко ѿ нєꙗ хощєт родити сꙗ Хс̃, и̑ хранꙗшє дѣвство своє лѣтъ пꙗтдєсꙗтъ; дондєжє видꙗхꙋ р̃. боꙗръ вєликихъ єдєн сонъ, тогда разꙋмѣ Сивидла, ꙗ̑ко нѣсть таꙗ, и̑жє надѣꙗх сꙗ, иж би сꙗ родил Хс̃ ѿ нєꙗ. Собрали сꙗ вси боꙗрє и̑ рєкоша: „Пойдѣмъ ко царици и̑ повѣжмо сонъ той, иж видѣхом сєꙗ нощи“. И̑ пришєдши рєкоша: „Госпожє и̑ша,

видѣлисмо сеѧ҃ ноціи сонъ дивенъ, ми боꙗре твои҃“. Сивидла рече: „Мои҃ боꙗре, повѣжте ми сонъ той, хоціꙋ его разꙋмѣти“. В той час рекоша вси боꙗре: „Госпоже наша, видѣлисмо д҃. слн҃ції сеѧ҃ ноціи“. Сивидла рече: „Повѣжте ми, якова слн҃ца?“ Рекоша ей: „а҃-е слн҃це ꙗсно сіꙗющіе. в҃-е слн҃це трижди помрачающіе, г҃-е слн҃це черно . . . но, д҃-е слн҃це ѡколо мрачно, е҃-е слн҃це варно насилно иж сѧ того блюсти, ѕ҃-е слн҃це снѣжнꙋ свѣщꙋ имꙋщіе, з҃-е слн҃це кривавo зрачно, посредѣ рꙋкꙋ имꙋщіе, и҃-е слн҃це ѿ всѣхъ страшно и трепетно, д҃-е слн҃це варно горѧчостю велми“. Сивидла рече: „Ото боꙗре мои҃, послꙋхайте мене! Ото е҃стъ д҃. слн҃ції — д҃. родовъ: а҃-е слн҃це то е[с]тъ род болгарскій, в҃-е слн҃це то е҃стъ Греци, г҃-е слн҃це то сꙋтъ Фрази: изійдетъ ѿ них чл҃вѣкъ двоероденъ, имѧ҃ емꙋ бꙋдетъ Константинъ. той сотворитъ великꙋю рать по земли, и ѡбѧвит сѧ҃ емꙋ бѣлий кр҃т на нбсехъ, и сотворит цр҃тво во Греції и наречꙋт Новій Іерꙋсалим. и мт҃и его ѡбѧвит кр҃тъ Хв҃ъ; д҃-е слн҃це то сꙋтъ . . . діе, е҃-е слн҃це то е҃стъ род сарацинскій, ѕ҃-е слн҃це то сꙋтъ Сиріꙗне, з҃-е слн҃це то естъ род жидовскій: изійдетъ ѿ того народа жена именем Мр҃іꙗ и народитъ сн҃а ѿ небесъ и наречꙋт імѧ҃ е҃мꙋ Іс҃; дв҃ою его роди и дв҃ою пребꙋдет, егоже естъ пр҃стол нбо и подножіе землѧ҃. И зберꙋт сѧ҃ людіе и книѧзи и сꙋдії и предасть его оучнникъ его на распѧтіе, [и оумретъ]. и погребꙋтъ его, але ѡн воскреснетъ и раздрꙋшитъ пекло и праѡц҃ъ і ѡц҃ъ висвободит. а потом вознесе сѧ҃ на нбо, [и ѡставит] ві҃. мꙋжей и тії закон нш҃ъ разорѧть и е҃го законъ оутвердѧть, и того законъ восцарствуетъ ѿ востока до запада и ѿ сѣвера до юга“. Тогда еврейскіи (мб. оугорскіи) книѧзи рекоша: „Оумолкни, госпоже нш҃а, ꙋмолкни, барзо тѧ҃ ꙋпрошаем! Ци можетъ тое бити, жеби зійшол с небесъ и народил сѧ҃ ѿ дв҃и и разорилъ закон нш҃ъ?“ Тогда Сивидла рече: „Ѡ безꙋмнії роде нашъ! Великим чꙋдним не дивите сѧ҃! Помѧнѣте, на чем нбо ѡбѣси, на чем землю оутвердивъ? Я се закон ваш не на добро вам е҃стъ. И азъ надѣꙗх сѧ҃ доселѣ, иж ѿ мене хоцетъ народити сѧ҃ Хс҃ и храних дв҃тво свое н҃. лѣтъ, а нн҃ѣ познахъ, ꙗко-м нѣсть таѧ҃. и҃-е слн҃це то сꙋтъ вѣр[н]іи правіи; д҃-е слн҃це то е҃стъ род бѣсꙋрманскій, Агарѧне, Тꙋрки, Татаре!“

Отсе оповіданє, незвісне доси в слов. науці, опублїковане було мною у-перве в „Житю і Слові“ 1895 р. III, 141–142. Оповіданє під таким самим заголовком знайшов проф. Сирку в одній рукописній збірцї в Букарештї, та не надрукував його. Згадуючи про

букарештське оповідане проф. Веселовський без підстави потожсамлює його з тим текстом, який він опублїкував у Ягічевім Архіві, т. I, 608—611 пз. Zur bulgarischen Alexandersage; наше оповідане не має с тим текстом нїчогісїнько спільного (гл. А. Н. Веселовскій, Разысканія въ области русскаго духовнаго стиха VI, 17). До лїтератури Сібіллї, вказаної в „Ж. і Сл.“ (вона зрештою сюди мало стосуєть ся) дод. А. Н. Веселовскій, Опыты по исторіи развитія христіанской легенды II, 1. (Журналъ министерства нар. просвѣщенія 1876, Февраль, стор. 241—288). Вказаний мною в „Ж. і Сл.“ латинський рукопис віденської надв. бібліотеки, як я пізнїйше переконав ся, анї з нашим оповіданем, анї з сібіллїнською лїтературою не має нїчого спільного.

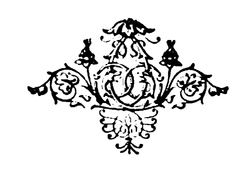

XIX. Оповіданя про Соломона.

А. Крехівська Палея, стор. 800—804.

(Повѣсть ѿ Китоврасе). Тогда же ꙋбо быс[ть] потреба Соломонꙋ просити[1]) ѡ Китоврасе. и҆ ѡ҆сочиша[2]) же, где живет в пꙋстыни далней. и҆ по мꙋдрости своє҆и҆ замы҆сли Соломонъ сковати оуж[е] железно и҆ гривнꙋ железнꙋ, написа же на неи҆ въ имѧ бж҃е зароченї҆є[3]), и҆ посла же боѧ҆рина своє҆го лꙋтшаго съ ѿтрокы҆. и҆ ꙋказаше вести вино и҆ медъ, и҆ рꙋна ѿвчаѧ҆ с собою҆ взѧша. придоша ж[е] к мѣстꙋ его: ѿли[4]) г҃. кладези, а҆ є҆го нѣс[ть] тꙋ. и҆ по ꙋказанию҆ Соломоню и҆ вылья҆ша г҃. кладѧзи и҆ заткоша жерела и҆хъ рꙋны ѿвчими, и҆ налья҆ша два кладѧзѧ вина, а҆ трет[ї]и҆ мед[ꙋ]. сами же съхраниша с[ѧ] на стране, ведѧхоу бо, ѿже прити є҆мꙋ воды пити къ кладеземь. приде перехотевъ воды пити[5]), и҆ приникъ и҆ виде вино, и҆ ѿвѣщавъ реч[е]: „всѧкъ пья҆ вино не ꙋмꙋдреє҆ть“. ꙗкож[е] перехоте воды и҆ реч[е]: „ты є҆си вино веселѧще ср҃дце чл҃комъ“. и вы҆пи всѧ три кладѧзѧ[6]). о҆нь ж[е] боꙗринъ пришедь ѿбьстегнꙋ ѿ шни҆ его ꙋже железно и҆ привѧза и҆ твердо. и҆ ѿчютивъ сѧ хоте и҆зѧти сѧ. и҆ реч[е] емꙋ боѧ҆ринъ Соломоновъ: „и҆ и҆мѧ Гн҃е съ запрещением на тобѣ“. ѿнь ж[е] видевъ на собе и҆мѧ Гн҃е поиде кротко.

Нравъ же є҆го баше такъвъ: не хожѧше поутемъ кривы҆мъ, но правымъ. и въ И҆ер҃лимъ пришедше треблѧхоут пред нимъ пꙋть и҆ рꙋшахут полаты҆, не ходи бо криво. и҆ придоша ко вꙺдовицинѣ храминѣ, и[7]) възпи гл҃щи, молѧщи с[ѧ] Китоврасꙋ: „вдовица є҆смь ꙋбога!“ и҆ ѿн же сѧ ѿгнꙋ[8]) ѿколо ꙋгла, и҆ не състꙋпа сѧ с пꙋти и҆ зломи си ребро. и҆ реч[е]: „мѧгко слово кость ломить, а жестоко слово гнѣвъ въздвизає҆ть“.

Ведомь ж[е] сквозе торгъ, и҆ слы҆ша моужа рекꙋщa: „нѣс[ть] ли черкиѧ҆ на з҃. лѣт?“ и҆ расмеѧ҆ сѧ Китоврасъ. и виде дрꙋгаго

моуж[а] ворожаща, й посмеѩ сѧ. й виде свадбꙋ йграющю, й въсплака сѧ. й вид[е] моужа блꙋдаща кроме[9]) пꙋти[9]) и наведе й на поут[ь]. И приведоша й в домь црѣ. а҃-го дни не ведоша его к Соломонꙋ. й реч[е] Китоврасъ: „чемꙋ мѧ не зоветь Соломонь црь?“ й реша ѥмꙋ: „перепилъ сѧ ѥсть вечерь“. взать ж[е] Китоврасъ камень й положи на камени. й поведаша Соломонꙋ створениѥ Китоврасе. й реч[е] црь: „велить ми пити питьѥ на питьѥ“.

Дрꙋгыи ж[е] днь не зва ѥго црь к собе. й реч[е]: „чемꙋ не ведете мѧ къ црю й почто не вижю лица ѥго?“ й рѣша: „поболаѥть црь, имже вчера много ꙗлъ[10])“. й снѧть же Китоврасъ камень с камени. въ г҃. же днь рѣша: „зоветь тѧ црь“. ѡнь ж[е] ꙋмерѧ[11]) прꙋты д҃-рей лакот, й вшедь пред црѧ поклони сѧ, й поверже проутыї пред цремь молча. црь же мꙋдростью своею протолкова прꙋтыї боꙗром своймъ: „ѡбласть ти дал Бъ вселенꙋю й не насытил сѧ ѥси й ꙗлъ еси й мене“. й реч[е] емꙋ Соломонъ: „не на потребꙋ тѧ приведох собѣ, но на ꙋпросъ ѡчертанию стаꙗ стхъ приведох тѧ по повеленню Гню, ꙗко не повелено ми есть тесати железомь“.

И реч[е] Китоврасъ: „есть ноготь птиць малъ въ ймѧ шамиръ, хранить же кокоть детькыї[12]) въ гнезде своѥмь на горѣ камене в пустыни далней“. Соломонь ж[е] посла боꙗрина своѥго съ ѡтроки своими по наказанию Китоврасовꙋ къ гнѣздꙋ. Китоврасъ же вдасть стекло бѣлоѥ, ꙋказа же ѥмꙋ схранити сѧ ѿ гнезда. „ꙗко выїлетить кокоть, замази стеклом симъ гнездо“. боꙗринь ж[е] въставъ й йде къ гнездꙋ: ѻже[13]) кꙋренци мали, кокоть ж[е] бе летелъ по корьмьлю. й замаза стеклом гнездо. мало ж[е] постоꙗша й кокот прилетевъ й хоте влести въ гнездо, кꙋренци же пискахꙋ сквозе стекло, а ѡнъ къ нимь, й не ꙋме что сътворит[и]. съхранилъ й во бꙗше не на коем мѣстѣ[14]) й принесе й къ гнездꙋ й положи на стекле хотѧ рассадит[и]. ѡни же кликнꙋша, й пꙋсти ногот, й веемь боꙗринъ принесе к Соломонꙋ.

Быс[ть] же Соломон въпрашаа Китовраса, почто сѧ ес[ть] расмеꙗлъ моужю прашающю на з҃. лѣт черкий. и реч[е] Китоврасъ: „видех на немь, ꙗко не боудет по з҃. днеи живъ“. Ї реч[е] Соломонъ: „почто росмеꙗлъ сѧ еси моужю ворожащю?“ и реч[е] Китоврасъ: „ѡнъ поведаше люд[е]мь скровеная, а самъ не вѣдаше крова под собою съ златом“. й реч[е] црь: „испытайте!“ й испыташе т[а] й быс[ть] тако. Ї рече црь: „почто сѧ ѥси росплакалъ видевъ свадьбꙋ?“ ѡнь ж[е] реч[е]: „съжали ми сѧ, ꙗко ѡженивый сѧ не бꙋдет живъ до л҃. днии“. й йспыта же црь и быс[ть] тако[15]). „Почто моужа пьꙗна възведе на поуть?“ й ѿвещавъ

Китоврасъ реч[е]: „слышахъ глас с нбси, яко верень ѥсть моужь тотъ и достоит послꙋжити ѥмꙋ“.

Быс[ть] ꙋ Соломона Китоврасъ до свершенія стаа стыx. И быс[ть] егда нача молвит[и] Соломон Китоврасꙋ: „нн҃ѣ видѣхъ, яко сила ваша аки чл҃ка, и нѣс[ть] сила ваша болѣ нашеа силы, яко азъ іахъ тя“. и рече ѥмꙋ Китоврасъ: „цр҃ю, аще хощеши видети силꙋ мою, да съими с мене ꙋже се и да[и]же[16]) ми жюковинꙋ свою с рꙋкы, да видиши силꙋ мою“. Соломонь ж[е] снѧ с нег[о] ꙋже железное и дасть ѥмꙋ жюковинꙋ свою, ѡн же пожре ю, и простеръ крило свое и ꙋдари Соломона и заверже и на конець землѧ ѡбетованныѧ. ꙋведаша же моудреци его, книжници, взыскаша Соломона. всегда же ѡбхожаше[17]) страхъ Китоврась в нощи. Онь ж[е] створь собѣ ѡдръ и повеле стоати з҃. ѿтрокъ с мечи около; по чиноу же томꙋ молвить сѧ: ѡдръ Соломонь, з҃. ѿтрокъ храбрыхъ ѿ Иꙇльтянь ѿ страны нощныа.

[1]) въпросити [2]) ѡсочи [3]) заречение [4]) ѿже [5]) vac. [6]) дод. а хотѣ поспати мало, ражже его вино и оуспе твердо [7]) ѿна же [8]) сягнꙋ [9]) vac. [10]) дод. есть [11]) дод. г҃. [12]) дѣтьскыи [13]) дод. в немь [14]) vac. [15]) дод. И рече црь: [16]) дод. и

Варіанти виписано із Тіхонравова „Памятники отреченной русской литературы“ I, 254—257, де видано текст сего оповіданя по списку Палеї з р. 1477, що находить ся в Московській Синодальній бібліотеці. Другий текст, по списку Румянцївської Палеї з р. 1494, надрукував Пипін (Памятники старинной русской литературы издаваемые гр. Гр. Кушелевымъ-Безбородко, вып. III, 51—52).

Б. Крехівська Палея, стор. 820—821.

[Двоголовий слуга Соломона і его сини]. Тогда Соломонь възвед[е] дщерь Фараѡню изъ град[а] Двдка в домъ свой, иж[е] бѣ създалъ въ дни сиа к҃. лѣтъ, в нажe създа Соломонъ два домы: храм Гн҃ь и домь црвь. и тогда ѿпꙋсти Соломонь Китовраса. Китоврасъ же поиде въ свой люд, и дасть Соломонꙋ моужа ѡ двꙋ головꙋ. И ѡбыче ж[е] сѧ житьемь[1]) ꙋ Соломона моужь той. въспроша же с[я] его[2]) Соломон: „которых люд[ин] еси ты? члкъ ли еси ты или бѣсъ?“ ѿвѣща[3]) ѡнъ: „члкъ азъ ѥсмь члкъ живꙋщіх под землею“. и проси[4]) его црь: „ѥсть ли ꙋ васъ слнце и лꙋна?“ ѡнь же реч[е]: „ѿ запада вашего к намъ всходит слнце, ѿ встока вашего заходит; егда[5]) ꙋ васъ днь,

тогда ꙋ нас нощь, а егда ꙋ васъ нощь, тогда ꙋ нас днь". и дасть[6]) ему црь женꙋ, и родиста са ꙋ него два сна: единъ ѿ двꙋ главꙋ, а дрꙋгый ѿ единой главе. и быс[ть] ꙋбо[7]) ѿца ихъ имение много. и ꙋмре ѿць ихъ. и реч[е] двоглавыйи братꙋ: „деливе имение на главе". и реч[е] меншей братоу: „два есве, деливе имение на полы". и идоста на прꙋ къ црꙋ. и реч[е] единоглавый [в ркп. хибно: двоглавый] къ црꙋ: „два есве брат[а], деливе имение на полъ". ѿнь ж[е] двоглавы[и] рече къ црю: „две главе имамъ, два жеребьа хощю взати". црь же мдростью своею повеле взати ѿчта и реч[е]: „аще боудете две главе разно телом, да възлию ѡчта на единꙋ главꙋ, аще не ѿчютит дрꙋгаа глава, и тако две части възмеши на две главе. аще л[и] ѿчютить дрꙋгаа глава възлианиа[8]) главы сїа, единого тѣла ѿбѣ и единъ жребей възмеши точию". быс[ть] же егда възлианїе ѿчта на главꙋ единꙋ, и дрꙋгаа вшерше[9]). и реч[е] црь; „понеж[е] едино тѣло есть, единъ жребий взати имаеши". и тако разсꙋди црь Соломон.

[1]) жити [2]) vac. [3]) дод. члкъ [4]) праша [5]) дод. оубо [6]) вда [7]) оу [8]) дод. ѿчта [9]) възсерше.

Варіанти виписано із Тіхонравова, op. cit. I, 257—258. Такий же текст по списку Румянцївської Палеї надрукований Пипіним (op. cit. 52—53) пз. „Сказаніе о подземномъ человѣкѣ".

В. Крехівська Палея, стор. 822—824.

(Ѡ Ужицкои црци). И быс[ть] црца Южицкаа иноплеменница именемь Малкоташка[1]). сиа прид[е] искꙋсити Соломон[а] гадьками. и та бѣ моудра зѣло, и принесе емꙋ дары: к. капий злат[а] и зельа многа велми и древеса негниющаа. слышавъ же Соломон пришедшю црцю седе на полатахъ стекла белого на[2]) помостехъ[2]), хота бо искꙋсїт[и][3]). ѿна ж[е] виде, ꙗко в води седит црь, и въздьа порьтї противꙋ емꙋ. ѿн же видевъ ꙗко красна лїцемь, тѣло ж[е] еа бѣ власато, быс[ть] ꙗко ꙗѣть, власы же ѿнеми ѿна ѿбадаше мꙋжа бывающа с нею. и реч[е] Соломонъ мꙋдрецемь своимъ створит[и] мовъ краснꙋ[4]) съ желиемь, и помажет тѣло еа на ѿпаденїе власом. хитреци ж[е][5]) молвахꙋт, ꙗко съвокꙋплает са с нею. Зач[е]нши же ѿ него и иде в землю свою и род[и] снъ, и се быс[ть] Навходоносоръ.

Се же быс[ть] загадка ѥꙗ̂ къ Соломонȣ: съвъкȣпила бѧше ѿ̂троки й двц̃и малӹ ӣ ѿблече а̂ в пор'ътӹ ѥ̂динӹ, ӣ реч[е] црц̃а: „црю̃, по мȣдрости своѥ̂ӣ разбери, коѥ̂ ѿ̂троки, коѥ̂ дв̃ци?“ Цр̃ь же по мȣдрости своѥ̂ӣ повеле просыпати ѿ̂вощъ. ӣ прïнесъше ѿ̂вощь просыпаша пред ними. ѿ̂троци ж[е] начаша брати в пеленӹ[6]) а дв̃ци в рȣкавӹ[7]). „се ѥ̂сть ѿ̂троки, а̂ се девки!“ ѡна ж[е] ѿ̂ семь подиви се хитрости ѥ̂го.

На дрȣгыӣ дн̃ь събравши с[ѧ] ѡтрок[и] ѻ̂брезаныꙗ̂ ӣ неѿ̂брезаныа̂, ӣ реч[е] Соломонȣ: „коѥ̂ ѿ̂брезаныꙗ̂ ӣ кое неѻ̂брезаныа̂?“ цр̃ь же повеле а̂рхиѥ̂реѥ̂ви внести венець ст̃ыӣ, на нем быс[ть] написано слово Гн̃е, ӣмь ж[е] бе[8]) Валамъ волхвъ ȣничижень ѿ вольхвованиꙗ̂. ѿ̂трочата же ѿ̂брезанныꙗ̂ сташа, а неѿ̂брѣзанныꙗ̂ припадоша пред венцем. ѻ̂на же велми семȣ подиви се.

Мȣдреци ж[е] ѥ̂ꙗ̂ загонȣша хитрецемь Соломоним: „имамы кладезь далече град[а]. моудростью своею ȣгонит[е], чимь можемь превести в град?“ хитреци разȣмевше реч ӣ рекоша: „ӣсплетите ȣже ѿ̂трȣбѧно, а мы привлецемь кладѧзь вашь въ град“.

И паки загонȣша мȣдреци ѥꙗ̂; „аще възрастет нива ножамї, чимь можете пожати ю?“ ѿвещаша ӣ рѣкоша: „рогом ѿ̂слим“. ӣ реша мȣдреци ѥꙗ̂: „где ȣ восла рога?“ ѡни ж[е] реша: „где нива род[и]ть ножи?“

Загонȣша же ӣ еще: „аще съгниѥ̂ть соль, чимь ю может[е] ѿсолит[и]?“ ѿ̂ни же рѣша: „ноже мьскӹ вземьше, тѣмь ж[е] посолите“. ӣ рѣша: „да где мьска род[и]ть?“ ѿ̂ниж[е] рѣша: „да где соль съгнивает?“

Црц̃а же видевши храмъ създанӹ[ӣ] ӣ брашна много ӣ седаниꙗ̂ ѿ̂трокъ его ӣ стоꙗ̂ниꙗ̂ слȣгъ ѥ̂го ӣ ѿ̂деꙗ̂нïѥ̂ ихъ и питье их ӣ жертвȣ, ѥ̂же жрѧшѧ в домȣ бж̃ии, ӣ реч[е] црц̃а: „ӣстиннаꙗ̂ реч, ѡже вïдехъ[9]) ӣ[9]) слышах в земли моѥ̂ӣ ȣне мȣдрости твоѥ̂ӣ! не ȣмехъ вѣрӹ речем, дондеж[е] приӣдох ӣ видеста ѿ̂чи моӣ. ѿ̂ли несказанно ми быс[ть] ни половина. но колозе мȣжемъ твоим слышащим мȣдрости твоеꙗ!“

Цр̃ь же Соломон дасть[10]) црц̃и ѿ̂ной ӣмѧ Малкаташка[11]) [и] все, еже просила. ӣ ӣде в землю своѭ̂ съ ѿ̂троки своӣми.

[1]) Мал'катьшка [2]) vac. [3]) дод. ю [4]) ми къ краж'лиоу [5]) дод. и книжници [6]) прополы [7]) дод. и реч[е] Соломонъ: [8]) vac. [9]) vac. [10]) к'да [11]) Малкатош'ка.

Варіанти виписано із Пипіна, op. cit. 54. Безпосередно з сим оповіданем вяжеть ся в Крех. і також передруковано у Пипіна стор. 54—55 з Румянц. Далеї оповідане про царицю Савську, взяте

майже дословно з Біблії (І. Царств X, 1—10), без ніяких апокріфічних подробиць, із за чого ми й не передруковуємо сего оповіданя. Иньша редакция оповіданя про царицю Южську надрукована Пипіним op. cit. 61—63; доволі близький до нашого текст сего оповіданя є у Тіхонравова, op. cit. I, 271—272, — цариця названа тут Сивелила (Сибілля), т. є. віщунка; про царицю Савську гл. Порфірєв op. cit. 261—263.

Г. Крехівська Палея, стор. 828—835.

(Соудове Соломони). Въ дни Соломони быс[ть] моуж имеи г҃. сн҃ы. Ѹмирай же моуж ѡнъ призва сн҃ы свои и реч[е] имъ: „имѣй кровъ в земли, в томъ мѣстѣ, рѣкь, г҃. спѹдьі[1]) стоіаща дрѹгъ на дрѹзѣ горѣ, а по см҃рти моеи възми старей верхнее, а средней среднее, а последней мен'шее“[2]). по ѹмертвии ѡц҃а ихъ ѿкрыіша снѣе его кровьі ѡньі пред людми. и быс[ть] верхнее полно злат[а], а среднее то полно костий, а[3]— исподнее то меншемѹ[3]). и быс[ть] оу них пря и бой, и пойдоша к Соломонѹ. правосѹдый Соломон рассѹди имъ: „ѡже что злат[о]мь, то старейшемѹ, а иже что скотомъ, то среднемѹ, по разѹмѹ кости, а иже что виноградьі и нивами и житом, то меншемѹ. Ѡц҃ь вашь быс[ть] мѹжь мѹдръ, а розрадилъ вы за живот[а]“.

Соломон премѹдрыіи хотя испытати женькы, и призва болярина своего, имя емѹ сн҃ъ Декировъ[4]). „Милъ ми еси вельми, и еще възлюблю тя паче, аще сътвориши волю мою. Ѹбн[и] женѹ свою и дам за тя дще[р] свою лѹтшюю“. тож[е] молви емѹ не по колко дний и не хотяше сего сътворити Декиръ. и паки рече: „сътворю волю твою, цр҃ю“. цр҃ь же реч[е][5]) дасть емѹ мець свой рѣкъ емѹ: „егда ѹснеть жена твоя, ѿсечи главѹ ей, да не ѡбьласкаеть тебе ꙗзыікомъ своймъ“. шедъ ж[е] ѡнь ѡбрете женѹ свою спящю и по сторон[е] ей двое детокъ. ѡн же видевъ дѣти свои спяща и реч[е] на ср҃дци своемъ: „како ѹдарѹ в подрѹжие мечемь и роскелю дети мои?“ цр҃ь же възва и паки к собѣ[6]). „Сътворил ес[и] волю мою, еже ти бѣх реклъ оуне жены?“ Реч[е] же: „не могох, г҃и мои, цр҃ю, створит[и]“. посла ж[е] его цр҃ь въ инъ град и призва женѹ его къ собѣ и реч[е] ей: „сътвори волю мою, юже ти рѣкѹ. ѡже ми створиши, юж[е] ти повелю, поставлю тя цр҃цею. заколи моужа своего спяща на постели, а се ти мечь“. ѿвѣщавши жена реч[е]: „рада, цр҃ѹ, како велиши“. разѹмевъ мѹдростью своею мѹжа еа, ꙗко не хощеть

ѹбити жены своеа, дасть ѥмѹ мець остръ; и разѹмевь его женѹ, ꙗко хощет ѹбити мѫжа своего, и дасть ѥи мечь прѹдень[7]), ꙗко зрѧщи остръ ѥсть. „мечемь симъ ѹбии моужа своего на постели лежаща". и пришедшю же мѫжѹ еа и легшю ем[ѹ] спать, ѡна же положи [мечь] на грѹдехъ мѫжа своего и потре по горлѹ мѫжю своемѹ мнѧщи, ꙗко ѡстръ есть, ꙗко заколеть и. он же сѧ въсхапивъ борзе мнѧ, ꙗко врази некотории. видевъ, ꙗко жена его держит мець, и реч[е] ѥи: „почто еси, подрѹжие мое, подѹма ѹбити мѧ?" Ѡвѣща жена мѫжеви своемѹ реч[е]: „ꙗзыкъ члвчь ѡбласка мѧ ѹбити тѧ". ѡнь же хотѧ съзвати люд[и] и разѹме, ꙗко наѹчение Соломоне ѥсть. Соломонъ же слышавъ написа въ соборник стихъ сеи, реч[е]: „члвка обретох в тысѧщах, жены же въ всемъ мире не обрѣтохъ".

Въ дни Соломони быс[ть] моужь богат, не имеꙗше дѣте[и]. ѹбывшю половинѹ днеи [в ркп. через помилку: детеи] своихъ [и] постави паробька въ сна мѣсто и въскрѹти с добыдкомъ [sic!] посла и з Вавилона к кѹплю. ѡнь ж[е] продавъ и иде въ Иерлмь и ожиша [зам. ѡжи сѧ] тѹ и быс[ть] тѹ в боꙗрех ѹ Соломона вседающих на[8]) трапезе[8]) на ѡбеде. ѹ гна же ег[о] роди сѧ снъ дома. и бысть ѡтрок еі. лѣт, и престави с[ѧ] оць его. и реч[е] емѹ мти его: „чад[о], слышах[9]) ѡ холопе оца твоего, ѡживил с[ѧ] есть въ Иерлиме. и иди и взыщи его". и приде въ Иерлимь и въпраша ѡ имени мѫжа, холопа оного, а бѧшеть нарочит велми. и поведаше, ꙗко на обеде ѹ Соломон[а]. и винд[е] ѡтрокъ в полатѹ цровѹ [sic!] и реч[е]: „кто ѥсть ѡньшии[10]) [sic!] боꙗрин?" Ѡвѣща ѡнь и реч[е]: „азь есмь". и пристѹпи ж[е] ѡнъ отрокъ и ѹдари и по лицю и рече: „холопъ ѥси мои, не боꙗри[н] седѧ, но поиди работаи мнѣ, вдаи ж[е] добытокъ". и разгнѣва сѧ црь и быс[ть] жаль. Ѡвѣща ѡтрокъ к Соломонѹ и рече: „аще не бѹдеть, цроу, се холопъ оца моего и мои, да за ѹдарение рѹкѹ моею вдасть ми сѧ мечемь потѧти". Ѡвѣща ѹдареныи: „азъ ѥсмь господ[и]чиць, а се паробокъ оца моего и мои, а имамъ послѹхы в Вавилоне". и рече црь: „не имамь послѹхомъ ꙗти вѣры, да пошлю посолъ свои в Вавилонъ, тамо да възмет кость плечнѹю ѿ гроба ѡца его, и та ми повѣсть, кое ѥсть снъ его, кое ли паробок, а вы стоит[е] зде!" посла ж[е] црь посолъ свои вѣрныи и принесе плечнюю кость. по премѹдрости же своеи реч[е] црь и повеле кость измыти чсто, посади же боꙗрина своего предъ собою и вси моудреци и боꙗри и книзници [sic!]. глахѹ ѹмеющемѹ кровь пѹщат[и]: „пѹсти кровь боꙗринѹ семѹ!" .: створи ѥмѹ тако. и повеле црь кость вложит[и] в теплою [sic!]

кровь, разрешенїє реч[н] поведай боярома своимъ рече: „аще боудет сн҃ъ ѥго, прилнет кровь ѥго кости ѿт҃ни; аще л[и] не прилнет, то рабъ“. и вынаше кость ис крови, ѡже кость бѣла ꙗкож[е] бiла и первоѥ. повеле же цр҃ь кровъ пѹстит[и] фрочат[и] въ инъ сосудъ, и змывше кость вложиша в кровъ фрочат[и], и нал са кость крови. и реч[е] цр҃ь боиаромъ своимъ: „видит[е] своима ѡчима, ꙗко ведом[а] вамъ гадька си: се ѥсть сн҃ъ, а сей наш боярин рабъ ѥго“.

Въ[11]– дни Соломон[и] прид[о]ста две жене блѹдници к Соломонѹ. и реч[е] жена первая: „въ мнѣ есть, гн҃ѣ цр҃ю. азъ и си подрѹга моя живаховѣ [sic!] в кѹпѣ и породилѣ собѣ детьцѣ мы сами межи собою, и не бѣ никтоже в домѹ нашемь с нами. ѹмре же сн҃ъ жены тоя в нощь сию, ꙗко лежа на немь. и въставши ж[е] полѹнощи взать ѿтроча моѥ ѿ рѹкѹ моею и ѹспи на лоне своѥмь, ѿтроча же оумр҃ъшеѥ своѥ ѹ мене положи. и въстахъ заутра надойти ѿтрочати и ѡбрѣтохъ и мр҃твъ. и се нѣс[ть] сн҃ъ мой, ѥго ж[е] есмь род[и]ла, но, реч[е], сн҃ъ подрѹгы моѥи ѥсть, а се мой сн҃ъ живъ ѥсть“. и преста са пред цр҃мь, а та реч[е]: „мой есть сн҃ъ живъ, а твой мертвъ ѥсть“. и реч[е] цр҃ь: „пресечете детище сїѥ на полъ и дади т[е] полъ сей, а полъ ѡной дрѹгой, а мртвое также[е] пресечет[е] [и] дадит[е] полъ сей а дрѹг[о]и полъ“. ѿвеща жена едина, ѥя ж[е] сн҃ъ живъ ѥстъ и реч[е]: „понеж[е] смате са ѹтроба моа въ мне, боуди беда моя, гн҃ѣ! то[и] дайте ѡтроч[а] се, а не смр҃тью ѹморит[е] его!“ а си реч[е]: „да не бѹдет его ни [мнѣ ни тебѣ], но пресечет[е] и!“ и ѿвещавъ цр҃ь и реч[е]: „дайте ѿроча рекши[и]: „не сечет[е] его“, то бо ѥсть мт҃и ѥго“. слышавше се весь Ил҃ь сей соудь иже сѹдит цр҃ь, и ѹбояша са ѿ лица цр҃ва и разѹмеша, ꙗко смыслъ бж҃ий есть въ немь творит[и] соудъ и оправданиꙗ и еже ѿ Бг҃а ѥмѹ премд҃рсть вдана[11]).

(Се соуд Соломонъ). Се паки идоша г҃. моуж[и] на поуть свой имѹщи чересы съ златом. ставше соувотовати в пѹстыни смолвиша говети[12]): „схранимъ злат[о] в кѹпѣ; аще боудет разбойници, да ѹбежїм, а ѡно боудет съхранено“. ископаша ж[е] ровъ и въкладоша вси три чересы на скѹпь. и быс[ть] в полѹнощи ꙗк[о] оуспоста два дрѹга, ѡдинъ ж[е] имѣа мысль злѹ, въставъ перехорони на иное мѣсто. и ꙗко ѿсѹботьствоваше, идоша на мѣсто взати чересы своя и не ѡбрѣтоша. и възопиша вси ѥдиною, ѡнь ж[е] си лѹкавый завопи велми. и възвратиша с[а] вси домовъ и рѣша: „пойдемь къ Соломонѹ, скажемь пагѹбоу нашю“. и придоша к Соломонѹ и реша ѥмѹ: „не вемы, цр҃ю,

зверь ли взялъ или птица, ил[и] аггелъ[13])? повежь нам!“ Онъ ж[е] рече им мудростью своею зрящю ему на них: „есть нѣкто отрок добра род[а], обручи дѣвицю красну и дасть ей жюковину вѣрную без оувѣданія отна и мтрина. отрок же онъ иде в землю иную и ожени ся тамо. отць ж[е] дасть дѣву мужеви. яко хотя отрок съвѣкупити [sic!] с[я] с нею, завъпи дѣвка: „безъ стыденія рѣку: не повѣдала есмь оцю, азъ бо обручена он'шего[14]). а убоя ся Ба, пойди съ мною къ обрученику моему на упросъ повеленіа его, да боуду тобѣ жена по словеси его“. съврати же с[я] отрок съ добытком своимъ многымь ис дѣвкою тою[15]) тамо. и повѣле ему взяти: „боуди [в ркп хибно: боуду] тобѣ жона, какъ то еси понялъ“. отрокъ же реч[е] къ ней: „възвративе же ся в путь свой и створиве же скадбу изнова и положю тя на постели своей“. идущима ж[е] има путемь вспят и усрете и насилникъ единъ съ отроки своими, и яша с' дѣву съ добыткомь. хотяи ж[е] насилье сътворит[и] разбойникъ онъ, и възпи дѣвца и сказа разбойнику, яко „ходила есмь на упросъ и не была есми с нимь в постели“. подиви же ся разбойник и реч[е] мужеви: „поими жену свою [и] иди с добыткомъ своимъ“. и реч[е] имъ Соломонъ: „сказахъ вамъ дѣвцю сию съ отрокомъ“, повежь ми то г. моужи, погоубивше члчество, о отроци и о дѣвци и о разбойнице“. единъ реч[е]: „добръ онъ, иже отдасть обручение свое“. друг[и]й рече: „отрок добръ, иже терпеликъ до повеленіа“. третей реч[е]: „розбойникъ[16]) обею лутши, оже възвратилъ дѣвку, а самого пустилъ; а добытка было не отдати ему“. тогда отвѣща Соломонъ реч[е] ему: „друже [sic!], охвочь еси до чужего добытка! ты еси взялъ чересы вси трие“. и тотъ реч[е]: „цру господ[и]не, истину еси сказалъ, тако то и есть, азъ есмь взялъ, не потаю тебѣ“.

[1]) Пип. студы [2]) Пип. исподнее мен'шей [3]) Пип. vac. Тіхопр. а исподнее полно перстни [4]) Пип. дод. и рече ему црь [5]) Пип. vac. [6]) Пип. дод. и рече: [7]) Пип. проденъ, Тіхопр. протянъ [8]) Пип. vac. [9]) Пип. смышлях [10]) Пип. он'сий [11]) Пип. vac. Оповідане се взяте з Біблії. Пип. совет [13]) Пип. дод. или члкъ [14]) Пип. онъ сяг [15]) Пип. дод. поиде.

Варіанти виписано із Пипіна, Памятники стар. русс. лит. III, 56—57, а також Тіхонравова Пам. отр. русск. лит. I, 259—272. Тіхонравов видав сей твір із Палеї XVI в., що належала до Царського і містить текст „Судів Соломонових“ обширнійший і повнійший від нашого.

Д. Крехівська Палея, стор. 835—836.

[Оповідане про царя Адаріяна]. По сем нача молвити Соломонъ болѧромъ своим: „быс[ть] Адаріанъ цр҃ь и повеле боѧромъ свои[м] звати с[ѧ] бг҃омъ. и не въсхотеша боѧри ег[о], рѣша: „цр҃ю нш҃ь, мнишь ли въ ср҃дци своемь, ѩко не было Бг҃а преж[е] тебе? аще прозовемь тѧ вышнимь. цр҃емь въ цр҃ехъ, егда приимеши вышний Ѥр҃лмь и ст҃ла ст҃хъ?“ ѡнь же причинив сѧ съ вои многым[и] и шедъ приѧт Ѥр҃лимъ и възвратив сѧ въспѧт рече имъ: „ѩко ж[е] Бг҃ъ велит и речет, також[е] и сътворит. також[е] и азъ сътворихъ, нн҃ѣ же взовете мѧ бг҃омъ“. имаше же три философ[и]. Ѿвѣща ему а҃. реч[е] ему: „аще хощеши възвати с[ѧ] бг҃омъ, да нѣс[ть] възвати сѧ боѧринꙋ въ цр҃ве полат[е] цр҃мь, а не выстꙋпити вънь. тако и ты аще хощеши възвати с[ѧ] бг҃омъ, да выстꙋпи изо вселеныѩ всеѩ и тамо взови сѧ бг҃омъ“. и реч[е] другый: „не можеши ты възвати сѧ бг҃омъ“. и реч[е] цр҃ь: „чемꙋ?“ ѡн же реч[е]: „гл҃еть Иеремеи пророкъ: бз҃и не створший нбси и землѧ да погыбнꙋть. аще хощеши погибнꙋти, цр҃ю, то възови сѧ бг҃омъ“. и реч[е] трет[і]й: „гд҃нѣ мой цр҃ю! помози ми в час сий въскоре!“ и реч[е] цр҃ь: „что ти есть?“ и реч[е] философъ: „ѩко лодьѩ моѩ за трими верьстами хощеть погрѧзнꙋти, а все имение мое в ней“. и реч[е] цр҃ъ: „не бой сѧ, послю люді и привεдꙋть ю“. и рече философ: „чемꙋ, цр҃ю, трꙋдиши люди своѩ? посли вѣтръ тихъ, да спасеть ю“. ѡнже разꙋмевъ помолъче нелюбьемъ и иде къ цр҃ци в полатꙋ. и реч[е] цр҃ца: „философи съблазниша тѧ, цр҃ю, рѣша ти, ѩк[о] не можеши звати с[ѧ] бг҃омь“. хотѣвши же емꙋ ꙋтешение дати по печали той и реч[е]: „ты еси цр҃ь, ты ес[и] бг҃ать, ты достойнъ чс҃ти великиѩ. створи реч единꙋ [в ркп. хибно: едино], тогда взови сѧ бг҃омь“. и реч[е] цр҃ь: „которꙋю[1])?“ и реч[е] цр҃ица: „покладь бии, еж[е] имавши ꙋ себе, възврати“. ѡн же реч[е]: „который поклад?“ [2]) „възврати дш҃ю твою, юже ти вдалъ Бг҃ъ в тѣло твое, тогда взови сѧ бг҃омъ“. ѡн же реч[е]: „аще не боудет дш҃и въ мнѣ и в теле моем, како възовꙋ сѧ бг҃омъ?“ цр҃ца же реч[е] емꙋ: „да аще дш҃ею своею не владаеши, то ни бг҃омь можеши прозват[и сѧ]“.

[1]) же торꙋю (?) [2]) дод. цр҃ца реч[е]:

Варіанти виписано із Пипіна, op. cit. 58. Те саме оповідане є у Тіхонравова I, 268—269 в стілізациї троха обширнїйшій від нашої; цар, що хоче, щоб його вважати за Бога, зоветь ся тут Дарій.

Е. Крехівська Палея, стор. 836—838.

[Соломон і царівна]. Й бы́с[ть] в тое врѣмѧ[1]) старости Соломони ȣврати с[ѧ][2]) жены̏ чюжаа̑ срд҃це ѐго въ след бг҃ъ чюжих. не бѣ ȣже срд҃це его съ Гм҃ь Бм҃ъ ѐго й ꙗкож[е] й Дв҃да ѿц҃а ѐго, й хожаше Соломон въ след мерьжких [sic!] й скверных вкȣшений й въ слѣд црѧ и̑хъ лестнаго сн҃а Ямонѧ. й створи Соломонъ лȣкавнов̑ пред Гм҃ь й не ходи въ след Га҃, ꙗкож[е] ходи въ след ѿц҃ь его Дв҃дь.

И цр҃ь Соломон поча просит[и] црв҃ны̏ за себе, й не да сѧ[3]) за него. й реч[е] Соломон бѣсом: „ийдите й възмите црц҃ю тȣ й приведите ю къ мнѣ“. бѣси же шедше похитиша ю на переходе йдȣщю ѿ полаты̏ ѿ мт҃ри й всадиша ю в сандалъ и помчаша ю по морю. й видѣ црц҃а, ѿже моуж водȣ пьѐть, а изъ тыла[4]) емȣ вода въспѧт идет къ нь. ѿнаж[е] реч[е]: „что се ѐсть?“ ѿни ж[е] реша: „тоть ти повѣсть, къ комȣ тѧ ведемъ“. й поехавше мало голомѧ; ѿже моужь в воде бродѧ, а воды просит, а колны пошибают и. црц҃а реч[е]: „немилий мой просатаеве! а се повежте ми моуж[а] сего: в воде бродѧ а воды просит“. ѿни ж[е] рѣша: „тоть ти повѣсть, к комȣ тѧ вѣдем“. Поехавша мало[5]), зремо, ѿже моуж сеножать сечет, а два козла за нимь ходѧ поѐдают травȣ[6]): ѿже что ȣсечет, а̑ ѿни поѐдȣть. „повежете ми, немилий мой просатаѐве, жаль ли тема козлама ꙗсти травȣ в сено не сеченȣ?“ ѿни ж[е] рѣша: „тоть ти повѣсть, к комȣ тѧ ведемь“. и пріи̑м'цаша ю подъ град, и пришед един бѣсъ повед[а] Соломонȣ: „привегли ѐсме невѣстȣ тобѣ“. и цр҃ь вшед[7]) на конь й выеха на брегъ. й реч[е] црв҃на: „оуже твоѧ ѐсмь[8]). но се ми повежь: ѿже мȣжь пьꙗше водȣ, а вода ѿпѧт ис ты̏ла течаше вонъ“. цр҃ь же реч[е]: „чемȣ се дивиши семȣ? то ти ѐсть домъ црвъ: сюдȣ внидет, а сȣдȣ изыдеть“. „а се ми повеж, что се ѐсть: моуж ѐдинъ в води [sic!] бродѧ, а воды просит, а колны̏ пошибають?“ й реч[е] Соломонъ: „ѡ невесто, чемȣ се дивиши? то ти ѐсть тиȣнъ црвъ: тѧжю сȣдит, а иной ищет, абы ѐмȣ чимъ добро срд҃це створит[и] црю“. „Но се ми повежь: моужь сеножать сечет[9]), а два козла за ним ходѧть й поꙗдають. жал[ь] ли бѧшеть тема козлама влезьши в сено ꙗсть травȣ несеченȣ?“[10]) „невѣсто, не диви се семȣ! ѿже моуж поимет дрȣгȣю женȣ с чюжими детьми, тоть что ȣстражет, а ѿни снедѧть, а̑ собѣ ѐмоу нѣс[ть] ничтож[е]. нн҃ѣ же пойди невѣсто в полатȣ мою“. тако быс[ть] емȣ жена здесе.

[1]) во кремѧ [2]) дод. на [3]) даше [4]) нзыдла (?) [5]) И преехав'ше [6]) дод. сѣченꙋ [7]) всѣд [8]) дод. ц҃рю [9]) дод. а что оу҃сече [10]) дод. И рече ц҃рь.

Варіанти виписано із Пипіна, op. cit. 53—54. Те саме оповідане, хоч троха відмінно стілїзоване, є у Тіхонравова, op. cit. I, 269—271.

Ж. Іспаський рукопис стор. 67—72.

(Сказаніє ѿ ц҃рю Соломонѣ, како закопа бѣси во единной дельвѣ тмами темъ, тисѧщами тисѧщъ). Ц҃ръ Соломонъ Ї҃ерлимъскїй сотвори вечерю велїю и҃ пойде на мѣсто безъводное глю҃щи: „Сатано. прїйди ко м'нѣ на вечерю!" и҃ а҃бїе ꙗви сѧ е҃мꙋ Сатана и҃ пойде с' нымъ. рече ж[е] Соломонъ: „а҃зъ е҃см'ь ц҃ръ нат [sic!] ц҃р'ѣ а҃ пан над пани и҃ нѣсть и҃наго под слонцем'ъ кром'ѣ мене". рече же дїѧволъ: „що жъ на том, и҃жъ ти великимъ ц҃ремъ, г҃ди предив'ного знаменїѧ не ꙋчиннишъ! и҃но а҃ ц҃ръ над ц҃рѣ и҃ панъ над паны и҃ нѣсть и҃наго кромѣ мене. вѣмъ такое древо, и҃жъ ты дол'жайшого не маешъ в' своемъ панствѣ; и҃ тое дерево ес[ть] вел'ми далеко, а г҃ды бы а҃ два разы сѧгнꙋл'ъ, а за третимъ реклъ бихъ, аби было тꙋт, и҃ было бы". рече же Соломон'ъ: „ꙗ҃ е҃стем моцънѣйшїй кроль над крольми и҃ панъ над пани. Ѧзъ маю ц҃рство ѿ востокъ с҃лнца до запад. а г҃ди быхъ схот'ѣлъ заразъ, то з' оу҃сего пан'ьства моего стали бы предо мною".

И҃ рече дїаволъ: „е҃ще а҃ можнѣйшїй и҃ моцнѣйшїй и҃ над тебе и҃ над всѣ кролѣ, и҃ нѣсть и҃нъшого дрꙋгого ꙗк а҃. Ѧ҃зъ маю множество ли слꙋгъ моих, а҃ г҃ди быхъ схот'ѣлъ, то стали бы в'неть предо мною вси. и҃ такꙋю и҃мамъ моць, а҃бихъ вс'ѣхъ претворил во макъ, а҃бы сѧ в'мѣстили во единꙋ дельвꙋ".

И҃ посмѣалъ сѧ Соломон и҃ рече: „не вѣрꙋ тѧ томꙋ, абысь мѣлъ слꙋги свои҃ во макъ претворити и҃ в' е҃днꙋ дельвꙋ вомѣстити".

Ї г҃ди повелѣ Сатана вс'ѣмъ преисподнымъ своим, и҃ сташа пред нымъ, ѡн же претворил их во макъ и҃ оу҃сипалъ всѣхъ во дел'вꙋ. тогда нача Соломон чꙋдꙋ дивити сѧ, потом в'земъ шпꙋн'тъ и҃ забы их добрѣ во дельвѣ той и҃ запечаталъ знаменїем и рече им'ъ п҃рочествꙋющи: „во и҃мѧ Ѿ҃ца и҃ С҃на и҃ с҃таго Д҃ха а҃минь". и҃ г҃лаше: „не и҃зїйдѣте ѿсюдꙋ [развѣ] силою и҃ повеленїем ц҃рѧ!" и҃ попровадил их на поле Деи҃ре, где сотвори ц҃ръ Нак'ходоносоръ тѣло златое, и҃ закопа их тамо.

Пойде же старшїй Сатана ридаѧ и плача сѧ во мѣсто свое. потомъ по оу҃мертвїи Соломоновѣ нача И҃родъ ц҃рствовати. дїа-

волъ же ѕѣло тщаше ся, како бы моглъ слуги свой воздвигнути. и узрѣ Ирода млада разумомъ, и пойде во црство его. сидяше же в' билію и нача себѣ творити пищали, потом в'земъ козлища проклята ѿ стада Иродова и сотвори [дуди]. и в' един ден сѣде на вербѣ и нача пискати. слышаша людіе и повѣдаша Иродови цреви таковій гласъ пречуднїй. тогда посла цръ слуги своя видѣти, что ес[ть]? ѡни же шедше моляху его, да бы пришолъ с ними ко цреви. и видѣ его цръ пречудна война и рече: „что ти еси и ѿ коея страны?" и рече діаволъ: „азъ есмъ хитрецъ над всѣми майстри и игрецъ над игр'цами". „маю тя, — рече ему цръ, — живы во дому моем и весели домъ мой по вся дны, аз' же воздамъ ти м'зду твою и сотворю тя велика во црствіи моемъ". и сотвори ему ѡб'щу келію ѕѣло красну ко станѣ [sic!] близь покою своего.

Потом сотвори Иродъ пиръ велик рожтву своему и созва вся вел'можи ѿ црства своего, и повелѣ в' бубны быти и играти гудницом предгудницам в' сурми и во вся розніе музикы. и жаднїй не моглъ угодити Иродіядѣ дщери Филипа брата Иродова. егда же нача діяволъ играти во вся игри нарицаемія пищали, еже просто рещи дуди, и абіе возвесели ся Иродіяда и нача скакати и плясати и оугоди ѕѣло Иродови. рече же ей: „чадо, что хощеши, проси ѿ мене, дам ти и полъ црства моего". ѡна же скоро тече ко мтри своей и рече: „что прошу в' цря, понеже инѣ ѿбѣщялъ ми полъ црства или ино что еже хощу". [и рече] ей мти: „проси на блюдѣ главу Іѡанна крстля, то все будет наше".

Шедши же дѣвица и рече црю пред всѣми вельможами: „дай ми, црю, главу Іѡанна на блюдѣ!" слыша цръ и смути ся ѕѣло, имѣяй бо его учтля велика. и не хотяше преступити слова ради предсѣдящих ему со нымъ, послаша в' темницу мучителя и оусѣкну главу крстля и даша на блюдѣ дѣвци, ѡна же принесе мтри своей. и возложи [вѣнецъ] на главу свою паки нача плясати пред всѣми. ѡле дивное чудо! брашно и питіе многоцѣнное пред всѣми постановленное во кровъ претвори ся.

Потом рече діаволъ: „црю, не печалуй ничтоже сію скорбъ! сотворим еще памятъ ѿцу твоему, пойдем на поле Деире, возвеселѣмъ ся тамо нинѣ". идущимъ же имъ нача діяволъ скакати и плясати пред всѣми идущими. и егда пріидоша на поле Деире, где тѣло злато сотвори Нав'ходоносоръ цръ, пріиде же діяволъ на мѣсто, идеже закопа Соломонъ бѣси, и рече црви: „что сія могила?" рече же цръ: „слышахъ ѿ ѿца азъ, яко ѿцъ

мой закопа тѹ бѣси". и рече діаволъ: „нѣсть, црю, еже ти глѣши, но Фцъ твой закопа тѹ злато и сребро и каменіе многоцѣнное, и рече сице: аще бѹдет Ѡ сновъ моихъ мѹдръ, то виймет тое сокровище". и радъ быс[ть] цръ и повелѣ копати и найдоша дельвѹ ѕѣло великѹю. рече же діаволъ: „запрѣти, црю, всѣмъ Фтойти Ѡ насъ". и егда Фбниша шпѹнтъ, и абіе пойдоша бѣси, ѩко м'гла. тогда діаволъ посмѣа са ѕѣло безѹмію Иродовѹ. и растѹпи са земла и пойде Иродъ во пропасть со всѣмъ домом своим.

Отсе оповідане, доси незвісне в старословяньскій лїтературі, у-перве опублїковане було мною в „Житю і Слові" 1894, I, 136—138. Тамже додано вказівки на жерела сего оповіданя (138—140). На жидівське, тальмудичне жерело оповіданя про те, як Соломон замкнув бісів у бочці, вказує Кізеветтер (Carl Kiesewetter, Faust in der Geschichte und Tradition, Leipzig 1893 стор. 325).

3. Рукопис попа Стефана Теслевцьового, к. 177—178.

[Як Соломон із пекла вимудрував ся]. Пошов'ши Хс до пекла пекло розбивъ, діавола изказав, народ люцкій с пекла вывѣлъ. И коли йшли люде йс пекла, которых Хс выз'коливъ Фтол, идѹчи скакали веселачи са, грали, ликовали. Посмотрытъ цръ Двдъ, ано оушит'ки идѹтъ, едно сна его Соломона нѣтъ. Рек емѹ Хс: „не жѹры са, Соломона а тамъ ѿставилъ про страхъ діаволом, абы их там настрашилъ по моем Фходѹ. Бо Соломонъ снъ твой мѹдростію Фтол выйдет".

А коли оутихло оу пеклѣ, почали са діаволы збирати по той войнѣ и страхѹ, и стали надзырати оу пекло и приникати и смотрыти, ци зостал хто по том страхѹ в пеклѣ? А Соломонъ сѣк'ши почалъ спѣвати воскресний канон: „Бже мой, да вознесет са рѹка твоа! Не забѹди ницих своих до кон'ца!" Там' са діаволы ко Соломонѹ поз'бирали і ωстали ѿколо него. Почали его ѕвѣдовати мовачи: „Повѣж' нам, црѹ Соломоне, чого ты са тѹтъ зостав?" Рек им Соломонъ: „Слѹхайте, діаблы, Хс мнѣ тѹт велѣлъ сидѣти, бо са Хс по мене дрѹгій раз вер'нет сюда; тых Фпровадив'ши то еще з болшим страхом по мене прійдет". Слышав'ши то діаволы збоали са вел'ми и поркав'ши Соломона вытрѹтили его с пек'ла: „Иди и ты Фтол, если мы еще за тебе единаго маемо бѣдѹ тер'пѣти! Если Бгъ оу..алъ головѹ, а за тебе хвоста не стойме!" И вытрѹтили Соломона вонъ діаволы

ѝс пекла. Ѧ Солсмонъ скачꙋчи весело. спѣваючи. Гда Бга выславлѧючи. Оуви́дѣв'ши то цръ Двдъ сна своего и҆ рек: „Гй, и҆дет мой снъ Соломон за нами спѣваючи“. Ѧ Хс рекъ до црѧ Двда: „Ѝ ти казал, ажъ снъ твой Соломон мꙋдростїю ѿтол выйдет“.

Се оповідане доси не було звісне в ряді Соломонівських леґенд. В рукописї попа Ст. Теслевцьового воно становить частину „Казанѧ на Воскресенїє Христово“. Сей самий леґендовий мотів знаходимо в старій українсько-руській пассийній драмі, котрої текст відкритий і опублїкований мною в „Кіевской Старинѣ“ 1896 р., т. LIII, ст. 387—402, далї в українській вірші, записаній в ріжних місцях Харківської губернії, і в кінці в людових оповіданях про Соломона, записаних також в Харківщинї, Катеринославщинї, а також на Угорській Руси. Про драму, віршу і про отсю леґенду гл. Миронъ, Южнорусская пасхальная драма (Кіевская Старина 1896, т. LIV, стор. 1—29).

К. Крехівська Палея, стор. 1136—1137.

(Тлъкованїє ѡ потири Соломонѣ). Єсть въ Црграде въ стѣй Софїи потирь Соломонѧ дѣлѧ. Єсть Кованъ на три граны, ѿ драгыχ каменїи, иж[е] нарицает сѧ прьвыи а҆χанъ, вторыи и҆змарагдъ, г҃-и самфиръ, д҃-и карвамъкул, е҃-и луχнит, ѕ҃-и амфраксъ, і и҆нїи мнѡѕи свѣтлїи камени. Суть ж[е] и҆ стиси трїє написани: а҃-и на первои гранѣ самарѣи́скїи, в҃-и на второи гранѣ є҆врѣискїи, г҃-и на третїеи гранѣ гречскїи. Стиχ самарѣнскїи сице: „Чаша моѧ, чаша моѧ, прорицай, дондеж[е] ѕвѣзда в пиво бꙋди Гу первен'цю бдѧщю нощїю“. Стиχ єврѣискїи сице: „Се на вкушенїє Гне створена древа и҆ного“. тлъкованїє: древо и҆но ес[ть] крстъ, а вкꙋшенїє ѡ распѧтїи глть, ꙗ҆ко вкꙋси раны, еж[е] копїємь в ребра прободенъ быс[ть]. І възъпи ꙋбо слѡво, а є҆же „пїи“, на крстѣ бо питъ ѡцет со золчїю [sic!] смѣшенъ. а є҆же „и҆ оупїи сѧ“ — погребенъ быс[ть] и҆ лежа оубо въ гробѣ ꙗ҆ко пивъ и҆ шюменъ ѿ вина. Ѧ еж[е] рече „веселїємъ“ — въскрсе оубо, веселїа радость всѣм дарова. а є҆же „возопїи а҆ллгїа“, сирѣч веселїє, аллгїа, что ес[ть] тлък: поχвалим и҆стиннаго Ба. Стиχ г҃. греч[е]скыи, Гнь стиχ, глть: „Й се книѕь, и҆ оузрит весь соборъ славу его, і възрѧт нань и҆ оукоѧть с[ѧ], є҆же реч[е] и҆ Двдъ црь посредѣ иχ“. тлкъ: И самъ Гь црь посредѣ и҆χъ плотїю распѧт сѧ. І число написано д҃. сот и҆ девѧтеро. ращет же философ[а] Кирил[а]: ѡ҆брѣте ѿ втораго на і҃. лѣта црства Соломонѧ до ржства Хва лѣт д҃. сот

н д҃. И се прр҃чство ѿ Хт҃ѣ. Сих же стихов никто ж[е] може протлъковати, но протлъкова древле иж[е] приходи в Рꙋсь философ Костан'тинъ нарицаемыи Кирил.

Три тексти сеї статї, значно ширші від нашого, опублїкували доси Срезневський (Извѣстія и замѣтки о малоизвѣстныхъ и неизвѣстныхъ рукописяхъ, N. XL), Порфірєв (Апокр. сказ. о ветхозав. лицахъ и соб. по рукоп. Солов. библ., стор. 240—241) і А. Н. Петров (Апокрифическое пророчество царя Соломона о Христѣ, находящее ся въ пространномъ житіи св. Константина Философа по списку XIII в. Памятники древней письменности (CIV. 1894). Сей остатнїй додав до свойого виданя невеличкий дослїд, де вказує на покревність оповіданя про Соломонову чашу з завязком західно-европейських оповідань про сьв. Ґраля. Найкоротший текст сего апокріфа находить ся в Житію Константина Філософа, що видане було в Fontes Rerum Bohemicarum I, 26—27.

Зведені тут українсько-руські рукописні тексти — тілько мала частина великого циклю апокріфічних і зовсїм казочних оповідань про Соломона, що повідкривано доси в старих книгах і рукописах ріжних країв, в тім числї і в Словянщинї, та про те спеціалїсти знайдуть тут дещо такого, чого доси не було знайдено в словянських рукописах. Старословянські або під лад старословянських писані тексти оповідань про Соломона опублїковані в збірках Тіхонравова (op. cit. I, 254—272), Пипіна (op. cit. 51—71), Порфірєва (op. cit. 240—241, 260—262), далї в видаванім Тіхонравовим журналї „Лѣтописи русской литературы и древности“, т. IV, Москва 1862 пз. „Повѣсти о царѣ Соломонѣ“ (стор. 112—153). Цїлий цикль словянських і західноевропейських апокріфічних оповідань про Соломона, їх вандрівки і дослїд їх оріентальних жерел був темою знаменитої працї А. Н. Веселовського „Славянскія сказанія о Соломонѣ и Китоврасѣ и западно-европейскія преданія о Морольфѣ и Мерлинѣ“ С. Петербургъ 1872, доповненої 1881 р. новою працею в рядї студий пз. „Разысканія въ области русскаго духовнаго стиха, V. Новыя данныя къ исторіи Соломоновскихъ сказаній“. Богато важного материялу з жидівських, арабських і др. східнїх книг зібрав Ґрінбаум у своїх „Beiträge zur vergleichenden Mythologie aus der Hagadda“ (Zeitschr. der D. M. G. XXXI, 198—224) та в книзї „Neue Beiträge zur semitischen Sagenkunde“, Leiden 1893, 198—240. Надто гл. Weil, Biblische Legenden der Muselmänner, 215—279.

XX. Від Соломона до Христа.

А. Рукопис попа Ст. Теслевицьового к. 232—239.

(Мц҃а Їюла к҃. днь. Ст҃го слав'наго пророка Їлї҃и). Сей ст҃ый пророк бж҃їй Їлїа Өезвитанин' родом был из мѣста Өезвы ѿ зем'лѣ Яравитской, с поколѣна Яронова. Ѡц҃ъ его был на има Совакъ. Я коли его м҃ти родила сего ст҃го Їлїю, той ночи Ѿцеви его Соваку привидѣлъ са такїй сонъ: ꙗко бы мужѣ оу бѣлых шатах бесѣдовали со Илїемъ ї ѡгнем его повивали и поломен ѡгненный давали ему ѣсти той то его дитинѣ. Видѣв'ши то Совакъ такїй сонъ чудовал са тому, и пошов'ши до Їерусалиму повѣдал тое сщ҃ен'ником тот' свой сонъ. Тамъ Совакови единъ мудрецъ [сказалъ]: „Не бой са, ч҃лвче, будет тому дитати жытїе свѣтъ и будет тое дита другъ бжый и любый, слава его будетъ великаа и будет ꙗко аг҃глъ“. Що такъ са и стало. Бо коли Їлїа выросъ, пророковал ѡ Хс҃ѣ лѣтъ к҃е., иж то мал са Хс҃ народити на сей свѣтъ видимый. Тое пророковал Жыдом невѣр'ным и людем поганым, а то было еще перед нарожена Хв҃ымъ за ѡсмь сотъ лѣтъ и за шѣсть надцать. Я коли дойшол до старости своей, жыл оу чтотѣ своей ꙗко аг҃глъ.

Оу тоты часы пов'стали были люде поганый, невѣр'ный болвофалци, которые не хотѣли вѣрыти нб҃сному Бг҃у сотворытелеви, але вѣрыли болваномъ, идолом поганым, нечистым до того часу, поки им был наставъ корол невѣр'ный Яхавъ на има, с царицею своею поганою Єзавелїю, злою и лютою ѱицею, котораа то была великою гонителкою на самого нб҃сного Бг҃а и на црк҃вы бж҃їи и на людей вѣрных, црк҃вы пустошила, дх҃вных тратити казала, людей мучила, тратила, на свою погану вѣру ломила,

пророки вшит'ки выгубила, тылко ся зостал пророк Ілія, але и того глядала тая то безец'ниця цриця Езавел и хотѣла погубити. А мала своихъ поганых поповъ чотырыста, которым давала на каждый днь достаток жыв'ности, годовала их с полаты своей, поила, одѣвала и всякій им свой статок давала.

И в' тое время много ся людей ѿ Бга нбсного ѿвер'нуло было, и в'дали ся оу великіе своякольѣ и в' беззаконіи нечестікый, поганый. Тогды, братіе, Ілія стый бар'зо был оу великой скор'бѣ и нарѣкавъ сам' на себе и просил Бга, абы то оузял дшу его, бо не могъ тер'пѣти беззаконія такого на свѣтѣ.

И единого дня стал ся голос из нба ко Ілии и рек ему: „Иди ты Ілие до цря Ахава и напоминай его срогo!“

Пошол стый Ілія до цря, стак'ши передъ нимъ почнет ему говорыти смѣло, рекучи тыми словы: „Слухай, цру! Жык мой Бгъ и жыва дша моя: аж [не] будет сых роковъ роса на земли або дежчъ, поки ся не покаете, бо так говорытъ Бгъ мой, которому я предстою днь и нощъ, аж хиба я Бга моего оупрошу, тож если будет дожчъ на зем'ли“.

Знову рек Бгъ до Ілии: „Оустан ты, Ілие, вѣр'ный мой слуго, иди ѿтол на восходные стороны и сокрый ся тамъ оу потоцѣ Хорадѣ противу Іор'дана рѣки, и там будеш воду пити ѿ потока, а я казалъ вороном, абы тя годовали тамъ“. Слышав'ши то Ілія оустав'ши пошол, бо был голод великій. И так Ілія оупросил нбсного Бга, абы то нбо не дало дожчу а земля росы, що ся такъ и стало: затворыл был Ілія нбса и не было дожчу анѣ росы на земли за тры годы и за шѣст' мсцей, то ес[ть] полчетвер'та року. И тогды бѣда была велнкая без' воды, такій был голод, же и травы нѣгде не было найти жати. Тогды люде и скоты гинули много.

И пошолъ Илія тамъ, где ему повелѣлъ Бгъ. И коли был на пути, стомилъ ся ис працѣ, потом спочивъши знову пошов. И дойшовши до того мѣсця, где ему Бгъ росказавъ, сѣлъ там' оу той пущи при потоцѣ Хорадѣ, с которого воду пивалъ. И тамъ Ілии вороны с поран'ку приносили хлѣбъ, а ко вечеру приносили ему мясо, и так годовалъ Ілію Бгъ стый, і ѿ того потока воду пивалъ.

А потом той поток высохъ, бо не было дожчу пол'четвер'та року. Потом зафрасовал' ся Ілія стый пророкъ. Тамъ Бгъ рек ко Ілии: „Оустань, Ілие, иди во Сареду мѣсто Сидонское и жыви тамъ, бо я там велѣлъ единой женѣ оудовици годовати тя“. Оустав'ши Ілія пошол до того мѣста Сареды. И пришол до

воротъ варыскихъ*) [и] оувидѣлъ тамъ тотѹ вдовицю, а ѡна збирает дрыва, двѣ полѣнца. И рек к ней Ілїа: „Невѣсто, вынеси ми воды пити подорожномѹ чл̃вкѹ!“ А коли пошла жона, закликакъ на ню Ілїа и рекъ к ней: „Прошѹ та, жено, вынеси ми ѡкрѹхъ хлѣба Бг̃а ради стран'номѹ чл̃вкѹ, бо есмъ голоденъ“. Рекла Ілїй жона: „Вѣр' ми, чл̃вче, не маю и в' домѹ моемъ кремъ пригорща мѹки в конов'ци и мало ѡливы оу кор'чазцѣ, и се дрыва несѹ двѣ полѣнъци, и тое спѣк'ши ѡщипок иззѣмъ из сн̃омъ моймъ, и тое иззѣв'ши юж оумреме, бо ес[ть] голод крѣпокъ, не мож анѣ заробити анѣ выпросити“.

Рек ко женѣ Ілїа: „Мов'чи, жено, и не чини такъ, ꙗк ты говорыш, але тое оучини, що а ти повелю. Иди бор'зо и спечи пер'ше и вынеси мнѣ пер'ше мало ѡщипка, тожъ зновѹ собѣ спечи и сн̃ови твоемѹ на послѣдокъ. Бо такъ говорыт Бг̃ъ ст̃ый: коновъ мѹки спора бѹдет ї кор'чага ѡливы не ѡмалѣет до того дн̃а, зачим Бг̃ъ дожчѹ даст на лице земли“.

И пошокши жона оучинила такъ, ꙗк ей повелѣлъ Ілїа, и дала ѣсти Ілїй и сама ѣла и [дала] сн̃ови своемѹ. І ѿ того дн̃а приспоржвъ Бг̃ъ мѹки в' сѹдинѣ, так' же и ѡливы спорывъ им Бг̃ъ невидимою силою бж̃їею. И там пребывал ст̃ый Ілїа оу той оудовицѣ за росказомъ Бг̃а нб̃снаго.

А потом по килкох дн̃ехъ що са стало? Розболѣлъ са сн̃ъ тоей оудовицѣ ї ѹмеръ. Стала оудовица плачѹчи говорыти до Ілїй: „Що мнѣ и тобѣ, чл̃вче бж̃їй! Пришол есь до мене воспоманѹти грѣхи моа ї оуморыти сн̃а моего!“ И рек к ней Ілїа: „Мов'чи, жено, не плач, дай ми сн̃а твоего сюда!“ И в'зав'ши его Ілїа и понѣсъ его на вышкѹ, где емѹ был спочинокъ Ілїинъ, и положыл его на постели своей и там стал са молити Гд̃ѹ Бг̃ѹ плачѹчи и говорачи: „Оувы мнѣ, Гн̃и! Гн̃и, свѣдителю оудовы сїа, оу которой то а жывѹ, а ты ѡзловил еси оуморыти сн̃а ей и мнѣ смѹтномѹ нарѹгана оучинити!“ И там чѹдо сотворыл ст̃ый пророк Ілїа: дѹнѹвъ на ѿрока тры разы, ставъ прызывати Бг̃а и рекъ: „О Гн̃и, Бж̃е мой, послѹхай ма, раба твоего, нехай са вер'нетъ дш̃а того ѿрока в него!“ И скоро тое вымовил, зараз ѡжылъ ѿрокъ. И в'зав'ши его Ілїа извѣлъ его из выш'ки ї ѿдавъ его мт̃ры его. И рекъ ей Ілїа: „Ото есть жывъ сн̃ъ твой, дай хвалѹ Гѹ Бѹ нб̃сномѹ!“ Рекла жена ко Ілїй: „Вижѹ, иж то есть ты чл̃вкъ бж̃ый и слово ест бж̃ое ко ѹстах твоихъ“. И поклонила са ст̃омѹ Ілїю пророкѹ бж̃омѹ и прославила Га Ба нб̃сного.

*) Від мадярського város — місто.

Я коли выстояло полчетвер'та рокꙋ той карности, рекъ Бг҃ъ до Їлїи: „Оустан', Їлїе, иди и покажы сѧ кролю Яхавꙋ, нехай сѧ покают ѿ злостей своихъ и дам дожчъ на зем'лю". Оустав'ши Їлїѧ пошол. И коли Їлїю оувидѣл' крол Яхавъ, рек к немꙋ: „Ты естес Їлїѧ?" Їлїѧ же рек: „Истем [sic!] Їлїѧ. Що чиниш, кролю? Чом сѧ не покаете и не ѡбер'нете до Га҃ Ба҃? Доки бꙋдете храмати на ѡбѣ колѣна? Црꙋ҃, кажы ты зобрати всѣхъ людїй и поповъ своихъ, кол'ко их маешъ". И такъ оучинилъ цръ҃: послалъ оусюды и росказал людем зобрати сѧ [и] попом своим', и так оучинил цръ҃: росказал ити оушиткимъ на горꙋ Кар'милскꙋю. И тамъ рек им Їлїѧ: „Оучинѣте млт҃вы и принесѣте ѡффѣры бг҃омъ своимъ: вы своемꙋ бг҃ови Валаамови [sic! зам. Вааловн], а ѧ своемꙋ Бг҃ꙋ ст҃омꙋ Саваѡѳꙋ, и который Бг҃ъ кого выслꙋхает и дасть дожчъ на землю, то той ест и бꙋдет Бг҃ъ болшїй и прав'дивый. Если мой Бг҃ъ даст дожчъ на землю, то мой Бг҃ъ бꙋдет оусѣм бг҃омъ Бг҃ъ, прав'дивый и ст҃ый над оусѣми нами слꙋгами его. Я если вш҃ъ Ваалъ даст дожчъ на землю, то вы идѣте за ним. И во зоставъ пророк Гн҃ь единъ, а вш҃и пророки мнози ѕѣло. Дайте оубо нам два быки мо[лоди] и ростешѣте их единого на ѡффѣрꙋ вашомꙋ Бг҃ꙋ, а ѧ ростешꙋ барана, ї ѡгнѧ не кладѣмъ [в ркп. хибно: накладѣмъ]: и который Бг҃ъ тотꙋ ѡффѣрꙋ запалит ѡгнем, то ест Бг҃ъ великїй".

И похвалили тое слово оусѣ люде и реклй невѣр'ный: „Добре ѡн говорыт, той то Їлїѧ, нехай такъ бꙋдет!" Потом Їлїѧ рек невѣр'ным поганом: „Возмѣте вы собѣ быка единого и вы пер'ше оучинѣте ѡффѣрꙋ своемꙋ Бг҃ꙋ ї ѡгнѧ не пригнѣщайте!"

И пер'ше невѣр'ный оучинили ѡффѣрꙋ своемꙋ Бг҃ꙋ Ваалꙋ: стали вси попы ил'жывий, почали прызыкати имѧ Ваалово ѿ заран'кꙋ до полꙋдна. Моцно звали и кликали мовѧчи: „Послꙋхай нас, Ваале, послꙋхай!" И не было гласа анѣ послꙋшанїѧ. Трꙋдили сѧ много ѡколо жертовника, который то были оучинили. И было юж полꙋдне, смѧл' сѧ из нихъ Їлїѧ говорѧчи: „Клич'те голосно, але видите, иж то нѣколи вш҃емꙋ Бг҃ꙋ, або може панъ ест и спитъ". Кликали и не было нѣчого, а ѡффѣра лежала. Потом рек имъ Їлїѧ: „Перестанте вы юж кликати вашого пꙋстого Бг҃а, нехай ѧ оучиню ѡффѣрꙋ моемꙋ". И рек Їлїѧ: „Приступите ко м'нѣ!" И приступили к немꙋ оушит'ки невѣр'ные люде. И рек Їлїѧ до людей: „Оучинѣте ми, що вам повелю!" И принявъ Їлїѧ вї҃. каменїй по числꙋ вї҃-ти колѣнъ Їиль҃скихъ, ѩк емꙋ Бг҃ъ говорыл мовѧчи: „Їиль бꙋдетъ имѧ твое". . . . *) шꙋкати жер'тов'ника

*) Тут у рукописі очевидно щось пропущено, хоча в тексті не зазначено пропуска.

Гн҃а, который то былъ розметанъ ѿ невѣр'ных. Ї ѡколо жер'ток'ника ѿкопати казал ꙗрок й казал положыти дрыва на жер'ток'никъ й масо повелѣлъ порѫбати на ѫката й покласти на верхъ дровъ. Й рек Їлїа: „Принесѣте ми чотыры водоносы воды й поливайте дрыва й масо ѿфѣр'ное". Й рек: „Оудкойте!" Ї ѫдвойша. „Оутройте!" Ї ѫтройша сыпати водѫ чотыр'ма цебры, ї ѡбыйшла вода ѿколо пр҃стола, стал той ꙗрок повный воды, который был выкопавъ на тое ѿколо жер'тов'ника. Посмотрывши Їлїа на н҃бо й почнет говорыти мовачи: „Ѡ Гн҃и Б҃е Авраамовъ, Їсааков, Їаковль, Б҃е Сотворителю н҃ба й землѣ, выслѫхай мене д҃нсь й дай, Гн҃и, ѡген из н҃ба на зем'лю! Нехай познают люде невѣр'ный, ꙗко ты естес Б҃гъ един ї а естем слѫга твой!" Й м҃лил' са Їлїа плачѫчи ко Г҃дѫ Б҃гѫ. Й зараз выслѫхал Б҃гъ мол'бѫ ст҃го Їлїи, й спавъ ѿген из н҃ба ѿ Г҃а ѿ самого пр҃стола бж҃ого, ѡген ем'пирейскїй моц'ный, тамъ спалив масо и дрыва й водѫ оу том ꙗр'кѫ й камѣна. Й там оушитки оупали невѣр'ный люде на землю, так' бор'зо ꙗк ѿком миг'нетъ долѫвъ ниць й закрычали голосно мовачи: „Заправды той ест Б҃гъ моц'ный над оусѣми Б҃ги й вѣрѫем емѫ оушит'ки!" Й рек Їлїа ст҃ый до людей: „Поймайте вы мнѣ тоты пророкы Вааловы поганый, абы ни един з нихъ не ѫтѣкъ!" Й так поймали их оушит'ких люде й повѣлъ ихъ Їлїа на поток Кисъсовъ й там их порѣзалъ оушитких тыхъ поганых поповъ.

Потом Їлїа ст҃ый почнетъ говорыти ц҃рви невѣр'номѫ Ахавѫ: „Ц҃рѫ Ахаве, ѿто теперъ бѫдет' дожчъ из н҃ба на землю. Кажы запрагати колесницѫ твою ц҃рскѫю, йди бор'зо до домѫ твоего, абы та не зах'ватив' дожчъ на пѫти!" А самъ ст҃ый Їлїа йзышол на горѫ Кар'милскѫю й приклонил са на землю й положыл лице свое меже колѣна своа й станет м҃лити са Г҃ѫ Б҃ѫ. И тогды са зараз н҃бо помрачило ѿблаками й духомъ й пролллал са дожчъ великїй й сил'ный.

Ц҃ръ же Ахавъ пошолъ до домѫ й пришов'ши повѣдал' тое ц҃рици своей Езавели, що Їлїа оучинник, же то й поповъ их оушитких потратив. Слышавши то ц҃рца нечестїваа Езавелъ насер'дила са люто на Їлїю й послала к' немѫ говорачи: „Ты ли еси погѫбив попок' моихъ? А а зав'тра д҃шѫ твою возмѫ йс тебе". Слышак'ши тото Їлїа избоал' са, оустав'ши пошолъ й стал оутѣкати перед тоею нечестївою ц҃рцею Езавелїю.

Й пришолъ во Вир'савїю зем'лю Їюдинѫ ї ѡставил там' ѿрока своего, а самъ пошол оу пѫщѫ. Й ишол тамъ д҃нь цѣлый, й пришов'ши оу пѫщѫ сѣвъ спочивати под смереками. Й там

оуснꙋкъ и̂ видѣлъ сонъ, ꙗк бы кто[ь] приствпил сѧ к немꙋ и̂ рекъ до него: „Ї̈лїе. ꙋстань, ѣжъ и̂ пїй, бо ест ти далека дорога!“ И коли сѧ Ї̈лїѧ пробꙋдивъ, ано эувидѣлъ оу головах его ѿщипокъ ꙗч'мѣный и̂ корчага воды пол'на стоѧла. Оустав'ши Ї̈лїѧ став ѣсти и̂ тꙋю водꙋ пити, и̂ зас[ь] оуснꙋвъ. И зновꙋ пришол к немꙋ а҆гглъ Гн҃ь, дрꙋгїй раз извꙋднвъ его и̂ рек: „Оустан' Ї̈лїе, ѣжъ и̂ пїй, бо ти далека ест дорога“. Оустав'ши Ї̈лїѧ бл҃годарывъ Га҃ Ба҃, ѣвъ и̂ пивъ. и̂ так и̂шол во крѣпости того найдъкꙋ м҃. дн҃ій и̂ м҃. ночїй не в'кꙋшаючи нѣчого.

И пришолъ до горы Хорыв'ской и̂ там знайшолъ печарꙋ и̂ в'войшол в ню и̂ жыл тамъ молѧчи сѧ Гꙋ҃ Бꙋ҃ непрестанно дн҃ь и̂ нощъ. И там пришов'ши к' немꙋ а҆гглъ Гн҃ь и̂ рек емꙋ: „Що ты тꙋ Ї̈лїе чинишъ?“ Рек Ї̈лїѧ ко а҆гглꙋ „Ревнꙋѧ порев'новах' по Гс҃дѣ Бз҃ѣ моемъ вседер'жытелю, бо ѿставили люде твой приказанѧ твое и̂ тебе, Гн҃ мой, ѿл'тарѧ твоѧ роскопали и̂ пророки твой погꙋбили, ѧ толко едини зосталемъ, и̂ хотѧт и̂ мою дш҃ꙋ оузѧти за тебе, Гн҃ Бж҃ мой!“ И̂ рек Гс҃дь ко Ї̈лїи̂: „Не бой сѧ, Ї̈лїе, оустан ѿтол, и̂ди во пꙋт' твой! И̂ди пꙋтем во пꙋстыню Дамасковꙋ и̂ там постишъ Єлисеѧ с҃на Сафатова в' мѣсто себе пророка“.

Зновꙋ пише в четвер'тых книгах црс҃твенных к г[л]авѣ деватой на десѧтъ: Оустав'ши, мовит, единого дн҃ѧ ст҃ый Ї̈лїѧ пошол во пꙋт' свой и знайшол Ї̈лїѧ Єлисеѧ сн҃а Сафатова, ѿ котором то емꙋ а҆гглъ повѣдалъ. А Єлисей на поли ѿравъ своими волы. Пришов'ши к' немꙋ Ї̈лїѧ станетъ емꙋ проповѣдати слово бж҃ое Бг҃а нб҃сного Саваѡѳа. Рекъ ко Ї̈лїи̂ Єлисей: „Ѿче, жыв мой Бг҃ъ и̂ жыва дш҃а моѧ, же тѧ не ѡстав'лю!“ И̂ зараз' Єлисей порꙋбавъ плꙋгъ свой на ѿгень и̂ забил единого вола и̂ наготовал ѣсти Ї̈лїи̂ и̂ собѣ, ї ѡставилъ оушит'ко, пошол за Ї̈лїемъ и̂ был емꙋ слꙋга, и̂ слꙋжыл Ї̈лїи̂ вѣр'не.

И̂ там чꙋдо сотворылъ ст҃ый пророкъ Ї̈лїѧ. Единого дн҃е, коли оутѣкал ст҃ый Ї̈лїѧ перед Єзавелїею црц҃ею. гонителкою на хрстїѧнъ [sic!], а погонѧ за ним оу слѣдъ была, Ї̈лїѧ ст҃ый прибѣгъ на едино поле и знайшол единого чл҃вка, а ѡн сѣетъ пшеницю. Поклонил сѧ емꙋ Ї̈лїѧ и̂ бл҃скил нивꙋ его и̂ п'шеницю и̂ там сотворыл мл҃твꙋ до Гд҃а Бг҃а, и̂ там зараз стала пшеницѧ оу колосѣ и̂ зац'вила красно. А в том часѣ прышила погонѧ, слꙋги црц҃ѣ Єзавелины, станꙋт ѕвѣдовати чл҃вка; „Ци не видѣлъ есь, чл҃вче, тꙋтъ Ї̈лїи̂?“ А чл҃вкъ и̂м' ѿповидѣлъ: „А̂ его еще тогды видѣлъ, колим тꙋю сѣял п'шеницю, а теперъ ѧ его, панове, не

видѣлъ". Й рек'ли слуги: „Юж то са дав'но чинит!" Й вер'нули са знову назадъ, а стый Ілїа пошол во пут' свой.

Слухай же, що са стало над тою безбож'ною королицею Єзавелиєю! Єдиного дна пошла сама на свой фол'варокъ. там' єѣ поразила сила бжаа невидимаа; на єдиной зем'ли шраной оупала тамъ мртва й там єѣ до вечера псы иззѣли. Й так' то злаа безец'ница зле шдала дшу свою шкланную дїаволом й пошла до пекла на муки вѣч'ныи.

(О в'затїю Їлїй на нбо йс тѣломъ и з душею). Я коли юж пришол тому час, иж то мавъ Бгъ оузати Ілїю во трусѣ на нбо. тогды йшолъ Ілїа ї Єлисей во Галъгалы. Тамъ мовил стый Ілїа ко Єлисею слузѣ своєму: „Сѣди ты, чадо, туй на сем мѣс'ци, бо мнѣ велит Бгъ йти до Їер'дана". Рек к нему Єлисей: „Ѿче, жывъ мой Бгъ й жыва дша єст моа й твоа! Й са тебе не лишу й не шставлю та, оучитела своєго!" И пош'ло из ними н. мужей ѿ сновъ пророческих, й стали мужїе по далеку, а Ілїа ї Єлисей шба стали при Єр'даны рѣцѣ. И в'завъ Ілїа шату свою, извивъ єѣ ї ударывъ ню по водѣ, й роздѣлила са вода на двоє на шбѣ сторонѣ й сѣмъ й тамъ, й перейшли шба по суху. Й коли перейшли за Їωрдань, рекъ Ілїа Єлисею: „Проси собѣ оу мене що хочешъ, зачим не взат буду ѿ тебе". Й рек Єлисей: „Нехай будет й во м'нѣ духъ такїй богатый, акїй єст оу тобѣ". Рекъ єму Ілїа: „Поскорыл єси тоє оу мене проснти. Я если ма оувидишъ, коли буду взатъ ѿ тебе, то будешъ ты тото мати оу себе, що а маю". Ї тоє йдучи путем говорыт Ілїа до Єлисеа, ино коласа й конѣ шгненные оушит'ко стало меже ними й взало духомъ Ілїю жывого йс тѣлом' на той воз шгнистый кон'ми шгнистыми й понесло Ілїю в нбо ако вихром. Єлисей же стоачи смотрытъ й заклнкавъ голосно й рек: „Ѿче, Ѿче, коласа Йлєва и конѣ єго!" Я потом не оувидѣлъ Ілїю перед собою.

Й в'завши Єлисей за шдежу свою розодравъ єѣ на двоє. Ілиа же спустил Єлисеєви из воздуха шдежу свою, которою то был роздѣлил Їωр'дань рѣку. Оузав'ши Єлисей шдежу Ілїйну спадшую из' воздуха вернулъ са до Їωрдана рѣкѣ [sic!] й став'ши при рѣцѣ оузав'ши Єлисей Ілїйну шдежу оударывъ по водѣ и не розступила са єму вода. Й рек Єлисей со плачем: „Где єст Бгъ моц'ный Ілїйнъ Ялфо?" Оударыв по водѣ другїй раз и роступила са вода й перейшолъ Єлисей по суху.

Єдиного часу притрафило са было йти стому Єлисеєви через єдино мѣсто, где теж дѣти пустота грали са на улици. Я Єлисей

был лысый, голова ему была лыса, гола. Оувидѣв'ши Єлисеа дѣти бѣгли за ним корачи его и крычали говорачи: „Лысый! Плѣшивый! Гологолокый! Плѣшывый!" Бѣгли за Єлисеем за мѣсто корачи его и за рызы [сѣ]паючи. Потом не тер'пачи Єлисей далей тым дѣтем пустым помолилъ са Бгу и рекъ: „Дай то Бже нбсный, абы то васъ медвѣдь пороздиравъ оушит'ких за вашу такую збыточную пустоту!". И в'том часѣ гдес са оузала медведица зо двома дѣт'ми и там пороздирала медведица тых своеволных пустошных дѣтей оушит'ких сорок и патеро, и пошла оу лѣсъ. А Єлисей пошолъ оу пущу и в'селил са во едину печару и там пребывал на млтвах стых.

Той же Єлисей жонѣ единой на има Соман'тжнины воскресыл сна ей оумерлого. Той же Єлисей стый Єрыхонскіе воды гор'кіе, сотворывши млтву, оусыпал оу тоты воды соли и стали воды солодкіе и людем пожыточные.

Повѣдают книги црственные четвер'тый оу главѣ патой, ыко бы той же Єлисей стый пророкъ бжый единого кназа Асырыйского на има Неемана шчѣстил [sic!] его ѿ проказы, коли ему росказал был сѣмъ раз погрузити са оу рѣцѣ Їор'дани: и коли са погрузилъ, зараз ѿ него пропала злаа проказа, и в'чинило са тѣло его красное велми, ыко ѿрочате молодого, и был здоровъ и красенъ тѣломъ. Тѣхъ молитвами Гсди стых твоихъ ѡбохъ пророковъ Їлїи и Єлисеа помилуй насъ и спси дша наша всегда и нннѣ и прсно и во вѣки вѣкомъ. Аминь.

Отсе оповіданє держить ся доволї вірно біблїйної основи, а декуди навіть тексту (1 Царств XVII—XIX; 2. Царств. II, 1—18 — оповіданя про Іллю, і 2 Царств II, 19—25; IV, 8—37 — оповіданя про Єлисея), та має також деякі апокріфічні подробицї, а власне початок оповіданя про Іллю (сон єго батька і виклад того сну, взяті із проложної статті про Іллю, а ся знов винята із твору сьв. Епіфанія Кипрського „Historia de prophetarum vita et interitu"), епізод про ниву, що чудом вродила пшеницю і оповіданє про смерть Єзаве лї.

Б. Рукопис о. Теодора з Дубівця, стор. 8—10.

(Мца тогож дї. стго прорка Єлисеа). Єлисей великїй и слав'ный пророкъ бжїй бѣ ѿ страны Єдесскїа и племене Рувимова, снъ же Асафатов. егда же хоташе родити с[а], быс[ть] велїе знаменїе: златаа бо ѹницы, иж[е] в Силамѣ, быстро възопи, ык[о] слышати ко Їерлимѣ. рече ж[е] жрец въ ѿавленїи. ыко „велїй

пр҇ркь роди с[ѧ] днєс[ь] въ Іє҇рлимѣ и тои раздрѫшит истѹкан'-ныї и съкрѫшит съліѧн'ныѧ". многа ж[є] знаменіа сътвори Б҇гь рѫкою Єлесейною. и тъ пр҇орочествова ѿ пришествіи Г҇ни, Єрихонскіа водыї безчадныї и гръки сѫща исцѣли и рек: „тако г҇лет Г҇ь: исцѣлаю воды сіѧ, [да] исцѣлают". мр҇твыїа въскр҇си и прокаженаго сѫщаго Нее́мана Сирина ѿ проказы ѿчисти, и Єзїю своєго слѫгѹ прокаженаго сътвори за сребролюбіє [и] преслѹшаніє, и водыї Іє́р'дан'скіа милотїю Илїиною ѹдари и раздѣли, і ина многа чюдеса сътвор[и]. и сѣдѧщѫ ємѫ близ Іє́р'дана съ ѯ-ю і. с҇нвь пр҇ороческиx, слышав ѿ нем ц҇рь Асѫрїйскїй и посла поймати єго тисѧщ воинь. ѹзрѣвши ж[є] из горыї воиныї иж[є] идоша съ Єлисеем мѫжїи [sic!], хотѧxа бѣжати. и реч[є]: „почто мало вой бѣжитє? множайшїй бо ѹ нас сѫт". и показа им а҇гглъскиx воин'ствь множество ѿ себє. и ѹкрѣпи [с]воѧ і идє с ними къ Асирїйским людєм воєм и реч[є]: „кого ищетє?" и рѣша: „Єлисеѧ". и реч[є] им: „идѣте въ слѣд менє!" и приведє єго въ слѣд себє г҇лѧ ц҇рю Іи́лєвоу: „нє оубїй людей сиx, но дaвь им ѣсти и ѿпоустивь иx: нє ѣко на тѧ прїидоша, но ѣко на мѧ". и вопроси иx: „како смѣєт[є] в'нїити въ град сей?" и тїи клѧxѫ сѧ г҇люще: „ни града видѣxом!" Єлисеи же поживє б҇гооугодно престави сѧ Б҇гѫ и поxован быс[ть] оу Самарїи в Севастїѧна градѣ.

Є се тзв. проложна житепись, т. є. така, що поміщувала ся звичайно в Прологах. Житія пророків у Прологах виняті з деякими скороченями із твору сьв. Епіфанїя Кипрського „Historia de prophetarum vita et interitu". Відомости свої черпав Епіфанїй не тілько з Письма сьв., але також із пізнїйших рабінських і апокріфічних творів. У нашому оповіданю апокріфічним додатком є відомість про чудо, яке стало ся при вродженю Єлисея.

В. Рукопис о. Теодора з Дубівця, стор. 1—2.

(М҇ца тогож д҇[1]). с҇тго пр҇рока Ісаїѧ). С҇тый Ісаїѧ великїи[2]) пр҇рокь бѣ[3]) ѿ Іє҇рлима, с҇трый же[4]) бяшє Манасїѧ ц҇рѧ, с҇на Єзекеѧ, ѿбличашє єго ѿ безаконїи[5]) и претрен быс[ть] пилами[6]- на полыї и поxовань быс[ть][6]) близь воды, юж[є][7]) погоуби Єзекеѧ [и][8]) разорї[9]) ю ратныx дѣлѧ[10]). но Б҇гь[11]) знаменїе сътвори пр҇рока [так в Ком. Прол, тут хибно Б҇га] ради, занє прежде оум҇ртви[ѧ] єго оужада сѧ[12]) и помли сѧ пити водыї.

[и ӑбїе][13]) послана бысть ѥмоу вода жыва Ѿтоудоу. того ради нарече см Силоуам, еж[е] сказает см: послан. тогда[14]) оубо лежаахоу мощѣ стго прорка близ водьї Силоуамлм, ꙗко ж[е][15]) бѣ[16]) положенж[17]) оускрай морж[18]) црж Дѣда и Соломона. и по сем же принесены быша мощи[19]) в Костан'тинград[20]) и положени быша оу Лахир'нѣ[21]) въ[22]) црквн[23]) стго Лаврен'тїа.

[1]) Стрсть [2]) дод. бжїй [3]) дод. оубо [4]) страны иже [5]) дод. ѥго [6]) vac. [7]) ꙗже [8]) vac. [9]) разорив [10]) ради [11]) и бысть [12]) ождав сл [13]) Т. з Д. vac. [14]) и тъго [15]) дод. речено [16]) бысть [17]) vac. [18]) гроба [19]) vac. [20]) Црград [21]) близ Влахыр'ны [22]) vac. [23]) цркве.

Варіанти виписано із рукописного Пролога, що находить ся в Комарнї, власність тамтошнього міщанина Вільхового. Рукопис, сильно ушкоджений, походить із XVI або XVII віку. Про смерть пророка Ісаїї в Письмі сьв. нема нїякої згадки, а тим менше про місце его смерти і про чудо з водою. Статейка отся так само як і попередня винята із твору сьв. Епіфанїя, гл. Divi Epiphanii episcopi Constantinae Cypri contra octoaginta haereses opus Panarium etc. Basileae 1542, стор. 618—625, де поміщено статтю Historia de prophetarum vita et interitu. Завважимо тут, що із сеї статтї взяте також оповідане про пророка Натана, поміщене у нас на стор. 276—277, а також оповідане про вроджене пророка Ілиї на стор. 296.

Г. Крехівська Палея, стор. 985—987.

[Смерть Єремії і его пророцтво про Ісуса]. [По зруйнованю Єрусалима Навуходоносором решта Жидів, не виведених до Вавилона, не хотїла жити в Єрусалимі, як радив їм Єремія. Під проводом Йоанана вони пішли до Єгипту, забравши з собою і Єремію]. И поꙗт Иѡнанъ и вса въеводьї, силы вса оставльшаꙗ Июдиньї обращенькїꙗ жити на земли, моужа сильнїꙗ и млад[е]нца и дщери цра и дшїа ꙗже ѡстави Навꙋзарданъ с Годолиѥмь снмъ Ахикакомомъ, и Еремеꙗ прорка и Варꙋха сна Нирийна, и внидоша въ Егупет, ꙗко не послꙋшаша глас[а] Гнꙗ. и внидоша к Тафайсъ и приста[ша] к мерзостемь егупетьскым и женьї ихъ и кажахꙋ црци нбсней, възликахꙋ ей възликаниѥ и кажахꙋ, ꙗко и моужемъ их пристати к нимъ. и быс[ть] слово Гне къ Еремеи: „се азъ преставлꙗю лице свое ꙗкож[е] погꙋбити вса Июдеꙗ бежавшаꙗ въ Египет, и падꙋть с[а] мечем и гладомь, оскꙋдеют даже Ѿ мала и до велик[а]. ꙗкож[е] са ти надеють дшами своим[и] възврати[ти] с[а] на землю Июдинꙋ, не възвратат са тамо ни ꙋчелеют“

[sic!]. и̂ ѿвѣщаше вси люд[ї]е Иӱдейстии̂ Єремеи̂ гл҃ще разꙋмѣвшии̂, ꙗко жены их кажахꙋ бгомъ и̂нѣмъ, гл҃ще: „слово, еж[е] намъ [реклъ еси] въ и̂мѧ Гн҃е, не послꙋшаем тебе. ꙗк[о] творѧщи творимъ се слово, еж[е] и̂зыдеть и̂з ꙋстъ нашихъ кадити цр҃ци нб҃снеи̂ и възливаеть є̂и̂ възливанїє̂, ꙗкоже створиша о̂ц҃и нии̂и и цр҃и нии̂и въ град[е] Июдине“. и̂ веселѧще с[ѧ] и живꙋщи въ дн҃и своꙗ̂.

Много ж[е] плакаша [зам. плака сѧ] о̂ них Иеремеа̂ и̂ ꙋчаша ꙗ̂ не смешати сѧ мерзостьми егꙋпетскыи̂ми. пр҃очествова же много ѿ Иӱдеех сꙋщих въ Єгупте и̂ ѿ Фараѡн[е] и̂ о̂ людехъ єго, ꙗко погибнꙋти ѿ лица халде[и]ска, понеже кажахꙋ рꙋкотвореномь. и̂ рече же и̂ се предстоꙗщимъ: „И̂ ѿидет Гь҃ ѿ Сиѡна на и̂ко и пак[и] придеть в Сиѡн славою̂, егда древꙋ поклонѧтсѧ вси ꙗзыци“. пр҃очествова же преж[е] рж҃ства Хс҃ва лѣт хк҃. ѿ пришествии̂ Хс҃вѣ и̂ ѿ распѧт[и]и̂ и̂ прободении̂. слышавше ж[е] се Иӱдеи̂ възпише гл҃юще: „се ж[е] пакы тиж[е] гл҃и гл҃нии̂ И̂саею̂ сн҃мь Ямосовым!“ и̂ взѣмше каменїем побиша и̂, понеж[е] ѡ̂бличаше ꙗ̂ о̂ безаконии̂. понеж[е] бѧше Єгуптѧном добръ, и̂ погрѣбоша и̂ близъ домꙋ Фараѡ̂нѧ. Помоли бо сѧ Боꙋ̂, и̂змроша ѿ аспидъї, иж[е] гꙋблѧхꙋ люд[и]и водньи̂ звериє̂, иж[е] нарицаю̂т сѧ корокодили.

Сеи ж[е] Єремеꙗ̂ вѣда знаменїє̂ ерешмь егупетскымь, ꙗ̂ко подобает трасти сѧ и̂доломъ и̂хъ и̂ пасти с[ѧ] Спс҃а дѣлѧ ѡ̂трочат[и] ѿ дв҃ы роженꙋ и̂ въ ꙗслех. да сего дѣлѧ Єгуптѧне и̂ доселѣ бж҃ию̂ творѧть дв҃цю ражаю̂щю̂ первый млад[е]нець є̂ꙗ̂, и̂ въ ꙗ̂сли въложьше покланѧю̂т сѧ є̂мꙋ. Быс[ть] же по х҃. и ї. лѣт И̂ѡ̂сифь ꙋбоꙗ̂ сѧ И̂род[а] и̂збиваю̂ща млад[е]нца, поꙗ̂ть Хс҃а и̂ Мр҃ию̂ и̂ бѣжа въ Єгупеть. вънидє же въ ст҃лице ба҃ их Явдꙋла, сꙋщꙋ Хс҃ꙋ г҃. лѣт, абие̂ падоша и̂доли вси. и̂ереи же видевше въстрепеташе и̂ припадоша къ Спс҃ꙋ, дабы цр҃кви их не пала сѧ ѡ них. и̂ хотѧщимъ имъ написат[и] и̂конꙋ подобиꙗ̂ є̂го, пи[шю]щю же хотѧщю написат[и] и̂ не можаше є̂ꙗ̂ концати по ѡ̂бразꙋ Хс҃вꙋ. и̂ начаша молити с[ѧ] Спс҃ꙋ вси, дабы повелелъ, дабы сѧ концала и̂кона єго. Хс҃оу же наклонившю на ню, и̂ сама и̂ко[на] абїє конца сѧ, иж[е] хранѧть Єгуптѧни и̂ доселе. мнози же силнии̂ и̂ цр҃и покꙋша[ша] с[ѧ] взѧти ю̂ и̂ли преписат[и] и̂ не възмогоша.

І сего оповіданя нема в дотеперішнїх збірках апокріфічних оповідань. Надрукована Тіхонравовим (op. cit. I, 273—297) у двох редакциях „Повѣсть о плѣненіи Іерусалима“ не має з нашим текстом нічого спільного крім пророцтва Єреміїного про Христа.

Д. Замойський рукопис стор. 753—761.

(М҃ца декабрѧ въ з҃і. ст҃рсть ст҃ыхъ г҃. ѿтрокъ Ананїи, Азарїи, Мисаилъ и Данила пр҃рока. Г҃и [бл҃ви]). Хощю ннѣ повѣсть бл҃гую възвѣстити Х҃вамъ ц҃рквамъ ѿтрокъ Х҃въ и м҃чнкъ моужьства. елико оубо Б҃га знаете, наче же знаеми есте имъ, здѣ оуши приклон'ше ѧвѣ послоушаите, да чтомыхъ м҃чнкъ мздꙋ въздания сподобите сѧ, сихъ бо подобаеть хвалити и дивити сѧ имъ, не видѣвшихъ ч҃лвкъ м҃чнїа ст҃рти и въскр҃нїе мр҃твым, и преже славнаго по плоти Х҃ва пришествїѧ исповѣдникы и м҃чнкы бывша. ѿ сихъ не мы к вамъ вѣщаемъ, но промышленїемъ ч҃стнаго ннѣ намъ пр҃рочтва вѣщати. тѣм же азъ хощю ц҃рскыхъ сродныхъ дѣтеи Ананїа, Азарїа и Мисаила и съ прем҃дрымъ Даниломъ бл҃гое житие скончанїа повѣствовати. придѣте оубо, въздвигнемъ подлогъ древнѧго създанїа, которыѧ ради вины и забрала оучинени быша конци вселен'ныѧ красныѧ дѣти Іер҃лмьскыѧ. како та извѣщаю! како стрьплю дѣанїа и дѣтели твоа! не ѿклевѣтаа тебѣ въпїю, но бѣседоуѧ дивлю сѧ словеси повелѣнїи, что ти гл҃а Б҃гъ до четырьжды засвѣдѣтельствоуѧ и гл҃а Д҃вдомъ: „Аще ѿставать с҃нве твои законъ мои и въ соудбахъ моихъ не ходити имоуть“; Исаиемъ запрѣщаѧ: „измыите сѧ и ч҃сты боудете, навыкнете добро творити“. и пакы же гл҃ть: „Іер҃ме, в тебѣ правда спить, и ннѧ [sic!] оубїица“. какоже правда спить? прозѧбѣнїе по плоти из' д҃вца, еже Д҃вдъ предвидевъ въпїеть: „Въскр҃ни Г҃и ты и ковотъ ст҃ни твоеѧ! в товѣ мѣсѧть [на боці новійшим письмом приписано: смѣшают] корчемници вино с водою, и кнѧзи твои не покорѧют сѧ, ѿвѣщници татемъ“. и Михѣемъ гл҃еть: „превращю праздникы ваша на сѣтованїе и преселю ѿв онъ полъ Вавилона. егда оубо пребываше въ слоушанїе, то оуже приготовилъ на тѧ ц҃рѧ Асоурїискаго“. въспоминаѧ съкровище, еже при Езикѣи ц҃ри, „и ѿполчи сѧ на тѧ с вои“. привѣдъ ц҃рѧ Асоурїнскаго, избравша конѧ погон'ныѧ множицею на бранѣхъ, и всѣдше на конѧ оуноша сильныи[1]), бронѧми въѿроужены[2]), ѿбѣма рꙋкама стрѣлѧюще не погрѣшахоу. и наидоша[3]) на град[4]) въ г҃. час нощи праздникоу соущю[5]) и свѣщамъ многамъ[6]), егда бѣша лици и пировѣ, коум'бали же и гоусли, троусъ плачющих[7]). бл҃городнїи[8]— ѿверзахоу сѧ всего сего и свобод'ни, но събранъ бывъ вsь град и все торжество ѿ всеѧ чади на ѧденїе и питїе[8]). Іеремѣѧ ѿвьходѧ рыдаше[9]): „доколѣ[10]— безъмолъствоуеши? ѿбразомъ затворенъ еси, зане же

наказаніє ихъ и дѣанїє ихъ".[10]) Авимелехъ пророкъ хранимъ[11]) на селѣ, да не видить запоустѣніа града[12]), и[13]— стоужени бывше напрасно[13]). црю[14]— вавилоньскоу пришедшоу троусъ творѧть троубы седмью полкы гласомъ велиимъ и тѧжкы[14]), и колеса пристроєна[15]) желѣзна wгнена[16]) прискакающе напрасно[17]— стѣны пробиваахоу до wснованїа. и тресновенїа тѧжко wроужїє, тоулове борець сражахоу сѧ и кони свѣрепи гласомъ варварьскым ржюще вел'ми вопїахоу. ꙗко всѣмъ тѣмъ тажекъ громъ бываше[17]), пирове же авїє напрасно[18]) съкроушиша[19]) сѧ и свѣща оугасноуша, ꙗкоже[20]— реч[е] пророкъ: „превратити сѧ праздникомъ ихъ на сѣтование[20]) и[21]) радость на плачь".[22]) тоу бѣ[23]) падѣнїє стѣнамъ и домовъ[24]) различных[25]) спаденїє[25]) и ж'женїє[26]) хлѣвинъ[27]— и падѣнїа троупъ при цркви[27]), и сщнїи[28]) съсоуди слоужебнїи[29]), их[30]— же не свѣдѣ коликою бѣша цѣною злата[30]), и все расхыщено[31]), принесѣны бывахоу презлаго того дѣанїа[32]).

Ꙗты же быша[33]) м. тысоущь моужь и женъ и дѣтѣи[34]). помыслив' же Асоуранинъ єдиною врьвью[35]) .л.[36]) моужь свѧзавъ[37]) изведе[38]) из града ихъ м. тысѧщь, посреди же[39]) множества[40]) плѣнникъ[40]) г. wтроки єдинородныѧ[41]) оустроилъ[42]—, и тако[42]) сквозѣ поустаа мѣста и дрѧждьнаа[43]) wбоуздавъ браздами преднаꙗ[44]) ихъ ведѧше[45]) ꙗкож[е] wслы имьскы, а созади бїюще женѧхоу[46]). бѣ бо[47]) повѣлелъ босый водити ѧ[48]— на моукы[48]), да аще єдинъ ихъ[49]) на тернъ сѧ нободъ[50]) и хощеть[51]) тернъ из ногы изѧти, то всей тысѧщи[52]) ждати єдиного, занеже бѧше єдинемъ оужемъ[53]) свѧзани[54]). ꙗкоже провъзгласи Двдъ[55]) глѧ: „възвратих сѧ на страсть. егда оунзе ми тернъ". сице[56]) бемиии пѣши идоуще[57]) дойдоша Вавилона до третїа рѣкы. тѣмже[58]) тоу на[59]) древѣ[59]) wбѣш'шимь[60]) wрганы[61]) ноужахоу ихъ[62]) глюще: „воспойте намъ псалмъ[63]— ꙗко же на земли вашей!"[63]) тогда ставьше[64]) трие єдинороднїи[65]) wтроци рѣша: „не достойно[66]) есть пред[67]— нечтивымъ словесъ бжїих глати[67])". и[68]— биша ꙗ того дне жезлиемъ соуковатымъ до д-го часа. непорочнїи же wтроци глахоу wтай: „въсхвалимъ Га!"[68]) на оутрїа же въ г. час члвколюбець и[69]) незлобный[69]) Бгъ помѧноу[70]— завѣтъ сътвореный къ Авраамоу и оумоленъ бывъ праведными сими[70]) посла исцѣлники[70]) англы[71]) исцѣлити[72]) люди своѧ ѿ[73]— страсти безакон'никовъ[73]) и оукротивъ срдца противныхъ[74]) на мсть ꙗ wбрати[75]).

Тѣми же видѣ црь сонъ неоудобь рѣшимъ, Даниломъ и стыми wтрокы сказанїє прїатъ. того ради постави ѧ кнѧзѧ той странѣ всей. тремь ж[е] црмь измѣнившим сѧ живоущимъ

тоу Жидомъ не измени сѧ мысль ихъ и не съчташа сѧ с невѣрными ни прилѣпиша сѧ соуетѣ. прп҃двнїи же три ѿтроци по добрѣмь наставници ходѧща з҃. лакотъ соуетных и болванъ оунчижиша, змїѧ шестидесѧть лакотъ, бг҃а наречена имъ, поразиша оубивше. си бо писанїа ст҃ыхъ ѿбрѣтъша с[ѧ] на хроустальнихъ дщицах написана. тѣмъ ж[е] изволихъ стран'ноу и всѣми невидимоу повѣсть исповѣдати вамъ.

Съкроушеным же бывшимъ соуетнымъ коумиромъ силою ст҃ыхъ сих моужь, наваженїемъ диѧволимъ и завистїю пещь оумыслиша въжещи их ради. но посла Бг҃ъ арханг҃ла Михаила, да ꙗко а҃ въвергоуть в пѣщь, бж҃їи анг҃лъ прохлади пещь. дн҃ь же и нощь посреди ѿгнѧ прохлаждаеми веселахоу сѧ, власи же ихъ не ѿпалѣны быша и лица ихъ не измѣниша сѧ и ногы ихъ ꙗко по росѣ хождахоу, ꙗко д҃хъ Гн҃ь прохлаждаше ѧ. тем же цр҃ь гл҃аше: „не три ли моужа въвергохомъ въ пещь, и се ннѣ виждоу д҃. и зракъ чѣтвѣртаго [sic !] подобенъ сн҃а бж҃їа“. Азарїа же рече к немоу: „гл҃и ми, цр҃ю непрп҃дбне и безоумнѣ, како Бг҃а не знаа сн҃а бж҃їа проповедаеши? того бо ради и мы всѧкоу моукоу избрахомъ, да егда прїидеть сѣмо к намъ по плоти дв҃ою чт҃ою, ꙗко же пишеть, да ны слоугы сътворить боудоущимъ ѿнемъ сведѣтелемъ“. реч[е] цр҃ь: „свѣта вижю сходѧща“. Азарїѧ рече: „да ты ли ѿ семь не разоумѣеши, ꙗко страхомъ бж҃їимъ и ст҃ыхъ ст҃лѧ видиши?“ тогда оубоꙗв сѧ Навхид[о]носоръ [sic !] разоумѣ и вѣрова, притекъ к' пещи и поклони сѧ имъ и рече имъ: „Ананїе, Азарїе, Мисаиле, изидите ис пещи! разоумѣхъ бо, ꙗко нѣс[ть] иного Бг҃а, иже сице сътвори, преложи пещь на хлад“. и приложи реч[е]: „иже иречеть хоулоу на Бг҃а жива, да боудеть в пагоубоу!“ посла къ ближнимъ и къ далнимъ и оустрои ѿтроки кнѧзѧ въ Бавилонѣ [и] вѣрою бж҃їею оуспѣ.

По четырех же мц҃ехъ оумр҃твїѧ его быс[ть] цр҃ь инъ к сего мѣсто, Прьсѧнинъ родомъ, именемь Атьтикъ, иже держа цр҃ство лѣтъ л҃. и д҃. и искаше повелѣнїѧ вавилоньска. и оувидѣвъ бл҃гочстїе прп҃дбныхъ моужь Данила и три ѿтрокъ, въпрошаше ѧ: „что есть мдр҃сть жидовьскаѧ и которыхъ родитель вноуци соуть?“ ѿвр҃гъ же пр҃тла его страшно слоуженїе с великымъ страхомъ всѣмъ предстоѧщим, прп҃дбнїи же ѿтроци с дерзостью и роукама мающе сташа. Мисаилъ же начатъ ѿвѣтъ творити цр҃ви и реч[е] к немоу: „оунъ есмь во точнымъ ми ѿтрокомъ, первїе не хотѧщимъ к тобѣ гл҃ати, мерзость бо мнѧть быти, еже гл҃ати с тобою и еже ѿ тобѣ. ѿбаче азъ ѿвѣщаю ти. к мысли нечювьственаго ти свѣта точенъ еси пресмыкаемыхъ

по земли. и ѡдокитъ животъ, иже оустнами износить ѿгнь и пакы оугашеніе, имѣноуеши сѧ вмѣсто пса и волка сый. дано оубо есть родоу твоемоу и колѣноу богатити сѧ на земли на ѿсоужденіе клѧтвѣ, ꙗкоже Макидонъ ѿць твой, иже богатьства ради неправеднаго Єѵринами ѿженити сѧ изволи. тѣм же наоученіемъ и риканиемъ ѿ нечистаго дха оубивати навыче жидовинъ, скотъ ищадиѧ его ѿгнем же съжигати. ꙗко жертвоу мнѧще безакон'ное смешеніе и кровъ ихъ въ крови премѣшающе, не разоумѣете свою плоть ꙗдоуще, тѣм же Манихѣй нареч[е]те сѧ. то оуже нарекоуть имѧ наше: мы прїдвныхъ ѿць чада есмы и ѿца Єзекыѧ и мтре Калигоны, иже дерзноулъ рещи Бви, ꙗко оугоднаа пред тобою сътворихъ ходѧй во истинноу, иже приꙗтъ ѿ Бга приложеніе лѣтъ еі, иже и ратаемъ ѿдасть дань той провозвѣщаа рече намъ, ꙗко прийдеть во свое врѣмѧ слово бжїе въ ѿбразъ члчь, иже и ада ѿверзеть и тмоу просвѣтить, его же видѣхомъ прежде лѣт ѿбразно поправше ѿгнь при црьствовавшемъ прежде тебѣ цри. но ѿнъ быс[ть] сподобленъ спнїа, ты же еже ти боудеть во дни спнїѧ, тогда разоумеешн, еже творить хотѧ намъ".

Он же противоу ѿвѣтоу расвѣрепѣ, съвѣтъ сътворивъ повелѣ Мисаила оусѣкноути. притек же Азарїа ѿкрилъ свой простерлъ приатъ главоу его плача. Атьтикь ж[е] повелѣ и Азарїю оусѣкноути. Ананїѧ же подтекъ и ѿбѣма главѣ плащемъ подимь рече: „В коупѣ пойдѣмъ ко Гсоу и спсоу всего мира!" и поклонь главоу и оусекновѣнъ быс[ть]. Данилъ же простеръ по земли ѿдѣꙗніе свое приꙗтъ всѣхъ треx главы и поклонь колѣни свой оусѣкновѣнъ быс[ть]. весь же Илль плакавше сѧ ихъ рыданїемъ великымъ, и спрѧтавше и стребльше телеса ихъ. и златарѧ хитра приведше, исковавше ковчегы, написавше на коймьждо имена, вложивше телеса в ковчегы. внезаапоу же прилпоша главы ихъ к телесемъ ихъ кождо ко своемоу. хотѧщю же цр̃ю съжещи телѣса ихъ, нощїю вземше аигли несоша на гороу Єгевалъ, да скрыють а; напрасно ж[е] растоупи сѧ каменъ и скры телеса стыхъ.

По възвращенїи же снвъ Іилвъ и оустроенїи Іерлмовѣ быша телеса стыхъ въ Кавилоне до времени по плоти пришествїѧ Кѵлдчнѧ. егда же поставиша Жидовѣ крстъ на Га нашего Іса Ха, тогда ѿснованїа земли смѧтоша с[ѧ] зрѧще Бга гробоу предаема, тогда нбо сътресе сѧ, тогда каменїе распаде сѧ и верси горъ въстрепѣташа. Єгда весь адъ просвѣти сѧ и многа телѣса оусопшихъ стыхъ въсташа и внидоша въ стый градъ и ꙗвиша

сѧ многымъ: Авель, Ной, Авраамъ, Исакъ, Їаковъ, Їѡсифъ, Исаїа, Їеремѣѧ, Їезекїѧ и съ женою и с треми своими сими ѿтрокы Ананїемъ, Азарнемъ, Мисаиломъ и наставникомъ Данииломъ, Їѡан'нъ Кр҃тль Хв҃ъ и много множество, тѣм же ѿ нихъ многы извравъ Бл҃дка посла в рай, дроугыи же пакы повелѣ оуснѹти до втораго пришествїѧ. сего ради Павелъ гл҃ть: „ѧви сѧ ѹбо боле пѧти сотъ братїи единою, ѿ них же множайше пребываютъ доселѣ", сиречь к рай пребываютъ доселе, „а иже ѿпоусти спати, спѧть". Быс[ть] же се за дѣѧнїе въскр҃нїа. сице пострадавше трие непорочнїи ѿтроци и съхранени быша въ камени, лѣто ѵ҃. и м҃. въскрше оустроени быша на мѣстѣ своемъ. бл҃гдтїю и чл҃вколюбиемъ Оц҃а и Сн҃а и ст҃го Дх҃а нн҃ѣ и присно въ вѣкы вѣкѡмъ.

1) Отсей уступ в Крех. починае ся ось якими словами: Иѡакимь ж[е] црь вѣ противѧ сѧ црю вавилонъскѹ Навходоносорѹ дани ради. приде же паки црь Навходоносоръ на Иерлмъ [sic!] избравъ конѧ борзыя и юноши силныя 2) въорѹжиши 3) пришедша напрасно 4) къ град[ѹ] седьмию полковъ 5) праздникъ творимъ 6) дод. горѧщимъ 7) плещющих, иако быша видети весь градъ веселѧще сѧ 8) vac. 9) Иеремеа же ѡбхожаше вьсь градь плача се и рыдаа 10) vac. 11) дод. вѣ 12) градѹ 13) vac. 14) Зам. сего: и се сила халдейскаа приступи гласмъ трѹбным тѧжкомъ 15) створена 16) железоѡбразно 17) vac. зам. сего коротко: иако взѧть быс[ть] градъ и абие 18) vac. 19) искрѹша сѧ 20) vac. 21) дод. быс[ть] 22) дод. ико ж[е] реч[е] пр҃ркъ 23) дод. видети 24) домомъ 25) vac. 26) дод. столповъ црковъныхъ 27) vac. 28) vac. 29) црковнии 30) vac. 31) вси взѧти быша 32) зам. сего ось як: црѧ же Иѡаким[а] повеле ѹсекнѹти и съ стены градныя съврещи и непогребена за много врѣмѧ, црствовавшю емѹ лѣт ай. иако ж[е] бѣща и ѡ немь Иеремеа рѣкыи: „тако гл҃ть Гь на Якима сн҃а Яхазова: „горе на мѹжи семь, не имѹть поридати ни плакат[и] сѧ ѡ немь". 33) дод. тогда 34) дод. ведени быша и г҃. отроци Ананіа, Азаріа, Мисаил и Даниил пр҃ркъ, чѧд[а] сѹщии Єзекеѧ црѧ 35) единемь ѹжищемь 36) по тысѹщѣ 37) свѧзавше 38) и тако вести и 39) ихъ 40) vac. 41) бл҃городныя 42) vac. 43) дрѧзгнаа 44) предних броздами 45) повеле и водит[и] 46) бьюща и пьхающе аки скоти, иако ж[е] пр҃ркъ рече „браздами и ѹзами [в ркп. хибно ѹстами] челюсти ихъ въстѧгнеши" 47) дод. црь 48) vac 49) который 50) наволъ бы на тернъ 51) толико хотѧше 52) дод. баше 53) ѹжищемь 54) дод. лв҃. вся 55) рече пр҃ркъ 56) и тако 57) пеша ходѧща 58) и 59) vac. 60) повесиша 61) дод [и] гѹсли 62) и бьюща жезлиемь до ѕ҃-го час[а] 63) зам. сего: ѿ пѣсни сиѡньскъ 64) сташа 65) vac. 66) възможно 67) зам. сего: намъ при васъ пѣти, но ѡтаи похвалим' Бг҃а своего 68) vac. 69) vac. 70) vac. 71) ан҃гла 72) исцѣли 73) vac. 74) их 75) миловати люд[и] моиа.

Отсе апокріфічне оповідане, доси незвісне з друкованих збірок словянських апокріфів, виняте мною з рукописної збірки Житий і Слів, писаної правдоподібно в XVI в., що колись становила власність Василиянського манастиря в Замості (про се сьвідчить підпис на першій стороні в низу), а тепер знаходить ся в бібліотеці львівського університету під знаком I. F. 15. Сей рукопис загалом

вельми богатий на апокріфічні оповіданя, особливо новозавітні. Що до нашого тексту, то він важний для нас іще тим, що частина його, хоч в рецензиї досить відмінній від нашої, війшла в текст Крехівської Палеї стор. 953—955 (гляди висше виписані варіанти). Не менше важне й те, що отсим оповіданем користував ся також автор рукописної збірки попа Ст. Теслевцьового, коли оповідав про смерть трьох отроків і пророка Данила.

Е. Рукопис попа Стефана Теслевцьового, к. 105—109.

(Мсца декеврїа зї. днѧ. Памат стых трех отрокъ и стого пррока Даниила). Сей стый пррокъ бжїй Даниилъ родом былъ ѿ колѣна Їѹдова сна Їакова патрїарха старозаконного. Был стый Даниилъ славных родичов снъ, которїе то были црского родѹ, бо ѿ Їюды сна Їаковаго [sic!] црѣ пошли. Пс того теж племѧ и родѹ был стый Даниилъ, а родил сѧ оу вышней Выфсаидѣ и был млоденец бар'зо красный и пристойный. И коли крол вавилонскїй Нав'ходоносоръ звоевал был слав'ный город Їерѹсалим и позабирал много людей оу неволю, тогда теж и того младенца прекрасного Даниила оузѧто. И был барзо великой наѹки и милости ѿ самого нбснаго Бга, и был пррокъ великих таемниць бжых . . . . . [мѹ]дро: каждый сонъ, комѹ сѧ що при[снило . . .], розсѹдивъ и ѹганѹвъ, не тылко простым людем, але . . . . . И бар'зо Даниила крол Нав'ходоносоръ любивъ и кохав, и такъ его оушит'ки оу великой показѣ мали, иж его вавилонским' Бгомъ звали.

Слѹхайтеж, що сѧ стало. Был там оу єдиной скалѣ каманной єдин поганый и страшный смокъ, то естъ шар'кань*). которого то Вавилонѧне мали собѣ за бга ї ѿфѣрѹ емѹ давали и молили сѧ емѹ зав'ше поганые Вавилон'чикове, которые то не вѣрыли нбсномѹ Бгѹ. И такъ единого часѹ казал Даниилъ наготовити розмайто ѣсти томѹ то поганомѹ шар'каневи и покласти перед его печарою, ѿкол выходит, на ѿфѣрѹ. Я Даниилъ оузѧв'ши папѣръ и каламаръ и написал имѧ нбснаго Бга Саваѿда ї оуложыл оу той погодокок и станет говорити до людей мовѧчи: „Слѹхайте, люде! Тоты потравы ест не вашого Бга, которомѹ то вы днсь дасте“. Я люде рекли: „Я которого ж ин'шого? Мы то своемѹ бгѹ наготовили“. Я Даниилъ рек: „Потравы то сѹтъ

*) Мадярське sárkány — смок, змий.

нбесного Бга Саваода, сотворителя нба и землѣ и в'шиткиx речїй видимыx и невидимыx". А они рекли Данiиловi: „Що ты говорыш! Мы того твоего Бга не знаемо и не томѹ то мы наготовили, але то мы даемо [наш]емѹ бгѹ". И так Данiилъ поставил тотѹ потравѹ наперед, оу которой была написана карт'ка имя Бга Саваωда. И там стояли и ждали, зачим выйдет бгъ иx. Аж' но идет поганый смокъ з великим свистанѧм и з шѹмѣнѧм, и пришовши зараз почал пожырати тоты потравы. И се найпер'ше прожеръ тотѹ потравѹ, оу которой было имя Ба Саваωда, и скоро прожеръ, зараз почал бити собою и рощибати и за малѹю годинѹ ωдѹв' ся як гора, а потом ся роспѹк ї ѹмер'. Видѣв'ши то невѣр'ный такѹю погибел бга своего, жаловали велми за ним, а иные и плакали, а Данiил ся смял из ныx и дѹр'ными иx звалъ.

И пошли до кроля, все тое повѣли кролеви Нав'xодоносорѹ. Слышавши то кроль роз'сердил ся бар'зо на Данiила за того поганого своего бга, а невѣр'ный люде еще почали говорыти цр̃ѹ Дарїю мовячи: „Цр̃ѹ ясный, Данiилъ твой коxаный що ѹчинивъ! бга нашего оумoрыв и вѣрѹ нашѹ ганит и тебе самого и нас, и тобѣ, цр̃ѹ, лаетъ". І еще ся гор'ше розсер'дил крол на Данiилa, а тѹ жалѹетъ его, и много ся з невѣр'ными перечил и не могъ иx переперечити. И так з великимъ срдцем казал Данiила оуверечи оу тотѹ ямѹ, где два ил'вы держано, ѕвѣры лютыи, абы то тотѣ ѕвѣры тамъ иззѣли Данiила, абы то не видѣл смрти его, любого и коxаного слѹги. А звѣрята были голодны. И рек цр̃ъ Дарїй ко Данiилѹ: „Бгъ твой, котромѹ вѣрыш, оувижѹ, ци поможет' ти и ци ωборонит тя?" И там его оукинѹв'ши навалили великим каменем на ѹста тоей ямы и запечатовал цр̃ъ Дарїй своимъ пер'стенем золотымъ. И пошол цр̃ъ оу дом свой и лѣгъ спати не вечерявъши, и сонъ его не имивъ через оцшит'кѹ ночь, иж то бар'зо жаловал за Данiиломъ, бо его бар'зо любил и коxал' ся оу нем як оу своем здоровю. И там Бгъ нбесный затворылъ оуста ил'комъ и не чинили нѣчого Данiилѹ; але то еще оувидѣли ил'вы, що Данiилъ плакал и молит ся нбесномѹ Бгѹ, пришовши к немѹ ил'вы почали емѹ ноги его лизати.

Слѹxайтеж еще далей, що ся стало! Коли сидѣлъ оу той ямѣ страшной оу Вавилонѣ, а в' жыдовской земли был един чл̃вкъ побожный на имя Ав'вакѹмъ оу далекой сторонѣ ѿ Вавилона. И той Ак'вакѹмъ единого дн̃е изготовивши ωбѣдъ понѣсъ на поле до женцевъ своиxъ. И коли был на поли, нѣсъ стравѹ и xлѣбъ, и там на пѹти показал ся Ав'вакѹмови стый Миxаилъ и рек: „Ак'вакѹме, понеси той ωбѣдъ до Вавилона

мѣста оу халдейскую землю и дай ѣсти Даниилови, который то сѣдит оу ровѣ глубокомъ меже лютыми и́л'вами [н] барзо ест голодный". И рек Ав'вакумъ: „О Гди мой, я Бавилона не знаю!" И узялъ его Михаилъ за верхъ головы за волосы и рек: „А ты покажу, где ест Бавилон, коли ты не знаешъ". И поставил Ав'вакума во ѡкомгненю во Бавилонѣ над тою ямою, где сидѣлъ стый Даниилъ, духом шумящим. И закликал Ав'вакумъ мовячи: „Данииле, возми ѡбѣдъ, который ти Бгъ послал!" И подал ему в' ровъ ѡкномъ. И там Даниилъ прославил Бга нбснаго и узявши почал ѣсти. А стый Михаилъ знову поставил Ав'вакума оу его земли во ѡкомгненю яко блискавица, коли бор'зо блиснет, такъ его бор'зо перенѣсъ и еще оу час ѡбѣда, и женцѣ свои погодовалъ Ав'вакум. А было ѿ Ієрслима до Бавилона миль сѣмъдесят.

И там Даниилъ оу той ямѣ сидѣвъ ѕ. днїй, а л'вы ему служыли. И семого дне оустав'ши крол Дарїй пошолъ до того звѣрынъця жалуючи Даниила. И пришов'ши над тую яму ѡбачил Даниила жывого, а л'вы ему ноги лижут. И закричал крол Дарїй великим голосом мовячи: „Великъ еси Бже Данииловъ и нѣсть и́нъшого Бга над тебе Гди!" И рад был крол Дарїй бар'зо и казал его ѿтол' вынять, а тых, которїе настояли на Даниила, казал их там оувшитких оуметати до тых и́л'вовъ. И скоро их там пометано, зараз их л'вы пороздирали жывых и пойли ѡных злых зрайцевъ Данииловых, которых смрть и сам крол Дарїй видѣлъ и вси люде.

И держал потому кроль оу великой поч'тивости Даниила до своей смер'ти, и в'шитки ся ему кланяли и бояли ся его як самого кроля Дарїя. А потом по килка лѣтех настал крол Ат'тик, але и той был злый и невѣр'ный и давал ѡброки болванови шатан'скому, а тоты приносы пойдали потайцѣ попы поганъскїе, а кролю Ат'тику повѣдали, иж то бгъ его тоты приносы пойдаетъ, а крол ся с того тѣшилъ и вел'ми ся радовал. Щож оучинил Даниилъ стый? Сокрушил и подрыц'кавъ того Бга кролев'ского и шатана из него выгналъ, которїй оу нем сидѣвъ, и поповъ прогнавъ поган'ских и погубивъ. И жыл стый Даниилъ на свѣтѣ сѣмъ десят лѣтъ и пророчествовалъ ѿ Хсѣ, иж то Хс мает царъствовати во вѣки вѣка.

Отсе оповіданє переказує, хоч в порядку досить далекім від оригіналу, зміст деяких епізодів книги Даниїла. Апокрiфiчна подро-

биця є тут тілько одна, а власне та, що смок пропав від цидулки, на якій написане було імя Боже; в книзї Даниїла сказано, що він погиб від смоли і сїрки, якою нагодував його Даниїл.

Ж. Рукопис попа Ст. Теслевцьового, к. 109—113.

(В той же дн҃ь ст҃ых трех ѿрок Ананїѧ, Азарїѧ и҃ Мисаи҃ла). Тоты ст҃ыи три ѿроки ал'бо младенцы были с҃нове Єзекїѧ цр҃ѧ Їерꙋсалимскаго, а м҃ти их была и҃менем Калигорїѧ. И҃ тоты младенцы разом сѧ родили и҃ били бар'зо красныи҃. А оꙋ҃ лѣтех были пѧтнадъцетех, и҃ тогда и҃ тоты побраны были оꙋ҃ неволю разом из Даниилом. Коли были оꙋ҃зѧли Вавилонѧне Єрꙋ҃слимъ, побрал их был Нав'ходоносоръ цр҃ь вавилонскїи҃ и҃ за их красотꙋ и҃ м҃дрост' и҃ що были родꙋ великого цр҃ского. И҃ бар'зо их любил крол Нав'ходоносор ї ꙋчинилъ их воєводами тоеи҃ стороны вавилонъской. И҃мєна их были единомꙋ Ананїѧ, дрꙋгомꙋ Азарїѧ, третемꙋ Мисаи҃лъ, а крол им подавал и҃мена и҃нъшиє, своеи҃ землѣ и҃ своего ѧзыка: Ананїи҃ перезвал и҃мѧ Седрах, Азарїю назвал Мисах, а Мисаи҃ла назвал Ав'денїи҃. А тоты трїє младенцы бар'зо писма были наꙋченыи҃. И҃ коли их приведено до Вавилонꙋ, ї единого днє зобравши крол Нав'ходоносоръ бенъкет и҃ заставил тых трох ѿроков, абы перед нимъ грали и҃ спѣвали своеи҃ землѣ пѣсни. Бо там были тогды кролев'скїє гꙋдаки и҃ грачѣ препышныи҃ и҃ спѣваки розмаи҃тыи҃. А ꙋчинил крол гостинꙋ над рѣкою вавилонскою названою Асидона. Алє тоты тры младенцы были оꙋ҃ великой жалости бꙋдꙋчи оꙋ҃ неволи [н] мꙋсѣли спѣвати пѣсни Сиѡнскїє. И҃ тамъ тоты тры цр҃кичѣ почали спѣвати пред кролємъ и҃ пред оꙋ҃шит'кими паны ѱалмъ ст҃ого пр҃рока Дв҃да, мовѧчи через Дх҃а ст҃ого справꙋ: „На рѣцѣ вавилон'стѣи҃, Ал҃лїа, тꙋ сѣдохом и҃ плакахом помѧнꙋв'ше Сиѡ҃на, Алїлꙋѧ“. И҃ споминаючи єрꙋсалимскꙋю сторонꙋ спѣвали плачꙋчи. А то сѧ по простꙋ выкладає: „Сидѧчи по низких берегах воды вавилонской спѣваємо пѣсны красные, споминаючи Сиѡнскїє городы. Щож тепер, братїє, маємо чинити? Єдно мꙋсимо плакати смꙋтне повѣшав'ши по вер'бах н҃шѣ непотребные лютнѣ, то єст ѡр'ганы“. И там повѣшав'ши на вер'бѣ над тоєю рѣкою Сидоною и҃гры свои҃ и҃ там почали припѣвати барзо жалосно и҃ красно: „Ѡ Бж҃е н҃шъ н҃бсныи҃, що маємо чинити? ѧк то мает быти слыхан голос пѣсней твои҃хъ оꙋ҃ край поганъском?“ Бо Вавилонѧне погане были: Вавилон — город поганскїи҃, Халдеи҃чикъ, Вавилон-

чик', поганин — єдно то єст. Знову почнут співати: „Мѣсто нїє спалили, муры до щєдку розвалѧли, црковъ твою стую споганили. Людей погублено, инъшихъ оу неволю побрано, муры до фунъдаменту розбито. Росказуєтъ крол воиномъ: Истощайте, истощайте до ѡснованїѧ єго!“ Знову мовѧт: „Гдє єст, Гди, слово твоє, котороє то мовил єси: „Єсли тѧ забуду, Їєрусалимє, нєхай бым забыл правой руки своєй!“ Клѧл сѧ єси, Гди, ѧзыком своимъ и мовилєс такъ: „Нєхай ѧзык мой прис[х]нет гор'лу моєму, єсли тѧ, Їєрусалимє, забуду, єсли тѧ на почат'ку вєсѣлѧ нє з'гадаю“. Нє забуд' жє нас, Бжє, и твоєго стого мѣста! Щож нам тєперъ начинила вавилонскаѧ злаѧ дѣв'ка, тота то бєзец'ница а проклѧтаѧ нєвѣста! Алє и ты, Вавилонє слав'ный, мѣсто хал'дєйскоє, стєрєжы и ты и вѣруй добрє, бо юж видиш и над твоєю головою висит оупадок готовый. Щасливый то и моц'ный панъ єст, которїй то ѡдаст тобѣ нїнѣ вины а ѡ каменъ розбиєтъ твой злый а нєщасливый сны!“

Щож сѧ тамъ по воли бжой чинило? Ѡни спѣвали, а скрыпки их на вер'бахъ повѣшаны сами под той их голос красно играли, иж то сѧ тамъ оушит'ки поганє чудовали. И тамъ сѧ выполнило пророчество Двдово. А ѡ плачу на рѣцѣ Вавилонъской, хто там над нєю сидѣвъ и плакавъ, чытай книгу црствєну ѡсмую, глав[у] шєсту, и будєш знати ѡ плѣнєнїю Їєрусалима. Выпол'нило сѧ тєж пророчество ї ѡ упадку Вавилоновомъ ї ѡ єго запустѣню, иж тєперъ Вавилонъ пустъ єст и запавъ сѧ, а Єрусалим слав'но стоитъ и днєсь.

И такъ Нав'ходоносоръ крол вар'зо кохак тых трох млдєнцєв, такжє и Даниила, и зав'шє их при своєй великой лас'цѣ дєр'жавъ, и поставил их стар'шиною над в'сєю стороною вавилонскою. А потом крол Нав'ходоносоръ оучинил болвана єдиного коштов'ного, золотого, барзо великого, на з. локотъ за-вышки, и поставил єго на єдином поли славном Деирѣ, и там росказалъ изобрати людєй зо в'сєго црства своєго оушиткихъ, изобрал тамъ музыки, игры, пищалки розмаитыє, трубы, сур'мы и в'сѧкїє музыки, що єст на свѣтѣ за утѣхи, абы то пєрєд тымъ богомъ єго грано, трублєно, сур'мано, спѣвано, и в' той час абы то оушитки людє оупав'ши на землю поклонили сѧ тому то золотому бол'ванови и абы єго ѧко Бга величали и выхвалѧли. Щож сѧ там стало на росказѣ црскомъ? Оу той часъ тоты тры ѡроки нє хотѣли сѧ поклонити сѧ тому то золотому болванови и знєважили єго, иж то нє єст Бгъ. „Бо мы, кролю ѧсный, вѣрымє Бгу нбсному, который сотворыл нбо и зем'лю и сєй свѣтъ

й в'се що естъ на немъ. То ест, кролю, Бгъ, а твой золотый болванъ не ест Бгъ й мы ся ему не хочемо кланяти й не будемо".

Слышав'ши то крол Нав'ходоносоръ розсердил ся барзо на них й росказал их усѣхъ трох уверечи у пѣчъ огненную жывых, у великій оген, роспаливъши люто туту пѣчъ халъдейскую, которая тамъ была учиненна для того: если бы ся хто не хотѣлъ упав'ши на колѣна поклонити ся тому то золотому болванови, которого то поставил Нав'ходоносоръ крол, того узяв'ши уверечи у тую пѣчъ огненную. А была бар'зо роспалена, до седми крот по сѣмъ разъ, й там были укиненны тоты тры младенцы прекрасные. родимый братя единого Отца й Мтре, вѣр'ный слуги небснаго Бга Саваода. во в'сей своей одежы дорогой. А они там спѣвали пѣснь Бгу небсному, й там' з неба зараз йзойшолъ к ним стый Михайлъ у туту страшную пѣчъ огненную. А тотъ поломѣнь бывъ великій й так высокій на сорок й девят локот завышки еще над тою пѣчу. Й там пришов'ши аггелъ Гднь охолодив их й стало у той печи шумѣти, яко духъ вѣт'ру холодного, й там они ходили у печи яко в купели. й колосъ им з головы не погибъ, ни единому не опалил ся. Щож ся там стало силою небснаго Бга? Выпав'ши с тоей печѣ ї обер'нувши ся той оген укес попалив тых невѣр'ных, которые были около тоей печѣ. Й почал поломѣнь палити Халдейчиков. тых то поганых Вавилонян, й сам крол Нав'ходоносоръ ледво утѣкъ Отол. Й много тамъ поганов тогды увѣрыло небсному Бгу. Й казал их крол вывести ис тоей печѣ, й еще их потом крол лѣп'ше дер'жавъ й шановал. Й пришло до того, що й сам крол Нав'ходоносоръ увѣрывъ Бгу небсному, бо так был Панъ Бгъ скарал кроля Нав'ходоносора, иж то шѣсть лѣтъ волом ходилъ й траву пасовалъ, а потом знову стак чл҃вкомъ. И тоты тры отроки много лѣтъ жыли в покою, й в'шитки ся их бояли як самого кроля Навходоносора.

Пишетъ во ся о них й повѣдает о нѣкоторыхъ старых книгъ, иж коли померъ крол Нав'ходоносоръ й инъшіе панове великіе, которіе чтили й покажали Данийла й тых трох отроков, потом наставъ їнъшій крол на имя Атътикъ, й был злый й невѣр'ный королъ й ненавидѣлъ Данийла й тых трох отроковъ. И росказалъ их призвати перед себе й стал их силовати й навер'тати, абы то зоставили небсного Бга ї абы ся поклонили бгомъ его поганым. Але они стояли моц'но у своей вѣрѣ й не хотѣли чинити волѣ его, бги его поганые ган'били й самого кроля ука-

ралн. И розсер'дивши сѧ крол Атътикъ росказал их постинати. Бо зав'шѥ злый доброго ненавидит через допѹщенѧ дїавол'ское, бо то тым сам' Сотона воюѥтъ: ѩк самъ злый, так хочет, щобы то и к'шитки люде оу него сѧ злости кохали и абы его шатанскѹю волю выполнѧли, а доброго абы ненавидѣли. Бо и теперъ тото ѥст на сем свѣтѣ свѣтном, иж то Сотона Сотонѹ любит и злый члвкъ злого любитъ и его злыѥ дѣла хвалитъ и его лестит', богатый оубогаго ненавидит, безаконникъ прав'дивого не любитъ, немилостївый милосер'наго не любит, злый незбожнык набожного ненавидит, грѣш'никъ праведнаго сѹдит, насмѣвает, оукарает, збытквет сѧ. Слова бжого злый слѹхати не хочетъ, и того, который его на пѹт' добрый ведет, фѹкает, сер'дит' сѧ, ненавидит. А в'се то его Сотона до того приводит, абы то не сам оу пеклѣ сидѣвъ. Такъ и перед тымъ бывало, иж то злый доброго не любивъ, и теперъ сѧ тоежъ чинитъ. Але на шстаток горе таковым бѹдетъ!

Щож сѧ стало над стымъ Даниилом и над тыми трема штроками, родными братами, воеводами? Казал невѣр'ный крол Ат'тикъ пер'шѥ головѹ оутѧти Мисаиловн. И коли оутѧто, тамъ оузѧл еѣ Ананїѧ на свои рѹки и цѣловалъ еѣ любезно. А потомъ ис тоеюж головою и стого Ананїю стѧто, а тотѹ оузѧл Азарїѧ на свои рѹки и цѣловал любезно со слезами. А с тоею головою и стого Азарїю стѧто. Стый же Даниилъ простер'ши фанътѹ Ананїевѹ и положыл на ню головѹ Азарыинѹ, цѣловав'ши еи любезно, и говорыл слова розмаитыѥ до Гда Бга нбснаго. А потом и стомѹ Даниилови мечем оутѧто головѹ: розсер'див'ши сѧ на Даниила крол Ат'тикъ, що бга его подрѹцкав и попсвъ его погѹбикъ, и за тоѥ Даниила казалъ истѧти.

Пишет же сѧ, иж оусѣхъ чотырох головы пришов'ши стый Михаилъ, прилѣпив'ши их головы до тѣлѹка и ѹзѧв'ши их шттол с тоеи стороны поганъской изнѣсъ ихъ на горѹ Гевалъскѹю оу ихъ сторонѹ и поклал их под той камѣнь. слѹдъкѹ нѣкоторѹю. По лѣтех же чотырысотъ, коли Хс воскресъ, тогды и сїи воскресли и ѹстали и показали сѧ многим людем ѩв'но и бесѣдовали зо в'ситкими, которїѥ ихъ видѣли, и знокѹ невидимо сѧ преставили до стого раю. [На марг. Ї тоты были ѿ колѣна Їоудова и разом сѧ родили]. Совер'шаѥт же сѧ соборъ их во великой цркви стой оу Ерѹсалимѣ Воскресенїѧ Хва, то во сѧ пишетъ: великаѧ црковъ. Постановили во стый ѿци совершати памѧт их перед седми днии Рождества Хва. Тѣхъ млтвами Хе Бе нашъ помилѹй насъ всегда ї нинѣ и прсно и во вѣки вѣкомъ. Аминь.

Оповідане про смерть і воскресенє трьох отроків і пророка Даниїла взяте правдоподібно з тексту близького до того, який ми надрукували висше з Замойського рукопису. Апокріфічні подробиці про спів трьох отроків перед Навуходоносором і про гру їх скрипок на вербах є мабуть плодом фантазиї самого автора отсего рукопису так само, як єго виклад псальма „На рѣкахъ Вавилонскихъ“.

3. Крехівська Палея, стор. 990—992.

(Провид[є]нїє прр̃ока Данила о Навходоносорє). Сей ꙋбо Данилъ бѣ ѿ колена Июдина, ѿ предержащих црьскꙋю власть. но єще млад сый плененъ быс[ть] ѿ Июдей в землю Халдейскꙋю. роженъ в Гєторе вышней, бѣ же цѣломꙋдренъ мꙋжь, ꙋстроѧше Июдеа и бѣ скопаленъ [sic! зам. скопленъ] и много сѧ плака о люд[є]хъ и за град Iер̃лмъ, постомъ постѧше сѧ ѿ всѧкиѧ пища желанныѧ, семена земленаѧ зоблѧ сꙋщее, и кощь и скꙋдобрадъ лицемъ, но красенъ блгдтию Вышнего. смили сѧ о Навходоносоре молѧщю сѧ Валтасарꙋ снꙋ его, и егда быс[ть] зверь и скот, да не погыбнет. бѣ бо преднѧѧ страны его ꙗко волови и съ главою и нозѣ ꙗко лвови. ꙗви же сѧ прпдбномꙋ о тайне сей, ꙗк[о] боу-дет: за скотьскоє єго плтасластие и жестовыѧ ꙗко волъ подь игомъ непрыазненым боудет, левь ж[є] за стремьство и за мчтел-ство и зверьство. ѡбразы имꙋть сиѧ: силни въ ꙋности, на старость же зверне хитающе, потребляюще, мꙋчаще, поражающе, нечствоующе, въздмездне ѿ праведнаго соудью [sic!] приемлюще. разоуме же бжственый Данилъ, ꙗко волъ ꙗдѧше сено и [не] бываше емꙋ члческа естества пища. и сего рад[и] Навход[о]носоръ по исѧчений пища въ срдци бываеть, плача сѧ и мил сѧ дѣꙗ Гоу Боу всѧ дни и нощи, м҃. крат молѧ сѧ Бꙋ мыслию, и абие забывающе, ꙗко бѣ члкъ. внѧтъ же сѧ емꙋ ѧзыкъ и нѣмъ быс[ть] и не глше. и пакы разꙋмевай сѧ и плака сѧ и бѣсте ѡчи емꙋ аки мртво мѧсо ѿ плача и болезни. и мнози ж[є] исходѧщи из град[а] зрѧхꙋ его, Данилъ же единъ не хотѧше его видети, ꙗко въ всѧ времена изменениа его молѧше с[ѧ] зань и глше: „ꙗко боудеть паки члвкъ, тогда оузрю и“. и молѧше с[ѧ], [и] имѧхꙋ емꙋ вѣрꙋ слышащии. Данилъ же ꙋбо з҃. лѣт ꙗко ж[є] временъ з҃. — реч[є] — створи молѧше с[ѧ] къ Вышнемꙋ. и быше з҃. мсць и тайна семи временъ скончаше на немь. ꙗко ꙋстроенъ бывъ въ з҃. мсць и шести лѣт и пѧт мсць припадаше Гсви Навходо-носоръ, исповѣдаше неправды и нечстие свое, и по ѿпꙋщений

беззаконна его и дасть ему Гь црство ег[о]. да ни хлѣба ни маса ѩлъ ѣсть, ни вина пить, исповѣдаѧ са Гсви, ѩко ж[е] Данилъ єму заповѣдалъ, но сочиком моченомъ, миль са дѣѧ са Боу Вышнему. сего рида [sic! зам. ради] Навходоносоръ наре[е] има єму Валтасаръ, ѩко въсхот[е] устроит[и] наследника съ чад[ы] своими. прпдбныи ж[е] бжиӥ рече[е]: „млсть мнѣ боуди не оставити наслед[ї]е оца моего и прилепити са наследїе необрѣзанницѣх!“

И дрꙋгимь ж[е] црмь перьским многа знамениа створи, их же не написа стыи Данил.

Основою сего оповіданя є те, що сказано в книзї пророка Даниїла про божевіллє царя Небукаднессара, Дан. IV, 25—30.

И. Крехівська Палея, стор. 1002—1003.

[Пророк Даниїл і цар Кур Персянин]. Данилъ же управи въ црстве Дарїеве Кура Персанина. По Дарии же црствова Куръ Перьсанинъ лѣт лв. и убивъ Дариа и всею землею ѡблада. сему же цру Куру въпрошьшю Данила: „изъгли ми, премудре, аще побеждю Кроуса цра хыщника гордаго?“ Ѡвѣща Данилъ: „держаи [sic! зам. дерзаи], ѩко победиши Кроуса и имеши его пленника. ѡ тобе бо рече[е] Исаа пррокъ: тако рече[е] Гь блгому Куру, его ж[е] ѩхъ за десницю послушати ѩзыкомъ: „предь ними крѣпость црвоу раздроу, той създиждеть град мой и люд[и] моа пленныа възврат[и]ть“ — рече[е] Гь Саваѡфъ“. Куръ же слышавъ и поклони са на ногу Даниловe гла: „аще тако есть, еже глши, пришед ѡпоущю Iила ѿ земла моеа, да идет кождо въ своаси“.

В книзї прор. Даниїла нїчого не сказано про зносини сего пророка з царем Киром, тілько загально згадано, що прор. Даниїл жив ще за часів Кирових.

I. Крехівська Палея, стор. 957—963.

[Про Сусанну]. Быс[ть] мужь в Вавилон[е] Июдеанинъ пленень ѿ Иерусалима, има ему Иакимъ [и] поать жену, има ей Соусана. сиа же бе дщи Хелкиа стла ѡкретьшаго книгы закон въ храме Гсни, егда Иѡсиӥ црь повел[е] ему истребити стыа стмъ. сиа быс[ть] брат Иеремеи, иже съ всеми пленен҄ыми иде въ Єгупетъ и пресели са въ техъ местехъ, лѣт… ту живъ си

прркы каменїемь побьень быс[ть] ѿ нихъ. сий оубо ѿ рода стльска соущю ѿ племени левгитска съ племенемь Йюдинымъ, да праведномъ двема племенемь съвъкупившима ся, ѿ нею Хсъ по плоти явить ся й рай ѿ нея стль ся Боу ѡбличить. й Матфей убо хот[е] родь Гнь иж[е] по плоти чть й беспороченъ до Ѡсифа догнати, пришедъ до Ѡсей не преже пать снвъ емоу й нареч[е] же Ѥхонию родившаго ся въ Бавилоне ѿ Сусаны. ѿ праведнаго племени на праведно приходит, гть бо: „Йосей роди Ѥхонию й брат[їю] ему ѡ пре[не]сений же в Бавилонъ". како убо ся ѡблич[и]ть ся? Осей црствова въ Йюдейстей земли лѣт лӑ. й ту умре; како убо можаше ту умрь ражати въ Бавилоне Ѥхонию? ѿ сего есть лепо разоумети, яко ѿ Якима й Сусаны родиша ся, сего родословьстви Матфей аки сна сущa Йѡсеева. не бо йзгнанаго стмъ дхмъ Иехонию можаше славит[и] Матфей, яко некоторий льстяще мнят; сий убо слепь ведень быс[ть] в Бавилонь и ту с веригами ввержень й в темницахъ затворенъ бесчаденъ умре. да не без оума оучить писание гла: „Й бяше моужь в Бавилоне йменемь Йакимъ й поя жену, сей же йма ей Сусана дщи Хелкеева, добра велми й боящи ся Ба". роди ся оубо ѿ нея Ѥхоний, Ѥхоний роди Салафеля, й Салафелъ род[и] Зоровавеля, [иже] съ Ѥздрою книгъчиею й Йсоус[о]мь Седековымъ взыд[е] на Йерлмь по повелению рукапья перьскаго. й тако пребыс[ть] чтъ род оць до ржства Ӏсу Хсва.

Отсей вступ до оповіданя про Сусанну, виратувану пророком Даниїлом від смерти, не находить ся в книзї Даниїла і є очевидно пізнїйшою, християнською фантазиєю на ґенеальоґічні теми.

К. Крехівська Палея, стор. 1000—1001.

[Смерть царя Валтасара]. Црю же Валтасару држяху сущу ѡ сказаний видениа Данилом*), бывшю же вечеру повеле црь призвати вся иж[е] иосяху пред лицемь его ѡружие, ѡболчены въ броня, й шлемы на главахъ их, стрещи полат[и], в ней ж[е] црь спаше. Дарей же Мидянинъ снъ Йуировъ единъ бѣ ѿ стрегущих цря. црви же бе-сна пребывающю й въ велице страсе сущю, въсхоте въставъ нощю зрѣти, йаще не спят стрегущий

*) Мова була перед тим про звісний бенкет Валтасарів і про те, як Даниїл витолкував слова написані на стінї огняною рукою, гляди Дан. V.

єго въйни. видєвь же црҍ Дарий Мидианинъ ѝ не позна єго, ѝ похвацшь копье ѝ ѹдари ѝ в плеце [sic!], **ѝ паде црь Валтасарь. Дарий же познавъ, ꙗко црь есть, въсхит[и] црство. ѝ той нощи оубьенъ быс[ть] Валтасарь црь по пророченїю Даниловꙋ, понеж[е] ѿскверни съсоуд[ы] стыа в пїрꙋ.**

Замісць сего оповіданя в книзї Даниїла сказано коротко, що Валтасар був убитий в ночи. Відки взяв складач Палеї отсе оповідане, не відаю.

Л. Крехівська Палея, стор. 1008.

[Як Зоровавель одержав дозвіл вивести Жидів із неволї]. **Въсхожденїє снмь Иїлвымъ н[с] Персид[ы] въ Илнм** [мб. **Ієрлим**] **быс[ть] по повеленню Кѹровꙋ первиє, послед[и] же Дариєво, повелевшю ѿкончати рꙋкою Ісꙋвою Иѡсед[е]ковичемь ѝ Зоровавелем ѝ Немесеѡм ѝ кажникомъ ѝ Жидовиномъ. вина же ѻвна** [зам. **оваа**?] **въсхоженню. сеча бꙗше Іѡдеом. Въйне г҃-є стрежахꙋ, в них же бе Зоровавель. рекше заклад положисте** [sic! зам. **положиша**] **ѿбѣтованню, да сꙗ испросꙗть ѿдолевшемꙋ, єго ж[е] хощеть ѹ црѧ. єдиномꙋ рѣкше: „ѿдолеєть вино“. дрꙋгомꙋ же рекшемоу: „ѿдолеєт црь“. Зорокавелю ж[е] рекше: „ѡдолеють жены пач всеꙗ ѝстинныї“. рекшю Зоровавелю „ѻдолеють“, ѝ повел[е] ємꙋ** [црь], **єго ж[е] хощеть, да ѝспросꙗт. ѝ ѹмоли ѝ, да ѝспꙋстить пленникы ѝ създай Иерслмь. ѝ быс[ть] тако.**

Отсе оповідане, незвісне в Біблії, взяте певно з якогось рабінського коментария до книги Ездри.

М. Крехівська Палея, стор. 1137—1138.

(**Ѧ се ѿ прроцѣх ї ѿ пррочицах**) **а҃. Ѧдам, в҃. Єнох, г҃. Нои, д҃. Ѧврам, е҃. Исакъ, ѕ҃. Іаковъ, з҃. Моисїи, и҃. Ѧронъ, ѳ҃. Ісѣ** [sic!], **і҃. Ѧлдаѡд, аі҃. Додаад, ві҃. Ієвъ, гі҃. Самоил, ді҃. Нафанъ, еі҃. Двдъ, ѕі҃. Гад, зі҃. Дꙋдим, иі҃. Ѧсад, ѳі҃. Ѳма, к҃. Єфамъ, ка҃. Соломон, кв҃. Ѧхїа, кг҃. Самѣꙗ, кд҃. члвкъ бжїи, ке҃. Илїи, кѕ҃. Симонъ, кз҃. Ядидон, ки҃. Ѧзарїа, кѳ҃. Ананїа, л҃. Инꙋ, ла҃. Михѣи, лв҃. Илїа, лг҃. Ѡзїꙗ, лд҃. Єлїадъ, ле҃. Инсꙋсїи, лѕ҃. Єлисеи, лз҃. Іѡндавъ, ли҃. Захарїа, лѳ҃. дрꙋгыи Захарїа, м҃. Ѡсїа, ма҃. Инѡиль, мв҃. Ѧмосъ, мг҃. Авдїа, мд҃. Іѡна, ме҃. Исаїа, мѕ҃.**

Михеа, м҃з. Наоум, м҃и. Амвакум, м҃ѳ. Авноуд. н҃. Вдад, н҃а. Еремеа, н҃в. Варух, н҃г. Софонїи, н҃д. Иоурїа, н҃е. Езекїа, н҃ѕ. Даниил, н҃з. Ездра, н҃и. Аггеа, н҃ѳ. Захарїа, ѯ҃. Малахїа, ѯ҃а. Захарїа ѿць Їωанов, ѯ҃в. Семеωн бгопрїимець, ѯ҃г. Їωан кртль, ѯ҃д. Енос, ѯ҃е. Мефусала, ѯ҃ѕ. Ламех, ѯ҃з. Валам, ѯ҃и. Самоил, ѯ҃ѳ. Авимелех, ѻ҃. Амос, ѻ҃а. Садок, ѻ҃в. старець иж[е] в Вефилѣ, ѻ҃г. Агав иж[е] в дѣанїих.

А се ω прорчицах. а҃. Сарра, в҃. Ревекка, г҃. Девора, д҃. Адда, е҃. Анна, ѕ҃. Иоудиѳ, з҃. Марїамь, и҃. Елисавефь, ѳ҃. Анна дщи Фануилева, і҃. Марїа Бца.

ДОДАТКИ.

Половина отсего тому була вже видрукувана, коли я одержав від д. В. Гнатюка угроруський рукопис попа Стефана Теслевцьового. Вважаючи потрібним передрукувати з того рукопису все, що відповідають меті отсеї збірки, я подаю тут в доповнену ті тексти з сего рукопису, що відносять ся до початкових розділів збірки. Крім того подаю і з иньших рукописів дещо такого, на що я не звернув був уваги укладаючи систематичний порядок текстів у розділи.

До розділу II.

Б. Рукопис о. Яремецького-Білахевича, стор. 214.

В неделю сотворилъ Бг҃ъ нбо и землю, дн҃ь и нощъ и всю вселеннꙋю. В понеделокъ сотвори слн҃це, мц҃ь и звѣздь [sic!] и всѧ небеснаѧ. Во второкъ насади раи, в средꙋ оуставиводꙋ в мори, в четвертокъ сотвори скоти, гади и птици и всѧ звѣрїе. В пѧтокъ сотвори Адама ѿ чистїѧ глини, в сꙋботꙋ дш҃ꙋ далъ емꙋ.

Вопрос: На колико частїй раздѣливъ Бг҃ъ часть Адамовꙋ?

Ѿвѣтъ: а҃-ѧ часть далъ Авраамꙋ бг҃олюбство; вторая часть дал силꙋ Самсонꙋ; третаѧ часть дал богатства Їωвꙋ; четвертаѧ часть далъ красотꙋ Їωсифꙋ; пѧтаѧ часть далъ кротость Дв҃дꙋ; шестаѧ часть далъ мꙋдрость Соломонꙋ; седмаѧ часть далъ Авесаломꙋ власи златїе, сн҃ꙋ Дв҃довꙋ.

Вопрос: Колико любилъ Бг҃ъ Адама?

Ѿвѣтъ: Колико любилъ ѿц҃ъ сн҃а своего.

Вопрос: Кто сидитъ више Гд҃а на пр҃толѣ?

Ѿвѣтъ: Адамъ, егда далъ емꙋ Бг҃ъ [в рукоп. хибно: Бг҃ꙋ] дш҃ꙋ.

Вопрос: Ѿкѹду зачала сѧ̑ л҆жа, зависть, клеветa, злость, хѹла, ненависть, татьба, силованїе?

Ѿвѣтъ: Єгда застрѣливъ Ламехъ Каина, тогда рече Гдь: „Злїй злѣ да погибнетъ“. И постави Гдь Каина со лѹною, да ѹзритъ все злое на земли ѝ колико зла ѿ него зача сѧ̑, ѝ да ѹзритъ блгаѧ̑, ѐлика лишиx сѧ̑.

[Вопрос: Ламех бяше] слѣпъ, ѝ како застрѣлилъ Каина?

[Ѿвѣтъ]: И водѧ̑ше его юноша, ѝ егда ѹ҆зрѣ Каина ѩ̑ко звѣра в тростїю, ѝ направлѧ̑ше емѹ лѹкъ.

Текстів анальоґічних до сего маленького „вопросоодвіта“ не знаходимо в дотеперішнїх збірках апокріфічних оповідань. Цікава тут згадка про те, що Бог поставив Каіна на місяції — віруванє, як звісно, дуже розширене серед українсько-руського народа. Чи отсей текст можна вважати доказом книжного, чужого походженя сего віруваня, чи може в отсьому текстї треба бачити відгук готового вже людового віруваня — не беру ся рішати.

До роздїлу III.

Д. Рукопис о. Ст. Теслевцьового к. 60—64.

[Бунт ангелів і сьв. Михаїл]. [Початку бракує]... зав҆ждꙑ слѹжꙑли ѝ Бга Твор҆ца своего хвалили. Ѝ ѹкрасил его был Бгъ великою красотою ѝ постакил был его ѹ҆ семъ нбѣ видимом, которое то мꙑ видимо, ѝ там то емѹ Бгъ дал был жꙑтїе из его аггламн слѹгами бжїими, абꙑ то там пановал ѹ҆ том нбѣ ї абꙑ то хвалил Твор҆ца своего [и] всего свѣта.

Жꙑвѹчи тамъ ѿный Ден҆ница, ангелъ пресвѣтлꙑй, свѣтѧчи сѧ ѹ҆ великой славѣ ѝ показѣ, которою то его Бгъ был ѹ҆красилъ, ѹ҆видѣв҆ши ѿный ангелъ такѹю свою красотѹ ѝ свою зацност ї ѧсност ѝ свою славѹ, покагѹ ѝ горъдост, моцъ ѝ свое старшинство, своихъ слѹгъ красныx, свою моцъ ѝ потѹгѹ, там҆ сѧ еще поднесло срдце его ѹ҆ бол҆шѹю пыxѹ ѝ гордост. Сидѧчи на своем столци ѩ̑ко монар҆ха рекъ до слѹгъ своихъ: „Послѹхайте вꙑ мене, що вам рекѹ“. Рекли ко немѹ аггли: „Пане нашъ, мꙑ естес҆мо зав҆ше готовꙑй твой росказ чинити, що тꙑ нам повелиш“. Рек им Денница: „Видите мою ясност, славѹ ѝ красотѹ? Претож еще хочѹ бꙑти ѹ болшой славѣ. Возмѣте столецъ мой и знесѣте его вꙑшше ѕвѣздъ нбсныx право на пол҆ночъ ѝ постав҆те его зо мною на повѣтр҆нꙑxъ, ѝ сѧдѹ на ѿблакоx нбсныx ко сѣверѹ ѝ бѹдѹ подобен нбсномѹ ѝ бѹдѹ ѩ̑ко Бгъ“.

И скоро тое Люцыпер помысливъ оу своем пышном срдцꙋ, зараз ся стал ѿ Бга з высокости голосъ: „Ѡ злый и лꙋкавый слꙋго ншъ, гор'дый, пыш'ный и нев'дячный ласки моей! Се так ты слꙋжыш прав'дивє? На що ся важыш, чого не можеш достꙋпити? Ци не досит ти было ѿ мене тоей славы и поваги, красоты и роскоши? Але теперъ за свою гордост и пыхꙋ и тое оутратилесь. Был ес' пресвѣтлым и прекрасным Ден'ницею, а теперъ стал есь темным, страшным дѣмономъ, то ест шатаном пеколнымъ, проклятым бѣсом и шпетным, тем'нымъ дїяволомъ. А слꙋги твои, которые были агглы свѣтлыи, теперъ нехай станꙋтъ шатанами крылатыми, хованцями и дїяволами, чор'тами проклятыми! И ты самъ бꙋдь чорен як головня, страшен и поганъ!" А тое рекши Панъ Бгъ нбсный затряс нбомъ и ꙋдарыв громом великимъ. И такъ полетѣвъ Люцыферъ из' нба зо в'сѣмъ пол'комъ своимъ во преисподиюю. И тоты дїяволы летѣли так гꙋсто якереждъ м. днїи и м. ночїи, во той был полкъ болшїй над оушитки полки.

И тое нам потреба знати, мои наймилшїи хрстїяне, иж то не в'шитки тоты проклятыи агглы оупали оу преисподнюю сторонꙋ, але ся ѿ том ваша млст' прислꙋхайте, где котрые ся зостали. Едины передныи полетѣли из своим' пышным паномъ скроз' землю до преисподней оу пек'ло и там бꙋдꙋт сѣдѣти на вѣки, яко то выгнан'цѣ и простꙋпцѣ бжїи, бо ѡни юж оутратили ласкꙋ бжꙋю на вѣки вѣч'ныи. Бо пыха наробыла им лиха, и тоты сꙋтъ лютѣйшие дїяволы, которые то под землею, абы то люде не видѣли их лица. Дрꙋгїе зас, середныи, оупали на зем'лю. Тоты ся часом являютъ яв'но людемъ и розмайто и пакости людем чинят и приводят людїи до розмайтых грѣхов и покꙋсъ, инъших приводят и скꙋшают на грѣхъ, инъшїе людми ѡбладают и в них ся оуселяют и гонят их и роцинбаючи мор'дꙋют; оуходат ї ꙋ звѣры и в потата и во пси и въ свинѣ и во скоты и пакости чинят.

Потреба намъ и тое знати, где якїи той дхъ злый на яком мѣсци на земли оупавъ, и коли ся трафитъ якомꙋ члвкꙋ на том мѣсцꙋ оуснꙋти, тамъ на него злый дхъ найдет'. Ал'бо коли тамъ на том мѣсци оучинит домъ ал'бо гꙋмно або кошары або ѡгород, або садъ, або якое подворя, то юж там не бꙋдет щастя и добра томꙋ члвкови. Навет хочай бы на том мѣст'цꙋ и црковъ стала або монастыръ або городъ, то ѡни пакости чинят, бо то их мѣсце на вѣки.

А иньшїи позастрявали на повѣтрꙋ на ѡболоках, оу хмарах ся носят, позастромлїовали ся которые ногама, которые крылома, которые рꙋками, которые боком, которые стрѣм'голов. Бо тые повѣшали ся сами безъ бжїй росказъ до страшного сꙋда бжого. И тоты дїяволы пакости чинят людем бꙋрею, тꙋчею поганою, градом, вихром, и тые ся называют люнатыки. И то ест люнатык, котрый мѣсячник, котрый ходит мсць женою а дрꙋгїй мсць мꙋщиною. А х'то ся под тотꙋ планытꙋ оуродит, если хлопецъ и коли выростет, то бꙋдет той члвкъ люнатык, а коли бꙋдет дѣв'ка, то люнатыч'ка. То в' таком дїяволъ смртелный жыти бꙋдет и мор'довати і до его смрти излѣчити ся не может. И то ест лютый шатаны, люнатыци, и тоты ся и теперъ дїяволы оурывают ис повѣтря иеснаго, а оур'вав'ши ся летит через ѡболок або ѡгнемъ або искрами або ѕвѣздою, и тоты то падают дїяволы на зем'лю.

Єще нам потреба и тое знати ѡ тых то злых дхах, которые ся оурывають ѕвѣзды и летят на землю ѕвѣздою. Тепер' ся прислꙋхай пилно и веры собѣ каждый на розꙋмъ. Сꙋтъ межи нами такїе люде: коли оувидит, що ѕвѣзда з иба на землю летит, ї ѡни говорят, иж то ся ѕвѣз'да оур'вала. Але то ест байка простац'кая, бо то знай добре, члвче мѣзер'ный: кол' бы една ѕвѣзда из иба на землю оупала, то бы оувесь свѣтъ сей видимый загꙋбила. Але то ѕвѣзда не может ѿ своего теченїя перестꙋпити, где Бгъ еѣ поставил до страшнаго сꙋда бжого*). Але то знай каждый и наꙋчи ся днсь с того казаня ѡ стой высокооумной бгословїи: а то ся тоты дїяволы ї р'вꙋт ї р'вати ся бꙋдꙋт до страшного сꙋдꙋ бжого, и показꙋет' ся ѕвѣздою, может бо ся дїявол претворыти як сам ис'хочет**). Єсли схочет, то ся оучинит ѕвѣздою, оучинит ся ѡгнем и п'тахом и ѕвѣром або скотиною або члвком и дитиною, навет ї аггломъ, як то ѡ том познаваемо з розных писмъ и на розныхъ мѣсцях. Бо ї дїяволы не мают на собѣ тѣла анѣ костей анѣ к'рве, але тылко дхъ, и называют ся дхове злый, аггелове лꙋкавый, ѕвѣз'ды перелестный, мрач'ный. Але нас, братїе, писмо стое оучит: коли ты, члвче вѣр'ный, оувидиш ѕвѣздꙋ, летячꙋю ал'бо искры по воздꙋхꙋ, а ты ся оу той час ставши перекрести и плюй на марꙋ, бо то ест змий, и тогды ѡн пропадет и щезнет***). И где той

*) На краю приписано: Зерцало ѡ звѣздах.

**) На краю приписано: Патерык печерскїй.

***) На краю приписано: Фалом р҃.

лѣтавецъ оупадет, то там мѣсце злое, плюгавое и нещасливое чл҃вкомъ и скотом. И так то, братїе, Бг҃ъ искарав агг҃ла пыш'ного, ꙗк ѿ том написав цр҃ъ Дв҃дъ: „Сего изгонѧх гордым ѻком и несытымъ срдцемъ". Гор'дое ѻко естъ слн҃це, а несытое срд҃це земля.*)

И скроз землю летѣлъ Сотонаилъ до преисподней, за свою гор'дост и пыхꙋ стал дїяволом и слꙋги его. Прошꙋ вас, братїе, претож стерезѣме сѧ [sic!] и мы той то проклятой пыхи и гордости, абы то и насъ не завела до пекелной стороны. Бо там сторона злая, темная, мрачная, смꙋтная, страшная, гор'кая, плач'ливая и всякой мꙋки пол'ная ест**). Я в' той сторонѣ панꙋетъ злый цр҃ъ Сотона, а слꙋги его и ꙋрядники немилостївый дїяволы, лютый драпѣж'ници, а люде тамъ жывꙋт поганый и грѣшный. Нѣт' там свѣта, нѣт' там покоя, нѣт там радости . . . . ***) „теперъ сѣди оу темномъ пеклѣ под зем'лею во преисподной сторонѣ. Коли не хотѣлес воеводою быти в нб҃ѣ над ан'гелами ст҃ыми, бꙋд'же теперъ цр҃ем оу пек'лѣ над дїяволами и над грѣшниками прок'лятыми!" †) Бо так пише во ст҃омъ Еѵ҃глїи в' зачалѣ р҃ѕ. Маѳея ст҃ого мовитъ Хс҃: „Ѿидѣте ѿ мене проклятый во ѻген вѣч'ный зготованный дїяволꙋ и слꙋгам его!" Як же то не проклаты бꙋдꙋтъ грѣшный и пойдꙋт до пекла на мꙋки вѣч'ный со дїяволы! Зновꙋ ст҃ый еѵ҃глїстъ Маѳей пише в' зачалѣ н҃а. ѿ Сотонѣ: „Видѣхъ Сотонꙋ ꙗко молнїю спадша со нб҃се ал'бо ꙗко искры з головнѣ". Такъ и грѣшный полетят до пек'ла ††).

Стрꙋтикши Панъ Бг҃ъ Сотонаила з нб҃а, сопротив'ника своего злого, и оучинил его дїяволом стар'шим пекелным, а на Люцыферовом мѣсцꙋ оучинил стар'шиною и воеводою нб҃сным ст҃го великаго ар'хистратига Михаила и поставил его стар'шимъ по собѣ над оушит'кими агг҃лами, силами нб҃сными. И подал емꙋ Бг҃ъ пан'ство и стражницътво над сым видимым миром, и абы то ся его свѣтлости и моци бояли оушит'ки дїяволы, дх҃и нечистый и проклятый. Оузяв'ши теды Михаилъ ст҃ый ѿ Бг҃а стар'шинство и моцъ, изобрав'ши оушитких ан'гелов и рек до них: „Вонмемъ! Прославѣмъ Бг҃а, то ест, заспѣваймо и похва-

*) На краю приписано: Інракооученїе, бесѣда м҃.

**) На краю приписано: Гернꙋлїй ѿ преисподной сторонѣ.

***) Тут бракує одної картки рукопису.

†) На боцї приписано: Ефрем Сырийскїй роздѣл ѕг҃.

††) На боцї приписано: Театр.

лѣмъ пана в'сего свѣта!" „Вонмемъ" са слово толкѹетъ тое „похвалѣмъ Бга". а коли рек „Вонмемъ, стла стых", то са выкладает: „похвалѣмъ стла стым". Бо то ест' един стъ, един пан Іс Хс оу славѣ Бга Саваωда, Oца своего. Я коли мовит: „Вонми глас або голосѹ млтвы моеа", то са по простѹ выкладает: „Похвали голос, Пане, млтвы моеа, коли та бѹдѹ в'зывати ал'бо са молти". Я що мовит: „вонми нбо, внѹши земли глы оуст моихъ" .... *).

Й так стый Михаилъ принав'ши стар'шинство ω Пана Сотворытела своего, не мовил до ангелов слов пышных, ык той Люцыфер, але зараз рек: „Вонмемъ!" то ест похвалѣмъ Пана всѣх'! Зараз са на х'валѹ бжїю ωвер'нѹвъ й до покоры й до страхѹ бжого, ык то й теперъ хвалат Бга нбснаго непрестанно, спѣвают пѣсн' днь й нощъ тыми словы: „Стъ, стъ, стъ Гдь (Гдь са по простѹ выкладает: пан) Саваωд, исполнивый нбо й землю славы своеа!" Саваωд са выкладает: пан и голова над войсками й над оусѣмъ светом видимым й невидимым. Й так ан'гелове стый хвалат зав'ше пна всѣмъ, голові, пана й твор'ца своего й в'сего свѣта й бѹдѹт его хвалити во вѣки вѣком.

Пре[то]ж й мы, братїе, похвалѣмъ днсь нбсного Бга Твор'ца й пана своего, который то нас сотворыв й панѹет над нами. Похвалѣмъ й стого ар'хистратига Хва Михайла, воеводѹ сил нбсных й нашего по Бозѣ застѹпника й во в'сѣх скор'бехъ бор'зого помощника й ω всаких бѣдъ ωборонъцѹ, Михайла стго, бо того са оушитки дїаволы боат. Коли ωн блиснетъ мечомъ своимъ ωгнистымъ, а дїаволы летат' ω страхѹ его ык полова ал'бо ык лист ω дерева ω бѹйного, великого вѣтрѹ. Ѡ стый ар'хистратиже Хвъ Михайле ар'хангеле, бѹдь намъ ходотаемъ до милост[и]вого Бга й причинъцею, абы то й насъ грѣшных принав до црьства нбснаго, тамо из нимъ жыти й его вѣч'не хвалити въ Тройци единаго Бга й Oца предвѣч'наго й славимаго Ѡца й Сына й стого Дха, всег'да й нинѣ й присно й во вѣки вѣкомъ. Аминь.

Основою сего оповіданя без сумнїву є той палейний текст, який надруковано у нас на стор. 11—13, що був основою й того пізнійшого тексту, який надруковано далї на стор. 14. Вказівки на жерела приписані з боку отсего тексту і подані нами в примітках, переважно фантастичні або приведені так, що очевидно автор от-

*) Тут автор урвав дальший виклад не закінчивши реченя.

сего оповіданя не мав покликаних книг у руках. Вельми цікавий причинок до демонольоґії, вставлений автором у оповідане, помимо пришпилених до него ніби цитатів, переважно взятий із уст місцевого руського народу, хоча віруване в те, що падучі звізди — демони, належить до дуже давніх вірувань розширених серед ріжних народів, гл. нпр. Dr. H. Wlislocki, Märchen und Sagen der Bukowinaer und Siebenbürger Armenier. Hamburg 1891, стор. 51—52; Richard Andree, Ethnographische Parallelen und Vergleiche, Stuttgart 1878, стор. 112.

До розділу X.

Д. Рукопис попа Ст. Теслевцьового, к. 202—205.

(Слово ѿ стоой Тройци, ꙗк сѧ Авраамꙋ Бгъ показавъ на пꙋти оу дꙋба Мав'рыйского). Мой наймил'шїй православ'ный хрстїѧне, то єсте чꙋли ѿ стом Дск; єще прошꙋ вшних млстей, послꙋхайте млсть вша ѿ стой Тройци, ꙗк пышет оу Боблей оу Бытейских книгах, тыми словы мокѧчи: Быв оу старом вѣкꙋ єдинъ члвкъ вѣр'ный й прав'дивый оу Бга, на ймѧ Ав'раамъ, патрїѧр'ха старозаконный, снъ Терехов. Тотъ Ав'раам велми люкивъ перехожыхъ людей чꙋжосторонных из женою своєю Сарою, бо ѡкоє были бгобоѧзный й добрый. Бо той Авраам й жена его Сар'ра такїй собѣ ѿбычай мали, же то нѣг'да без гостѧ без чꙋгого [sic!] члвка не ѣли в домꙋ своєм. Що тыж дшевный непрїѧтѣль дїѧвол зненавыдѣл такого доброго дѣла Ав'раамока, оучинил ємꙋ пакость: всѧды позалѣгавъ дороги й позапинал пꙋти людем, такъ ѡвер'нꙋлъ людей ѿ Ав'раама, же нѣхто не пошолъ до Ав'раамового домꙋ. Й ждавъ Ав'раамъ пѧт днїй й не ѣв' й не пив нѣчого ждꙋчи гостѧ до своєго домꙋ. Й не йшовъ нѣх'то. Порозсылавъ Ав'раам по пꙋтех слꙋгъ свойхъ, абы то кого оувидѣв'ши звали оу дом его. Ано єще и так не было нѣкого. Потом оузѧв'ши сѧ сам пошол не имꙋчи вѣры слꙋгам своимъ. Пошол на распꙋтїѧ й смотрыв пил'но, ѡколѧ хто мавъ йти, абы его оуввести оу дом свой ї ꙋгостити. Оувидѣв'ши Бгъ такоє тер'пенїє Авраамово й вѣрꙋ его добрꙋю, ꙗвыл сѧ ємꙋ оу трох ѿсобахъ з Михайломъ архан'гелом и з Гав'рыйломъ: оучинникши сѧ пꙋтниками йшли дорогою по при Ав'раама. Оувидѣв'ши йхъ Ав'раам из далека зрадовал сѧ им вел'ми й рек: „Слава тобѣ, Бже, иж то вижꙋ людїй на пꙋти! Нехай ї ѧ юж бꙋдꙋ з ними ѣсти хлѣба оу домꙋ моєм!“ Й стрѣтив'ши

их поклонил ся им и рек: „Прошу вас, братїє, до моего дому ходѣте, будемо хлѣба ѣсти“. Ѡни ж пробалуючи*) его рекли к' нему: „Пилну дорогу маємо, не пойдемо до тебе“. Ав'раам же станет имъ молити ся с плачем: „Прошу вас, як Бгу вѣрыте, ходѣте Бга ради до моего дому хлѣба ѣсти, бо юж ми моє срдце з голоду зомлѣло, бо юж то пятый днь ес[ть], як хлѣба не ѣмъ без гостя“.

Розмиловав'ши ся Панъ Бгъ над Ав'раамомъ, пошел до его дому. И коли их оувидѣла Сар'ра, зараз приставила воду до ѡгня и зогрѣв'ши оумывала имъ ноги их. І ѡмык'ши имъ ноги Сар'ра поч'нет говорыти: „Ѡ великоє ми то диво! Колко гостей бывало оу нашом дому и колкимъ емъ ноги оумывала, и не видѣлам таких ногъ, як оу сых гостей ноги: а ихъ хочу оумывати, а ѡни все з рук' моихъ оутѣчуть!“ И зараз Ав'раамъ казал привести телца кормленого и казал его зарѣзати ї учинилъ ѡбѣдъ. И коли ѡбѣдали, рекли гостѣ Ав'рааму: „Ав'рааме, где суть чада вшѣ?“ Ї рек Ав'раамъ: „Нѣтъ оу нас дѣтей“. И рек' Гдь до Сар'ры: „Ѡ сего днє зачнеш во утробѣ твоей и народишъ сна“. Слышав'ши то Сар'ра засмѣяла ся и рекла: „Як то маєт быти? Я естем старая, так'же и панъ мой старъ!“

Слухай же далѣй, що ся тамъ стало! Коли юж' хотѣли оустати ѿ стола, тамъ прышла корова, мти того теляте, котороє то ѣли, стала рычати. Тамъ Гдь оу той час пережегнавъ кости того теляте, и зараз ѡжыло тоє телятко и почало корову ссати. Видѣв'ши то Ав'раамъ чудовал ся тому велми ї убояв' ся и поклонил ся Гви и рек: „Ѡ Гдве мой, повѣж'те ми, хто вы есте и далек[о] идете?“ Рек Гдь: „Не потаю ѿ тебе, возлюбленнаго моего. Идеме до Содому и Гомору, за их тяжкїє грѣхи хочу их погубити, яко ест[ем] Бгъ, творецъ нба и зем'лѣ“. И там Авраам оупавъ на землю лицем своимъ и рекъ: „Ѡ Гй, пнє нбсный, а коли будет сто првдных, ци не погубиш оувес город?“ Рек Гдь: „Не погублю“. „А коли будет пятдесятъ прведных?“ Рек Гдь: „Не погублю“. „А коли, Гди, будет л҃.?“ Рек Гдь: „Не погублю“. „А коли будет, Гй, к҃.?“ Рек Гдь: „Не погублю“. „А коли, Гй, будет десят?“ Рек Гдь: „Не погублю“. Потом Бгъ блиснувъ ѡгнем и невидими стали. И бл҃годарив Ав'раам Бга, иж то ся сподобив Тройцу стую видѣти лицемъ ко лицю и бесѣдовати со Хомъ сномъ Бжимъ, ї ѡставъ оу дому своем бл҃годарящи Тройцу стую.

---

*) З мадярського próbál — пробувати.

А стая Тройца оувойшла оу Содом и Гоморъ і ѹвойшли во дом Лотовъ, бо там тол'ко было чл҃вка пр҃ведного оу Содомѹ и Гоморѣ, едно дом Лотовъ. А той Лотъ был братаничъ Ав'раамовъ и там жыл. Оувидѣв'ши то Содомляне гостей таких красных младен'цовъ оу домѹ Лотовом, зобрало ся их много и нарѣкали на Лота, абы то им выдал тых гостей на збыток телесный. Лот' же не хотѣлъ их выдати, але ѡни моц'но напирали на дом Лотовъ. И давал им дѣв'ки свои за тоты красный гостѣ, але Содомляне не хотѣли, и хотѣли розбити дом Лотовъ. Гдь же рек Лотови: „Пѹсти их, нехай идѹтъ!“ И коли прыстѹпили ко дверем, зараз Гдь пѹстивъ на них ѡген и попаливъ их всѣхъ. А Лотѹ рекъ Бгъ: „Беры ся ты з домѹ твоего со женою твоею и з дѣв'ками твоими і ѹтѣкай з мѣста сего Содомѹ оу горѹ Сигоръ!“

И выбрав'ши ся Лотъ пошол. А Бгъ Лотови такъ былъ заказал, абы ся не ѡбзыравъ назад лицем своимъ анѣ сам анѣ жона его анѣ дѣв'ки его, хочай бы ся що чинило. И скоро Лотъ выйшолъ з мѣста на горѹ Сигоръ, зараз почала земля кипѣти ѡгнем сѣрчаным из смолею, а з' нба оударыв гром страш'ный и дождъ ѡгнен'ный, град падавъ камян'ный з огнем, и так Михайлъ стый погрѹзилъ ѡбѣ тоты мѣста безаконный и потѹпилъ ихъ ѿ чл҃вка даже и до скота. Жона ж Лотова перестѹпила заповѣдь бжїю, не стерпѣла, ѡбер'нѹла ся, хотѣла видѣти ѿчество свое, и там зараз стала каменем солоным, где теж и'до теперъ стойтъ и бѹдет стояти до сѹдѹ бжого.

Щож Лотъ оучинил? Бо Лотъ розѹмѣвъ, иж то Панъ Бгъ юж оушитокъ свѣтъ затратив и вшитки люде. Оупив'ши ся виномъ оучинив блѹдъ из своими дѣв'ками, абы то, мовит, насѣня люц'кое на свѣтѣ было. И зостав' [самъ] собѣ і ѿцъ и зят' и свекоръ. А потом коли оувидѣл', [иж] оушитки люде цѣловы и свѣтъ, тол'ко тоты двѣ мѣста [Бгъ] затратив Содомѹ и Гоморѹ за ихъ поганое безаконство, а потом Лотъ стал ся того грѣха сповѣдати, плакати гор'ко, же то не ѹвойшол Содомского грѣха спросного. І оузяв'ши ся Лотъ пошол до Ав'раама стрыя своего и повѣлъ емѹ свое злое дѣло, і ѿтол то ся постановила сповѣдь и покѹта за грѣхи.

Выслѹхав'ши то патрыярха Ав'раамъ рек Лотови: „Ѡ горе тобѣ, мой милый братаничѹ! Злое дѣло оучинилес и сталес ся и ты Содомляниномъ“. И дал емѹ покѹтѹ: казал емѹ оу единой рѣки ѡген самогорячїй чыстителный. Той то ѡген значивъ тогды Дха стго; бо коли ся члвкъ грѣш'ный тяжко Бгѹ грѣ-

шит, а потом ся того грѣха каетъ, сповѣд' стꙋю оучинит' й покꙋтꙋ якꙋю за тоты грѣхи выдер'жыт, то ся его дша ѡ҆б-новит й тѣло, ї ꙋ его тѣло й в' срдцю ѡгeн ся запалит само-горящїй. то ест Дхъ стый, й сама ся в нем стая Тройца все-литъ: Ѡ҆цъ й Снъ й Дхъ стый. Й той ѡгeн значит Дха стаго. Але тажко было комꙋ того ѡгня достати, бо его зав'ше сте-регли ѕвѣрята лютый, й непрестꙋп'но тамъ было нѣкомꙋ: ѕвѣры то были й значили чотырох еѵглистовъ, который то зав'ше ся знайдꙋютъ в днь й в' ночи ѡколо прстола [бжого]. А где тотъ ѡгeн горыт неꙋгаслючїй й самопалаю[чїй] при рѣцѣ, то естъ при источ'ницѣ Бга Саваѡфа, ѡгeн ест прохоложаючїй. а не ѡпаля-ючїй, Параклитъ, Дхъ стый. А Параклитом ся Дхъ стый назы-вает, бо ѡн коли на кого йсходит, тогды парою тонъкою й бар'зо сꙋп'телною й в'се невиднмо сходит й тѣменем скроз мозок про-ходит й до срдца пришов'ши запаляет веселостю й в'се тѣло; Дхъ Параклит дшꙋ, срдце й в'се тѣло ѡчищает, оувеселяет ї ѡсщаетъ, а грѣхи внꙋтр'ный попаляет, погꙋбляетъ, выкореняет й пречъ выганяет. Й таковъ ест Дхъ стый, дхъ жывꙋщїй, по простꙋ то ест жывотворящїй, жывый, ест правый, мысленный, ѡбладает, ѡчищает прегрѣшенїя. Бгъ ест й бготворяй, ѡгeн ѿ Ѡ҆ца йсходячїй. глай, дѣя, раздѣляет дары, просто мовячи — Дхъ стый. Й говорыт, и що хочет, тое оучинит, й роздавает дары: комꙋ що хочет, тое даетъ. Щасливый то на свѣтѣ естъ чявкъ оу Бга, пры котором то Дхъ стый жыветъ!

Послалъ Авраам Лота до того ѡгня оу такое тѣсное мѣс'це, абы его тамъ тоты ѕвѣры иззѣли. „Если — мовит — ѿтол выйдетъ, то знати, що ѿпокꙋтꙋетъ тотъ свой грѣхъ“. Не фол-гꙋючи емꙋ шлет его до того ѡгня по тры голов'нѣ, абы то емꙋ ѿтол принѣсъ. Тогды Лотъ помолив'ши ся Гꙋ Бꙋ, оузав'-ши собѣ Га Ба на помощъ пошол тамъ до рѣки ...рядовы, где той ѡгeн был. И там емꙋ Бгъ погодивъ, [по]щастив, же то на его щастя тоты лютый ѕвѣрове спа[ли]... [Кінця не стає].

Є се вільна переробка того самого оповіданя, що надруковане у нас на стор. 86—89.

До розділу XII.

Є. Рукопис попа Ст. Теслевцьового, к. 206.

[Уривок оповіданя про Ізмаїла]... „мтко наша й ты ѿче, если то такое дѣло, й вы насъ ведѣте до нашого дѣда, ней намъ

даџо дастъ". И рек Измаилъ ко Агарѣ: „Идѣмо ко Ав'раамѹ Отцу моемѹ, хоџу бо я лице его видѣти". И в'стак'ши пошли в'шитки, а было Отол еї. днїй ходѹ. Видѣв'ши то их оушит'ких Ав'раамъ рад был и спомятавъ [sic !] тое слово, которое то емѹ повѣлъ аггль бжїй, же то не оставитъ Бгъ ледаяко племя твое. Гостивъ их пристойне и дав им всего доволно, дал им ослят, конний, воловъ, коров, овецъ, козловъ, вер'блюдовъ и вина, челяди мѹз'ского полѹ и жен'ского полѹ бѣлой плоти и выправил их рядно. Они ж пошов'ши размножыли ся и прибогатѣли. По нѣкоторых лѣтех зновѹ пош'ли до Авраама, Ав'раам' им еще давъ и дрѹгїй раз в'сего стат'кѹ, а по тым и третїй раз. И так ся розмножыли и росплодили Агаряне, бо они ся О Агары ї О Измаила зачали и розмножыли ся поганые языки Агаряне, по простѹ Татаре и Тѹр'ки, Аравиты, Сарацины. Тые то оушит'ки ся называют Измаил'тяне, Сарацины, Тѹр'кы, бо их предок О Авраама ся родивъ.

Измаил' же зновѹ оу которыс часъ зобрав'ши ся пошли до Ав'раама четвер'тый раз. Тогда юж [им] Ав'раам не давъ нѣчого, рек им: „Идѣте собѣ преч, юж емъ вам дал тры разы, болше юж не дам. Сами ω [собѣ] розмышляйте!" Они ж ся розсердили на Ав'раама, зобравши ся военъным обычаем пошов'ши звоевали Авраама, брали, вязали людїй, маргѹ *) гнали, палили. Ї О тог'ды то почали Татаре на войнѹ ходити и то их ест робота и до днсь.

А потом мали собѣ цря Нев'рода, коли ся юж' розмножыли, и то был пер'шїй цръ на зем'ли татар'скїй. И так' ся розмножыли Татаре и Тѹр'ки, населили села и городы. И той цръ Невред вымыслил чов'ны и кораблѣ правити и наѹчив морем ходити. Бгѹ же нашемѹ слава всегда ї нинѣ и прсно и во вѣки вѣком. Аминь.

Із звязку сего оповіданя можна догадувати ся, що в початку єго також була мова про кровосумішку Ізмаіла з Агарою. Відки взяв автор отсего тексту звістку про чотири відвідини Ізмаіла з сїмьєю у Авраама і про напад Ізмаіловичів на Авраама — не відаю. Кінцевий уступ про ізмаільського царя (імя Неврода приплетено тут мабуть автором отсеї переробки замісць иньшого, менше звісного) казав би догадувати ся, що автор переробки мав під рукою Слово Мефодия Патарського в редакциї досить подібній

*) З мадярського marha — худоба, скотина.

до тої, з якої ми тут передрукували початкові уступи, бо й там у вступі до оповіданя про Ґедеона говорить ся про те, що Ізмаілтяне видумати морем плавати (гл. отся книга стор. 268).

До розділу XVII.

Г. Рукопис попа Ст. Теслевцьового, к. 346—348.

(Слово на погребѣ дѣвичом ѿ Едаі кроли, который то был оубогїй). Єдных часовъ перевели сѧ были оу жыдов'ской зем'ли ц҃рѣ и были час немалый без ц҃рѧ. Почѹв'ши то иноплеменници Измаилтѧне настѹпили моц'но и грозно и смѣло на жыдов'скѹю зем'лю, чинили им великѹю бѣдѹ, хотѧчи их под свою моцъ оузѧти, бо не мали собѣ ц҃рѧ. Видѣв'ши то Іи҃лтѧне такѹю бѣдѹ свою стали сѧ велми жѹрыти, що мают чинити, иж то не мают ц҃рѧ, нѣкомѹ боронити землѣ их. И заперши сѧ оу Ер҃слимѣ городѣ сидѣли. Я в' той часъ былъ в Ер҃слимѣ єдинъ чл҃вкъ велми оубогїй на имѧ Едай. Зобравши сѧ тогды сенаторство стали сами радити, кого бы то мали собѣ ѡбырати на кролев'ство. Выстѹпив'ши той чл҃вкъ Ефтай оубогїй поч'нет им говорыти: „Если то вы хочете дознати, абы нам Б҃гъ ст҃ый ѡбъѧвил королѧ, а вы мечѣте жребїй. на дванайцѧти ѿсобъ выбраных, выбрав'ши собѣ чл҃вковъ дванайцѧти: шест оубогих, неслав'ных' и простого родѹ, а шест б҃гатых, слав'ных. И на котрого падет жребїй кролев'скїй, той выбавит землю Іи҃льскѹю ѿ рѹкъ неприѧтел'ских и томѹ дайте кролев'ство“.

Слышав'ши то слово панове ѿ Ефтаѧ оубогаго похвалили его оучитки оу том словѣ, а порадивши сѧ станѹт говорыти: „Мы болше не ѡбираемо нѣкого, єдно на тебе мечемо жребїй“. И поставили двох чл҃вков, єдиного из велможъ, а дрѹгаго того Ефтаѧ, и метали на ѡбох жребїй кролев'скїй тры разы. И не пал жребїй кролев'скїй на сенатора велможного. Потым стали метати на ѹбогого Ефтаѧ. Помолив'ши сѧ нбсномѹ Б҃ѹ рекли оучитки: „Б҃же, Сотворытелю нбсный, Б҃же О҃цъ нш҃их Яв'раамовъ, Ісаковъ, Іаковль, Б҃же Саваѡѳе, ты єдин' б҃гатъ естес во м҃лсти, ѡбъѧви намъ господарѧ, абы побѣдывъ сѹпостатовъ нш҃ихъ! Не дай нас, Б҃же, наслѣдїѧ своего, в поношенїе и в' порѹганїе врагом нш҃имъ, абы не рекли: „Где естъ Б҃гъ их, нан'ж оуповаша?“ И рекши тое метали жребїй на Ефтаѧ тры разы, и пал всѣ тры разы жребїй кролев'скїй на оубогаго Ефтаѧ. Ѡни теж пав'ши оусѣ поклонили сѧ Ефтаеви и в'чинили его кролем и подали емѹ оусѣ

клейноты ѝ скарбы кролев'скїи ѝ подали сѧ Ѥфтаєви в моцъ. Ѝ не могѹчи Ѥфтай що оу̂чинити мѹсѣлъ тое кролев'ство на себе принѧти.

Ѝ так Ѥфтай зобрав'ши войнѹ свою помолил сѧ ѝбсномѹ Бг҃ѹ [и] пошовъ на непрїѧтелѧ. Ѧ коли был на дорозѣ, ѿбрѣкал сѧ Ѥфтай ѝбсномѹ Бг҃ѹ тыми словы: „Бж҃е Сотворытелю Саваѿде, если ми допоможеш оу̂богомѹ чл҃вкѹ тѹю славѹ показати, непрїѧтелѧ избити и звитѧзтво показати ї ѡдер'жати ѝ землю ѿборонити, такѹю ти ѿбѣт'ницю, Бж҃е ѝбсный, ѿбѣцѧю: еднѹ дѣв'кѹ маю единороднѹю, то ѝ тотѹ ти дамъ на ѡ҃фѣрѹ". Ѝ то ѿбѣцѧл з ѹсей щирости своей. Ѧ коли сѧ приспособивъ новый крол Ѥфтай з войском своимъ, помолив'ши сѧ Бг҃ѹ ѝбсномѹ, оударыв на непрыѧтелѧ, зненацка на них напав'ши звоевал их таборъ. Ѝ так пощастил Бг҃ъ ст҃ый оу̂богомѹ Ѥфтаєви: ѝных посѣкли, а ѝных потопили, ѝных жывых много оу неволю побрали ѝ самого цр҃ѧ Сапорта поразили ѝ не оу̂ мнозѣ лед'во оутѣк' до своей зем'лѣ из малою дрѹжыною. Ѝ так то Бг҃ъ ст҃ый пощастивъ оубогомѹ Ѥфтаєви; ѩк пише Писмо ст҃ое: мощно ест Бг҃ѹ вынѧти з грѧзы ѝ посадити его со кнѧзи, ѩк то ѝ того оубогаго чл҃вка Ѥфтаѧ, быв'шаго оубог'шаго над оушиткиx людей, оучинил его Панъ Бг҃ъ кролем грозным на непрїѧтелѧ.

Тогда крол Ѥфтай вер'нѹл сѧ з войны с побѣдою славною. Ѧ коли оуходилъ до Їер͠слимѹ города, тамъ его стрѣтили мѣщане ѝ пан'ство з великою поч'тивостю ѝ славою ѝ поклонили сѧ емѹ ѩко ц҃рєви. Тамъ его стрѣтила жона его ѝ дѣв'ка его едынач'ка, поклонила сѧ емѹ, зрадовали сѧ радостїю великою. Почнет дѣвка миле поздоров'лѧти ѿц҃а своего, иж то его Бг҃ъ оу̂чинил подвышоным ѝ ґаздом*) всемѹ людови Ї҆илскомѹ. Там' Ѥфтай ѝсплакав'ши рек к ней: „Дитино моѧ любаѧ, ты сѧ радѹешъ из моего кролев'ства ѝ моемѹ приходови, а того, дитѧ мое, не знаешъ, иж то ѧ тебе ѿбѣцѧлъ Бг҃ѹ на ѡфѣрѹ, Бг҃ѹ ѝбсномѹ Саваѿдѹ, ѝ бѹдеш спаленаѧ ѿгнем на ѡлтарѹ бжомъ ѿфѣрном в подарѹнок Гд҃ѹ Бг҃ѹ, бо ми тѧжко сол'гати Сотворытелеви своемѹ".

Слышав'ши то кролев'на станет говорыти рекѹчи: „Слава тебѣ, ѝбсный Бж҃е! Вѣр' ми, ѩнеч'кѹ мой, иж то естем раднѣйшова [sic!] пойти ѝбсномѹ Бг҃ѹ на ѡфѣрѹ, нежели меже людми называти сѧ кролев'ною. Бо то естъ слава дочаснаѩ, минѹщаѧ,

---

*) З мадярського gazda — господар, хозяїн.

котораѧ то ест ꙗк цвѣтъ оу̑ полю: теперъ красно, слав'но ѝ весело цвитет, а потом оу̑вѧнет ѝ посхнет, оу̑падет на землю ѝ гноемъ станет. Так' ѝ слава свѣта сего во малѣ сѧ ꙗвлѧет, а во скорѣ погибает. Ѧ слава ест ѝбснаꙗ вѣч'наѧ. Добре то еси оу̑мыслил, нянеч'кꙋ мой, дати мене Гꙋ̑ Бꙋ̑ на ѡ҆ферꙋ, нехай ѧ пойдꙋ к немꙋ вѣч'не цр̑ствовати. Не ѡ҆мѣнѧй же ты своего слова ѝ бꙋди весѣлъ [sic!] собѣ ѝ людови твоемꙋ, которїй то Бг̃ъ дал тобѣ в рꙋки твой до твоей смр̃ти. Справꙋй ним в покою, ꙗк сам знаеш, нехай тѧ Бг̃ъ ѝбсный бл̃свит на том дочасном кролев'ствѣ земном', которое то дал ти Бг̃ъ. Ѧ за мною не банꙋй*)! Тылко прошꙋ тѧ, нянеч'кꙋ мой, подарꙋй ми на два мс̃цѣ, нехай сѧ оу̑тѣшꙋ з девицѧми ѝ похожꙋ собѣ по чыстомꙋ, красномꙋ полю ѝ нехай сѧ на сем нз ними погꙋлѧю. Ѧ ꙋ два мс̃цѣ а ѧ сама прїйдꙋ до тебе из моими товарыш'ками, ѝ ты мѧ даш ѡ҆бѣцїок свой Бг̃ꙋ".

Слышавши то Ефтай такое слово розꙋмное ѡ҆ своей дѣтини почꙋдовал сѧ таковой ея мꙋдрости ѝ разꙋмꙋ статеч'номꙋ, так' же ѝ в'сѣ люде. Ѝ позволил то ей ѡ҆ц̃ъ, що собѣ просила. Ѡна собѣ прибрав'ши двѣнадцѧт дѣвок рѧдных ѝ пристойных пошла з ними оу̑ поле чыстое. [Ходила] по полю два мс̃цѣ, молила сѧ Гꙋ̑ Бꙋ̑, постом ѝ млтвами готовила себе Гꙋ̑ Бꙋ̑ на ѡ҆ферꙋ. Ѝ ходѧчи по полю рвала собѣ ѝ дв̃ицам своимъ прекрасные чѣч'ки**) на оутѣхꙋ, которыми то сѧ весело оу̑тѣшала. Ѝ говорыла: [„Чѣч'ки] прекрасные, то сте сѧ красно розвивали, пр[екрасно] зацвитали ѝ на том полю сте сѧ красовали, сами сте не знали, хто бы ї ѡ҆кол пришовши порвал вас на том далеком полю! И не сподѣвали сте сѧ оу моих' рꙋках быти ѝ повѧнꙋти". Так' теж ѡ҆бер'нꙋв'ши сѧ до своихъ слꙋжницъ почнет им говорыти: „Мой наймилшїе посестрыцѣ, красные дв̃цѣ, так' ѝ мы на семъ свѣтѣ, на широком чыстом полю жыеме, роскошꙋеме, красꙋеме сѧ. Ѧ коли прыде смр̃ть, не знати бꙋдет чл̃вкъ оу̑сѧкїй час: прїйдет ї его возметъ ї ѡ҆ того тѣла дш̃ꙋ его вырвꙋтъ аг̃глы, а тѣло зовѧнет ї ꙋснет [sic! зам. ꙋсхнет] ѝ гноем' зостанет, из землею сѧ зрок'нает, ꙗк то теперъ оу̑ ѝших рꙋках тоты прекрасные цвѣты. Знаете прето, мой наймилшїе посестрыцѣ любый: ꙗ ест оу своего ѡ҆ц̃а ѝ мт̃ры една дѣв'ка, ѝхъ любаѧ чѣч'ка. Тепер' сѧ з вами красꙋю, прекрасными цвѣтами оу̑тѣшаю сѧ, ходѧчи по томꙋ чыстомꙋ полю ѝ красномꙋ. Ѧ по двох мс̃цехъ розлꙋчꙋ сѧ ѡ҆ вас,

*) З мадярського bán — жалувати, тужити.

**) З мадярського isicsó — стрій, прикраса.

выр'вет бо мене смрть с того широкого пола, то ест ис того свѣта марного, дочасного. Прїйдет бо той днь и час, иж то ѧ погибнꙋ оу вогни блвенномъ на же[р]говникꙋ бжомъ. Кости мои пепеломъ станꙋтъ, тѣло мое изгорыт, дшꙋ мою агглы бжїи в нбо ѡзмꙋтъ до вѣчного кролев'ства. [. . . .] посестрыцѣ мои, лѣп'ше хочꙋ до нбсного кролев'ства, [. . . . .] тꙋ жыти з моимъ Ѡцемъ на сем дочасномъ . . . ."

Й то им припоминаючи ї ѡбыймаючи ихъ и цѣлꙋючи . . . . [кінця бракує].

Отсе оповідане властиво годї назвати апокріфом; воно передає, хоч з деякими відмінами, зміст того, що сказано в Біблії (Суддїв XI). Відміни належать до подробиць побутових і до цїлого кольориту; в Біблїї Їфтаг не є вбогим чоловіком, а тілько „могучим войовником", що прогнаний із своєї батьківщини робить ся ватажком розбійників, а опісля ставши на чолї більшої жидівської дружини побиває Аммонітів. Наш текст робить із него царя, та се мабуть не треба приписувати якомусь жерелу, відки-б то автор сего списка черпав своє оповідане, а тілько его власній фантазиї. От тим то сей текст, не вміщений нами навмисне в числї апокріфічних оповідань, повинен знайти місце хоч в додатку, між иньшим і як проба свобідного і навіть досить поетичного оброблення біблїйної теми.

До роздїлу XX.

Н. Крехівська Палея, стор. 1018—1020.

[Александер В. у Рахманів]. Й побѣдникъ Дариа прия црствїе его и всю перъскꙋю землю и мидьскꙋю землю и патрьскꙋ и вавилоньскꙋю странꙋ. також[е] победи индийскꙋю странꙋ. и ѡкрстъ идꙋщи всеа землѧ Ѡкеана рѣки, и въ великыи островъ Брахманьскый и вшедъ дики сѧ ѕѣло и столпъ постави. в томъ бо острови Рахмани живꙋть, в ниж же нѣс[ть] ни четверногыхъ, ни ролии, ни железа, ни зданїа, ни ѡгнѧ, ни злат[а], ни сребра, ни овоща, ни вина, ни портъ, ни мясоядениа, ни иное дѣло никоторое же, ил[и] на насыщенїе текꙋть. но мокрагъ [sic! зам. мокраго] и сладькаго и добраго дождѧ, и всѧкиа болести и тренїа кроме соуть, и мало ѡвоща и сладкыїа водьї приимают. а верꙋють искренемꙋ Боу и беспрестани молѧт сѧ. ибо моужи на единой стране Акиана живоут, жены же их сꙋть ѡв онꙋ странꙋ реки Гала, текꙋщи въ Акиань рѣкꙋ къ стране индистей [sic!]. ибо

моужи приходать къ женамъ своим мсца иоулиа и авгу[ста] мсца, в них соущю слнцю к намъ и, къ въстоком приходаще, убо и мокри бывше, тогда движють с[а] на съчтаніе женамъ. тако глть; такоже и Нила рекы, глть, не в то врѣма наводнить с[а], но преполовлеши с[а] жатве наплаєть Єгупе[тъ] таа, ако слнцю всюде зращю: въсточьнь іа наплаа и инемь срищющим са рѣкамъ и иссакнукшимъ, сему же далече сущю. и створшимъ съ женами своими дний м. и паки бредуть опат. жене же два детища родивши ктому не пребредуть, ни она къ иному моужю не приближаєт са за многое въздержаниє. аще са ключить неплоды, за е. лѣт приход[а]щю єа и пребыкаа с нею, аще не родит, не приближаеть с[а] к ней. того ради не многи члвцы на стране той их есть. рѣце же, глть, не удобь пребрести єа, зане зверьє єсть в ней, зеботомитель великъ єсть, в реце живоуть, могуще слона пожрети. той зверь за м. дний тыа, егда бредуть мужи ти, и избегноут по бжию повелению об онъ полъ. и змиєве суть при пустыни той стране велицѣи е. лакоть в должи, а скорпиа лакотници, а муравиа пади, того рад[и] непреходимы суть пустыни ты. слонове же ражають въ поустыни той мнози, ако стадници ходать пасуще са сами.

Отсе оповідане — також не апокріф, тим то й не вставлене нами в відповіднім місці XX-го розділу. Та ми друкуємо єго тут раз для того, щоби вказати одно з жерел, із яких черпав автор Крехівської Палеї — Александрию тзв. сербської редакциї, хоча наш текст не дословно з неї взятий; а по друге для того, що оповідане про Рахманів у самій Александриї, по дослідам Веселовського, оперте на апокріфічнім „Хожденію інока Зосима к Рахманом“, гл. А. Н Веселовскій, Изъ исторіи романа и повѣсти, т. I, стор. 281—283.

Показчик імен осіб і місць, згаданих в текстах сего тому.

А.

Б.

В.

Г, Ґ.

Д.

Е, Є.

Ж.

З.

І (И, Й).

К.

Л.

М.

Н.

О.

П.

Р.

С.

Т.

У.

Ф.

Х.

Ѳ.

Ц.

Ч.

Я.

Ю.

Щ.

Показчик писателїв і творів наведених у сьому томі.

А.

Б.

В.

Г, Ґ.

Д.

Е, Є.

Ж.

З.

І (Н, Й).

К.

Л.

М.

Н.

О.

П.

Р.

С.

Т.

У.

Ф.

Х.

Ѳ.

Ц.

Ч.

Ш.

Я.

Показчик легендових і казочних мотивів і т. и. в текстах сего тому.

А.

Б.

В.

Г.

Д.

Е, Є.

Ж.

З.

І (Й).

Л.

M.

Н.

О.

П.

Р.

С.

Т.

Ф.

Х.

Ц.

Я.

Показчик і поясненє рідших слів, що стрічають ся в текстах сего тому.

(Для поясненя рідших слів, що стрічають ся в текстах отсего тому, ужито ось яких словарів: Fr. Miklosich, Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum, Vindobonae 1862—1865 (значено Mik.); И. И. Срезневскій, Матеріалы для словаря древне-русскаго языка по письменнымъ памятникамъ. Санктпетербургъ 1893, т. I А-К. (значено Срезн.). Коли в тих словарях я не міг знайти значіня якогось слова, то або висказував свою догадку, або лишав єго невиясненим. Число при всякім слові значить сторону, де воно знаходить ся).

Багръ 39 Mik. Срезн. червоний колїр, порфіра
Блѧдотворець 52 Mik. розпустник
Бодръ 176 Mik. Срезн. бъдръ — сьмілий, чуткий, та тут очевидно значить: велитень
Бравъ 63 Mik. Срезн. скотина, вівця
Брѧчина 238 Mik. vac. Срезн. оздоба, прикраса
Бȣкъ 107 Mik. Срезн. бук (fagus), та тут очевидно значить щось иньше, плинне
Бѣлигъ 21 Mik. **бѣлѣгъ**, Срезн. **белѣгъ, билѣгъ** — знак
Варило 195 Mik. Срезн. vac.; у нас: **оумножи сѧ прелесть варила на земли** — може в сьому слові помилка переписувача, гл. варіант до сего місця на стор. 197
Варити 188 Mik. Срезн. перебігти, упередити кого (пред-варити)
Виничие 190 Mik. Срезн. винна лоза
Виса 239 Mik. Срезн. vac.; у нас: **понесоша висȣ и брѧчинȣ**
Вологомъ 140 Mik. Срезн. **вълогомъ** — бігцем
Волчба 236 Mik. Срезн. **влъшьба** — ворожба
Врежа 182 Mik. Срезн. vac., (є тілько **врѣждати**) — шкода
Връкѫнѧнъ 19 Mik. Срезн. vac. назва якогось дерева, може попсована
Врѣжати 212 Mik. Срезн. **врѣждати** — шкодити
Вȣсина 187 Mik. **вусѣнъ** — із матерії виссона, Срезн. vac.
Вȣсиненъ 217 Mik. **оусиньнъ** — синїй, Срезн. vac.
Вȣчина 183 Mik. Срезн. vac.
Възбнȣти 182 Mik. Срезн. прокинути ся

Вълѹй 94 Mik. Срезн. **волоуй** — воловий
Въплашати 71 зам. **въпрашати**
Въшершети 283 Mik. Срезн. vac.
Вѣй 205 Mik. vac. Срезн. **вѣѥ** — гиляки
Вѣрьшье 95 Mik. **връшиѥ** — вершки дерев
Глѹмити сѧ 175 Срезн. радувати ся, забавляти ся
Говѧдо 56 Mik. Срезн. бик, віл
Годѣ 59 Mik. Срезн. любо, до вподоби
Головѧ 25 Mik. vac. Срезн. богато, дуже (болг. голѣмо)
Голотенъ 40 Mik. **глътѣнъ** — ледовий; у Срезн. є тілько **голоть** — лїд
Гоньзнѹти 111 Mik. Срезн. втекти, заховати ся
Гонѣти 204 Mik. Срезн. вистарчати
Грѹженъ 42 Mik. Срезн. vac. чи не замісць **грозенъ**?
Дародатье 173 Mik. Срезн. vac.
Дельва 291 Mik. Срезн. бочка
Дрѹгоици 12 Mik. **дроугойци**, Срезн. іноді
Дрѧжденъ 308 Mik. Срезн. лїсистий; Іпат. лїтоп. **дерѧждье**
Дрѧхлъ 321 Mik. Срезн. сумний, турботний
Єпакти 44 Mik. Срезн. vac., з грецького ἔπακτοι scil. ἡμέραι — переступні днї
Єтеръ 133 Mik. Срезн. якийсь, хтось
Єфѹдъ 183 Mik. Срезн. рід одежі
Женима 214 Mik. жінка, Срезн. наложниця, тут мачиха
Жировати 65 Mik. Срезн. пасти ся
Жюковина 282 Mik. vac. Срезн. **жѹковина** — перстїнь
Загѹтьинъ 228 Mik. Срезн. vac.
Заполець 147 Mik. Срезн. vac.
Згрѣвѧ 20 Mik. Срезн. vac. — паздїрє (відси польське zgrzebny, наше зрібний зам. згрібний)

Зекръ 242 Mik. Срезн. синїй
Зима 205 Mik. буря
Зобати 319 Mik. їсти
Зоботомитель 339 Mik. vac.
Золь 184 Mik. Срезн. зло, злість, гріх
Зѧблость 42 Mik. Срезн. vac., значить мб. студїнь
Изекръ 257 гл. Зекръ, у Срезн. **изекрыи** — блакітний, голубий
Имьскъ 308 Mik. Срезн. vac. від имати, отже дикий, тілько що зловлений (?)
Капиѧ 283 Mik. копа, талант золота. Срезн. vac.
Клехтнонъ 69 Mik. Срезн. vac. рід дерева
Клещити 176 Mik. **клѣштити**, Срезн. **клѣщити, клещити** — тиснути, мучити, гризти
Кликонъ 116 Mik. vac. Срезн. **кликѹнъ** — герольд
Клюсѧ 140 Mik. Срезн. лоша, коник
Книгчии 183 Mik. Срезн. писар, грамотїй
Коконилъ 80 Mik. Срезн. vac.
Кокотъ 281 Mik. Срезн. півень
Комканїє 183 Mik. Срезн. причастиє
Корнилъ 106 Mik. Срезн. vac.
Котецъ 67 Mik. Срезн. **котьць** — клїтка, комнатка
Котыга 199 Mik. Срезн. хитон, сорочка
Коць 319 Mik. Срезн. худий
Крѹчина 175 Mik. Срезн. жовч
Легомище 269 Mik. vac. укр. леговище
Лическы 138 Mik. vac.
Льщати сѧ 45 Mik. блищати ся
Лыстъ 121 Mik. удо, голїнь
Лѣте 182 Mik. **лѣть** легко, належить ся, так сьлїд
Маленїє 44 Mic. vac.
Мездра 195 Mik. **мьзда** — плата, надгорода
Мечка 188 Mik. медвідь
Мовь 283 Mik. купіль

Могѹть 110 Mik. могѫть — пан, володар
Мьска 284 Mik. мул
Нежрѣленъ 126 Mik. жрѣльнъ — голосний, нежрѣленъ — без голосу
Непщевати 130 Mik. міркувати
Нерастаıанно 8 Mic. растаıати сѧ — ділити ся, нерастаıанно — нероздільно
Ногъ 66 Mik. ґриф
Нѣлга 138 Mic. льза, льзѧ, льзѣ — не можна, старополь. nielża, великор. нельзѧ
Нѫдма 256 Mic.ноудьма — на силу, з примусу
Обавлѧти 12 Mic. показувати
Обавникъ 12 Mic. чарівник
Обадати 283 Mic. бости рогом, колоти
Обадити 156 Mic. обвинуватити
Обаженїе 175 Mic. обмова, донос
Оборити 189 Mic. перевернути, звалити
Обѣтїе 53 Mic. ѡбѣтъ — зарік, обіцянка
Огланѣти 24 Mic. огладнѣти — зголодніти
Олъ 174 Mik. пиво
Омарити сѧ 142 Mik. зворушити ся душею
Оньший 286 Mik. онъ си — онтой, иныший
Опакы 72 Mik. назад
Опаство 176 Mik. опасьство — пильність
Опась 42 Mik. опашь — хвіст
Опашь 42 Mik. хвіст
Осклабити сѧ 77 Mik. усьміхнути ся
Осла 240 Mik. брусок, польсь. osełka
Ослаба 132 Mik. полекша
Остежь 184 Mik. плащ, нагрудник
Охабити сѧ 227 Mik. позбути ся, здержати ся від чогось
Охвочь 288 Mik. vac. охочий
Пазити 42 Mik. пильнувати
Платина 12 Mik. vac. — платок
Плачанъ 180 Mik. vac. від плачъ; плачанъ законъ — die Trauergebräuche
Пленичное дѣло 242 — золотарська робота; Mik. пленица — плетениця, ланцюг, оздоба плетена з дроту
Плесница 257 Mik. — підстава, тут: бляха, плита
Плиньѳа 77 Mik. плинъта — цегла
Поваждати 179 Mik. підбунтовувати, під'юджувати
Погонѧ 178 Mik. vac. від погонѧти — пересьлідувати, доходити: зла моего не погонѧ — не мстить ся за мое зло.
Помазъ 178 Mik. помазанє; у нас: Фидохъ по помазе пастѵины або var. по помазъ пастѵины не дає доброго значіня
Поносъ 176 Mik. ганьба
Понѧва 199, понѧвица 241 Mik. полотно
Послѹха 187 Mik. сьвідок
Потворы 228 Mik. — чари
Прадѹхный 70 Mik. vac. може прадѫгъ-нь — пресильний
Прапрѫдно 71 Mik. прапрѫда, прапрѫдьнъ — пурпура, пурпуровий, та тут се значінє не підходить, а треба розуміти: нагло, сильно.
Превѣсило 55 Mik vac. терез, тягарець у вазі
Презорство 61 Mik. vac. погорда, заздрість (?)
Преки 66 Mik. прѣкы — против
Прилагатай 178 Mik. — шпіон, донощик
Притраненъ 100 Mik. страшний; нар. укр. не-приторонний — знач. темне
Прокѹдити 185 Mik. понївечити, зруйнувати
Прокѹдникъ 185 — руйновник
Прокѹженїе 220 — руйнованє
Прокѹжѧ 194 — руїна
Пронорливъ 68 Mik. злий, згубний

Просатай 290 Mik. зять, тесть, сват
Просути сѧ 11 Mik. просипати ся
Пругъ 107 Mik. пружгъ, проугъ — сарана
Пруденъ 286 Mik. пруждьнъ — острий, прикрий; в нашім тексті очевидно покладено се слово помилкою зам. прутынъ гл. варіант
Радьма 68 Mik. — задля
Ратесъ 81 Mik. растесъ — деревляна тріска
Руҳло 205 Mik. — тягар, набор на возї або на суднї
Садовїѧ 54 Mik. садовиє — ростини
Самовѣченъ 51 Mik. vac.
Сандалъ 290 Mik. vac. — лектика (?)
Сатовенъ 142 Mik. vac. може помилка зам. сановенъ?
Сверсть 143 Mik. vac.
Свибливъ 227 — Mik. гугнавий, шепелявий
Сердоболѧ 175 Mik. срьдоболѧ — свояк
Сетьнъ 192 Mik. остатнїй, кінцевий
Сечиво 80 Mik. сѣчиво — сокира, долото
Скальва 225 Mik. вага
Скважь 179 Mik. vac., мабуть помилка зам. сказъ
Скупь 278 Mik. купа; въ скупь — до купи, разом
Синета 239 Mik. — гіацінт, та тут означує мабуть якусь тканину
Слудъва 318 Mik. має тільки слоудвьнъ — стрімкий; тут знач. скала на версї гори
Слути 68 — Mik. називати ся
Сокачий 216 Mik. кухар
Сочиво 320 Mik. зерно
Сочити 236 Mik. сьлїдити, стежити; осочити — висьлїдити
Сполинъ 45 Mik. велитень
Сращѧ 204 Mik. сърашта — стріча, щасте
Ставило 55 Mik. вага
Стеркъ 230 Mik. бузько
Сторганїє 80 зам. строганїє Mik. строугати — дряпати, тесати
Стремьство 319 Mik. хижість
Стропотенъ 116 Mik. стръпьтьнъ — шерсткий, прикрий
Сулицѧ 122 Mik. спис
Сѫвѣненъ 82 Mik. сьвѣньнъ — той що на дворі, окремий
Тимѣнїє 52 Mik. болото, гній
Тиҳостнве 17 Mik. vac.
Токъ 240 Mik. уплив, рана, що з неї тече кров
Трегубъ 201 Mik. тригоубъ — потрійний
Трестатъ 232 Mik. vac. палица трестата — сплетена з троякого дерева (?)
Тученъ 53 замісць точенъ Mik. тъчьнъ такий самий
Тѧжарь 241 Mik. рільник
Увѧсло 124 Mik. корона
Удолети 176 Mik. побідити
Укрьшити 22 Mik. vac. укр. укришити, уломити
Умеченъ 74 Mik. оумѣти, оумѣлъ
Уница 303 Mik. телиця
Уностенъ 179 Mik. юностьнъ — молодецький, легкодухий
Уродъ 182 Mik. жродъ — дурень
Усинь 242 Mik. синїй
Утропити 121 Mik. vac. роздерти, розшарпати
Утварити сѧ 190 Mik. прикрасити ся
Утварь 190 Mik. оздоба
Ѩкленикъ 185 Mik. vac.
Ѩдрина 205 Mik. парус
Ѩдро 205 Mik. лоно, тут керма корабля (?)
Ѩзѧ 12, ѩза 148 Mik. ѩза слабість, болїсть
Ѩскъ 226 Mik. кошик, скринька, відси ящик

Чарѹй 128 Mik. vac. чарівник
Часовѹерїє 43, **часовєрїє** 43 Mik. vac.
Чата 45 Mik. **чета** — відділ війська
Чаща 96 Mik. **чашта** — гущавина
Чєртожєнъ 190 Mik. vac.
Чѹдовєликъ 45 Mik. vac. велитень
Шамиръ 281 — чудесний камінь, про него гл. Веселовскій, Слав. сказ. о Соломонѣ и Китоврасѣ, 212–213 і Grünbaum, Beiträge (ZDDMG. 31, 205—208)
Ханадръ 148 Mik. **χарадръ** — гук, bąk
Хлапъ 73 Mik. невольник
Хлабь 67 Mik. водопад, течія
Ходотай 52 Mik. післанець
Хѹχнѹти 111 Срезн. **въсχѹχнати** — гордувати ким

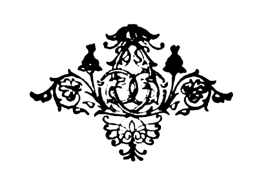

Важнійші похибки друкарські.

Стор.	ряд.		стоїть:	читай:
40	1	з гори	Бгъ,	Бг҃ъ
42	16	„ „	̂ йже	ѿ й҃же
42	1	з низу	̂ росѹ	і̂ росѹ
51	10	„ „	потребꙗт сꙗ й по-ложи	потрекꙗт сꙗ. й по-ложи
53	4	„ „	книгы нб҃са:	книгы: нб҃са
54	6	„ „	сѹть, [права]	сѹть [права]
54	2	„ „	взꙗка	всꙗка
60	16	„ „	поротанїе	пороптанїе
61	1	з гори	плогь	плоть
68	6	з низу	принорликїй	приноркивїй
69	10	„ „	в҆горое	в҆торое
71	10	з гори	възлꙗз[е]	възлꙗж[е]
71	1	з низу	негнюче	негниюче
79	1	з гори	Кол. Сьжерѹхъ	Ков. Сьжерѹхъ
85	3	з гори	ѡслопы	ѡслоны
85	15	„ „	истакновени	истикновени
87	12	„ „	є҃ст[64]) е	є҃сте[64])
103	1	з низу	въ град	въ град[е]
105	7	з гори	сна	сн҃а
110	11	„ „	бл҃свн	бл҃свн“
146	4	з низу	скверни	ѿскверни
147	нумерована хибно 247			
151	14	з низу	йгьї	йтьї
183	20	з гори	но, по долне	но подолне
234	2	з низу	свѣгь	свѣть
234	1	„ „	напамє̂гь	напамєть
247	3	з гори	Фи[ꙗвеꙗ]	Фи[веꙗ]

ЗМІСТ.

Сторона

Сторона

Сторона

Ціна 2 зр. або 4 корони.